This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

Ex Libris

Thomas Spencer Jerome

Digitized by Google

BR
65
.C99
1782

Digitized by Google

Digitized by Google

OPERA OMNIA
SANCTORUM PATRUM
LATINORUM.
VOLUMEN IV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Cyprianus, Saint

S. CÆCILII CYPRIANI

EPISCOPI CARTHAG. ET MARTYRIS

OPERA OMNIA.

ACCEDIT

PRÆTER VARIA VARIORUM OPERA

M. MINUCII FELICIS OCTAVIUS.

TOMUS II.

WIRCEBURGI,

In Officina Libraria STAHELIANA.

MDCCLXXXII.

Digitized by Google

CONTINENTUR TOMO HOC II.

LIBRI TESTIMONIORUM.
EXHORTATIO AD POENITENTIAM.
CONCILIUM CARTHAGINENSE.
LIBER DE SPECTACULIS.
LIBER DE LAUDE MARTYRII.
EPIST. DE DISCIPLINA ET BONO PUDICITIÆ.
TRACTATUS AD NOVATIANUM.

APPENDIX I.

ANONYMI LIBER DE REBAPTISMATE.
TRACTATUS DE MONTIBUS SINA ET SION.
TRACTATUS ADVERSUS JUDÆOS.
CELSI IN ALTERCATIONEM JASONIS ET PAPISCI DE JUDAICA INCREDULITATE PRÆFATIO.
LIBER DE ALEATORIBUS.
TRACTATUS DE XII. ABUSIONIBUS SÆCULI.
LIBELLUS DE SINGULARITATE CLERICOR.
EXPOSITIO IN SYMBOLUM APOST.
DE DUPLICI MARTYRIO.
DE REVELATIONE CAPITIS S. JOANN. BAPT.
COENA SIVE DISPOSITIO COENÆ.

APPENDIX II.

CYPRIANI ANTIOCH. OPERA.

CONFESSIO SIVE POENITENTIA.
ORATIO PRO MARTYRIBUS.
ORATIO QUAM SUB DIE PASSIONIS SUÆ DIXIT.

APPENDIX III.

OPERA NOVATIANI.

LIBER DE TRINITATE.
EPISTOLA DE CIBIS JUDAICIS.

APPENDIX IV.

M. MINUCII FELICIS OCTAVIUS.

Digitized by Google

TESTIMONIORUM
LIBRI TRES
ADVERSUS JUDÆOS.

Cyprianus Quirino filio ſalutem. Obtemperandum fuit, fili cariſſime, deſiderio tuo ſpiritali, impenſiſſima petitione divina magiſteria poſcenti, quibus nos Dominus per ſcripturas ſanctas erudire, & inſtruere dignatus eſt, ut a tenebris erroris abducti, & luce ejus pura & candida luminati, viam vitæ per ſalutaria ſacramenta teneamus. Et quidem ſicut petiſti, ita a nobis ſermo compoſitus, & libellus compendio breviante digeſtus eſt; ut quæ ſcribebantur, non copia latiore diffunderem, ſed, quantum mediocris memoria ſuggerebat, excerptis capitulis & annexis, neceſſaria quæque colligerem quibus non tam tractaſſe, quam tractantibus materiam præbuiſſe videamur. Sed & legentibus brevitas ejuſmodi plurimum prodeſt, dum non intellectum legentis & ſenſum liber longior ſpargit, ſed ſubtiliore compendio, id quod legitur, tenax memoria cuſtodit. Complexus ſum vero libellos duos pari æqualitate moderatos. Unum, quo oſtendere eniſi ſimus, Judæos ſecundum quæ fuerant ante prædicta, a Deo receſſiſſe, & indulgentiam Domini, quæ ſibi jam pridem data, & in poſterum promiſſa fuerat, perdidiſſe; ſucceſſiſſe vero in eorum locum chriſtianos fide Dominum promerentes, & de omnibus gentibus ac de toto orbe venientes. Item libellus alius continet Chriſti ſacramentum, quod idem venerit, qui ſecundum ſcriptu-

278262
Digitized by Google

ſcripturas annunciatus eſt, & geſſerit ac perfecerit univerſa, quibus intelligi & cognoſci poſſe prædictus eſt, quæ legentibus interim proſint ad prima fidei liniamenta formanda. Plus roboris dabitur, & magis ac magis intellectus cordis operabitur, ſcrutanti ſcripturas veteres ac novas plenius, & univerſa librorum ſpiritalium volumina perlegenti. Nam nos nunc de divinis fontibus implevimus modicum, quod tibi interim mitteremus. Bibere uberius & ſaturari copioſius poteris, ſi tu quoque ad eoſdem divinæ plenitudinis fontes nobiſcum pariter potaturus acceſſeris. Opto te, fili cariſſime, ſemper bene valere.

CAPITULA

I. *Judæos in offenſam Dei graviter deliquiſſe, quod Dominum dereliquerint, & idola ſecuti ſint.*

II. *Item quod prophetis non crediderint, & eos interfecerint.*

III. *Ante prædictum quod Dominum neque cognituri, neque intellecturi, neque recepturi eſſent.*

IV. *Quod ſcripturas ſanctas intellecturi Judæi non eſſent, intelligi autem haberent in noviſſimis temporibus, poſtea quam Chriſtus veniſſet.*

V. *Nihil poſſe Judæos intelligere de ſcripturis, niſi prius crediderint in Chriſtum.*

VI. *Quod Hieruſalem perdituri eſſent, & terram quam acceperant, relicturi.*

VII. *Item quod eſſent amiſſuri lumen Domini.*

VIII *Quod circumciſio prima carnalis evacuata ſit, & ſecunda ſpiritalis repromiſſa ſit.*

IX. *Quod lex prior, quæ per Moyſen data eſt, ceſſatura eſſet.*

X. *Quod lex nova dari haberet.*

XI. *Quod diſpoſitio alia & teſtamentum novum dari haberet.*

Digitized by Google

XII. *Quod baptiſma vetus ceſſaret, & novum inciperet.*
XIII. *Quod jugum novum daretur.*
XIV. *Quod paſtores veteres ceſſaturi eſſent, & novi inciperent.*
XV. *Quod domus & templum Dei Chriſtus futurus eſſet, & ceſſaret templum vetus, & novum inciperet.*
XVI. *Quod ſacrificium vetus evacuaretur, & novum celebraretur.*
XVII. *Quod ſacerdotium vetus ceſſaret, & novus ſacerdos veniret, qui in æternum futurus eſſet.*
XVIII. *Quod propheta alius ſicut Moyſes promiſſus ſit, ſcilicet qui teſtamentum novum daret, & qui magis audiri deberet.*
XIX. *Quod duo populi prædicti ſint, major & minor, id eſt, vetus Judæorum, & novus qui eſſet ex nobis, futurus.*
XX. *Quod eccleſia, quæ prius ſterilis fuerat, plures filios habitura eſſet ex gentibus, quam quot ſynagoga ante habuiſſet.*
XXI. *Quod gentes magis in Chriſtum credituræ eſſent.*
XXII. *Quod panem & calicem Chriſti, & omnem gratiam ejus amiſſuri eſſent Judæi, nos vero accepturi, & quod chriſtianorum novum nomen benediceretur in terris.*
XXIII. *Quod ad regnum cælorum magis gentes quam Judæi perveniant.*
XXIV. *Quod ſolo hoc Judæi accipere veniam poſſint delictorum, ſi ſanguinem Chriſti occiſi baptiſmo ejus abluerint, & in eccleſiam tranſeuntes, præceptis ejus obtemperaverint.*

Digitized by Google

INCIPIT LIBER PRIMUS.

I.

Judæos in offenſam Dei graviter deliquiſſe, quod Dominum dereliquerint, & idola ſecuti ſint. In Exodo populus ad Aaron: *Exſurge, & fac nobis deos qui nos præcedant, quia Moyſes vir hic, qui nos ejecit de Ægypto, quid ei acciderit non ſcimus.* Item illic Moyſes ad Dominum: *Precor ait, Domine, deliquit populus hic delictum grande. Fecerunt ſibi deos aureos & argenteos; & nunc ſi dimittis ei delictum, dimitte; ſin autem, dele me de libro quem ſcripſiſti. Et dixit Dominus ad Moyſen: Si quis deliquit ante me, deleam illum de libro meo.* Item in Deuteronomio: *Sacrificaverunt dæmoniis, & non Deo.* Item in libro judicum: *Et fecerunt filii Iſrael, quod malignum erat coram Domino Deo patrum ſuorum, qui ejecit eos de terra Ægypti, & ſecuti ſunt deos gentium quæ circa illos ſunt, & offenderunt Dominum, & ſervierunt Baal.* Item illic. *Et adjecerunt filii Iſrael iterum facere malignum coram Domino, & ſervierunt Baal & diis alienigenarum, & reliquerunt Dominum, & non ſervierunt illi. Derelictus eſt Juda, & abominatio facta eſt in Iſrael & in Hieruſalem, quoniam prophanavit Judas ſancta Domini, in quibus dilexit, & affectavit deos alienos. Exterminabit Dominus hominem qui facit hæc, & humilis efficietur in tabernaculis Jacob.* Apud Malachiam.

2. Item quod prophetis non crediderint, & eos interfecerint. Apud Hieremiam Dominus dicit: *Miſi ad vos ſervos meos prophetas, Ante lucem mittebam, & non audiebatis me, neque intendebatis auribus veſtris, dicens: Convertatur unuſquiſque a via ſua mala, & a nequiſſimis affectationibus veſtris; & habitabitis in terra iſta quam dedi vobis & patribus veſtris, a ſaculo & uſque*

in

Digitized by Google

in ſecula. Et iterum: *Nolite ambulare poſt deos alienos ut ſerviatis eis, & ne adoraveritis eos, & ne incitetis me in operibus manuum veſtrarum ad diſperdendos vos, & non audiſtis me.* Item in baſilion libro tertio Helias ad Dominum: *Æmulando æmulatus ſum Domino Deo omnipotenti; quia dereliquerunt te filii Iſrael, altaria tua demolierunt, & prophetas tuos interfecerunt gladio, & remanſi ego ſolitarius, & quærunt animam meam auferre a me.* Item in Eſdra: *Deſciverunt a te, & abjecerunt legem tuam poſt dorſum ſuum, & prophetas tuos interfecerunt, qui obteſtabantur eos, ut reverterentur ad te.*

3. Ante prædictum quod Dominum neque cognituri, neque intellecturi, neque recepturi eſſent. Aput Eſaiam: *Audi cælum, & præbe aurem terra, quoniam Dominus locutus eſt. Filios generavi & exaltavi, ipſi autem me reprobaverunt. Agnovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepium domini ſui. Iſrael autem me non cognovit, & populus me non intellexit. Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis, ſemen nequam, filii ſceleſti, reliquiſtis Dominum, & in indignationem miſiſtis illum ſanctum Iſrael.* Item apud eumdem Dominus dicit: *Vade, & dic populo iſti: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis. Incraſſavit enim cor populi hujus; & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos concluſerunt, ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & revertantur, & curem illos.* Item apud Hieremiam Dominus dicit: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderuut ſibi lacus detritos, qui non poterunt aquam portare.* Item apud eumdem: *Ecce ſermo Domini factus eſt eis in maledictum, & non volunt illum.* Item apud eumdem Dominus dicit: *Cognovit milvus tempus ſuum, turtur & hirundo, ruris paſſeres cuſtodierunt tempora introitus ſui, populus autem meus non cognovit judicium Domini. Quomodo dicitis, ſapientes ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? In caſſum facta eſt metatura falſa, ſcribæ confuſi ſunt, ſapientes tre-*

 pidave-

Digitized by Google

pidaverunt, & capti ſunt, quia verbum Domini reprobaverunt. Item apud Salomonem: *Quærunt me mali, & non invenient. Odio enim habuerunt ſapientiam, ſermonem autem Domini non receperunt.* Item in pſalmo XXVII. *Redde eis retributionem eorum, quoniam non intellexerunt in operibus Domini.* Item in pſalmo LXXXI. *Non cognoverunt neque intellexerunt, in umbra deambulabunt.* Item in evangelio cata Joannem: *In ſua propria venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis poteſtatem ut filii Dei fierent, qui credunt in nomine ejus.*

4. Quod ſcripturas ſanctas intellecturi Judæi non eſſent, intelligi autem haberent in noviſſimis temporibus, poſtea quam Chriſtus veniſſet. Apud Eſaiam: *Et erunt vobis hi omnes ſermones ſicut ſermones libri, qui ſignatus eſt; quem ſi dederis homini ſcienti litteras ad legendum, dicet: Non poſſum legere. Signatus eſt enim. Sed in illa die audient ſurdi ſermones libri; & qui in tenebris & qui in nebula ſunt; oculi cæcorum videbunt.* Item apud Hieremiam: *In noviſſimo dierum cognoſcetis ea.* Item apud Danielem: *Muni ſermones, & ſigna librum uſque ad tempus conſummationis, quoad diſcant multi, & impleatur agnitio; quoniam cum fiet diſperſio, cognoſcent omnia hæc.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt.* Item in epiſtola ad Corinthios ſecunda: *Obtuſi ſunt ſenſus eorum uſque in hunc diem, hoc eodem velamento in lectione veteris teſtamenti manente, quod non revelatur, quia in Chriſto evacuatur; & uſque in hodiernum, ſi quando legitur Moyſes, velamentum eſt ſuper cor eorum. Mox autem ut converſi fuerint ad Dominum, auferetur velamentum.* In evangelio Dominus poſt reſurrectionem dicit: *Iſti ſunt ſermones quos locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum, quia oportet adimpleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & prophetis,*

phetis, & pſalmis de me. Tunc adaperuit illis ſenſum ut intelligerent ſcripturas, & dixit illis: Quia ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remiſſam peccatorum uſque in omnes gentes.

5. Nihil poſſe Judæos intelligere de ſcripturis, niſi prius crediderint in Chriſtum. Apud Eſaiam: *Et ſi non credideritis, neque intelligetis.* Item Dominus in evangelio: *Si enim non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccatis veſtris.* Fide autem ſtare juſtitiam, & illic eſſe vitam, prædictum eſt apud Abacuc: *Juſtus autem ex fide mea vivet.* Inde Abraham pater gentium credidit. In Geneſi: *Credidit Abraham Deo, & deputatum eſt ei ad juſtitiam.* Item Paulus ad Galatas: *Abraham credidit Deo, & deputatum eſt ei ad juſtitiam. Cognoſcitis ergo quia qui ex fide ſunt, hi ſunt filii Abrahæ. Providens autem ſcriptura divina, quia ex fide juſtificat gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ, quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide ſunt, benedicti ſunt cum fideli Abraham.*

6. Quod Hieruſalem perdituri eſſent, & terram quam acceperant, relicturi. Apud Eſaiam: *Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ igni exuſtæ; regionem veſtram in conſpectu veſtro, alieni comedent eam; & deſerta & ſubverſa a populis alienis derelinquetur filia Sion, ſicut caſa in vinea, & ſicut cuſtodiarium in cucumerario, quaſi civitas quæ expugnatur. Et niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorra ſimilaremur.* Item in evangelio Dominus dicit: *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas miſſos ad te, quoties volui congregare filios tuos ſicut gallina pullos ſub alas ſuas, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.*

7. Item quod eſſent amiſſuri lumen Domini. Apud Eſaiam: *Venite, ambulemus in lumine Domini. Dimiſit enim populum ſuum domum Iſrael.* Item in evan-

Digitized by Google

gelio ſuo cata Joannem: *Fuit lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In hoc mundo fuit, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit.* Item illic: *Qui non crediderit, jam judicatus eſt, quia non credidit in nomine unici filii Dei. Hoc autem eſt judicium, quoniam lux venit in ſæculum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.*

8. Quod circumciſio prima carnalis evacuata ſit, & ſecunda ſpiritalis repromiſſa ſit. Apud Hieremiam *Hæc dicit Dominus viris Juda, & qui inhabitant Hieruſalem: Renovate inter vos novitatem, & ne ſeminaveritis in ſpinis, circumcidite vos Deo veſtro, & circumcidite præputium cordis veſtri, ne exeat ſicut ignis ira mea, & exurat, & non ſit qui exſtinguat.* Item Moyſes dicit: *In noviſſimis diebus circumcidet Deus cor tuum, & cor ſeminis tui ad Dominum Deum amandum.* Item apud Jeſum Nave: *Et dixit Dominus ad Jeſum: Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, & aſſidens circumcide ſecundo filios Iſrael.* Item Paulus ad Coloſſenſes. *Circumciſi eſtis circumciſione non manufacta in expoliatione carnis, ſed in circumciſione Chriſti.* Item quod Adam primus a Deo factus incircumciſus, & Abel juſtus, & Enoch qui Deo placuit & translatus eſt, & Noe, qui terris hominibuſque ob delicta pereuntibus, ſolus in quo humanum genus ſervaretur, electus eſt, & Melchiſedech ſacerdos, ſecundum cujus ordinem Chriſtus repromiſſus eſt, tum quod illud ſignaculum ſeminis non proficit; ſigno autem Domini omnes ſignantur.

9. Quod lex prior quæ per Moyſen data eſt, ceſſatura eſſet. Apud Eſaiam: *Tunc manifeſti erunt qui ſignant legem, ne diſcant. Et dicet: Exſpecto Deum, qui avertit faciem ſuam a domo Jacob, & fidens ero in illum.* Item in evangelio: *Omnes prophetæ & lex uſque ad Joannem prophetaverunt.*

10. Quod

Digitized by Google

10. Quod lex nova dari haberet. Apud Micheam: *Quoniam lex de Sion proficiſcètur, & ſermo Domini de Hieruſalem. Et judicabit inter plurimos populos, & revincet, & deteget validas nationes.* Item apud Eſaiam. *De Sion enim procedet lex, & verbum Domini de Hieruſalem, & judicabit inter gentes.* Item in evangelio cata Matthæum: *Ecce vox de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo bene ſenſi, ipſum audite.*

11. Quod diſpoſitio alia & teſtamentum novum dari haberet. Apud Hieremiam: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & conſummabo domui Iſrael, Juda teſtamentum novum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum in die qua apprehendi manus eorum; ut educerem eos de terra Ægypti, quia non permanſerunt in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos; dicit Dominus. Dans leges meas, in ſenſum illorum ſcribam illas, & ero illis in Deum, & ipſi erunt mihi in plebem, & non docebunt unuſquiſque fratrem ſuum dicentes: Dinoſce Dominum, quia omnes ſcient me a minimo uſque ad maximum eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non ero memor amplius.*

12. Quod baptiſma vetus ceſſaret, & novum inciperet. Apud Eſaiam: *Nolite ergo priora meminiſſe, & antiqua nolite reputare. Ecce facio nova quæ nunc orientur, & cognoſcetis; & faciam in deſerto viam, & flumina in loco inaquoſo adaquare genus meum electum, plebem meam, quam acquiſivi, ut virtutes meas exponeret.* Item apud eumdem: *Si ſitierint, per deſerta adducet illos, aquam de petra producet illis, findetur petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea.* Item in evangelio cata Matthæum Joannes dicit: *Ego quidem vos baptizo in aqua in pœnitentiam. Qui venit autem poſt me; fortior me eſt, cujus non ſum idoneus calciamenta portare. Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni.* Item cata Joannem: *Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt in-*

Digitized by Google

troire in regnum Dei. Quod enim natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt.

13. Quod jugum vetus evacuaretur, & jugum novum daretur. In pſalmo ſecundo: *Ad quid tumultuatæ ſunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes collecti ſunt in unum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus. Diſrumpamus vincula eorum, & abiiciamus a nobis jugum eorum.* Item in evangelio cata Matthæum Dominus dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos requieſcere faciam. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim meum bonum eſt, & ſarcina levis.* Apud Hieremiam: *In illa die contribulabo jugum a cervice illorum, & vincula illorum diſrumpam; & non operabuntur aliis, ſed operabuntur Domino Deo, & David regem ſuſcitabo ipſis.*

14. Quod paſtores veteres ceſſaturi eſſent, & novi inciperent. Apud Ezechielem: *Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego ſuper paſtores, & inquiram oves meas de manibus eorum, & avertam eos ut non paſcant oves meas, & jam non paſcent eas, & extraham oves meas de ore eorum, & paſcam eas cum judicio.* Apud Hieremiam Dominus dicit: *Et dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos paſcentes cum diſciplina.* Item apud Hieremiam: *Audite verbum Domini gentes, & nuntiate inſulis quæ longe ſunt. Dicite: Qui diſperdit Iſrael congregabit illum, & cuſtodiet ſicut paſtor gregem ſuum, qui eruit Dominus Jacob, & eruit de manu fortioris illius.*

15. Quod domus & templum Dei Chriſtus futurus eſſet, & ceſſaret templum vetus, & novum inciperet. In baſilion ſecundo: *Et fuit verbum Domini ad Nathan dicens: Vade, & dic ſervo meo David: Hæc dicit Dominus: Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum; ſed erit, cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, ſi*

qui

Digitized by Google

qui erit de utero tuo, & parabo regnum ejus. Hic ædificabit mihi domum in nomine meo, & erigam thronum ejus in ſæcula, & ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium, & fidem conſequetur domus ejus, & regnum ejus uſque in ſæcula in conſpectu meo. Item in evangelio Dominus dicit: *Non relinquetur in templo lapis ſuper lapidem qui non diſſolvatur, & poſt triduum aliud excitabitur ſine manibus.*

16. Quod ſacrificium vetus evacuaretur, & novum celebraretur. Apud Eſaiam: *Quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus? Plenus ſum, holocauſtomata arietum, & pinguamina agnorum, & ſanguinem taurorum & hircorum nolo. Quis enim exquiſivit iſta de manibus veſtris?* Item in pſalmo XLIX. *Non edam carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum bibam. Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota mea. Invoca me in die preſſuræ, & eruam te, & clarificabis me.* Item in pſalmo eodem: *Sacrificium laudis clarificabit me, illic via eſt in qua oſtendam illi ſalutare Dei.* Item in pſalmo quarto: *Sacrificate ſacrificium juſtitiæ, & ſperate in Dominum.* Item apud Malachiam: *Non eſt mihi voluntas circa vos, dicit Dominus, & ſacrificium acceptum non habebo ex manibus veſtris. Quoniam a ſolis ortu & uſque in occaſum clarificatum eſt nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incenſi afferuntur nomini meo, & ſacrificium mundum, quoniam magnum eſt nomen meum apud gentes, dicit Dominus.*

17. Quod ſacerdotium vetus ceſſaret, & novus ſacerdos veniret, qui in æternum futurus eſſet. In pſalmo CIX. *Ante luciferum genui te. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Item in baſilion primo Deus ad Heli ſacerdotem: *Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidum, qui omnia quæ ſunt in corde meo, faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & tranſibit in conſpectu Chriſtorum meorum omnibus diebus; & qui remanſerit in*

dome

domo tua, veniet adorare in obole pecuniæ & in pane uno.

18. Quod propheta alius, ſicut Moyſes, promiſſus ſit, ſcilicet qui teſtamentum novum daret, & qui magis audiri deberet. In Deuteronomio Deus ad Moyſen: *Et dixit Dominus ad me: Prophetam excitabo eis de fratribus eorum ſicut te, & dabo verbum meum in ore ejus, & loquetur ad eos ea quæ præcepero ei. Et quiſquis non audierit, quæcumque locutus fuerit propheta ille in nomine meo, ego vindicabo.* De quo & Chriſtus in evangelio cata Joannem: *Scrutamini ſcripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere. Hæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me; & non vultis venire ad me ut vitam habeatis. Nolite putare quia ego vos accuſo apud patrem. Eſt qui vos accuſet Moyſes, in quem vos ſperatis. Si enim credidiſſetis Moyſi, crederetis & mihi. De me enim ille ſcripſit. Si autem illius ſcripturis non creditis, quomodo verbis meis credetis?*

19. Quod duo populi prædicti ſint, major & minor, id eſt, vetus Judæorum, & novus qui eſſet ex nobis, futurus. In Geneſi: *Et dixit Dominus Rebeccæ: Duæ gentes in utero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo dividentur, & populus populum ſuperabit, & major ſerviet minori.* Item apud Oſee: *Vocabo non populum meum populum meum, & non dilectam dilectam. Erit enim quo loco dicetur non populus meus, illo loco vocabuntur filii Dei vivi.*

20. Quod eccleſia, quæ prius ſterilis fuerat, plures filios habitura eſſet ex gentibus, quam quot ſynagoga ante habuiſſet. Apud Eſaiam: *Jucundare ſterilis quæ non paris, erumpe, & exclama quæ non parturis, quia multi filii deſertæ magis quam ejus quæ habet virum. Dixit enim Dominus: Dilata locum tabernaculi tui & aulæorum tuorum, & fige. Noli parcere, longas fac menſuras tuas, & palos tuos confirma. Adhuc in dexteram tuam & in ſiniſtram extende, & ſemen tuum gentes poſſide-*

ſidebit, & civitates deſertas inhabitabit. Noli timere, quia revinces. Neque reverearis, quia maledicta es, quoniam confuſionem æternam obliviſceris. Sic & Abrahæ cum de ancilla natus eſſet prior filius, Sarra, ſterilis diu manſit, & ſero in ſenecta de pollicitatione peperit filium Iſaac, qui fuit typus Chriſti. Sic & Jacob accepit uxores duas, majorem Liam oculis infirmioribus, typum ſynagogæ, minorem ſpecioſam Rachel typum eccleſiæ, quæ & ſterilis diu manſit, & poſtea peperit Joſeph, qui & ipſe fuit typus Chriſti. Et in baſilion primo legitur Helcana habuiſſe uxores duas, Fenennam cum filiis, & Annam ſterilem, ex qua naſcitur Samuel, non ſecundum ordinem generandi, ſed ſecundum Dei miſerationem & promiſſionem, cum illa oraſſet in templo; & natus Samuel typus fuit Chriſti. Item in baſilion primo: *Sterilis ſeptem peperit, & quæ plurimos habebat, infirmata eſt.* Filii autem ſeptem ſunt eccleſiæ ſeptem. Unde & Paulus ſeptem eccleſiis ſcripſit, & apocalypſis eccleſias ſeptem ponit, ut ſervetur ſeptenarius numerus, ut dies ſeptem quibus Deus mundum fecit, ut angeli ſeptem qui aſſiſtunt & converſantur ante faciem Dei, ſicut Raphael angelus in Tobia dicit, & lucerna ſeptiformis in tabernaculo martyrii, & oculi Domini ſeptem qui mundum ſpeculantur, & lapis cum oculis ſeptem, ut Zacharias dicit, & ſpiritus ſeptem, & candelabra in apocalypſi ſeptem, & columnæ ſeptem ſuper quas ædificavit domum ſapientia apud Salomonem.

21. Quod gentes magis in Chriſtum crediturae eſſent. In Geneſi: *Et dixit Dominus Deus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in illam terram quam tibi oſtendero: & faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus; & benedicam qui te benedixerit, & maledicam qui te maledixerit; & benedicentur in te omnes tribus terræ.* De hoc ipſo in Gene-

Digitized by Google

Geneſi: *Et benedixit Iſaac Jacob. Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Et det tibi Deus de rore cæli, & a fertilitate terræ multitudinem frumenti, & vini & olei; & ſervient tibi gentes, & adorabunt te principes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui; & qui te maledixerit, erit maledictus; & qui te benedixerit, benedictus.* De hoc ipſo in Geneſi: *Ubi autem vidit Joſeph quoniam ſuperpoſuit pater ſuus manum dexteram ſuper caput Effraim, grave illi viſum eſt; & apprehendit Joſeph manum patris ſui, auferre eam a capite Effraim ad caput Manaſſe. Dixit autem Joſeph ad patrem ſuum: Non ſic, pater, hic eſt primitivus meus, ſuperpone dexteram tuam ſuper caput ejus. Ille autem noluit, & dixit: Scio, fili, ſcio; & hic exaltabitur, ſed frater ejus junior major illo erit, & ſemen ejus erit in multitudinem gentium.* Item in Geneſi: *Juda, te laudabunt fratres tui, manus ſuper dorſum inimicorum tuorum. Adorabunt te filii patris tui, catulus leonis Juda. De frutice, fili mi, aſcendiſti, recubans obdormiſti velut leo, & velut catulus leonis. Quis excitabit illum? Non deficiet princeps de Juda, & dux de femoribus ejus; quoadusque veniant depoſita illi, & ipſe eſt ſpes gentium. Deligans ad vitem pullum ſuum, & ad cilicium pullum aſinæ ſuæ. Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ amictum ſuum. Formidoloſi oculi ejus a vino, & candidi dentes ejus magis quam lac.* Inde in Numeris de populo noſtro ſcriptum eſt: *Ecce populus quaſi populus leoninus exſurget.* In Deuteronomio: *Eritis gentes in caput, incredulus autem populus in caudam.* Item apud Hieremiam: *Audite vocem tubæ, & dixerunt: Non audiemus. Propter hoc audient gentes, & qui paſcent pecora in eis.* In pſalmo XVII. *Conſtitues me in caput gentium. Populus quem non cognovi, ſervivit mihi; in auditu auris obedivit mihi.* De hoc apud Hieremiam Dominus dicit: *Prius quam te formarem in utero novi te, & prius quam exires de vulva ſanctificavi te,*

Digitized by Google

& prophetam in gentibus poſui te. Item apud Eſaiam: *Ecce teſtem illum nationibus manifeſtavi, principem & imperantem gentibus.* Item apud eumdem: *Gentes quæ non noverunt te, invocabunt te, & populi qui ignorabant te, ad te confugient.* Item apud eumdem: *Et erit in illa die radix Jeſſe, qui ſurget imperare omnibus gentibus; in illum gentes ſperabunt, & erit requies ejus honor.* Item apud eumdem: *Terra Zabulon & terra Neptalim via maris, & ceteri qui maritima inhabitatis, & trans Jordanem gentium populus, ambulans in tenebris, videte lumen magnum, qui habitatis in regione umbræ mortis, lumen lucebit ſuper vos.* Item apud eumdem: *Sic dicit Dominus Deus Chriſto meo Domino, cujus teneo dexteram, ut exaudiant eum gentes. Et fortitudinem regum diſrumpam. Aperiam ante ipſum portas, & civitates non claudentur.* Item apud eumdem: *Venio colligere omnes gentes & linguas, & videbunt claritatem meam, & dimittam ſuper eos ſignum, & mittam ex eis conſervatos in gentes quæ longe ſunt, quæ non audierunt nomen meum, neque viderunt gloriam meam, & nuntiabunt claritatem meam in gentes.* Item apud eumdem: *Et in omnibus his non ſunt converſi. Igitur extollet ſignum in gentes quæ ſunt longe, & attrahet illos a ſummo terræ.* Item apud eumdem: *Quibus non eſt nuntiatum de eo, videbunt; & qui non audierunt, intelligent.* Item apud eumdem: *Manifeſtus factus ſum eis, qui me non quærunt, inventus ſum ab eis, qui me non interrogabant. Dixi: Ecce ſum genti, quæ non invocavit nomen meum.* De hoc ipſo in actibus apoſtolorum Paulus: *Vobis primum oportuerat indicari verbum Dei. Sed quia expuliſtis illud, nec vos dignos vitæ æternæ judicaſtis; ecce convertimus nos ad gentes. Sic enim dixit per ſcripturas Dominus: Ecce lucem poſui te inter gentes, ita ut ſis in ſalvationem uſque ad fines terræ.*

22. Quod panem & calicem Chriſti, & omnem gratiam ejus amiſſuri eſſent Judæi, nos vero accepturi, & quod chriſtianorum novum nomen benedicere-

tur

tur in terris. Apud Eſaiam ſic dicit Dominus: *Ecce qui ſerviunt mihi manducabunt, vos autem eſurietis. Ecce qui mihi ſerviunt bibent, vos autem ſitietis. Ecce qui mihi ſerviunt jucundabuntur, vos autem confundemini, vos interficiet Dominus. Eis autem qui ſerviunt mihi, nomen nominabitur novum, quod benedicetur in terra.* Item illic: *Igitur extollet ſignum in gentes quæ ſunt longe, & attrahet illos a ſummo terræ. Et ecce cito leviter venient, non eſurient, neque ſitient.* Item illic: *Ecce itaque dominator Dominus ſabaoth auferet a Juda & ab Hieruſalem valentem & validum, valentiam panis, & valentiam aquæ.* Item in pſalmo XXXIII. *Guſtate & videte, quoniam dulcis eſt Dominus. Felix eſt vir qui ſperat in eum. Timete Dominum Deum omnes ſancti ejus, quoniam non eſt inopia eis qui eum metuunt. Divites eguerunt, & eſurierunt. Qui autem inquirunt Dominum, non indigebunt omni bono.* Item in evangelio cata Joannem Dominus dicit: *Ego ſum panis vitæ. Qui venit ad me non eſuriet, & qui in me crediderit, non ſitiet unquam.* Item illic ipſe: *Si quis ſitit, veniat & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Item illic ipſe: *Niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

23. Quod ad regnum cælorum magis gentes quam Judæi perveniant. In evangelio Dominus dicit: *Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Jacob in regno cælorum, filii autem regni exibunt in tenebras exteriores. Illic erit ploratio & ſtridor dentium.*

24. Quod ſolo hoc Judæi accipere veniam poſſint delictorum ſuorum, ſi ſanguinem Chriſti occiſi baptiſmo ejus abluerint; & in eccleſiam ejus tranſeuntes, præceptis ejus obtemperaverint. Apud Eſaiam Dominus dicit: *Jam non laxabo peccata veſtra. Cum extenderitis manus, avertam faciem a vobis; & ſi multiplicaveritis preces, non exaudiam vos: Manus enim veſtræ*

ſangui-

ſanguine plenæ ſunt. Lavamini, mundi eſtote, auferte nequitias ab animis veſtris a conſpectu oculorum meorum, ceſſate a nequitiis veſtris. Diſcite bonum facere, exquirite judicium, conſervate eum qui injuriam patitur, judicate pupillo, & juſtificate viduam, & venite diſputemus, dicit Dominus, & ſi fuerint peccata veſtra ut phæniceum, ut nivem exaltabo; & ſi fuerint quaſi coccinum, ut lanam inalbabo. Et ſi volueritis, & audieritis me, bona terræ editis. Si autem nolueritis, & non audieritis me, gladius vos conſumet. Os enim Domini locutum eſt iſta.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

CAPITULA.

I. *Chriſtum primogenitum eſſe, & ipſum eſſe ſapientiam Dei, per quem omnia facta ſunt.*

II. *Quod ſapientia Dei Chriſtus eſt, & de ſacramento incarnationis ejus, & paſſionis, & calicis & altaris, & apoſtolorum qui miſſi prædicaverunt.*

III. *Quod Chriſtus idem ſit & ſermo Dei.*

IV. *Quod Chriſtus idem ſit manus, & brachium Dei.*

V. *Quod idem angelus & Deus.*

VI. *Quod Deus Chriſtus.*

VII. *Quod Chriſtus Deus venturus eſſet illuminator & ſalvator generis humani.*

VIII. *Quod cum a principio filius Dei fuiſſet, generari denuo haberet ſecundum carnem.*

IX. *Quod hoc futurum eſſet ſignum nativitatis ejus, ut de virgine naſceretur homo & Deus, hominis & Dei filius.*

X. *Quod homo & Deus Chriſtus ex utroque genere concretus, ut mediator eſſe inter nos & patrem poſſet.*

XI. *Quod de ſemine David ſecundum carnem naſci haberet.*

Digitized by Google

XII. *Quod in Bethleem naſceretur.*
XIII. *Quod humilis in primo adventu ſuo veniret.*
XIV. *Quod ipſe ſit juſtus, quem Judæi occiſuri eſſent.*
XV. *Quod ipſe dictus ſit ovis & agnus, qui occidi haberet. Et de ſacramento paſſionis.*
XVI. *Quod idem & lapis dictus ſit.*
XVII. *Quod deinde idem lapis mons fieret, & impleret totam terram.*
XVIII. *Quod in noviſſimis temporibus idem mons manifeſtaretur, ſuper quem gentes venirent, & in quem juſti aſcenderent.*
XIX. *Quod ipſe ſit ſponſus, eccleſiam habens ſponſam, de qua filii ſpiritaliter naſcerentur.*
XX. *Quod cruci illum fixuri eſſent Judæi.*
XXI. *Quod in paſſione crucis & ſigno virtus omnis ſit & poteſtas.*
XXII. *Quod in hoc ſigno crucis ſalus ſit omnibus, qui in frontibus notentur.*
XXIII. *Quod medio die in paſſione ejus tenebræ futuræ eſſent.*
XXIV. *Quod a morte non vinceretur, nec apud inferos remanſurus eſſet.*
XXV. *Quod ab inferis tertio die reſurgeret.*
XXVI. *Quod cum reſurrexiſſet, acciperet a patre omnem poteſtatem, & poteſtas ejus æterna ſit.*
XXVII. *Quod perveniri non poſſit ad Deum patrem, niſi per filium ejus Jeſum Chriſtum.*
XXVIII. *Quod ipſe judex venturus ſit.*
XXIX. *Quod ipſe ſit rex in æternum regnaturus.*
XXX. *Quod ipſe ſit & judex, & rex.*

I.

Chriſtum primogenitum eſſe ſapientiam Dei, per quem omnia facta ſunt. Apud Salomonem in proverbiis: *Dominus condidit me in initio viarum ſuarum,*

Digitized by Google

rum, in opera ſua ante ſæculum fundavit me. In principio antequam terram faceret, & antequam abyſſos conſtitueret, prius quam procederent fontes aquarum, antequam montes collocarentur, ante omnes colles genuit me Dominus. Fecit regiones & inhabitabilia & fines inhabitabiles ſub cælo. Cum pararet cælum, aderam illi; & cum ſecerneret ſuam ſedem. Cum ſuper ventos validas faceret deſuper nubes, & cum confirmatos ponebat fontes ſub cælo, quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illum diſponens. Ego eram cui adgaudebat. Quotidie autem jucundabar ante faciem ejus, in omni tempore, cum lætaretur orbe perfecto. Item apud eumdem in eccleſiaſtico: *Ego ex ore altiſſimi providi primogenita ante omnem creaturam. Ego in cælis feci, ut oriretur lumen indeficiens, & nebula texi omnem terram. Ego in altis habitavi, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cæli circuivi, & in profundum abyſſi penetravi, & in fluctibus maris ambulavi, & in omni terra ſteti, & in omni populo & in omni gente primatum habui, & omnium excellentium & humilium corda propria virtute calcavi. In me omnis ſpes vitæ & virtutis. Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me.* Item in pſalmo LXXXVIII. *Et ego primogenitum ponam eum altiſſimum apud reges terræ. In æternum ſervabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum meum fidele illi, & ponam in ſæculum ſæculi ſemen ejus. Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint, ſi juſtificationes meas prophanaverint, & præcepta mea non obſervaverint, viſitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum; miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.* Item in evangelio cata Joannem Dominus dicit: *Hæc autem eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum & verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum. Ego te clarificavi in terra, opus perfeci quod dediſti mihi ut faciam. Et nunc tu clarifica me apud te ipſum claritate, quam habui apud te prius quam mundus fieret.* Item Paulus ad Coloſſenſes: *Qui eſt imago Dei inviſibilis, & primogenitus*

Digitized by Google

totius creaturæ. Item illic: *Primogenitus a mortuis, ut fieret in omnibus ipſe primatum tenens.* Item in apocalypſi. *Ego ſum α & ω, initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.* Quod idem ſit & ſapientia & virtus Dei. Paulus Ad Corinthios prima: *Quoniam Judæi ſigna deſiderant, & Græci prudentiam quærunt. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Judæis & Græcis, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam.*

2. Quod ſapientia Dei Chriſtus; & de ſacramento incarnationis ejus, & paſſionis, & calicis & altaris, & apoſtolorum qui miſſi prædicaverunt. Apud Salomonem in proverbiis: *Sapientia ædificavit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem. Mactavit ſuas hoſtias, miſcuit in cratera vinum ſuum, & paravit ſuam menſam, & miſit ſervos ſuos convocans cum excelſa prædicatione ad craterem dicens: Qui eſt inſipiens declinet ad me. Et egentibus ſenſu dixit: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſcui vobis. Derelinquite ſtultitiam, & quærite prudentiam, & corrigite ſcientiam in intellectu.*

3. Quod Chriſtus idem ſit ſermo Dei. In pſalmo XLIV. *Eructavit cor meum ſermonem bonum, dico ego opera mea regi.* Item in pſalmo XXXII. *Sermone Dei cæli ſolidati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Item apud Eſaiam: *Verbum conſummans & brevians in juſtitia; quoniam ſermonem breviatum faciet Deus in toto orbe terræ.* Item in pſalmo CVI. *Miſit ſermonem ſuum, & curavit illos.* Item in evangelio cata Joannem: *In principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deum, & Deus erat ſermo. Hic erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. In illo vita erat, & vita erat lux hominum; & lux lucet in tenebris, & tenebræ illam non comprehenderunt.* Item in apocalypſi: *Et vidi cælum aper-*

Digitized by Google

apertum, & ecce equus albus; & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis & verus, æquum juſtumque judicans, & præliabatur; eratque coopertus veſte conſperſa ſanguine; & dicitur nomen ejus ſermo Dei.

4. Quod Chriſtus idem manus & brachium Dei ſit. Apud Eſaiam: *Numquid non valet manus Dei ut ſalvos faciat, aut gravavit aurem ut non exaudiat? Sed peccata veſtra inter vos & Deum ſeparant, & propter peccata veſtra avertit faciem ſuam a vobis, ne miſereatur. Manus enim veſtræ inquinatæ ſunt ſanguine, & digiti veſtri in peccatis. Labia autem veſtra locuta ſunt facinus, & lingua veſtra injuſtitiam meditatur. Nemo loquitur vera, neque eſt judicium verum. Fidunt in vanis, & loquuntur inania, qui parturiunt dolorem, & pariunt facinus.* Item illic: *Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium Dei cui revelatum eſt?* Item apud eumdem: *Sic dicit Dominus: Cælum mihi thronus, & terra ſuppedaneum pedum meorum. Quam mihi ſedem ædificabitis, aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim iſta fecit manus mea.* Item apud eumdem: *Domine Deus, altum eſt brachium tuum, & non ſciebant; cum cognoverint autem, confundentur.* Item apud eumdem: *Revelavit Dominus brachium ſuum, illum ſanctum, in conſpectu omnium gentium. Videbunt omnes gentes ipſa ſuprema terræ ſalutem a Deo.* Item illic: *Ecce feci te ſicut rotas vehiculi triturantis novas in ſe retornatas; & triturabis montes, & extenuabis colles, & ſicut lanuginem pones & ventilabis, & ventus occupabit illos, & procella diſperget. Tu autem jocundaberis in ſanctis Iſraël, & exſultabunt inopes & egeni. Quærent enim aquam, & non erit. Lingua enim eorum a ſiti ſiccabit. Ego Dominus Deus, ego exaudiam Deus Iſrael, & non derelinquam eos; ſed aperiam inter montes flumina, & in mediis campis fontes. Faciam deſerta in nemora aquoſa, & ſitientem terram in aquæductus. Ponam in inaquoſam terram cedrum, & buxum, & myrtum, & cypreſſum, & ulmum, & populum, ut videant*

Digitized by Google

deant & cognoſcant, & ſciant, & credant ſimul, quia manus Domini fecit iſta, & ſanctus Iſrael oſtendit,

5. Quod idem angelus & Deus Chriſtus. In Geneſi ad Abraham: *Et vocavit eum angelus Domini de cælo, & dixit illi: Abraham, Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli imponere manum tuam ſuper puerum, neque feceris illi quidquam. Nunc enim cognovi quoniam times Deum tuum, & non peperciſti filio tuo dilectiſſimo propter me.* Item illic ad Jacob: *Et dixit mihi angelus Domini in ſomnis: Ego ſum Deus quem vidiſti in loco Dei, ubi unxiſti mihi titulum lapideum, & voviſti mihi votum.* Item in Exodo: *Deus autem præibat eos, die quidem per columnam nubis oſtendere illis iter, noctu autem in columna ignis.* Et poſtea illic: *Promovit autem angelus Dei, qui præcedebat exercitum filiorum Iſrael.* Item illic: *Ecce ego præmitto angelum meum ante faciem tuam, ad cuſtodiendum te in itinere, ut te inducat in terram quam tibi præparavi. Obſerva eum, & obaudi eum, & ne fueris inobaudiens ei, & non deerit tibi. Nomen enim meum in illo eſt.* Unde ipſe in evangelio dicit: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me. Cum alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Et iterum in pſalmo CXVII. *Benedictus eſt qui venit in nomine Domini.* Item in Malachia: *Teſtamentum meum fuit cum vita & pace, & dedi illi timorem ut timeret me, a facie nominis mei proficiſci illum. Lex veritatis fuit in ore ejus, & injuſtitia non eſt inventa in labiis ejus. In pace linguæ corrigens ambulavit nobiſcum, & multos avertit ab injuſtitia. Quoniam labia ſacerdotis ſervabunt ſcientiam, & legem exquirent ab ore ejus, quoniam angelus omnipotentis eſt.*

6. Quod Deus Chriſtus. In Geneſi: *Dixit autem Deus ad Jacob: Exſurge, & aſcende in locum Bethel, & habita illic, & fac illic altare illi Deo qui tibi apparuit cum fugeres a facie Eſau fratris tui.* Item apud Eſaiam: *Sic dicit Dominus Deus ſabaoth: Fatigata eſt Ægyptus,*

&

& negotiatio Æthiopum, & Sabaim viri alti ad te tranſgredientur, & tui erunt ſervi, & poſt te ambulabunt vincti compedibus, & adorabunt te, & in te precabuntur; quoniam in te Deus eſt, & non eſt Deus alius præter te. Tu enim es Deus, & non ſciebamus, Deus Iſrael ſalvator. Confundentur & reverebuntur omnes, qui adverſantur tibi, & cadent in confuſionem. Item apud eumdem: *Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri. Omnis rivus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt omnia tortuoſa in directum, & aſpera in campum, & videbitur claritas Domini, & videbit omnis caro ſalutare Dei, quoniam Dominus locutus eſt.* Item apud Hieremiam: *Hic Deus noſter, & non deputabitur alius abſque illo, qui invenit omnem viam prudentiæ, & dedit eam Jacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſibi. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Item apud Zachariam Deus dicit: *Et tranſibunt per mare anguſtum, & percutient in mari fluctus, & areſacient omnes altitudines fluminum, & confundetur omnis injuria Aſſyriorum, & ſceptrum Ægypti auferetur, & confortabo eos in Domino Deo ipſorum, & in nomine ejus gloriabuntur, dicit Dominus.* Item apud Oſee dicit Dominus: *Non faciam juxta iram indignationis meæ, non ſinam deleri Effraim: quoniam Deus ego ſum, & non homo in te ſanctus, & non introibo in civitatem, poſt Deum ibo.* Item in pſalmo XLIV. *Thronus tuus, Deus, in ſæcula ſæculorum, virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem. Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exſultationis ſuper participes tuos.* Item in pſalmo XLV. *Vacate & cognoſcite quoniam ego ſum Deus. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.* Item in pſalmo LXXXI. *Non cognoverunt, neque intellexerunt, in umbra deambulabunt.* Item in pſalmo LXVII. *Cantate Deo, pſallite nomini ejus, viam facite ei qui aſcendit in occaſum, Deus nomen illi.* Item in evangelio cata Joannem: *In*

Digitized by Google

principio erat ſermo. & ſermo erat apud Deum, & Deus erat ſermo. Item in eodem Dominus ad Thomam: *Injice huc digitum tuum, & vide manus meas, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpondit Thomas, & dixit illi: Dominus meus & Deus meus. Dicit illi Jeſus: Quia vidiſti me, credidiſti. Felices qui non viderunt, & crediderunt.* Item Paulus ad Romanos: *Optabam ego ipſe anathema eſſe a Chriſto, pro fratribus cognatiſque meis ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio & claritas, & teſtamentum, & legis conſtitutio, & famulatus, & promiſſiones, quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula.* Item in apocalypſi: *Ego ſum α & ω, initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit poſſidebit ea, & eorum hereditatem; & ero ejus Deus, & ille erit mihi filius.* Item in pſalmo LXXXI. *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos diſcernens.* Et iterum illic: *Ego dixi dii eſtis, & filii altiſſimi omnes, vos autem ſicut homines moriemini.* Quod ſi juſti qui fuerint, & præceptis divinis obtemperaverint, dii dici poſſunt; quanto magis Chriſtus Deus Dei filius? Sic ipſe in evangelio cata Joannem dicit: *Nonne ſcriptum eſt in lege, quoniam ego dixi dii eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi ſcriptura, quem pater ſanctificavit, & miſit in ſæculum, vos dicitis: quoniam blaſphemas, quia dixi filius Dei ſum. Quod ſi non facio facta patris, nolite mihi credere; quod ſi facio, & mihi non vultis credere, factis credite, & cognoſcite quoniam in me eſt pater, & ego in illo.* Item in evangelio cata Matthæum: *Et vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.*

7. Quod Chriſtus Deus venturus eſſet illuminator & ſalvator generis humani. Apud Eſaiam: *Confortamini manus reſolutæ & genua debilia, exhortamini. Qui eſtis puſillanimes, nolite metuere. Deus noſter judicium retribuet, ipſe veniet, & ſalvos faciet nos. Tunc aperientur*

Digitized by Google

tur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient. Tunc ſaliet claudus ſicut cervus, & plana erit lingua mutorum: quia rupta eſt in deſerto aqua, & rivus in terra ſitienti. Item illic: *Non ſenior, neque angelus, ſed ipſe Dominus liberabit illos; quia diliget eos & parcet eis, & ipſe redimet eos.* Item illic: *Ego Dominus Deus vocavi te in juſtitia, ut teneam manum tuam; & dedi te in teſtamentum generis mei, in lumen gentium, aperire oculos cæcorum, producere a vinculis vinctos, & de domo carceris ſedentes in tenebris. Ego Dominus Deus, hoc mihi nomen eſt. Claritatem meam alii non dabo, neque virtutes meas ſculptilibus.* Item in pſalmo XXIV. *Vias tuas, Domine, oſtende mihi, & ſemitas tuas edoce me, & deduc me ad veritatem tuam, & doce me, quoniam tu es Deus ſalvator meus.* Unde in evangelio cata Joannem Dominus dicit: *Ego ſum lumen mundi. Qui me ſecutus fuerit, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.* Item cata Matthæum Gabriel angelus ad Joſeph: *Joſeph fili David, ne metueris aſſumere Mariam uxorem tuam. Quod enim ex illa natum fuerit, de ſpiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Jeſum. Hic enim ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum.* Item cata Lucam: *Et Zacharias impletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetavit dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui proſpexit redemptionem populo ſuo, & excitavit nobis cornu ſalutis in domo David pueri ſui.* Item illic angelus ad paſtores: *Ne timueritis. Ecce enim adnuntio vobis, quoniam natus eſt vobis hodie ſalvator, qui eſt Chriſtus Jeſus, in civitate David.*

8. Quod cum a principio filius Dei fuiſſet, generari denuo haberet ſecundum carnem. In pſalmo ſecundo: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Item in evangelio cata Lucam: *Et factum eſt ut audivit ſalutationem Mariæ Eliſabeth, exſultavit infans in utero*

 ejus,

Digitized by Google

ejus, & impleta eſt ſpiritu ſancto, & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi contingit, ut veniat mater Domini mei ad me? Item Paulus ad Galatas: *At ubi advenit impletio temporis, miſit Deus filium ſuum natum de muliere.* Item in epiſtola Joannis: *Omnis ſpiritus qui confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, de Deo eſt. Qui autem negat in carne veniſſe, de Deo non eſt, ſed eſt de antichriſti ſpiritu.*

9. Quod hoc futurum eſſet ſignum nativitatis ejus, ut de virgine naſceretur homo & Deus, hominis & Dei filius. Apud Eſaiam: *Et adjecit Dominus loqui ad Achaz dicens: Pete tibi ſignum a Domino Deo tuo in altitudinem ſurſum, & in altitudinem deorſum. Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo Dominum Deum meum. Et dixit: Audite itaque domus David. Non puſillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præſtat agonem. Propter hoc dabit Deus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo in uterum accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel. Butyrum & mel manducabit, prius quam ſciat reprobare malum, & eligere bonum.* Hoc ſemen prædixerat Deus de muliere procedere, quod calcaret caput diaboli. In Geneſi: *Tunc dixit Deus ad ſerpentem: Quia tu hoc feciſti, maledictus tu ab omni genere beſtiarum terræ, Pectore tuo & ventre repes, & erit tibi terra cibus in omnibus diebus vitæ tuæ, & ponam inimicitiam inter te & mulierem, & inter ſemen ejus. Ipſe tuum obſervabit caput, & tu obſervabis calcaneum ejus.*

10. Quod & homo & Deus Chriſtus, ex utroque genere concretus, ut mediator eſſe inter nos & patrem poſſet. Apud Hieremiam: *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?* Item in Numeris: *Orietur ſtella ex Jacob, & exſurget homo ex Iſrael.* Item illic: *Procedet homo de ſemine ejus, & dominabitur multarum gentium, & exaltabitur tamquam Gog regnum ipſius, & augebitur regnum*

ejus,

Digitized by Google

ejus, & Deus eduxit eum ex Ægypto; quaſi claritas unicornis ei, & edet gentes inimicorum ſuorum, & craſſitudines illorum emedulabit, & baliſtis ſuis configet inimicum. Recubans requievit quaſi leo, & quaſi catulus leonis. Quis ſuſcitabit eum? Qui benedicunt te, benedicti ſunt; & qui maledicunt te, maledicti ſunt. Item apud Eſaiam: *Spiritus Domini ſuper me. Propter quod unxit me, bene nuntiare pauperibus miſit me, curare contribulatos corde, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum. vocare annum Domini acceptabilem & diem retributionis.* Unde in evangelio cata Lucam Gabriel ad Mariam: *Et reſpondens angelus dixit ad illam: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit te. Quapropter quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios priore: *Primus homo de terra limo, ſecundus homo de cælo. Qualis ille de limo, tales & qui de limo; & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Quomodo portavimus imaginem ejus qui de limo eſt, portemus & imaginem ejus qui de cælo eſt.*

II. Quod de ſemine David ſecundum carnem naſci haberet. In baſilion ſecundo: *Et fuit verbum Domini ad Nathan dicens: Vade, & dic ſervo meo David: Hæc dicit Dominus: Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum; ſed erit, cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, qui erit de utero tuo, & parabo regnum ejus. Hic ædificabit mihi domum in nomine meo, & erigam thronum ejus uſque in ſæculum. Et ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium; & fidem conſequetur domus ejus, & regnum ejus uſque in ſæculum in conſpectu meo.* Item apud Eſaiam: *Et exibit virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet: & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & implebit eum ſpiritus timoris Domini.* Item in pſalmo CXXXI. *Juravit Deus ipſi David veritatem, & non reprobavit eam: De fructu ventris*

Digitized by Google

tris tui ponam ſuper thronum meum. Item in evangelio cata Lucam: *Et dixit angelus ad illam: Ne timeas Maria. Inveniſti enim gratiam ante Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum. Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus thronum David patris ſui, & regnabit ſuper domum Jacob in ſæcula, & regni ejus non erit finis.* Item in apocalypſi: *Et vidi librum in dextera Dei ſedentis ſuper thronum, ſcriptum intus & retro, ſignatum ſignis ſeptem; & vidi angelum fortem prædicantem voce magna: Quis dignus eſt accipere librum, & aperire ſigna ejus? Nec quiſquam poterat neque in cælo, neque ſuper terram, neque ſub terra aperire librum, ſed neque perſpicere eum. Et ego flebam multum, quod nemo dignus repertus eſſet, qui aperiret librum, aut videret illum. Et unus ex ſenioribus dixit mihi: Ne fleveris, ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & ſolvere ſeptem ſigna ejus.*

12. Quod in Bethleem naſceretur. Apud Micheam: *Et tu Bethleem domus Effrata non exigua es, ut conſtituaris in millibus Juda. Ex te mihi procedet, ut ſit princeps apud Iſrael, & proceſſiones ejus a principio, a diebus ſæculi.* Item in Evangelio: *Et cum Jeſus natus eſſet in Bethleem Judæ, in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes: Ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum? Vidimus enim ſtellam ejus in oriente, & venimus cum muneribus adorare illum.*

13. Quod humilis in primo adventu ſuo veniret. Apud Eſaiam: *Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini, cui revelatum eſt? Annunciavimus coram ipſo ſicut pueri, ſicut radix in terra ſitienti. Non eſt figura ejus neque claritas; & vidimus illum, & non habuit figuram neque ſpeciem, ſed figura ejus ſine honore, & deficiens præter ceteros homines. Homo in plaga poſitus, & ſciens ferre imbecillitatem; quia averſa eſt facies ejus, inhonoratus eſt, & non eſt computatus. Hic peccata no-*

ſtra

Digitized by Google

ſtra portat, & pro nobis dolet, & nos putavimus illum eſſe in dolore, & in plaga, & in vexatione; ipſe autem vulneratus eſt propter facinora noſtra, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Doctrina pacis noſtræ ſuper illum, & livore ejus ſanati ſumus. Omnes ſicut oves erravimus, homo a via ſua erravit. Et Deus tradidit illum pro peccatis noſtris, & ipſe propterea quod vexatus eſt, non aperuit os ſuum. Item apud eumdem: *Non ſum contumax, neque contradico; dorſum meum poſui ad flagella, & maxillas meas ad palmas, faciem autem meam non averti a fœditate ſputorum, & fuit Deus auxiliator meus.* Item apud eumdem: *Non clamabit, neque audiet quis in plateis vocem ejus. Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non exſtinguet; ſed in veritate proferet judicium. Fulgebit & non quaſſabitur, quoadusque ponat in terra Judicium, & in nomine ejus gentes credent.* Item in pſalmo XXI. *Ego autem ſum vermis, & non homo, maledictum hominis & abjectio populi. Omnes qui me videbant, deſpiciebant me, & locuti ſunt in labiis, & moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum, ſalvum faciat eum, quoniam vult eum.* Item illic: *Aruit velut teſta virtus mea, & lingua mea adglutinata eſt faucibus meis.* Item apud Zachariam: *Et oſtendit mihi Dominus Jeſum ſacerdotem illum magnum, ſtantem ante faciem angeli Domini, & diabolus ſtabat ad dexteram ejus adverſari ei. Et Jeſus erat indutus veſtimenta ſordida, & ſtabant ante faciem ipſius angeli, & reſpondit, & ait ad eos qui ſtabant ante faciem ejus, dicens: Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abſtuli iniquitates tuas. Et induite eum poderem, & imponite cidarim mundam ſuper caput ejus.* Item Paulus ad Philippenſes: *Qui in figura Dei conſtitutus, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit ſe, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum,*

&

& donavit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

14. Quod ipſe ſit juſtus, quem Judæi occiſuri eſſent. In ſapientia Salomonis: *Circumveniamus juſtum, quoniam inſuavis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & exprobrat nobis peccata legis. Promittit ſcientiam Dei ſe habere, & filium Dei ſe nominat. Factus eſt nobis in traductione cogitationum noſtrarum, gravis eſt nobis etiam ad videndum; quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & mutatæ ſunt viæ illius. Tamquam nugaces æſtimati ſumus ab illo, & continet ſe a viis noſtris quaſi ab immunditiis, & præfert noviſſima juſtorum, & gloriatur patrem ſe habere Deum. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſunt, & tentemus quæ ventura ſunt illi. Contumelia & tormento interrogemus eum, ut ſciamus reverentiam illius, & probemus patientiam illius. Morte turpiſſima condemnemus eum. Hæc cogitaverunt, & erraverunt. Excæcavit enim illos malitia ipſorum, & neſcierunt ſacramenta Dei.* Item apud Eſaiam: *Videte quomodo juſtus perit, & nemo intelligit, & viri juſti tolluntur, & nemo recognoſcit. A facie enim injuſtitiæ ſublatus eſt juſtus, & erit in pace ſepultura ejus.* De hoc ipſo in Exodo ante prædictum: *Innocentem & juſtum non occides.* Item in evangelio: *Judas pœnitentia ductus, ſacerdotibus & ſenioribus dixit: Peccavi tradens ſanguinem juſtum.*

15. Quod ipſe dictus ſit ovis & agnus qui occidi haberet, & de ſacramento paſſionis. Apud Eſaiam: *Sicut ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. In humilitate judicium ejus ſublatum eſt. Nativitatem ejus quis enarrabit? Quoniam auferetur a terra vita ejus, a facinoribus populi mei adductus eſt ad mortem, & dabo malos pro ſepultura ejus, & ipſos divites pro morte ejus, quia facinus*

non

Digitized by Google

non fecit, neque inſidias ore ſuo. Propterea ipſe conſequetur multos, & fortium dividet ſpolia, propterea quod tradita eſt ad mortem anima ejus, & inter facinoroſos deputatus eſt. Et ipſe peccata multorum pertulit, & propter facinora illorum traditus eſt. Item apud Hieremiam: *Domine, ſignifica mihi, & cognoſcam, tunc vidi meditationes eorum. Ego ſicut agnus ſine malitia perductus ſum ad victimam; in me cogitaverunt cogitatum dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, & eradamus a terra vitam ejus, & nomen ejus non erit in memoria amplius.* Item in Exodo Deus ad Moyſen: *Accipiant ſibi ſinguli ovem per domos tribuum, ovem ſine vitio, perfectum, maſculum, anniculum erit vobis. Ab agnis & ab hædis accipietis, & occident illum omne vulgus ſynagogæ filiorum Iſrael ad veſperam; & accipient de ſanguine ejus, & ponent ſuper duos poſtes, & ſuper limen in domibus, in quibus eum edent in ipſis; & edent carnes ipſa nocte aſſatas igni, & azyma cum picridibus edent. Non edetis de eis crudam, neque coctam in aqua, niſi aſſatam igni, caput cum pedibus & interaneis; nihil derelinquetis ex eis in mane, & os non confringetis ex eo. Quæ autem relicta fuerint de eo uſque in mane, igni crementur. Sic autem comedetis eum. Lumbi veſtri præcincti, & caligæ veſtræ in pedibus veſtris, & bacula veſtra in manibus veſtris; & edetis eum feſtinanter. Paſcha eſt enim Domini.* Item in apocalypſi: *Et vidi in medio throni & quatuor animalium, & in medio ſeniorum agnum ſtantem quaſi occiſum, habentem cornua ſeptem & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi per orbem terræ. Et venit, & accepit librum de dextera Dei ſedentis in throno. Et cum accepiſſet librum, quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores proſtraverunt ſe ante agnum, habentes ſinguli citharas & pateras aureas, plenas odoramentis ſupplicationum quæ ſunt orationes ſanctorum, & cantaverunt canticum novum dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, & aperire ſigna ejus, quoniam occiſus es, & redemiſti nos ſanguine tuo ex omni tribu & lingua, & populo, & natione,*

&

Digitized by Google

& feciſti nos regnum Deo noſtro, ſacerdoteſque feciſti, & regnabunt ſuper terram. Item in evangelio: *Altera die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, & ait: Ecce agnus Dei, & ecce qui aufert peccata mundi.*

16. Quod idem & lapis dictus ſit. Apud Eſaiam ſic dicit Dominus: *Ecce ego immitto in fundamenta Sion lapidem pretioſum, electum, ſummum, angularem, honoratum; & qui crediderit in eum, non confundetur.* Item in pſalmo CXVII. *Lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factus eſt iſte, & admirabilis in oculis noſtris. Iſte dies quem fecit Dominus, exſultemus & jucundemur in eo. O Domine ſalva igitur, o Domine dirige igitur. Benedictus eſt qui venit in nomine Domini.* Item apud Zachariam: *Ecce ego adduco puerum meum. Oriens nomen eſt ei: quoniam lapis quem dedi ante faciem Jeſu, ſuper lapidem ipſum unum ſeptem oculi ſunt.* Item in Deuteronomio: *Et ſcribes ſuper lapidem omnem legem hanc manifeſte nimis.* Item apud Jeſum nave: *Et accepit lapidem magnum, & ſtatuit eum illic contra Dominum, & ait Jeſus ad populum: Ecce lapis iſte erit vobis in teſtimonium, quia iſte audivit omnia quæ dicta ſunt a Domino, quanta locutus eſt ad vos hodie; & erit ipſe vobis in teſtimonium in noviſſimo dierum, quando receſſeritis a Deo veſtro.* Item in actibus apoſtolorum Petrus: *Principes populi & ſeniores Iſrael audite: Ecce nos hodie interrogamur a vobis ſuper benefacto hominis infirmi, in quo iſte ſalvatus eſt. Sit vobis omnibus notum & omni populo Iſrael, quia in nomine Jeſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitavit a mortuis, in illo iſte in conſpectu veſtro ſanus adſtat, in alio autem nullo. Hic eſt lapis qui contemtus eſt a vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli. Non eſt enim nomen aliud ſub cælo datum hominibus, in quo oportet ſalvari nos.* Hic eſt lapis in Geneſi, quem ponit Jacob ad caput ſuum, quia caput viri Chriſtus; & dormiens videt ſcalam ad cælum pertingentem, in qua conſtitutus erat Dominus,

Digitized by Google

nus, & angeli aſcendebant & deſcendebant; quem lapidem conſecravit & unxit, ſacramento unctionis Chriſtum ſignificans. Hic eſt lapis in Exodo, ſuper quem ſedit Moyſes in cacumine collis, quando Jeſus Nave contra Amalech dimicavit, & ſacramento lapidis, & ſtabilitate ſeſſionis Amalech ſuperatus ab Jeſu, id eſt, diabolus a Chriſto victus eſt. Hic eſt lapis magnus in baſilion primo, ſuper quem poſita eſt arca teſtamenti, quando eam ab allophylis remiſſam & redditam in plauſtro boves reportaverunt. Item hic eſt lapis in baſilion, quo David frontem Goliæ percuſſit & occidit, ſignificans diabolum & ſervos ejus inde proſterni, victa ſcilicet ea capitis parte, quam ſignatam non habent. Quo ſigno nos & tuti ſemper ſumus, & vivimus. Hic eſt lapis, quem cum alienigenas Iſrael viciſſet; ſtatuit Samuel, & appellavit nomen ejus Abennezer, id eſt, lapis auxiliator.

17. Quod deinde idem lapis mons fieret, & impleret totam terram. Apud Danielem: *Et ecce imago nimis magna, & contemplatio ejus imaginis metuenda & elata ſtabat contra te; cujus caput fuit ex auro bono, pectus & brachia ejus argentea, venter & femora ærea, pedes autem ex parte quidem ferrei, ex parte autem fictiles, quoadusque abſciſus eſt lapis de monte ſine manibus concidentium, & percuſſit imaginem ſuper pedes ferreos & fictiles, & comminuit eos minutatim, & factum eſt ſimul ferrum & teſta, & æramentum & argentum & aurum; & facta ſunt minuta quaſi palea aut pulvis in area æſtate, & ventilavit illa ventus, ita ut nihil remanſerit ex illis; & lapis qui percuſſit imaginem, factus eſt mons magnus, & implevit totam terram.*

18. Quod in noviſſimis temporibus idem mons manifeſtaretur, ſuper quem gentes venirent, & in quem juſti quique aſcenderent. Apud Eſaiam: *Erit in noviſſimis temporibus manifeſtus mons Domini, & Domus Dei ſuper vertices montium, & exaltabitur ſuper colles,*

& venient ſuper illum omnes gentes, & ambulabunt multi, & dicent: Venite, aſcendamus in montem Domini, & in domum Dei Jacob, & nuntiabit nobis viam ejus, & ambulabimus in illa. De Sion enim procedet lex, & verbum Domini ab Hieruſalem; & judicabit inter gentes, & redarguet populum multum, & concident gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces, & jam non diſcent pugnare. Item in pſalmo XXIII. *Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto ejus? Innocens manibus & mundo corde. Qui non accepit in vano animam ſuam, & non juravit ſubdole proximo ſibi, iſte accipiet benedictionem a Domino, & miſericordiam a Deo ſalutari ſuo. Iſta nativitas eorum qui eum quærunt, qui quærunt faciem Dei Jacob.*

19. Quod ipſe ſit ſponſus eccleſiam habens ſponſam, de qua filii ſpiritales naſcerentur. Apud Johel. *Canite tuba in Sion, ſanctificate jejunium, & indicite curationem, aggregate populum, ſanctificate eccleſiam, excipite majores natu, colligite parvulos lactantes, procedat ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo.* Item apud Hieremiam: *Et auferam de civitatibus Juda, & de quadriviis Hieruſalem, vocem lætantium & vocem gaudentium, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ.* Item in pſalmo XVIII. *Et ipſe velut ſponſus egrediens de thalamo ſuo. Exſultavit ut gigas viam currere. A ſummo cæli egreſſio ejus, & decurſio ejus uſque ad ſummum ejus, & non eſt qui lateat a calore ejus.* Item in apocalypſi: *Veni, oſtendam tibi novam nuptam uxorem agni; & duxit me in ſpiritu in montem magnum, & oſtendit mihi civitatem ſanctam Hieruſalem deſcendentem de cælo, a Deo habentem claritatem Dei.* Item in evangelio cata Joannem: *Vos mihi teſtes eſtis, quoniam dixi eis qui miſſi ſunt ab Hieroſolymis ad me quia non ſum Chriſtus, ſed quoniam miſſus ſum ante illum. Qui enim habet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi eſt qui ſtat, & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi.* Hujus rei myſterium oſten-

ſum

Digitized by Google

ſum eſt apud Jeſum Nave, quando juſſus eſt excalciare ſe, quod ſcilicet ſponſus non ipſe eſſet. Erat enim in lege ut quiſquis nuptias recuſaret, calciamentum deponeret, calciaretur vero ille, qui ſponſus futurus eſſet. *Et factum eſt cum eſſet Jeſus in Jerico, circumſpexit oculis, & vidit hominem ſtantem ante faciem ſuam, & frameam tenentem in manu ejus, & dixit: Noſter es, an adverſariorum? Ille autem dixit: Ego ſum dux virtutis Domini, nunc adveni. Et Jeſus cecidit in faciem ad terram, & ait illi: Domine, quid imperas famulo tuo? Et ait dux virtutis Domini: Solve calciamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Item in Exodo Moyſes jubetur calciamentum deponere, quod nec ipſe ſponſus eſſet: *Et apparuit ei angelus Domini in flamma ignis de rubo, & vidit quoniam rubus arderet igni, rubus autem non cremabatur. Et dixit Moyſes: Tranſiens videbo hoc grande viſum, cur utique non crematur rubus. Ut vidit autem, quoniam accedit videre, vocavit eum Dominus Deus de rubo, dicens: Moyſes, Moyſes. Qui dixit: Quid eſt? Et dixit: Ne acceſſeris huc, niſi ſolveris calciamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt. Et dixit ei: Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob.* Hoc autem manifeſtatum eſt in evangelio cata Joannem: *Et reſpondit illis Joannes: Ego quidem baptizo in aqua. In medio autem veſtrum ſtat, quem vos neſcitis. Ipſe eſt enim de quo dixi: Poſt me veniens homo ante me factus eſt, cujus non ſum dignus corrigiam calciamenti ſolvere.* Item cata Lucam: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes, & vos ſimiles hominibus exſpectantibus dominum ſuum, quando veniat a nuptiis, ut cum venerit & pulſaverit, aperiant ei. Beati ſervi illi, quos adveniens dominus invenerit vigilantes.* Item in apocalypſi: *Regnavit Dominus Deus omnipotens, gaudeamus & exſultemus, & demus ei gloriæ claritatem, quoniam venerunt nuptiæ agni, & uxor ejus ſe præparavit.*

Digitized by Google

20. Quod cruci illum fixuri eſſent Judæi. Apud Eſaiam: *Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem, & contradicentem mihi, qui ambulant vias non bonas, ſed poſt peccata ſua.* Item apud Hieremiam: *Venite, mittamus lignum in panem ejus, & eradamus a terra vitam ejus.* Item in Deuteronomio: *Et erit pendens vita tua ante oculos tuos. & timebis die & nocte, & non credes vitæ tuæ.* Item in pſalmo XXI. *Effoderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia oſſa mea. Ipſi autem contemplati ſunt, & viderunt me, & diviſerunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam ſortem miſerunt. Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me, in auxilium meum attende. Libera a gladio animam meam, & de manu canis unicam meam. Salva me ex ore leonis, & a cornibus unicornium humilitatem meam. Enarrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te.* Item in pſalmo CXVIII. *Confige clavis de metu tuo carnes meas.* Item in pſalmo CXL. *Allevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* De quo ſacrificio Sophonias dixit: *Metuite a facie Domini Dei, quoniam prope eſt dies ejus: quia apparavit Dominus ſacrificium ſuum, ſanctificavit electos ſuos.* Item apud Zachariam: *Et intuebuntur in me, in quem transfixerunt.* Item in pſalmo LXXXVII. *Exclamavi ad te, Domine, tota die extendi ad te manus meas.* Item in Numeris: *Non quaſi homo Deus ſuſpenditur, neque quaſi filius hominis minas patitur.* Unde in evangelio Dominus dicit: *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui crediderit in filium, habeat vitam æternam.*

21. Quod in paſſione crucis & ſigno virtus omnis ſit & poteſtas. Apud Abacuc: *Texit cælos virtus ejus, & laudis ejus plena eſt terra; & ſplendor ejus ut lux erit, cornua in manibus ejus erunt. Et illic conſtabilita eſt virtus gloriæ ejus, & conſtituit dilectionem validam. Ante faciem ſuam ibit verbum, & procedet in campos ſecundum*

greſ-

Digitized by Google

greſſus ſuos. Item apud Eſaiam: *Ecce natus eſt nobis puer, & datus eſt nobis filius, cujus imperium ſuper humeros ejus: & vocatum eſt nomen ejus magnæ cogitationis nuntius.* Hoc ſigno crucis & Amalech victus ab Jeſu per Moyſen. In Exodo dixit Moyſes ad Jeſum: *Elige tibi viros, & exi, & conſtitue cum Amalech in craſtinum. Ecce ego ſtabo in cacumine collis, & virga Dei in manu mea. Et factum eſt cum levabat manus Moyſes, prævalebat Iſrael. Ubi autem ſubmiſerat manus Moyſes, invaleſcebat Amalech. Sed manus Moyſi erant graves, & accepto lapide ſuppoſuerunt ſub eo, & ſedebat ſuper eum; & Aaron & Ur ſuſtentabant manus ejus hinc & inde, & factæ ſunt manus Moyſi ſtabiles uſque in occaſum ſolis, & fugavit Jeſus, Amalech & omnem populum ejus. Et dixit Dominus ad Moyſen: Scribe hoc ut ſit memoria in libro, & da in aures Jeſu, quoniam deletione deleam memoriam Amalech de ſub cælo.*

22. Quod in hoc ſigno crucis ſalus ſit omnibus, qui in frontibus notentur. Apud Ezechielem dicit Dominus: *Tranſi mediam Hieruſalem, & notabis ſignum ſuper frontes virorum, qui ingemunt & mœrent ob iniquitates, quæ fiunt in medio ipſorum.* Item illic: *Vadite & cædite, & nolite parcere oculis veſtris. Nolite miſereri ſenioris, & juvenis, & virginis, & parvulos, & mulieres interficite, ut perdeleantur. Omnem autem ſuper quem ſignum ſcriptum eſt, ne tetigeritis, & ab ipſis ſanctis meis incipite.* Item in Exodo Deus ad Moyſen: *Et erit ſanguis in ſigno vobis ſuper domos, in quibus ibi eritis, & videbo ſanguinem, & protegam vos, & non erit in vobis plaga diminutionis, cum percutiam terram Ægypti.* Item in apocalypſi: *Et vidi agnum ſtantem in monte Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, & habebant nomen ejus, & nomen patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis.* Item illic: *Ego ſum α & ω, primus & noviſſimus, initium & finis. Felices eos qui faciunt præcepta ejus, ut ſit poteſtas eorum ſuper lignum vitæ.*

Digitized by Google

23. Quod medio die in paſſione ejus tenebræ futuræ eſſent. Apud Amos: *Et erit in illo die, dicit Dominus, occidet ſol meridie, & obtenebrabitur dies lucis, & convertam dies feſtos veſtros in luctum, & omnia cantica veſtra in lamentationem.* Item apud Hieremiam: *Exterrita eſt quæ parit, & tæduit anima ejus. Subiit ſol ei, cum adhuc medius dies eſſet, confuſa eſt & maledicta. Reliquos eorum in gladio dabo in conſpectu inimcorum eorum.* Item in evangelio: *A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper totam terram uſque ad horam nonam.*

24. Quod a morte non vinceretur, nec apud inferos remanſurus eſſet. In pſalmo XXIX. *Domine, reduxiſti ab inferno animam meam.* Item in pſalmo XV. *Non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Item in pſalmo III. *Ego dormivi, & ſomnum cepi, & reſurrexi, quoniam Dominus auxiliatus eſt mihi.* Item cata Joannem: *Nemo aufert animam meam a me, ſed egô a me pono eam; poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc enim mandatum accepi a patre meo.*

25. Quod ab inferis tertio die reſurgeret. Apud Oſee: *Vivificabit nos poſt biduum, die tertio reſurgemus.* Item in Exodo: *Et dixit Dominus ad Moyſen: deſcende & teſtificare populo, & ſanctifica illos hodie & cras, & lavent veſtem ſuam, & ſint parati in perendinum diem. Die enim tertio deſcendet Dominus in montem Sina.* Item in evangelio: *Progenies nequam & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur illi, niſi ſignum Jonæ prophetæ. Quomodo enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.*

26. Quod cum reſurrexiſſet, acciperet a patre omnem poteſtatem; & poteſtas ejus æterna ſit. Apud Danielem: *Videbam in viſu nocte: & ecce in nubibus*

cali

Digitized by Google

cœli quaſi filius hominis veniens venit uſque ad veterem dierum, & ſtetit in conſpectu ejus, & qui aſſiſtebant ei obtulerunt eum; & data eſt ei poteſtas regia, & omnes reges terræ per genus, & omnis claritas ſerviens ei; & poteſtas ejus æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus non corrumpetur. Item apud Eſaiam: *Nunc exſurgam, dicit Dominus, nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini. Vana erit fortitudo ſpiritus veſtri, ignis vos conſumet.* Item in Pſ. cix. *Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dexteram meam quoadusque ponam inimicos tuos ſuppedaneum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ mittet Deus a Sion, & dominaberis in medio inimicorum tuorum.* Item in Apocalypſi: *Et converſus reſpexi, ut viderem vocem quæ mecum loquebatur. Et vidi ſeptem candelabra aurea, & in medio candelabrorum ſimilem filio hominis veſtitum podere, & erat præcinctus ſupra mamillas zonam auream. Caput autem ejus & capilli erant albi velut lana aut nix, & oculi ejus ut flamma ignis, & pedes ejus ſimiles aurichalco, ſicut de fornace ignis, & vox ejus ut ſonus aquarum multarum; & habebat in dextera ſua ſeptem ſtellas, & ex ore ejus gladius utraque parte acutus exibat, & facies ejus ſplendebat ut ſol in virtute ſua. Et cum vidiſſem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus, & impoſuit ſuper me dexteram ſuam dicens: Noli timere, ego ſum primus & noviſſimus, & vivus qui fueram mortuus; & ecce ſum vivens in ſæcula ſæculorum, & habeo claves mortis & inferorum.* Item in evangelio Dominus poſt reſurrectionem diſcipulis dicit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Ite ergo, & docete omnes gentes, tingentes eos in nomine patris, & filii, & Spiritus ſancti, docentes eos obſervare omnia quæcumque præcepi vobis.*

27. Quod perveniri non poſſit ad Deum patrem, niſi per filium ejus Jeſum Chriſtum. In evangelio: *Ego ſum via & veritas & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me.* Item illic: *Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſalvabitur.* Item illic: *Multi prophetæ &*

Digitized by Google

juſti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Item illic: *Qui credit in filium, habet vitam æternam. Qui dicto non audiens eſt in filium, non habet vitam; ſed ira Dei manebit ſuper eum.* Item Paulus apud Epheſios: *Et cum veniſſet, annuntiavit vobis pacem his qui longe, & pacem iis qui prope, quia per ipſum habemus acceſſum ambo in uno ſpiritu ad patrem.* Item ad Romanos: *Omnes enim peccaverunt, & egent claritate Dei, juſtificantur autem dono ipſius & gratia, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu.* Item in epiſtola Petri apoſtoli: *Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos offerret Deo.* Item illic: *In hoc enim & mortuis prædicatum eſt ut ſuſcitentur.* Item in epiſtola Joannis: *Qui negat filium, neque patrem habet. Qui confitetur filium, & filium & patrem habet.*

28. Quod ipſe judex venturus ſit. Apud Malachiam: *Ecce dies Domini venit ardens velut clibanus; eruntque omnes alienigenæ, & omnes iniqui ſtipulæ, & ſuccendet illos adveniens dies, dicit Dominus.* Item in pſalmo XLIX. *Deus deorum Dominus locutus eſt, & vocavit terram. A ſolis ortu uſque ad occaſum, ex Sion ſpecies decoris ejus. Deus manifeſte veniet, Deus noſter, & non ſilebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu ejus procella nimia. Vocavit cælum ſurſum, & terram ut ſeparet populum ſuum. Colligite illi juſtos ejus, eos qui diſponunt teſtamentum ejus in ſacrificiis, & annuntiabunt cæli juſtitiam ejus, quoniam Deus judex eſt.* Item apud Eſaiam: *Dominus Deus virtutum prodibit, & comminuet bellum. Excitabit certamen, & clamabit ſuper inimicos ſuos cum fortitudine. Tacui, numquid ſemper tacebo?* Item in pſalmo LXVII. *Exſurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant a facie ejus qui oderunt eum. Sicut deficit fumus, deficiant. Sicut tabeſcit cera a facie ignis, ſic pereant peccatores a facie Dei, & juſti jucundentur, & exſultent in conſpectu Dei, & lætentur in jucunditate. Cantate*

Digitized by Google

tate Deo, pſallite nomini ejus, iter facite ei, qui aſcendit in occaſum, Deus nomen illi. Turbabuntur a facie ejus patris orphanorum, & judicis viduarum. Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui inhabitare facit unanimes in domo, producens vinctos in virtute, ſimiliter eos qui in iram provocant, qui inhabitant in monumentis. Deus, dum prodires in conſpectu populi tui, in tranſeundo in eremum. Item in pſalmo LXXXI. *Exſurge Deus, judica terram, quoniam tu exterminabis in omnibus gentibus.* Item in evangelio cata Matthæum: *Quid nobis & tibi fili David? Quid huc veniſti ante tempus punire nos?* Item cata Joannem: *Nihil pater judicat, ſed judicium omne filio dedit, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui eum miſit.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios ſecunda: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut reportet unuſquiſque ſui corporis propria, ſecundum quæ egit, ſive bona ſive mala.*

29. Quod ipſe ſit rex in æternum regnaturus. apud Zachariam: *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi juſtus & ſalvans, mitis, ſedens ſuper aſinum indomitum.* Item apud Eſaiam: *Quis nuntiabit vobis locum illum æternum? Ambulans in juſtitia, & manus abſtinens a muneribus, gravans aures ut non audiat judicium ſanguinis, & comprimens oculos ſuos ne videat injuſtitiam, hic inhabitabit in alta ſpelunca petræ fortis. Panis illi dabitur, & aqua ejus fidelis. Regem cum claritate videbitis.* Idem apud Malachiam: *Rex magnus ſum ego, dicit Dominus, & nomen meum illuſtre eſt apud gentes.* Idem in pſalmo ſecundo: *Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus adnuntians imperium ipſius.* Idem in pſalmo XX. *Commemorabuntur & convertentur ad Dominum omnes termini terræ, & adorabunt in conſpectu tuo omnes patriæ gentium; quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur omnium gentium.* Idem im pſalmo XXIII. *Auferte portas principes veſtras, & extollimini portæ æternales,*

Digitized by Google

nales, & introibit rex claritatis. Quis eſt iſte rex claritatis? Dominus fortis & potens, Dominus fortis in prælio. Auferte portas principes veſtras, & extollimini portæ æternales, & introibit rex claritatis. Quis eſt iſte rex claritatis? Dominus virtutum ipſe eſt rex claritatis. Idem in pſalmo XLIV. *Eructavit cor meum ſermonem bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus ſcriptoris acute ſcribentis, decorus ſpecie ſuper filios hominum. Effuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in ſæcula. Accingere enſe tuo ad femur, potentiſſime. Decori & ſpeciei tuæ & intende, & dirige, & regna propter veritatem & manſuetudinem & juſtitiam.* Item in pſalmo quinto: *Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam; mane aſſiſtam tibi, & contemplabor te.* Item in pſalmo XCVI. *Dominus regnavit, exultet terra, jucundentur inſulæ multæ.* Item in pſalmo XLIV. *Aſtitit regina ad dexteram tuam in veſte inaurata, amicta eſt varietate. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere populi tui, & domus patris tui, quoniam deſideravit rex ſpeciem tuam, quia ipſe eſt Dominus Deus tuus.* Item in pſamo LXXIII. *Deus autem rex noſter ante ſæculum, operatus eſt ſalutem in medio terræ.* Item in evangelio cata Matthæum: *Et cum Jeſus natus eſſet in Bethleem Judæ in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes: Ubi eſt qui natus eſt rex Judæorum? Vidimus enim ſtellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.* Item cata Joannem dixit Jeſus. *Regnum meum non eſt de iſto ſæculo. Si de iſto ſæculo eſſet regnum meum, miniſtri mei turbarentur, ne traderer Judæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit Pilatus: Ergo rex es tu? Reſpondit Jeſus: Tu dicis quoniam rex ſum. Ego in hoc natus ſum, & in hoc veni in ſæculum, ut teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt de veritate, audit vocem meam.*

30. Quod ipſe ſit judex & rex. In pſalmo LXXIV. *Deus, judicium tuum regi da, & juſtitiam tuam filio regis,*

gis, judicare populum tuum in Juſtitia. Item in apocalypſi: *Et vidi cælum apertum; & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis & verus; æquum juſtumque judicat, & prœliatur. Oculi autem ejus erant tamquam flamma ignis, & ſuper caput ejus diademata multa, & portabat nomen ſcriptum, nemini alii niſi ſibi notum. Et erat coopertus veſtem aſperſam ſanguine, & dicitur nomen ejus verbum Dei; & exercitus qui ſunt in cælo, ſequebantur eum in equis albis, induti byſſinum album mundum: & de ore ejus exibat gladius utrimque acutus, ut ex eo percuteret nationes, quas ipſe paſciturus eſt in virga ferrea, & ipſe calcabit torcular vini iræ Dei omnipotentis, Habet etiam in veſte & in femore ſuo nomen ſcriptum: Rex regum & dominus dominantium.* Item in evangelio: *Cum venerit filius hominis in claritate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit in throno claritatis ſuæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & ſegregabit illos ab invicem, quemadmodum paſtor ſegregat oves ab hædis; & ſtatuet oves ad dexteram ſuam, hædos autem ad ſiniſtram. Tunc dicet rex eis qui ad dexteram ejus erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & potaſtis me; hoſpes fui, & adduxiſtis me; nudus, & texiſtis me; infirmus, & viſitaſtis me; in carcere fui, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei juſti dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem & pavimus; ſitientem & potavimus? quanto autem te vidimus hoſpitem & adduximus, nudum & veſtivimus? quando autem te vidimus infirmum & in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens rex dicet eis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet illis qui ad ſiniſtram ejus erunt: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, quem paravit pater meus diabolo & angelis ejus. Eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare; ſitivi, & non potaſtis me; hoſpes fui, & non adduxiſtis me; nudus, & non veſtiſtis me;*

infir-

Digitized by Google

infirmus & in carcere, & non viſitaſtis me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtravimus tibi? Et reſpondebit illis: Amen dico vobis, quamdiu non feciſtis uni ex minimis his, neque mihi feciſtis. Et abibunt iſti in ambuſtionem æternam, juſti autem in vitam æternam.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

Cyprianus Quirino filio ſalutem. Pro fide ac devotione tua quam Domino Deo exhibes, fili cariſſime, petiſti ut ad inſtruendum te excerperem de ſcripturis ſanctis quædam capitula, ad religioſam ſectæ noſtræ diſciplinam pertinentia, lectionis divinæ ſuccinctam diligentiam quærens, ut animus Deo deditus non longis aut multis librorum voluminibus fatigetur, ſed eruditus breviario præceptorum cæleſtium, habeat ad fovendam memoriam ſuam ſalubre & grande compendium. Et quia tibi plenum dilectionis obſequium debeo, feci quod petiſti, ut laborarem ſemel, ne tu ſemper laborares. Quantum potuit itaque mediocritas noſtra complecti, collecta ſunt a me quædam præcepta dominica & magiſteria divina; quæ eſſe facilia & utilia legentibus poſſint, dum in breviarium pauca digeſta & velociter perleguntur, & frequenter iterantur. Opto te, fili cariſſime, ſemper bene valere.

CAPITULA.

I. *De bono operis & miſericordiæ.*

II. *In opere & eleemoſynis, etiamſi per mediocritatem minus fiat, ipſam voluntatem ſatis eſſe.*

III. *Agapen & dilectionem fraternam religioſe & firmiter exercendam.*

IV. *In*

Digitized by Google

IV. *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit.*
V. *Humilitatem & quietem in omnibus tenendam.*
VI. *Bonos quosque & juſtos plus laborare, ſed tolerare debere, quia probantur.*
VII. *Non contriſtandum ſpiritum ſanctum, quem accepimus.*
VIII. *Iracundiam vincendam eſſe, ne cogat delinquere.*
IX. *Invicem ſe fratres ſuſtinere debere.*
X. *In Deum ſolum fidendum, & in ipſo gloriandum.*
XI. *Eum qui fidem conſecutus eſt, expoſito priore homine, cæleſtia tantum & ſpiritalia cogitare debere, nec attendere ad ſæculum, cui jam renuntiavit.*
XII. *Non jurandum.*
XIII. *Non maledicendum.*
XIV. *Nunquam muſſitandum, ſed circa omnia quæ accidunt, benedicendum Deum.*
XV. *Ad hoc tentari homines a Deo ut probentur.*
XVI. *De bono martyrii.*
XVII. *Minora eſſe quæ in ſæculo patimur, quam ſit præmium quod promiſſum eſt.*
XVIII. *Dilectioni Dei ac Chriſti nihil præponendum.*
XIX. *Voluntati non noſtræ, ſed Dei, obtemperandum.*
XX. *Fundamentum & firmamentum ſpei & fidei eſſe timorem.*
XXI. *Non temere de altero judicandum.*
XXII. *Accepta injuria remittendum & ignoſcendum.*
XXIII. *Vicem malis non reddendam.*
XXIV. *Non poſſe ad patrem perveniri, niſi per Chriſtum.*
XXV. *Ad regnum Dei niſi baptizatus & renatus quis fuerit, pervenire non poſſe.*
XXVI. *Parum eſſe baptizari & euchariſtiam accipere, niſi quis factis & opere proficiat.*
XXVII. *Baptizatum quoque gratiam perdere quam conſecutus ſit, niſi innocentiam ſervet.*
XXVIII. *Non eſſe in eccleſia remitti ei, qui in Deum deliquerit.*
XXIX. *De odio nominis ante prædictum.*

XXX. *Quod*

Digitized by Google

XXX. *Quod quis Deo voverit, cito reddendum.*

XXXI. *Eum qui non crediderit, jam judicatum eſſe.*

XXXII. *De bono virginitatis & continentiæ.*

XXXIII. *Nihil patrem judicare, ſed filium, & patrem ab eo non honorificari, a quo non honorificetur filius.*

XXXIV. *Fidelem gentiliter vivere non oportere.*

XXXV. *Deum ad hoc patientem eſſe, ut nos pæniteat peccati noſtri, & reformemur.*

XXXVI. *Mulierem ornari ſæculariter non debere.*

XXXVII. *Fidelem non oportere ob alia delicta, niſi ob nomen ſolum puniri.*

XXXVIII. *Servum Dei innocentem eſſe debere, ne incidat in pœnam ſæcularem.*

XXXIX. *Datum nobis eſſe exemplum vivendi in Chriſto.*

XL. *Non jactanter nec tumultuoſe operandum.*

XLI. *Inepte & ſcurriliter non loquendum.*

XLII *Fidem in totum prodeſſe, & tantum nos poſſe, quantum credimus.*

XLIII. *Poſſe eum ſtatim conſequi qui vere crediderit.*

XLIV. *Fideles inter ſe diſceptantes non debere gentilem judicem experiri.*

XLV. *Spem futurorum eſſe, & ideo fidem circa ea quæ promiſſa ſunt, patientem eſſe debere.*

XLVI. *Mulierem in eccleſia tacere debere.*

XLVII. *Delicto & merito noſtro fieri ut laboremus, nec Dei opem in omnibus ſentiamus.*

XLVIII. *Non fenerandum.*

XLIX. *Inimicos quoque diligendos.*

L. *Sacramentum fidei non eſſe prophanandum.*

LI. *Quod nemo in opere ſuo extolli debeat.*

LII. *Credendi vel non credendi libertatem in arbitrio poſitam.*

LIII. *Dei arcana perſpici non poſſe, & iccirco fidem noſtram ſimplicem eſſe debere.*

LIV. *Neminem ſine ſorde & ſine peccato eſſe.*

LV. *Non hominibus, ſed Deo, placendum.*

LVI. *Deum nihil latere ex his quæ geruntur.*

LVII. *Fide-*

Digitized by Google

LVII. *Fidelem emendari & reſervari.*
LVIII. *Neminem contriſtari morte debere, cum ſit in vivendo labor & periculum, in moriendo pax & reſurgendi ſecuritas.*
LIX. *De idolis quæ gentiles deos putant.*
LX. *Ciborum nimiam concupiſcentiam non appetendam.*
LXI. *Poſſidendi concupiſcentiam & pecuniam non appetendam.*
LXII. *Matrimonium cum gentilibus non jungendum.*
LXIII. *Grave delictum eſſe fornicationis.*
LXIV. *Quæ ſint carnalia quæ mortem pariant; & quæ ſpiritalia quæ ad vitam ducant.*
LXV. *Omnia delicta in baptiſmo deponi.*
LXVI. *Diſciplinam Dei in eccleſiaſticis præceptis obſervandam.*
LXVII. *Prædictum quod diſciplinam ſanam aſpernaturi eſſent.*
LXVIII. *Recedendum ab eo qui inordinate, & contra diſciplinam vivat.*
LXIX. *Non in ſapientia mundi nec in eloquentia eſſe regnum Dei, ſed in fide crucis & virtute converſationis.*
LXX. *Parentibus obſequendum.*
LXXI. *Patres quoque aſperos circa filios eſſe non oportet.*
LXXII. *Servos, cum crediderint, plus dominis carnalibus ſervire debere.*
LXXIII. *Item dominos mitiores eſſe debere.*
LXXIV. *Viduas probatas quasque honorandas.*
LXXV. *Suorum, & maxime fidelium, curam plus unumquemque habere debere.*
LXXVI. *Majorem natu non temere accuſandum.*
LXXVII. *Peccantem publice objurgandum.*
LXXVIII. *Cum hæreticis non loquendum.*
LXXIX. *Innocentiam fidenter petere & impetrare.*
LXXX. *Nihil licere diabolo in hominem, niſi Deus permiſerit.*
LXXXI. *Mercedem mercenario cito reddendam.*

LXXXII.

Digitized by Google

LXXXII. *Non augurandum.*
LXXXIII. *Cirrum in capite non habendum.*
LXXXIV. *Non vellendum.*
LXXXV. *Surgendum, cum epiſcopus aut presbyter veniat.*
LXXXVI. *Schiſma non faciendum, etiamſi in una fide, & in eadem traditione permaneat qui recedit.*
LXXXVII. *Fideles ſimplices cum prudentia eſſe debere.*
LXXXVIII. *Fratrem non circumveniendum.*
LXXXIX. *Subito venire finem mundi.*
XC. *Uxorem a viro recedere, aut ſi receſſerit, innuptam manere.*
XCI. *Tantum unumquemque tentari, quantum poteſt ſuſtinere.*
XCII. *Non quidquid licet eſſe faciendum.*
XCIII. *Prædictum quod hæreſes futuræ eſſent.*
XCIV. *Cum timore & honore euchariſtiam accipiendam.*
XCV. *Bonis convivendum, malos autem vitandos.*
XCVI. *Factis, non verbis, operandum.*
XCVII. *Ad fidem & ad conſecutionem properandum eſſe.*
XCVIII. *Cathecumenum peccare jam non debere.*
XCIX. *Judicium ſecundum tempora futurum, æquitatis ante legem, vel legis poſt Moyſen.*
C. *Gratiam Dei gratuitam eſſe debere.*
CI. *Spiritum ſanctum in igne frequenter apparuiſſe.*
CII. *Correptionem bonos quoſque libenter audire debere.*
CIII. *A multiloquentia temperandum.*
CIV. *Non mentiendum.*
CV. *Frequenter emendandos, qui delinquunt in domeſtico miniſterio.*
CVI. *Injuria accepta patientiam tenendam, & ultionem Deo relinquendam.*
CVII. *Non detrahendum.*
CVIII. *Non eſſe proximo inſidiandum.*
CIX. *Infirmos viſitandos.*
CX. *Suſurrones maledictos eſſe.*
CXI. *Sacrificia malorum acceptabilia non eſſe.*

CXII.

Digitized by Google

CXII. *Gravius judicari de his, qui in ſæculo plus habuerint poteſtatis.*
CXIII. *Viduas & pupillos protegi oportere.*
CXIV. *Dum in carne eſt quis exomologeſin facere debere.*
CXV. *Adulationem pernicioſam eſſe.*
CXVI. *Plus ab eo diligi Deum, cui in baptiſmo plura peccata dimittuntur.*
CXVII. *Fortem congreſſionem eſſe adverſus diabolum, & ideo fortiter nos ſtare debere, ut poſſimus vincere.*
CXVIII. *De antichriſto, quod in homine veniat.*
CXIX. *Grave fuiſſe jugum legis, quod a nobis abjectum eſt: & leve eſſe jugum Domini, quod a nobis ſuſceptum eſt.*
CXX. *Orationibus inſiſtendum.*

I.

De bono operis & miſericordiæ. Apud Eſaiam: *Exclama*, inquit, *in fortitudine, & noli parcere, ſicut tuba exalta vocem tuam, adnuntia plebi meæ peccata ipſorum, & domui Jacob facinora eorum. Me de die in diem quærunt, & cognoſcere vias meas concupiſcunt, quaſi plebs quæ juſtitiam fecerit, & judicium Dei non deſeruerit. Poſtulant me nunc judicium juſtum, & appropinquare Deo concupiſcunt dicentes: Quid, quia jejunavimus, & non vidiſti, humiliavimus animas noſtras, & non cognoviſti? In diebus enim jejunii inveniuntur voluntates veſtræ. Aut enim ſubjectos vobis ſubpungitis, aut ad judicia & lites jejunatis, aut proximos caditis pugnis. Ut quid mihi jejunatis, ut hodie audiatur vox veſtra in clamore? Non hoc jejunium ego elegi, niſi humiliet homo animam ſuam. Et ſi contorſeris quaſi circulum collum tuum, & ſaccum & cinerem ſubſtraveris, nec ſic vocabitur jejunium acceptum. Non tale jejunium elegi, dicit Dominus; ſed ſolve omnem nodum injuſtitiæ, reſolve ſuffocationes impotentium com-*

merciorum. Dimitte quaſſatos in requiem, & omnem conſignationem injuſtam diſſipa. Frange eſurienti panem tuum, & egenos ſine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, veſti; & domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſtimenta tua cito orientur. Et præibit ante te juſtitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te. Dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adſum. De hoc ipſo apud Job: *conſervavi egenum de manu potentis, & pupillo cui non erat adjutor, auxiliatus ſum. Os viduæ benedixit me, cum eſſem oculus cæcorum, pes quoque claudorum ego eſſem, & invalidorum pater.* De hoc ipſo apud Tobiam: *Et dixi Tobiæ filio meo: Vade, & adduc quemcumque pauperem inveneris ex fratribus noſtris, qui tamen in mente habeat Deum ex toto corde ſuo. Hunc adduc, & manducabit pariter meum prandium hoc: Ecce ſuſtineo te, fili, donec venias.* Item illic: *Omnibus diebus vitæ tuæ, fili, Deum in mente habe, & noli præterire præcepta ejus. Juſtitiam fac omnibus diebus vitæ tuæ, & noli ambulare viam iniquitatis: quoniam agente te ex veritate, erit reſpectus operum tuorum. Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli avertere faciem ab ullo paupere. Ita fiet ut nec a te avertatur facies Dei. Quomodo habueris, fili, ſic fac. Si tibi fuerit copioſa ſubſtantia, plus ex illa fac eleemoſynam. Si exiguum habueris, ex hoc ipſo exiguo communica. Et ne timueris cum facis eleemoſynam, præmium bonum reponis tibi in diem neceſſitatis: quoniam eleemoſyna a morte liberat, & non patitur ire in tenebras. Munus bonum eſt eleemoſyna omnibus, qui faciunt eam coram ſummo Deo.* De hoc ipſo apud Salomonem in proverbiis: *Qui pauperi miſeretur, Deo fenerat.* Item illic: *Qui dat pauperibus, numquam indigebit. Qui autem avertit oculum ſuum, in multa penuria erit.* Item illic: *Eleemoſynis & fide peccata purgantur.* Item illic: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba eum: & ſi ſitierit, potabis eum. Hoc enim faciens carbones*

ones vivos ſuperfundes in caput ejus. Item illic: *Sicut*
qua extinguit ignem, ſic eleemoſyna exſtinguit peccatum.
\pud eumdem in proverbiis: *Ne dixeris, abi & re-*
ertere, cras ego dabo, cum poſſis continuo bene facere.
Von enim ſcis quid contingat ſequenti die. Item illic:
)ui obturat aures ſuas ne audiat imbecillum; & ipſe invo-
ibit Deum, & non erit qui exaudiat eum. Item illic:
)ui converſatur ſine vituperatione in juſtitia, beatos filios
elinquit. Apud eumdem in eccleſiaſtico: *Fili, ſi ha-*
es, bene fac tecum, & Deo dignas oblationes offer, me-
morare quoniam mors non tardat. Item illic: *Conclu-*
le eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te orabit ab
mni malo. De hoc ipſo in pſalmo XXXVI: miſericor-
liam & poſteris prodeſſe: *Junior fui, etenim ſenui, &*
ion vidi juſtum derelictum, ſemen ejus quærens panem.
Tota die miſeretur & fenerat, & ſemen ejus in benedictio-
ne eſt. De hoc ipſo in pſalmo XL. *Beatus qui intelli-*
git ſuper egenum & pauperem, in die malo liberabit illum
Deus. Idem in pſalmo CXI. *Diſtribuit, dedit pauperi-*
bus, juſtitia ejus manebit in ſæculum ſæculi. De hoc ipſo
pud Oſee: *Miſericordiam volo magis quam ſacrificium,*
agnitionem Dei plus quam holocauſtomata. De hoc
pſo in evangelio cata Matthæum: *Beati qui eſuriunt,*
ſitiunt juſtitiam, quia ipſi ſaturabuntur. Item illic:
Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequen-
ur. Item illic: *Theſaurizate vobis theſauros in cælo,*
bi neque tinea neque comeſtura exterminat, & ubi fures
n effodiunt & furantur. Ubi enim fuerit theſaurus
us, illic erit & cor tuum. Item illic: *Simile eſt regnum*
rum homini negotianti, quærenti bonas margaritas;
autem invenit pretioſam margaritam, abiit & vendi-
omnia quæ habuit, & emit illam. Etiam modicum
us prodeſſe. Item illic: *Et qui potaverit unum ex*
imis iſtis calicem aquæ frigidæ in nomine diſcipuli,
n dico vobis, non peribit merces ejus. Nemini ne-
dam eleemoſynam. Item illic: *Omni poſcenti te*

Digitized by Google

da, & ab eo qui voluerit mutuari, ne averſatus fueri
Item illic: *Si vis ad vitam venire, ſerva mandata. Di*
cit ille, quæ? Dicit illi Jeſus: Non occides, non mœcha
beris, non falſum teſtimonium dices, honora patrem & ma
trem, & diliges proximum tibi tamquam te. Dicit illi ju
venis: Omnia iſta obſervavi. Quid adhuc mihi deeſt? Di
cit illi Jeſus: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omni
tua, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, &
veni ſequere me. Item illic: *Cum venerit filius homini*
in majeſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit i
throno claritatis ſuæ, & colligentur ante eum omnes gen
tes. Et ſegregabit illos ab invicem, quemadmodum paſto
ſegregat oves ab hædis. Et ſtatuet oves ad dexteram, hæ
dos autem ad ſiniſtram. Tunc dicet rex eis, qui ad dextera
ſuam ſunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnu
quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Eſurivi enim
& dediſtis mihi manducare; ſitivi, & potaſtis me; hoſpe
fui, & adduxiſtis me; nudus, & texiſtis me; infirmatu
ſum, & viſitaſtis me; in carcere fui, & veniſtis ad me. Tun
reſpondebunt ei juſti dicentes: Domine quando te vidimu
eſurientem, & pavimus; ſitientem, & potavimus? quand
te vidimus hoſpitem, & adduximus, nudum & veſtivimus
Quando autem te vidimus infirmum, & in carcere, & ve
nimus ad te? Et reſpondens rex dicet eis: Amen dico vo
bis, quamdiu feciſtis uni horum ex fratribus meis minimi
& mihi feciſtis. Tunc dicet illis, qui a ſiniſtris ejus ſunt
Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, quem præpara
vit pater meus diabolo & angelis ejus. Eſurivi enim, &
non dediſtis mihi manducare; ſitivi, & non potaſtis me
hoſpes fui, & non adduxiſtis me; nudus fui, & non ve
ſtiſtis me; infirmus & in carcere, & non viſitaſtis m
Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes: Domine, quando
vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nu
dum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtravi
mus tibi? Et reſpondebit illis: Amen dico vobis, quamdi
non feciſtis uni ex minimis his, neque mihi feciſtis. E

abibunt

Digitized by Google

abibunt iſti in ambuſtionem æternam, juſti autem in vitam æternam. De hoc ipſo in evangelio cata Lucam: *Res veſtras vendite, & date eleemoſynam.* Item illic: *Qui fecit quod eſt intus, fecit & quod foris eſt. Verumtamen date eleemoſynam, & ecce vobis omnia ſunt munda.* Item illic: *Ecce dimidium ex ſubſtantia mea do egenis; & ſi cui quid fraudavi, quadruplum reddo. Dixit autem Jeſus, quia ſalus hodie domui huic facta eſt, quoniam & ipſe filius eſt Abrahæ.* De hoc ipſo ad Corinthios ſecunda: *Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, ut & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, ut ſit æqualitas, ſicut ſcriptum eſt: Qui multum habuit, non abundavit; & qui modicum, non indiguit.* Item illic: *Qui parce ſeminat, parce & metet, & qui ſeminat in benedictione, de benedictione & metet. Unuſquiſque autem ſicut corde propoſuit, non quaſi ex triſtitia, vel ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.* Item illic: *ſicut ſcriptum eſt: Diſtribuit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in æternum.* Item illic: *Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad edendum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ, ut in omnibus locupletemini.* Item illic: *Adminiſtratio hujus officii non tantum ſupplevit ea quæ ſanctis deſunt, ſed abundavit per multam gratiarum actionem in Deum.* De hoc ipſo in epiſtola Joannis: *Qui habuerit ſubſtantiam mundi, & viderit fratrem ſuum deſiderantem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* De hoc ipſo in evangelio cata Lucam: *Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres, neque vicinos, neque divites, ne forte & illi reinvitent te, & fiat tibi retributio. Sed cum facis epulum, voca pauperes, debiles, cæcos, & claudos, & beatus eris, quoniam non habent retribuere tibi, retribuetur autem tibi in reſurrectione juſtorum.*

2. In opere & eleemoſynis, etiamſi per mediocritatem minus fiat, ipſam voluntatem ſatis eſſe. In

Digitized by Google

epiſtola Pauli ad Corinthios ſecunda: *Si volunt*
prompta eſt, ſecundum quodcumque habuerit, acceptab
eſt, non ſecundum quod non habuerit; neque ſit aliis r
frigerium, vobis autem preſſura.

3. Agapen & dilectionem fraternam religioſe
firmiter exercendam. Apud Malachiam: *Nonne De*
unus condidit nos? Nonne pater unus eſt omnium noſtrum
Quid utique dereliquiſtis unuſquiſque fratrem ſuum? D
hoc ipſo cata Joannem: *Pacem vobis remitto, pace*
meam do vobis. Item illic: *Hoc eſt mandatum meum,*
diligatis invicem, quemadmodum dilexi vos. Majorem ha
caritatem nemo habet, quam ut animam ſuam quis pona
pro amicis ſuis. Item illic: *Beati pacifici, quoniam ip*
filii Dei vocabuntur. Item illic: *Amen dico vobis, quo*
niam ſi duobus ex vobis convenerit in terra, de omni r
quamcumque petieritis, continget vobis a patre meo qui i
cælis eſt. Ubicumque enim fuerint duo aut tres collecti i
nomine meo, ego cum eis ſum. De hoc ipſo ad Corin
thios prima: *Et ego quidem, fratres, non potui vobis lo*
qui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus; quaſi infantibu
in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Dum enim
adhuc puſilli eratis, non poteratis, ſed neque nunc poteſtis
Adhuc enim eſtis carnales. Ubi enim in vobis æmulatio &
contentio & diſſenſiones, nonne carnales eſtis, & ſecun
dum hominem ambulatis? Item illic: *Et ſi habuero omnem*
fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non
habeam, nihil ſum. Et ſi in cibos diſtribuero omnia mea
& ſi tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem
non habeam, nihil proficio. Caritas magnanima eſt, cari
tas non æmulatur, caritas non agit perperam, non infla
tur, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſupe
injuſtitiam, conlatatur autem in veritate. Omnia dili
git, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Cari
tas numquam excidet. De hoc ipſo ad Galatas: *Dilige*
proximum tibi tamquam te. Si autem mordetis, & incu
ſatis invicem, videte ne conſumamini ab invicem. D

hoc

Digitized by Google

hoc ipſo in epiſtola Joannis: *In hoc apparent filii Dei & filii diaboli. Omnis qui non eſt juſtus, non eſt de Deo, & qui non diligit fratrem ſuum. Qui enim fratrem ſuum odit, homicida eſt. Et ſcitis quia omnis homicida non habet in ſe vitam æternam in ſe manentem.* Item illic: *Si quis dixerit quoniam diligit Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere?* De hoc ipſo in actibus apoſtolorum. *Turba autem eorum qui crediderant, anima ac mente una agebant, nec fuit inter illos diſcrimen ullum, nec quidquam ſuum judicabant ex bonis quæ eis erant, ſed fuerunt illis omnia communia.* De hoc ipſo in evangelio cata Matthæum: *Si obtuleris munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adverſum te, relinque illic munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veni, & offer munus tuum ad altare.* Item in epiſtola Joannis: *Deus caritas eſt, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Item illic: *Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, mendax eſt, & in tenebris ambulat uſque adhuc.*

4. In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. In evangelio cata Joannem: *Nemo poteſt quidquam accipere, niſi datum fuerit illi de cælo.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Quid enim habes quod non acceperis? Si autem accepiſti; quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Item in baſilion primo: *Nolite gloriari, neque loquamini elata, & non procedat magniloquentia ex ore veſtro, quia Deus ſcientiarum dominus.* Item illic: *Invalidus factus eſt arcus potentium, & infirmi accincti ſunt virtute.* De hoc ipſo in Machabæis: *Juſtum eſt ſubditum Deo eſſe, & mortalem non paria Deo ſentire.* Item illic: *Et verba viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus in ſtercora erit & in vermes. Hodie extolletur, & cras non invenietur: quoniam converſus eſt in terram ſuam, & cogitatio ejus periit.*

Digitized by Google

5. Humilitatem & quietem in omnibus tenendam. Apud Eſaiam ſic dicit Dominus Deus: *Cælum mihi thronus, & terra ſcabellum pedum meorum. Quam mihi ſedem ædificabitis, aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim iſta fecit manus mea, & ſunt mea omnia iſta. Et ſuper quem aſpiciam alium, niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos?* De hoc ipſo in evangelio cata Matthæum: *Beati mites quoniam ipſi hereditabunt terram.* De hoc ipſo cata Lucam: *Qui minimus erit in omnibus vobis, hic erit magnus.* Item illic: *Qui ſe extollit, humiliabitur; & qui ſe humiliaverit, exaltabitur.* De hoc ipſo ad Romanos: *Noli altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.* De hoc ipſo in pſalmo XXXIII. *Et humiles ſpiritu ſalvabit.* Item ad Romanos: *Reddite omnibus quæ debentur, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem. Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis.* Item in evangelio cata Matthæum: *Diligunt primum recumbendi locum in cœnis, & primam ſeſſionem in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Vos autem ne vocaveritis Rabbi. Unus eſt enim vobis magiſter.* Item in evangelio cata Joannem: *Non eſt ſervus major domino ſuo, neque apoſtolus major eo qui ſe miſit. Hæc ſcientes, beati eritis, ſi ea feceritis.* Item in pſalmo LXXXI. *Humilem & pauperem juſtificate.*

6. Bonos quoſque & juſtos plus laborare, ſed tolerare debere, quia probantur. Apud Salomonem: *Vaſa figuli probat fornax, & homines juſtos tentatio tribulationis.* Item in pſalmo quinquageſimo: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.* Item in pſalmo XXXIII. *Proximus eſt Dominus contritis corde, & humiles ſpiritu ſalvabit.* Item illic: *Multa preſſura juſtorum, ſed ex omnibus illis liberabit eos Dominus.* De hoc ipſo apud Job: *Nudus exivi de utero matris meæ, nudus etiam ibo ſub terram.*

Domi-

Digitized by Google

Dominus dedit, Dominus abſtulit. Sicut Domino placuit, ita factum eſt. Sit nomen Domini benedictum. In his omnibus quæ contigerunt ei, nihil peccavit Job labiis ſuis in conſpectu Domini. De hoc ipſo in evangelio cata Matthæum: *Beati plangentes, quoniam ipſi conſolabuntur.* Item cata Joannem: *Hæc locutus ſum vobis, ut in me pacem habeatis, in ſæculo autem preſſuram habebitis; ſed fidite, quoniam ego vici mundum.* De hoc ipſo ad Corinthios ſecunda: *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſatanæ, qui me colaphizet, ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi; ut diſcederet a me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.* De hoc ipſo ad Romanos: *Gloriamur in ſpe claritatis Dei, non ſolum autem, ſed & gloriamur in preſſuris, ſcientes quoniam preſſura tolerantiam operatur, tolerantia autem probationem, probatio autem ſpem. Spes autem non confundit, quia dilectio Dei infuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* De hoc ipſo cata Matthæum: *Quam lata & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad interitum, & multi ſunt qui intrant per eam. Quam arta & anguſta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui eam inveniunt.* De hoc ipſo in Tobia: *Ubi ſunt juſtitiæ tuæ? Ecce quæ pateris.* Item in ſapientia Salomonis: *In locis impiorum gemunt juſti. In illorum autem perditionem abundabunt juſti.*

7. Non contriſtandum ſpiritum ſanctum, quem accepimus. Paulus apoſtolus ad Epheſios: *Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia auferantur a vobis.*

8. Iracundiam vincendam eſſe, ne cogat delinquere. Apud Salomonem in proverbiis: *Melior eſt vir patiens forti. Qui enim iracundiam continet, melior eſt, quam qui urbem capit.* Item illic: *Imprudens eadem die enuntiat iram ſuam, abſcondit autem inhonorationem ſuam aſtutus.* De hoc ipſo ad Epheſios: *Iraſcimini, & nolite*

Digitized by Google

peccare. Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Item in evangelio cata Matthæum: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit judicio.*

9. Invicem ſe fratres ſuſtinere debere. Ad Galatas: *In contemplatione habentes unuſquiſque, ne & vos tentemini. Alterutrum onera ſuſtinete, & ſic adimplebitis legem Chriſti.*

10. In Deum ſolum fidendum, & in ipſo gloriandum eſſe. Apud Hieremiam: *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neque glorietur fortis in fortitudine ſua, neque glorietur dives in divitiis ſuis: ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, intelligere & noſſe, quoniam ego ſum Dominus, qui facio miſericordiam, & judicium, & juſtitiam ſuper terram, quoniam in his eſt voluntas mea, dicit Dominus.* De hoc ipſo in pſalmo LIV. *In Domino ſperavi, non timebo quid faciat mihi homo.* Item illic: *Non niſi ſoli Deo ſubjecta eſt anima mea.* Item in pſalmo CXVII. *Non metuam quid faciat mihi homo, Dominus mihi auxiliator eſt.* Item illic: *Bonum eſt confidere in Domino, quam fidere in homine. Bonum eſt ſperare in Dominum, quam ſperare in principibus.* De hoc ipſo apud Danielem: *Reſponderunt autem Sidrac, Miſac, & Abdenago, & dixerunt regi Nabuchodonoſor: Rex non opus eſt nobis de hoc verbo reſpondere tibi. Eſt enim Deus, cui nos ſervimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis; & de manibus tuis, rex, liberabit nos. Et ſi non, notum ſit tibi, quia diis tuis non ſervimus, & imaginem auream quam ſtatuiſti, non adoramus.* Item apud Hieremiam: *Maledictus homo qui ſpem habet in homine; & benedictus homo qui fidit in Domino, & erit in deo ſpes ejus.* De hoc ipſo in Deuteronomio: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* De hoc ipſo ad Romanos: *Et coluerunt, & ſervierunt creaturæ, relicto creatore. Propter quod & tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ.* De hoc ipſo

apud

Digitized by Google

apud Joannem: *Major eſt qui in vobis eſt, quam qui in hoc mundo.*

11. Eum qui fidem conſecutus eſt expoſito priore homine, cæleſtia tantum & ſpiritalia cogitare debere, nec attendere ad ſæculum, cui jam renuntiavit. Apud Eſaiam: *Quærite Dominum: & cum inveneritis, invocate eum. Cum autem appropinquaverit vobis, relinquat impius vias ſuas, & vir facinoroſus cogitationes ſuas, & convertatur ad Dominum, & miſericordiam conſequetur, quia in multum remittet peccata veſtra.* De hoc ipſo apud Salomonem: *Vidi univerſa opera, quæ facta ſunt ſub ſole, & ecce omnia vanitas.* De hoc ipſo in Exodo: *Sic autem comedetis eum. Lumbi veſtri præcincti, & calciamenta veſtra in pedibus veſtris, & bacula veſtra in manibus veſtris, & edetis eum feſtinanter. Paſcha eſt enim Domini.* De hoc ipſo in evangelio cata Matthæum: *Nolite cogitare dicentes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quid veſtiemur? Hæc enim nationes inquirunt. Scit autem pater veſter, quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum Dei & juſtitiam ejus, & omnia iſta apponentur vobis.* Item illic: *Nolite cogitare in craſtinum. Craſtinus enim dies ipſe cogitabit ſibi. Sufficit diei malitia ſua.* Item illic: *Nemo retro attendens, & ſuperponens manum ſuam ſuper aratrum, aptus eſt regno Dei.* Item illic: *Aſpicite volatilia cæli, quoniam non ſeminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater veſter cæleſtis paſcit illa. Nonne vos pluris eſtis illis?* De hoc ipſo cata Lucam: *Sint lumbi veſtri accincti, & lucernæ ardentes, & vos ſimiles hominibus exſpectantibus dominum ſuum, quando veniat a nuptiis; ut cum venerit & pulſaverit, aperiant illi. Beati ſervi illi, quos adveniens dominus invenerit vigilantes.* De hoc ipſo apud Matthæum: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli diverſoria, filius autem hominis non habet, ubi caput ſuum inclinet.* Item illic: *Qui non renuntiat omnibus, quæ ſunt ejus, non poteſt meus diſcipulus eſſe.* De hoc ipſo ad Corinthios prima: *Non eſtis veſtri.*

ſtri. Empti enim eſtis pretio magno. Clarificate & portate Deum in corpore veſtro. Item illic: *Tempus collectum. Supereſt ergo ut & qui habent uxores, quaſi non habentes ſint; & qui plangunt, quaſi non plangentes; & qui gaudent, quaſi non gaudentes; & qui emunt, quaſi non ementes; & qui poſſident, quaſi non poſſidentes; & qui hoc mundo utuntur, quaſi non utantur. Præterit enim figura hujus mundi.* Item illic: *Primus homo de terræ limo, ſecundus homo de cælo. Qualis ille e limo, tales & qui de limo; & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Quomodo portavimus imaginem ejus, qui de limo eſt; portemus & imaginem ejus, qui de cælo eſt.* De hoc ipſo ad Philippenſes: *Omnes ſua quærunt, & non quæ ſunt Chriſti; quorum finis eſt interitus, quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſionem eorum, qui terrena ſapiunt. Noſtra autem converſatio in cælis eſt; unde & ſalvatorem exſpectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui transformabit corpus humilitatis noſtræ conformatum corpori claritatis ſuæ.* De hoc ipſo ad Galatas: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* De hoc ipſo ad Timotheum: *Nemo militans Deo obligat ſe moleſtiis ſecularibus, ut poſſit placere ei cui ſe probavit. Sed & ſi certaverit quis, non coronabitur, niſi legitime pugnaverit.* De hoc ipſo ad Coloſſenſes: *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid tamquam viventes in mundo vana ſectamini?* Idem de hoc ipſo: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens; quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ terrena ſunt. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum eo apparebitis in gloria.* De hoc ipſo ad Epheſios: *Exponite prioris converſationis veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias deceptionis. Innovamini autem ſpiritu ſenſus veſtri, & induite novum hominem, eum qui ſecundum Deum conſtitutus*

Digitized by Google

tus eſt in juſtitia, & ſanctitate, & veritate. De hoc ipſo in epiſtola Petri: *Quaſi hoſpites & peregrini, abſtinete vos a carnalibus deſideriis, quæ militant adverſus animam, converſationem autem habentes inter gentes bonam, ut dum detrectant de vobis, quaſi de malignis, bona opera veſtra aſpicientes magnificent Deum.* De hoc ipſo in epiſtola Joannis: *Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet quomodo ille ambulavit, & ipſe ambulare.* Item illic: *Nolite diligere mundum neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis dilexerit mundum, non eſt caritas patris in illo: quoniam omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſæculi, quæ non eſt a patre, ſed ex concupiſcentia ſæculi; & mundus tranſibit, & concupiſcentia ejus. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo Deus manet in æternum.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi. Nam & paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaque feſta celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.*

22. Non jurandum. Apud Salomonem: *Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non diſcedet a domo ejus plaga; & ſi vane juraverit, non juſtificabitur.* De hoc ipſo cata Matthæum: *Iterum audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non perjurabis. Reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Domini eſt; neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus; neque per Jeroſolymam, quia civitas eſt magni regis. Neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit ſermo veſter eſt eſt, non non. Quod autem his abundantius eſt a malo eſt.* De hoc ipſo in Exodo: *Non accipies nomen Domini Dei tui in vanum.*

13. Non maledicendum. In Exodo: *Non maledices, neque principi populi tui detraxeris.* Item in pſalmo XXXIII. *Quis eſt homo qui vult vitam, & amat videre*

dies

Digitized by Google

dies bonos? Contine linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum. De hoc ipſo in levitico: *Et locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: Produc eum qui maledixerit foras extra caſtra, & imponent omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput ejus, & lapidabit eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael.* De hoc ipſo in epiſtola Pauli ad Epheſios: *Omnis ſermo malus de ore veſtro non procedat, ſed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* De hoc ipſo ad Romanos: *Benedicentes, & non maledicentes.* De hoc ipſo in evangelio cata Matthæum: *Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit in gehennam ignis.* De hoc ipſo cata eumdem Mathæum: *Dico autem vobis quia omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die judicii. De ſermonibus enim tuis juſtificaberis, & de ſermonibus tuis condemnaberis*

14. Numquam muſſitandum, ſed circa omnia quæ accidunt, benedicendum Deum. Apud Job: *Dic verbum aliquod in Dominum, & morere. At ille intuitus eam dixit: Tamquam una ex ineptis mulieribus locuta es. Si bona excepimus de manu Domini, mala cur non tolerabimus? In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccavit Job labiis ſuis in conſpectu Domini.* Item illic: *Animadvertiſti ad puerum meum Job? Non enim eſt ſimilis illi quiſquam in terris, homo ſine querela, verus Dei cultor, abſtinens ſe ab omni malo.* De hoc ipſo in pſalmo XXXIII. *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.* De hoc ipſo in Numeris: *Deſinat murmuratio eorum a me, & non morientur.* De hoc ipſo in actibus apoſtolorum. *Circa mediam autem noctem Paulus & Silas orantes gratias agebant Deo. Audiebant autem eos vincti.* Item in epiſtola Pauli ad Philippenſes: *Omnia autem pro dilectione facientes ſine murmurationibus & reputationibus ut ſitis ſine querela, & immaculati filii Dei.*

15. Ad hoc tentari homines a Deo ut probentur. In Geneſi: *Et tentavit Deus Abraham, & dixit ad illum: Accipe filium tuum unicum quem diligis Iſaac, & vade in ter-*

Digitized by Google

ram altam, imponens illum ibi in holocauſtum hoſtiam, in unum ex montibus de quo tibi dixero. De hoc ipſo in Deuteronomio: *Tentat Dominus Deus veſter vos, ut ſciat ſi diligitis Dominum Deum veſtrum ex toto corde veſtro, & ex tota anima veſtra.* De hoc ipſo ſapientia Salomonis: *Etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes eorum immortalitate plena eſt; & in paucis vexati, in multis bene diſponentur, quoniam Deus tentavit illos, & invenit illos dignos ſe. Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quaſi holocauſta hoſtiæ accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum. Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum.* De hoc in ipſo in Machabæis: *Abraham nonne in tentatione inventus eſt fidelis, & deputatum eſt ei ad juſtitiam?*

16. De bono martyrii: In proverbiis Salomonis: *Liberat de malis animam martyr fidelis.* Item illic: *Tunc ſtabunt juſti in magna conſtantia, adverſus eos qui ſe anguſtiaverunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, dicentes inter ſe, pænitentiam habentes, & per anguſtiam ſpiritus gementes: Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Ergo erravimus a via veritatis, & juſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol non eſt ortus nobis. Laſſati ſumus in iniquitatis via & perditionis, & ambulavimus ſolitudines difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid divitiarum jactatio contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tamquam umbra.* De hoc ipſo in pſalmo cxv. *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.* Item in pſalmo cxxv. *Qui ſeminant in lacrimis, in exſultatione metent. Ambulantes ambulabant, & plorabant mittentes ſemina ſua, venientes autem venient in exſultatione, tollentes gremia ſua.* De hoc ipſo in evangelio cata Joannem: *Qui amat animam ſuam, perdet illam;*

&

Digitized by Google

& qui odit animam ſuam in iſto ſæculo, in vitam æternam inveniet illam. Item illic: *Cum autem tradiderint vos, nolite cogitare quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Item illic: *Veniet hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur officium ſe Deo facere. Sed & hoc facient, quoniam non cognoverunt patrem neque me.* De hoc ipſo cata Matthæum: *Beati qui perſecutionem paſſi fuerint propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Item illic: *Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Magis autem metuite eum, qui poteſt animam & corpus occidere in gehennam.* Item illic: *Quicumque me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego confitebor illum coram patre meo qui in cælis eſt. Qui autem me negaverit coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui in cælis eſt. Qui autem ſuſtinuerit uſque in finem, hic ſalvus erit.* De hoc ipſo cata Lucam: *Beati eritis cum vos oderint homines, & ſeparaverint vos & expulerint, & maledixerint nomini veſtro quaſi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die & exſultate. Ecce enim merces veſtra multa eſt in cælis.* Item illic: *Amen dico vobis, nemo eſt qui relinquat domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat ſepties tantum in iſto tempore, in ſæculo autem futuro vitam æternam.* De hoc ipſo in apocalypſi: *Et cum aperuiſſet quintum ſignum, vidi ſub ara Dei animas occiſorum propter verbum Dei & martyrium ſuum, & clamaverunt magna voce dicentes: Quouſque, Domine ſanctus & verus, non judicas & vindicas ſanguinem noſtrum de his, qui in terris inhabitant? Et datæ ſunt eis ſingulis ſtolæ albæ, & dictum eſt eis, ut requieſcerent brevi adhuc tempore, donec impleatur numerus conſervorum & fratrum eorum, quique poſtea occidentur exemplo ipſorum.* Item illic: *Poſt hæc vidi turbam multam, quam dinumerare ex his nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu, & ex omni populo & lingua, ſtantes in conſpectu throni, & in conſpectu agni, & erant amicti ſtolas albas, & palmæ fuerunt in manibus eorum, & magno clamore*

dice-

Digitized by Google

dicebant: Salus Deo noſtro ſedenti ſuper thronum & agno. Et reſpondit unus ex ſenioribus dicens mihi: Qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & unde venerunt? Et dixi ei: Domine mi, tu ſcis. Et ait mihi: Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas, & candidas eas fecerunt in ſanguine agni. Ideo ſunt in conſpectu throni Dei, & ſerviunt ei diebus & noctibus in templo ejus, & is qui ſedet in throno, inhabitabit ſuper eos. Neque eſurient neque ſitient umquam, ſed neque ſol ſuper eos cadet, neque ullum æſtum patientur: quoniam agnus qui in medio throni eſt, teget eos, & deducet eos ad fontes vitæ aquarum, abſterget Deus omnem lacrimam ex oculis eorum. Item illic: *Qui vincet, dabo illi edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei.* Item illic: *Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Beati erunt qui vigilabunt, & ſervabunt veſtimenta ſua, ne nudi ambulent, & videant turpitudinem ſuam.* De hoc ipſo Paulus ad Timotheum in ſecunda: *Ego jam delibor, & tempus inſtat meæ aſſumptionis. Bonum agonem certavi, curſum perfeci, fidem ſervavi. Jam ſupereſt mihi corona juſtitiæ, quam mihi reddet Dominus in illo die juſtus judex; non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui dilexerint adventum ejus.* De hoc ipſo ad Romanos: *Sumus filii Dei. Si autem filii, & heredes Dei, coheredes autem Chriſti; ſiquidem compatiamur, ut & commagnificemur.* De hoc ipſo in pſalmo CXVIII. *Beati qui immaculati ſunt in via, & qui ambulant in lege Domini. Beati qui perſcrutantur martyria ejus.*

17. Minora eſſe quæ in ſæculo patimur, quam ſit præmium, quod promiſſum eſt. In epiſtola Pauli ad Romanos: *non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad ſuperventuram claritatem, quæ revelabitur in nobis.* De hoc ipſo in Machabæis: *Domine qui ſanctam habes ſcientiam, manifeſtum eſt quia cum poſſem a morte liberari, duriſſimos dolores corporis tolero, flagellis vapulans, animo autem propter tui ipſius metum libenter hæc patior.* Item illic: *Tu quidem impotens ex hac præſenti vita nos perdis. Sed*

Digitized by Google

mundi rex defun[illegible] nos pro ſuis legibus, in [illegible] reſurrectionem ſuſcitabit. Item illic: *Potius eſt [illegible] morti datos exſpectare ſpem a Deo iterum ab ipſo ſuſ[illegible] Tibi enim reſurrectio in vitam non erit.* Item illic: [illegible] *tem inter homines habens, cum ſis corruptibilis, fac[illegible] vis. Noli autem putare genus noſtrum a Deo eſſe der[illegible] Suſtine & vide, magna poteſtas ejus qualiter te & ſem[illegible] torquebit.* Item illic: *Noli fruſtra errare. No[illegible] propter noſmetipſos hæc patimur peccantes in Deum [illegible] Tu autem ne te exiſtimes impunitum futurum, [illegible] pugnare cum Deo.*

18. Dilectioni Dei & Chriſti nihil præpon[illegible] In Deuteronomio: *Diliges Dominum Deum tuum [illegible] corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virt[illegible]* Item in evangelio cata Matthæum: *Qui ama[illegible] aut matrem ſuper me, non eſt me dignus; & qui [illegible] lium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus; & [illegible] accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt meus [illegible] lus.* Item in epiſtola Pauli ad Romanos: *Quis [illegible] parabit a caritate Chriſti, preſſura, an anguſtia, [illegible] cutio, an fames, an nuditas, an periculum, an [illegible] ſicut ſcriptum eſt: Quoniam cauſa tui occidimur tot[illegible] putati ſumus ut oves victimæ; ſed in his omnibus [illegible] cimus, pro eo qui dilexit nos.*

19. Voluntati non noſtræ, ſed Dei, obte[illegible] dum. In evangelio cata Joannem: *Non deſcen[illegible] ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui [illegible]* De hoc ipſo cata Matthæum: *Pater, ſi fieri poteſt, [illegible] a me calix iſte; verumtamen non quod ego volo, [illegible] tu.* Item in prece quotidiana: *Fiat voluntas tu[illegible] cælo & in terra.* Item cata Matthæum: *Non [illegible] mihi dicit, Domine, Domine, introibit in regnum [illegible] ſed is qui facit voluntatem patris mei qui in cælis eſt, [illegible] troibit in regnum cælorum.* Item cata Lucam: *Ille autem ſervus qui cognoſcit voluntatem domini ſui, & non paruerit voluntati ejus, vapulabit multis.* In epiſtola Joannis: *Qui*

autem

autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo & ipſe manet in æternum.

20. Fundamentum, & firmamentum ſpei & fidei eſſe timorem. In pſalmo cx. *Initium ſapientiæ timor Domini.* De hoc ipſo in ſapientia Salomonis: *Initium ſapientiæ metuere Deum.* Item in proverbiis ejuſdem: *Beatus homo eſt, qui veretur omnia per metum.* De hoc ipſo apud Eſaiam: *Et ſuper quem alium reſpiciam niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones meos?* De hoc ipſo in Geneſi: *Et vocavit eum angelus Domini de cælo, & dixit illi: Abraham, Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli imponere manum tuam ſuper puerum, neque feceris illi quidquam. Nunc enim cognovi, quoniam times Deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me.* Item in pſalmo ſecundo: *Servite Domino in timore, & exſultate ei in tremore.* Item in Deuteronomio Dei vox ad Moyſen: *Convoca ad me populum, & audiant verba mea, ut diſcant timere me omnibus diebus, quos ipſi vivent ſuper terram.* Item apud Hieremiam: *Ecce dies veniunt, Dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & in domo Juda teſtamentum novum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſueram patribus eorum in die, cum apprehendi manum illorum educere eos de terra Ægypti, quia non permanſerunt in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus, quia hoc teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael. Poſt dies illos, dicit Dominus, dans legem meam in ſenſu eorum ſcribam illam, & ero illis in Deum, & ipſi erunt mihi in plebem, & non docebunt unuſquiſque fratrem ſuum dicentes, Cognoſce Dominum, quia omnes ſcient me a minore uſque ad maximum eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non ero memor amplius. Si exaltatum fuerit cælum in ſublime, dicit Dominus, & ſi humiliata fuerit terra deorſum, at ego non reprobabo genus Iſrael, dicit Dominus, pro omnibus quæ fecerunt. Ecce ego congregabo eos ex omni terra, qua diſperſi illos in ira & in furore meo, & in exacerbatione magna, & conteram illos in locum iſtum, & relinquam illos in pavore, & erunt mihi in plebem,*

Digitized by Google

lem, & ero illis in Deum, & dabo illis viam alteram & cor aliud, ut timeant me omnibus diebus in bono cum filiis ſuis, & conſummabo eis teſtamentum æternum, quod non avertam poſt illos, & timorem dabo in cor eorum ut non diſcedant a me, & viſitabo ſuper illos benefacere illis, & plantare illos in terra ſua in fide, & in omni corde, & in omni animo. Item in apocalypſi: *Et viginti quatuor ſeniores in conſpectu ſedentes in thronis ſuis ceciderunt ſupra facies ſuas, & adoraverunt Deum dicentes: Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, & qui fuiſti, quod accepiſti poteſtatem tuam magnam & regnaſti, & gentes iratæ ſunt, & venit ira tua & tempus, quo de mortuis judicetur, & detur merces ſervis tuis prophetis, & ſanctis timentibus nomen tuum puſillis & magnis, & diſperdere eos qui corruperunt terram.* Item illic: *Et vidi alium angelum volantem per medium cælum, habentem evangelium perenne, evangelizare ſedentibus ſuper terram, & in omnes nationes, & tribus, & linguas, & populos, dicentem voce magna: Timete Deum, & date ei honorem, quoniam venit hora judicii ejus, & adorate eum qui fecit cælum & terram, & mare & fontes aquarum.* Item illic: *Et vidi quaſi mare vitreum mixtum igni, & paſcentes beſtiæ cum agnis, & numerus nominis ejus* CXLIIII. *ſtantes ſupra mare vitreum, habentes citharas Dei, & cantant canticum Moyſi ſervi Dei, & canticum agni dicentes: Magna & mirabilia opera tua, Domine Deus omnipotens, juſtæ & veræ viæ tuæ ſunt, rex gentium. Quis non timeat & det honorem nomini tuo? quia ſolus pius, & quoniam omnes nationes venient, & adorabunt in conſpectu tuo, quoniam juſtitiæ tuæ manifeſtatæ ſunt.* Item in Daniele: *Fuit vir habitans in Babylonia, cui nomen erat Joachim, & accepit uxorem nomine Suſannam, filiam Helchiæ, formoſam valde & timentem Deum; & erant parentes ejus juſti, & docuerunt filiam ſuam ſecundum legem Moyſi.* Item in Daniele: *Et ſumus humiles in omni terra hodie propter peccata noſtra, & non eſt hoc tempore princeps, neque prophetes, neque dux, neque holocauſta, neque oblatio, neque hoſtia, neque tus, neque locus ſacrificare coram te, & inve-*

Digitized by Google

invenire miſericordiam a te, & in animæ & ſpiritu humilitatis acceptos nos habe; ut holocauſti victimas arietum & taurorum, & quaſi multa millia agnorum qui ſunt pinguiſſimi. Sic fiat hoſtia noſtra coram te hodie, & conſumetur poteſtas illorum, quoniam non erubeſcent qui confidunt in te. Et nunc ſequimur toto corde noſtro, & timemus & quærimus faciem tuam. Ne nos in opprobrium tradas, ſed fac nobiſcum ſecundum tranquillitatem tuam, & ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ libera nos. Item illic: *Et rex vehementer gaviſus eſt, & juſſit Danielem de lacu leonum ejici, & nihil ei nocuerunt leones, quia confidebat, & crediderat in Deo ſuo. Et juſſit rex; & perduxerunt illos homines, qui accuſaverant Danielem, & miſerunt illos in lacu leonum, & uxores eorum & natos eorum. Et antequam pervenirent in pavimentum lacus, apprehenſi ſunt a leonibus, & omnia oſſa eorum comminuerunt. Tunc Darius rex ſcripſit omnibus gentibus, tribubus, & linguis quæ ſunt in regno meo: Pax ſit vobiſcum a facie mea. Cenſeo & ago, ut hi omnes qui ſunt in regno meo, ſint timentes & trementes ſummum Deum cui ſervit Daniel, quia ipſe eſt Dominus vivus & permanens in ſæcula, & regnum ejus non tranſibit, & dominatio ejus in perpetuum ambulat, & ſolus facit ſigna & prodigia & mirabilia in cælo & in terra, qui eripuit Danielem de lacu leonum.* Item in Michæa: *In quo adſequar Dominum & adprehendam illum in ſacrificiis, in holocauſtomatis, in vitulis anniculis, ſi accepto favet Dominus in millibus caprarum pinguium, aut dabo primitiva mea impietatis fructum ventris mei, peccatum animæ meæ. Renuntiatum tibi eſt, homo, quod bonum aut quod Dominus exquirit aliud, niſi ut facias judicium & juſtitiam, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ut eas cum Domino Deo tuo. Vox Domini in civitate invocabitur, & timentes nomen ejus ſalvabit.* Item in Michæa: *Paſce populum tuum in virga tua, oves hæreditatis tuæ, & habitantes ſeparatim convelle in medio Carmelo. Parabunt Baſanim & Galadim ſecundum dies ſæculi, & ſecundum dies profectionis eorum a terra Ægypti oſtendam illis mirabilia. Videbunt gentes,*

Digitized by Google

& conſundentur ex omni fortitudine ſua, & ſuperponent manus in os ſuum. Aures illorum exſurdabuntur, & lingent pulverem quemodo ſerpentes. Trahentes terram conturbabuntur, & lingent pulverem. In concluſione ſua ad Dominum Deum ſuum expaveſcent, & timebunt abs te. Quis Deus quomodo tu elevans injuſtitiam, & transgrediens impietates? Et in Nahum: *Montes commoti ſunt ab eo, & colles contremuerunt, & denudata eſt terra ante faciem ejus, & omnes qui inhabitant illam. A facie iræ ejus quis ſuſtinebit, & quis reſiſtit in ira animi ipſius? Animatio ipſius fluere facit principatus, & petræ diſſolutæ ſunt ab illo. Bonus Dominus illis qui eum ſuſtinent in die preſſuræ, & cognoſcens illos qui eum timent.* Item in Aggæo: *Et audivit Zorobabel filius Salathiel de tribu Juda, & Jeſu filius Joſedech ſacerdos magnus, & omnes qui ſuperfuerunt de populo, voces Domini Dei ſui, quoniam miſit illum Dominus ad illos, & timuit plebs a facie Dei.* Item in Malachia: *Teſtamentum fuit cum vita & pace, & dedi illis timorem timere me a facie nominis mei.* Item in pſalmo XXXIII. *Timete Dominum omnes ſancti ejus, quoniam non eſt inopia eis qui eum metuunt.* Item in pſalmo XVIII. *Timor Domini caſtus perſeverans in ſæcula ſæculorum.*

21. Non temere de altero judicandum. In evangelio cata Lucam: *Nolite judicare, ne judicemini; nolite condemnare, ne condemnemini.* De hoc ipſo ad Romanos: *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? Domino ſuo ſtat aut cadit. Stabit autem. Potens eſt enim Deus ſtatuere eum.* Et iterum: *Quare ſine excuſatione es, o homo omnis qui judicas. In quo enim judicas alium, te ipſum condemnas. Eadem enim agis quæ judicas. Speras autem tu, qui judicas eos, qui mala agunt, & eadem facis, quia ipſe effugies judicium Dei?* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Et qui ſe putat ſtare, videat ne cadat.* Et iterum: *Si quis ſe putat ſcire aliquid, nondum ſcit, quemadmodum oporteat eum ſcire.*

22. Accepta injuria remittendum & ignoſcendum. In evangelio in prece quotidiana: *Remitte nobis debita*

noſtra,

Digitized by Google

veſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Item cata Marcum: *Et cum ſteteritis ad orationem, remittite ſi quid habetis adverſus aliquem, ut & pater veſter, qui in cælis eſt, remittat veſtra peccata vobis. Si autem vos non dimiſeritis, neque pater veſter qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.* Item illic: *In qua menſura menſi fueritis, in ea remetietur vobis.*

23. Vicem malis non reddendam. In epiſtola Pauli ad Romanos: *Nemini malum pro malo reddentes.* Item illic: *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.* De hoc ipſo in apocalypſi: *Et dixit mihi, ne ſignaveris verba prophetiæ libri hujus, quia jam tempus in proximo eſt, & hi qui perſeverant nocere, noceant; & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc; juſtus autem adhuc juſtiora faciat, ſimiliter & ſanctus ſanctiora. Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt reddere unicuique ſecundum facta ſua.*

24. Non poſſe ad patrem perveniri, niſi per filium ejus Jeſum Chriſtum. In evangelio cata Joannem: *Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me.* Item illic: *Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſalvabitur.*

25. Ad regnum Dei niſi baptizatus & renatus quis fuerit, pervenire non poſſe. In evangelio cata Joannem: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod enim natum eſt de carne caro eſt; & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt.* Item illic: *Niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis ſanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis.*

26. Parum eſſe baptizari & euchariſtiam accipere, niſi quis factis & opere proficiat. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Neſcitis quia qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite ut occupetis. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos vero incorruptam.* In evangelio cata Matthæum: *Omnis arbor non faciens fructum bonum exciditur, & in ignem mittetur.* Item illic: *Multi mihi*

Digitized by Google

dicent in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in tuo nomine virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Numquam vos novi, recedite a me, qui operamini iniquitatem. Item illic: *Luceat lumen veſtrum coram hominibus, ut videant bona opera veſtra, & clarificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Item Paulus ad Philippenſes: *Lucete ſicut luminaria in mundo.*

27. Baptizatum quoque gratiam perdere quam conſecutus ſit, niſi innocentiam ſervet. In evangelio cata Joannem: *Ecce ſanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus.* De hoc ipſo in Paralipomenon: *Deus vobiſcum eſt, dum eſtis vos cum ipſo. Si dereliqueritis eum, derelinquet vos.*

28. Non poſſe in eccleſia remitti ei, qui in Deum deliquit. In evangelio cata Matthæum: *Qui dixerit verbum adverſus filium hominis, remittetur illi. Qui autem dixerit adverſus ſpiritum ſanctum, non remittetur illi neque in iſto ſæculo, neque in futura.* Item cata Marcum: *Omnia peccata remittentur filiis hominum & blaſphemia. Qui autem blaſphemaverit in ſpiritum ſanctum, non remittetur illi, ſed reus erit æterni peccati.* De hoc ipſo in baſilion primo: *Si delinquendo peccet vir adverſus virum, orabunt pro eo Dominum. Si autem in Deum peccet homo, quis orabit pro eo?*

29. De odio nominis ante prædictum. In evangelio cata Lucam: *Et eritis odibiles omnibus propter nomen meum:* Item cata Joannem: *Si ſæculum vos odit, ſcitote quoniam me prima odiit. Si de ſæculo eſſetis, ſæculum quod ſuum eſſet, amaret; ſed quia de ſæculo non eſtis, & ego elegi vos de ſæculo, propterea odit vos ſæculum. Mementote ſermonis quem dixi vobis: Non eſt major ſervus domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.*

Item

Digitized by Google

Item in Baruch: *Veniet enim tempus, & quæretis me, & vos, & qui poſt vos fuerint audire verbum ſapientiæ & intellectus, & non invenietis. Nationes autem cupient videre ſapientem, & non continget eis; non quia deerit aut deficiet ſapientia hujus ſæculi terræ, ſed neque deerit ſermo legis ſæculo. Erit enim ſapientia in paucis vigilantibus, & taciturnis, & quietis ſibi confabulantibus, quoniam quidam eos horrebunt, & timebunt ut malos. Alii autem nec credent verbo legis altiſſimi. Alii autem ore ſtupentes non credent, & credent, & contradicentes erunt contrarii & impedientes ſpiritum veritatis. Alii autem erunt ſapientes ad ſpiritum erroris, & pronuntiantes ſicut altiſſimi & fortis edicta. Alii autem perſonales fidei. Alii capaces & fortes in fide altiſſimi, & odibiles alieno.*

30. Quod quis Deo voverit, cito reddendum. Apud Salomonem: *Prout voveris votum Deo, ne moram feceris reddere illud.* Item in Deuteronomio: *Si autem voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud; quia inquirens quæret illud Dominus Deus tuus a te, & erit in peccatum. Ea quæ egredientur per labia tua, obſervabis, & facies donum quod locutus es ore tuo.* De hoc ipſo in pſalmo XLIX. *Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Invoca me in die preſſuræ, & eximam te, & clarificabis me.* De hoc ipſo in actibus apoſtolorum: *Cur implevit ſatanas cor tuum mentiri te ſpiritui ſancto, cum eſſet fundus in tua poteſtate. Non hominibus mentitus es, ſed Deo.* Item apud Hieremiam: *Maledictus qui faciat opera Dei negligenter.*

31. Eum qui non crediderit, jam judicatum eſſe. In evangelio cata Joannem: *Qui non crediderit, jam judicatus eſt, quia non credidit in nomine unici filii Dei. Hoc autem eſt judicium, quoniam lux venit in ſæculum, & magis dilexerunt homines tenebras quam lucem.* De hoc ipſo in pſalmo primo: *Propterea non reſurgent impii in judicio, neque peccatores in conſilio juſtorum.*

32. De bono virginitatis & continentiæ. In Ge-

Digitized by Google

neſi: *Multiplicans multiplicabo triſtitias tuas, & gemitus tuos; & in triſtitia paries filios, & erit converſio tua ad virum tuum, & ipſe tui dominabitur.* De hoc ipſo in evangelio cata Matthæum: *Non omnes capiunt verbum, ſed illi quibus datum eſt. Sunt enim ſpadones, qui ex utero matris nati ſunt: & ſunt ſpadones, qui coacti ſunt ab hominibus: & ſunt ſpadones, qui ſe ipſos caſtraverunt propter regnum cælorum. Qui poteſt capere, capiat.* Item cata Lucam: *Filii ſæculi hujus generant & generantur. Qui autem habuerunt dignationem ſæculi illius, & reſurrectionis a mortuis, non nubunt, neque nubuntur. Neque enim incipient mori. Æquales enim ſunt angelis Dei, cum ſint filii reſurrectionis.* Reſurgere autem mortuos Moyſes ſignificat, cum dicit in rubo: *Dominus Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, non eſt Deus mortuorum, ſed vivorum. Omnes enim illi vivunt.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Bonum eſt homini mulierem non contingere. Propter fornicationem autem unuſquiſque uxorem ſuam habeat, & unaquæque virum ſuum habeat. Uxori vir debitum reddat, ſimiliter & uxor viro. Uxor corporis ſui poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter & vir corporis ſui poteſtatem non habet, ſed uxor. Nolite fraudare invicem, niſi ex conventione ad tempus, ut vacetis orationi; & iterum revertimini ad id ipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram. Hoc dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Volo autem omnes homines eſſe ſicut & me. Sed unuſquiſque proprium habet donum a Deo, alius ſic, alius autem ſic.* Item illic: *Cælebs cogitat ea quæ ſunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quæ ſunt mundi hujus, quomodo placeat uxori. Sic & mulier & virgo innupta cogitat ea quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Quæ autem nupſit, cogitat de iis quæ ſunt mundi hujus, quomodo placeat viro.* Item in Exodo, cum præcepiſſet Dominus Moyſi, ut ſanctificaret populum in diem tertium, ſanctificavit, & adjecit: *Eſtote parati: tribus diebus non accedetis ad mulieres.* Item in baſilion primo: *Et reſpondit*

Digitized by Google

dit ſacerdos ad David, & *dixit*: *Non ſunt panes prophani in manu mea, niſi panis ſanctus unus. Si obſervati ſunt pueri a muliere, manducabunt.* Item in apocalypſi: *Hi ſunt qui cum mulieribus ſe non coinquinaverunt. Virgines enim permanſerunt. Hi ſunt qui ſequuntur agnum, quocumque ierit.*

33. Nihil patrem judicare, ſed filium, & patrem ab eo non honorificari, a quo non honorificatur filius. In evangelio cata Joannem: *Nihil pater judicat, ſed judicium omne filio dedit, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui eum miſit.* Item in pſalmo LXXI. *Deus judicium tuum regi da, & juſtitiam tuam filio regis, judicare populum tuum in juſtitia.* Item in Geneſi: *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem de cælo a Domino.*

34. Fidelem gentiliter vivere non oportere: Apud Hieremiam: *Hæc dicit Dominus*: *Secundum viam gentilium ne ambulaveritis.* De hoc ipſo quod ſegregare ſe quis debeat a gentilibus, ne ſit ſocius culpæ, & fiat particeps plagæ eorum. In apocalypſi: *Et audivi aliam vocem de cælo dicentem*: *Exi de ea populus meus, ne particeps ſis delictorum ejus, & ne perſtringaris plagis ejus: quoniam delicta ejus uſque ad cælum pervenerunt, & meminit Dominus Deus iniquitatum ejus. Ideo reddidit ei dupla, & in quo poculo miſcuit, duplum remixtum eſt ei; & in quantum ſe clarificavit & deliciarum habuit, in tantum datus eſt ei & cruciatus & luctus, quoniam in corde ſuo dicit*: *Regina ſum, & vidua eſſe non poſſum, nec luctum viſura ſum, propterea una hora plagæ ejus advenient, mors, luctus, & fames, & igni cremabitur, quoniam fortis eſt Dominus Deus, qui eam judicabit. Et flebunt, & plangent ſe in ea reges terræ, qui cum ea fornicati ſunt, & in delictis converſati.* Item apud Eſaiam: *Exite de medio eorum, qui fertis vaſa Domini.*

35. Deum ad hoc patientem eſſe, ut nos pœniteat peccati noſtri, & reformemur. Apud Salomonem in eccleſiaſtico: *Ne dixeris, peccavi, & quid accidit mihi triſte? Eſt enim altiſſimus patiens redditor.* Item Paulus ad Roma-

Digitized by Google

Romanos: *An numquid opulentiam bonitatis ejus, & ſuſtinentiam & patientiam contemnis, ignorans quia bonitas Dei in pœnitentiam te adducit? Tu autem ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ſua.*

36. Mulierem ornari ſæculariter non debere. In apocalypſi: *Et venit unus ex ſeptem angelis habentibus phialas, & aggreſſus eſt me dicens: Veni, oſtendam tibi damnationem meretricis magnæ, ſedentis ſuper aquas multas, cum qua fornicati ſunt reges terræ. Et vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam. Et mulier illa amicta erat pallium purpureum & coccineum, adornata erat auro & lapidibus pretioſis, & margaritis, tenens poculum aureum in manu ſua plenum execrationum, & immunditiæ, & fornicationis totius terræ.* Item ad Timotheum: *Sint mulieres veſtræ cum verecundia & pudicitia, componentes ſe, non in tortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut veſte pretioſa, ſed ut decet mulieres promittentes caſtitatem per bonam converſationem.* De hoc ipſo in epiſtola Petri ad Ponticos: *Sit in muliere non exterior ornamenti, aut auri, aut veſtis cultus, ſed cultus cordis.* Item in Geneſi: *Thamar cooperuit ſe pallio, & adornavit; & cum aſpexiſſet eam Judas, viſum eſt ei meretricem eſſe.*

37. Fidelem non oportere ob alia delicta, niſi ob nomen ſolum puniri. In epiſtola Petri ad Ponticos: *Nec quiſquam veſtrum tamquam fur aut homicida patiatur, aut tamquam maleficus, aut curas alienas agens, ſed tamquam chriſtianus.*

38. Servum Dei innocentem eſſe debere, ne incidat in pœnam ſæcularem. In epiſtola Pauli ad Romanos: *Vis non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa.*

39. Datum nobis eſſe exemplum vivendi in Chriſto. In epiſtola Petri ad Ponticos: *Chriſtus enim paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus*

eſt

Digitized by Google

eſt in ore ejus: qui cum malediceretur, non remaledixit; cum pateretur, non minabatur; tradebat autem ſe judicanti injuſte. Item Paulus ad Philippenſes: *Qui in figura Dei conſtitutus, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſe exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominis factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit ſe, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, ut ſit ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu curvetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.* De hoc ipſo in evangelio cata Joannem: *Si ego lavi pedes veſtros magiſter & dominus, & vos debetis aliorum pedes lavare. Exemplum enim dedi vobis, ut ſicut ego feci, & vos aliis faciatis.*

40. Non jactanter nec tumultuoſe operandum. In evangelio cata Matthæum: *Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito; & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Item illic: *Cum facis eleemoſynam, noli buccinare ante te, quomodo hypocritæ faciunt, in vicis & ſynagogis, ut clarificentur ab hominibus. Amen dico vobis, compleverunt mercedem ſuam.*

41. Inepte & ſcurriliter non loquendum. In epiſtola Pauli ad Epheſios: *Stultiloquium & ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, nec nominentur quidem in vobis.*

42. Fidem in totum prodeſſe, & tantum nos poſſe, quantum credimus. In Geneſi: *Et credidit Abraham Deo, & deputatum eſt ei ad juſtitiam.* Item apud Eſaiam: *Et ſi non credideritis, neque intelligetis.* Item in evangelio cata Matthæum: *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Item illic: *Si habueritis fidem quaſi granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illo, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis.* Item cata Marcum: *Omnia quæcumque oratis & petitis; credite quia accipietis, & erunt vobis.* Item illic: *Omnia poſſibilia credenti.* Apud Ababuc: *Juſtus autem ex fide mea vivit.* Item in Daniele Ananias, Azarias,

Digitized by Google

rias, Miſahel credentes Deo liberati ſunt de flamma ignis.

43. Poſſe eum ſtatim conſequi, qui vere crediderit. In actibus apoſtolorum: *Ecce aqua, quid eſt, quod me impedit baptizari? Tunc dixit Philippus: Si credis ex toto corde tuo, licet.*

44. Fideles inter ſe diſceptantes non debere gentilem judicem experiri. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Audet quiſquam veſtrum adverſus alterum negotium habens diſceptare apud injuſtos, & non apud ſanctos? An neſcitis quia ſancti hunc mundum judicabunt?* Et iterum: *Jam quidem in totum delictum in vobis eſt, quia judicia habetis cum invicem. Quare non magis injuriam patimini, aut quare non magis fraudamini? Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. An neſcitis quoniam injuſti regnum Dei non conſequentur?*

45. Spem futurorum eſſe, & ideo fidem noſtram circa quæ promiſſa ſunt, patientem eſſe debere. In epiſtola Pauli ad Romanos: *Spe ſalvati ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam ſperamus.*

46. Mulierem in eccleſia tacere debere. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Mulieres in eccleſia taceant. Si quæ autem quid dicere volunt, domi viros ſuos interrogent.* Item ad Timotheum: *Mulier cum ſilentio diſcat in omni ſubjectione. Docere autem mulierem non permitto, neque præpoſitam eſſe viro, ſed eſſe in ſilentio. Adam enim primus formatus eſt, deinde Eva; & Adam ſeductus non eſt, mulier autem ſeducta eſt.*

47. Delicto & merito noſtro fieri ut laboremus, nec Dei opem in omnibus ſentiamus. Apud Oſee: *Audite ſermonem Domini, filii Iſrael; quia judicium eſt Domino adverſus incolas terræ, quod neque miſericordia, neque veritas, neque agnitio Dei ſit ſuper terram; ſed execratio, & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffuſum eſt ſuper terram. Sanguinem ſanguini ſupermiſcent. Idcirco terra luge-*

lugebit cum univerſis incolis ſuis, cum beſtiis agri, cum ſerpentibus terræ, cum volucribus cæli, & deficient piſces maris, ut nemo judicet, nemo revincat. De hoc ipſo apud Eſaiam: *Numquid non valet manus Domini ut ſalvos faciat, aut gravavit aurem ut non exaudiat? Sed peccata veſtra inter vos & Deum ſeparant, & propter delicta veſtra avertit faciem a vobis, ne miſereatur. Manus enim veſtræ inquinatæ ſunt ſanguine, & digiti veſtri in peccatis. Labia autem veſtra locuta ſunt facinus, & lingua veſtra injuſtitiam meditatur. Nemo loquitur vera, neque eſt judicium verum. Fidunt in vanis, & loquuntur inania, qui parturiunt dolorem, & pariunt facinus.* Item apud Sophoniam: *defectione deficiat a facie terræ, dicit Dominus. Deficiat homo, & pecudes deficiant, volucres cæli & piſces maris, & auferam iniquos a facie terræ.*

48. Non fenerandum. In pſalmo XIII. *Qui pecuniam ſuam non dedit in fenore, & munera ſuper innocentes non accepit. Qui iſta fecerit, non commovebitur in æternum.* Item apud Ezechielem: *Homo autem qui erit juſtus, hominem non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non faciet, & panem ſuum eſurienti dabit, & nudum operiet, & pecuniam ſuam in uſuram non dabit.* Item in Deuteronomio: *Non fœnerabis fratri tuo uſura pecuniæ, & uſura ciborum.*

49. Inimicos quoque diligendos. In evangelio cata Lucam: *Si diligitis qui vos diligunt, quæ eſt vobis gratia? Et peccatores enim diligunt eos, qui ſe diligunt.* Item cata Matthæum: *Diligite inimicos veſtros, & orate pro his qui vos perſequuntur, ut ſitis filii patris veſtri qui in cælis eſt; qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.*

50. Sacramentum fidei non eſſe prophanandum. Apud Salomonem in proverbiis. *In aures imprudentis noli quidquam dicere; ne quando audierit, irrideat ſenſatos ſermones tuos.* Item in evangelio cata Matthæum: *Ne dederitis ſanctum canibus, neque miſeritis margaritas veſtras ante porcos, ne forte inculcent ea pedibus ſuis, & converſi elidant vos.*

51. Quod

Digitized by Google

51. Quod nemo in opere ſuo extolli debeat. Apud Salomonem in eccleſiaſtico: *Noli te extollere [illegible] opere tuo.* Item in evangelio cata Lucam: *Quis [illegible] habens ſervum arantem aut paſtorem, & venienti de [illegible] continuo, tranſi, recumbe? Sed dicit illi, para [illegible] cœnem, & accingere, & miniſtra mihi, donec mandu[illegible]bam; & poſtea tu manducabis & bibes. Numquid [illegible] tiam ſervo illi, quia fecit quæ ei imperata ſunt? Sic [illegible] vos, cum perfeceritis, quæ vobis imperata ſunt, dicite [illegible] ſupervacui ſumus, quod habuimus facere, fecimus.*

52. Credendi vel non credendi libertatem [illegible] trio poſitam. In Deuteronomio: *Ecce dedi [illegible] tuam vitam & mortem, bonum & malum. Elige [illegible] ut vivas.* Item apud Eſaiam: *Et ſi volueritis, & [illegible] tis me, bona terræ edetis. Si autem nolueritis, & [illegible] ritis me, gladius vos conſumet. Os enim Domini [illegible] eſt iſta.* Item in Evangelio cata Lucam: *Re[illegible] intra vos eſt.*

53. Dei arcana perſpici non poſſe, & [illegible] noſtram ſimplicem eſſe debere. In epiſtola [illegible] Corinthios prima: *Videmus nunc per ſpeculum in [illegible] te, tunc autem facie ad faciem. Nunc ſcio ex parte [illegible] tem cognoſcam ſicut & ego cognitus ſum.* Item [illegible] monem in ſapientia: *Et in ſimplicitate cordis [illegible] lum.* Item apud eumdem: *Qui ambulat ſimpli[illegible] bulat fidenter.* Item apud eumdem: *Altiora te [illegible] ris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris.* Item in Sal[illegible] *Noli eſſe multum juſtus, & noli argumentari plus [illegible] ret.* Item apud Eſaiam: *Væ qui arguti ſunt in [illegible]* Item in Machabæis: *Daniel in ſua ſimplicitate libe[illegible] de ore leonum.* Item in epiſtola Pauli ad Romanos: [illegible] *tudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam [illegible] henſibilia ſunt judicia ejus, & quam inveſtigabiles [illegible] Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis conſi[illegible] fuit, vel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoni[illegible] ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi claritas in [illegible]*

facula

Digitized by Google

ſæculorum. Item ad Timotheum: *Stultas autem & ineruditas quæſtiones devita, ſciens quia lites generant. Servum autem Dei non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes.*

54. Neminem ſine ſorde & ſine peccato eſſe. Apud Job: *Quis enim mundus a ſordibus? Nec unus, etiamſi unius diei ſit vita ejus in terra.* Item in pſalmo quinquageſimo: *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis concepit me mater mea.* Item in epiſtola Joannis: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt.*

55. Non hominibus, ſed Deo, placendum. In pſalmo LII. *Qui hominibus placent confuſi ſunt, quia Deus nihil fecit illos.* Item in epiſtola Pauli ad Galatas: *Si hominibus placere vellem, Chriſti ſervus non eſſem.*

56. Deum nihil latere ex his quæ geruntur. In ſapientia Salomonis: *In omni loco ſpeculantur oculi Dei bonos & malos.* Item apud Hieremiam: *Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ergo non videbo eum? Nonne cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?* Item in baſilion primo: *Homo videt in facie, Deus autem in corde.* Item in apocalypſi: *Et ſcient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renis & cordis, & dabo unicuique veſtrum ſecundum opera ſua.* Item in pſalmo XVIII. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me Domine.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios ſecunda: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut reportet unuſquiſque ſui corporis propria ſecundum quæ egit, ſive bona, ſive mala.*

57. Fidelem emendari & reſervari. In pſalmo CXVI. *Emendans emendavit me Dominus, & morti non tradidit me.* Item in pſalmo LXXXVIII. *Viſitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.* Item apud Malachiam: *Et ſedebit conflans & expurgans ſicut aurum & argentum, & emundabit filios Levi.* Item in evangelio: *Non exibis inde, donec exſolvas noviſſimum quadrantem.*

58. Neminem contriſtari morte debere, cum ſit in vivendo labor & periculum, in moriendo pax & reſurgendi ſecuritas. In Geneſi: *Tunc dixit Dominus ad Adam: Quia exaudiſti vocem uxoris tuæ, & manducaſti ex illa arbore, de qua ſola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In triſtitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos ejiciet tibi, & edes pabulum agri in ſudore vultus tui. Edes panem tuum, donec revertaris in terram, de qua & ſumptus es: quia terra es, & in terram ibis.* Item illic: *Et complacuit Enoch Deo; & non eſt inventus poſtmodum, quia Deus illum tranſtulit.* Et apud Eſaiam: *Omnis caro fœnum, & omnis claritas ejus ut flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit. Sermo autem Domini manet in æternum.* Apud Ezechielem: *Ipſi dicunt, arida facta ſunt oſſa noſtra, periit ſpes noſtra, exſpiravimus, propterea prophetiza, & dic: Hæc dicit Dominus: Ecce ego aperio monumenta veſtra, educam vos de monumentis veſtris, & inducam vos in terram Iſrael. Et dabo ſpiritum meum in vos, & vivetis. Et ponam vos in terram veſtram, & cognoſcetis quoniam ego Dominus locutus ſum, & faciam, dicit Dominus.* Item in ſapientia Salomonis: *Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum illius. Placita enim erat Deo anima illius.* Item in pſalmo LXXXIII. *Quam dilectiſſimæ habitationes tuæ, Deus virtutum. Deſiderat & properat anima mea ad atria Dei.* Et in epiſtola Pauli ad Theſſalonicenſes: *Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ne contriſtemini ſicut & ceteri qui ſpem non habent. Si enim credimus, quia Jeſus mortuus eſt & reſurrexit, ſic & Deus eos qui dormierunt in Jeſu, adducet cum eo.* Item ad Corinthios prima: *Stulte, tu quod ſeminas; non vivificatur, niſi prius mortuum fuerit.* Et iterum: *Stella a ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio. Seminatur corpus in corruptione, reſurgit ſine corruptela. Seminatur in ignominia, reſurgit in gloria. Seminatur in infirmitate, reſurgit in virtute. Seminatur corpus animale, reſurgit ſpiritale.* Et iterum: *Oportet enim corruptivum iſtud induere incorruptionem, & mortale hoc induere immorta-*

talita-

Digitized by Google

talitatem. Cum autem corruptivum hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet verbum quod ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in contentionem. Ubi eſt mors aculeus tuus, ubi eſt mors contentio tua? Item in evangelio cata Joannem: *Pater, quos dediſti mihi, volo ut ubi ego fuero, & ipſi ſint mecum, & videant claritatem meam, quam mihi dediſti ante conſtitutionem mundi.* Item cata Lucam: *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.* Item cata Joannem: *Si me dilexiſſetis, gauderetis, quoniam vado ad patrem, quia pater major me eſt.*

59. De idolis quæ gentiles deos putant. In ſapientia Salomonis: *Omnia idola nationum æſtimaverunt deos, quibus neque oculorum uſus eſt ad videndum, neque nares ad percipiendum ſpiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti in manibus ad contractandum, ſed & pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos, & qui ſpiritum mutuatus eſt, is finxit illos. Nemo autem ſibi ſimilem homo poterit deum fingere. Cum ſit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior eſt autem ipſe iis quos colit; quoniam ipſe quidem vixit, illi numquam.* De hoc ipſo: *Neque opera attendentes cognoverunt, quis eſſet artifex, ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut ſolem, & lunam, rectores orbis terræ deos putaverunt: quorum ſi propter ſpeciem hoc æſtimaverunt, ſciant quanto his Dominus ſit ſpecioſior: aut ſi virtutes & opera eorum mirati ſunt, intelligant ab ipſis; quoniam qui hæc conſtituit fortia, fortior eſt illis.* Item in pſalmo CXXXIV. *Idola gentium argentum & aurum, opus manuum hominum. Os habent, & non loquuntur; oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt. Neque enim eſt ſpiritus in ore eorum. Similes fiant illis qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in illis.* Item in pſalmo XCV. *Omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit.* Item in Exodo: *Non facietis vobis deos argenteos neque aureos.* Et iterum: *Non facies tibi idolum, nec cujusquam ſimilitudinem.*

Digitized by Google

Item in Hieremia: *Hæc dicit Dominus. Secundum vias gentium nolite incedere, quia timent illa in perſonis ſuis, quia legitima gentium vacua ſunt. Lignum de ſaltu excisum opus fabri, & conflatum aurum & argentum ſpecioſe compoſita ſunt, in martulis & in clavis confirmaverunt illa, & non movebuntur, quia confixibilia ſunt. Argentum appoſitum eſt a Tharſis. Venit aurum Moab. Opera artificum omnia. Hyacinthum & purpuram veſtient ea. Tollentes tollent ea, quia non prodient. Nolite timere ea, quia malum non faciunt, & bonum non eſt in illis. Sic dicite. Dii qui cælum & terram non fecerunt; intereunt a terra, & de ſub cælo iſto. Exhorruit cælum in hoc, & abhorruit multum magis vehementer, dicit Dominus. Hæc maligna fecit plebs mea. Dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi lacus detritos, qui non poterant aquam continere. Verberavit te dilectio tua, & nequitia tua accuſabit te. Et ſcito & vide quia amarum tibi erit quod dereliqueris me, dicet Dominus Deus tuus, & non ſperaveris in me, dicit Dominus Deus tuus, quia in ſæculum contribulaſti jugum meum: & dirupiſti vincula tua, dixiſti: Non ſerviam, ſed ibo ſuper omnem montem excelſum, & ſuper omnem collem altum, & ſuper omne lignum umbroſum. Ibi confundar in fornicatione. Ligno & lapidi dixerunt, quia pater meus es tu, & lapidi, tu genuiſti me. Et converterunt ad me dorſum, & non faciem ſuam.* In Eſaia: *Cecidit vel diſſolutus eſt draco. Facta ſunt ſculptilia eorum ut beſtiæ & pecora. Auferetis illa collo ligata quaſi ſarcinam, laborantes & eſurientes, & non valentes.* Et iterum: *Collecti ſimul non poterunt ſalvari de bello. Ipſi autem captivi ducti ſunt tecum.* Et iterum: *Cui me aſſimilaſtis? Videte & intelligite quia erratis corde, qui committitis aurum de ſacculo, & argentum in ſtatera ponderatis, in pondera conducentes. Artifices fecerunt manu facta, & inclinantes ſe adoraverunt illud, & levaverunt in humeris, & ſic ambulabant. Si autem poſuerint illa, loco manebunt, & non movebuntur; & qui clamaverint ad illa non audient, a malis non ſalvabunt eos.* Item in Hieremia: *Dominus qui fecit cælum & terram in*

virtute

Digitized by Google

virtute correxit orbem terræ, in ſua prudentia extendit cælum, & multitudinem aquarum in cælo, perduxit nubes ab extremo terræ, fulgura in nubibus. Et ejecit ventos de theſauris ſuis. Infatuatus eſt omnis homo ab ſcientia ſua, confuſus eſt omnis artifex in ſculptilibus ſuis, quia falſum conflavit. Non eſt ſpiritus in illis. Vacuata ſunt opera inluſa, in tempore conſpectionis illorum peribunt. Et in apocalypſi: *Et ſextus angelus tuba cecinit. Et audivi unum ex quatuor angulis aræ aureæ, quæ eſt in conſpectu Dei, dicentem ſexto angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor angelos ligatos ſuper flumen magnum Euphratem. Et ſoluti ſunt quatuor angeli, qui erant parati in horam & diem, & menſem & annum, ut occiderent tertiam partem hominum, & numerus exercituum equeſtrium diſmiriades myriadon. Audivi numerum eorum. Et ſic vidi equos in viſu, & ſedentes ſuper eos, habentes loricas igneas, & hyacinthinas, & ſulphureas, & capita equorum, & ex ore eorum exiit ignis & fumus & ſulphur. A tribus plagis iſtis occiſa eſt tertia pars hominum ex igne & fumo & ſulphure, quod exiit de ore eorum, eſt & in caudis eorum. Caudæ enim eorum ſimiles anguillis, habentes enim capita, & in eis nocent. Et reliqui hominum qui non ſunt occiſi in iſtis plagis, nec pœnitentiam egerunt opera factorum manuum ſuarum, ut non adorent dæmonia & idola, id eſt, ſimulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre poſſunt neque ambulare, & non egerunt pœnitentiam homicidiorum ſuorum.* Item illic: *Et tertius angelus ſecutus eſt eos, dicens in voce magna: Si quis adorat beſtiam & ſimulacrum ejus, & accepit inſcriptionem in fronte ſua, aut ſuper manum ſuam, hic bibet de vino iræ ejus, & punietur igne & ſulphure ſub oculis angelorum ſanctorum, & ſub oculis agni, & fumus tormentorum eorum in ſæcula ſæculorum aſcendet.*

60. Ciborum nimiam concupiſcentiam non appetendam. Apud Eſaiam: *Edamus & bibamus; cras enim moriemur. Non remittetur vobis peccatum iſtud, quoaduſque moriamini.* Item in Exodo: *Et conſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Paulus ad Corinthios

Digitized by Google

prima: *Cibus nos non commendat Deo; neque ſi manducaverimus, abundabimus; neque ſi non manducaverimus, egebimus.* Et iterum: *Cum convenitis ad manducandum, invicem exſpectate. Si quis eſurit, domi manducet, ut non ad judicium conveniatis.* Item ad Romanos: *Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed juſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto.* In evangelio cata Joannem: *Ego cibum habeo quem vos non noſtis. Meus cibus eſt ut faciam voluntatem, qui me miſit, & perficiam opus ejus.*

61. Poſſidendi concupiſcentiam, & pecuniam non appetendam. Apud Salomonem in eccleſiaſtico: *Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento.* Item in proverbiis: *Captans annonam maledictus in plebe eſt. Benedictio autem in ejus capite eſt, qui communicat.* Item apud Eſaiam: *Væ qui conjungunt domum ad domum, & agrum ad agrum continuant, ut auferant proximo ſuo aliquid. Numquid habitabitis ſoli ſuper terram?* Item apud Sophoniam: *Ædificabunt domos, & non inhabitabunt, & inſtituent vineas, & non bibent vinum earum, quia prope eſt dies Domini.* Item in evangelio cata Lucam: *Quid enim prodeſt homini lucrifacere totum mundum, ſe ipſum autem perdere?* Et iterum: *Dixit autem illi Dominus: Stulte, hac nocte expoſtulatur anima tua. Quæ ergo paraſti, cujus erunt?* Et iterum: *Commemorare quoniam percepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc vero hic rogatur, tu autem doles.* Et in actibus apoſtolorum: *Dixit autem Petrus ad eum: Argentum quidem & aurum non eſt mihi. Quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Jeſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Et apprehenſa manu ejus dextera, excitavit eum.* Item ad Timotheum prima: *Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid poſſumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti ſimus. Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & muſcipulam, & deſideria multa, & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes naufragaverunt a fide, & inſerunt ſe doloribus multis.*

Digitized by Google

62. Matrimonium cum gentilibus non jungendum. Apud Tobiam: *Uxorem accipe ex ſemine parentum tuorum, & noli ſumere alienam mulierem, quæ non eſt ex tribu parentum tuorum.* Item in Geneſi: *Mittit puerum ſuum Abraham, ut de ſemine ſuo accipiat Rebeccam filio ejus Iſaac.* Item in Eſdra ſatis non fuit Deo, cum vaſtarentur Judæi, niſi alienigenas uxores cum filiis quoque, quos ex illis procreaverant, reliquiſſent. Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Mulier vincta eſt quamdiu vivit vir ejus. Si autem dormierit, liberata eſt, ut cui vult nubat, tantum in Domino. Felicior autem erit, ſi ſic permanſerit.* Et iterum: *Neſcitis quoniam corpora veſtra membra Chriſti ſunt? Auferens membra Chriſti, faciam membra fornicariæ? Abſit. Aut neſcitis quia qui conglutinatur fornicariæ, unum corpus ſunt? Erunt enim duo in una carne. Qui autem ſe conjunxerit Domino, unus ſpiritus eſt.* Item ad Corinthios ſecunda: *Nolite conjungi cum infidelibus. Quæ autem participatio eſt juſtitiæ & iniquitati? Aut quæ eſt communicatio luci ad tenebras?* Item de Salomone in baſilion tertio: *Et averterunt uxores alienigenæ cor ejus poſt deos ſuos.*

63. Grave delictum eſſe fornicationis. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Omne delictum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt. Qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Non eſtis veſtri. Empti enim eſtis pretio magno. Clarificate & portate Dominum in corpore veſtro.*

64. Quæ ſunt carnalia, quæ mortem pariant; & quæ ſpiritalia, quæ ad vitam ducant. Paulus ad Galatas: *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem. Hæc enim invicem adverſantur ſibi, ut non quæ vultis ipſa faciatis. Manifeſta ſunt autem facta carnis; quæ ſunt, adulteria, fornicationes, immunditiæ, ſpurcitiæ, idololatriæ, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, provocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, invidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia. Quæ prædico: quia qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus eſt caritas, gaudium, pax, magnanimi-*

Digitized by Google

tas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Qui enim ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis.

65. Omnia delicta in baptiſmo deponi. In epiſtol Pauli ad Corinthios prima: *Neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum appetitores, neque fures, neque fraudatores, neque ebrioſ neque maledici, neque raptores regnum Dei conſequentur. Et hæc quidem fuiſtis; ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri*

66. Diſciplinam Dei in eccleſiaſticis præceptis obſervandam. Apud Hieremiam: *Et dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent oves paſcentes cum diſcipline* Item apud Salomonem in proverbiis: *Fili, ne neglexeris diſciplinam Dei, neque defeceris ab eo correptus. Quem enim Deus diligit, corripit.* Item in pſalmo ſecundo: *Continete diſciplinam, ne forte iraſcatur Dominus, & pereatis via recta. Cum exarſerit cito ira ejus ſuper vos: beati omne qui confidunt in eo.* Item in pſalmo XLIX. *Peccatori autem dicit Deus: Ad quid exponis juſtificationes meas, & aſſumi teſtamentum meum per os tuum? Tu autem odiſti diſciplinam & abjeciſti ſermones meos retro?* Item in ſapientia Salomonis: *Diſciplinam qui abjicit, infelix eſt.*

67. Prædictum, quod diſciplinam ſanam aſpernaturi eſſent. Paulus ad Timotheum ſecunda: *Erit tempu quando ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ſecundum ſu deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes in audiendo ſcalpentes aures. Et a veritate quidem auditum avertent ad fabulas autem convertentur.*

68. Recedendum ab eo, qui inordinate & contr diſciplinam vivit. Paulus ad Theſſalonicenſes: *Præcipimus autem vobis in nomine Jeſu Chriſti, ut diſcedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non ſecundum traditionem quam acceperunt a nobis.* Item in pſalmo XLIX *Si videbas furem, ſimul currebas cum eo, & cum adulteri portionem tuam ponebas.*

69. Non

Digitized by Google

69. Non in ſapientia mundi, nec in eloquentia eſſe regnum Dei, ſed in fide crucis, & in virtute converſationis. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Miſit me Chriſtus annuntiare, non in ſermonis ſapientia, ne inanis fiat crux Chriſti. Verbum enim crucis ſtultitia eſt iis qui pereunt, iis autem qui ſalvantur, virtus Dei eſt. Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens, ubi ſcriba, ubi conquiſitor hujus ſæculi? Nonne infatuavit Deus ſapientiam hujus mundi? Quoniam quidem in ſapientia Dei non cognovit mundus per ſapientiam Deum, complacuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvare credentes. Quoniam Judæi ſigna deſiderant, & Græci prudentiam quærunt. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Judæis & Græcis Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Et iterum: *Nemo ſe decipiat. Si quis putat ſapientem ſe eſſe in vobis, mundo huic ſtultus fiat, ut ſit ſapiens. Sapientia enim hujus mundi ſtultitia eſt apud Deum. Scriptum eſt enim: Reprehendes ſapientes in aſtutia ipſorum.* Et iterum: *Dominus cognovit cogitationes ſapientium, quia ſunt ſtultæ.*

70. Parentibus obſequendum. In epiſtola Pauli ad Epheſios: *Filii, obſequentes eſtote parentibus veſtris. Hoc enim eſt juſtum. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione, ut bene ſit tibi, & ſis longævus ſuper terram.*

71. Patres quoque aſperos eſſe circa filios non oportere. Item illic: *Et vos, patres, nolite in iracundiam mittere filios veſtros, ſed nutrite eos in diſciplina, & correptione Domini.*

72. Servos, cum crediderint, plus dominis carnalibus ſervire debere. In epiſtola Pauli ad Epheſios: *Servi, obedite dominis carnalibus cum metu & tremore, & in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto, non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed quaſi ſervi Dei.*

73. Item dominos mitiores eſſe debere. Item illic:

Digitized by Google

Et vos, domini, eadem facite ad eos, laxantes iracundiam, ſcientes quia & veſter, & ipſorum dominus eſt in cælis, & exceptio perſonarum non eſt in illo.

74. Viduas probatas quaſque honorandas. In epiſtola Pauli ad Timotheum prima: *Viduas honora, quæ vere ſunt viduæ. Quæ autem delicata eſt vidua, vivens mortua eſt.* Et iterum: *Juniores autem viduas præteri. Cum enim delicatæ fuerint, in Chriſto nubere volunt, habentes judicium, quoniam primam fidem reprobaverunt.*

75. Suorum, & maxime fidelium, curam plus unumquemque habere debere. Apoſtolus ad Timotheum prima: *Si quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum, non agit curam, fidem denegat, & eſt deterior infideli.* De hoc ipſo apud Eſaiam: *Si videris nudum, veſti, & domeſticos ſeminis tui non deſpicias.* De quibus domeſticis in evangelio dictum eſt: *Si patremfamilias dixerunt Beelzebub, quanto magis domeſticos ejus?*

76. Majorem natu non temere accuſandum. Ad Timotheum prima: *Adverſus majorem natu accuſationem ne receperis.*

77. Peccantem publice objurgandum. In epiſtola Pauli ad Timotheum prima: *Peccantes coram omnibus corripe, ut & ceteri metum habeant.*

78. Cum hæreticis non loquendum. Ad Titum: *Hæreticum hominem poſt unam correptionem devita, ſciens quoniam perverſus eſt hujuſmodi, & peccat, & eſt a ſemetipſo damnatus.* De hoc ipſo in epiſtola Joannis: *Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis. Si enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum.* Item ad Timotheum ſecunda: *Sermo eorum ut cancer ſerpit.*

79. Innocentiam fidenter petere & impetrare. In epiſtola Joannis: *Si cor noſtrum nos non reprehendat, fiduciam habemus ad Deum, & quodcumque petierimus, accipiemus ab eo.* Item in evangelio cata Matthæum: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Item in pſalmo XXIII. *Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto ejus? Innocens manibus & mundo corde.*

Digitized by Google

80. Nihil licere diabolo in hominem, niſi Deus permiſerit. In evangelio cata Joannem dixit Jeſus: *Nullam haberes poteſtatem adverſus me, niſi data tibi eſſet deſuper.* Item in baſilion tertio: *Et excitavit Dominus ſatanan ipſi Salomoni.* Item in Job prius Deus permiſit, & tunc diabolo licuit. Et in evangelio Dominus ante permiſit, dicendo Judæ: *Quod facis, fac celerius.* Item apud Salomonem in proverbiis: *Cor regis in manu Dei.*

81. Mercedem mercenario cito reddendam. In Levitico: *Non dormiet merces mercenarii tui apud te uſque in mane.*

82. Non augurandum. In Deuteronomio: *Non ominemini, neque auguremini.*

83. Cirrum in capite non habendum. In Levitico: *Non facietis cirrum ex coma capitis veſtri.*

84. Non vellendum: *Non corrumpetis effigiem barbæ veſtræ.*

85. Surgendum, cum epiſcopus & presbyter veniat. In Levitico: *A facie ſenioris exurges, & honorabis perſonam presbyteri.*

86. Schiſma non faciendum, etiamſi in una fide, & in eadem traditione permaneat, qui recedit. In eccleſiaſtico apud Salomonem: *Scindens ligna periclitabitur in eis, ſi exciderit ferrum.* Item in Exodo: *In domo una comedetur, non ejicietis de domo carnem foras.* Item in pſalmo CXXXII. *Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.* Item in evangelio cata Matthæum: *Qui non eſt mecum, adverſus me eſt, & qui mecum non colligit ſpargit.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Obſecro autem vos, fratres, per nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata, ſitis autem compoſiti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia.* Item in pſalmo LXVII. *Deus, qui inhabitare facit unanimes in domo.*

87. Fideles ſimplices cum prudentia eſſe debere. In evangelio cata Matthæum: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Et iterum: *Vos eſtis ſal terræ.*

Si

Digitized by Google

Si autem ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? Ad nihil valet, niſi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus.

88. Fratrem non circumveniendum. In epiſtola Pauli ad Theſſalonicenſes prima: *Non circumvenire in negotio fratrem ſuum; quia ultor eſt Deus de his omnibus.*

89. Subito venire finem mundi. Inquit apoſtolus: *Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet. Cum dixerint pax & firmitas, tunc illis repentinus adveniet interitus.* Item in actibus apoſtolorum: *Nemo poteſt cognoſcere tempus aut tempora, quæ pater poſuit in ſua poteſtate.*

90. Uxorem a viro non recedere, aut ſi receſſerit, innuptam manere. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Iis autem quæ nupſerunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non ſeparari: ſi autem receſſerit, manere innuptam, aut reconciliari viro, & virum uxorem non dimittere.*

91. Tantum unumquemque tentari, quantum poteſt ſuſtinere. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Tentatio vos non occupabit, niſi humana. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari ſuper quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam evadendi facultatem, ut poſſitis tolerare.*

92. Non quidquid licet eſſe faciendum. Paulus in epiſtola ad Corinthios prima: *Omnia licent, ſed non omnia expediunt. Omnia licent, ſed non omnia ædificant.*

93. Prædictum quod hæreſes futuræ eſſent. In epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Oportet & hæreſes eſſe, ut probati manifeſti ſint in vobis.*

94. Cum timore & honore euchariſtiam accipiendam. In Levitico: *Anima autem, quæcumque manducaverit ex carne ſacrificii ſalutaris, quod eſt Domini, & immunditia ipſius ſuper ipſum eſt, peribit anima illa de populo ſuo.* Item ad Corinthios prima: *Quicumque ederit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini.*

95. Bonis convivendum, malos autem vitandos. Apud Salomonem in proverbiis: *Ne adduxeris impium in habitaculum juſtorum.* Item apud eumdem in eccleſiaſtico: *Viri juſti ſint tibi convivæ.* Et iterum: *Amicus fidelis medica-*

Digitized by Google

medicamentum vitæ & immortalitatis. Item illic: *Longe abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem.* Item illic: *Beatus qui invenit amicum vetum, & enarrat juſtitiam auri audienti.* Item illic: *Sepi aures tuas ſpinis, & noli audire linguam nequam.* Item in pſalmo XVII. *Cum juſto juſtificaberis, & cum viro innocente innocens eris, & cum perverſo perverſus eris.* Item in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: *Corrumpunt ingenia bona confabulationes peſſimæ.*

96. Factis, non verbis, operandum. Apud Salomonem in eccleſiaſtico: *Noli citatus eſſe in lingua tua, & inutilis & remiſſus in operibus tuis.* Et Paulus ad Corinthios prima: *Non in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute.* Item ad Romanos: *Non auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur.* Item in evangelio cata Matthæum: *Qui fecerit, & ſic docuerit, maximus vocabitur in regno cælorum.* Item illic: *Omnis qui audit verba mea, & facit ea, ſimilabo eum viro ſapienti; qui ædificavit domum ſuam ſuper petram. Deſcendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim fuit ſuper petram. Et omnis qui audit verba mea, & non facit ea, ſimilabo eum viro ſtulto, qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam. Deſcendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti, & impegerunt in domum illam, & cecidit, & facta eſt ruina ejus magna.*

97. Et ad fidem & ad conſecutionem properandum. Apud Salomonem in eccleſiaſtico: *Ne tardes converti ad Deum, & ne differas de die in diem. Subito enim venit ira illius.*

98. Catecuminum peccare jam non debere. In epiſtola Pauli ad Romanos: *Faciamus mala dum veniunt bona, quorum condemnatio juſta eſt.*

99. Judicium ſecundum tempora futurum, vel æquitatis ante legem, vel legis poſt Moyſen. Paulus ad Romanos: *Quotquot ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt. Et quotquot in lege peccaverunt, per legem & judicabuntur.*

100. Gratiam Dei gratuitam eſſe debere. In acti-

bus

Digitized by Google

bus apoſtolorum: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia exiſtimaſti gratiam Dei per pecuniam poſſideri.* Item in evangelio: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Item illic: *Domum patris mei domum feciſtis negotiationis, & domum orationis vos feciſtis ſpeluncam latronum.* Item apud Eſaiam: *Qui ſititis, vadite ad aquam; & quotquot non habetis pecuniam, euntes emite, & bibite ſine pecunia* Item in apocalypſi: *Ego a & ω, initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit, poſſidebit ea & eorum hereditatem; & ero ejus Deus, & ille erit mihi filius.*

101. Spiritum ſanctum in igne frequenter apparuiſſe. In Exodo: *Et mons Sina fumabat totus, quoniam deſcenderat Deus in eum in igne.* Item in actibus apoſtolorum: *Et factus eſt ſubito de cælo ſonus, quaſi ferretur flatus vehemens, & implevit totum illum locum, in quo erant ſedentes. Et viſæ ſunt illis linguæ diviſæ quaſi ignis, qui & inſedit in unumquemque illorum; & impleti ſunt omnes ſpiritu ſancto.* Item in ſacrificiis quæcumque accepta habebat Deus, deſcendebat ignis de cælo, qui ſacrificata conſumeret. In Exodo: *In flamma ignis apparuit angelus Domini de rubo.*

102. Correptionem bonos quoſque libenter audire debere. Apud Salomonem in proverbiis: *Qui corripit impium, odietur ab eo. Corripe ſapientem, & diliget te.*

103. A multiloquentia temperandum. Apud Salomonem: *Ex multiloquentia non effugies peccatum, parcens autem labiis ſenſatus eris.*

104. Non mentiendum: *Abominatio eſt Domino labia mendacia.*

105. Frequenter emendandos, qui delinquunt in domeſtico miniſterio. In Salomone: *Qui parcit baculo, odit filium.* Et iterum: *Ne deſtiteris parvulum emendando.*

106. Injuria accepta patientiam tenendam, & ultionem Deo relinquendam. *Ne dixeris, ulciſcar me de inimico meo, ſed ſuſtine Dominum ut tibi auxilio ſit.* Item alibi: *Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus.* Item apud Sopho-

Sophoniam: *Exſpecta me, dicit Dominus, in die reſurrectionis meæ in teſtimonium: quoniam judicium meum ad congregationes gentium, ut excipiam reges, & effundam ſuper eos iram meam.*

107. Non detrahendum. Apud Salomonem in proverbiis: *Noli diligere detrahere, ne extollaris.* Item in pſalmo XLIX. *Sedens adverſus fratrem tuum detrahebas, & adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum.* Item in epiſtola Pauli ad Coloſſenſes: *De nullo male loqui, nec litigioſos eſſe.*

108. Non eſſe proximo inſidiandum. Apud Salomonem in proverbiis: *Qui fodit foveam proximo ſuo, ipſe incidet in eam.*

109. Infirmos viſitandos. Apud Salomonem in eccleſiaſtico: *Ne pigriteris viſitare infirmum. Ex his enim in dilectione firmaberis.* Item in evangelio: *Infirmus fui, & viſitaſtis me; in carcere fui, & veniſtis ad me.*

110. Suſurrones maledictos eſſe. In eccleſiaſtico apud Salomonem: *Suſurro & bilinguis maledictus. Multos enim turbabit pacem habentes.*

111. Sacrificia malorum acceptabilia non eſſe. Apud eumdem: *Dona iniquorum non probat altiſſimus.*

112. Gravius judicari de his, qui in ſæculo plus habuerunt poteſtatis. Apud Salomonem: *Judicium duriſſimum in his, qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.* Item in pſalmo ſecundo: *Et nunc, reges, intelligite, emendamini qui judicatis terram.*

113. Viduam & pupillos protegi oportere. Apud Salomonem: *Eſto pupillis miſericors ut pater, & pro viro matri illorum, & eris velut filius altiſſimi, ſi obedieris.* Item in Exodo: *Omnem viduam & orphanum non vexabitis. Si autem vexaveritis eos, & vociferantes exclamaverint ad me, exaudiam exclamationes eorum, & iraſcar animo in vobis, & perimam vos gladio; & erunt conjuges veſtræ viduæ, & filii veſtri orphani.* Item apud Eſaiam: *Judicate pupillo, & juſtificate viduam, & venite diſputemus, dicit Dominus.* Item apud

Digitized by Google

apud Job: *Conſervavi egenum de manu potentis, & pupillo cui non erat adjutor, auxiliatus ſum. Os viduæ benedixit me.* Item in pſalmo LXVII. *Patris orphanorum & judicis viduarum.*

114. Dum in carne eſt quis exomologeſim facere debere. In pſalmo qninto: *Apud inferos autem quis confitebitur tibi?* Item in pſalmo XXIX. *Numquid exomologeſin faciet tibi pulvis?* Item alibi exomologeſin faciendam. *Malo pœnitentiam peccatoris quam mortem.* Item apud Hieremiam: *Hæc dicit Dominus: Numquid qui cadit, non ſurget? aut qui avertitur, non convertetur?*

115. Adulationem pernicioſam eſſe. Apud Eſaiam: *Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & ſemitas pedum veſtrorum turbant.*

116. Plus ab eo diligi Deum, cui in baptiſmo plura peccata dimittuntur. In evangelio cata Lucam: *Cui plus dimittitur, plus diligit; & cui minus dimittitur, modicum diligit.*

117. Fortem congreſſionem eſſe adverſus diabolum, & ideo fortiter nos ſtare debere, ut poſſimus vincere. In epiſtola Pauli ad Epheſios: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus poteſtates & principes hujus mundi, & harum tenebrarum, adverſus ſpiritalia in cæleſtibus. Propter hoc induite arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die nequiſſimo, ut cum omnia perfeceritis, ſtetis accincti lumbos veſtros in veritate evangelii, induentes loricam juſtitiæ, & calciati pedes in præparatione evangelii pacis, in omnibus aſſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia ignea jacula nequiſſimi exſtinguere, & galeam ſalutis aſſumere, & gladium ſpiritus, qui eſt verbum Dei.*

118. Item de antichriſto, quod in hominem veniat. Apud Eſaiam: *Hic homo qui concitat terram, commovet reges, qui ponit orbem terræ totum deſertum.*

119. Grave fuiſſe jugum legis, quod a nobis abjectum eſt, & leve eſſe jugum Domini, quod a nobis ſuſceptum eſt. In pſalmo ſecundo: *Ad quid tumultuatæ ſunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges*

terræ,

Digitized by Google

terræ, & principes congregati ſunt in unum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus. Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum eorum. Item in evangelio cata Matthæum: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos requieſcere faciam. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim meum bonum eſt, & onus meum leve eſt.* Item in actibus apoſtolorum: *Viſum eſt ſancto ſpiritui & nobis nullam vobis imponere ſarcinam, quam iſta quæ ex neceſſitate ſunt, abſtinere vos ab idololatriis, & ſanguinis effuſione, & fornicatione. Et quæcumque vobis fieri non vultis, aliis ne feceritis.*

120. Orationibus inſiſtendum. In epiſtola Pauli ad Coloſſenſes: *Inſtate orationi, vigilantes in ea.* Item in pſalmo primo: *Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.*

EXHORTATIO S. CYPRIANI DE POENITENTIA INCIPIT.

Per pœnitentiam poſſe omnia peccata dimitti ei qui ad Deum toto corde converſus ſit.

I.

In pſalmo octuageſimo octavo: *Si dereliquerint filii ejus legem, & in judiciis meis non ambulaverint, & mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.*

2. Item apud Iſaiam: *Sicut dicit Dominus Sanctus Iſrael: Quum converſus ingemueris, tunc ſalvus eris, & ſcies ubi fueris.*

3. Item illic: *Væ filii deſertionis, dicit Dominus: feciſtis conſilium non per me, & ſponſionem meam non per ſpiritum meum, adjicere peccatum ſuper peccatum.*

4. Item apud Hieremiam: *Avertere pedem tuum ab aſpera via, & faciem tuam a ſiti. Illa vero dixit: confortabor: volo: quia diligebat alienos, & ibat poſt illos.*

5. Item apud Iſaiam: *Convertimini, qui altam cogitationem cogitatis, & iniquam.*

6. Item illic: *Ego ſum, ego ſum qui deleo injuſtitias tuas, & non recordabor: tu autem recordare, & judicemur ſimul:* dic *tu injuſtitias tuas prius.*

7. Item illic: *Quærite Deum, & quum inveneritis eum, invocate. At ubi appropinquavit vobis, derelinquat impius vias ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas, & convertatur ad Dominum, & miſericordia ei præparabitur, quia non multum remittit peccata veſtra.*

8. Item illic: *Recordare hæc Jacob, & Iſrael, quia puer meus es.. Vocavi te puerum meum: & tu Iſrael noli oblivisci mei. Ecce enim abſterſi ſicut .... injuſtitias tuas, & ſicut imbrem peccata tua. Convertere ad me, & redimam te.*

9. Item illic: *In mente habete hæc, & gemite. Pœnitemini qui ſeducti eſtis, & convertimini corde ad me, & in mente habete priora ſæcula, quia ego Deus.*

10. Item illic: *Tempore puſillo dereliqui, & cum miſericordia magna miſerebor tui. In furore puſillo averti faciem meam abs te: in miſericordia æterna miſerebor tui.*

11. Item illic: *Hæc dixit Excelſus in Excelſis habitans, in æternum Sanctus in Sanctis: nomen eſt ei Dominus: excelſus in Sanctis requieſcens, & puſillanimis dans animi*

Digitized by Google

animi æquitatem, & dans vitam contribulatis corde. Non in ſempiternum iraſcor vobis, nec per omnia vindicabo in vos. Spiritus enim a me prodiet, & inſpirationem omnem ego feci: & propter peccatum, puſillum contriſtavi eum, & averti faciem meam ab eo, & vilem paſſus eſt, & abiit triſtis in viis. Vias ejus vidi, & ſanavi eum, & conſolatus ſum ego, & dedi ei conſolationem veram, & pacem ſuper pacem iis, qui longe, & iis qui prope. Et dixit Dominus, ſanavi eos: iniqui autem, ut mare commotum, ſic fluctuabuntur, & quieſcere non poſſunt. Non eſt gaudere impiis, dicit Dominus.

12. Item apud Hieremiam: *Numquid obliviſcetur ſponſa ornamenti ſui, aut virgo faſciæ pectoralis ſuæ? Populus vero meus oblitus eſt mei dierum quorum non eſt numerus.*

13. Item illic: *In ſumma loquar ſuper gentem, aut ſuper regnum, aut auferam eos, & perdam. Et ſi converſa fuerit gens a malis ſuis, pœnitebo de malis, quod cogitavi facere illis. Et ſumma loquar ſuper gentem, aut regnum, ut reædificem, & plantem, & facient mala ante me, ut non audiant vocem meam, & pœnitebo de bonis, quæ loquutus ſum facere eis.*

14. Item illic: *Revertere ad me habitatio Iſrael, dicit Dominus, & non firmabo faciem meam ſuper vos, quia miſericors ego ſum, dicit Dominus, & non iraſcar vobis in æternum.*

15. Item illic: *Convertimini filii qui receſſiſtis, dicit Dominus. Quoniam ego dominabor veſtri, & accipiam vos unum de civitate, & duos de familia, & inducam vos in Sion: & dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos paſcentes cum diſciplina.*

16. Item illic: *Convertimini filii convertentes, & ego ſanabo contritionem veſtram.*

Digitized by Google

17. Item illic: *Ablue a malitia cor tuum Jeruſalem, ut ſaneris. Uſquequo erunt in te cogitationes dolorum tuorum?*

18. Item illic: *Hæc dicit Dominus. Nunquid qui cadit, non reſurgit; aut qui avertit ſe, non convertetur? Quia avertit ſe populus iſte a viſione improba, & obtinuerunt præſumptione ſua, & noluerunt converti.*

19. Item illic: *Non eſt homo pœnitentiam agens a malitia ſua, dicens: Quid feci? defecit qui currit curſu ſuo, ſicut equus ſuadens in hinnitu ſuo.*

20. Item illic: *Avertatur ergo unusquisque a via ſua mala, & meliora facite ſtudia veſtra. Et dixerunt, confortabimur, quia poſt adinventiones veſtras ibimus, & unusquisque quæ placent cordi ſuo mala, faciemus.*

21. Item illic: *Effunde ſicut torrens lacrimas die ac nocte: noli dare tibi requiem: non ſileat pupilla oculi tui.*

22. Item illic: *Perſcrutemur vias noſtras, & convertamur ad Dominum. Mundemus corda cum manibus noſtris, & reſpiciamus ad Dominum, qui habitat in cælis. Nos peccavimus, & irritavimus, & tu non es propitiatus.*

23. Item illic: *Et dixit Dominus ad me in diebus Joſiæ Regis: Vidiſti quæ fecit mihi habitatio Iſrael: abiit ſuper omnem montem excelſum, & ſubiit ad omne lignum nemoroſum, & fornicata eſt illic. Et dixi, poſtquam fornicata eſt hæc omnia, ad me convertere, & non eſt reverſa.*

24. Item illic: *Non repellet in æternum Dominus, & quom humiliaverit, miſerebitur ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ, quia non humiliabit ex toto corde ſuo, neque repellet filios hominum.*

Digitized by Google

25. Item apud Ezechielem: *Et juſtus non poterit ſalvus eſſe in die peccati. Cum juſto dicam, vita vives; ipſe vero confidet ſuper juſtitiam ſuam, & fecerit iniquitatem, omnes juſtitiæ ejus non commemorabuntur: in ſua iniquitate quam fecerit, in ea morietur. Et quom dicam impio: morte morieris, & avertit ſe a peccato ſuo, & fecerit juſtitiam, & judicium, & pignus debitori reddiderit, & rapinam reſtituerit, in præceptis vitæ ambulaverit, ne faciat iniquum, vita vivet, & non morietur: omnia peccata ejus quæ peccavit, non commovebuntur ei, quia judicium, & juſtitiam fecit, in ipſis vivet.*

26. Item illic: *Ego Dominus, quia humilio lignum altum, & exalto lignum humile, & arefacio lignum viride, & reviviſcere facio lignum aridum.*

27. Item illic: *Et tu fili hominis dic domui Iſrael: ſicut locuti eſtis dicentes: Errores noſtri, & iniquitates noſtræ in nobis ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus, & quomodo vivemus? dic illis: Vivo ego, dicit Dominus. Si volo mortem impii: tantum a via ſua avertatur, & vivet.*

28. Item illic: *Ego Dominus ædificavi demolita, & plantavi exterminata.*

29. Item illic: *Et iniquus, ſi convertat ſe ab omnibus iniquitatibus, quas fecit, & cuſtodiat omnia mandata mea, & faciat judicium, & juſtitiam, & miſericordiam, vita vivet, & non morietur. Omnia delicta ejus qua fecit, non erunt in memoria: in ſua juſtitia quam fecit, vivet. Nunquid voluntate volo mortem injuſti, dicit Adonai Dominus, quam ut avertat ſe a via ſua mala, & vivere eum?*

30. Item illic: *Convertimini, & avertite vos ab omnibus impietatibus veſtris, & non erunt vobis in pœnam. Projicite a vobis omnes iniquitates veſtras, quas impie feciſtis in me, & facite vobis cor novum, & ſpiritum*

Digitized by Google

tum novum. Et ut quid moriemini, domus Iſrael? quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus.

31. Item apud Danielem: *Et poſt finem dierum, Ego Nabuchodonoſor oculos meos in cælum ſuſtuli: & ſenſus meus in me converſus eſt, & Altiſſimum laudavi, & Regem cæli benedixi, & viventem in ſæcula laudavi, quia poteſtas ejus æterna eſt; Regnum ejus in generatione, & omnes qui inhabitant terram, nihil.*

32. Item apud Michæam: *Heu mihi anima mea! quia periit veritas a terra, & qui corrigat, inter omnes non eſt: Omnes in ſanguine judicant. Unusquisque proximum tribulat tribulatione: in malum manus ſuas præparant.*

33. Item illic: *Noli gaudere ſuper me, inimica mea, quia cecidi, ſed reſurgam; propter quod ſi ſedero in tenebris, Dominus lucebit mihi. Iram Domino ſuſtinebo, quia peccavi ei, donec juſtificet ipſe cauſam meam.*

34. Item apud Sophoniam: *Convenite, & precamini gens indiſciplinata, priusquam efficiamini ſicut flos præteriens, priusquam veniat ſuper vos ira Domini, priusquam veniat ſuper vos dies furoris Domini. Quærite Dominum omnes humiles terræ, judicium operamini, & quærite juſtitiam, & quærite manſuetudinem, & reſpondete ei, ut protegamini in die iræ Domini.*

35. Item apud Zachariam: *Convertimini ad me, & convertar ad vos.*

36. Item apud Oſee: *Convertere Iſrael ad Dominum Deum tuum, quoniam infirmatus es iniquitatibus tuis. Aſſumite vobiſcum multos, & convertimini ad Dominum Deum veſtrum: dicite ei adorantes: potens es dimittere peccata noſtra, ut non accipiatis iniquitatem, ſed ut accipiatis bona.*

37. Item

37. Item in Eccleſiaſtico: *Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua, & nimis odite execrationem, & cognoſce juſtitias, & judicia Dei, & ſta in ſorte propitiationis Altiſſimi, & vade in partem ſæculi cum vivis, & dantibus confeſſionem. Non demoreris in errore impiorum. A mortuo quaſi nihil, perit confeſſio. Vivus, & ſanus confiteberis Deo, & gloriaberis in miſerationibus illius, quoniam magna miſericordia Dei, & propitiatio illius convertentibus ad ſe.*

38. Item illic: *Quam bonum eſt cor rectum manifeſtare pœnitentiam! Sic enim effugies voluntarium peccatum.*

39. Item in actibus Apoſtolorum: *Ait autem ad illum Petrus: pecunia tua tecum ſit in perditione, quoniam gratiam Dei putas te per pecuniam poſſe conſequi. Non eſt pars, neque ſors tibi in hac fide, quia cor tuum non eſt rectum apud Dominum. Itaque pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & precare Dominum, ſi forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. In obligatione enim iniquitatis, & amaritudine felis video te eſſe.*

40. Item in epiſtola Pauli ben: ad Corinthios ſecunda: *Quæ enim ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem operatur ſtabilem: Sæculi autem triſtitia mortem operatur.*

41. Item illic de hoc ipſo: *Si cui autem aliquid donaſtis, & ego: Nam & ego, quod donavi propter vos in facie Chriſti, ut non circumveniamur a Satana; nec enim verſutias ejus ignoramus.*

42. Item illic: *Timeo autem, ne forte quom venero ad vos, iterum humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper quæ geſſerunt, fornicationem, & impudicitiam.*

Digitized by Google

43. Item illic: *Prædixi, & prædico: ut præſens ſedeo, & abſens nunc his qui ante peccaverunt, & ceteris omnibus, quia ſi venero, iterum non parcam.*

44. Item ad Timotheum ſecunda: *Prophanas autem novitates vocum devita: multum enim proficiunt ad impietatem: Nam ſermo eorum ſicut cancer ſerpit, ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt dicentes reſurrectionem jam factam, & quorundam fidem ſubverterunt. Sed firmum fundamentum Dei ſtat habens ſignaculum hoc. Cognovit Deus qui ſunt ejus, & diſcedet ab omni iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non ſolum vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emendaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & utile Domino ad omne bonum opus paratum. Juvenilia autem deſideria fuge. Sectare vero Juſtitiam, Fidem, Caritatem, Pacem cum his, qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem, & ſine diſciplina quæſtiones devita, ſciens, quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt; ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant de Diaboli laqueis, a quo capti tenentur ad ipſius voluntatem.*

45. Item in Apocalypſi: *Memento unde cecideris, age pœnitentiam: Sin autem, veniam tibi cito, & candelabrum de loco ſuo movebo.*

SEN-

Digitized by Google

SENTENTIÆ EPISCOPORUM LXXXVII.

DE HÆRETICIS BAPTIZANDIS.

Cum in unum Carthagini conveniſſent Kalendis Septembris epiſcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, cum presbyteris & diaconibus, præſente etiam plebis maxima parte, & lectæ eſſent litteræ Jubajani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Jubajanum reſcriptæ, de hæreticis baptizandis, quidque poſtmodum Cypriano Jubajanus idem reſcripſerit; Cyprianus dixit: Audiſtis, collegæ dilectiſſimi, quid mihi Jubajanus coepiſcopus noſter ſcripſerit, conſulens mediocritatem noſtram de illicito & prophano hæreticorum baptiſmo, & quid ego ei reſcripſerim, cenſens ſcilicet, quod ſemel atque iterum, & ſæpe cenſuimus, hæreticos ad eccleſiam venientes eccleſiæ baptiſmo baptizari, & ſanctificari oportere. Item lectæ ſunt vobis & aliæ Jubajani litteræ, quibus pro ſua ſincera & religioſa devotione ad epiſtolam noſtram reſcribens, non tantum conſenſit, ſed etiam inſtructum ſe eſſe confeſſus, gratias egit. Supereſt ut de hac ipſa re ſinguli quid ſentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut a jure communicationis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes. Neque enim quiſquam noſtrum epiſcopum ſe eſſe epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit, quando habeat omnis epiſcopus pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ arbitrium proprium, tamque judicari ab

alio non poſſit, quam nec ipſe poteſt alterum judicare. Sed exſpectemus univerſi judicium Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem, & præponendi nos in eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro judicandi.

Cæcilius a Bilta dixit. Ego unum baptiſma in eccleſia ſolum ſcio, & extra eccleſiam nullum. Hic erit unum, ubi ſpes vera eſt, & fides certa. Sic enim ſcriptum eſt: *Una fides, una ſpes, unum baptiſma*, non apud hæreticos, ubi ſpes nulla eſt, & fides falſa, ubi omnia per mendacium geruntur, ubi exorcizat dæmoniacus, ſacramentum interrogat ſacrilegus, cujus os & verba cancer emittunt, fidem dat infidelis, veniam delictorum tribuit ſceleratus, & in nomine Chriſti tingit antichriſtus, benedicit a Deo maledictus, vitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum invocat blasphemus, ſacerdotium adminiſtrat prophanus, ponit altare ſacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut antiſtites diaboli audeant euchariſtiam facere, aut qui illis aſſiſtunt, dicant hæc omnia falſa eſſe de hæreticis. Ecce & qualia cogitur eccleſia conſentire, & ſine baptiſmo ac venia delictorum communicare compellitur. Quam rem, fratres, fugere ac vitare debemus, & a tanto ſcelere nos ſeparare, & unum baptiſma tenere, quod ſoli eccleſiæ a Domino conceſſum eſt.

Primus a Miſgirpa dixit. Cenſeo omnem hominem ab hæreſi venientem baptizandum. Fruſtra enim illic putat ſe eſſe baptizatum, cum non ſit baptiſma, niſi in eccleſia unum & verum: quia & Deus unus, & fides una, & eccleſia una eſt, in qua ſtat unum baptiſma, & ſanctitas, & cetera. Nam quæ foris exercentur, nullum habent ſalutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit. Qui hæreticorum baptiſma probant, noſtrum evacuant.

Nova-

Digitized by Google

Novatus a Thamugade dixit. Licet ſciamus omnes ſcripturas ſibi teſtimonium reddere de ſalutari baptiſmo, debemus tamen fidem noſtram exprimere, hæreticos & ſchiſmaticos ad eccleſiam venientes, qui pſeudobaptizati videntur, debere eos in fonte perenni baptizari, & ideo ſecundum teſtimonium ſcripturarum, & ſecundum decretum collegarum noſtrorum ſanctiſſimæ memoriæ virorum, omnes ſchiſmaticos & hæreticos, qui ad eccleſiam converſi ſunt, baptizari, ſed & eos qui ordinati videbantur, inter laicos recipi.

Nemeſianus a Thubunis dixit. Baptiſma, quod ſunt hæretici & ſchiſmatici, non eſſe verum; ubique in ſcripturis ſanctis declaratum eſt: quoniam ipſi præpoſiti eorum falſi chriſtiani ſunt, & falſi prophetæ, dicente Domino per Salomonem: *Qui fidens eſt in falſis, hic paſcit ventos, idem autem ipſe ſequitur aves volantes. Deſerit enim vias vineæ ſuæ, a ſemitis vero agelli ſui erravit. Ingreditur autem per avia loca atque arida, & terram deſtinatam in ſitim, contrahit autem manibus infrutuoſa.* Et iterum: *Ab aqua aliena abſtinete, & de fonte extraneo ne biberis, ut longum vivas tempus, adjiciantur etiam tibi anni vitæ.* Et in evangelio divina ſua voce Dominus noſter Jeſus Chriſtus locutus eſt, dicens: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei.* Hic eſt ſpiritus, qui ab initio ferebatur ſuper aquas. Neque enim ſpiritus ſine aqua operari poteſt, neque aqua ſine ſpiritu. Male ergo ſibi quidam interpretantur, ut dicant, quod per manus impoſitionem ſpiritum ſanctum accipiant, & ſic recipiantur, cum manifeſtum ſit utroque ſacramento debere eos renaſci in eccleſia catholica. Nunc quippe poterunt filii Dei eſſe, dicente apoſtolo: *Curantes ſervare unitatem ſpiritus in conjunctione pacis, unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ, unus Dominus,*

una

Digitized by Google

una fides, unum baptiſma, unus Deus. Hæc omnia eccleſia catholica loquitur. Et iterum in evangelio dicit Dominus: *Quod natum eſt de carne, caro eſt; & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt; quia Deus ſpiritus eſt, & de Deo natus eſt.* Ergo omnes hæretici & ſchiſmatici, omnia quæcumque faciunt, carnalia ſunt, dicente apoſtolo: *Manifeſta enim ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicationes, immunditiæ, inceſtum, idololatriæ ſervitus, veneficia, inimicitiæ, certamina, zelus, ira, diviſiones, hereſes, & his ſimilia; de quibus prædixi vobis, ſicut prædico, quoniam quicumque hæc faciunt, regnum Dei non hereditabunt.* Condemnat itaque apoſtolus cum omnibus malis & eos, qui diviſionem faciunt, hoc eſt ſchiſmaticos & hæreticos. Niſi ergo acceperint baptiſma ſalutare in eccleſia catholica, quæ una eſt, ſalvi eſſe non poſſunt, ſed cum carnalibus in judicio Domini Chriſti damnabuntur.

Januarius a Lambeſe dixit. Secundum ſcripturarum ſanctarum auctoritatem decerno hæreticos omnes baptizandos, & ſic in eccleſiam ſanctam admittendos.

Lucius a Caſtro Galbæ dixit. Cum Dominus in evangelio ſuo dixerit: *Vos eſtis ſal terræ, ſi autem ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? ex eo ad nihilum valebit, niſi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Et iterum poſt reſurrectionem ſuam mittens apoſtolos ſuos mandaverit, dicens: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti.* Cum ergo manifeſtum ſit hæreticos, id eſt hoſtes Chriſti, non integram ſacramenti confeſſionem habere, item ſchiſmaticos non poſſe condire ſapientia ſpiritali, cum ipſi ab eccleſia, quæ una eſt, recedendo infatuati, contrarii facti ſint, fiat ſicut ſcriptum eſt: *Domus contrariorum legis debet emundationem,* & conſe-

quens

Digitized by Google

quens eſt eos qui a contrariis baptizati inquinati ſunt, primo purgari, & tunc demum baptizari.

Creſcens a Cirta dixit. In tanto cœtu ſanctiſſimorum conſacerdotum, lectis litteris Cypriani dilectiſſimi noſtri ad Jubajanum, itemque ad Stephanum, quæ tantum in ſe ſanctorum teſtimoniorum deſcendentium ex ſcripturis deificis continent, ut merito omnes per Dei gratiam adunati conſentire debeamus: cenſeo omnes hæreticos & ſchiſmaticos, qui ad catholicam eccleſiam voluerint venire, non ante ingredi niſi exorcizati & baptizati prius fuerint, exceptis his ſane, qui in eccleſia catholica fuerint ante baptizati; ita tamen ut per manus impoſitionem in pœnitentiam eccleſiæ reconcilientur.

Nicomedes a Segermis dixit. Mea ſententia hæc eſt, ut hæretici ad eccleſiam venientes baptizentur, eo quod nullam foris apud peccatores remiſſionem peccatorum conſequantur.

Munnulus a Girba dixit. Eccleſiæ catholicæ matris noſtræ veritas ſemper apud nos, fratres & manſit, & manet, & vel maxime in baptiſmatis trinitate, Domino noſtro dicente: *Ite & baptizate gentes in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti.* Cum ergo manifeſte ſciamus hæreticos non habere nec patrem, nec filium, nec ſpiritum ſanctum, debent venientes ad eccleſiam matrem noſtram vere renaſci, & baptizari, ut cancer quod habebant, & damnationis ira & erroris offectura, per ſanctum & cæleſte lavacrum ſanctificetur.

Secundinus a Cedias dixit. Cum Dominus noſter Chriſtus dicat: *Qui non eſt mecum, adverſus me eſt,* & Joannes apoſtolus eos qui ab eccleſia exeunt, antichriſtos dicat, indubitanter hoſtes Chriſti, quique antichriſti nominati ſunt, gratiam baptiſmi ſalutaris miniſtrare non poſſunt. Et ideo cenſeo, eos qui de inſidiis hæreticorum confugiunt ad eccleſiam, bapti-

zan-

Digitized by Google

zandos eſſe a nobis, qui amici appellati ſumus Dei de ejus dignatione.

Felix a Bagai dixit. Sicut cæcus cæcum ducens ſimul in foveam cadunt, ita hæreticus hæreticum baptizans ſimul in mortem cadunt. Et ideo hæreticus baptizandus eſt & vivificandus, ne nos vivi mortuis communicemus.

Polianus a Mileo dixit. Juſtum eſt hæreticum baptizari in eccleſia ſancta.

Theogenes ab Hippone regio dixit. Secundum ſacramentum Dei gratiæ cæleſtis, quod accepimus, unum baptiſma, quod eſt in eccleſia ſancta, credimus.

Dativus a Badis dixit. Nos quantum in nobis eſt, hæreticis non communicamus, niſi baptizati in eccleſia fuerint, & remiſſionem peccatorum acceperint.

Succeſſus ab Abbis Germaniciana dixit. Hæreticis aut nihil licet, aut totum licet. Si poſſunt baptizare, poſſunt dare & ſpiritum ſanctum. Si autem ſpiritum ſanctum dare non poſſunt, quia non habent ſpiritum ſanctum; nec baptizare ſpiritaliter poſſunt. Propterea cenſemus hæreticos baptizandos eſſe.

Fortunatus a Tuchabori dixit. Jeſus Chriſtus Dominus & Deus noſter, Dei patris & creatoris filius ſuper petram ædificavit eccleſiam ſuam, non ſuper hæreſim; & poteſtatem baptizandi epiſcopis dedit, non hæreticis. Quare qui extra eccleſiam ſunt, & contra Chriſtum ſtantes, oves ejus & gregem ſpargunt, baptizare foris non poſſunt.

Sedatus a Tuburbo dixit. In quantum aqua ſacerdotis prece in eccleſia ſanctificata abluit delicta, in tantum hæretico ſermone, velut cancere infecta cumulat peccata. Quare omnibus pacificis quidem viribus nitendum eſt, ne quis hæretico errore infectus & tinctus, ſingulare & verum eccleſiæ baptiſmum

detre-

Digitized by Google

detrectet accipere; quo quiſquis non fuerit baptizatus, regno cælorum fiet alienus.

Privatianus a Sufetula dixit. Qui hæreticos poteſtatem baptizandi habere dicit, dicat prius, quis hæreſim condiderit. Si enim hæreſis a Deo eſt, habere & indulgentiam divinam poteſt. Si vero a Deo non eſt, quomodo gratiam Dei aut habere, aut conferre alicui poteſt?

Privatus a Sufibus dixit. Qui hæreticorum baptiſmum probat, quid aliud quam hæreticis communicat?

Hortenſianus a Laribus dixit. Quot ſint baptiſmi, videñnt aut præſumptores, aut fautores hæreticorum. Nos unum baptiſma, quod non niſi in eccleſia novimus, eccleſiæ vindicamus. Aut quomodo poſſunt in nomine Chriſti aliquem baptizare, quos ipſe Chriſtus dicit adverſarios ſuos eſſe?

Caſſius a Macomadibus dixit. Cum baptiſmata duo eſſe non poſſint, qui hæreticis baptiſma concedit, ſibi tollit. Cenſeo itaque flebiles & tabidos hæreticos baptizandos eſſe, cum ad eccleſiam venire cœperint, & ſacra & divina lavatione lotos, & lumine vitæ illuminatos, non hoſtes, ſed pacificos; non alienos, ſed fidei Domini domeſticos; non adulteros, ſed Dei filios; non erroris ſed ſalutis effectos, in eccleſiam recipi, abſque his qui de eccleſia fideles ſupplantati, ad hæreſis tenebras tranſierant, ſed eos per manus impoſitionem reſtituendos.

Alius Januarius a Vico Cæſaris dixit. Si non obtemperat error veritati, multo magis veritas non conſentit errori. Et ideo nos eccleſiæ aſſiſtimus, in qua præſidemus, ut baptiſmum ejus ipſi ſoli vindicantes, eos quos eccleſia non baptizavit, baptizemus.

Alius Secundinus a Carpis dixit. Hæretici chriſtiani ſunt, an non? Si chriſtiani ſunt, cur in eccleſia

Digitized by Google

cleſia Dei non ſunt? Si Chriſtiani non ſunt, quomodo chriſtianos faciunt? Aut quo pertinebit ſermo Domini dicentis: *Qui non eſt mecum, adverſus me eſt, & qui non mecum colligit, ſpargit.* Unde conſtat ſuper filios alienos & ſoboles antichriſti, ſpiritum ſanctum per manus impoſitionem tantummodo non poſſe deſcendere, cum manifeſtum ſit hæreticos baptiſma non habere.

Victoricus a Thabraca dixit. Si licet hæreticis baptizare, & remiſſam peccatorum dare, quid illos infamamus, & hæreticos appellamus?

Alius Felix ab Uthina dixit. Nemini dubium eſt, ſanctiſſimi conſacerdotes, non tantum poſſe humanam præſumtionem, quantum Domini noſtri Jeſu Chriſti adorandam & venerabilem majeſtatem. Memores ergo periculi, hoc quoque non tantum obſervare debemus, verum etiam ab omnibus nobis confirmari oportet; ut omnes hæretici, qui ad ſinum matris eccleſiæ accurrunt, baptizentur, ut mens hæretica, quæ diuturna tabe polluta eſt, ſanctificatione lavacri purgata, in melius reformetur.

Quietus a Buruch dixit. Qui fide vivimus, obſequi iis quæ inſtruendis nobis ante prædicta ſunt, credula obſervatione debemus. Nam ſcriptum eſt apud Salomonem: *Qui baptizatur a mortuo, quid proficit lavatio ejus?* Quod utique de his qui ab hæreticis tinguntur, & de tingentibus loquitur. Si enim qui apud illos baptizantur, per remiſſionem peccatorum vitam æternam conſequuntur, cur ad eccleſiam veniunt? Si vero a mortuo ſalutis nihil accipitur, ac propterea agnito errore priſtino, ad veritatem cum pœnitentia revertuntur, uno vitali baptiſmate, quod in eccleſia catholica eſt, ſanctificari debebunt.

Caſtus a Sicca dixit. Qui contempta veritate præſumit conſuetudinem ſequi; aut circa fratres invidus eſt & malignus, quibus veritas revelatur; aut

circa

Digitized by Google

circa Deum ingratus eſt, cujus inſpiratione eccleſia ejus inſtruitur.

Euchratius a Thænis dixit. Fidem noſtram, & baptiſmatis gratiam, & legis eccleſiaſticæ regulam Deus & Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſuo ore apoſtolos docens, perimplevit dicens: *Ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti.* Falſum ergo hæreticorum baptiſma & iniquum a nobis pellendum eſt, & omni deteſtatione refutandum, de quorum ore virus, non vita; nec gratia cœleſtis, ſed blaſphemia trinitatis exprimitur. Et ideo venientes ad eccleſiam hæreticos, integro & catholico baptiſmate baptizari debere manifeſtum eſt, ut a blaſphemia ſuæ præſumptionis purificati, poſſint ſpiritus ſancti gratia reformari.

Liboſus a Vaga dixit. In evangelio Dominus; *Ego ſum*, inquit, *veritas.* Non dixit, *Ego ſum conſuetudo.* Itaque veritate manifeſtata, cedat conſuetudo veritati, ut etſi in præteritum quis in eccleſia hæreticos non baptizabat, nunc baptizare incipiat.

Lucius a Thebeſte dixit. Hæreticos blaſphemos atque iniquos verbis variis decrepantes ſancta & adorabilia ſcripturarum verba, execrandos cenſeo, & ideo exorcizandos & baptizandos eſſe.

Eugenius ab Ammedera dixit. Et ego hoc idem cenſeo, hæreticos baptizandos eſſe.

Item alius Felix a Bamaccura dixit. Et ego ipſe ſecutus divinarum ſcripturarum auctoritatem, baptizandos hæreticos eſſe cenſeo, ſed & eos qui apud ſchiſmaticos baptizatos ſe eſſe contendunt. Si enim ſecundum cautum Chriſti privatus fons noſter eſt, intelligant cuncti eccleſiæ noſtræ adverſarii, quia alienus eſſe non poteſt, nec duobus populis ſalutarem aquam tribuere poteſt ille, qui unius gregis paſtor eſt. Et ideo manifeſtum eſt, nec hæreticos nec ſchiſmaticos aliquid cæleſte poſſe ſuſcipere, qui a pec-

catoribus hominibus, & ab eccleſia extraneis audeant accipere. Quando danti locus non eſt, utique nec accipienti prodeſt.

Item alius Januarius Muzulenſis dixit. Miror quod cum omnes confiteantur unum eſſe baptiſma, non omnes intelligant ejuſdem baptiſmatis unitatem. eccleſia enim & hæreſis, duæ & diverſæ res ſunt. Si hæretici habent baptiſma, nos non habemus. Si autem nos habemus, hæretici habere non poſſunt. Dubium autem non eſt, eccleſiam ſolam baptiſmum Chriſti poſſidere, quæ ſola poſſideat & gratiam Chriſti, & veritatem.

Adelphius a Thaſvalte dixit. Sine cauſa quidam falſo & invidioſo verbo impugnant veritatem, ut rebaptizare nos dicant; quando eccleſia hæreticos non rebaptizet, ſed baptizet.

Demetrius Aleptiminus dixit. Unum baptiſma nos cuſtodimus, quia eccleſiæ catholicæ ſoli rem ſuam vindicamus. Qui autem dicunt, quia hæretici vere & legitime baptizant, ipſi ſunt qui non unum, ſed multa baptiſmata faciunt. Nam cum hæreſes multæ ſint, pro earum numero & baptiſmata computabuntur.

Vincentius a Thibari dixit. Hæreticos ſcimus eſſe pejores quam ethnicos. Si ergo converſi ad Dominum venire voluerint, habemus utique regulam veritatis, quam Dominus præcepto divino mandavit apoſtolis, dicens: *Ite, in nomine meo manum imponite, dæmonia expellite.* Et alio loco: *Ite, & docete gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti.* Ergo primo per manus impoſitionem in exorciſmo, ſecundo per baptiſmi regenerationem, tunc poſſunt ad Chriſti pollicitationem venire. Alias autem fieri cenſeo non debere.

Marcus a Mactari dixit. Mirandum non eſt, ſi hæretici hoſtes atque impugnatores veritatis, rem

ſibi

Digitized by Google

ſibi vindicant poteſtatis & dignationis alienæ. Sed illud mirandum eſt, quod quidam noſtri prævaricatores veritatis hæreticis ſuffragantur, & Chriſtianis adverſantur. Propterea decernimus hæreticos baptizandos eſſe.

Sattius a Sicilibba dixit. Si hæreticis in baptiſmo ſua peccata donantur, ſine cauſa ad eccleſiam veniunt. Nam cum in die judicii peccata ſint quæ puniuntur; nihil eſt quod timere poſſint hæretici de judicio Chriſti, ſi ſunt remiſſionem peccatorum conſecuti.

Victor a Gor dixit. Cum peccata non niſi in eccleſiæ baptiſmo remittantur, qui hæreticum ad communicationem ſine baptiſmo admittit, utrumque contra rationem facit, nec hæreticos purgat, & chriſtianos inquinat.

Aurelius ab Utica dixit. Cum dicat apoſtolus, non communicandum peccatis alienis; quid aliud quam peccatis alienis communicat, qui hæreticis ſine eccleſiæ baptiſmo communicat? Et ideo cenſeo baptizandos eſſe hæreticos, ut accipiant remiſſam peccatorum, & ſic illis communicetur.

Jambus a Germaniciana dixit. Qui hæreticorum baptiſma probant, noſtrum improbant; ut extra eccleſiam, non dicam lotos, ſed ſordidatos, negent in eccleſia baptizari oportere.

Lucianus a Rucama dixit. Scriptum eſt: *Et vidit Deus lucem quia bona eſt, & diviſit inter lucem & tenebras.* Si poteſt luci & tenebris convenire, poteſt nobis & hæreticis aliquid eſſe commune. Propterea cenſeo hæreticos baptizandos eſſe.

Pelagianus a Luperciana dixit. Scriptum eſt: *Aut enim Dominus tuus Deus eſt, aut Baal Deus eſt.* Ita & nunc, aut eccleſia eccleſia eſt, aut hæreſis eccleſia eſt. Porro ſi hæreſis eccleſia non eſt, quomodo eſſe apud hæreticos baptiſma eccleſiæ poteſt?

Jader a Midila dixit. Scimus non eſſe niſi unum

Digitized by Google

baptiſma in eccleſia catholica. Et ideo non debemus admittere hæreticum, niſi baptizatus apud nos fuerit, ne ſe putet extra eccleſiam catholicam baptizatum eſſe.

Item alius Felix a Marazana dixit. Una fides, unum baptiſma, ſed eccleſiæ catholicæ, cui ſoli licet baptizare.

Paulus ab Obba dixit. Me non movet ſi aliquis eccleſiæ fidem, & veritatem non vindicat, quando apoſtolus dicat: *Quid enim ſi exciderunt a fide quidam illorum? Numquid infidelitas eorum fidem Dei evacuavit? Abſit. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Si autem Deus verax eſt, quomodo eſſe apud hæreticos baptiſmi veritas poteſt, apud quos Deus non eſt?

Pomponius a Dionyſiana dixit. Manifeſtum eſt hæreticos non poſſe baptizare, & remiſſionem peccatorum dare, qui poteſtatem non habent, ut aut ſolvere, aut ligare aliquid in terris poſſint.

Venantius a Timiſa dixit. Si maritus peregre proficiſcens, amico ſuo commendaſſet uxorem ſuam cuſtodiendam, commendatam ſibi ille, quanta poſſet diligentia conſervaret, ne ab aliquo caſtitas ejus & ſanctitas adulteraretur. Chriſtus Dominus & Deus noſter ad patrem proficiſcens, ſponſam ſuam nobis commendavit. Utrumne eam incorruptam & inviolatam cuſtodiemus, an integritatem ejus & caſtitatem mœchis & corruptoribus prodemus? Qui enim baptiſma eccleſiæ commune cum hæreticis facit, ſponſam Chriſti adulteris prodit.

Ahymnus ab Auſvaga dixit. Nos unum baptiſma accepimus, & ipſum exercemus. Qui autem dicit, quia & hæreticis licet baptizare, ipſe duo baptiſmata facit.

Saturninus a Victoriana dixit. Si licet hæreticis baptizare, excuſati ſunt & defenſi illicita facientes. Nec video quare eos aut Chriſtus adverſarios ſuos, aut apoſtolus antichriſtos appellaverit.

Satur-

Digitized by Google

Saturninus a Thucca dixit. Gentiles quamvis idola colant, tamen ſummum Deum patrem creatorem cognoſcunt, & confitentur. In hunc Marcion blaſphemat, & quidam non erubeſcunt Marcionis baptiſmum probare. Quomodo tales ſacerdotes ſacerdotium Dei aut ſervant, aut vindicant, qui hoſtes Dei non baptizant, & ſic illis communicant?

Marcellus a Zama dixit. Cum peccata non niſi eccleſiæ baptiſmo remittantur, qui hæreticum non baptizat, peccatori communicat.

Irenæus ab Ululis dixit. Si ideo eccleſia hæreticum non baptizat, quod dicatur jam baptizatus eſſe: hæreſi major eſt.

Donatus a Cibaliana dixit. Ego unam eccleſiam & unum baptiſma ejus novi. Si eſt qui dicat eſſe apud hæreticos baptiſmi gratiam: ante eſt ut oſtendat & probet, eſſe illic eccleſiam.

Zoſimus a Tharaſſa dixit. Revelatione facta veritatis, cedat error veritati; quia & Petrus, qui prius circumcidebat, ceſſit Paulo veritatem prædicanti.

Julianus a Telepte dixit. Scriptum eſt: *Nemo poteſt aliquid accipere, niſi datum fuerit illi de cælo.* Si hæreſis de cælo eſt, poteſt & baptiſma dare.

Fauſtus a timida regia dixit. Non ſibi blandiantur, qui hæreticis patrocinantur. Qui pro hæreticis eccleſiaſtico baptiſmati intercedit; illos chriſtianos, & nos hæreticos facit.

Geminius a Furnis dixit. Quidam de collegis hæreticos præponere ſibi poſſunt, nobis non poſſunt. & ideo quod ſemel decrevimus, tenemus, ut ab hæreticis venientes baptizemus.

Rogatianus a Nova dixit. Eccleſiam Chriſtus inſtituit, hæreſim diabolus. Quomodo poteſt habere baptiſmum Chriſti ſynagoga ſatanæ?

Digitized by Google

Therapius a Bulla dixit. Qui hæreticis eccleſiæ baptiſma concedit & prodit, quid aliud quam Judas ſponſæ Chriſti exiſtit?

Item alius Lucius a Membreſa dixit. Scriptum eſt: *Deus peccatorem non audit.* Hæreticus, qui peccator eſt, quomodo audiri in baptiſmo poteſt?

Item alius Felix a Buslacenis dixit. In hæreticis ſine eccleſiæ baptiſmo admittendis, nemo conſuetudinem rationi & veritati præponat, quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit.

Alius Saturninus ab Avitinis dixit. Si poteſt antichriſtus dare alicui gratiam Chriſti, poſſunt & hæretici baptizare, qui appellati ſunt antichriſti.

Quintus ab Aggya dixit. Ille poteſt dare aliquid, qui aliquid habuerit. Hæretici autem quid poſſunt dare, quos conſtat nihil habere?

Alius Julianus a Marcelliana dixit. Si poteſt homo duobus dominis ſervire, Deo & mammonæ; poteſt & baptiſma duobus ſervire, chriſtiano & hæretico.

Tenax ab Horreis Cæliæ dixit. Baptiſma unum eſt, ſed eccleſiæ. Ubi eccleſia non eſt, baptiſma illic eſſe non poteſt.

Alius Victor ab Aſſuris dixit. Scriptum eſt quia Deus unus eſt, & Chriſtus unus, & eccleſia una, & baptiſma unum: quomodo ergo illic baptizari aliquis poteſt; ubi Deus, & Chriſtus, & eccleſia una non eſt?

Donatulus a Capſe dixit. Et ego ſemper hoc ſenſi, ut hæretici, qui nihil foris conſequi poſſunt, quando ad eccleſiam convertuntur, baptizentur.

Verulus a Ruſiccade dixit. Homo hæreticus dare non poteſt quod non habet; multo magis ſchiſmaticus, qui quod habuit, amiſit.

Pudentianus a Cuiculi dixit. Novitas epiſcopatus effecit, fratres dilectiſſimi, ut ſuſtinerem quid majores judicarent. Nam hæreſes nihil habere, nec

poſſe

Digitized by Google

poſſe manifeſtum eſt. Atque ita ſi qui ex eis venerint, baptizari æquiſſime ſtatutum eſt.

Petrus ab Hippone Diarrhytorum dixit. Cum baptiſma unum ſit in catholica eccleſia, manifeſtum eſt non poſſe extra eccleſiam baptizari. Et ideo in hæreſi tinctos, ſive in ſchiſmate venientes ad eccleſiam, cenſeo baptizari oportere.

Item alius Lucius ab Auſafa dixit. Secundum motum animi mei, & ſpiritus ſancti, cum ſit unus Deus pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, & unus Chriſtus, & una ſpes, & unus ſpiritus, & una eccleſia; unum debet eſſe & baptiſma. Et ideo dico, ſi quid ab hæreticis motum aut factum fuerit, reſcindi debere, & eos qui inde veniunt, in eccleſia baptizandos eſſe.

Item alius Felix a Gurgitibus dixit. Ego cenſeo ut ſecundum ſanctarum ſcripturarum præcepta, baptizatus ab hæreticis illicite extra eccleſiam, cum ad eccleſiam confugere voluerit, gratiam baptiſmi ubi licite datur, conſequatur.

Puſillus a Lamasba dixit. Ego credo baptiſma ſalutare non eſſe, niſi in eccleſia catholica. Quidquid abſque catholica fuerit, ſimulatio eſt.

Salvianus a Gazaufala dixit. Hæreticos nihil habere conſtat; & ideo ad nos veniunt, ut poſſint accipere quod non habent.

Honoratus a Thucca dixit. Cum Chriſtus veritas ſit, magis veritatem quam conſuetudinem ſequi debemus, ut hæreticos, qui ideo ad nos veniunt, quia foris nihil accipere potuerunt, eccleſiæ baptiſmo ſanctificemus.

Victor ab Octavo dixit. Quod & ipſi ſcitis, non olim ſum epiſcopus conſtitutus, & ideo exſpectabam præceſſorum conſilium. Hoc itaque exiſtimo, ut quicumque ex hæreſi venerint, ſine dubio baptizentur.

Digitized by Google

Clarus a Maſcula dixit. Manifeſta eſt ſententia Domini noſtri Jeſu Chriſti apoſtolos ſuos mittentis, & ipſis ſolis poteſtatem a patre ſibi datam permittentis, quibus nos ſucceſſimus, eadem poteſtate eccleſiam Domini gubernantes, & credentium fidem baptizantes. Et ideo hæretici, qui nec poteſtatem foris, nec eccleſiam Chriſti habent, neminem baptizare baptiſmo ejus poſſunt.

Secundianus a Thambeis dixit. Non debemus hæreticos noſtra præſumtione decipere; ut in eccleſia Domini noſtri Jeſu Chriſti non baptizati, ac per hoc remiſſionem peccatorum non conſecuti, cum judicii dies venerit; nobis imputent quod per nos non ſint baptizati, & indulgentiam divinæ gratiæ non ſint conſecuti. Propter quod, cum ſit una eccleſia, & unum baptiſma, quando ad nos convertuntur, ſimul cum eccleſia, & eccleſiæ baptiſmum conſequantur.

Item alius Aurelius a Chullabi dixit. Joannes apoſtolus in epiſtola ſua poſuit, dicens: *Si quis ad vos venit, & doctrinam Chriſti non habet, nolite eum admittere in domum veſtram, & ave illi ne dixeritis. Qui enim dixerit illi ave; communicat factis ejus malis.* Quomodo admitti tales temere in domum Dei poſſunt, qui in domum noſtram privatam admitti prohibentur? Aut quomodo cum eis ſine eccleſiæ baptiſmo communicare poſſumus; quibus ſi ave tantum dixerimus, factis eorum malis communicamus?

Litteus a Gemellis dixit. Cæcus ſi cæcum ducat, ambo in foveam cadunt. Cum ergo hæreticos conſtet non poſſe illuminare quemquam, utpote cæcos, baptiſma eorum non valet.

Natalis ab Oea dixit. Tam ego præſens, quam Pompejus Sabratenſis, quam etiam Dioga Leptimagnenſis, qui mihi mandaverunt, corpore quidem abſentes, ſpiritu præſentes, cenſemus quod & collegæ noſtri, quod hæretici communicationem habere

nobis-

Digitized by Google

nobiſcum non poſſunt, niſi eccleſiaſtico baptiſmo baptizati fuerint.

Junius a Neapoli dixit. Ab eo quod ſemel cenſuimus, non recedo, ut hæreticos venientes ad eccleſiam baptizemus.

Cyprianus a Carthagine dixit. Meam ſententiam pleniſſime exprimit epiſtola, quæ ad Jubajanum collegam noſtrum ſcripta eſt, hæreticos ſecundum evangelicam & apoſtolicam conteſtationem, & adverſarios Chriſti, & antichriſtos appellatos, quando ad eccleſiam venerint, unico eccleſiæ baptiſmo baptizandos eſſe, ut poſſint fieri de adverſariis amici, & de antichriſtis chriſtiani.

LIBER
DE SPECTACULIS.

Cyprianus plebi in evangelio ſtanti ſalutem. Ut me ſatis contriſtat, & animum meum graviter affligit, cum nulla mihi ſcribendi ad vos porrigitur occaſio, detrimentum eſt enim meum vobiſcum non colloqui, ita nihil mihi tantam lætitiam hilaritatemque reſtituit, quam cum adeſt rurſus occaſio. Vobiſcum me eſſe arbitror, cum vobis per litteras loquor. Quamquam igitur ita ſe hæc habere quæ dico, certos vos eſſe ſciam, nec quidquam de verborum meorum veritate dubitare, tamen etiam argumentum ſinceritatem rei aſſerit. Nam cum nulla prorſus prætéritur occaſio, probatur affectio. Quamvis ergo certus ſim, vos non minus eſſe in vitæ actu graves, quam in ſacramento fideles: tamen, quoniam non deſunt vitiorum aſſertores blandi, & indulgentes patroni, qui præſtant vitiis auctoritatem, &, quod eſt deterius, cenſuram ſcripturarum cæleſtium in advo-

Digitized by Google

cationem criminum convertunt; quaſi ſicut innocens ſpectaculorum ad remiſſionem animi appetatur voluptas; nam & eo uſque enervatus eſt eccleſiaſticæ diſciplinæ vigor, & ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus, ut jam non vitiis excuſatio, ſed auctoritas detur: placuit paucis vos nunc non inſtruere, ſed inſtructos admonere, ne quia male ſunt vincta vulnera, ſanitatis obductæ perrumpant cicatricem. Nullum enim malum difficilius exſtinguitur, quam quod faciles reditus habet, dum & multitudinis conſenſu aſſeritur, & excuſatione blanditur. Non pudet, non pudet inquam, fideles homines, & chriſtiani ſibi nominis auctoritatem vindicantes, ſuperſtitiones vanas gentilium cum ſpectaculis mixtas de ſcripturis cæleſtibus vindicare, & divinam auctoritatem idololatriæ conferre. Nam quando id, quod in honore alicujus idoli ab ethnicis agitur, à fidelibus chriſtianis ſpectaculo frequentatur; & idololatria gentilis aſſeritur, & in contumeliam Dei religio vera & divina calcatur. Pudor me tenet præſcriptionem eorum in hac cauſa, & patrocinia referre. Ubi, inquiunt, ſcripta ſunt iſta, ubi prohibita? Alioquin & auriga eſt Iſrael Helias, & ante arcam David ipſe ſaltavit. Nabla, cynares, æra, tympana, tibias, citharas, choros legimus. Apoſtolus quoque dimicans, ceſtus & colluctationis noſtræ adverſus ſpiritalia nequitiæ proponit certamen. Rurſus cum de ſtadio ſumit exempla, coronæ quoque collocat præmia. Cur ergo homini chriſtiano fideli non liceat ſpectare, quod licuit divinis litteris ſcribere? Hoc in loco non immerito dixerim longe melius fuiſſe iſtis, nullas litteras noſſe, quam litteras legere. Verba enim & exempla, quæ ad exhortationem evangelicæ virtutis poſita ſunt, ad vitiorum patrocinia transferuntur; quoniam non ut ſpectarentur, iſta ſcripta ſunt, ſed ut animis noſtris inſtantia major excitaretur in rebus profutu-

ſuturis, dum tanta eſt apud ethnicos in rebus non profuturis. Argumentum eſt ergo excitandæ virtutis, non permiſſio, ſive libertas ſpectandi gentilis erroris, ut per hoc animus plus accendatur ad evangelicam virtutem propter divina præmia, cum per omnium laborum & dolorum calamitatem concedatur pervenire ad æterna compendia. Nam quod Helias auriga eſt Iſraelis, non patrocinatur ſpectandis circenſibus. In nullo enim is circo cucurrit. Et quod David in conſpectu Dei choros egit, nihil adjuvat in theatro ſedentes chriſtianos fideles. Nulla enim obſcœnis motibus membra diſtorquens, deſaltavit Græcæ libidinis fabulam. Nabulæ, cynaræ, tibiæ, tympana, citharæ Domino ſervierunt, non idolis. Non igitur præſcribatur ut ſpectentur illicita, a diabolo artifice ex ſanctis in illicita mutata ſunt. Præſcribat igitur iſtis pudor, etiamſi non poſſunt ſanctæ litteræ. Quædam enim ſcriptura magis providet in præcipiendo. Verecundiam paſſa plus interdixit, quia tacuit. Veritas, ſi ad hæc uſque deſcenderet, peſſime de fidelibus ſuis ſenſiſſet. Nam & plerumque in præceptis quædam utilius tacentur. Admonent ſæpe, dum interdicuntur. Ita etiam tacentur, dum in litteris ſcripta ſunt, & præceptorum loco ſeveritas loquitur, & ratio docet quæ ſcriptura conticuit. Secum tantummodo unuſquiſque deliberet, & cum perſona profeſſionis ſuæ loquatur, & nihil umquam indecorum geret. Plus enim ponderis habebit conſcientia, quæ nulli ſe alteri debebit niſi ſibi. Quid ſcriptura interdixit? Prohibuit enim ſpectari, quod prohibet geri. Omnia inquam iſta ſpectaculorum genera damnavit, quando idololatriam ſuſtulit, ludorum omnium matrem, unde hæc vanitatis & levitatis monſtra venerunt. Quod enim ſpectaculum ſine idolo, quis ludus ſine ſacrificio, quod certamen non conſecratum mortuo? Quid inter hæc chriſtianus fidelis

facit?

Digitized by Google

facit? Si idololatriam fugit, quid, qui jam ſanctus ſit, de rebus criminoſis voluptatem capit? Quid contra Deum ſuperſtitiones probat, quas amat dum ſpectat? Ceterum ſciat omnia hæc inventa demoniorum eſſe, non Dei. Impudenter in eccleſia dæmonia exorcizat, quorum voluptates in ſpectaculis laudat; & cum ſemel illi renuntians, reſciſſa ſit res omnis in baptiſmate, dum poſt Chriſtum ad diaboli ſpectaculum vadit, Chriſto tamquam diabolo renuntiat. Idololatria, ut jam dixi, ludorum omnium mater eſt; quæ ut ad ſe chriſtiani fideles veniant, blanditur illis per oculorum, & aurium voluptatem. Romulus Conſo quaſi conſilii Deo ob rapiendas Sabinas circenſes primus conſecravit. Ceterum reliqui, dum urbem fames occupaſſet, ad advocationem populi acquiſiti ſunt ludi ſcenici, Cereri & Libero dicati poſtmodum, reliquiſque idolis & mortuis. Græca illa certamina vel in cantibus, vel in fidibus, vel in vocibus, vel in viribus præſides ſuos habent varia dæmonia, & quidquid eſt aliud, quod ſpectantium aut oculos movet, aut delinit aures. Si cum origine ſua & inſtitutione quæratur, cauſam præfert aut idolum, aut dæmonium, aut mortuum. Ita diabolus artifex, quia idololatriam per ſe nudam ſciebat horreri, ſpectaculis miſcuit, ut per voluptatem poſſet amari. Plura proſequi quid eſt neceſſe, vel ſacrificiorum in ludis genera monſtruoſa deſcribere? inter quæ nonnumquam & homo fit hoſtia latrocinio ſacerdotis; dum cruor etiam de jugulo calidus exceptus ſpumanti patera, dum adhuc fervet, & quaſi ſitienti idolo in faciem jactatus crudeliter propinatur, & inter voluptates ſpectantium quorumdam mors erogatur, ut per cruentum ſpectaculum ſævire diſcatur, quaſi parum ſit homini privata ſua rabies, niſi illam & publice diſcat. In pœnam hominis fera rabida nutritur in deliciis, ut ſub ſpectantium oculis crudelius inſaniat.

Eru-

Digitized by Google

Erudit artifex belluam; quæ clementior fortaſſe fuiſſet, ſi non illam magiſter crudelior ſævire docuiſſet. Ergo, ut taceam quidquid latius idololatria probat; quam vana ſunt ipſa certamina, lites in coloribus, contentiones in curſibus, favores in honoribus, gaudere quod equus velocior fuerit, mœrere quod pigrior, annos pecoris computare, conſules noſſe, ætates diſcere, proſapiam deſignare, avos ipſos atavosque commemorare. Quam hoc totum otioſum negotium, immo quam turpe & ignominioſum, hunc inquam, memoriter totam equini generis ſobolem computantem, & ſine offenſa ſpectaculi cum magna velocitate referentem? Partes Chriſtani ſi perroges, neſcit, aut in felicior, ſi ſcit: quem ſi rurſus perrogem, quo ad illud ſpectaculum itinere pervenerit; confitebitur per luparum, per proſtitutarum nuda corpora, per publicam libidinem, per dedecus publicum, per vulgarem laſciviam, per communem omnium contumeliam. Cui ut non objiciam quod fortaſſe commiſit, vidit tamen quod committendum non fuit, & oculos ad idololatriæ ſpectaculum per libidinem duxit, auſus ſecum ſanctum in lupanar ducere, ſi potuiſſet; qui feſtinans ad ſpectaculum, dimiſſus e dominico & adhuc gerens ſecum, ut aſſolet, euchariſtiam, inter corpora obſcœna meretricum Chriſti ſanctum corpus infidelis iſte circumtulit, plus damnationis meritus de itinere, quam de ſpectaculi voluptate. Sed ut de hoc ſcenæ inquinamento inverecundo jam tranſitum faciam, pudet referre quæ dicuntur, pudet etiam accuſare quæ fiunt, argumentorum ſtrophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, ſcurriles jocos, paraſitos ſordidos, ipſos quoque patresfamilias togatos modo ſtupidos, modo obſcœnos, in omnibus ſtolidos, in omnibus inverecundos. Et cum

nulli

Digitized by Google

nulli hominum aut generi, aut profeſſioni, ab improborum iſtorum ſermone parcatur, ab omnibus tamen ad ſpectaculum convenitur. Commune dedecus delectat, videre vel recognoſcere otia, vel diſcere. Concurritur illic ad pudorem publicum lupanaris, ad obſcœnitatis magiſterium, ne quid ſecreto minus agatur, quam quod in publico diſcitur; & inter ipſas leges docetur, quidquid legibus interdicitur. Quid inter hæc chriſtianus fidelis facit, cui vitia non licet nec cogitare? quid oblectatur ſimulacris libidinis, ut in ipſis depoſita verecundia audacior fiat ad crimina? Diſcit & facere, dum conſueſcit videre. Illæ tamen quas infelicitas ſua ad ſervitutem inſeruit & proſtravit; libidines publicas occultant, & dedecus ſuum de latebris conſolantur. Erubeſcunt videri etiam quæ pudorem vendiderunt. At iſtud publicum monſtrum omnibus videntibus geritur, & proſtitutarum tranſitur obſcœnitas. Quæſitum eſt quomodo adulterium oculis admitteretur. Huic dedecori condignum dedecus ſuperducitur. Homo fractus omnibus membris, & vir ultra muliebrem mollitiem diſſolutus, cui ars ſit verba manibus expedire; & propter unum neſcio quem, nec virum nec feminam commovetur civitas tota, ut deſaltentur fabuloſæ antiquitatum libidines. Ita amatur quidquid non licet, ut quæ etiam ætas abſconderat, ſub oculorum memoriam reducantur. Non eſt libidini ſatis, malis ſuis uti præſentibus, niſi ſuum de ſpectaculo faciat, in quo etiam ſuperior ætas erraverat. Non licet, inquam, adeſſe chriſtianis fidelibus, non licet omnino, nec illis, quos ad delinimenta aurium ad omnes ubique Græcia inſtructos ſuis vanis artibus mittit. Clangores tubæ bellicos alter imitatur raucos, alter lugubres ſonos ſpiritu tibiam inflante moderatur, alter cum choris & cum hominis conora voce, contendens ſpiritu ſuo quem de viſceribus ſuis in ſuperiora corporis nitens hauſerat, tibiarum foramini-

minibus modulatur; nunc effuſo, & nunc intus oc-cluſo, atque in aerem pro certis foraminum meatibus emiſſo, nunc in articulos ſonum frangens, loqui digitis elaborat, ingratus artifici qui linguam dedit. Quid loquar comicas & inutiles curas, quid illas magnas tragicæ vocis inſanias, quid nervos cum clamore commiſſos? Hæc etiam ſi non eſſent ſimulacris dicata, adeunda tamen & ſpectanda non eſſent chriſtianis fidelibus; quoniam etſi non haberent crimen, habent in ſe maximam, & parum congruentem fidelibus vanitatem. Nam illa altera reliquorum dementia eſt manifeſta otioſis hominibus negotiatio; & prima victoria eſt, ut ultra modum humanum venter eſurire potuiſſet ſuper titulo coronatæ edacitatis flagitioſæ nundinæ: ictibus vulnerum infelix facies locatur, ut infelicior venter ſaginetur. Quam fœda præterea iſta luctamina, vir infra virum jacens, amplexibus inhoneſtis & nexibus implicatur. In tali certamine viderit vel vincat, pudor tamen victus eſt. Ecce tibi alter nudus ſalit, alter orbem æreum contentis in aerem viribus jactat. Hæc gloria non eſt, ſed dementia. Denique remove ſpectatorem, reddideris vanitatem. Fugienda ſunt iſta a chriſtianis fidelibus, ut jam frequenter diximus, tam vana, tam pernicioſa, tam ſacrilega ſpectacula, a quibus & oculi noſtri, & aures eſſent cuſtodiendæ. Cito in hoc aſſueſcimus quod audimus, quod videmus. Nam cum mens hominis ad vitia ipſa ducatur, quid faciet, ſi habuerit exempla naturæ corporis lubrica; quæ ſponte corruit? quid faciet, ſi fuerit impulſa? Avocandus eſt igitur animus ab iſtis. Habet chriſtianus ſpectacula meliora, ſi velit, habet veras & profuturas voluptates, ſi ſe recognoverit. Et ut omittam illa, quæ nondum contemplari poſſunt, habet iſtam mundi pulchritudinem, quam videat atque miretur, ſolis ortum aſpiciat, rurſus occaſum mutuis vicibus

dies

Digitized by Google

dies noctesque revocantem, globum lunæ, temporum curſus incrementis ſuis decrementiſque ſignantem, aſtrorum micantium choros, & aſſidue de ſumma mobilitate fulgentes, anni totius per vices ſumma de ſummo membra diviſa, & dies ipſos cum noctibus per horarum ſpatia digeſtos, terræ molem libratam cum montibus, & proflua flumina cum ſuis fontibus, extenſa maria cum ſuis fluctibus atque litoribus, interim conſtantem pariter ſumma conſpiratione nexibuſque concordiæ, extenſum aerem medium, tenuitate ſua cuncta vegetantem, nunc imbres contractis nubibus profundentem, nunc ſerenitatem refecta raritate revocantem, & in omnibus iſtis incolas proprios, in aeres aves, in aquis piſces, in terra hominem. Hæc inquam, & alia opera divina ſint chriſtianis fidelibus ſpectacula. Quod theatrum humanis manibus exſtructum, iſtis operibus poterit comparari? Magnis licet lapidum molibus exſtruatur, cruſtæ ſunt montium altiores, & auro licet tecta laquearia reſplendeant, aſtrorum fulgore vincentur. Numquam humana opera mirabitur, quiſquis ſe recognoverit filium Dei. Dejicit ſe de culmine generoſitatis ſuæ, qui admirari aliquid præter Dominum poteſt. Scripturis inquam ſacris incumbat chriſtianus fidelis: & ibi inveniet condigna fidei ſpectacula. Videbit inſtituentem Deum mundum ſuum, & cum ceteris animalibus hominis illam admirabilem fabricam melioremque facientem. Spectabit mundum in delictis ſuis, juſta naufragia, piorum præmia, impiorumque ſupplicia, maria populo ſiccata, & de petra rurſus populo maria porrecta. Spectabit de cælo deſcendentes meſſes, non ex aratro impreſſas, flumina tranſitus ſiccos refrenatis aquarum agminibus exhibentia. Videbit in quibuſdam fidem cum igne luctantem, feras religione ſuperatas, & in manſuetudinem converſas. Intuebitur & animas, ab ipſa etiam morte

revo-

Digitized by Google

revocatas. Conſiderabit etiam de ſepulcris admirabiles ipſorum conſumtorum jam ad vitam corporum reductas, & in his omnibus majus jam videbit ſpectaculum, diabolum illum, qui totum detriumphaverat mundum, ſub pedibus Chriſti jacentem. Quam hoc decorum ſpectaculum, fratres, quam jucundum, quam neceſſarium? intueri ſemper ſpem ſuam, & oculos aperire ad ſalutem ſuam. Hoc eſt ſpectaculum, quod videtur etiam luminibus amiſſis. Hoc eſt ſpectaculum, quod non exhibet prætor, aut conſul, ſed qui eſt ſolus, & ante omnia, & ſuper omnia, immo ex quo omnia, pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui laus & honor in ſæcula ſæculorum. Opto vos, fratres ſemper bene valere. Amen.

LIBER
DE LAUDE MARTYRII.

Etſi incongruens eſt, fratres cariſſimi, in hoc favore dicendi aliquid trepidationis adferre, minimeque deceat gloriam tantæ devotionis infringere, ex eo quod fatear me cœpiſſe dubitare: tamen identidem dico ipſa animum deliberatione confringi, cum exſequendæ laudis cupiditate ſuccenditur, & a loquendo magnitudine virtutis inhibetur: cum aut non deceat tacere, aut periculoſum ſit parum dicere; niſi quod æſtuanti hæc res ſola ſubvenit, quod videatur ignoſci ei facile poſſe, qui non timuit audere. Quam ob rem, cariſſimi fratres, etſi potentia rei oneratur facultas ingenii, aut quantum ſe in exprimenda martyrii dignitate protulerit, tantum ipſo pondere laudis oppreſſa, atque æſtimatione rerum omnium, de quibus cum maxime loquitur, debilitata ac fracta, intra ſe ipſam illaqueata oratione deficiat, nec habenis

Digitized by Google

benis liberis ac ſolutis in apertum ſermonis eloquium vim tantæ laudis expromat: tamen erit aliqua, niſi fallor, in eloquendo facultas, quæ ipſius operis oratione munita vage fundat, quod a dicendo impar ingenii conſcientia ſubmovebat. Cum igitur, fratres cariſſimi, tot tantiſque rebus impliciti, ad comprobandos ſalutis eximios pulcherrimoſque proventus, omni ſtudio ac labore nitamur, non vereor ne quo ignaviæ metu territus, vel revocer, vel exſtinguar, cum ſi quis ad id voluerit, de quo agimus, intueri, ſpe devotionis expenſa, atque ipſa ejus magnitudine ponderata, magis miretur audere potuiſſe, in quo me poſitum & amplitudo rei premeret, confuſam gaudio mentem in anguſtias animi voti ſui fervor urgeret. Nam quis eſt, quem non iſta res terreat? quis, quem non admirationis ſuæ pavore ſubvertat? Eſt enim profecto, niſi fallor, etiam in ipſo conſcientiæ robore admiranda formido, quæ nos exagitet pariter & inflammet; cujus quanto penitius inſpexeris poteſtatem, tanto ex ipſo venerandæ claritatis aſpectu religionis ſuæ præmittat horrorem. Conſiderare enim utique debetis, quantæ ſit gloriæ, vitæ quamlibet maculam, & ſordes polluti corporis, & longa vitiorum tabe concreta contagia, tantoque temporis tractu mundi crimen exceptum, unius ictus remediis expiare, quo & augeri merces, & crimen poſſit excludi. Unde omnis conſummatio, & ſtatus vitæ in martyrio eſt collocatus. Hoc fundamentum vitæ & fidei, hoc præſidium ſalutis, hoc vinculum libertatis & honoris; & quamvis ſint & alia, per quæ adipiſci lux poſſit, tamen ad proximitatem muneris repromiſſi, pœnis patrocinantibus melius pervenitur. Quantæ enim ſit gloriæ ponderate, hujus vitæ cupiditatibus relegatis, atque ab omni animum naturæ mundique commercio ſegregatum, contra adverſantis diſcrimen opponere, nec ſævitiam torquentis horrere, animari hominem

dolo-

Digitized by Google

dolore, quo credatur exſtingui, & id ſibi in augmentum virtutis aſſumere, quod cruciatui putat prodeſſe qui punit. Nam prædurantibus licet coſtis reſultans ungula recurrat in vulnus, & euntibus flagris cum avulſa corporis parte rediens avena ducatur; ſtat immobilis tamen pœnis ſuis fortior, hoc ſolum ſecum ipſe convolvens, quod in illa crudelitate carnificum, plus pro quo patitur, Chriſtus ipſe patiatur. Nam quando, ſi negaverit Dominum, pro eo crimen ſubeat, pro quo viciſſe debebat; neceſſe eſt eum videri cuncta tolerare, cui victoria debetur & pœna. Igitur quoniam res ſumma martyrium eſt, tria ſunt quæ ex eo nobis propoſuimus eſſe dicenda: quid ſit, quantum ſit, cui rei proſit. Quid eſt ergo martyrium? Delictorum finis, periculi terminus, dux ſalutis, patientiæ magiſter, domus vitæ, quo profecto etiam ea occidunt, quæ in futuro diſcrimine potuiſſent tormenta reputari. Per hoc & teſtimonium nomini redditur, & majeſtas nominis redampliatur; non quod per ſe ipſa minui poſſit, vel de ſcelere retractantis magnitudo ejus infringi, ſed quod redundet ad gloriæ cumulum, dum circumſtrepentis populi terror impavidos animos dat dolori, & minis frendentis invidiæ addit ad titulum, quod tantum ſibi mens creſcat in pugna; quantum ſe ille putaverit vincere, per quem Chriſtum hominem voluerit coronare. Tunc ergo omne fidei robur expenditur, tunc credulitas comprobatur, cum in ſermones vulgi atque in opprobrium veneris; cumque te contra illas populares inſanias religioſa mente firmaveris, convincens ſcilicet ac repugnans, quidquid ſub perſona tua in injuriam Chriſti prophanus ſermo jactaverit; ut cum adverſo mari moles oppoſita reluctatur, feriant licet fluctus, & revolutum æquor idemtidem pulſet; tamen hæret immobilis virtus, nec undis circumſpumantibus adoperta ſuccumbit; donec per ſcopulos vis digeſta ſe

Digitized by Google

ſupprimat, & ſuperjacens ſaxis in aperta litoris ſpatia victum æquor evadat. Quid enim eſt in illis aliud, quam ſermo vacuus, & inane colloquium, & inanium voluptas prava verborum? ſicut ſcriptum eſt: *Oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt: Gravatum eſt cor inſipiens eorum, ne quando convertantur, & ſanem illos.* Non enim dubium eſt, quin hoc de omnibus dixerit, quorum dura mens ſemper, & obſtinata pectoris feritas, a devotione vitali fugata diſſentit, dicente dementia, furore rapiente, omni denique illos immanitate vexante, qua inſtigantur pariter ac feruntur; ut cum illis ad pœnam ſua facta ſufficerent, pœnam ipſam perſecutionis agitatæ crimen oneraret. Totum hoc in laudem martyrii ſpectat, totum gloriam paſſionis illuminat; in qua ſpes futuri temporis cernitur, in qua Chriſtus ipſe operatur, cujus aguntur exempla quæ petimus, cujus & virtus eſt, qua repugnamus. Et quia in hoc loco aliquid proferre ſuppetit, ſumma nimirum eſt iſta, atque admiranda dignatio, & quam nec mente concipere, nec verbis valeamus implere. Quid enim nobis amplius potuiſſet larga pietate largiri; quam ut in ſe primus oſtenderet, quod in aliis coronaret? Mortalis factus eſt, ut immortales eſſe poſſemus, & humanæ ſortis exitum pertulit, per quem reguntur humana; atque ut nobis videretur præſtitiſſe quod paſſus eſt, confeſſionem tribuit, martyria ſubjecit, omnia denique quibus lux opprimi poſſet, in remedium ſalutare nativitatis ſuæ meritis relegavit, humilitate præcipua, virtute divina. Cujus rei quique digni eſſe meruerunt, morte caruerunt, omnem hanc mundi teterrimam labem ſubacta mortis conditione vicerunt. Non enim dubium eſt quantum a Domino conſequantur, qui ſaluti ſuæ nomen Dei prætulerunt, ut in illa judicii die meliores cruor faceret, ſanguiſque fuſus immaculatos eſſe monſtraret. Mors quippe

inte-

Digitized by Google

integriorem facit vitam, mors magis deducit ad gloriam. Sic quotieſcumque lætantibus ſtipulis, diſtenta imbribus frumenta turgeſcunt, fecundæ meſſes coguntur æſtate: ſic quoties ferro vitis abſcinditur, erumpentibus pampinis melius uva veſtitur. Nam in argumentum proventuri temporis cedit, quidquid injuria ſua proficit. Flammas quippe plerumque agris juvit immittere, quo calore vagantis incendii cæca terræ ſpiramenta laxentur. Juvit leves ſtipulas crepitanti igne torrere, ut ſe altius gravida ſeges tolleret, & parturientibus culmis denſior ariſta floreret. Igitur talis & martyrii primo caſus, poſtmodum fructus eſt, qui mortem tam contemnat, ut vitam morte cuſtodiat. Quid enim tam eximium atque ſublime eſt, quam inter tot inſtrumenta carnificum, devotione robuſta, cunctam fidei reſervare virtutem? Quid tam magnum atque pulcherrimum, quam inter tot circumſtantium gladios, libertatis ſuæ dominum ac ſalutis auctorem repetita ſæpius voce profiteri? & maxime ſi ante oculos tuos ponas, nihil deteſtabilius eſſe dedecore, nihil fœdius ſervitute, nihil aliud te debere jam petere, aliud optare quam eripiendum eſſe cladibus ſæculi, exuendum malis mundi, & inter ruinas orbis jam jamque perituri, alienum a terrena contagione verſari? Quid enim tibi cum hac luce, cui lux æterna promiſſa eſt? Quid cum hoc vitæ naturæque commercio, quem cæli amplitudo depoſcit? Sane teneat cupiditas iſta vivendi, ſed quos inexpiabili malo ſæviens ignis æterna ſcelerum ultione torquebit. Teneat cupiditas iſta vivendi, ſed quibus & mori pœna eſt, & durare tormentum. Tibi jam & mundus ipſe ſuccumbit, & terra cedit, qui morientibus cunctis ad hoc reſervatus es, ut martyr eſſe potuiſſes. An non quotidiana cernimus funera, cernimus novos exitus corporis diu tracti ſævientibus morbis, inexpertæ cujuſdam cladis exitia, ac ſtra-

Digitized by Google

gem populatarum urbium intuemur; unde poſſimus agnoſcere, quanta martyrii habenda ſit dignitas, ad cujus gloriam nos cogere etiam lues cœpit? Etenim, cariſſimi fratres, reſpicite ad hoc quæſo vos plenius, in quo & ſalus vertitur, & ſublimitas computatur, licet non ſim neſcius, etiam vos pleniſſime noſſe, ſtantium omnium nos judiciis contineri; neque ignorare hanc eſſe nobis traditam diſciplinam, ut ſine ullo terrore militiæ vim tanti nominis tueamur; quippe quos pridem a deſiderio lucis iſtius cupiditas æternæ memoriæ deduxerit, quos futurorum vota divellerint, quoſque ab omnibus vitiis optanda Chriſti ſocietas ſegregarit, niſi ſi exitio ſuccumbere, morti animam dubitamus offerre, nec jam retinenda ſunt nobis & amplectenda beneficia divina; quorum ultra rerum ardorem tanta ſit merces, quantum in dicendo humana mediocritas vix poſſit implere. Sanguini noſtro patet cælum, ſanguini noſtro gehennæ cedit habitaculum, & inter omnia gloriæ pulcrior ſanguinis titulus, & integrior corona ſignatur. Sic quoties de hoſte triumphalibus ſpoliis onuſtus miles ingreditur, vulneribus ſuis gaudet. Sic quoties tempeſtatibus diu nauta fatigatus, litora tuta contigerit, felicitatem ſuam de perpeſſo periculo ducit. Eſt enim profecto, niſi fallor, labor lætus per quem ſecuritas invenitur. Igigitur toleranda ſunt omnia, patienda cuncta, nec appetendum, quomodo brevi gaudeas tempore, & perpetuo puniaris ardore. Meminiſſe enim debes velut quadam te fœderis pactione conſtrictum, ex qua aut capeſſendæ ſalutis ſit juſta conditio, aut pœnæ merita formidoloſitas, ſtas inter adverſa pariter ac proſpera, arma inter & tela; hincque te ſæcularis ambitio, inde cœleſtis admonet magnitudo. Si ſalutem times perdere, ſcito te mori poſſe. Porro autem contemnenda tibi mors eſt, cui Chriſtus occiſus eſt. Ante oculos tibi quæſo concurrant domi-

nicæ

Digitized by Google

nicæ paſſionis exempla, concurrant oblata & præmia, & parata diſcrimina, & quantam inter ſe habeant difficultatem, res utraſque conſpicito. Nec enim poteris confiteri, niſi ſcias quantum noceas, ſi negaveris. Cælo martyres gaudent, veritatis inimicos ignis abſumet. Paradiſus Dei teſtibus floret, negatores gehenna complexa æternus ignis inardeſcet. Et ut de ceteris taceam, hoc nos utique magis debet hortari, quod confeſſio vocis unius Chriſti perpetua confeſſione ſervetur, ſicut ſcriptum eſt: *Qui me confeſſus fuerit in terris coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo, & coram angelis ejus.* Adhuc accedunt ad gloriæ cumulum ornamenta virtutum. Ait enim: *Fulgebunt juſti tamquam ſcintillæ in arundineto discurrentes, judicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Magna eſt enim, fratres cariſſimi, claritas, vitam ſalutis æternæ honeſtate paſſionis ornare, magna ſublimitas, ante ora Domini aſpectumque Chriſti poteſtatis humanæ tormenta contemnere, nec horrere. Sic Daniel minas regis, & leonum frementium rabiem, per conſtantiam fidei ſuæ vicit, dum adorandum nullum alium eſſe, quam Deum credidit. Sic in camino pueris conſtitutis in ſe arſit incendium, dum ignes juſti tolerant, quos de gehenna Domino credendo metuebant. Unde & retulere condigna, non in poſterum tracti, non ſalutis æternæ præmio reſervati. Fidem illorum Deus vidit, ut quod ſibi poſt exitum promiſerant, videre mererentur in corpore. Nec enim poterit æſtimari, quanta in præſenti tribulatione ſit merces, ſi ſævitia fugit, ſi ceſſit flamma. Erat enim una mens omnibus, quam nec violentia frangeret, nec ira ſubverteret, nec a devotionis obſequio timor mortis inhiberet. Unde per gratiam Domini factum eſt, ut ſic in illis rex potius videretur punitus eſſe, dum evadunt quos ſe crediderat occidere. Nunc jam ad eam rem, fratres cariſſimi, veniam, ex

Digitized by Google

qua oſtendere ſatis poſſim, quanta martyrii virtus habeatur; quæ tametſi omnibus eſt nota, proque ingenitæ claritatis inſignibus expetenda, tamen plus accidit neceſſitas temporis deſiderio voluntatis. Etenim eſt in muneribus magnis, ſi eo tempore quis coronetur, quo coronatum ſe putat, ſi forte moriatur. Igitur cum ſit ſublime excelſumque martyrium, nunc magis eſt neceſſarium, quando mundus ipſe ſubvertitur, partimque orbe concuſſo natura deficiens ultimi exitus momenta teſtatur. Nam & cum cælo imber incumbit, pluviam triſtem aer prætendit, & quoties atra tempeſtas horrenti imminet pelago, per inter aperta nubium nocte coruſcantium fulmina relucescunt; ſed & cum mare magnis fluctibus volvitur, paulatim unda ſe tollit, paulatimque æquor albeſcit; donec cernas ita poſtmodum ruere, ut in illis quibus retunditur ſaxis ſpumam altius jaciat, quam undam tumidum pelagus exſpuebat. Legis ſcriptum eſſe, usque quadrantem nos ultimum reddere. Sed ſolis hæc pars eſt ablata martyribus. Etenim qui ſalutis æternæ cupiditatibus freti, vitæ hujuſce deſideria vicerunt, hos expertes doloris univerſi Domini præcepta fecerunt. Igitur hinc primum, cariſſimi fratres, poterimus exponere, quanta martyrii virtus poſſet impleri. Atque ut tranſeam cuncta, meminiſſe debemus, quanta ſit gloria ad Chriſtum immaculatum venire, conſortem paſſionis exſiſtere, perpetuaque cum Domino æternitate regnare, carere exitiis imminentibus ſæculi, nec inter cruentam morborum populantium ſtragem communi cum ceteris ſorte miſceri. Atque ut ſileam de corona, ſi tibi in his naturæ lubricis malis poſito, vitæ promitteretur exceſſus, nonne omni mente gauderes? Si inquam, te in hujus mundi turbinibus fluctuantem, vicina arceſſeret requies; nonne mortem pro remedio computares? Poſitus inter arma carnificum, ac tela probantium quæſtionum, ſtans

ſubli-

Digitized by Google

ſublimis ac fortis, conſiderans, quanta ſit pœna negare eo tempore, quo frui ſæculo nequeas, cujus cauſa negares; quoniam quidem gravia tormenta, ac puniendi noxias artes in perniciem noſtram Dominus ſciebat armari, quo fortes ad omnem tolerantiam faceret. *Fili*, inquit, *accedens ad ſervitutem Dei, ſta in juſtitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Sed & beatiſſimus Paulus apoſtolus exclamavit & dixit: *Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum.* Quam ob rem, cariſſimi fratres, fide firma, devotione robuſta, contra minas ſæculi, atroces & aſperos inſequentium fremitus, adverſa virtute reſiſtendum eſt, nec timendum, quorum ſpes æternitatis & vita cæleſtis eſt, quorumque ardor in cupidinem lucis accenditur, & ſalus de promiſſa immortalitate lætatur. Hoc vero quod catenis artantibus manus ſtrictæ, & circumacti graves cervicibus nexus ſolido deprimunt pondere, vel quod eculeo corpus extenſum candentes ſtridet ad laminas, non expetendi ſanguinis, ſed tentationis eſt cauſa. Nam & ipſam martyrii dignitatem, quemadmodum poſſemus agnoſcere, niſi illam etiam cum damno corporis noſtri cogeremur optare? Senſi equidem, nec me veritas fallit, cum ſævæ incumbentium manus membra divellerent, artuſque laniatos tortor ſæviens exararet, nec tamen vinceret, circumſtantium verbis, magnum iſtud eſt profecto neſcio quod, non doloribus ſubigi, non pœnis angentibus frangi. Sed erant aliæ dicentium voces; & puto liberos habet. Nam eſt illi ſocia in penatibus conjux; & tamen nec vinculo pignorum cedit, nec obſequio pietatis abductus a propoſito ſuo deficit. Noſcenda res eſt, & virtus penitus ſcrutanda viſceribus. Nec enim levis eſt iſta quæcumque confeſſio, propter quam homo patitur, & mori poſſe. Etenim, cariſſimi fratres, virtus eſt tanta martyrii, ut per illam credere etiam ille cogatur, qui te voluit

Digitized by Google

cidere. Scriptum eſt, & legimus: *In dolore ſuſtine, & in humilitate tua habe patientiam, quoniam per ignem probatur aurum & argentum.* Quoniam ergo nos terrenis tentationibus probat Dominus, & his ſæculi malis ſcrutator Chriſtus expendit: gratulandum nobis eſt atque lætandum; quod non illis nos perennibus reſervet exitiis, ſed gaudeat omni contagione purgatos. Ceterum ab his quos hæreditatis participes adſciſcit, in regna cælorum libenter adſumit, quid utique aliud quam integritatis ambitum quærit? Sua ipſe dixit univerſa, & quæ jacentibus ſe explicant campis, & quæ in obliquos ſe erigunt colles; ſed & quod cæli magnitudo circumvenit, & quod pelago circumfluente lubricum æquor includit. Quod ſi illi adjacent omnia, nec a nobis expoſcit niſi facta ſincera, auro, ut ipſe dixit, ſimiles eſſe debemus. Aurum quippe cum relucentibus terris tremulo videris ſplendere ſub lumine, & in liquidum flammis torrentibus reſolvi, nam & artificis gratia fere ſic eſt, caminis quoties anhelantibus æſtuans ignis evomitur, aditu terræ canali anguſto dives flamma elicitur; & refluentibus glebis arena retinetur. Unde neceſſe eſt univerſa ſufferre, quo poſſimus omni ſcelere carere, ſicut per prophetam ſuum dixit: *Etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, tamen ſpes illorum immortalitate plena eſt, & vexati in paucis, in multis bene diſponentur, quoniam Deus tentavit illos, & invenit illos dignos ſe, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos.* Quod ſi te dignitas ambitioſa deterret, & congeſta in theſauris pecuniæ magnitudo admonet, quæ ſemper propoſitum bonæ mentis avertit, & devotam Domino ſuo animam furiali agit horrore, quæſo repetas verba cæleſtia. Nam & ipſa vox dicentis eſt Chriſti: *Qui perdiderit animam ſuam pro nomine meo, recipiet in hoc ſæculo centuplum, & in futuro vitam æternam poſſidebit.* Qua utique nihil majus, nihil utilius computare debemus. Nam licet pretioſa-

rum

Digitized by Google

:um veſtium more purpura in imagines currat, & lenteſcentibus filis aurum erret ad ſpeciem, nec de effoſſis gravia quibus incumbis, deſint metalla theſauris; vacua tamen, niſi fallor, iſta atque inania computabuntur, ſi adjacentibus tibi cunctis, ſola ſalus deeſſe videatur, ſicut ſpiritus ſanctus loquitur, nihil nos in vicem animæ noſtræ poſſe dare. Ait enim: *Si totum orbem lucrifeceris, & animam tuam perdideris, quid proderit tibi, aut quam homo commutationem dabit pro anima ſua?* Vacua ſunt enim univerſa quæ cernimus, & quæ infirmis radicibus poſita, ſoliditatis ſuæ vim nequeant ſuſtinere. Nam quod de ſæculo capitur, vetuſtate temporis fruſtratur. Unde ne quid eſſet dulce, vel carum, quod ſalutis æternæ præferri cupiditatibus poſſit, dominicis amputata præceptis, jure proprio ac lege privata ſunt, ne in tormentis ſcilicet patrem poſitum filius frangeret, neve obſtrictum durati roboris pectus in aliam voluntatem affectus mutaret. Solam veritatem, ſalutemque ſolam inter magnos complectendam eſſe cruciatus, ſuo Chriſtus jure conſtituit, in quo conjux & liberi & nepotes, in in quo omnis viſcerum ſoboles felici uſurpanda victoria eſt. Nam & Abraham ſic Deo placuit; qui tentatus a Deo, & filio ſuo non pepercit; pro quo ignoſci forſitan poſſet, ſi illum dubitaſſet occidere. Armavit manus religioſa devotio, & omnes pietatis affectus Domini jubentis imperio pietas paterna neglexit. Nec horruit quod nati funderet ſanguinem, nec intremuit ad vocem; & adhuc pro eo Chriſtus non fuerat occiſus. Quid enim carius eo, qui ne quid invitus hodie ſuſtineres, prius paſſus eſt, quod doceret? Quid eo dulcius, qui cum ipſe ſit Deus noſter & Dominus, tamen patientem pro ſe hominem regni cæleſtis efficit cohæredem? O grande neſcio quid, ſive quia illud conſcientiæ ratio vix ſuſtinet capere, quamvis magna ſemper miretur ad munera; ſive

Digitized by Google

ſive quia tam larga eſt majeſtas Dei, ut inſperantibus cunctis etiam ea offerat, quæ nobis contemplatione factorum nefas fuerat optare. Etenim ſi tantum ſalus daretur æterna, pro ipſa perpetuitate vivendi haberemur in gratia. At nunc cum cælum, & judicandi de ceteris facultatem perenni ſæculo largiatur; quid eſt, in quo non ſe parem his omnibus poſſit humana mediocritas experiri? Si injuriis ageris, prior actus eſt ille. Si contumeliis premeris, Dei munus imitaris. Unde & parum eſt, quidquid pertuleris pro eo, qui nihil amplius potes facere, niſi quod in hoc ſalus univerſi conſiſtit, quia martyrio totum ille promiſit. Denique apoſtolus, cui cordi fuere ſemper univerſa, cum inſtar munerum promiſſorum penitus miraretur: *Æſtimo*, inquit, *non eſſe condignas paſſiones hujus temporis ad ſuperventuram claritatem, quæ revelabitur in nobis.* Etenim ſecum ipſe volvebat, quantæ mercedis exſiſteret, ut ei cui ſufficeret morte carere, non tantum ſalutis daretur præmium, ſed & conſcendere cælum, cælum quod nec fugata lux cogit in noctem, nec alternis vicibus dies aperit in lucem; ſed aeris liquidi ſerena temperies, per ſudum igneo fulgore rutilantem puram explicat claritatem. Jam ſupereſt, cariſſimi fratres, ut debeamus oſtendere, cui rei martyrium proſit, atque ut illud profecto doceamus, quod nos ad hunc gloriæ titulum metus excitet futurorum. Etenim quibus magna promiſſa ſunt, magis magna ſunt, quæ metuenda illis eſſe videantur. Nam nec ſe in arma miles accendit, priuſquam inimica hoſtes tela commoverint. Nec navem aliquis ſtatione ſubducit, niſi animum pelagi pavor ſtrinxerit. Sed & intentans ſuis opibus ſcrutator agricola, non ante felici terram ſuſcitat vomere, quam in pulverem imbre concepto putris gleba ſolvatur. Ita eſt omnis naturalis hic uſus, neſcire quid proſit, niſi agnoveris quod occidit. Unde & datur ſanctis omnibus

Digitized by Google

bus præmium, dum infliguntur injuſtis tormenta factorum. Igitur quæ ſuis promiſerit Dominus, nemini qui neſciat, dubium; ſed nec dubium, quantos minetur ignes ſuppliciorum. Et quoniam ita ſe attulit ſermo, ut de utriſque habeatur ratio, paucis, ut de utriſque dixi, breviter exponam. Sæviens locus, cui gehenna nomen eſt, magno plangentium murmure, & gemitu, & eructantibus flammis per horrendam ſpiſſæ noctis caliginem, ſæva ſemper incendia camini fumantis exſpirat, globus ignium artatus obſtruitur, & in varios pœnæ exitus relaxatur. Tunc ſæviendi plurima genera; dum in ſe ipſe convolvit, quidquid ardoris emiſſi edax flamma cruciarit. Hos quibus recuſata vox Domini, & imperia fuere contempta, diſparibus coercet exitiis: próque merito ſalutis exactæ vires ſuas ſuggerit, dum par ſceleri diſcrimen imponit. Et alios quidem moles intolerabilis curvat, alios per abruptum clivoſi tramitis collem vis ſæva præcipitat, & catenarum ſtridentium nexum grave pondus inclinat. Sunt & quos agens ſtrictim rota & indefeſſa vertigo, & quos tenaci inter ſe denſitate conſtrictos, adhærens corpori corpus includit, ut & abſumat incendium, & gravet ferrum, & ſe cruciet turba multorum. Quibus autem inquiſitus ſemper fuit Deus, aut notus, numquam excidit Chriſti locus; ubi jacet gratia, ubi virentibus campis terra luxurians alumno ſe induit gramine, & redolente paſcitur flore; ubi altum nemora tolluntur in verticem, & ubi denſior arborem coma veſtit, quidquid curvantibus ramis ſcena dejiciens inumbrarit. Omnia illic non frigoris, nec ardoris: nec ut in autumno arva requieſcant, aut iterum vere novo tellus fecunda parturiat. Unius cuncta ſunt temporis, unius poma fuerunt æſtatis; quippe cum nec menſibus ſuis tunc luna deſerviat, nec per horarum ſol momenta decurrat, aut in noctem lux fugata concedat.

Digitized by Google

cedat. Habet populos quies læta, ſedes tenet placida ubi fons ſcaturiens medius ſinu alvei prorumpentis emergit, & rauco per intervalla circuitu ſinuoſis flexibus labitur, ut in ora naſcentium ſibi fluminum dividatur. Hinc ergo magna laus martyrum, hinc nobilis corona victorum, quibus majora his repromiſſa ſunt, quibus auctiora ſunt præmia. Quod vero vel feris corpus objicitur, vel imminens gladius non timetur; dignationis oſtenditur ratio, manifeſtatur electio. Etenim incongruens fuerat, ut quem æquum tanti muneris judicaſſet, inter terrena vitia ſordeſque retineret. Merito enim nihil vobis, o boni martyres, denegatum, quos ſpes æternitatis alit & lucis, quorumque devotio univerſa, & mens cæleſti dedita cernitur ſervituti. Merito inquam, merito nihil vobis velle non licitum, quorum animo deſpectus hic mundus, & alienata ſæculi facies, velut confuſa tenebrarum inhorruit cæcitas, cui eſt ſemper hic mundus loco carceris, teſta pro clauſtris, in vita ſemper habita commeatus. Sic quippe triumphante victoria de his malis rapitur, quem non pompatico greſſu vana ſubjecit ambitio, aut popularis extulit magnitudo; ſed quem cæleſti cupiditate flagrantem, Chriſtus addidit regno. Nihil itaque tam magnum atque venerandum, quam quod liberat a morte, & facit vivere, & dat perpetuo regnare. Sanctis Dei hoc aptum, miſeris neceſſarium, omnibus gratum, quo lætantur boni, relevantur abjecti, coronantur electi. Etenim Deus omnium cultor, velut quoddam martyrio remedium vitæ dedit, quando aliis illud pro merito eorum tribuit, aliis pro miſericordia ſua tradidit. Vidimus quippe ad hunc nominis titulum fide nobiles veniſſe pleroſque, ut devotionis obſequium mors honeſtaret. Sed & alios frequenter aſpeximus interritos ſtetiſſe, ut admiſſa peccata redimentes, cruore ſuo loti haberentur in ſanguine, &

revi-

Digitized by Google

reviviſcerent interempti, qui viventes computabantur occiſi. Mors quippe integriorem facit vitam, mors amiſſam invenit gloriam. Nam hoc ſpes jam amiſſa percipitur, hoc ſalus cuncta reparatur. Sic cum arentibus campis ſementa defecerint, & herbis terra morientibus æſtuarit, ſupinis e collibus fluvium juvit elicere, & ſcaturientibus rivis arva ſitientia temperare; quo ſe in uberes culmos victa agri jejunitas funderet, & pluviali imbre mentito ſeges denſior inhorreret. Quid igitur, fratres cariſſimi, potiſſimum referam, quidve dicam? Sic in unum convenientibus titulis dignitatis, turbatur animus, deducitur ſenſus, & in ipſo conatu nitentis eloquii impar ſermo vaneſcit. Quid enim eſt dici, quod ſatis eſſe poſſit, cum ſi vim æternæ ſalutis expreſſeris, occurrat ambitio; ſi ambitum dixeris, præveniat magnitudo? Res ſimulque congruunt, ſimulque concurrunt; nec eſt quod dignum proferendum eſſe videatur. Ita impetus orationis audentis velut implicitos irretitoſque obviam ex adverſo martyrii exempla tenuerunt. Quæ vox, quæ latera, quæ vires inſtar muneris tanti capiant ſuſtinere? Confeſſione vocis unius adverſa ſuccumbunt, læta proveniunt, patent regna, parantur imperia, devincitur pœna, mors ſubigitur, vita profertur, & infeſtantis inimici repugnantia arma ſolvuntur. Si delictum eſt, occidit; ſi crimen, abſiſtit. Unde, quæſo vos, veſtris hoc mentibus ponderate, tantumque de noſtra oratione percipite, quantum ſciatis vos poſſe ſentire. Veniat ante oculos veſtros, qui dies ille ſit, cum ſpectante populo, atque intuentibus cunctis, contra terrenas cruces & minas ſæculi, inconcuſſa devotio reluctetur, quam ſuſpenſi animi menteſque ſollicitæ de ancipiti trepidatione, gratulantium formidinis pavidæ quatiantur horrore, quæ illic anxietas, quæ exoptatio precum, quæ vota memorentur, cum adhuc nutante victoria, atque in in-

cer-

Digitized by Google

certos exitus caſu victrix capiti corona dependeat, cumque illa peſtilens ac furibunda confeſſio accendatur ira, inflammetur inſania, omni denique pectoris rabie ac minis frendentibus torreatur. Etenim quantum hoc ſit quis ignorat, ut non doloribus vulnerum, non ictibus quæſtionum, velut deſpecta noſtra fragilitas, & humanæ virtutis inopinata cedat audacia, ſtare hominem, nec moveri; torqueri, nec tamen vinci; ſed pœna ipſa potius, qua cruciatur, armari. Conſiderate quid ſit, cariſſimi fratres, omnem martyrii firmitatem ſenſibus veſtris animiſque proponite. Ecce enim in paſſione cujuslibet vocati gaudent jampridem acciti e ſæculo martyres, gaudent pariter electi. Ibi lætatur milite ſuo Dominus, lætatur teſte nominis ſui Chriſtus. Parum eſt quod dico, fratres cariſſimi, parum eſt. Ita magna mihi ratio in hoc genere dicendi, ac moles admiranda ſuſcepta eſt; ſed arbitrii, quæſo vos, gravitas ab intentione propria non deſit, ſciens tantum de martyrio poſſe dici, quantum potuerit æſtimari. Unde & hæc ſola exſequendæ laudis fuit cauſa, non quo parem me gloriæ ejus, atque idoneum judicarem, ſed quod tantam in illo cernerem eſſe virtutem, ut etſi parum de eo dicerem, plurimum me dixiſſe profiterer. Nam præferatur licet bono fidei cuſtodita juſtitia, melioremque ſe inter omnium laudes virginitas immaculata cognoſcat, cedat tamen neceſſe eſt ſanguini, ſummittaturque cruori. Illi elegerunt bonum, hi imitati ſunt Chriſtum. Nunc vero, cariſſimi fratres, ne quis me arbitretur, omnem ſalutem non alio ſtatu, quam in martyrio collocaſſe: hoc primo profecto reſpiciat, neque me tantum eſſe qui loqui videor, neque ita ſe habere ordinem rerum, ut immortalitatis ſpes repromiſſa unius partis latere nitatur. Sed quoniam ita Dominus ſuo ore teſtatus eſt, eſſe habitacula penes patrem multa, nihil majus credidi ea gloria, qua probantur hic homines, qui ſæcula-

Digitized by Google

culari indigni ſuntvita. Igitur, cariſſimi fratres, æmula religione certantes, velut incentivo quodam mercedis agitati, omnem virium copiam tolerantiamque ſubeamus. Non enim movere nos debent caduca, quæ ſemper in everſionem ſuam, non modo lege propoſita, ſed etiam ipſo fine temporis urgentur. Exclamat Joannes, & dicit: *Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt*, monſtrans ſcilicet & oſtendens, ultimam eſſe rerum omnium ſenectutem. Sed & ipſe Dominus: *Ambulate*, inquit, *dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant.* Quod ſi illo tempore ambulandum nobis eſſe prædixit, utique ut nos magis ambularemus, oſtendit. Atque ut ad laudem martyrii redeam, vox eſt beatiſſimi Pauli dicentis: *Neſcitis quoniam qui in agone currunt, multi certant, unus autem accipit palmam? Vos autem ſic currite, ut omnes comprehendatis.* Sed & alibi, quod ad martyrium poſſit hortari, coheredes nos Chriſti vocavit. Quin etiam ne quid omitteret: *Si cum Chriſto*, inquit, *commortui eſtis, quid tamquam viventes in hoc ſæculo decernitis?* Etenim cariſſimi fratres, qui reſurrectionis præmia ſuſtinemus, qui judicii diem quærimus, qui denique regnaturos nos eſſe cum Chriſto confidimus; ſæculo mortui eſſe debemus. Nam nec poteris optare martyrium, niſi ante oderis ſæculum; nec pervenire ad Dei præmium, niſi amaveris Chriſtum. Qui autem amat Chriſtum, non amat ſæculum. Chriſtus enim abjectus eſt ſæculo, ſicut & ſæculum Chriſto, ut ſcriptum eſt: *Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo.* Nemini amabilis fuit mundus, quem non ante damnaverit Dominus, nec ſalute potuit frui æterna, qui mundi gloriatus eſt vita. Vox eſt iſta Chriſti dicentis: *Qui in hoc ſæculo amaverit animam ſuam, in futuro perdet illam; qui autem in hoc ſæculo oderit illam, in futuro inveniet eam.* Sed & apoſtolus Paulus: *Imitatores*, inquit, *mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* Et alibi ipſe: *Volo vos omnes*, ait, *ſi*

fieri poteſt, imitatores meos eſſe. Dixit hoc ille qui paſſus eſt, & qui ad hoc paſſus eſt ut imitaretur Dominum, utique & nos ad hoc voluit pati, ut per ipſum imitaremur Chriſtum. Si juſtus es, & Deo credis, quid pro eo ſanguinem fundere metuis, quem pro te toties paſſum eſſe cognoſcis? In Eſaia ſectus, in Abel occiſus, in Iſaac immolatus, in Joſeph venumdatus, in homine crucifixus eſt. Et de ceteris quidem taceo, quæ nec oratio poteſt dicere, nec animus ſuſtinere. Vincitur conſcientia humilitatis exemplo; & quando conſiderat, quæ dum pateretur acciderint, miratur paſſum propter quem cuncta trepidarint. Dies fugit in noctem, in tenebras lux cuncta conceſſit, atque inclinato per alternas vices pondere, omnis terra commota diſſiluit, turbati manes, monumenta nudata ſunt, & ſepulcris in hiatum dehiſcentibus terræ, reddita luci corpora reſtituerunt, fluxu ſanguinis mundus intremuit, ſciſſa quæ foribus dependebant vela, templum omne mugiit. Unde magnum eſt imitari eum, qui moriendo arguit ſæculum. Igitur cum ad exemplum dominicæ paſſionis, atque ad omne teſtimonium Chriſti animam tuam ponas, nec fundere ſanguinem metuas, martyrio totum neceſſe eſt, cedat. Martyrii inæſtimabilis gloria, infinita menſura, immaculata victoria, inæſtimabilis titulus, triumphus immenſus; quippe qui & propria confitentis laude præfertur, velut ſocio Chriſti cruore decoratur. Itaque, cariſſimi fratres, licet ſit hoc totum dominicæ promiſſionis & muneris, licetque tribuatur ex alto, nec capiatur niſi ejus imperio, ſed nec aut mente concipi, aut exprimi verbis, aut oratione percurri, aut quibuslibet eloquentiæ viribus poſſit impleri: tamen erit hoc benivolentiæ veſtræ, erit caritatis & amoris, ſi volueritis noſtri memores eſſe, cum in vobis Dominus martyrium cœperit honorare. Vos intra ſe ſanctum illud altare, vos intra ſe magna illa

vene-

Digitized by Google

venerandi nominis ſedes, veluti ſinu quodam gremii amplectentis includit, vos imperia perennis temporis ſuſtinent, & illud quo regnaturi ſemper eſtis, ſemperque victuri. O beati, & quibus vere dimiſſa ſunt peccata; ſi tamen qui Chriſti compares eſtis, aliquando peccaſtis. O beati, quos a primordio mundi Domini ſanguis infecit, & quos merito ſplendor iſte nivei amictus induerit, & candor ſtolæ ambientis ornarit. Videor denique ipſe mihi jam cernere, proque arbitrio mentis humanæ, ante oculos & aſpectum divinum illud mihi & inſigne concurrit, videor inquam mihi jam cernere, ut ille vere nobilis numerus Chriſti ſui gloriam iterque comitetur. Ibit ante ora ejus felix caterva victorum, & ſe denſantibus turmis, velut ſolis exortu totum illuminatum agmen inferet poteſtatem. Et utinam perabjecto mihi iſtud videre contingat. Sed hoc Dominus poterit efficere, quod vobis petentibus creditur non negare.

EPISTOLA

DE DISCIPLINA ET BONO PUDICITIÆ.

Aliquas officiorum meorum partes non æſtimo præteriſſe, dum ſemper enitor, vel maxime quotidianis Evangeliorum tractatibus, aliquando vobis fidei & ſcientiæ per Dominum incrementa præſtare Quid enim aliud in Eccleſia Domini utilius geri, quio accommodatius officio Epiſcopi poteſt inveniri, quam ut doctrina divinorum, per ipſum inſinuata collataque, verborum, poſſint credentes ad repromiſſum regnum pervenire cælorum? Hoc certe mei & operis & muneris, quotidianum votivum negotium, abſens licet obtinere connitor; & per litteras præſentiam

Digitized by Google

tiam meam vobis reddere conor. Dum vos ſolit more allocutionibus miſſis in fide interpello, ide convenio, ut Evangelicæ radicis firmitate ſolidat adverſus omnia diaboli prœlia ſtetis ſemper armat Abſentem me non credam, ſi fuero ſecurus. V rumtamen omnia quæ utiliter proferuntur, & ætern vitæ ſtatum tractantibus vel definiunt, vel promi tunt; ita demum fructuoſa ſunt, ſi ad emolumen tum operis, divinæ indulgentiæ viribus adjuventu Non ſolum proferimus verba quæ de ſcripturaru ſacris fontibus veniunt, ſed cum ipſis verbis pre ces ad Dominum & vota ſociamus, ut tam nob quam vobis, & ſacramentorum ſuorum theſauros ape riat, & vires ad implenda quæ cognoſcimus, tribua Periculum enim majus eſt voluntatem Domini cogno viſſe, & in Dei voluntatis opere ceſſaſſe.

Quamvis ergo ad multa vos negotia & ad divin monitionis præcepta, ſemper ut ſcitis, exhorter, (qui enim mihi aliud votivum aut majus poteſt eſſe, quan ut per omnia perfecti ſtetis in Domino) tamen ut pra cipue pudicitiæ clauſtra teneatis, quod & facitis, ac moneo: ſcientes templum eſſe vos Domini, mem bra Chriſti, habitationem Spiritus ſancti, electo ad ſpem, conſecratos ad fidem, deſtinatos ad ſa lutem; filios Dei, fratres Chriſti, conſortes Spiritu ſancti, nihil jam carni debentes, quaſi renatos e aqua & pudicitia, præter voluntatem quam velle de bemus ut noſtra ſit: præſtetur etiam propter re demptionem, ut corrumpi non poſſit, quæ a Chriſt conſecrata ſit. Nam ſi Apoſtolus Eccleſiam ſponſa Chriſti pronunciat: oro vos quanta pudicitia exigitu ubi Eccleſia inter matrimonia ſponſa virgo præſtetur Et ego quidem, niſi quod breviter vos admoner propoſui, latiſſimas ſatis puto, & locupletes pudic tiæ laudes proferre potui: ſed ſupervacuum duxi lau dare eam diutius apud colentes. Vos enim illam o

natis

Digitized by Google

natis dum geritis, & plures ejus laudes exercendo profertis; facti ejus ornamentum, dum & illa veſtrum eſt, mutuo decore invicem fenerando. Illa vobis diſciplinam bonorum ſuggerit morum, vos illi miniſterium præſtatis operum ſanctorum. Nam & illa quantum, & quid poſſit, per vos apparuit, & quid vos velitis, ipſa demonſtravit & docuit, copulatis in unum duobus bonis mandatorum & rerum, ne quid mutilum videretur, ſi aut præcepta miniſteriis, aut præceptis miniſteria defuiſſent.

Pudicitia eſt honor corporum, ornamentum morum, ſanctitas ſexuum, vinculum pudoris, fons caſtitatis, pax domus, concordiæ caput. Pudicitia ſollicita non eſt cui placeat, niſi ſibi: Pudicitia ſemper verecunda, dum innocentiæ mater eſt: Pudicitia ſemper ornatur ſolo pudore, bene ſibi tunc conſcia de pulchritudine, ſi improbis diſplicet. Pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus ſuum ipſa eſt. Hæc nos commendat Domino, connectit Chriſto: hæc expugnat omnia de membris illicita deſideriorum prœlia, pacem noſtris corporibus inducit: beata ipſa, & beatos efficiens apud quoſcumque habitare dignatur; quam numquam accuſare poſſunt, nec qui eam non habent: venerabilis etiam hoſtibus ſuis, dum illam multo magis mirantur, qui eam expugnare non poſſunt. Sed ut matura & in viris probata ſemper, & a feminis appetenda; ſic inimica ejus impudicitia ſemper eſt deteſtanda: obſcœnum ludibrium reddens miniſtris ſuis, nec corporibus parcens nec animis. Debellatis enim propriis moribus, totum hominem ſuum ſub triumphum libidinis mittit: blanda prius, ut plus noceat dum placet: exhauriens rem cum pudore; hoſtis continentiæ, frequenter perveniens ad ſanguinem cupiditatum infeſta rabies, incendium conſcientiæ bonæ, mater impœnitentiæ, ruina melioris ætatis, contumelia generis, expugnans ſanguinis & familiæ

Digitized by Google

fidem, alienis affectibus ſuos inſerens filios, in aliena teſtamenta ſobolem ignoti & corrupti generis inducens. Quæ plerumque extra ſexum ardens, dum ſe non continet intra conceſſa, parum ſibi putat ſatisfactum, niſi in virorum quoque corporibus non voluptatem novam quærat, ſed extraordinaria & portentoſa contra ipſam naturam ex viris per viros monſtra conquirat.

Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, ſecundum in continentibus, tertium in matrimoniis. Verum in omnibus glorioſa eſt cum gradibus ſuis. Nam & matrimoniorum fidem tenere laus eſt, inter tot corporis bella; & matrimonio de continentia modum ſtatuiſſe, majoris virtutis eſt, dum etiam licita rejiciuntur. Certe ex utero ſanctitatem cuſtodiſſe; & infantem ſe uſque in ſenectutem in ſua ætate tota tenuiſſe, admirandæ utique potentiæ eſt: niſi quod blandas corporis leges non noſſe, magis felicitatis eſt, notas jam viciſſe, virtutis eſt; ſic tamen ut & virtus iſta de dono Dei veniat, licet ſe in membris hominibus oſtendat.

Pudicitiæ, fratres, antiqua præcepta ſunt. Quare antiqua dico? quia cum ipſis hominibus inſtituta ſunt. Nam & ideo vir ſuus feminæ eſt, ut præter eumdem alterum neſciat, & ideo viro reddita eſt mulier, ut ſubjecto quod fuerat ei proprium, nihil requirat alienum. Sic & duo, inquit, erunt in carne una, ut in unum redeat quod unum fuerat, ne ſeparatio ſine reditu occaſionem præſtet alterius. Inde & Apoſtolus caput mulieris pronuntiavit virum, ut conjunctione duorum pudicitiam probaret. Nam ut alterius caput membris aptum non poteſt eſſe, ita & alieno capiti membra non ſua: caput enim ſuis convenit membris, & membra capiti ſuo, utraque naturali fibula in concordia mutua cohærent, ne qua oriente diſcor-

Digitized by Google

diſcordia de diviſione membrorum pactum divini fœderis rumperetur. Addit tamen & dicit: Quoniam qui uxorem ſuam diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim carnem ſuam odio habet, ſed nutrit & fovet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam. Caritatis cum pudicitia ex hoc magna præſcriptio, ſi uxores diligendæ ſunt a viris ſuis, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam; & ita uxores maritos debent diligere, ut Eccleſia diligit Chriſtum.

Hanc ſententiam Chriſtus quando uxorem dimitti non niſi ob adulterium dixit; interrogatus, tantum honorem pudicitiæ dedit. Hinc nota eſt illa ſententia: Adulteras non ſinetis vivere. Hinc Apoſtolus dicit: Hæc eſt voluntas Dei, ut abſtineatis vos a fornicatione. Hinc & illud dicit: Membra Chriſti, membris meretricis non eſſe jungenda. Hinc traditur ſatanæ in interitum carnis, qui proculcato jure pudicitiæ, vitia carnis exercet. Hinc merito regnum cælorum non tenent adulteri; hinc eſt omne peccatum extra corpus eſſe, ſolum adulterum peccare in ſuum corpus: hinc ceteræ præceptoris auctoritates, quas nunc recolere omnes non eſt neceſſe, apud vos præſertim qui illas noſtis frequenter & facitis, quæ licet deſcripta non ſint, queruli tamen de his non poteſtis eſſe. Adulter enim non habet excuſationem, aut habere potuit, quia ducere licebat uxorem.

Sed ſicut matronis jura præſcripta ſunt, quæ ita ſunt nexæ, ut divelli inde non poſſint: virginitas vero, & continentia extra jus omne ſunt; nihil ad virginitatem de matrimoniorum legibus pertinet, altitudine ſua tranſcendit omnes, ſi ulla prava hominum auſa leges ſupergredi conantur. Virginitas æquat ſe Angelis: ſi vero exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent Angeli. Virginitas

Digitized by Google

quid aliud eſt, quam futuræ vitæ glorioſa meditatio? Virginitas neutri ſexus eſt: virginitas eſt perſeverans infantia: virginitas eſt voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, ſed quod plus eſt, filiorum contemptum habet: non habet fecunditatem, ſed non habet orbitatem: felix quod extra partus dolorem, felicior autem quod eſt extra funerum filiorum calamitatem. Virginitas quid eſt aliud quam ſoluta libertas? maritum non habet dominum. Virginitas affectationibus omnibus ſoluta eſt: non matrimoniis eſt dicata, non ſæculo, non liberis. Perſecutionem non poteſt timere, dum illam de ſecuritate poteſt provocare.

Sed quia pudicitiæ nobis breviter ſunt expoſita præcepta, jam pudicitiæ ponamus exemplum. Plus enim proficitur, cum in rem præſentem venitur: nec de virtute dubitabitur, quando præcipitur, exemplis etiam ſignatur. Exemplum pudicitæ a Joſeph cœpit. Adoleſcens Hebræus generoſus de patre, generoſior de innocentia, ob invidiam revelationum diſtractus a fratribus Iſmaelitis, in domum devenerat hominis Ægyptii; obſequio & innocentia & tota ſervitutis fide, facilem & benevolum in ſe animum ſui provocaverat domini, cujus faciem tam ſermo libera lis, quam ætas omnibus commendaverat. Sed iſta generoſitas ab uxore domini aliter quam decebat, accepta eſt: in domus parte ſecreta, & ſine arbitris, alta & facinoribus accommoda; putavit ſe pudicitiam adoleſcentis incontinens mulieris impudicitia, nunc promiſſis, nunc minis poſſe ſuperare. Et cum retentus eſt veſtibus, eo quod moliretur fugam, propter tanti facinoris audaciam ipſas veſtes relinquens, & corporis nudi ſinceritatem habiturus innocentiæ teſtem; ad crimen impudicitiæ ſuæ imprudens mulier adjicere non dubitavit calumniam: & ceteris & marito, ſqualida & fer-

vens

Digitized by Google

vens, ſpreto deſiderio ſuo, conqueſta eſt dolore ſimulato, quod Hebræus adoleſcens vim ſibi molitus fuiſſet inferre, quam ipſa conata fuerat irrogare. Maritalis ardor rerum inſcius, & uxoris accuſatione graviter inflammatus incenditur. Pudicus vero juvenis, quia delicto conſcientiam non miſcuit, in imum carceris truditur. Sed ſola non eſt in carcere pudicitia: nam eſt cum Joſeph Deus, & nocentes dantur in manu ejus, quia innocens fuerat. Somniorum præterea obſcura diſſolvit, quia ſpiritus in tentatione vigilabat; & per dominum liberatur a vinculis. Qui in domo minor cum periculo fuerat, regiæ domus ſine periculo dominus effectus eſt: generoſitati ſuæ redditus fructum pudicitiæ & innocentiæ, Deo judice, a quo meruerat, accepit.

Sed non minus ex parte diverſa, aliud nobis pudicitiæ ſimile de continentia feminarum exoritur exemplum. Fuit, ut legimus, Suſanna filia Helciæ, uxor Joachim pulcherrima, pulchrior moribus. Hanc nullum ad decorem commendabat ſpecies; ſimplex enim erat. Excoluerat pudicitia, & cum pudicitia ſola natura. Hanc e ſenioribus duo cœperant deperire, nihil memores nec divini timoris, ſed nec ſuæ annis jam marceſcentis ætatis; ita illos in flagrantia tranſactæ juventutis incendia, redivivæ libidinis flamma revocabat; Pudicitiæ latrones amorem profitentur, ſed oderant. Reſiſtenti minantur calumnias, adulterii ſe dicunt accuſatores, voto adulteri. Inter quos libidinis ſcopulos auxilium de Domino petebat, quia viribus corporis repugnare non valebat. Et exaudivit de cælo clamantem ad ſe pudicitiam Dominus; & cum iniquitate oppreſſa duceretur ad pœnam, vidit inimicorum liberata vindictam. Bis Victrix, & in periculo ſuo tam funeſte toties conſepta, & libidinem evaſit, & mortem. Infinitum erit ſi exempla proſequar plura: his duobus contentus ſum, præſer-

Digitized by Google

tim cum omnibus ſit viribus per iſtos pudicitia defenſa.

Non illos emollire potuit in vita generoſi ſanguinis memoria, quæ in quoſdam licentia laſciviæ eſt miniſtra: non decor corporis, & apte poſitorum figura membrorum, quæ ſuggerit plerumque ut, quaſi flos quidam, properans velociter tranſituræ ætatis, porrecta voluptatis occaſione paſcatur: non anni primi virentis, ſed majoris ætatis; cum rudis adhuc ſanguis æſtuans, naturæ flammas accendat, & in medullis verſata cæca incendia ad remedium, verum etiam per periculum pudoris itura: non ulla latebrarum & ſine ullo conſcio, quæ tuta quibuſdam putatur, occaſio; quæ maxima vis eſt admittendi ſceleris; cum deliberationibus occurrit impunitas. Non poſita neceſſitas de auctoritate jubentium, & in temeritate participum atque ſociorum; quo genere franguntur etiam ſæpe recta conſilia. Non præmia ipſa & bonitas, non accuſationes, non minæ, non pœnæ, non mortes; nihil tam ſævum, tam durum, tam triſte, quam cecidiſſe de alto pudicitiæ gradu. Digni tanto judicis divini præmio, quorum alter regio pæne throno illuſtraretur, altera concordia mariti dotata inimicorum mortibus redimeretur. Hæc ſunt & his ſimilia ſemper nobis ante oculos exempla ponenda, his paria diebus noctibuſque meditanda.

Nihil animum fidelem ſic delectat, quam integra immaculati pudoris conſcientia. Voluptatem viciſſe, voluptas eſt maxima; nec ulla major eſt, victoria, quam ea quæ de cupiditatibus refertur. Qui hoſtem vicit, fortior fuit, ſed altero; qui libidinem repreſſit, ſeipſo fortior fuit: qui inimicum proſtravit, externum hoſtem percuſſit; qui cupiditatem depreſſit, hoſtem domeſticum ſuperavit. Malum omne facilius quam voluptas: quia illud quidquid eſt, horridum eſt; hoc blandum eſt. Nihil tam diffi-

difficile opprimitur, quam quod per illud armatur. Qui cupititates tollit, & metus ſuſtulit; nam ex cupiditadibus metus veniunt. Qui cupiditates vincit, de peccato triumphat: qui cupiditates vincit, malum generis humani ſub pedibus ſuis jacere oſtendit: qui cupiditates vicit, pacem ſibi perpetuam dedit: qui cupiditates vicit, libertatem ſibi, quod etiam eſt ingenuis difficillimum, reddit. Meditanda ergo nobis fratres, ut res docent, ſemper pudicitia: quo facilior ſit, nullis artibus conſtat. Quæ enim illa conſummata voluntas, quæ niſi impediretur, longe eſt, ſed noſtra eſt: ita non eſt acquirenda, ſed fovenda quæ noſtra eſt.

Quid enim eſt aliud pudicitia, quam mens honeſta ad cuſtodiam corporis data; ut ſexibus redditus pudor, ſeveritate ſignatus, fidem honoris de incorrupta ſobole ſervaret? Pudicitiæ autem, fratres, competunt & cogniti ſunt in primis divinus pudor, & præceptorum ſancta meditatio, & animus propenſus ad fidem, & mens attonita ad ſacram religionem: deinde videre, ne quid in ſe ultra modum ſculptum, ultra honeſtatem productum, ne quid proditum, ne quid arte fucatum, ne quid ad irritandos, aut redintegrandos dolos lenocinatum. Non eſt pudica quæ affectat animum alterius movere, etiam ſalva corporis caſtitate. Longe abſint quibus pulchritudo non ornatur, ſed proſtituitur. Nam ſollicitudo de pulchritudine, & malæ mentis indicium & deformitatis eſt. Sit natura corporis libera, nec divinis operibus inferatur vis. Semper eſt miſera, quæ ſibi non placet qualis eſt. Quid capillorum mutatur color? quid oculorum extremitates ſuffuſcantur? quid facies artibus in diverſam formam convertitur? quid poſtremo ſpeculum conſulitur, niſi quia ne ipſa ſit, timetur? Cultus etiam mulieris pudicæ pudicus ſit: adulterium fidelis nec in coloribus noverit. Veſtibus aurum intexere,

quaſi

Digitized by Google

quaſi pretio eſt veſtes corrumpere. Quid inter fila ſtaminum delicata, rigida faciunt metalla? niſi ut fluentes humeros premant, & luxuriam infeliciter animi jactantis oſtendant? quid cum cervices peregrinis lapidibus urgentur, & abſconduntur; quorum pretia etiam ſine artibus Kalendarium cujuſvis excedunt? Non ornatur mulier, ſed vitia mulieris oſtenduntur. Quid cum digiti tali auro onerati, nec intrare poſſunt, nec egredi? utrum uſus expoſcitur, an patrimoniorum inanis pompa monſtratur? Mirum negotium, mulieres ad omnia delicatæ, ad vitiorum ſarcinas fortiores ſunt viris.

Sed ut repetam quæ cœperam, colenda ſemper pudicitia viris & feminis, omni cuſtodia ſervanda eſt intra limites ſuos. Cito natura corporis periclitatur in corpore, dum rapit illam ſecum caro, quæ ſemper in lapſu eſt. Sub prætextu quippe naturæ quæ homines ſemper urget ad affectus, quibus ruinæ collapſi generis reſarciuntur; blandimento voluptatis fallens, non ducit ad continentiam legitimæ conjunctionis ſobolem, ſed jactat in crimen. Ergo contra has carnis inſidias, quibus ſe diabolus & ſocium ingerit, & ducem facit, obluctandum eſt omni genere virtutis. Aſſumantur ſecundum Apoſtolum Chriſti opera, & a conſortio carnis quantum poteſt, animus colligatur: ſeparetur conſenſus a corpore, vitia ſemper caſtigentur ut odiantur: ante oculos obverſetur deformis iſte atque dejectus peccati pudor. Pœnitentia ipſa cum luctibus ſuis commiſſorum criminum inhoneſta conteſtatio eſt. Nihil conſideretur curioſe in alienis vultibus. Sermo & brevis ſit, & ſobrius riſus, ſignum eſt enim animi facilis & remiſſi: nam contactus recedat etiam honeſtus. Nihil corpori liceat, ubi vitandum eſt corporis vitium. Cogitetur quam honeſtum ſit viciſſe dedecus, quam inhoneſtum victum eſſe dedecore.

Dicen-

Digitized by Google

Dicendum etiam, quod adulterium voluptas non eſt, ſed mutua contumelia: nec delectare poteſt, quod & animam interficiat & pudorem. Coerceat animus ſtimulos carnis, refrenet impetum corporis. Accepit enim hanc poteſtatem, ut illi ad imperium ejus membra ſervirent; & quaſi legitimus ac perfectus auriga, ultra conceſſas corporis metas extollentes ſe carnis impetus, cæleſtium præceptorum habenis reflectat; ne ultra terminos ſuos currus iſte corporis raptus, in periculum ſuum ſecum & ipſum rapiat aurigam. Sed inter hæc, immo & ante hæc, contra turbas & vitia omnia de divinis caſtris auxilium petendum eſt: ſolus enim potens eſt Deus, qui homines dignatus eſt facere, & plena hominibus auxilia præſtare. Ego pauca dictavi, quoniam non eſt propoſitum volumen ſcribere, ſed allocutionem tranſmittere. Vos ſcripturas aſpicite, exempla vobis de ipſis præceptis hujus rei majora conquirite. Fratres cariſſimi, bene valete.

TRACTATUS

AD

NOVATIANUM HÆRETICUM.

Quod Lapſis ſpes veniæ non eſt deneganda.

Cogitanti mihi, & intolerabiliter animo æſtuanti, quidnam agere deberem de miſerandis fratribus qui vulnerati non propria voluntate, ſed diaboli ſævientis irruptione, adhucuſque, hoc eſt, per longam temporum ſeriem agentes, pœnas darent: ecce ex adverſo obortus eſt alius hoſtis, & ipſius paternæ pietatis adverſarius hæreticus Novatianus; qui non tantum, ut in Evangelio ſignificatum eſt, ſicut ſacer-

dos

Digitized by Google

dos vel Levites jacentem vulneratum præteriret, ſed ingenioſa ac nova crudelitate ſauciatum potius occideret, adimendo ſpem ſalutis, denegando miſericordiam patris, reſpuendo pœnitentiam fratris. Mirum quot acerba, quot aſpera, quot perverſa ſunt. Sed facilius quis in alieno oculo feſtucam perſpicit, quam in ſuo trabem. Nos autem, fratres dilectiſſimi, non moveat, aut turbet hæretici iſtius perfidi abrupta dementia: qui cum in tam ingenti diſſenſionis & ſchiſmatis crimine conſtitutus, & ab Eccleſia ſeparatus ſit, ſacrilega temeritate non dubitet in nos ſua crimina retorquere. Cum ſit enim a ſemetipſo nunc factus immundus, ſordibus ſacrilegis inquinatus; hoc nunc nos eſſe contendit. Et cum ſcriptum ſit, canes foris remanſuros; & Apoſtolus hos eoſdem canes docuerit eſſe vitandos, ſicut legimus; ait enim: Videte canes, videte malos operarios: rabiem ſuam non ceſſat latratibus excitare, luporum more tenebroſam caliginem optare, qua facile poſſit ferina ſua crudelitate, oves a paſtore direptas, ſpelunca tenebroſa laniare. Aurum certe ſe ſuoſque quos colligit, eſſe pronunciat. Nec nos dubitamus deſertores Eccleſiæ apoſtatas factos, in aurum nunc facile potuiſſe converti, ſed illud aurum in quo prima delicta populi Iſrael denotata ſunt. Ceterum vaſa aurea & argentea, quæ ab Ægytiis excuſſa ſunt, in Dominica poteſtate, id eſt, Chriſti Eccleſia, perſeverant: in qua domo ſi perſeveraſſes, Novatiane, vas forſitan & pretioſum fuiſſes, ſed nunc te in paleas & in ſtipulam converſum nec intelligis, nec plangis.

Quid igitur vanis rebus extolleris? damna potius quam lucra conſequeris. Quid te ex quo pauperior factus es, divitem credis? Audi in Apocalypſi Dominicam vocem juſtis te objurgationibus increpantem: Dicis, inquit, dives ſum, & ditatus ſum, & nullius rei egeo: & neſcis quoniam tu es miſer, & miſerabilis,

lis, & cæcus, & pauper, & nudus. Has opes, has divitias paupertatis pro certo poſſidere ſe credat, quiſquis Chriſti Eccleſia derelicta ratione cæca, apud temerarios illos ſchiſmatum duces & diſſenſionis auctores converti non trepidat; quos Joannes antichriſtos appellat; quos Evangeliſta paleis ſimilat; quos Dominus Chriſtus fures & latrones deſignat, ſicut ipſe in Evangelio declarat, dicens: Quia qui non introiit per oſtium in ovile ovium, ſed deſcendit per alteram partem, ille fur & latro eſt. Item in eodem quoque ait: Omnes qui venerunt, fures ſunt & latrones. Qui iſti ſunt, niſi deſertores fidei, & transgreſſores Eccleſiæ Dei, qui contra ordinationem Dei nituntur? quos merito Spiritus ſanctus per Prophetam increpat, dicens: Feciſtis conſilium non per me, & conventionem non per ſpiritum meum, adjicere peccata ſuper peccata. Quid ad iſta reſpondeant perverſiſſimi iſti Novatiani, vel nunc infeliciſſimi pauci; qui ad tantam furoris dementiam proruperunt, ut nec Deo, nec homini reverentiam habuerint? Illic impudenter & ſine ulla ordinationis lege Epiſcopatus appetitur; hic autem propriis ſedibus, & cathedræ ſibi traditæ a Deo renunciatur. Illic veritas: Aſpernantur me, ut ſacrificent mihi, nec offerunt oblationes ſanctas filiorum Iſrael, nec accedunt offerre ſancta ſanctorum, ſed accipient ignominiam ſuam in errore, quo erraverunt. Satis ſit paucis probaſſe quidnam ſint. Audite igitur Novatiani, apud quos ſcripturæ cæleſtes leguntur potius quam intelliguntur, parum ſi non interpolentur. Sunt enim veſtræ præcluſæ aures & corda cæcata, qui nullum de ſpiritalibus ac ſalutaribus monitis lumen admittitis. Sicut Eſaias ait: Excæcati ſunt ſervi Dei; & merito excæcati, quia voluntas ſchiſmaticorum non eſt in lege, quæ lex unam nobis & ſingularem deſignat Eccleſiam; in illa ſcilicet quæ ſub Noe ante diluvium Dei providentia fabricata

eſt

Digitized by Google

eſt arca, in qua non tantum munda animalia, ſed & immunda, ut tibi cito reſpondeatur Novatiane, invenimus eſſe recluſa. Quæ arca ſola cum his quæ ſecum fuerant, liberata eſt: in qua & cetera quæ in ea inventa non ſunt, diluvio perierunt. Ex illa igitur arca remittuntur duæ aves, corax & columba. Qui corax vere hominum immundorum, & in tenebris perpetuis futurorum per ſæculi latam viam, & immunda veſcentium apoſtatarum futurorum, & ad Eccleſiam ſe ultra non vertentium, figuram portabat, quem legentes invenimus emiſſum, & non amplius reverſum. Huic ergo avi, id eſt, immundo ſpiritui, quique fuerint ſimiles inventi, ad Eccleſiam amplius reverti non poterunt; qui & ſi voluerint, Dominus prohibebit, qui Moyſi præcepit, dicens: Omne varium & immundum ejice foras extra caſtra. Columba autem emiſſa in continenti ſignificatur reverſa, eo quod requiem non haberet pedibus ſuis: quam Noe recepit in arcam, & poſt ſeptimum diem iterato emiſſam, recepit eam portantem ſuo ore olivæ folium.

Et ego quidem, fratres dilectiſſimi, non temere iſta cogitans, nec humana ſapientia conſpirans, ſed ut cæleſtis Domini dignatione neceſſarie & pertinenter mentibus noſtris concipere permittitur; dico illam, id eſt, columbam, duplicem nobis per ſemetipſam ſignificare figuram. Primam quidem & principalem, ſuam, hoc eſt ſpiritalem, olim, id eſt, ab initio divinæ adminiſtrationis inſiſtit, & ſacramentum baptiſmatis, quod in ſalutem generis humani proviſum, & ſoli Eccleſiæ cæleſti ratione celebrare, per os ſuum præoſtendit. Ter enim emiſſa ex arca; volitans per aerem ſuper aquam, ſignificabat jam tunc Eccleſiæ noſtræ ſacramenta. Unde & Dominus Chriſtus Petro, ſed & ceteris diſcipulis ſuis mandat, dicens: Euntes evangelizate gentibus, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: hoc eſt,

ut

Digitized by Google

ut Trinitas illa quæ ſub Noe per columbam figuraliter operata eſt, hæc nunc in Eccleſia per hos ſpiritaliter operetur.

Sumamus jam nunc & ſecundam perſonam columbæ ex arca emiſſæ, diluvii ſcilicet tempore, quando omnes abyſſi proruperunt, quando cataractæ cæli patefactæ ſunt ſuper terram, propter facinora hominum quæ quotidie exercebant coram Domino, ſicut Moyſes dixit: Et vidit Dominus Deus redundare nequitias hominum ſuper terram, & quod omnes in malum recordarentur a principio dierum ſuorum, & dixit: Perdam hominem quem feci, a facie terræ, ab homine uſque ad pecus, & a reptili uſque ad volatilia cæli. Emittitur ergo tempore cataclyſmi columba ex arca, aquis violenter toto orbe terram infeſtantibus.

Illa arca figuram Eccleſiæ, ſicut ſuperius diximus, portabat, quæ verberabatur hinc atque inde aquis inſurgentibus tantum. Cataclyſmus ergo ille qui ſub Noe factus eſt, figuram perſecutionis quæ per totum orbem nunc nuper ſupereffuſa eſt, oſtendit. Aquis autem, diruptis cataractis, undique convenientibus & excreſcentibus ſignificabantur gentes, quæ ad vaſtandam Eccleſiam excreverunt. Sicut Apocalypſis docet, dicens: Aquæ quas vidiſti, populi ſunt, & gentes, & regna. Columba autem quæ pedibus ſuis requiem habere non poterat, lapſorum imaginem portabat; qui immemores divinarum prædictionum, vel ſimpliciter ignorantes, vel audacter diſſimulantes ceciderunt: quorum Dominus ruinam in Evangelio futuram his verbis ſignificaverat, dicens: Qui audit verba mea, & non facit ea, ſimilabo eum viro ſtulto qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam: venerunt tempeſtates, & impegerunt in domum illam, & cecidit, & facta eſt ruina ejus magna. Et ne temere comparaſſe videamur, columbam illam lapſorum imaginem portare; propheta civitatem ut columbam, hoc

eſt, lapſorum perſonam increpat, dicens: Columba non exaudit vocem, id eſt, præclara & redemta civitas non recipit doctrinam, & in Dominum fidens non fuit.

Quod autem requiem pedibus columba illa, ſicut ſuperius diximus, invenire non poterat; hoc ſignificabat veſtigia negantium, hoc eſt, ſacrificatorum, lubrici veneno ſerpentis ſauciata, in lapſum converſa; quæ ulterius non poſſent ſuper aſpidem & baſiliſcum conſcendere, & draconem & leonem calcare. Quam poteſtatem tradidit Dominus diſcipulis ſuis, ſicut in Evangelio ait: Ecce do vobis poteſtatem calcandi ſuper omnem poteſtatem inimici, & ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & non nocebunt vobis. Iſtis ergo tot & tantis malignis ſpiritibus infeſtantibus, & in lapſorum necem inſurgentibus, proviſa eſt vulneratis ſalutis via: ut quibuſcumque viribus poſſent toto ſe corpore protrahere, caſtris ſuis recipere; quibus recepti poſſent medelis ſpiritalibus vulnera ſua curare. Recepta igitur columba, paucis etiam diebus interjectis, iterato emittitur ex arca; quæ reverſa, non tantum firma veſtigia, ſed & inſignia ſuæ pacis atque victoriæ, per illa olivæ folia quæ ſuo ore portabat, oſtendit. Duplex ergo illa emiſſio, duplicem nobis perſecutionis tentationem oſtendit: prima in qua qui lapſi ſunt, victi ceciderunt; ſecunda in qua hi qui ceciderunt, victores exſtiterunt. Nulli enim noſtrum dubium vel incertum eſt, fratres dilectiſſimi, illos qui prima acie, id eſt, Deciana perſecutione vulnerati fuerunt; hos poſtea, id eſt, ſecundo prœlio ita fortiter perſeveraſſe, ut contemnentes edicta ſæcularium principum, hoc invictum haberent, quod & non metuerunt exemplo boni paſtoris animam ſuam tradere, & ſanguinem fundere, nec ullam inſanientis tyranni ſævitiam recuſare.

Ecce,

Digitized by Google

Ecce, quam glorioſos, quam Domino caros ſchiſmatici iſti ligna, fœnum, ſtipulam appellare non dubitant: quorum pares, hoc eſt, in eodem crimine lapſus ſui adhucuſque conſtitutos, nec ad pœnitentiam admittendos eſſe præſumunt; ex illa Domini pronuntiatione qua ait: qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram patre meo qui in cælis eſt. Proh dolor: quid contra dominica præcepta contendunt, ut ea quæ Chriſtus judicii ſui tempore ſit acturus, hæc nunc ſtirps Novatiani, patris ſui exemplum diaboli ſecuta, exercere conetur? dicente ſcriptura: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

Reſpondebimus eis ad iſtam pronuntiationem Domini, quam male intelligant, & male ſibi interpretentur. Quod enim ait: Qui me negaverit coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui in cælis eſt, utique futuri temporis ſignificatio eſt; quo tempore incipiet Dominus ſecreta hominum judicare; quo tempore tribunali Chriſti omnes nos oportet aſtare; quo tempore multi incipient dicere: Domine Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia excluſimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? & tamen audient vocem Domini dicentis: diſcedite a me omnes qui operati eſtis iniquitatem; non novi vos. Ibi adimplebitur quod ait: Negabo & ego illos. Quos autem maxime negabit Dominus Chriſtus, niſi vos omnes hæreticos, & ſchiſmaticos, & nominis ſui alienos? Qui enim aliquando Chriſtiani, nunc Novatiani, jam non Chriſtiani, primam fidem veſtram perfidia poſteriore, per nominis appellationem mutaſtis; velim propoſitioni veſtræ reſpondeatis. Legite & docete, quem Dominus de his qui ſe dereliquerant, vel negaverant, cum adhuc ipſe eſſet, negavit; atqui & ceteris qui ſecum remanſerant de Diſcipulis, ait: Numquid & vos vultis abire? Petrum etiam quem negaturum ante

prædixerat, cum negaſſet, ipſe non negavit, ſed ſuſtinuit; & amare illam ſuam negationem flentem ipſe poſtmodum lenit.

Quænam eſt tua, Novatiane, dementia, ut illa quæ ad exitium ſalutis pertineant, tantum legas: & quæ ad miſericordiam, prætereas? clamante Scriptura & dicente: Pœnitentiam agite qui erratis, convertimini corde. Et eodem quoque propheta ſimiliter exhortante & dicente: Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & ploratione, & planctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta, convertimini ad Dominum Deum veſtrum, quoniam miſericors eſt, & miſerator multæ miſerationis.

Adeo quia multæ miſerationis eſt Dominus, audivimus: audiamus quid per David conteſtatur Spiritus ſanctus: Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in mandatis meis non ambulaverint, & ſi juſtificationes meas profanaverint, & præcepta mea non cuſtodierint: viſitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum; miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. His ſimilia & per Ezechielem legimus dixiſſe Dominum: Fili hominis, domus Iſrael habitavit ſuper terram ſuam, & coinquinaverunt eam facinoribus ſuis. Sicut mulieris menſtruatæ facta eſt immunditia eorum ante faciem meam, effudi iram meam ſuper eos, & diſſeminavi eos inter gentes, & ſecundum peccata eorum judicavi eos: quia coinquinaverunt ſanctum nomen meum. Et quia dictum eſt de his: Hic eſt populus Domini; peperci eis propter nomen ſanctum meum, quod ſprevit domus Iſrael inter gentes. Et conjungens ait: Propterea dic populo Iſrael: Hæc dicit Dominus: non vobis parco domus Iſrael; ſed propter nomen ſanctum meum parcam, quod coinquinaſtis inter gentes; & ſcietis quia ego Dominus, cum ſanctificatus fuero in vobis. Item Dominus ad eumdem: Fili hominis, dic populo

Iſrael:

Digitized by Google

Iſrael: Quare locuti eſtis dicentes: Erroribus noſtris contabeſcimus, & quomodo ſalvi eſſe poterimus? dic eis: Vivo ego, dicit Dominus: quia non deſidero mortem peccatoris; ſed deſidero ut avertatur peccator a via ſua peſſima, & vivat. Redite ergo a via veſtra peſſima. Quid morti vos traditis domus Iſrael? Sic per Eſaiam Prophetam: Non in æternum indignabor vobis, neque ſemper non defendam vos. Et quoniam Hieremias Propheta in perſona populi peccatoris deprecatur Dominum, dicens: Emenda nos Domine, ſed in judicio & non in ira, ne paucos facias nos; adjecit & dixit Eſaias: Propter peccatum modice contriſtavi eum, & percuſſi eum, & averti faciem meam ab eo, & contriſtatus eſt, & abiit triſtis in viis ſuis, & quia operatur, adjecit & dixit: Vias ejus vidi, & curavi eum, & dedi ei exhortationem veram, pacem ſuper pacem, pœnitentibus, deprecantibus, & operantibus reſtitui poſſe, quod male perierint, quodque a Chriſto declinaverint.

Denique hoc in Evangelio comprobatur, ubi illa mulier peccatrix deſcribitur, quæ venit ad domum cujuſdam Phariſæi, ubi erat Dominus vocatus cum Diſcipulis, portans vas unguenti; quæ ſtetit ad pedes Domini, & lacrymis ſuis lavit pedes ejus, & capillis exterſit, & oſcula infixit, ut excitaretur ille Phariſæus, & diceret: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret quæ & qualis eſſet iſta mulier, quæ eum tangit, quia peccatrix eſt. Unde in continenti Dominus peccatorum remiſſor & pœnitentium receptor, ait: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille reſpondit dicens: Magiſter, dic. Et Dominus: Duo debitores erant cuidam feneratori, unus qui habebat denarios quingentos, & alius quinquaginta: cum non haberent unde ſolverent, ambobus donavit. Et interrogavit: Quis illorum plus diligit? Et reſpondit Simon: Utique ille cui plus donavit. Et adjecit di-

Digitized by Google

cens: Vides iſtam mulierem? Intravi in domum tuam, oſculum mihi non dediſti; hæc autem non ceſſavit oſculando pedes meos: pedes meos non lavaſti; hæc autem lacrymis ſuis lavit, & capillis exterſit: oleo pedes meos non unxiſti; hæc autem unxit. Propter quod dico tibi, Simon, quia remittuntur illi peccata ejus. Ecce Dominus utriſqué debitoribus larga ſua pietate debitum concedit. Ecce delicta donantem. Ecce mulierem peccatricem pœnitentem, flentem, deprecantem; & remiſſam peccatorum accipientem.

Erubeſce jam nunc, ſi fieri poteſt, Novatiane: deſine argumentis tuis impiis incautos decipere: deſine unius capituli præſcriptione terrere. Legimus & adoramus, nec prætermittimus cæleſtem Domini ſententiam, qua ait negaturum ſe negantem; numquid pœnitentem? Et quid ego tamdiu de miſerationibus probare ſingula geſtiam? quandoquidem Ninivitis Allophylis, & longe a lege Domini conſtitutis, propter civitatis ſuæ annunciatam everſionem deprecantibus, miſericordia Dei non denegatur? Ipſi illi Pharaoni ſacrilega temeritate repugnanti, cum quondam cæleſtibus plagis verberaretur, & converſus Moyſi & fratri ejus dixiſſet: Orate pro me ad Dominum, quia peccavi; in continenti ab eo ſuſpendebatur ira Dei. Et tu jam Novatiane judicas, & nullam ſpem pacis ac miſericordiæ habere lapſos prædicas; nec increpanti Apoſtolo aurem accommodas dicenti: Tu quis es, qui judicas ſervum alienum? Domino ſuo ſtat aut cadit. Stabit autem, potens eſt Deus ſtabilire eum. Unde pertinenter & neceſſarie ex perſona eorumdem lapſorum increpat vos Spiritus ſanctus, dum dicit: Noli gratulari inimica mea mihi, quoniam ſi cecidi, & exſurgam; & ſi in tenebris ambulavero, Dominus lumen eſt mihi. Iram Domini tolerabo, quoniam peccavi illi, uſque dum juſtificet cauſam meam, & faciat judicium & juſtitiam, & producat me

ad

ad lucem. Videbo juſtitiam illius, & videbit me inimica mea, & cooperiet ſe confuſione.

Oro, non legiſti: Nolite gloriari, & nolite loqui excelſa, & ne exeat magniloquentia ex ore veſtro; quoniam erigit a terra pauperem, a ſterquilinio erigit inopem, & ſedere eum facit cum potentibus populi? Non legiſti: Quia Dominus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam? Non legiſti: Qui ſe exaltat, humiliabitur? Non legiſti: Quia Deus perdit memoriam ſuperborum, & non relinquit memoriam humilium? Non legiſti: Quia quo judicio quis judicaverit, eum judicari neceſſe eſt? Non legiſti: Quia qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat; & non ſcit quo eat, quia tenebræ excæcaverunt oculos ejus? Unde igitur & tam ſceleratus, & tam perditus, tam diſcordiæ furore veſanus exſtiterit iſte Novatianus, invenire non poſſum; qui ſemper in domo una, id eſt, Chriſti Eccleſia, proximorum delictorum ut propria fleverit; onera fratrum, ſicut Apoſtolus hortatur, ſuſtinuerit; lubricos in fide cæleſti allocutione corroboraverit. At nunc ex quo Cainam illam hæreſim, quæ non niſi tantum occidere geſtit, exercere cœpit; nec ſibi noviſſime parcit. Ceterum ſi legiſſet, quia juſtitia juſti non liberabit eum in die qua erraverit, & iniquitas impii non nocebit ei ex qua die converſus fuerit, jam olim in cinere pœniteret, ille qui ſemper pœnitentibus adverſatur; qui in ruina facilius ædificatorum ſtantium operatur, quam in ſtructione jacentium ruinarum, qui multos ex fratribus noſtris miſerrimos falſis ſuis adverſationibus perterritos, iterum fecit ethnicos, dicendo quod pœnitentia lapſorum ſit vana, nec poſſit eis proficere ad ſalutem; clamante Scriptura & dicente: Memento unde excideris, & age pœnitentiam; ſi quo minus, veniam tibi, niſi pœnitentiam egeris. Et quidem ad

Digitized by Google

Eccleſias ſcribens, ſingulis ſua quoque facinora, & delicta ingerens, pœnitemini dicebat. Quibus? niſi illis, ſcilicet, quos pretio magno ſui ſanguinis redemerat.

O te impium ſceleſtumque, hæretice Novatiane, qui poſt tot & tanta in Eccleſia, a quibuſdam retro voluntarie commiſſa crimina, quæ & tu ipſe in domo Dei priuſquam apoſtata eſſe cognoveras; & hæc poſſe aboleri de memoria ſuccedente bono utique docueras, ſecundum fidem Scripturæ dicentis: Quia ſi converſus fuerit facinoroſus ab omnibus facinoribus ſuis quæ commiſit, & juſtitiam fecerit, vita æterna vivet, & non morietur in facinore ſuo; delicta enim quæ commiſit, abolebuntur de memoria ſuccedentibus bonis factis: tu hodie retractas, an debeant lapſorum curari vulnera, qui nudati a diabolo ceciderunt, violentia aquæ, quam ſuo ore ſerpens emiſit poſt mulierem. Sed quid dicam? ait Apoſtolus: Laudo vos? in hoc non laudo: quia non in melius, ſed in pejus veniſtis. Ubi enim ſunt æmulationes & diſſenſiones in vobis; nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Nec nos quidem mirari oportet, cur iſte Novatianus tam nefanda, tam gravia in perſonam lapſorum exercere nunc audeat: quandoquidem habemus exempla prævaricationis hujus præcedentia. Saul ille bonus, præter cetera, poſtea livore evertitur, & contra David omnia adverſa & inimica agere molitur. Judas ille inter Apoſtolos electus, qui ſemper in domo Dei unanimis & fidelis, ipſe poſtmodum Deum tradidit.

Prædixerat quidem & Dominus multos eſſe venturos ſub pellibus ovium, rapaces lupos. Qui ſunt iſti rapaces lupi, niſi ſenſu ſubdolo conſpirantes ad infeſtandum gregem Chriſti? ſicut legimus apud Zachariam poſitum: Ecce ego ſuſcito paſtorem in terra, qui quod averſum eſt, non viſitabit, & carnes electo-

rum

Digitized by Google

rum manducabit, & talos illorum torquebit. Similiter & per Ezechielem increpat hujuſmodi paſtores, ſcilicet prædones & laniones dicam ut æſtimaverat, dicens: O paſtores, quare lac ebibitis, & coagulatum comeditis, & forte ad nihilum perduxiſtis, & infirmùm non viſitaſtis, claudicantem non curaſtis, & errantem non revocaſtis, & permiſiſtis populum meum errare inter ſpinas & tribulos? Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego veniam adverſus paſtores, & exquiram oves meas de manibus illorum, & repellam eos ut non paſcant oves meas, & non erunt eis amplius oves meæ in devorationem, & exquiram eas ſicut paſtor gregem ſuum, in die qua fuerit caligo & nebula: ſic exquiram oves meas, & exquiram eas in omni loco quocumque diſperſæ ſunt: & quod perierat, requiram: & quod erraverat, revocabo: & quod claudicaverat, curabo: & quod infirmum eſt, cuſtodiam, & paſcam oves meas cum judicio.

Quis iſta loquitur? Utique ille qui relictis nonaginta novem ovibus, quæſivit illam quæ de ſuo erraverat grege, ſicut David dicit: Erravi velut ovis quæ periit; quam inventam Chriſtus redit humero ſuo portans peccatricem delicatam; qui gaudens & exſultans vocatis amicis, & domeſticis, ait: Congratulamini mihi, quoniam inventa eſt ovis mea quæ perierat. Dico, inquit, vobis, quia tale gaudium erit in cælo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Et ſubjungens ait: Aut quæ mulier habens denarios decem, & cum perdiderit ex denariis unum, nonne accendet lucernam, & tota die domum ſuam emundat, quærens donec inveniat? Et cum invenerit, convocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quoniam inveni denarium quem perdideram. Dico vobis, quia tale gaudium erit in conſpectu angelorum Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. E contrario autem non agentes facinorum ſuorum pœniten-

Digitized by Google

nitentiam: quæ eos maneant, ex ipſius Domini reſponſo cognoſcant. Legimus enim in Evangelio: quod quidam venerunt de Galilæis ad Dominum, annunciantes ei de eis, quorum ſanguinem miſcuit Pilatus cum ſacrificiis ipſorum; quibus reſpondit Dominus, dicens: Putatis quia illi Galilæi ſuper ceteros Galilæos peccatores fuerant; quia paſſi ſunt talia? Non: dico enim vobis, niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter perietis. Aut illi decem & octo, ſuper quos cecidit turris in Siloa, putatis quia debitores fuerunt morti ſuper omnes homines, qui habitant in Hieruſalem? Non. Dico vobis, inquit, quia niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter perietis.

Excitemus itaque nos quantum poſſumus, fratres dilectiſſimi, & abrupto inertiæ & ſecuritatis ſomno, ad obſervanda Domini præcepta vigilemus. Quæramus tota mente quod perdidimus, ut invenire poſſimus: Quia quærenti, ait Scriptura, dabitur, & pulſanti aperietur. Mundemus domum noſtram munditia ſpiritali, ut ſecreta quæque & abdita pectoris noſtri, vero Evangelii lumine radiata, dicant: Tibi ſoli deliqui, & nequiſſimum in conſpectu tuo feci; quia mors peccatorum mala, & apud inferos pœnitentia nulla: habentes in contemplatione maxime diem judicii & retributionis: & quod ab omnibus nobis credendum, & firmiter eſt tenendum, quia acceptio perſonarum non eſt apud Deum; cum præceperit in Deuteronomio non accipiendam perſonam in judicio: Non accipies, ait, perſonam, nec ſecundum nimium, nec ſecundum maximum judicabis. His ſimilia & per Ezechielem dixit: Omnes, inquit, animæ meæ ſunt, ſicut anima patris & anima filii. Anima quæ peccaverit, ipſa morietur. Hic erit igitur a nobis venerandus, hic tenendus, hic per plenam & dignam noſtram confeſſionem propitiandus, qui habet poteſtatem animam & corpus mittendi in gehennam

Digitized by Google

nam ignis; ſicut ſcriptum eſt: Ecce venit cum multis millibus nunciorum ſuorum facere judicium de omnibus, & perdere omnes impios, & arguere omnem carnem de omnibus factis impiorum, quæ fecerunt impie, & de omnibus verbis impiis, quæ de Deo locuti ſunt peccatores.

His ſimilia & Daniel: Vidi, inquit, thronum poſitum, & vetuſtus dierum ſedebat ſuper eum, & veſtitus ejus erat tamquam nix, & capilli capitis ejus tamquam lana alba: thronus illius flamma ignis, ignis rotæ illius ardens. Flumen ignis prodibat ante eum, millia millium ſerviebant ei, & millia millium aſſiſtebant ei. Ad judicium ſedit, & libri aperti ſunt. Joannes autem manifeſtius & de die judicii & conſummatione ſæculi declarat, dicens: Et cum aperuiſſet, inquit, ſigillum ſextum, ecce terræ motus factus eſt magnus, & factus eſt ſol niger, ut ſaccus cilicinus, & luna tota ſanguinea facta eſt, & ſtellæ ceciderunt in terram, quomodo ficus a vento magno agitata mittit groſſos ſuos, & cœlum receſſit ut liber cum involvitur, & omnis mons & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt: & reges terræ, & maximi quique, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis ſervus & liber abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in cavernis montium, dicentes montibus & petris: Cadite ſuper nos, & abſcondite nos a conſpectu Patris ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni: quoniam venit dies interitionis, & quis poterit ſtare? Item in eadem Apocalypſi hoc quoque Joannes dicit ſibi revelatum: Vidi, inquit, thronum magnum, & candidum ſedentem ſuper eum, a cujus facie fugit cælum & terra, & locus eorum inventus non eſt: & vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes ante conſpectum throni Domini, & libri aperti ſunt. Et alius liber apertus eſt qui eſt vitæ: & judicati ſunt ſinguli ſecundum ea quæ ſcripta erant in libro, ſecundum opera ipſorum. Sed & Apoſtolus bonum conſulens,

ſic

ſic hortatur nos, dicens: Nemo vos decipiat inanibus verbis: propterea enim venit ira Dei ſuper filios contumaciæ, nolite eſſe participes eorum.

Demus igitur totis viribus fidei noſtræ Deo laudem, demus plenam confeſſionem: quandoquidem ſuper pœnitentia noſtra gaudeant virtutes cælorum, gaudeant angeli omnes, gaudeat & Chriſtus; qui nos denuo peccatis oneratos, delictis obrutos, plena & clementi moderatione ceſſare a facinore hortatur dicens: Convertite vos, & redite ab impietatibus veſtris, & non erunt vobis iniquitates veſtræ ad pœnam.. Projicite a vobis omnes impietates veſtras, quas feciſtis adverſum me: & facite vobis cor novum & ſpiritum novum. Et ut quid vos morti traditis domus Iſrael? Non enim deſidero mortem peccatoris. Ego ſum, ego ſum, qui deleo facinora tua, & non commemorabor te: tu autem in mente habe, & judicemus. Dic tu facinora tua prius, ut juſtificeris. Dum patet, fratres, indulgentiæ aditus, Deum plenis ſatisfactionibus deprecemur. Humiliemus nos, ut exaltari poſſimus. Acquieſcamus divinæ exhortationi, qua evadere liceat diem Domini & iram. Dicit enim ſic: Reſpice, fili, nationes hominum, & ſcito. Quis ſperavit in Domino, & confuſus eſt? permanſit in mandatis illius, & derelictus eſt? aut invocavit eum, & deſpexit illum? quoniam pius & miſericors Dominus, & remittens in tempore tribulationis peccata omnibus inquirentibus ſe in veritate. Ait ergo: Dic tu facinora tua prius, ut juſtificeris. Præ manu ſit vobis oratio illa exomologeſeos plena.

Digitized by Google

APPENDIX I.

Digitized by Google

ANONYMI

LIBER

DE REBAPTISMATE.

Non debere denuo baptizari qui ſemel in nomine Domini Jeſu Chriſti ſint tincti.

Animadvertendo quæſitum apud fratres, quid potius obſervari oportet in perſonam eorum, qui in hæreſi quidem, ſed in nomine Dei noſtri Jeſu Chriſti ſint tincti, poſtmodum inde digreſſi, & ſuppliciter ad eccleſiam Dei advolantes, totis præcordiis pœnitentiam agerent, & erroris ſui damnationem nunc demum intelligentes, auxilium ſalutis ab ea implorarent: utrum vetuſtiſſima conſuetudine ac traditione eccleſiaſtica, poſt illum quod foris quidem, ſed in nomine Jeſu Chriſti Domini noſtri acceperunt baptiſma, tantummodo imponi eis manum ab epiſcopo ad accipiendum ſpiritum ſanctum ſufficeret, & hæc manus impoſitio ſignum fidei iteratum atque conſummatum eis præſtaret; an vero etiam iteratum baptiſma his neceſſarium eſſet, tamquam nihil habituris, ſi hoc quoque adepti ex integro non fuiſſent, perinde ac ſi numquam baptizati in nomine Jeſu Chriſti forent. Ideoque nonnulla ſuper hac nova quæſtione ſcripta aut reſcripta eſſe jactabantur, quibus utraque pars ad deſtruenda aliena ſummo ſtudio nitebatur. In quo genere quæſtionis, ut mihi videtur, nulla omnino potuiſſet controverſia, aut diſceptatio emergere, ſi unuſquiſque noſtrum contentus venerabili eccleſiarum omnium auctoritate, & neceſſaria humilitate nihil innovare geſtiret, cum locum contradictioni non quemlibet

libet animadverteret. Namque omne quod & anceps & ambiguum, & in diverſis ſententiis prudentium ac fidelium virorum conſtitutum eſt, ſi contra priſcam & memorabilem cunctorum emeritorum ſanctorum, & fidelium ſolenniſſimam obſervationem judicatur, damnari utique debet, cum in re olim compoſita & ordinata quodcumque eſt illud quod contra eccleſiarum quietem atque pacem in medium producatur, nihil præter diſcordias & ſimultates, & ſchiſmata allaturum; ubi nullus alius fructus reperiatur niſi hic ſolus, ut unus homo, quicumque ille eſt, magnæ prudentiæ & conſtantiæ eſſe, apud quoſdam leves homines inani gloria prædicetur, & hæreticorum ſtupore præditus, quibus hoc unicum perditionis ſolatium eſt, ſi non ſoli peccare videantur, errores & vitia univerſarum eccleſiarum correxiſſe, apud ſimillimos ſui & compares celebretur. Hæreticorum enim omnium hoc ſtudium atque propoſitum eſt, ſanctiſſimæ matri noſtræ eccleſiæ ejuſcemodi & plurimas quantas calumnias nectere, & inveniſſe aliquid, quod ei crimini vel etiam leviter dari poſſet, ſummam gloriam ducere. Quod cum nullum ſanæ mentis fidelium tenere, vel maxime nullum omnino in quocumque clero conſtitutum, ac multo magis epiſcoporum, audere deceat, monſtri ſimile eſt ipſos epiſcopos talia ſcandala cogitare, & turpitudinem matris eccleſiæ, ſi quam putant in hoc negotio eſſe, contra præceptum legis & omnium ſcripturarum, nimis inreverenter cum ipſa ipſorum turpitudine, & periculo non vereri detegere, quamquam nulla ſit in hoc niſi in errore ipſorum illorum turpitudo eccleſiæ. Itaque deterius delinquitur ab hominibus ejuſmodi; ſi id quod in obſervatione antiquiſſima ab iis, tamquam non recte fiat, reprehenditur, & ab his qui ante nos fuerunt, tum etiam a nobis recte obſervatum eſſe, & obſervari manifeſte ac fortiter oſtendatur, ita ut

etſi

Digitized by Google

etſi paribus argumentis ex utraque parte congrederemur, tamen quia non poterat id quod innovabatur, ſine diſſenſione fratrum, & damno eccleſiaſtico conſiſtere, utique non debeat contra fas, quod ajunt, & nefas, id eſt contra bonum & æquum, eccleſiæ matri quaſi macula temere infligi, eiſque qui hoc adtentarent, audaciæ hujus atque impietatis ignominia merito deberet adſcribi. Sed quoniam non eſt in noſtra poteſtate, ut ſecundum præceptum apoſtoli idipſum dicamus omnes, neve ſint in nobis ſchiſmata: tamen in quantum poſſumus, connitimur hujus tractatus ſtatum demonſtrare, & turbulentis hominibus, ut vel nunc ſuum negotium agere incipiant, perſuadere, conſecuturus plurimum etiam nobis, ſi hoc quoque conſilio ſano tandem voluerint adquieſcere. Et ideo quæcumque ſanctarum ſcripturarum ad hanc partem pertinentia ſunt capitula, neceſſario in unum congeremus, & quæ videntur eſſe diverſa aut varia, quantum poterit, manifeſte inter ſe conglutinabimus, & utilitatem ac commodum ſingulorum pro mediocritate noſtra examinabimus, ut accendi in eccleſia formam, & conſuetudinem ſaluberrimam atque pacificam univerſis fratribus inſinuemus. Igitur adgredientibus tractatum ſalutaris & novi, hoc eſt, ſpiritalis & evangelici baptiſmatis, in primis occurrit notiſſima omnibus prædicatio celebrata, atque cœpta ab Joanne Baptiſta, qui aliquantum deſciſcens a lege, id eſt Moyſis antiquiſſimo baptiſmate, & viam novæ, & veræ gratiæ præſternens, & baptiſmate quod interim exercebat aquæ & pœnitentiæ ſenſim aures Judæorum præveniebat, & occupabat ſpiritalis baptiſmatis futuri annuntiatione, adhortans eos, & dicens: *Qui poſt me venit fortior me eſt, cujus ego non ſum dignus corrigiam calciamenti ſolvere. Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto, & igni.* Propter quod nobis quoque hujus ſermonis orſus hinc incipere debebit. Nam & Domi-

nus hanc eamdem vocem Joannis poſt ſuam reſurrectionem in actis apoſtolorum confirmans, *præcepit eis ab Hieroſolymis non diſcedere, ſed exſpectare illam promiſſionem patris, quam audiſtis a me, quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini ſpiritu ſancto non poſt multos hos dies.* Itemque Petrus eadem verba Domini percenſuit, rationem pro ſe apud apoſtolos reddens, dicendo: *Cum autem inciperem loqui ego, irruit ſpiritus ſanctus ſuper eos, ſicut & ſuper nos in principio, & recordatus ſum ſermonem Domini, ſicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini ſpiritu ſancto. Si ergo æquale donum dedit eis, ſicut & nobis, credentibus Dominum Jeſum Chriſtum, ego quis eram, qui poſſem prohibere Domino?* Et iterum: *Viri fratres, ſcitis quia a diebus antiquis in nobis Deus elegit per os meum audire gtntes verbum evangelii, & credere; & qui corda novit Deus teſtimonium perhibuit, dans eis ſpiritum ſanctum ſicut & nobis.* Ac propterea hujus ſententiæ quæ ſit vis & poteſtas, conſiderare debemus. Ait enim Dominus eis qui poſtmodum baptizari haberent, quia crederent, baptizandos eſſe, non quemadmodum a ſe in aqua in pœnitentiam, ſed in ſpiritu ſancto. De qua prædicatione cum utique nemo noſtrum poſſit ambigere, manifeſtum eſt qua ratione homines in ſpiritu ſancto baptizati ſint. Nam & proprie in ipſo ſolo ſancto ſpiritu baptizati ſunt, qui crediderunt; quia Joannes diſcrevit & dixit, dicens ſe quidem in aqua baptizare, venturum autem qui in ſpiritu ſancto baptizet. Gratia & vlrtute Dei ſunt & hoc & occulta largiente & operante, nihilominus autem etiam in baptiſmate ſpiritus, & aquæ, præterea etiam in baptiſmate ſpiritus in ſanguine proprio uniuſcujuſque, ſicut declarant nobis ſanctæ ſcripturæ, quarum per ſingula quæque eorum, quæ enarrabimus, adferemus perſpicuas probationes. Ad quæ forte tu, qui novum quid inducis, continuo impatienter re-

ſpon-

Digitized by Google

ſpondeas, ut ſoles, dixiſſe in evangelio Dominum: *Niſi quis denuo natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum cælorum.* Ex quo manifeſte apparet, illi baptiſma ſolum prodeſſe, cui poſſit etiam ſpiritus ſanctus ineſſe; ſuper ipſum enim Dominum, cum baptizaretur, ſpiritum ſanctum deſcendiſſe, factumque ejus atque dictum pariter congruere, nec alia ulla ratione myſterium iſtud poſſe conſiſtere. Cui reſponſo nemo noſtrum adeo ita inſanus reperitur, aut contumax, ut audeat contra fas aut contra verum contradicere, ſcilicet rebus integris, & omni modo ita in eccleſia gerundis, & ſecundum diſciplinæ ordinem perpetuo a nobis obſervandis. Sed ſi in eodem novo teſtamento hæc, quæ in iſto negotio deprehendimus adunata, nonnumquam reperiantur quodam modo diviſa ac ſeparata, & proinde diſpoſita, atque ſi ſint ſingula, videamus utrum poſſint eſſe aliquando etiam ſingulariter ſolitaria, quaſi non ſint mutila, ſed tamquam integra atque perfecta. Nam cum per manus impoſitionem epiſcopi datur unicuique credenti ſpiritus ſanctus, ſicut apoſtoli circa Samaritanos poſt Philippi baptiſma manum eis imponendo fecerunt, & hac ratione ſpiritum ſanctum in eos contulerunt (quod ut fieri poſſet ipſi pro eis oraverunt, nondum enim ſuper quemquam eorum deciderat ſpiritus, tantum autem baptizati erant in nomine Domini Jeſu) Dominus quoque noſter poſt reſurrectionem, cum inſufflaſſet, & dixiſſet apoſtolis ſuis: *Accipite ſpiritum ſanctum*, ita demum largitus eis ſpiritum ſanctum cum ita invenitur: quid tibi, frater, videtur, ſi quis non ab epiſcopo baptizatus, ita ut ſi in continenti etiam manus ei imponatur, priusquam tamen accipiat ſpiritum ſanctum, fuerit defunctus, utrum cenſeas ſalutem percepiſſe eum necne: quoniam quidem & ipſi apoſtoli & diſcipuli, qui etiam

Digitized by Google

alios baptizabant, qui etiam a Domino ſint baptizati, non ſtatim ſpiritum ſanctum acceperint, qui nondum erat, quia Jeſus nondum fuerat clarificatus, ſed poſt reſurrectionem ejus nec modicum intervallum temporis, quo id geſtum eſt, interceſſerit. Sicuti & cum baptizati ſunt a Philippo Samaritani, donec Samariam rogati ab Hieruſalem apoſtoli deſcenderent ad illos, ut eis manum imponerent, & ſpiritum ſanctum per manus impoſitionem in eos conferrent, vel quoniam illo intervallo temporis aliquis eorum non adeptus ſpiritum ſanctum, morte potuit intercipi, & defraudatus gratia ſpiritus ſancti defungi. Quod hodierna quoque die non poteſt dubitari eſſe uſitatum, & evenire ſolitum; ut plerique poſt baptiſma ſine impoſitione manus epiſcopi de ſæculo exeant, & tamen pro perfectis fidelibus habentur, ſicuti Æthiopus eunuchus, cum rediret ab Hieruſalem, & legeret prophetam Eſaiam, & hæſitaret, ſuggerente ſpiritu, audita veritate a Philippo diacono, credidit, & baptizatus eſt, & cum aſcendiſſet de aqua, ſpiritus Domini rapuit Philippum, & non vidit eum jam nunc amplius eunuchus. Abibat enim viam ſuam gaudens: quoniam, ut animadvertis, impoſita ei manus non eſt ab Epiſcopo, ut ſpiritum ſanctum acciperet. Quod ſi hoc admittis, & ſalutare eſſe credis, nec opinioni omnium fidelium refragaris, neceſſe eſt confitearis, proinde autem atque hoc latius tractatu procedit, etiam illud aliud latius poſſe conſiſtere, id eſt, ut per ſolam manus impoſitionem epiſcopi, quia baptiſma in nomine Jeſu Chriſti Domini noſtri præceſſit; poſſit alio homini pœnitenti atque credenti etiam ſpiritus ſanctus tribui; quoniam eos qui in Chriſtum credituri eſſent, ſcriptura ſancta prædixit oportere in ſpiritu baptizari, ita ut & hi quoque non videantur minus aliquid habere, quam illi qui perfecti ſunt chriſtiani, nec neceſſe ſit quæri;

quale

quale illud baptiſma fuerit, quod in nomine Jeſu Chriſti ſunt conſecuti. Niſi forte in illo quoque ſuperiore tractatu, circa eos qui tantummodo in nomine Chriſti Jeſu baptizati fuerunt, ſtatuas etiam ſine ſpiritu ſancto poſſe ſalvos fieri, aut non hac ſola ratione, ſed ſi per manus impoſitionem epiſcopi ſpiritum ſanctum conſueſſe præſtari, aut etiam non epiſcopum dicas ſpiritum ſanctum ſolitum eſſe largiri. Quod ſi ita eſt, & poteſt aliquid horum eveniens ſalutem homini credenti non præripere, tu quoque ipſe annuis, quoniam modo dimidiatum, & non ut contendis, conſummatum myſterium fidei, qua neceſſitas intervenit, ſalutem adimere non poſſe credenti & pœnitenti homini. Aut ſi dicis hujuſmodi hominem ſalvum non poſſe fieri, omnibus epiſcopis ſalutem adimimus, quos ita periculis quam certiſſimis adſtringis, ut omnibus qui ſub cura eorum agunt, & hac atque illac diſperſis regionibus ipſorum infirmantur, per ſemetipſos ſubvenire debeant, quia ceteri homines minores clericis qui periclitantur, hoc idem præſtare non poſſint, ne ſanguis eorum qui vacui de ſæculo exiſſe videbuntur, de manu epiſcoporum neceſſe habeat requiri. Porro autem, ut non ignoratis, credentibus hominibus invenitur ſpiritus ſanctus a Domino datus ſine baptiſmate aquæ, ſicut actis apoſtolorum continetur in hunc modum: *Adhuc loquente Petro verba hæc, irruit ſpiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum, & obſtupefacti ſunt qui erant ex circumciſione fideles, quotquot ſimul venerant cum Petro, quia & ſuper gentes donum ſpiritus ſancti effuſum eſt. Audiebant enim eos loquentes linguis ſuis, & magnificabant Deum. Tunc reſpondit Petrus: Numquid aliquis aquam prohibere poteſt, ut non baptizentur iſti, qui ſpiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos? Et præcepit eos baptizari in nomine Jeſu Chriſti.* Sicut etiam idem Petrus poſtmodum de eiſdem gentibus pleniſſime docuit nos dicens: *Et nihil diſcrevit inter*

Digitized by Google

nos & ipſos, fide emundatis cordibus eorum. Atque hoc non erit dubium, in ſpiritu ſancto homines poſſe ſine aqua baptizari, ſicut animadvertis baptizatos hos, prius quam aqua baptizarentur, ut ſatisfieret; & Joannis & ipſius Domini prædicationibus, quandoquidem & hi ſine manus impoſitione apoſtolorum, & ſine lavacro quod poſtea adepti ſunt, gratiam repromiſſionis acceperint, & ſic paulo ante emundatis cordibus eorum, Deus per fidem ipſorum etiam remiſſionem peccatorum ſimul eis largitus ſit, ut hoc ſolum eis baptiſma ſubſequens præſtiterit, ut invocationem quoque nominis Jeſu Chriſti acciperent, ne quid eis deeſſe videretur ad integritatem miniſterii & fidei. Quod etiam e contrario latere tractatus hujus ſunt conſecuti ipſi illi diſcipuli Domini noſtri, ſuper quos jampridem baptizatos poſtremo die pentecoſtes ſupervenit ſpiritus ſanctus, voluntate Dei quidem non ſua ſponte cælo lapſus, ſed ad hoc ipſum munus effuſum ſedet ſuper unumquemque eorum, cum juſti jampridem, ut diximus, baptiſmate Domini fuiſſent baptizati, ſicut & ipſi apoſtoli, qui tamen omnes Dominum nocte, qua apprehenſus eſt, deſeruiſſe inveniuntur, & ille ipſe qui glorlatus eſt perſeveraturum ſe in ſua fide, Petrus, & adverſus ipſius Domini prædictum obſtinatiſſime repugnavit; poſtremo tamen eum etiam negavit, ut hac ratione oſtenderetur nobis, quæ medio tempore quoquo modo contraxerant delicta, eadem hæc in eis fide poſtmodum ſincera per baptiſma ſpiritus ſancti non dubie eſſe dimiſſa. Nec ulla ut puto, alia ex cauſa apoſtoli his quos in ſpiritu ſancto adloquebantur, præceperant; ut in nomine Chriſti Jeſu baptizarentur, niſi quia virtus nominis Jeſu ſuper quemcumque hominum baptiſmate invocata ad ſalutem adſequendam, non modicam prærogativam ei qui baptizaretur, præſtare poſſet, ſicuti Petrus in actis apoſtolorum enarrat dicens: *Nec enim*

aliud

Digitized by Google

aliud eſt nomen ſub cælo quod datum eſt hominibus, in quo oportet ſalvos fieri nos. Sicut enim apoſtolus Paulus aperit, oſtendens, quia Deus exaltavit Jeſum Dominum noſtrum, & donavit illi nomen ad hoc ut ſit ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omnes genua curvent cæleſtium, & terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus eſt Jeſus in gloria patris: & ille in quo cum baptizaretur, invocatum eſſet in nomine Jeſu, licet in aliquo errore conſequeretur, tamen quandoque non prohiberetur rectum ſapere, & errorem ſuum corrigere, & ad epiſcopum venire, & ſinceriter confiteri Jeſum noſtrum coram hominibus, ut tunc cum ab epiſcopo ei manus imponeretur, etiam ſpiritum ſanctum acciperet, nec invocationem illam priſtinam nominis Jeſu amitteret, quam nemini noſtrum licet damnare, quum hæc nuda & ſingularis ſi in errore ſit conſtituta, non poſſet ad ſalutem præſtandam ſufficere, ne hac ratione etiam ethnicos & hæreticos abutentes nomen Jeſu, credamus ad ſalutem ſine vera re atque integra poſſe pervenire. Quam tamen invocationem nominis Jeſu correctione erroris, & agnitione fidei veritatis, & abſciſſa omni labe præteritæ converſationis, myſterio Dei circa ejuſmodi homines rite perpetratam locum habitura non erat obtinere, & poſtremo in fide recta & ad integritatem ſigni præſtandam non obeſſe, ſupplemento ejus quod deerat, accedente, perquam utile eſt credere, & tot annorum totque eccleſiarum, itemque apoſtolorum & epiſcoporum auctoritati cum bona ratione adquieſcere, cum ſit maximum incommodum ac diſpendium ſanctiſſimæ matris eccleſiæ, adverſus priſca conſulta poſt tot ſæculorum tantam ſeriem, nunc primum repente ac ſine ratione inſurgere. Nec enim propter aliud Petrus, qui jam fuerat baptizatus, & quid ſentiret de Domino, ab ipſo Domino erat interrogatus, & veritate relevatio-

Digitized by Google

nis patris cæleſtis in eum collocata, quod Dominus noſter non ſolum Chriſtus, verum etiam filius Dei vivi eſſet confeſſus; poſtmodum eidem Chriſto prædicanti de ſua paſſione refragatus eſſe monſtratus eſt, & propterea ſatanas dici oſtenſus eſt, niſi quia futurum erat ut quidam, tametſi variantes in ſententia propria, & claudicantes aliquando in fide atque doctrina, cum in nomine Jeſu baptizarentur, tamen ſi intervallo quodam temporis recorrigere id potuiſſent, non propterea a ſalute exciderent, ſed quandoque reſipuiſſent, integram ſpem ſalutis pœnitendo obtinerent, præſertim cum ſpiritum ſanctum, quo baptizari unuſquiſque hominum debet, acciperent, aliquid tale deſignaſſent, ſicuti non ſolum Petrum hoc paſſum eſſe in evangelio deprehendimus, verum univerſos quoque diſcipulos, quibus jam baptizatis poſtea Dominus ait: *quia vos omnes ſcandalizabimini in me*: qui omnes, ut animadvertimus, correcta fide ſua poſt reſurrectionem Domini in ſpiritu ſancto ſunt baptizati, ut non immerito hodie quoque credamus, homines correctos a priſtino errore in ſpiritu ſancto poſſe baptizari, qui cum aqua baptizarentur in nomine Domini aliquando ſcabram habuiſſent fidem, quoniam multum intereſt, utrum in totum quis non ſit baptizatus in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, an vero in aliquo claudicet, cum baptizatur baptiſmate aquæ, quod minus eſt, dummodo poſtea conſtet in veritate ſincera fides in baptiſmate ſpiritus, quod non dubie majus eſt. Nec æſtimes huic tractatui contrarium eſſe, quod dixit Dominus: *Ite, docete gentes, tinguite eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti.* Quia cum hoc verum & rectum, & omnibus modis in eccleſia obſervandum ſit, & obſervari quoque ſolitum ſit; tamen conſiderare oportet, quod invocatio nominis Jeſu non debet a nobis futilis videri propter venerationem, & virtutem ipſius nominis; in quo nomi-

Digitized by Google

nomine virtutes omnes ſolent fieri, & nonnumquam aliquæ etiam ab hominibus extraneis. Ceterum quo pertinent illa verba Chriſti, qui negaturum ſe eſſe dixit, nec noſſe eos, qui ſibi in die judicii dicturi eſſent: *Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus? & in nomine tuo dæmonia ejecimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus?* reſpondendo eis etiam cum jurejurando: *quia numquam cognovi vos, diſcedite a me qui operamini iniquitatem;* niſi oſtenderetur nobis nonnumquam etiam ab his qui operarentur iniquitatem, poſſe per nimiam virtutem nominis Jeſu etiam hæc fieri. Iccircoque debet invocatio hæc nominis Jeſu quaſi initium quoddam myſterii dominici, commune nobis & ceteris omnibus accipi, quod poſſit poſtmodum reſiduis rebus impleri, alias non profutura talis invocatio, eum ſola permanſerit, quia poſt mortem ejuſmodi hominis non poteſt ei quidquam omnino adjici vel ſuppleri, aut in aliquo prodeſſe in die judicii, cum illi a Domino noſtro quæ ſupra memoravimus, cœperint exprobrari; qui tamen univerſi hodie, ut ſibi his modis ſubveniant quibus ſupra oſtendimus, non poſſunt ab ullo hominum tam dure tamque crudeliter prohiberi. Sed ad hæc, ut ſoles, contradices, opponendo nobis tunc cum baptizarentur, integre ac recte diſcipulos, ac non ut hos hæreticos eſſe baptizatos. Quod ex perſona ipſorum, & ejus qui baptizavit illos, ſumas neceſſe eſt. Et ideo nos ad propoſitionem hanc tuam non ut accuſatores diſcipulorum Domini reſpondemus, ſed ſicuti compellimur quia neceſſe eſt, ubi, & quando, & quemadmodum unicuique noſtrum ſalus ſit præſtita, rationibus inveſtigemus. Namque natum eſſe Dominum noſtrum, & Chriſtum eſſe eum multis rationibus a diſcipulis ejus non immerito credi videbatur, quod ex tribu Juda, quod ex genere David, quodque in civitate Bethleem fuiſſet natus, quod paſtoribus ab an-

Digitized by Google

gelis, quoniam ſalvator illis natus eſſet, eodem momento fuiſſet annuntiatus, quod in oriente viſa ejus ſtella, ſollicitiſſime fuiſſet a magis requiſitus & adoratus, & illuſtribus donis & inſignibus muneribus honoratus, quod puer admodum in templo ſedens, cum legis doctoribus prudenter & cum admiratione omnium diſputaſſet, quod cum baptizaretur, ita ut nulli alii contigerat, cælis apertis, deſcenſione ſpiritus ſancti, & ſuper eum manſione, teſtimonio etiam patris ſui, itemque Joannis Baptiſtæ fuiſſet clarificatus, quod ſupra humanam mediocritatem corda & cogitationes univerſorum intelligeret, quod languores & vitia, & valetudines cum poteſtate maxima curaret atque ſanaret, quod remiſſiones peccatorum cum evidenti probatione præſtaret, quod dæmonia juſſu expelleret, quod leproſos verbo mundaret; quod aquam in vinum convertendo, convivium nuptiale admirabili lætitia amplificaret, quod cæcis viſionem reſtitueret aut indulgeret, quod doctrinam patris cum omni fiducia aſſereret, quod in loco deſerto de quinque panibus quinque millia hominum ſaturaret, quod reliquiæ atque buccellæ pluſquam duodecim cophinos implerent, quod mortuos pro ſua pietate paſſim ſuſcitaret, quod ventis & mari ut quieſcerent, imperaret, quod ſuper mare pedibus ambularet, quod virtutes omnes omnino perficeret. Quibus rebus, & hujuſcemodi compluribus factis ad claritatem ejus pertinentibus, conſequens eſſe videbatur, ut quemadmodum Judæi de Chriſto ſentiunt, quod tamen de Jeſu Chriſto Domino noſtro non credunt, ut etiam ipſi exiſtimarent, ut talis & tantus nulla obita morte in æternum perſeveret, & regnum Iſrael & totius orbis in perpetuum quod non corriperetur, poſſideret. Unde etiam Judæi auſi fuerunt eum rapere, & in regnum unguere: quod quidem neceſſe habuit ille ſuperfugere: ac propterea diſcipuli ejus arbitrabantur, quod nulla alia ra-

tione

Digitized by Google

tione vitam æternam his præſtaturus eſſet, niſi primum ipſe vitam hanc temporalem cum illa æterna in ſe ipſo continuaſſet. Denique cum converſarentur in Galilæa, dixit eis Jeſus: *Incipit filius hominis tradi in manus hominum, & interficient eum, & poſt triduum reſurget.* Et contriſtati ſunt nimis, quia, ſicuti diximus, longe diverſum prius animis ac mente conceperant. Denique hic fuit etiam Judæorum ſermo contradictionis adverſus eum, cum ſe ipſe quidem doceret eos, & futura annuntiaret, illi autem dicerent: *Nos audivimus a lege quia Chriſtus manet in æternum; & quomodo tu dicis, quia exaltari oportet filium hominis?* Itaque fuit diſcipulorum eadem hæc præſumtio de Chriſto, prorumpente in iſtum ſermonem incredulitatis ſuæ Petro ipſo duce ac principe apoſtolorum. Dum enim a Domino ſimul cum ceteris fuiſſet interrogatus, quidnam ſentiret de ipſo, id eſt, quem eſſe eum exiſtimaret, & primo veritatem confeſſus fuiſſet, dicens eſſe eum Chriſtum filium Dei vivi, & propterea beatus ab illo judicatus eſſet; quod hoc non carnaliter, ſed per patris cæleſtis revelationem adſecutus eſſet: idem tamen, ubi cœpit Jeſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum Hieroſolymam ire, & multa pati a ſenioribus & ſacerdotibus, & ſcribis & interfici, & poſt diem tertium reſurgere, nihilominus ille verus Chriſti confeſſor poſt pauculos dies aſſumpto eo cœpit illum corripere dicens: *Propitius ſit tibi, non erit iſtud;* ita ut propterea audire a Domino commeruerit: *Vade poſt me ſatanas, ſcandalum mihi es,* ob hoc quod non ſaperet ea quæ ſunt Dei, ſed ea quæ ſunt hominum. Quæ increpatio adverſus Petrum magis magiſque eluxit adprehenſo Domino, cum a muliercula conterritus diceret: *Neſcio quid dicas, neque novi te,* & iterum cum hoc idem diceret adhibito jurejurando, & tertio devotans & jurans adfirmaret, quoniam non noſſet hominem, & non ſemel ſed ſæpius

Digitized by Google

pius eum negaſſet, quod conſilium ei quoniam uſque ad paſſionem Domini perſeveraturum erat, multo prius a Domino palam factum eſt, ut nos quoque id non ignoremus. Denique poſt reſurrectionem Domini unus e diſcipulis ejus Cleopas, cum eſſet mœſtus ſecundum errorem omnium condiſcipulorum ſuorum, ipſi Domino tamquam alicui ignoto referens quod contigerat, ſic locutus eſt, dicens de Jeſu Nazareno, qui fuit propheta potens in factis & dictis, in conſpectu Dei & univerſi populi, quomodo hunc tradiderunt ſacerdotes, & principes noſtri in damnationem mortis, & cruci eum fixerunt. Nos autem ſperabamus, quod ipſe erat redempturus Iſrael. Juxta quæ omnes quoque diſcipuli adſeverationem quoque mulierum, quæ poſt reſurrectionem viderant Dominum, judicaverunt deliramenta, & quidam ipſorum viſo eo non crediderunt, ſed dubitaverunt, quique tunc non interfuerunt omnino non crediderunt, niſi poſtmodum ab ipſo Domino omnibus modis fuiſſent objurgati atque increpati; quoniam mors eos ita offenderat, ut putarent eum non reſurrexiſſe, quem crediderant mori non debuiſſe; quia contra opinionem ipſorum ſemel mortuus fuiſſet. Itaque quod ad ipſos diſcipulos pertinet, neque integram neque perfectam fidem habuiſſe, his modis quibus retulimus, inveniuntur, & quod multo gravius eſt, ſicut in evangelio cata Joannem ſcriptum eſt, etiam alios baptizabant. Præterea quid dicturus es de his, qui plerumque ab epiſcopis peſſimæ converſationis baptizantur: qui tamen tandem, cum Deus voluerit, in ſceleribus ſuis convicti, etiam ipſa ut prorſus etiam communicatione privantur? Aut quid ſtatues de eis, qui ab epiſcopis prave ſentientibus, aut imperitioribus fuerint baptizati, quando non ad liquidum & integre, vel etiam aliter quam oportet, in traditione ſacramenti fuerint locuti, certe aut interrogaverint, quid

aut

Digitized by Google

aut interrogantes a reſpondentibus audierint, quod minime ita interrogari aut reſponderi debet, quod tamen non valde illam noſtram rectam fidem lædat, ſed non tam ornate ut tu & compoſite, iſti quoque ſimpliciores homines myſterium fidei tradant. Dicturus es enim utique pro tua ſingulari diligentia, hos quoque denuo baptizandos eſſe, cum maxime eis res deſit aut obſtet, quo minus inviolabile illud divinum myſterium fidei intemeratum poſſint accipere. Sed enim virorum optime, reddamus & permittamus virtutibus cæleſtibus vires ſuas, & dignationi divinæ majeſtatis concedamus operationes proprias, & intelligentes quantum in ea ſit emolumentum, libenter ei adquieſcamus. Et ideo cum ſalus noſtra in baptiſmate ſpiritus, quod plerumque cum baptiſmate aquæ conjunctum eſt, ſit conſtituta, ſiquidem per nos baptiſma tradetur, integre, & ſolenniter, & per omnia quæ ſcripta ſunt, adſignetur, atque ſine ulla ullius rei ſeparatione tradatur, aut ſi a minore clero per neceſſitatem traditum fuerit, eventum exſpectemus; ut aut ſuppleatur a nobis, aut a Domino ſupplendum reſervetur; ſi vero ab alienis traditum fuerit, ut poteſt hoc negotium, & ut admittit, corrigatur, quia ſpiritus ſanctus extra eccleſiam non ſit, fides quoque non ſolum apud hæreticos, verum etiam apud eos qui in ſchiſmate conſtituti ſunt, ſana eſſe non poſſit. Iccircoque pœnitentiam agentibus, correctiſque per doctrinam veritatis & per fidem ipſorum, quæ poſtea emendata eſt purificato corde eorum, tantummodo baptiſmate ſpiritali, id eſt manus impoſitione epiſcopi, & ſpiritus ſancti ſubminiſtratione, ſubveniri debeat, ſignum quoque fidei integrum hoc modo & hac ratione tradi in eccleſia merito conſuevit, ne invocatio nominis Jeſu, quæ aboleri non poteſt, contemptui a nobis videatur habita, quod utique non oportet, quamquam talis invocatio, ſi nihil eorum quæ memora-

mora-

moravimus, ſecutum fuerit, ab operatione ſalutis ceſſet ac vacet. Dicente enim apoſtolo unum eſſe baptiſma, neceſſe eſt invocatione nominis Jeſu perſeverante, quia non poteſt a quoquam hominum quæ ſemel invocata eſt, auferri, ſi eam contra decretum apoſtolorum geminare auſi fuerimus nimietate præſtandi immo ſuperaddendi baptiſmatis ſtudio, ſi ille qui ad eccleſiam revertitur, nolit denuo baptizari, futurum eſt ut defraudemus baptiſmate ſpiritali eum, quem putamus defraudandum non eſſe baptiſmate aquæ. Quid autem ſtatues in perſonam ejus verbum audientis, qui forte adprehenſus in nomine Chriſti ſtatim confeſſus, ac priuſquam baptizari aqua permitteretur ei, fuerit punitus, utrum periſſe [illegible] pronuntiabis, quia non eſt aqua baptizatus, an vero aliquid extrinſecus patrocinari ei ad ſalutem exiſtimabis, licet non ſit aqua baptizatus. Quod periſſe eum exiſtimabis, obviam tibi veniet ſententia Domini dicentis: *Quicumque me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor illum & ego coram patre meo qui in cælis eſt*: quia nihil intereſt, utrum hic verbum audiens, an fidelis ſit qui confitetur Domino, dummodo ipſum Chriſtum, quem confiteri oportet, confiteatur, quia Dominus pari vice confitendo, & ipſe confeſſorem ſuum apud patrem honore eum martyrii ſui, ut pollicitus eſt, exornet. Quod utique non debet latius accipi, quaſi poſſit uſquequaque porrigi, quia poteſt Chriſti nomen etiam hæreticus aliquis, qui tamen ipſum Chriſtum negat, confiteri, quia in alium Chriſtum credit, cum Chriſtus confiteatur quod ei prodeſſe minime poſſit, ſiquidem Dominus non ſe ipſum in confeſſionem a nobis coram hominibus deduci oportere dixit, quod ſine ipſo, & ſine venerando nomine ejus non poteſt fieri. Et ideo integrum ac ſincerum, & incontaminatum & inviolatum utrumque debet conſiſtere confitenti, nullo delectu habito ipſius confeſſo-

feſſoris, ſive ille juſtus, ſive peccator, perfectuſque chriſtianus; an vero etiam nunc imperfectus, qui ſummo diſcrimine ſuo Dominum confiteri non timuit. Nec eſt hoc contrarium ſuperiori tractatui: quia illic quidem tempus ſupererat ad corrigenda quæ mutila vel prava ſunt, & quoniam quædam conceſſa ſunt ipſi tantummodo nomini noſtri, martyrium autem non niſi in ipſo, & per ipſum Dominum poſſit conſummari, & iccirco neque Chriſtum ſine ipſius nomine quis poſſit confiteri, neque nomen Chriſti ſine ipſo Chriſto ad confeſſionem cuiquam poſſit patrocinari. Quapropter totus diſcernendus eſt tractatus hic, ut poſſit manifeſtior fieri. Namque invocatio nominis Jeſu ideo tantum patrocinari poteſt, ſi rite ſuppleta poſtea fuerit, quia & prophetæ, & apoſtoli ita prædicaverunt. Ait enim Jacobus in actis apoſtolorum: *Viri fratres, audite, Simon expoſuit, quemadmodum primum Deus viſitaverit accipere ex gentibus populum nomini ſuo; & huic conſonant ſermones prophetarum, ſicut ſcriptum eſt: poſt hæc revertar, & reædificabo tabernaculum illud David quod cecidit, & quæ demolita ſunt ejus reædificabo, & denuo erigam illud, uti exquirant reſidui hominum Deum, & omnes gentes ſuper quas invocatum eſt nomen meum ſuper eas; dicit Dominus faciens hæc.* Itaque & reſidui hominum, id eſt quidam Judæorum, & omnes gentes ſuper quas invocatum eſt nomen Domini, poſſunt & neceſſe habent requirere Dominum, quia ipſa invocatio nominis præbet eis occaſionem, vel etiam imponit neceſſitatem requirendi Dominum; cum quibus recipiunt ſcripturas ſanctas, ſive univerſas, ſive quaſdam, tamen audentius de veritate tractare quam cum gentibus, ſuper quos non eſt invocatum nomen Domini Jeſu filii Dei vivi, ſicuti nec ſuper Judæos, qui veteres tantum ſcripturas recipiunt. Et ideo utriuſque hujus generis homines, id eſt Judæi & gentiles, plene ut oportet credentes,

pari

Digitized by Google

pari modo baptizantur. Hæretici vero jam baptizati aqua in nomine Jeſu Chriſti, tantum in ſpiritu ſancto baptizandi ſunt, & in Jeſu, quod nomen ſolum datum eſt ſub cœlo, in quo oporteat ſalvos fieri nos, merito mors contemnitur, quoniam ſi ſic perſeverent, ſalvi eſſe non poſſunt, quia non requiſiverunt Dominum poſt invocationem nominis ejus ſuper eos; ſicut & illi qui in eos Chriſtus qui forte credere noluerunt, de quibus Dominus ait: *Cavete ne quis vos in errorem inducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes, ego ſum Chriſtus, & multos in errorem inducent.* Et iterum ait: *Tunc ſi quis dixerit vobis, Ecce hic Chriſtus, aut hic, nolite credere; ſurgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & portenta, ita ut errent, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Quas virtutes non dubie tunc illi ſub nomine Chriſti facient. In quo nomine videntur quidam etiam modo quaſdam virtutes facere, & falſo prophetare. Sed certum eſt eos, quod ipſi non ſint Chriſti, propterea ad Chriſtum non pertinere; quemadmodum etiam ſi quis deſciſcat a Chriſto, inhærens ſolo nomini ejus, qui non multum adjuvatur, immo magis hoc nomine etiam oneratur, licet fuerit antea fideliſſimus aut juſtiſſimus, aut clero aliquo honoratus, aut confeſſionis dignitate præditus. Hi enim omnes negando verum Chriſtum, introducendo aut ſequendo alium, cum ſit nullus omnino alius, nihil ſpei aut ſalutis ſibi relinquunt, non aliter quam illi, qui coram hominibus negaverunt Chriſtum, quos negari neceſſe eſt a Chriſto, non habita ulla ratione ipſorum ex præcedenti converſatione eorum, aut ſenſu, aut dignitate, proinde atque ipſi auſi ſunt Chriſtum, id eſt, ſalutem ſuam abrogare, damnati per hujuſmodi clauſulam, quia manifeſtiſſime a Domino dictum eſt: *Quicumque me negaverit coram hominibus, negabo eum & ego coram patre meo qui in cælis eſt.* Ut verbum hoc: *Quicunque*; etiam

Digitized by Google

etiam in clauſula confeſſionis pleniſſime nobis oſtendat, quod nulla conditio ipſius confitentis obeſſe poſſit, licet negator ille antea, vel hæreticus fuerit, vel audiens aut audire incipiens, qui nondum baptizatus ſit, vel de hæreſi ad veritatem fidei converſus, vel ab eccleſia digreſſus & poſtea reverſus ſit, & tunc cum rediret, prius quam ei manus ab epiſcopo imponeretur, adprehenſus, confiteri Chriſtum coram hominibus neceſſe habuerit, ſicut iterum neganti Chriſtum nulla propria vetus dignitas poteſt ad ſalutem patrocinari. Quodcumque enim in homine ultimum in hac ſpecie deprehenſum fuerit, in illo quis noſtrum judicari neceſſe habebit, abolitis & obliteratis omnibus quæ prius geſſit. Et ideo cum in martyrio tanta ſit mutatio rerum in momento temporis, ut in re perquam veloci poſſint mutari univerſa, nemo ſibi blandiatur qui occaſionem amiſerit glorioſæ ſalutis, ſi forte ſe ab ea excluſerit propria ſua culpa, ſicuti & illa uxor Loth, quæ ſimiliter in anguſtiis rerum contra præceptum angelorum tantummodo poſt ſe reſpexit, & tumulus ſalis facta eſt. Qua ratione etiam illic hæreticus, qui confitendo Chriſti nomen trucidatur, nihil poſtea poteſt corrigere, ſi quid de Deo aut de Chriſto male ſenſerit, cum in alium Deum, vel in alium Chriſtum credendo ſemetipſum fefellit, confeſſor non Chriſti ſed ſolitario Chriſti nomine; quando & apoſtolus conſequenter dicat: *Etſi corpus meum tradidero, ita ut exurar igni, dilectionem autem non habeam, nihil proficio.* Quia hoc facto nihil proficit, qui non habet dilectionem ejus Dei & Chriſti, qui per legem & prophetas, & in evangelio in hoc modo prædicatur: *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota cogitatione tua, & diliges proximum tibi tamquam te. In his enim duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ;* ſicut & Joannes evangeliſta dicit: *Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit*

Deum, quia Deus dilectio eſt. Sicuti & Deus ait: *Ita enim dilexit Deus mundum, ut filium ſuum unicum daret, ut omnis qui in eum crederet, non periret, ſed haberet vitam æternam.* Ut manifeſte appareret, eum qui hanc diligendi nos & hanc diligendi a nobis dilectionem in ſe non habeat, inani confeſſione & paſſione nihil proficere, quam ut ipſa apparet, & conſtat hæreticum eſſe, qui in alium Deum credat, ſive Chriſtum alium accipiat, quam quem ſcripturæ novi & veteris teſtamenti manifeſte prædicant, quæ patrem omnipotentem creatorem omnium, & filium ejus ſine obſcuritate annuntiant. Eveniet enim eis ut alii ab alio Deo ſalutem exſpectanti, tunc demum contra opinionem ſuam a Chriſto Dei patris omnipotentis creatoris filio, quem blaſphemaverunt, in pœnam æternam damnentur, cum judicare Deus cœperit abſconſa hominum ſecundum evangelium per Chriſtum Jeſum, eo quod in ipſum non crediderint, licet ipſius nomine abluti ſint. Et uſque adeo omne illud hæreticorum baptiſma intercedente aliquo intervallo temporis corrigi poteſt, ſi quis ſuper vixerit, & fidem correxerit, ut Deus noſter in evangelio ſecundum Lucam ad diſcipulos ſuos locutus eſt, dicens: *Habeo autem aliud baptiſma baptizari.* Item ſecundum Marcum ad filios Zebedæi eadem ratione dixit: *Poteſtis bibere calicem quem ego bibo, aut baptiſmate quo ego baptizor, baptizari?* quod ſciret homines non ſolum aqua verum etiam ſanguine ſuo proprio habere baptizari, ita ut & ſolò hoc baptiſmate baptizati, fidem integram & dignationem ſinceram lavacri poſſint adipiſci, & utroque modo baptizari, æque tamen unum baptiſma ſalutis & honoris pariter & æqualiter conſequi. Quod enim dictum eſt a Domino: *Habeo aliud baptiſma baptizari*, hoc in loco non ut ſecundum baptiſma, ac ſi ſint duo baptiſmata, ſignificat, ſed alterius quoque ſpeciei baptiſma ad eamdem ſalutem concurrens, donatum nobis eſſe de-

mon-

Digitized by Google

monſtrat. Quas utraſque ſpecies ab ipſo Domino noſtro primum initiari & ſanctificari oportebat, ut nobis quoque alterutra, ſive utraque ſpecies unum hoc duplex ſalutiferum atque honorificum baptiſma præſtaret, & viæ quædam unius baptiſmatis ſic nobis patefierent ut aliquando impune aliqua illarum deeſſet, ſicut in verbum audientibus martyribus impune aquæ baptiſma deeſt, quos tamen certi ſumus, ſi quid laxamenti habeant, etiam aqua ſolitos baptizari, itemque illis qui legitimi ſunt fideles effecti, impune deeſt baptiſma ſanguinis proprii, quia baptizati nomine Chriſti, redempti ſunt precioſiſſimo ſanguine Domini, cum utraque hæc ex uno atque eodem fonte procedant flumina baptiſmatis dominici, ut omnis qui ſitit, veniat & bibat, ſicut ſcriptura dicit: *Flumina de ventre ejus currebant aquæ vivæ.* Quæ flumina primum apparuerunt in Domini paſſione, cujus de latere perforato lancea militari, ſanguis & aqua manavit, ut emitteret duo flumina diverſæ ſpeciei, ſed tamen ejuſdem ac ſingulare latus, ita ut impleatur ſpiritu ſancto, quicumque credens biberit ex utroque flumine. Hæc enim de fluminibus his loquens oſtendebat Dominus, ſignificans ſpiritum ſanctum, quem accepturi eſſent qui credituri erant in illum. *Non autem erat ſpiritus, quia Jeſus nondum erat clarificatus.* Igitur dicens quemadmodum generari poteſt baptiſma, quod apoſtolus unum eſſe prædicat, utique manifeſtum eſt illa ratione, quia diverſæ ſunt ſpecies unius atque ejuſdem baptiſmatis ex uno vulnere profluentis in aquam & ſanguinem, cum illic duo ſint de quibus locuti ſumus baptiſmata aquæ, id eſt unius atque ejuſdem ſpecies, cum unum eſſe debeat baptiſma uniuſcujuſque ſpecies, ſicut plenius ſumus locuti. Et quoniam videmur omne baptiſma ſpiritale trifariam diviſiſſe, veniamus etiam ad probationem narrationis propoſitæ, ne videamur proprio ſenſu, temere hoc feciſſe.

Digitized by Google

ciſſe. Ait enim Joannes de Domino noſtro in epiſtola ſua nos docens: *Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem Jeſus Chriſtus, non in aqua tantum, ſed in aqua & ſanguine. Et ſpiritus eſt qui teſtimonium perhibet, quia ſpiritus eſt veritas; quia tres teſtimonium perhibent, ſpiritus, & aqua, & ſanguis. Et iſti tres unum ſunt.* Ut ex illis colligamus & aquam præſtare (ſpiritum) ſolitum, & ſanguinem proprium hominibus præſtare ſpiritum ſolitum, & ipſum quoque ſpiritum præſtare ſpiritum ſolitum. Nam cum effundatur aqua ſicuti & ſanguis, ſpiritus etiam effuſus ſit a Domino ſuper omnes qui crediderunt, utique & aqua & nihilominus proprio ſanguine, tunc deinde & ſpiritu ſancto poſſunt homines baptizari. Ait enim Petrus: *Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetam: Erit in noviſſimis diebus, dicit Dominus, effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii eorum & filiæ eorum, & juvenes viſiones videbunt, & ſeniores ſomnia ſomniabunt. Et quidem ſuper ſervos & ſuper ancillas effundam de ſpiritu meo.* Quem ſpiritum in veteri teſtamento, non quidem paſſim nec effuſe, ſed communicatum cum aliis, aut etiam ſponte inſiluiſſe in quoſdam homines, vel induiſſe eos, vel fuiſſe ſuper eos deprehendimus, ſicuti Moyſi, de ſeptuaginta presbyteris a Domino dictum eſſe animadvertimus: *Et auferam ſpiritum qui ſuper te eſt, & imponam ſuper eos.* Propter quod etiam ſecundum pollicitationem ſuam Deus ab alio ex ſpiritu qui ſuper Moyſen fuerat, impoſuit ſuper illos, & prophetaverunt in caſtris; quod Moyſes, ut homo ſpiritalis, contigiſſe gaudebat, licet ab Jeſu filio Nave ut huic rei intercederet, invito ſuadebatur, & iccirco non fuiſſe permotus. Porro autem in libro judicum, item in regnorum libris animadvertimus ſuper pleroſque aut fuiſſe ſpiritum Domini, aut inſiluiſſe in eos, tamquam ſuper Gothoniel, Gedeon, Jephthe, Samſon, Saul, David, & ceteros alios. Quod uſque

adeo

Digitized by Google

adeo ita ſe habet, ut ſpiritus ſancti ſponte accedendi ab eis libertatem ac facultatem manifeſtiſſime nos Dominus docuerit, dicens: *Spiritus ubi vult ſpirat, vocem ejus audis, & neſcis unde veniat, aut quo vadat.* Ita ut idem ſpiritus etiam ſuper indignos quoque ſui nonnumquam invenietur eſſe, non utique otioſe nec ſine ratione, ſed neceſſariæ alicujus operationis gratia, ſicuti ſuper Saul fuit, ſuper quem factus eſt ſpiritus Dei, & prophetavit. Quamquam poſteriore tempore, poſtquam receſſit ab eo ſpiritus Domini, & poſtquam angebat eum ſpiritus malignus a Domino, quoniam tunc ad hoc poſtremus venerat, poſt nuntios quos ante aſſidue præmiſerat, ut interficeret David: qui iccirco inciderunt in chorum prophetarum, & prophetaverunt, ne id quod juſſi fuerant perficere poſſent, aut vellent. Quod admirabili ratione per voluntatem Dei, ſpiritum qui ſuper illos omnes fuit, credimus operatum eſſe. Qui ſpiritus implevit etiam Joannem Baptiſtam adhuc ab utero matris ſuæ, & incubuit ſuper eos, qui cum Cornelio centurione erant, prius quam baptizarentur aqua. Ita dum cohæret baptiſmati hominum ſpiritus, aut antecedit, aut ſequitur, vel ceſſante baptiſmate aquæ incumbit ſuper eos qui credunt, dat nobis conſilium, quod aut ex integro rite baptiſma ſervare aut, forte dato a quocumque in nomine Jeſu Chriſti baptiſmate ſupplere debeamus, cuſtodita nominis Jeſu Chriſti, ſicuti pleniſſime expoſuimus, ſanctiſſima invocatione, cuſtodita præterea tanti temporis, tot virorum veneranda nobis conſuetudine & auctoritate. Quoniam autem prima pars diſputationis hujus videtur explicata, etiam ſequentem ejus propter hæreticos debemus attingere: quia perquam neceſſarium eſt, eum tractatum qui ſemel in manus incidit, non præterire, ne forte eos qui ſunt ſimpliciores ex fratribus, aliquis hæreticorum verſutia ſua audeat attentare. Nam quia Joannes dixit nos

Digitized by Google

baptizandos eſſe in ſpiritu ſancto & igni, eo quod addiderit dicens, *& igni*, iccirco quidam deſperati homines auſi ſunt uſquequaque pravitatem ſuam porrigere, & propterea homines verſutiſſimi quærunt, quomodo ſanctitatis baptiſma ita corrumpant ac violent, ut etiam evacuent; qui originem jam exinde trahunt a Simone mago multiformi perverſitate per varios errores eam exercentes. Cui Simoni Petrus in actis apoſtolorum dixit: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia gratiam Dei exiſtimaſti per pecunias poſſe poſſideri. Non eſt tibi portio, neque ſors in ſermone hoc. Cor enim tuum non eſt rectum coram Deo*: Et agunt iſti hæc omnia dum fallere cupiunt eos, qui ſunt ſimpliciores, aut curioſiores, & tentant nonnulli illorum tractare ſe ſolos integrum atque perfectum, non ſicuti nos mutilatum & decurtatum baptiſma tradere, quod taliter dicuntur adſignare; ut quam mox in aquam deſcenderunt, ſtatim ſuper aquam ignis appareat. Quod ſi aliquo luſu perpetrari poteſt, ſicut adfirmantur plerique hujuſmodi luſus Anaxilai eſſe, ſive naturale quid eſt, quo pacto poſſit hoc contingere, ſive illi putant hoc ſe conſpicere, ſive maligni opus & magicum virus ignem poteſt in aqua exprimere, illi tamen talem fallaciam & ſtropham prædicant perfectum baptiſma eſſe; quod fideles homines ſi coacti fuerunt accipere, utique non dubitabitur eos id quod habuerant, amiſiſſe, perinde ac ſi quis ſacramento miles dicto, deſertis ſuis caſtris, in hoſtium diverſiſſimis caſtris longe aliud ſacramentum velit dicere, hac ratione conſtat eum vetere ſacramento exauctoratum eſſe. Item ſi hujuſmodi homo rurſus ad te redeat, utique hæſitabis utrum habeat baptiſma, necne; & tamen oportebit te huic quoque pœnitentiam agenti, quibuſcumque modis potueris, ſubvenire. Eſt autem adulterini hujus, immo internecini baptiſmatis ſi qui alius auctor, tum etiam quidam ab eiſdem

ipſis

ipſis hæreticis propter hunc eumdem errorem confictus liber, qui inſcribitur PETRI PRÆDICATIO, In quo libro contra omnes ſcripturas, & de peccato proprio confitentem invenies Chriſtum, qui ſolus omnino nihil deliquit, & ad accipiendum Joannis baptiſma pæne invitum a matre ſua Maria eſſe compulſum, item cum baptizaretur ignem ſuper aquam eſſe viſum, quod in evangelio nullo eſt ſcriptum, & poſt tanta tempora Petrum & Paulum poſt conlationem evangelii in Hieruſalem, & mutuam cogitationem & altercationem, & rerum agendarum diſpoſitionem, poſtremo in Urbe, quaſi tunc primum invicem ſibi eſſe cognitos, & quædam alia hujuſcemodi abſurde ac turpiter conficta: quæ omnia in illum librum invenies congeſta. Qui autem non ignorant ſpiritus ſancti qualitatem; intelligunt quod dictum eſt de igni, de ipſo ſpiritu dictum eſſe. Nam in actis apoſtolorum, ſecundum hanc eamdem promiſſionem Domini noſtri, ipſo die Pentecoſtes cum deſcendiſſet ſpiritus ſanctus ſuper diſcipulos, ut in illo baptizarentur, viſæ ſunt inſidentes ſuper ſingulos linguæ quaſi ignis, ut conſtaret eos ſpiritu ſancto & in igne baptizatos, hoc eſt eo ſpiritu qui eſſet ſive ignis, ſive quaſi ignis, qualis ignis fuit qui in rubo ardebat, & rubum non comburebat, qualiſque eſt ille ignis qui eſt angelorum ſpiritus, ſicut ſcriptura dicit: *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem ardentem.* Cui cum ſimilis, aut ſocius aut particeps fueris, poteris nullum ignem timere, nec illum quidem qui antecedens Domino in die judicii conflagrabit totum orbem terræ, abſque eis qui baptizati ſunt in ſpiritu ſancto & igni. Et hominibus quidem ſpiritus perſeverat hodie inviſibilis, ſicut Dominus dicit: *Spiritus ubi vult ſpirat, & neſcis unde veniat, vel quo vadat.* Sed in principio myſterii fidei & ſpiritalis baptiſmatis hic idem ſpiritus manifeſte viſus eſt, & ſuper diſcipulos

Digitized by Google

los inſediſſe quaſi ignis, item cælis apertis deſcendiſſe ſuper Dominum columbæ ſimilem, quoniam pleraque immo pæne omnia quæ eſſent futura, manifeſta ſunt; quæ tamen modo eſſent inviſibilia nihilominus, nunc quoque oculis & incredulitati hominum vel ex parte, vel aliquando, vel in figura ſunt monſtrata, ad corroborandam & confirmandam fidem noſtram. Sed nec aliud omiſerim, quod evangelium merito prædicat. Ait enim paralytico Dominus noſter: *Bono animo eſto, fili, dimittuntur tibi peccata*, ut oſtenderet fide mundari corda ad remiſſionem peccatorum conſequendam. Quam remiſſionem peccatorum conſecuta eſt etiam illa, quæ erat mulier peccatrix in civitate; cui Dominus ait: *Dimittuntur tibi peccata.* Et cum cœpiſſent qui ſimul diſcumbebant, apud ſemetipſos dicere: *Quis eſt hic qui peccata dimittit?* quod & circa paralyticum acerbius Scribæ & Phariſæi obmurmuraverant, ait ad mulierem Dominus: *Fides tua te ſalvam fecit, vade in pace.* Ex quibus univerſis oſtenditur fide emundari corda, ſpiritu autem ablui animas. Porro autem per aquam lavari corpora, ſanguine quoque feſtinantius perveniri per compendium ad ſalutis præmia; puto nos plene exſecutos prædicationem Baptiſtæ Joannis, unde ſermonem ſumus exorſi, qui dixit ad Judæos: *Ego quidem vos baptizo aqua in pænitentiam. Qui autem poſt me venit, fortior me eſt, cujus ego non ſum dignus ſolvere corrigiam calciamenti. Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni.* Arbitror autem & apoſtoli Joannis doctrinam nos non inepte diſpoſuiſſe, qui ait: *quia tres teſtimonium perhibent, ſpiritus, & aqua, & ſanguis, & iſti tres unum ſunt.* Niſi fallor autem etiam illud explanavimus, quod Dominus noſter ait: *Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini in ſpiritu ſancto.* Præterea exiſtimo nos non infirmam rationem reddidiſſe conſuetudinis cauſam. * Tueamur tamen, etſi poſteriore loco

id

Digitized by Google

id facimus, ne qui putet nos unico articulo præſentem altercationem ſuſcitare. Quamquam hæc conſuetudo etiam ſola deberet apud homines timorem Dei habentes, & humiles præcipuum locum obtinere.

TRACTATUS
DE
MONTIBUS SINA ET SION
ADVERSUS JUDÆOS.

Probatio Capitulorum quæ in ſcripturis deificis continentur, quæ in veteri Teſtamento figuraliter ſcripta ſunt, per novum Teſtamentum ſpiritaliter intelligenda ſunt, quæ per Chriſtum in veritate adimpleta ſunt. Nobis enim per Jeſum Chriſtum ſpiritalis intellectus datus eſt, ipſo Jeſu dicente: Vobis quidem datum eſt intelligere ſacramenta Dei, aliis autem in ſimilitudinibus. Invenimus in Evangelio κατα Joannem ſcriptum: Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt. Quæ lex Moyſi in monte Sina data eſt. Verum iterum invenimus ſcriptum: De Sion enim exiet lex, & verbum Domini ab Hieruſalem. Quatenus hoc intelligere debemus? utrum Sina mons, ubi a Deo Moyſi lex data eſt, & Sion mons unde lex exivit, unum ſint; an vero alter ſit Sina mons, & alter Sion mons? Invenimus enim hæc nomina duorum montium eſſe Hebraica; verum Latina interpretatio nominum differentium ab invicem, oſtendit aliud eſſe Sina montem, & aliud montem Sion.

Hæc eſt interpretatio de Hebraica lingua in Latinam. Sina mons interpretatur, tentatio æterna & odium: æque & Sion interpretatur, tentatio exacerbationis & ſpeculatio. Vides ergo in Hebraica interpreta-

Digitized by Google

tione non ſibi ſimilare, ſed neque eſſe unum montem, ſed potius duos invicem a ſe differentes gratia & honore. Præterea cum dicat David propheta in Pſalmo: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, annuncians imperium ejus: ecce quatenus montem Sion ſanctum deſignat. Unde manifeſtum eſt montem Sion cæleſtem eſſe & ſpiritalem, & montem Sina eſſe terrenum. Nihil enim poteſt, quod in terra eſt, eſſe ſanctum; cum totus mundus mala facta habeat, & a diabolo ſit maculatus, dicente Jeſu: Odit me ſæculum, & ego odi illud: quia facta illius ſunt mala. Ex qua re quidquid eſt in hoc ſæculo terreno, ſanctum eſſe non poteſt.

Siòn autem montem ex prophetico dicto conſtat eſſe ſanctum & ſpiritalem; in quo monte a Spiritu ſancto filius Dei rex conſtitutus eſt, annuncians voluntatem & imperium Dei patris ſui: & Sina montem terrenum eſſe in arida terra conſtitutum, qui eſt in Syria Palæſtina, ubi eſt terra Judæa, ubi eſt & civitas illa interfectrix prophetarum: ante cujus portam Chriſtus a Judæis crucifixus eſt in horto: quæ civitas dicitur Hieruſalem per Eſaiam prophetam, ſpiritaliter vero execrata & derelicta. Nec immerito. Quia & Deus ex eodem monte Sina terreno, per Moyſen adhuc in carne terrena primi hominis poſitum, populo Judæorum terreno & carnali legem a Deo accepit illis tradendam, digitis ſacris ſcriptam in duabus tabulis lapideis, (licet digitis ſacris, tamen digitis in figura carnis) quaſi populo carnali & duriſſimo: ſicut fuerunt tabulæ lapideæ duriſſimæ, in quibus tabulis legem acceperunt. Ideo in duabus, quia ſignificaret unitatem populi dividi in duas partes, partem quæ ſalvatur, & partem incredulam quæ perit; dicente Angelo ad Rebeccam uxorem Iſaac: Duæ gentes in utero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo dividentur, & populus populum ſuperabit, & major

ſer-

Digitized by Google

ſerviet minori. Rebecca vero figuram portabat Eccleſiæ, ſicut Iſaac vir ejus typum in ſe portabat Chriſti. Ergo cum dicit, duæ gentes in utero tuo ſunt: quia & de gentibus duas partes futuras deſignabat, partem idololatram perditam, & partem credulam viventem per fidem; hanc unam partem gentium deſignat in utero Eccleſiæ permanere, in generationem æternam in figura Rebeccæ; & partem populi infidelium Judæorum a ventre tunc Rebeccæ dividi, & ſeparari a nativitate Eccleſiæ. Hæc fuit præfiguratio in Geneſi per Angelum ſpiritaliter annunciata. Hæc vero nomina montium talem habent interpretationem in lingua Latina, ut demonſtret veritatem; qui ſint hi duo montes Sina, vel Sion: quod quidem poſt paululum dicturi ſumus. Ita enim hanc veritatis interpretationem probavimus, de principio generis humani venientem. Ita ab initio mundi & deinceps omnes homines naſcentes, de tempore & facto nomina a parentibus ſuis accipiebant (non quidem ex ſe, ſed a Deo mente impellebantur; qui antequam fiant, præſcius eſt futurorum) ut quales poſt incrementum ætatis ſuæ futuri eſſent, poſteriori tempore verbis & nominibus Hebraicis deſignaretur; & quid ſingulis futurum eſſet, interpretatio nominum deſignaret veritatem; ſicuti tunc temporis in Patriarchis completum eſt, ſecundum primi hominis carnem de terræ limo eſſe. Ex ipſo protoplaſto probamus veritatem.

Nomen accepit a Deo Adam. Hebraicum Adam in Latino interpretatur terra caro facta, eo quod ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, ſicut ſcriptum eſt: Palmo manſus ſum cælum, & pugno comprehendi terram, & finxi hominem ex omni limo terræ: Ad imaginem Dei feci illum. Oportuit illum ex his quatuor cardinibus orbis terræ nomen in ſe portare Adam. Invenimus in Scripturis, per ſingulos cardines orbis terræ eſſe a conditore mundi

qua-

Digitized by Google

quatuor ſtellas conſtitutas in ſingulis cardinibus. Prima ſtella orientalis dicitur *ἀνατολη*, ſecunda occidentalis *δυσις*, tertia ſtella aquilonis *ἀρκτος*, quarta ſtella meridiana dicitur *μεσημβρια*. Ex nominibus ſtellarum numero quatuor, de ſingulis ſtellarum nominibus tolle ſingulas litteras principales, de ſtella Anatole, a, de ſtella Dyſis, d, de ſtella Arctos, a, de ſtella Meſembria, m; in his quatuor litteris cardinalibus habes nomen Adam. Nam & in numero certo per quatuor litteras Græcas nomen deſignatur *ἀδαμ*, ita *α μια*, id eſt unum, *δ τεσσαρα*, id eſt, quatuor, *α μια*, id eſt, unum, *μ τεσσαρακοντα*, id eſt, quadraginta. Fac & invenies numerum quadragenarium ſenarium. Hic numerus XLVI. paſſionem carnis Adæ deſignat, quam carnem in ſe figuralem Chriſtus portavit, & eam in ligno ſuſpendit. Quæ caro a Deo patre Jeſu vocitata eſt Spiritus ſanctus, qui de cælo deſcendit; Chriſtus, id eſt, unctus Dei vivi a Deo vocatus eſt; ſpiritus carni mixtus, Jeſus Chriſtus. Hic ergo numerus 46. paſſionem declarat, eo quod ſexto milleſimo anno hora ſexta paſſus, a mortuis reſurgens quadrageſima die cælos aſcendit: vel quia Salomon quadraginta ſex annis templum Deo fabricaverit. In cujus templi ſimilitudinem Jeſus carnem ſuam eſſe dixit, dicens Phariſæis: Deſtruite fanum iſtud, & ego in tribus diebus excitabo illud. Et Phariſæi dicebant: Quadraginta ſex annis ædificatum eſt fanum iſtud, & hic in tribus diebus excitabit illud? Dicebat autem Jeſus fanum de corpore ſuo.

Deinde Abel filius Adæ nomen accepit Hebraicum, deſignans fratris interfectionem, & parentum luctum. Item Enoch, qui ante diluvium Deo juſtus complacuit, & ideo de iſto mundo in carnis ſuæ nativitate vivus translatus eſt in loco, ubi Deus ſcit; ex quo loco in conſummatione mundi innovari habet in hoc mundo: unde etiam translatus eſt ad confunden-

Digitized by Google

dendum & revincendum antichriſtum. A quo interfecti martyria ſua complebunt, viventes in æternum in ſæcula ſæculorum. Et ideo Enoch interpretatur, innovatus. Deinde Job juſtus, qui ante diem judicii meruit voce judicis laudari, & ideo diabolo devicto & ſuperato, Job interpretatur, cariſſimus Dei. Æque & Abraham in ſua nativitate a parentibus ſuis Abram vocatus eſt; tentatus vero a Deo fidelis inventus eſt, & a Deo benedictus pater multarum gentium conſtitutus eſt; & ideo immutato a Deo nomine Abraham vocatus eſt, interpretatur, pater multorum populorum.

Ecce interim de multis probationibus pauca diximus, ut ad duorum montium nominum pervenientes interpretationes, eorum montium nomina probemus, qualiter deſignata ſunt ad noſtram inſtructionem; ut ex hac interpretatione nominum, intelligamus montem Sina eſſe terrenum, & montem Sion eſſe cæleſtem. Spiritaliter interpretatur Sina tentatio æterna & odium; & mons Sion, tentatio exacerbationis & ſpeculatio. Ita intelligitur cum dicitur mons Sina, tentatio æterna & odium, eo quod ex eo monte Moyſes legem acceperit populo duriſſimo & contumaci. Per quam legem tentati a Deo æterno, inventi ſunt non poſſe eamdem legem ſuſtinere in perpetuum, exinde Deo in odium converſi ſunt. Ideo in nomine montis Sina, unde legem acceperant, interpretatio nominis deſignavit populum tentatum a Deo, & in odium æternum eſſe converſos: ideo dicitur Sina, tentatio æterna & odium. Invenimus enim in Scripturis eos eſſe a Deo tentatos. Ita poſitum dicente Domino ad Moyſen: Exeat populus iſte, & colligat ſibi diurnum in diem, & tentabo eos an poſſint legem meam ſuſtinere, an non; & tentati a Deo per legem inventi ſunt ab ea lege alieni. Exinde Deo in odium æternum converſi ſunt, & completa eſt inter-

preta-

Digitized by Google

pretatio Sina. Manifeſta vero & Moyſen, per quem eos Deus per legem tentavit, in Latino interpretatur ſimiliter, Moyſes tentatio Dei, & inventio, per quem tentati a Deo, inventi ſunt alieni a legis obſervatione, ideo in æternum Deo in odium converſi ſunt: Hoc odium in ipſo genere Judæorum ſcriptum invenimus, dicente Iſaac de duobus ſuis filiis Eſau majore, & Jacob minore: Jacob dilexi, Eſau autem odio habui. Eſau vero major piloſus fuit totus, inquit, quaſi corium piloſum, in figura populi majoris, in impietate delictorum ſuorum conſtituti. Et Jacob fuit lenis & minor, in figura populi novellioris, qui ex dicti audientia per crudelitatis fidem ex aſpredine ſæculi in lenitatem converſus eſt ad Chriſtum Deum, & Dei filium.

Ecce probavimus per Scripturarum fidem, populum majorem & vetuſtiorem eſſe Deo in odium converſum, ſecundum interpretationem montis Sina dicentis, tentatio æterna & odium. Æque Sion mons ita interpretatur, tentatio exacerbationis & ſpeculatio. Hæc vero interpretatio Latina, ligni ſacri paſſionem deſignat, dicente Salomone de ipſa paſſione Dominica: Contumelia & tormento interrogemus illum, ut ſciamus reverentiam illius, & probemus patientiam ipſius, & tentemus quæ eventura ſunt illi. Si enim vere filius Dei eſt, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum; morte turpiſſima condemnemus illum. Hæc cogitaverunt & erraverunt; excæcavit illos malitia ipſorum, & non intellexerunt ſacramenta Dei. Ecce tentatores Judæos. Item ſcriptum eſt: Et tentaverunt Deum in loco inaquoſo. Speculum vero altitudinem ligni declarat, dicente Salomone: Poſuerunt me velut cuſtodiam pomarii, eo quod in horto ligno confixus inter duos latrones pependit: & de altitudine ligni ambos ſpeculatur, in figura duorum populorum malefactorum,

Gen-

Digitized by Google

Gentes in ſæculi mala facta jacentes, & Judæos interfectores prophetarum. Hi ſunt duo populi malefactores, quorum figuram in ſe portabant duo latrones, inter quos pependit innocens. Unus blaſphemabat; alius vero confeſſus eſt, quia innocens injuriam patiebatur. Jeſus autem ambos ſpeculabatur de ligno ſpeculatorio, blaſphemum & confeſſorem: confeſſorem ſalvavit, & blaſphemum perdidit, ſicuti de duobus populis fecit.

Perſecutores derelicti, qui in æternæ mortis ſententia ſibi non crediderint, ſi ſic de ſæculo exierint, perient. Gentes vero ad ſe converſæ fidem ſibi habentes, quia filius Dei eſt; ſalvatæ videbunt in æterna ſæcula ſæculorum imperatorem & regem ſuum. Verum in ipſa paſſione pendens in ligno, duas partes populi proſpiciens ſpeculabatur, de alto ligno. Pars populi, qui viderant virtutes ejus mirabiles & deificas, patientem illum injurias, dolentes plorabant: alii vero Judæi irridentes, de arundine caput ejus quaſſabant, blaſphemantes & dicentes: Ave rex Judæorum, ubi eſt pater tuus? veniat & liberet te de cruce. Exinde exacerbatus pater fecit cælum patefieri, & tonitrua facta ſunt, & tenebræ inſuſtinibiles; terra commota, patefacta ſunt ſepulcra, & corpora ſua ejecerunt, & foras a ſe miſerunt; velum templi ſciſſum eſt; & a tanto fragore cæli, & terræmotu, omnes qui ſtabant ante lignum, alii dolentes, alii vero blaſphemantes, & illudentes, proſtrati in faciem jacuerant, trementes tamquam mortui. Tunc Judæi intellexerunt ſe offendiſſe Deum, & in luctum converſi ſunt; & fuit exacerbatio. Eo enim tempore quo in ligno confixus pependit, dies fuerunt azymorum, qui ſunt dies feſti Judæorum. Eo die metuentes factum eſſe terræmotum, & cæli fragorem, proſtrati in faciem, in terra plangentes, in luctum converſi ſunt; & in

ipſa

Digitized by Google

ipſa ſua paſſione complevit propheticum dictum: Et convertam dies feſtos eorum in luctum, & cantica eorum in lamentationem. Ante enim cum captivi detenti eſſent in Babylone, dicebant illis Babylonii: Cantate nobis cantica de canticis Sion, & Judæi lamentantes captivitatem ſuam, dicebant Babyloniis, ut diximus, lamentantes ſe: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

Ecce quatenus completa eſt interpretatio montis Sion, tentatio exacerbationis & ſpeculatio. Unde manifeſtum eſt montem Sion ligni ſacri regnum eſſe in ſanctitate juſtificatum, dicente David: Annunciate regnum Dei in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno, & tranſivit in gentibus. De quo regno ligni regalis idem propheta dicit: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, annuncians imperium ejus. Quod dictum propheticum per Pontium Pilatum, in ſua paſſione pendens in ligno complevit. Pontius Pilatus impulſa mente a Deo accepit tabulam, & titulum ſcripſit tribus linguis, Hebraice, Græce, & Latine: Jeſus Nazarenus rex Judæorum; & capite ligni clavis tabulam cum nomine regis Judæorum confixit: & tunc manifeſtavit propheticum dictum, eo quod ſpiritaliter mons Sion crux eſt, quæ eſt virtus Dei, Apoſtolo dicente: Crux Chriſti non credentibus ſtultitia eſt, credentibus autem crux virtus eſt Dei; & iterum dicit: Nos autem annunciamus vobis Chriſtum, & hunc crucifixum: Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam; ipſis autem vocatis Judæis & Græcis, Dei virtutem & Dei ſapientiam. Sic vero & alius propheta declarat lignum paſſionis Dominicæ eſſe montem Sion ſanctum, in ſpiritu ita dicens: Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto ejus? Innocens manibus; dextera lævaque extenſis, clavis fixis, innocentiam demonſtrans. Ideo dicit inno-

Digitized by Google

innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, & non juravit ſubdole proximo ſuo, hic accipiet benedictionem a Domino, & miſericordiam a Deo ſalutari ſuo. Omnis paſſio hominum in terram cadet, hæc ſola paſſio crucis ſtantem demonſtrat; unde verum dicimus, montem ſanctum lignum eſſe paſſionis. Inde innocens manibus, & mundo corde: hoc dicto prophetico Judæos redarguebat, qui Moyſen præponunt Chriſto Domino illius; eo quod Moyſes cum in montem Sina aſcendiſſet, ut legem Judæis acciperet, innocens manibus & mundo corde non fuit. Nec enim mundus corde, eo quod Ægyptium calce percuſſerit in Ægypto, & mortificaverit eum, & manibus ſuis eum in arena obruerit; Chriſtus autem in montem ſanctum aſcendit lignum regni ſui, ut moreretur a Judæis, quamquam ipſe aliquem hominum non mortificaverit, niſi ſolum diabolum inimicum generis humani. Exinde in montem aſcendit innocens & mundus corde; & ideo propheta dicit: Quis aſcendet in montem Domini, & quis ſtabit in loco ſancto ejus? Innocens manibus & mundo corde. Et declaravit montem Sion ſanctum eſſe ſanctam crucem, dicente æque propheta: De Sion exiet lex, & verbum Domini ab Hieruſalem. Lex Chriſtianorum crux eſt ſancta Chriſto filio Dei vivi, dicente æque propheta: lex tua in medio ventris mei. Percuſſus in lateris ventre de lancea, ſanguis & aqua mixtus profuſus fluebat, unde ſibi Eccleſiam ſanctam fabricavit, in qua legem paſſionis ſuæ conſecrabat, dicente ipſo: Qui ſitit, veniat & bibat: Qui credit in me, ſicut ſcriptum eſt, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Item in Pſalmis: Et erit velut lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Ecce verbum propheticum, fructum reſurrectionis die tertia ſpiritaliter intelligendum, dicentis: De Sion

Digitized by Google

exiet lex, hoc eſt, de ligno regali, & verbum Domini ab Hieruſalem quæ eſt Eccleſia.

Caro ligno confixa emiſit verbum Dominicum dicens: Heli, heli. Et adimpletum eſt propheticum ſpiritale ante dictum: De Sion exiet lex, & verbum Domini ab Hieruſalem. Hierûſalem dicit de cælo deſcendentem novam civitatem, quadratam per quatuor Evangelia, habentem duodecim fundamenta duodecim prophetarum, duodecim portas, duodecim Apoſtolorum; per quorum annunciationem Chriſtiani in hanc civitatem ſanctam & novam introierunt, quæ ſpiritalis eſt Eccleſia.

Ecce probavimus per omnium Scripturarum deificarum fidem duos montes, Sina in terra, & Sion in cœlo duorum Teſtamentorum portare figuram; veteris Sina, & novi Sion. Ex quibus duobus montibus, videlicet duobus Teſtamentis, poſteriori tempore demonſtratos & declaratos habemus duos populos; veterem & priorem Judæorum, & novum & poſteriorem populum Chriſtianorum: Judæos terrenos, qui terram promiſſam a Deo acceperunt carnales; & Chriſtianos cæleſtes, qui regna cælorum a Deo promiſſa accepturi ſunt in futuro ſæculo. Caro enim Chriſtianorum ſpiritalis & immortalis erit.

Alia probatione veritatis in Scripturis poſita, ex ea veritate cæleſti ſpiritalem facimus figurarum comparationem, de hujus mundi converſatione. Diximus enim, montis ſancti Sion, quod lignum regale & ſacrum haberet interpretationem de Hebraico, in Græcum vel Latinum, tentatio exacerbationis vel ſpeculatio, eo quod de ligno ſpeculabatur ante ſe ſtantes bonos & malos.

Ita invenimus ipſum Salvatorem per Salomonem ſpeculum immaculatum patris eſſe dictum, eo quod Spiritus ſanctus Dei filius geminatum ſe videat; pater in filio, & filius in patre, utrique ſe in ſe vident,

ideo·

Digitized by Google

ideo ſpeculum immaculatum. Nam & nos qui illi credimus, Chriſtum in nobis tamquam in ſpeculo videmus, ipſo nos inſtruente & monente in epiſtola Joannis diſcipuli ſui ad populum: Ita me in vobis videte, quomodo quis veſtrum ſe videt in aqua aut in ſpeculo; & confirmat Salomonicum dictum de ſe dicens: Qui eſt ſpeculum immaculatum patris.

Verum etiam & vitem æternam & veram ſe eſſe dixit, patrem ſuum agricolam. Si ergo Chriſtus vitis vera; utique conſtat quia & nos qui in illo credimus, & ipſum induimus, ſumus vitis vera, quæ eſt vinea dominica, & Chriſtus cuſtos vineæ ſuæ dicente Salomone: Poſuerunt me cuſtodem in vinea. Invenimus vero in converſatione hujus mundi in ſimilitudinem ſpiritalem figuraliter eſſe vineam, habentem dominum & poſſeſſorem ſuum. Tempore vero maturo prope dies vindemiarum poſitum in vineam cuſtodem puerum in alto ligno media vinea confixo; & in eo ligno faciunt ſpeculam quadratam de arundinibus quaſſatis, & per ſingula latera quadraturæ ſpeculæ faciunt cavernas ternas, quæ faciunt cavernas duodecim: per quam quadraturam cavernarum cuſtos puer omnem vineam perſpiciens cuſtodiat, cantans; ne viator ingrediens vineam dominicam ſibi aſſignatam vexet, vel fures uvam vineæ conculcent. Quod ſi importunus fur egens in vineam voluerit introire, & uvam demere, illic puer ſollicitus de vinea ſua, deintus de ſpecula dat vocem malam maledicens & comminans, ne in vineam viator fur audeat accedere, dicens, rectum ambula. Fur autem timens vocem pueri ſibi comminantis refugit de vinea, ſpeculam videt, vocem audit, puerum intus in ſpecula ſibi comminantem non videt, & timens poſt viam ſuam vadit.

Hæc converſatio ſæcularis ſimilatur gratiæ ſpiritali. Ita eſt enim & in populo deifico, ſicut in vinea

Digitized by Google

terrena. Vinea Dominica & ſpiritalis plebs eſt Chriſtianorum, quæ cuſtoditur juſſu Dei patris a puero Chriſto in ligni ſpecula exaltato. Quod ſi viator diabolus, perambulans viam ſæcularem, auſus fuerit de vinea ſpiritali hominem de plebe Dominica ſeparare & vexare; ſtatim a puero cæleſti voce correptus, & ſpiritalibus flagris emendatus, exſulans ad centeſimum, effugit in locis aridis & deſertis. Hic eſt cuſtos puer filius Dominicus; qui vineam ſuam ſibi a patre commendatam ſalvandam & reſervandam accepit: de quo Eſaias propheta canit, dicens: Ecce puer meus dilectiſſimus, ponam ſuper eum ſpiritum meum, & judicium gentibus nunciabit: non clamabit, neque contendet. Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non exſtinguet, quoadusque expellat in contentione judicium; & in nomine ejus gentes credent & ſperabunt.

TRACTATUS ADVERSUS JUDÆOS QUI INSECUTI SUNT DOMINUM NOSTRUM JESUM CHRISTUM

I

Attendite ſenſum & intelligentiam veſtram in Spiritu ſancto, ut non tantum auribus audiatis, ſed etiam oculis cernatis divinum Chriſti ſacramentum. Cernitis autem per fidem veſtram: audire enim neceſſitatis eſt, credere ſollicitudinis. Aurium officium

Digitized by Google

cium eſt, indifferenter pariter vana atque utilia perſpicere; fidei autem, nonniſi quæ probaverit, credere. Neque enim quidquam prodeſt libenter audire, niſi credulitas auditum confirmet. Fidei oculi ſunt ſpiritus, per quem videntur ſpiritalia. Si ergo vos eſtis ſpiritales, intelligite cæleſtia. Similes enim ſui ſimilia recognoſcunt: etiam muta animalia de vocis ſono invicem ſe intelligunt, leones fremitum, tauri mugitum, & miles tubæ voces. Quanto ergo verius ſpiritales ſpiritalia intelligunt, cæleſtes & hæredes patris ſui præcepta & ea quæ teſtamento patris ſui cauta ſunt? Vos ergo cum ſitis Chriſti hæredes, intelligite teſtamentum ejus. Quod ſi quis per ætatem minus docibilis eſt ad intelligendum, habet Spiritum ſanctum interpretem, illum ſequatur; illo duce & magiſtro facillime poterit novi teſtamenti jura virtutemque cognoſcere, quod hæreditas gentibus contributa eſt, hoc modo.

2 Deus & Pater in principio fecit hominem ſua manu, eumque poſuit in paradiſo, data certa conditione præceptorum vitæ, legis & teſtamenti. Ille autem contemtis patris præceptis, expulſus eſt paradiſo in ſuam terrigenam nativitatem, in qua etiam defunctus eſt: ſed Deus ſuſcitavit genus juſtum de ſemine Adæ, quod ſemen conſervavit in populum, ſuper filium Noe & hæredes ejus. Ex illo genere invenit hominem juſtum, cui imperavit ut faceret fabricam in modum machinæ, capacitatis certæ menſurarum compagibus; ut illa conditus cum fratribus ſuis Noe, ſervaretur per illud genus: ſed juſſerat Deus, propter injuſtitiam hominum, orbem terræ aquis inundantibus deperire. Igitur poſtea ſalvus factus eſt cum ſuis Noe, cui conſtituit & Deus præcepti ſui teſtificationem dicens: *Omnis res cibus vobis, quaſi pabulum olerum, excepta carne in ſanguine vitæ*; & poſuit hujus teſtificationis ſignum in arcu. Poſt hæc rurſus Do-

Digitized by Google

minus Deus teſtificatus eſt Abrahæ in Iſaac, hoc modo dicens: *Tibi dabo hanc terram & ſemini tuo, & faciam te patrem multarum gentium.* Et exinde increvit ſemen in multitudinem populi, & diviſum eſt in duodecim Patriarchas. Sed etiam illis quoque Dominus teſtificationem poſuit in monte Choreb per Moyſen, de quo loco expulſis gentibus, conſtituit illic populum quem accepit & poſſedit promiſſa ſibi hæreditate, quibus etiam pleraque ſigna & miracula oſtendit Deus, quaſi cariſſimo filio. Sed idem populus perceptis tot tantiſque beneficiis, adverſatus eſt patri, & dereliquit Deum vivum. Dereliquit enim Iſrael Dominum, oſtendens ei terga, & non faciem: nam faciem ſuam convertit ad idola; & interficiendo miſſos ad ſe Prophetas, qui de Chriſto prædicabant, exinde conſuevit Iſrael perſequi Chriſtum, non tantum in corpore advenientem, ſed etiam cum a Prophetis annunciaretur. Univerſos etenim vates perſecuti ſunt, ex quibus quoſdam lapidibus inſectati, alios indigne excruciando peremerunt, non tantum ipſos, ſed & per eos Dominum Chriſtum. Quæ enim hujus probatio? ſcilicet eo quod inſimulatos, & infidos, & perfidos, mendaces, & contrarios Chriſti ſuſceperint; veros autem & fidei plenos impugnaverint. Moyſen maledicebant, quoniam Chriſtum prædicabat: Dathan amabant, quoniam Chriſtum non prædicabat. Aaron repudiabant in ſacerdotio, quoniam Chriſti ſimilitudinem præferebat: Abiron conſtituebant, quoniam Chriſtum contradicebat. David oderant, quoniam Chriſtum canebat: Saul extollebant, quoniam Chriſtum non loquebatur. Samuelem reſpuebant, quoniam Chriſtum loquebatur: Agag ſervabant, nihil enim de Chriſto loquebatur. Hieremiam lapidabant Chriſtum vaticinantem: Ananiam diligebant Chriſto adverſantem. Iſaiam ſecabant Chriſtum vociferantem: Manaſſe magnificabant Chriſtum perſequen-

quentem. Joannem interimebant Chriſtum demonſtrantem, Zachariam trucidabant Chriſtum diligentem: Judam diligebant Chriſtum tradentem.

3 Videtis quemadmodum Chriſtum qui diligunt, odiuntur: qui odiunt, amore flagrant apud indignam plebem. O pertinaciam perſecutionis indignam uſque ad mortis exterminationem! non enim tantummodo teſtes Domini impugnaverunt, ſed & ipſi Domino perfidi coloni, contumeliam fecerunt Patri in Filio. Quid igitur digni fuerunt pati ob hoc admiſſum? ſcilicet fugari de regno, abdicari hæreditate: & ita factum eſt, & ita evenit, digna dignis obtigerunt. Pater enim contumeliam paſſus in Filio, Filius perpeſſus in Prophetis tempore quo moriebantur; in ſub tempore coactus eſt indignatione ſcribere novum Teſtamentum, adhibitis teſtibus cælo & terra, & Angelo de templo, aſſiſtentibus Moyſe & Helia. Hos enim teſtes adhibuit, cum pateretur in Iſrael; hæc ita facta prædixit per Prophetas, his verbis: *Audi cælum, & præbe aurem terra, quoniam Dominus locutus eſt: Filios genui & exaltavi; ipſi autem me ſpreverunt.*

4 Has voces effudit Dominus in Iſrael, vociferans & dicens: Vos me noluiſtis; alii me recipient, qui nondum nec mentionem mei audierunt. Vos nuptias meas ſpreviſtis; alii ibunt qui non ſunt vocati. Vos meum rus, & vineam meam colere recuſaſtis, unde fructus juſtitiæ proveniunt; alii colent & fructus capient in Deo. Quæ iſta tam dira mens & execranda cogitatio? Interficere ergo potuiſtis regem & ſponſum? propter hoc teſtes ſunt cælum & terra, & quæ in illis ſunt elementa: Inſuper omnis creatura teſtis eſt in mortem Chriſti. O novam crudelitatem! commota eſt omnis nativitas in Domini paſſione; populus manſit immobilis ſine trepidatione: Angelus in pœnitentiam conciſo velamine refugit; plebs autem

Digitized by Google

ſine pavore, integra veſte permanſit: converſa ſunt elementa & confuſa; Iſrael ſecurus duravit. O duritia nova, ó audacia ſingularis, o perfidia cruenta! Pilatus exteræ gentis judex ſæcularis, poteſtate temporalis, purificavit per manus & abluit ſcelus neceſſitatis, dicens: *innocens & immunis ſum ab ejus ſanguine;* plebs autem nec alienum nec externum imitata eſt, & inſuper acclamabat: *Affige in cruce, tolle: ſanguis hujus ſuper nos & ſuper filios noſtros.* Violenta crudelitas, & plebs inhumana, & corda obtuſa & oculi recluſi, interfecerunt bene merentem ſuum, nec lacrimas profuderunt. Lugebant Apoſtoli, & populus gloriabatur: tremebat terra, & plebs lætabatur: judicabatur Dominus, & Iſrael exultabat: patiebatur Chriſtus, & impii exclamabant: cruciabatur Dominus, & plebs lætabatur: ſuſpendebatur Dominus, & plebs epulabatur: hac ignominioſa ſua ſolemnitate iniqua conſilia conſignaverunt, delicto crudelitateque ſua.

5 Dic mihi & loquere, impie Iſrael, talem hoſtiam obtuliſti, patri immolando ſuum filium? Talia profudiſti libamina, ſanguinem pignoris acceptiſſimi Deo? ducebas choreas Hieruſalem, cum interficeretur Chriſtus; fauſtis vocibus cantus dabas, cum diceres: *Affige, ſuſpende.* Propter hoc in fame & in ægritudine: Popule Iſrael, queritur de te Dominus, *Neomenias*, ait, *ſabbatum, & diem magnum non patior; ferias & jejunium execratur anima mea.* Nec immerito Deus odivit ceremonias veſtras, in quibus unicum & primarium filium ejus peremiſtis. O diem durum & horam flebilem, & ſolemnitatem lugubrem, & terram infauſtam, & civitatem profanam, & populum Domini nece cruentum! Interfecerunt enim Dominum, & latronem liberaverunt. Ob hanc ergo cauſam coactus eſt Dominus novum facere Teſtamentum, conſignatum ſeptem ſignaculis, teſte Moyſe

&

Digitized by Google

& Helia in monte; ubi præcepit ne patefieret Scripturæ ſacramentum, niſi filius hominis reſurrexiſſet a mortuis: ſed mox ut ſurrexit Dominus die tertia, aperuit teſtamentum novum, teſtamentum vitale, atque ita dixit: Venite exteræ gentes, hæredes mei; Iſrael enim non obaudivit: quapropter ite diſcipuli in ultimam uſque terram, & prædicate per orbem his verbis: Venite undique patriæ gentium, introite in æternam hæreditatem; Iſrael enim noluit. Ne dubitetis; nulla hic exceptio eſt, nec ingenuitatis, nec dignitatis, nec conditionis, nec poſitionis, nec formæ, nec ætatis; licet dignitate magnifici, licet nobiles, licet ſenes, licet juvenes, licet pauperes, divites, boni malique, Domini atque ſervi, æqualiter introite in hæreditatem; & ſi pedibus captus eſſet, corpore deformis; etſi maculis turpis, & capite defectus videatur; etſi oculis defectus, univerſis libere licet diſcumbere in convivio, & epulari in nuptias ſponſi.

6 Ne hominem pudeat nec ætatis, nec humilitatis, nec valetudinis, nec conditionis; conſuevit enim Dominus hujuſmodi hominem ſuſtinere. Nam & cæcis oculos reſtituit, & claudos ambulare fecit, & mutis ſermonem reddidit, & maculoſos emundavit, & mortuos ſuſcitavit. Ne timeatis qui peccaſtis: priores ad vitam venite, nec qui homicidium fecerit, paveat, quia fecerat; nec furatus aliena deſperet quia involaverat; nec publicanus timeat, quia concuſſerat. Omnibus enim remiſſio peccatorum ſtatuta eſt, & tales Dominus deſiderat humilitate abjectos, & ſpecie indecoros, & valetudine fractos, & ſervitute depreſſos. Beati enim & glorioſi & magnifici, & potentes & divites & fortes, noluerunt acquieſcere Domino, neque introire in nuptias ſponſi; inſuper indigniſſime peremerunt. Propterea factus eſt altiſſimus quiſque eorum, humillimus; & fortiſſimus, invalidus;

Digitized by Google

& prudens, ſtultus; & nobilis & dives, pauperrimus; hæres, abdicatus: quoniam quidem ipſi abdicaverunt Regem modeſtiſſimum & benigniſſimum, dicentes: Ignoramus qui ſit hic; non enim eſt Rex noſter: habemus alium regem Cæſarem, propterea habent quem petiverunt. Tunc completa eſt prophetiæ vox, quæ prædixit illis: *Vos noluiſtis aquam Siloam quæ vadit ſilentio, ſed magis voluiſtis aquam Raſſin. Quapropter induco vobis regem Aſſyriorum, qui montes veſtros in planum dabit, & introibit terras veſtras.* Atque ita factum eſt. Repudiatus enim Chriſtus a populo, miſit tyrannum quem voluerunt, qui civitates eorum diruit, & plebem captivitate damnavit, & ſpolia accepit, & ad ſolitudinem Sodomæ patriam eorum redegit. *Nam Dominus ex indignatione abſtulit ab Hieruſalem virtutem panis & aquæ: fortem, gigantem hominem & bellatorem, judicem, prophetam, deſtinatorem & ſenem laudabilem, conciliatorem & peritum architectum, & prudentem adjutorem.* Hæc omnia autem auxilia munitiones, & propugnacula tranſtulit ad gentes, & omne regnum ſuum infixo ſigno; inhabitavit in illis, & caſtra metatus eſt liminis, & ibi conſtituit virtutis exercitum, ibique regnavit.

7 Non eſt jam regnum Hieruſalem, ſed in nobis: Hic caſtra, hic exercitus, hic dux, hic virtus, hic ſponſus, hic nuptiæ, hic Rex, hic Chriſtus, hic vita, hic ſuſcitatio, hic æternitas. Hic eſt qui ab initio figuratus eſt, & a Prophetis honoratus, & in viſceribus corporatus, & in Jordane tinctus, & a populo contemtus, & in ligno ſuſpenſus, & in terra ſepultus. Hic eſt qui rupit vetus ſuum teſtamentum, & ſcripſit novum, quo gentes ad poſſeſſionem bonorum ſuorum vocavit: ideoque nos gentes humeris noſtris crucem Domini noſtri geſtamus, crucem quam confeſſus eſt Iſrael Dominus; qui eos placide alloquebatur his verbis: *Venite ad me omnes qui ſub onere laboratis,*

&

Digitized by Google

& ego vos reficiam: Eſt enim jugum meum placidum, & onus leviſſimum: & reſponderunt: non audiemus; ſed gentes noſtræ exaudierunt, & crediderunt verbo ſalutari, quo patefactæ ſunt aures eorum, & oculi illuminati cæcorum, & elocutæ linguæ impeditorum, claudi proſilierunt velut fera laſciviens. Chriſtus enim cum ſuo regno ſedem poſuit illis; plebs autem derelicta, nuda, deſerta, viduata regno cæleſti atque terreſtri: nam a cæleſti abjecti ſunt, conſecuti omnia inſtrumenta quæ poſſederunt, lychnum ſeptem luminum, & machinam Teſtamenti, & vaſa ærea, & panem de cælo, & terram ſanctam lacte & melle profluentem, hac hæreditate privatus eſt Iſrael, & nunc derelictus in omni ſua terra ſine alimento, ſine luminis auxilio. Auxilium enim & præſidium intereміſti, & lumen perſecutus es, & protectorem repuliſti, & ſponſum affixiſti, & regem ſuſpendiſti: propterea exſul es de patria tua, oberrans circa gentium flumina, voce ſupplicum prece fleviſti, dicens: Expulſus ſum miſer de propriis ſedibus meis, hoſpes & advena factus ſum alienæ poſſeſſionis, ſine domo, ſine tecto; miſerere deſerti, & impii, & indigne victi.

8 Hæc pœna in Iſrael eſt, hæc conditio in Hieruſalem; & niſi converterint mentes & dixerint: Vivit Dominus in ſæcula; non poterunt intrare in Domini requiem. Vivit etenim, & vivunt hæreditates ejus; & vivit quem interfeciſtis impie in Hieruſalem, & tamen non tibi totam ſpem denegavit Dominus; dedit enim veniam pœnitentiæ, ſi quo modo poſſis pœnitere. Quis tam bonus, quis tam pius, tam miſericors? Accipe, inquit, ſalutem, licet me occideris: hæres eſto cum libera, licet non merearis. Ignoſco, ſi te pœnitet. Ergo ſi fas eſt, ſic capite mentem bonam, vel ſero vel tarde intelligite Teſtamentum novum. Eja vos gentes, abſolvite illis Scripturas ſuas, & dicite: Adorate Dominum pro meritis ſuis: *Quum manus extende-*

Digitized by Google

tenderis, licet exaggeres orationem tuam non exaudit, manus enim tuæ plenæ ſunt ſanguine. Lavamini, mundi eſtote, & venite colloquamur, dicit Dominus Deus: eluit ſanguinem ex vobis, & emundabit corda veſtra ſuper nivem, animas veſtras ſuper lac.

9 Accedite huc, Scripturis credite, hic eſt ſalus: *De Sion exiet verbum & lex de Hieruſalem*, judicabit in medio gentium, & corripiet plebem multam: concidant gladios ſuos in aratra, & frameas ſuas in falcibus commutent: non ſumet gens contra gentem gladium, deſinent enim belligerare. Et tu domus Jacob, venite eamus in lumine Domini; remiſit enim plebem ſuam: completa eſt regio tua præſagiis alienis, & filii alienati ſunt. Tua enim ipſa terra eſt, & exterum factum eſt genus Domini. Venite ergo intrate, & eſto quaſi una gens: miſerere errantium: æquum eſt honorificari ſententiam Dei, qualiter magnifici proſtrati ſunt, & humiles allevati; fortes debilitati, infirmi confirmati; divites ad paupertatem redacti, pauperes hæreditati; dominis ſervi dominati, regnantes ſubjecti; videntes orbati, orbi illuminati; prudentes ad ſtultitiam, ſtulti ad prudentiam converſi.

10 Etenim qui quondam vecordes, & indocti ſpiritu, nunc Scripturas docent, & ſciunt, & intelligunt: qui autem ab initio docti & periti & legis diſciplinam ſcientes, neſciunt legem, neſciunt legere, nec intelligunt ſpiritalia: & qui ex illis prudentibus cupiens videre, venit, intelligit, rogat puerum, aut parvulum, aut anum, aut viduam, aut ruſticum, dicens: Vivere cupio, dux eſto mihi in Sion: enarra mihi novum Teſtamentum, reconcilia me Domino: ecce trado me tibi diſcipulum, interpretare mihi legem, quæ acta ſunt in Choreb, diſſere præcepta quæ in Sion, & in lege. Sine litteris diſſerit Scripturas eis, & puer docet ſenem, & anus perſuadet diſerto.

Cor-

Digitized by Google

Correptus ergo Iſrael ſequitur injecta manu ad lavacrum, & ibi teſtificatur quod credidit, & accepto ſigno purificatus per Spiritum, rogat accipere vitam per cibum gratiæ panis qui eſt in benedictione, & fit mirum ſpectaculum: & qui Levitæ offerebant, & ſacerdotes immolantes, & ſummi antiſtites libantes aſſiſtunt puero offerenti; diſcunt, qui olim docebant, & jubetur eis qui præcipiebant, & intinguntur qui baptizabant, & circumciduntur qui circumcidebant: ſic Dominus florere voluit gentes. Videtis quemadmodum vos Chriſtus dilexit.

AD VIGILIUM EPISCOPUM,

DE

JUDAICA INCREDULITATE

Celſi cujuſdam in altercationem Jaſonis & Papiſci, Præfatio.

I

Etſi plurimos gentilium ſcio, Vigili ſanctiſſime, ab ordine atque ratione veritatis averſos, quominus Dominum noſcant, cæcitate mentis errare; tamen magis Judaicæ plebis inſaniam novi adverſus nomen Domini, pertinaci etiam nunc duritia cordis, ingenita patrum iniquitate perſtare, averſantes veram ſalutem, nec inquirentes vitæ æternæ datorem, ut qui delictis ſtirpis antiquæ ſunt pari merito nequitiæ genitalis obnoxii, ſaltem vel ſero credentes poſſint converſi ad Domini timorem, ſatisfactione omni pœnitentiæ ab iniquitatibus liberari: ſed perſtat & durat adhuc & ſemper, puto, durabit ad uſque progeniem ſuccidaneam innata patrum irreligioſa perfidia, quæ adver-

Digitized by Google

adverſus odium nominis Domini incredulitatis inſania roborata nec ad agnoſcendam veritatem poteſt corrigi, nec ad timorem Dei ipſius monitis doceri atque ſuaderi. Cum autem doceat Dominus & oſtendat, dicens: *Ego ſum lumen ſæculi, qui me ſecutus fuerit, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ:* quæ malum, ratio eſt, oſtenſum divinitus vitæ lumen omittere, & mentis cæcitate malle tenebras mortis eligere, ut oſtendat damnationis ſuæ propriæ voluntatis libera & illicita perditione, contra Deum etiam illa nolle quæ proſunt? Secundum quod & per Domini vocem increpatam Hieruſalem, quod colligi noluerit, Deo illam volente colligere, loquitur Spiritus ſanctus, & bonitatem Dei manifeſtat peccatoribus ſubvenire jugiter velle: *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ interficis Prophetas & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui colligere filios tuos, ſicut gallina colligit filios ſuos ſub axilla, & noluſti?* Adeo Dei voce manifeſte perfidi populi contumacia denotatur, ut etiam ſalutem propriam ſuam ſemper adverſus clementem miſericordiam Domini ſpreviſſe doceatur. Inde Propheta benevolentiam Dei exhortatione prædicationis offerens & inſinuans proclamat & ſuadet, dicens: *Revertimini ad me, & ego revertar ad vos, dicit Dominus.* Alius quoque ſimiliter miſericordiam Domini ſempiternam manere demonſtrans, addidit, dicens: *Nolo mortem morientis, quantum ut revertatur & vivat dicit Dominus.*

2 Quid eſt ergo reverti ad Dominum, quam in Chriſtum credendo, per eum qui eſt via veniendi ad patrem, Deo reconciliatum poſſe ſalvari? Quomodo autem reverti ad Deum poſſunt, qui ei per quem eſt agnitio & reverſio ad Deum, voluntatem Dei prædicanti credere noluerunt? Aut quomodo Deum ſatisfactione aliqua placare potuerint, qui eum qui eſt ſatisfactio & placatio pro nobis apud patrem, ſacrilega impugnatione perſequi maluerunt? *Si enim advocatum*

catum

catum Chriſtum habemus apud Deum patrem, ſervare ea quæ nos docuit & monuit, quæque apud patrem locuturus eſt, ſollicito timore facere debemus. Igitur nos qui mente in Domini metum prona, mandatorum ejus monitis inſiſtimus, & religioſi ac venerabilis cordis fidem & credulitatem de ejus timore concepimus; quid aliud ſequi, quid cupere, quid magis velle ac tenere debemus, quam ut omni a nobis mentis antiquæ nocte diſcuſſa, & caligine vitæ prioris abſterſa, mandatorum Domini ſalutarium memores, ac vitæ æternæ promiſſa retinentes, ad ejus monita revertamur, & in ipſius lumine quod oſtendit, firmata credulitate gradiamur; ut qui ignari aliquando ſalutis futuræ, in erroribus implicati vitæ prioris, ac tenebris aberravimus, illuminati nunc ejus veri luminis claritate, & oſtenſo nobis atque patefacto melioris vitæ limite, Domini mandata ſequenda & gerenda teneamus.

3 Hoc lumen nobis vitæ ſalutaris exortum, hoc in reparationem hominis natum, de Dei patris procuratione ac miſeratione præſidium Magi primi ab Orientali parte venientes, & ſtella duce Judæorum regem palam præſcia prædicatione quærentes, afferentes etiam munera, teſtificata omnibus inquiſitione monſtrarunt. Et ne aliquibus quis ille eſſet, abſconſum foret, inventum puerum procidentes genibus adorarunt; ſicut teſtificatur Evangelium, dicens: *Cum autem natus eſſet Jeſus in Bethleem Judæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt in Hieroſolymam dicentes: Ubi eſt qui natus eſt Rex Judæorum? Vidimus enim ſtellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum*, teſtificantes ſcilicet veritatem de eo, etiam ſtellam ſibi ſignum atque indicium nativitatis ipſius eſſe monſtratam, qua indice natum eſſe illum Magis prædicantibus & affirmantibus, Hieroſolymis crederetur. Simeon quoque juſtus qui in cæcitate conſtitutus, di-

vino

Digitized by Google

vino monitus oraculo audierat ſe non ante moriturum quam vidiſſet Chriſtum; cum in templum omni populo præſente infantem ſecum inferret mater, & in ſpiritu natum eſſe Chriſtum ſenſiſſet, acceptum in manus puerum vidit; & benedicens Deum, in conſpectu & auditu omnium dixit: *Nunc dimittis ſervum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum.* Simeon quod cæcus audierat, evidenti veritate perfectum eſſe annuntiabat; & veritatem quam accepto lumine viderat, benedicendo palam Deum populo prædicabat. Ad hoc enim viderat, ut referret, & revelatione ſua quod Chriſtus natus fuiſſet, oſtenderet; & perfidi populi initia prima incredulitatis inſtrueret.

4 Nec hoc ſolum teſtimonium de eo Scripturarum cæleſtium veritas perhibet, verum & per Prophetas ante Spiritus ſanctus adventum ejus in hunc mundum futurum, palam mente omnium conſciente prædicavit. Nec eſt obtentus excuſationis incredulis, vel ignoraſſe Dei filium Chriſtum, vel neſciſſe futurum Salvatoris adventum; ſicut David manifeſtat, dicens: *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam; non ſunt ſermones nec verba, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exivit ſonus eorum, & trans fines terræ fines eorum. In ſole poſuit tabernaculum ſuum,* id eſt, in manifeſta luce, palam ſeipſum veniſſe monſtravit; & per prædicationem Prophetarum quodammodo omnibus ſuæ præſentiæ oſtenſionem comprobavit. Hoc etiam Eſaias, per quem Dominus præſentiam ſuam clara annuntiationis manifeſtatione monſtravit, prophetat & dicit: *Ego ipſe qui loquebar, veni*, id eſt, qui per Prophetas ante adventum meum futurum prælocutus fueram, ipſe nunc veni, ut omnibus præſentiam meam ipſe ego teſtis mei manifeſtem. Quid evidentius, Quid hac luce præclarius? Quid verius poteſt dici? ut ergo oculis quodammodo

per-

Digitized by Google

perſpectus eſſet; ſe veniſſe, ipſe qui fuerat jam venturus, antequam veniret, oſtendit, & incredulitate mentes populi perfidi obſtruente, venientem nemo cognovit. Sicut idem Eſaias in prima increpatione populi proclamat, dicens: *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepium domini ſui, Iſrael autem me neſciit, & plebs me non intellexit.* Palam cunctis ſicut ipſe prædixit apparuit, & ſedentibus in tenebris manifeſtum vitæ lumen effulſit, & injuſtitia perfidorum pectus obſeſſum, poſtpoſita propria ac rejecta ſalute, tenebras potius cæcitatemque cordis elegit.

5 Frequentat ubique atque manifeſtat prophetatio cunctorum, qui ſancto Spiritu præmonente adventus Domini metatores eſſe ſortiti ſunt. Hoc lumen ſæculo datum, & diem nobis ſalutis exortum, vivificandis quoque in eum credentibus deſtinatum docet in Pſalmis Spiritus ſanctus & oſtendit, dicens: *Lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: a Domino factus eſt iſte, & eſt admirabilis in oculis noſtris: iſte dies eſt quem fecit Dominus, ambulemus & jucundemur in eo.* In hoc die nos ambulare Paulus quoque Apoſtolus præcipiens & docens, ac præmonens dicit: *Nunc enim propius eſt nobis ſalus quam cum credimus; nox præceſſit; dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſte ambulemus*, Id eſt, in Chriſto & mandatis ejus, cujus lumine ac monitis illuminati, & in claritate diei ejus inventi, proximam nobis ſalutem credula in eum mente conſpicimus.

6. Solem quoque eſſe Chriſtum cunctis timentibus eum, Malachias Propheta teſtatur & promittit, dicens: *Vobis autem timentibus nomen meum orietur ſol juſtitiæ, & ſanitas in alis ejus;* oſtendens ex nullo nobis ſalutem poſſe conferri, niſi in paſſione crucis ejus qua extendens manus cuncta ſæculi ſalvaturus amplexus eſt, ut converſo ad eum timore credamus

Digitized by Google

æternitatem vitæ, & ſpe futuri regni ejus animemur. Quis enim tam ſtolidus ac demens, quis ſic ab intellectu ſuæ ſalutis alienus, qui tot & tantis veritatis teſtimoniis incredulus, non adverſus meram fidem obduratum pectus intellectu veritatis emolliat, & tenebris vitæ quondam mortalis exutus, in lumine præceptorum cæleſtium gradiens, ad divina monita & Domini ſalutaria gerenda mandata, illuminato corde, tota mentis ac fidei credulitate convertat? ut quem Prophetæ prædicaverunt, Deum noſcat; ut Chriſtum qui ſe palam mundo veniſſe monſtravit, intelligat; ut Scripturis divinitus teſtificantibus, Dei Filium & Deum credat. Sicut ipſe, quæ ſit vita æterna, manifeſtat, dicens: *Hæc eſt autem*, ait, *vita æterna, ut cognoſcant te ſolum & verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*: docens atque oſtendens,* nihil aliud eſſe Deum noſſe, quam credere, & oculos cordis in Dominum prona, immo tota pectoris fide & devotione mentis aperire. Inde jam fit ut credendo intelligas, intelligendo quod credis, illuminato corde conſpicias; ſicut idem ipſe Dominus & per Eſaiam ante monet, dicens: *Si non credideritis, nec intelligetis.* Tam facilis & præſtans, & larga eſt atque abundans de Domini pietate clementia, ut ſi quis ſemel ſeſe ad eum toto timore converterit, ad cæleſte munus admiſſus, ſtatim mens ejus non jam niſi ad divina pateat, & ad cælum ac ſuperna oculos cordis attollens, Chriſti lumen ac patriam ſalutis aſpiciat.

7 Exemplum ac documentum noſtri timoris & fidei, ex ipſius Abrahæ patriarchæ fideli credulitate monſtratur, qui repromiſſioni Dei mente ſimplici ſtatim credidit, & ideo ad juſtitiam deputari ei condigna remuneratione commeruit. Hoc Deus diligit, hoc appetit, hoc in ſervis ſuis benignum remunerat & honorat, ſimplicitatem videlicet mundi cordis, quo eum cernimus, timorem dilectionis Domini, quo probamur,

mur, credulam fidem mentis, qua juſtitiæ deputamur. Hanc fidem ſequi, hunc Dei timorem ſervare nos convenit; qui cuſtodientes verba cæleſtia, & ſperantes promiſſa divina, filii Abrahæ meruimus nuncupari. Quod Apoſtoli Pauli, qui Dei voce vas electionis eſt dictus, conteſtatione firmatur dicentis; *Sic Abraham credidit Deo, & accepto latum eſt ei ad juſtitiam. Cognoſcite ergo, quoniam qui ex fide ſunt, hi ſunt filii Abrahæ.* Hoc Judaicus populus, cui a primordio legis monita loquebantur, incredulæ mentis duritia & perfidi cordis inſania ſervare noluit; & ideo pro diffidentiæ merito. filiorum nomen amiſit. Non tamen omnium perfidæ gentis, adverſus nomen Domini, quominus intelligerent veritatem, odio obdurata mens eſt. Etiamque Spiritus ſanctus, id eſt, Chriſtus Dominus noſter profectus ex Deo Patre venit, ut ſalvum faceret quod perierat Iſraelis; qui major ac fortior ad ſubigenda contumacium colla in timorem ſui nominis & poteſtatem, eos qui adverſus luminis ſui claritatem, obſtinata etiam tunc mentis cæcitate durabant, ad notitiam claritatis & gloriæ ſuæ tam facile convertit; quam ut omnes ſalvos faceret providentia ſuæ divinæ miſericordiæ dignatus advenit.

8 Nam ut duri cordis tunc & impiæ plebis ad Domini metum ipſo Domino evangelizante converſas mentes ſileam; ut Apoſtolorum ejus prædicatione multiplicatum in toto orbe & reverſum credentium populum conticeſcam; illud præclarum atque memorabile glorioſumque. Jaſonis Hebræi Chriſtiani, & Papiſci Alexandrini Judæi diſceptationis occurrit; Judaici cordis obſtinatam duritiam, brevi admonitione ac leni increpatione mollitam; & victricem in Papiſci corde Jaſonis de Spiritus ſancti infuſione doctrinam: qua Papiſcus ad intellectum veritatis admiſſus, & ad timorem Domini ipſo Domino miſerante formatus,

Digitized by Google

& Jeſum Chriſtum Filium Dei credidit, & ut ſignaculum ſumeret deprecatus, Jaſonem poſtulavit. Probat hoc Scriptura concertationis ipſorum, quæ collidentium inter ſe, Papiſci adverſantis veritati, Jaſonis aſſerentis & vindicantis, diſpoſitionem & plenitudinem Chriſti, Græci ſermonis opere ſignata eſt: ad cujus translationem ad intellectum Latinum, animante Dei ope, & juvantis fidei firmitate, ſervata verborum proprietate, intrepidus acceſſi; his qui ab intellectu Græcæ docilitatis alieni ſunt, interpretata integra ſignificatione verborum, & intellectus omnis ac veritatis manifeſtatione patefacta, Romani ſermonis ratione diſcuſſa, diſſerui. Cujus laboris probationem tibi cariſſime, qui utriuſque linguæ inſtructione fundatus es, impenſa petitione committo: ut qui ſancti Spiritus veneratione verecundus es, collata utriuſque operis lectione, audaciam verecundæ temeritatis explores; & examine judicii tui, quæ minus a nobis vel improprie forte digeſta ſunt, auctoritate Spiritus ſancti, qui in pectus tuum inundatione gratiæ cæleſtis influxit, comprobes & emendes: ſitque ad te de iſta lectione ab humilitate noſtra mandata legatio, & inſinuanda tibi in nos prima dilectionis petitio; ut parvitatem fidei meæ, cum diſcipulorum tuorum inſtructione atque eruditione conjungas; & me quem in alia parte hujus provinciæ conſtitutum propter viſcendos vultus tuos non itineris longinquitas terruit, nec ſenium ac difficultas fatigati ac feſſi jam corporis retardavit, ſed animante famulatu Domini, & urgente feſtinata cupiditate properandi, contemta quoque omni tribulatione inopiæ atque penuriæ, quantacumque virium facultate veniendi, ſanctimoniæ tuæ celebris huc fama perduxit, ad proximam dilectionis tuæ caritatem, cum unanimitate fraternitatis admittas; & amori tuo quem diſcipulis ſuis Dominus hæreditatis titulo reliquit, conjungas pariter & adſciſcas;

ut

ut exſpectem pariter cum fratribus in apertione oris tui ſplendorem gratiæ luminis Chriſti. Tu enim ſequeris in tractatibus tuis lumen vitæ, quod Dominus oſtendit, quod Chriſtus adveniens æternam ſe eſſe vitam monſtravit.

9 Certe quam mihi læta illa, quam exoptabilis dies eſt, cum miſericordia Domini ac favore accerſitione dilata, ſenectam iſtam meam proferre contigerit; ut & orationibus ſanctorum impenſe & jugiter deprecantium Dominum conjungi merear, ut Chriſti martyrem videam, ut coronam juſtitiæ, quæ tibi penes Dominum depoſita eſt, portare conſpiciam. Non autem putaveris martyrii tibi, ſecundum præſens votum fidei, gloriam tribui. Tunc inde felicitatis hujus collata dignatio eſt; tunc judicio juſto Dominus elegit deſtinatum martyrem, cum te exemtum de juſtorum grege atque aſſumtum ſibi de inopinato conſtituit altari ſuo ſacerdotem. Præclara prorſus & glorioſa vocationis electio, & de Domini dignatione nova atque inaudita & mira felicitas; transmarinæ peregrinationis neceſſitatibus occupatum, ad deſtinatum tibi munus, ignarum ac neſcium repente veniſſe: atque ita regreſſus tui tempus ad hoc eſſe libratum, ut inſpirata celeritate veniendi, intelligeres atque dignoſceres honorem ſacerdotii cæleſtis inter ceteros tibi potiſſimum deſtinatum, &, quod juſſione Domini exſpectatus venires atque occurreres, reſervatum. Ut enim Eccleſiæ ſuæ Dominus tota miſerationis pietate conſuleret dimicantis plebis mora, quem potius eligeret epiſcopum, te quærenti populo ſuo Chriſtus inopinatum repente obtulit, & complacitum ſibi cæleſtis providentia, manifeſte adventus tui improviſa occurſione monſtravit: & documentum repentini ac pernicis occurſus, procurationem Dei voluntatis oſtendit; ut quod difficili expeditione potuiſſet occurrere, facili celeritate perfectum ſit urgentis Do-

Digitized by Google

mini juſſione; & ut prius te in Eccleſia Dei epiſcopum ſtare conſpiceres & ſtuperes, quam veniſſe dignoſceceris.

10 Inde dilectionem jam tecum ſuam Dominus initiata caritate firmavit; inde amicitiam tecum, quam diſcipulis ſuis ſub triumpho crucis ſuæ tradidit dedicavitque, dicens: *Si feceritis quæ mando vobis, jam non dico vos ſervos ſed amicos*; inde martyrium, inde ſacerdotii electionem ſignavit. Magna amicitia eſt, per quam ad Chriſti vultus admitteris, extraordinaria hoſtia pervenire. Sic eliguntur juſti, ſic probantur religioſi, ac ſimplices in Chriſti timore electi; ut ante remunerationi fidei deſtineris, ante præmio devotæ mentis in Domino dignus habearis, quam venerit hora decreti, quam exceperis ſententiam Chriſti, probatam te & paratam hoſtiam electio cæleſtis inveniat. Etenim ille te, qui non mendax eſt Deus, qui epiſcopum plebi ſuæ de improviſo conſtituit, ille plena dilectione ſuæ voluntatis te coronabit. Tunc tantum ut noſtri memineris petimus, & oramus, cum pudice allectionis Domini probata atque immaculata hoſtia, ante Chriſti tribunal adſtiteris; cum gloria gratiæ Dei, præmium devotæ mentis ac remunerationem acceperis; memoriæ hæreat & tenaciter in ſenſibus tuis maneat, quam nobis impertire dignaris, dilectio caritatis; ut orationibus tuis peccata noſtra veniam conſequantur, ut meritis juſtitiæ tuæ, vitæ noſtræ delicta purgentur. Etenim martyrii inſtar eſſe confido, peccatorem juſti petitione meruiſſe ſalvari: ut &, cum ipſe promereri quid precibus tuis minus poſſis, martyris meritis libereris. Sic Job juſtus pro amicorum trium peccatis a Deo rogaturus & impetraturus oſtenditur, & probatio timoris ejus & fidei Domini voce teſte ſignatur. Cum ergo in die liberationis tuæ, cariſſime, repræſentare te Chriſti vultibus cœperis; cum in æternitatem perpetuitatemque vivendi regnare cum

Chri-

Digitized by Google

Chriſto felici ſorte ſucceſſeris; pro Domini miſericordia, in mente jam habe puerum tuum Celſum, ſanctiſſime.

LIBER
DE ALEATORIBUS.

Magna nobis ab univerſa fraternitate cura ſucceſſit: maxime ex rea perditorum omnium audacia, id eſt, aleatorum quæ animos ad nequitiam in ſe illicit, ut in lacum mortis mergat. Et quoniam nobis divina & paterna pietas Apoſtolatus ducatum contulit, & vicariam Domini ſedem cæleſti dignatione ornavit, & originem authentici Apoſtolatus, ſuper quem Chriſtus fundavit Eccleſiam, in ſuperiore noſtro portamus, accepta ſimul poteſtate ſolvendi ac ligandi, & curatione peccata dimittendi: ſalutari doctrina admonemur, ne cum delinquentibus aſſidue ignoſcimus, ipſi cum eis pariter torqueamur.

Ideo ſal terræ dicimur, ut ex nobis omnis fraternitas cæleſti ſapientia ſaliatur. Nam cum dicat: Sal autem ſi fatuatum fuerit, nihil valebit, niſi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus; hoc veremur & timemus, ne in Eccleſia ſecuri, quod nobis ſacerdotalis dignitas tradita eſt negligentes, juxta quoſdam fratres inertes reperiamur: aut dum falſam communicationem damus, id quod cum honore de Dei dignatione percepimus, indignante Domino & exprobrante amittamus; dicit enim Scriptura divina: Væ erit Paſtoribus. Quod ſi ipſi paſtores negligentes reperti fuerint; quid reſpondebunt Domino pro pecoribus? Quid dicent? a pecoribus ſe eſſe vexatos? non creditur illis: incredi-

Digitized by Google

bilis res eſt, paſtores pati poſſe aliquid a pecore; magis punientur propter mendacium ſuum. Et alia ſcriptura dicit: Rectorem te petierunt, noli extolli. Eſto in illis quaſi unus ex ipſis: curam illorum habe & conſidera. Et iterum: Exiſtimate ſacerdotem eſſe cultorem, & omnes eſſe apud eum delicias, granaria plena, & de quocumque deſideraverint pabulo oves, eas ſaturare. Nam ut conſtaret nos, id eſt, Epiſcopos, paſtores eſſe ovium ſpiritalium, hoc eſt, hominum fidelium qui ſub cura noſtra conſtituti, ne ullum in eis ſcabiei vitium reperiatur; quo magis a nobis quotidie perſcrutentur, ut medicamine cæleſti adhibito, vellera eis florida creſcant, quæ ad naturam veſtis ſalutaris proficiant.

In Evangelio Dominus ad Petrum dixit: Petre, inquit, amas me? Et Petrus reſpondit: Etiam Domine, ut ſcis quoniam amo te. Dixit: Paſce oves meas; & ſollicite mandans tertio confirmavit dicendo: Paſce oves meas.

Et quoniam Epiſcopium, id eſt, Spiritum ſanctum per impoſitionem manus, cordis excepimus hoſpitio; cohabitatori noſtro ne ullam moleſtiam proponamus, Apoſtolus monet & dicit: Nolite contriſtare Spiritum ſanctum qui in vobis eſt; & nolite exſtinguere lumen, quod effulſit in vobis. Quanta autem Epiſcopum bene agentem & ſalubriter admonentem, ſine tribulatione corporis, condigna maneant Martyria: tanta & in Epiſcopum negligentem nulla de Scripturis ſanctis documenta promentem, cumulentur tormenta; Apoſtolus nos excitat Paulus, & condigno ſtatu Epiſcopos & procuratores Evangelicæ doctrinæ ponit, & dicit: Quamdiu erit infans, procuratores & actores habet; at cum creverit, hæreditatem ſuam expetit. Nos etiam diſpenſatores & procuratores Evangelii ſumus; hoc quoque inter diſpenſatores & procuratores quæritur, ut quis fidelis & juſtus

Digitized by Google

ſtus inveniatur; ſi ergo apud diſpenſatores & procuratores quæritur, ut quis fidelis & juſtus inveniatur; quid ſi oves delinquant, & delinquentibus diſpenſatores ignoſcant: Non ipſi delinquentium ſe pondere onerant? Apoſtolus Paulus commemorat, quando ad Timotheum docendum & corroborandum in fidei firmitate, ne quid Deum fallat, & ne malignum orationibus juſtorum intercedat, providus & ſollicitus dicit: O Timothee fili commendatum ſerva: noli ſpernere donum quod in te eſt per impoſitionem manuum ſeniorum: accingere fortiter, & viriliter age miniſterium tuum, & cum integritate ſupple: eſto ceteris bonum exemplum; nemo tibi contradicat, nemo juventutem tuam contemnat: peccantem coram multis caſtiga, ut ceteri metum habeant, & ne communicaveris peccatis alienis. Et iterum: Si quis frater fornicarius, aut idolorum cultor, aut avarus, aut raptor ſive injuſtus nominatus fuerit; cum ejuſmodi quidem nec cibum capere. Et alio loco: Quicumque frater more alienigenarum vivit, & admittit res ſimiles factis eorum, deſine in convictu ejus eſſe; quod niſi tu feceris, & tu particeps eris ejus. Et in doctrinis Apoſtolorum: Si quis frater delinquit in Eccleſia, & non paret legi; hic nec colligatur, donec pœnitentiam agat, & non recipiatur, ne inquinetur, & impediatur oratio veſtra. Et Apoſtolus etiam iterum dicit: Eximite malos e medio veſtri.

Quod ſi multorum teſtium varia & conſonanti monitione docemur, cum delinquentibus fratribus cibo ne quidem veſci; quanto magis debeat & ab ſacrificio Chriſti arceri? Quam magna & larga pietas Dei filii, quod in futurum præſcius nobis conſulat: ne quis inter fratres incautus denuo laqueis diaboli capiatur? Sollicitos eſſe juſſit, & providos atque eruditos; quoniam hoſtis ille antiquus circuit, pulſans Dei ſervos, non uno genere tentans. Multæ enim

ſunt tentationes ejus, quarum primordia ſunt: idololatria, mœchiæ, furta, rapinæ, avaritia, fraus, ebrietas, impatientia, adulterium, homicidium, zelus, perfidia, falſa teſtimonia, eloquium falſum, invidia, extollentia, maledictum, error, & ſi qua ſunt ſimilia quæ his congruunt; ex quibus eſt aleæ tabula.

Præſto eſt diaboli laqueus manifeſtus, venenum portans letale ſerpentis, & inductio corrumpens; quæ cum videtur nihil eſſe, magna amplexu operitur deletio. Quid illud eſt quæſo fideles, ut manus quæ jam ab injuriis humanis expiata eſt, & ad ſacrificium Dominicum admiſſa, & quod ad ſalutem totius hominis pertinet, dignatione ſuſcipit; quæ ad laudem Domini in oraculo exſurgit; quæ ſignum crucis, per quod tuemur, frontibus imprimit: ipſa quæ divina ſacramenta conſummat: quid eſt inquam, ut iterum laqueis diaboli, unde exuta eſt, implicetur, & per ipſa damnetur? Aleatrices manus, libidinoſo ſtudio conſueverunt, id eſt, aleæ tabulæ; quod eſt diaboli venabulum, & delicti vulnus inſanabile. Aleæ tabulam dico, ubi diabolus præſto eſt, ad capiendum ſummiſſus, & cum ceperit de captivo triumphum, perfidia, falſa teſtimonia. Tabulam aleæ dico, ubi dementia, & furia, & venale perjurium, imperium & colloquium ſerpentinum. Illic rabioſa amicitia, illic atrociſſimi ſceleris fraternitas diſcordans, illic convicia & audacia ſæva, & mens inſana, & fera impatientia. Aleæ tabulam dico, ubi poſſeſſionum amiſſio, & pecuniarum ingentium perditio, monſtrum, & demonſtrans litigioſum, furax dementia.

O aleatorum noxia, ſedentaria, & pigra nequitia! O manus crudeles, & ad periculum ſui armatæ, quæ bona paterna & opes avorum ſudore quæſitas, ignominioſo ſtudio dilapidant: manus trux, noxia & inſomnis, nocte dieque continuis inſtrumentorum ſuorum armigera: quæ peccando ſeipſam damnavit,

&

Digitized by Google

& poſt peccata non deſinit ire. O nequam manus, in perniciem Domini ſui armata, quæ ſordidiſſimi æris totam ſubſtantiam perdit, & cum tot eſſent augendæ rei familiaris, & multarum abundantiæ opum, modo inops & pauper eſt. Alea eſt, quam lex odit: alea eſt, quam ſequitur crimen ignobile; ubi manifeſta tentatio, & pœna occulta. Alea eſt alveus mali, & ſupplantatio amici, quæ nec lucrum confert, ſed totum conſumit. Hinc deinde pauperes fiunt, hinc opes ſuas perdunt, hinc jam conſumtis omnibus rebus ſuis, mutuis pecuniis ſe obruunt: hinc patrimonium, ſine ulla fori calumnia amittunt. Qualis eſt lis, ut quos nemo perſequitur, ſeipſos per invidiam perſequantur? ut paternas ſuas hæreditates ſub hoſtium ſuorum multiformi numero diſpergant?

Eſt & quando ipſi aleatores cum proſtitutis mulieribus penes auctorem ſuum nocturnas vigilias clauſis foribus celebrant: armantur adverſus ſe miſeri, ſpiritu diaboli repleti: & illic duplex aut geminum crimen admittunt. Hic concrepat aleæ ſonus, illic ſilentio operatur inceſtus: hic ſine ullo dignitatis ſuæ reſpectu, ſine ulla excuſatione, peſtifero ſtudio cedere bonis ſuis cogitur; illic ſecreto mortale venenum bibitur. Unde hæc ſacrilega meditatio, unde hoc crimen, auctorum teſtimonio comprobamus? Cum enim quidam ſtudio litterarum bene eruditus, multum meditando hoc malum & tam pernicioſum ſtudium adinvenit, inſtinctu ſolius Zabuli, qui eum artibus ſuis repleverat; hanc ergo artem oſtendit, quam & colendam ſculpturis cum ſua imagine fabricavit. Statuit itaque imaginem ſuam cum nominis ſui ſubſcriptione, ſuggerente ſibi amico, qui ut hanc artem excogitaret, in pectore ſubjecit. Sic ergo ſe in imagine ſpecioſa demonſtrans, alto quodam loco condidit; & in ſinus ſuos hanc aleæ tabulam geſtans, ut quaſi ipſe luſor & adinventor hujus malitiæ appareret,

cujus

Digitized by Google

cujus nomen a Dei ſervis nominari non deberet (ſic enim in nomine turpis eſt; quomodo in factis iniquus) & quiſque Dei ſervus aleæ tabulam amplectitur, auctoris nomine vocaretur. Ille enim cum ſe in ſtatunculis & ſimulacris formaret, aliud crimen adinvenit, quo ſe ab imitatoribus ſuis colendum, & ſibi ſacrificandum inſtituit; ita ut qui vellet ſtudio ejus adhærere, non ante manum in tabulam porrigeret, niſi auctori hujus prius ſacrificaſſet. Inde factum eſt, ut olim qui homo fuerat, & facinoris admiſſionis adulter, poſt mortem, a profanis & errantibus ſub fictitio nomine Dei, talis coli meruerit.

Aleæ tabula qui ludit, & maleficia noſſe debet, quod a Dei ſervis longe ſit, ſciens quoniam foris maleficus & venenarius, & iterum in judicii diem in igne rotante torquebitur. Aleæ tabula qui ludit, prius auctori ejus ſacrificare debet: quod Chriſtianis non licet dicente Domino: Sacrificans diis eradicabitur, niſi Deo ſoli; & iterum: Nolite ſacrificare diis alienis, ne incitetis me in operibus manuum veſtrarum ad diſperdendum vos. Chriſtianus qui es, & aleæ tabula ludis; licet non ſacrifices, lege hujus facinoris particeps es. Et utique Dominus occurrit & dicit: Exi de ea populus meus, ne ſis particeps delictorum ejus. Et iterum: Diſcedite, diſcedite inde, exite de medio ejus qui portatis vaſa Domini, & immundum ne tetigeritis. Chriſtianus quicumque es & alea ludis, hoc primo in loco credere debes, quia non Chriſtianum, ſed Ethnicum tibi nomen eſt; & illud quod ad ſacrificium Dominicum pertinet, in vacuum ſumis. Sic enim dicit: Omnis immundus non tanget ſacrificium ſancti. Dicit enim ſcriptura: Omnis vir manducans carnem ſacrificii, & immunditia ejus ſuper ipſum; pereat anima illa de populo meo.

Aleator quicumque es, Chriſtianum te dicis; quod non es, eo quod ſæculo particeps es: nec amicus

Digitized by Google

cus Chriſti potes eſſe, qui cum inimico Chriſti tenes amicitiam. Certe qualis dementia aleatorum fidelium, ubi inſaniunt, & furaciſſimis vocibus pejerant; & deorbati Zabuli caligine, invicem ſibi manus inferunt, maledicunt, ſe devovent, parentum originem turbis præſentibus dehonorant. Sonat publice aleæ ſtrepitus, feſtinant ad necem hæreditatis ſuæ manus: nec intelligit miſer, quid ſibi noceat, quando ſe aleæ auctorat. Et qui jam ſæpius vincitur, rurſus ad nocentius ſtudium, Zabulo ſuadente animatur. O ars infeſta ſtudentibus, & ſtuprum libidinoſum; quod non divitias, ſed nuditatem & inopiam præſtat; manus carnifex, manus noxia, quæ nec poſt lucra deſinit; ſed adhuc poſt damna ludit. Chriſtianus qui alea ludit, ad ſacrificium Zabuli, immolantibus penes auctorem, manus polluit. Et iccirco Dominus ad hoc indignari dicit: Nolite, inquit, extendere manus veſtras injuſte, ne exacerbetis me, & non ſinam vos diu permanere ſuper terram; & iterum: Abſtinete manus veſtras ab injuſto, & ne feceritis quidquam mali. Et Apoſtolus beatiſſimus Paulus ſimiliter dicit: Videte fratres, ne obfiguremini huic ſæculo, & pompis, & deliciis, & voluptatibus ejus; ſed continete vos ab omni injuſtitia. Nam qui delinquit in Deum, nulla fit excuſatio, nec indulgentia ulla, & nemini venia datur. In Evangelio Dominus dicit: Si quis, inquit, dixerit blaſphemias in filium hominis, dimittetur illi: at is qui peccaverit in Spiritum ſanctum, non dimittetur illi, nec hic, nec in futuro ſæculo. Et iterum propheta dicit: Si delinquendo peccet vir adverſus virum, orabitur pro eo ad Dominum: ſi autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo? Et beatus Apoſtolus Paulus procurator vicarius Chriſti, eccleſiaſticam curam agens, ponit & dicit: Vos eſtis templum Dei, & in vobis Chriſtus habitat; ſi quis templum Dei violaverit, perdet

illum

Digitized by Google

illum Deus. Iterum Dominus in Evangelio ſuo negat peccatores, & exprobrat, dicens: Recedite a me omnes qui operamini injuſtitiam; numquam vos cognitos habui. Et Joannes Apoſtolus dicit: Omnis qui peccat, non eſt de Deo, ſed de diabolo eſt: & ſcitis, quoniam ideo venturus eſt filius Dei, ut perdat filios diaboli.

Si quis aleator Chriſtianus es, tuus & hæreditatis tuæ inimicus es. Quicumque es, deſine ab illa dementia miſer. Quid te in laqueum mortis cum diabolo ultra præcipitas? quid opes & divitias tuas ſordidiſſimo ære admittis? quid te laqueis ſæcularibus involvis, ut de ſæculo judiceris? quid inimicum tuum favoribus laudando, delinquis, cum quo neceſſe eſt puniaris? Eſto potius, non aleator, ſed Chriſtianus: pecuniam tuam adſidente Chriſto, ſpectantibus angelis, & martyribus præſentibus, ſuper menſam Dominicam ſparge: patrimonium tuum, quod forſitan ſævo ſtudio perditurus eras, pauperibus divide: divitias tuas Chriſto vincenti committe: ſervus cum Domino tuo vocare, ſtudio deifico obſequere, artem Domini imitare, quæ non perdit; ſed potius acquirit. Deſine ab illis tuis furaciſſimis moribus, cohibe præcipitem nequitiam tuam; ſit tibi cum pauperibus quotidianus luſus, ſit tibi cum viduis frequens operatio; cenſum & adparatus tuos omnes ad ſtudium Eccleſiæ diſtrahe: aurum tuum, & argentum, & pecunias tuas in theſauris cæleſtibus repone; fundos & villas tuas, juſta operatione ad paradiſum remove: ut peccata donentur tibi, eleemoſynis & orationibus continuis incumbe. Alea ne luſeris; ubi luſus nocivus eſt & crimen mortale, ubi dementia ſine conſideratione; ubi nulla veritas, ſed mendaciorum mandra. Abſcide inde manum tuam, & averte inde cor tuum: extrahe caliginem inimici ab oculis tuis, & purifica manum tuam a ſacrificiis Zabuli: abige abs te furaces mores,

eſto

Digitized by Google

eſto patiens & Chriſtianus, eſto tibi & vitæ tuæ in operationibus juſtus & providus. Fuge diabolum perſequentem, & fuge aleam inimicam rerum tuarum: ſtudium ſit tibi ſapientiæ, Evangelii monitis erudire, puras manus ad Chriſtum extende, ut promereri Dominum poſſis, aleam noli reſpicere; Amen.

TRACTATUS
DE
DUODECIM ABUSIONIBUS SÆCULI.

Primus abuſionis gradus eſt, ſi ſine bonis operibus ſapiens & prædicator fuerit, qui quod ſermone docet, actibus explere negligit. Auditores enim doctrinæ, dicta facere contemnunt, cum prædicatores opera a prædicationis verbis diſcrepare conſpiciunt. Numquam enim fit efficax conſtituentis auctoritas, niſi eam effectu operis cordi affixerit audientis, præſertim cum & ipſe Doctor, ſi in vitiorum amorem delapſus fuerit, alterius doctoris medicamentum ſuis vulneribus adhibere parvipendit. Unde & ipſe Dominus in Evangelio de doctrina pariter & bono opere inſtruere volens diſcipulos, qualem in his cautelam haberent admonebat, dicens: *Quod ſi ſal evanuerit, in quo ſalietur?* Hoc eſt, ſi doctor erraverit, a quo iterum doctore emendabitur? *Et ſi lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt; ipſæ tenebræ quantæ erunt?* Si namque oculus a videndi officio deſierit; quis a manu, vel a pede, vel a reliquo corpore illud miniſterium exiget? Quapropter doctores cogitent, ne ampliori vindictæ ſubjaceant, ſi plurimis perditionis occa-

Digitized by Google

occaſionem abundantius præſtent. Nam & ipſe Salomon dum multæ ſapientiæ tranſgreſſionem incurrit, totius Iſraeliticæ plebis regni diſperſionem ſolius ſui merito præſtitit. Quibus ergo committuntur multa, majora perdunt; ſi non recte diſpenſaverint rectoris ſui munera, quæ perceperunt. Cui enim plus committitur, ab eo plus exigitur. *Et ſervus qui Domini ſui voluntatem intelligens non facit, acrioribus & gravioribus flagellis vindictæ vapulabit.*

Secundus abuſionis gradus eſt, ſi ſine religione ſenex eſſe inveniatur. Cui cum membra exterioris hominis veteraſcunt; vires animi, id eſt, interioris hominis membra, incrementa roboris non capiunt. Plus enim omnibus religioni operam dare ſenibus competit, quos præſentis ſæculi florida ætas tranſacta deſeruit. Sicut namque in lignis ipſa reproba arbor comparet, quæ poſt flores fructus optimos cultori ſuo non exhibet: ſic & in hominibus ipſe reprobus eſt, quem flos juventutis deſeruit, & tamen in ſui corporis ſenectute, bonorum operum maturos fructus proferre parvipendit. Quid enim ſtolidius fieri poteſt; ſi mens ad perfectionem feſtinare non contendat, quando totius corporis habitus ſenectute confectus ad interitum properat? Dum oculi caligant, aures graviter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapſi numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuaviter olet, pectus ſuffocatur, tuſſis cachinnat, genua trepidant, talos & pedes tumor inflat; etiam homo interior qui non ſeneſcit, his omnibus aggravatur. Et hæc omnia ruituram jamjamque domum corporis cito prænuntiant. Quid ergo ſupereſt, niſi ut dum hujus vitæ defectus appropinquant, nihil aliud cogitare quam quomodo futura habitatio proſpere comprehendatur, quiſque ſenex appetat? Juvenibus enim incertus hujus vitæ terminus inſtat, ſenibus vero cunctis maturior ex hac

luce

Digitized by Google

luce exitus breviter concordat. Cavendæ ſunt ergo homini duæ particulæ, quæ in illius carne non veteraſcunt, & totum hominem ſecum ad peccatum pertrahunt; cor videlicet & lingua: quia cor novas ſemper cogitationes machinari non deſinit; lingua impigre loquitur, quodcumque machinari cor ſenſerit. Caveat ergo ſenilis ætas, ne iſtæ juveneſcentes particulæ totam ſui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliqui corporis gravitatem illudant. Unicuique enim conſiderandum eſt, quid ætate eminenti dignum ſit; ut hoc agat, quod nec vitam, nec ætatem, nec miniſterium vile reddat.

Tertius abuſionis gradus eſt, adoleſcens ſine obedientia; quo mundus a recto rationis ordine depravatur. Qualiter namque in ſenectute aliis miniſterium imperabit, qui in adoleſcentia ſe ſenioribus obedientem exhibere contemnit? Unde & in proverbio apud veteres habetur, quod dominari nequeat, qui prius alicui ſervitutem præbere denegat. Propter quod & Dominus Jeſus in temporibus ſuæ carnis, dum adhuc ad legitimam ætatem doctoris non pervenerat, obedienter miniſtrationem parentibus ſuis præſtitit. Sicut ergo in ſenibus ſobrietas, & morum perfectio requiritur: ita etiam in adoleſcentibus, obſequium, & ſubjectio, & obedientia rite debetur. Quapropter & in mandatis legis primum in his quæ ad homines pertinent, patris & matris honor imperatur, quia quamvis carnalis pater non ſupervixerit, aut indignus fuerit; alicui tamen patri digno & viventi, paternus honor uſque ad dignam ætatem a filiis præbendus eſſe oſtenditur. Quatuor etenim modis per Scripturas divinas patres vocantur; hoc eſt, natura, gente, admonitione, & ætate. De patre namque naturali Jacob ad Laban loquitur: *Niſi timor patris mei Iſaac adfuiſſet, tuliſſes omnia quæ mea ſunt.* Gente vero pater dicitur, quando Dominus de rubo ad Moyſen lo-

Digitized by Google

quebatur: *Ego ſum*, inquiens, *Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob.* Ætate autem & admonitione pariter dicitur, cum Moyſes in cantico Deuteronomii loquitur: *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* Quod ſi ergo naturalis pater ſuperſtes non fuerit, aut indignus fuerit; admonenti tamen aut ſeniori adoleſcentis obedientia præbenda erit. Quomodo ergo honoratus in ſenectute apparebit, qui diſciplinæ laborem in adoleſcentia non ſuſtinuerit? Quodcumque etenim homo laboraverit, hoc & metet. *Omnis namque diſciplina in præſenti non videtur eſſe gaudii, ſed mœroris; poſtea vero fructum pacatiſſimum exercitatio per eam reddet juſtitiæ.* Sicut ergo fructus non invenitur in arbore, in qua pampinus aut flos prius non apparuerit: ſic & in ſenectute honorem legitimum aſſequi non poterit, qui in adoleſcentia diſciplinæ alicujus exercitatione non laboraverit. Diſciplina igitur abſque obedientia, qualiter fieri poteſt? adoleſcens ergo ſine diſciplina, adoleſcens ſine obedientia eſt: quoniam & ipſa obedientia, quæ omnium diſciplinarum mater eſt, magna exercitatione indiget; quæ ſui normam ſtudii in Chriſto Domino ſumſit, qui obediens patri uſque ad mortem, crucis ignominiam libenter ſuſtinuit.

Quartus abuſionis gradus eſt, dives ſine eleemoſyna; qui ſuperflua uſus ſui quæ cuſtodienda in poſterum recondit, indigentibus & nihil habentibus non diſtribuit: per quod efficitur, ut dum in terra quæſita diligenti cura cuſtodit, cæleſtis patriæ perennem theſaurum amittat. Ad quem theſaurum Dominus Jeſus adoleſcentem divitem, qui eum de perfectione interrogaverat, ita reſpondens invitavit: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cælo.* Quem theſaurum nullus umquam hominum habere poteſt, niſi qui pauperibus ſolatia præſtat, aut

per

Digitized by Google

per ſeipſum pauper eſt. Non ergo dormiat in theſauris tuis, quod pauperes dormire non ſinit. Dives namque etſi multa congregaverit, his frui ſolus nequaquam poterit; quia unius hominis natura multis rebus non ſuccurit. Quid ergo ſtultius eſt quam propter unius hominis victum & veſtitum, totam regni cæleſtis perdere perennem jocunditatem, & æternos inferni cruciatus, abſque conſolationis præſtolatione ſubire? Quod igitur aliquando per neceſſitatem amittendum eſt, pro æterna remuneratione ſponte diſtribuendum eſt. *Omnia enim quæ videntur, temporalia ſunt; quæ non videntur æterna ſunt.* Quamdiu namque temporales ſumus, temporalibus temporalia deſerviunt; & cum hic tranſierimus, æternis æterna ſolatia præſtabunt. Iccirco non debemus diligere, ea quæ non ſemper habebimus; præſertim cum expertem rationis avarum divitem, theſauri ſui & agri, & omnia quæ habet, oſtendant; quia toto cordis intuitu illas res amat quæ numquam ſe diligunt. Si enim aurum & argentum, & agros, & veſtimenta, & cibos, & metalla, & bruta animalia quis dilexerit, hæc omnia vicem ſibi amoris rependere non poſſe, ipſa rerum natura oſtendit. Quid ergo a ratione longius eſt, quam diligere, quod te amare non valet; & negligere illum, qui tuæ dilectioni cum dilectione omnia præbet? Propter hoc igitur non diligi mundus, ſed diligi proximus a Deo præcipitur; quia proximus vicem ſui amoris poteſt rependere, quod mundus minime poſſe non dubitatur. Sic enim inimicum eſſe diligendum Dominus præcepit, ut illa dilectio amicum illum ex inimico efficiat. Quiſquis ergo dives cupidus vult æternas habere divitias, diſtribuendo egenis præſtet interim non manſuras. Si enim quod diligit, non vendit, nemo poteſt emere quod cupit. Avari namque ideo in judicio a rectiſſimo judice nuncupantur maledicti, quia qui præteribant eorum habitacula

Digitized by Google

non dicebant: *Benedictio Domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine Domini.* Infelices ergo ſunt avari divites, qui propter res tranſitorias, in æternam damnationem dilabuntur; & e contrario: *Beati ſunt miſericordes, quia miſericordiam conſequentur.* Felix eſt ergo miſericors, dum in hac virtute non ſubſtantiam, ſed affectum Deus requirit.

Quintus abuſionis gradus eſt, femina ſine pudicitia. Sicut enim omnes bonos mores procurat & cuſtodit in viris prudentia; ſic in feminis cunctos honoris actus nutrit, & fovet, & cuſtodit pudicitia. Pudicitia namque caſtitatem cuſtodit, avaritiam refrenat, lites devitat, iram mitigat, libidinem occupat, cupiditatem temperat, laſciviam caſtigat, ebrietatem cavet, verba non multiplicat, gulæ concupiſcentias purgat, furtum omnino damnat. Quid plura? Omnia vitia reſtringit; & omnes virtutes, & quidquid coram Deo & bonis hominibus laudabile eſt, nutrit. Impudica namque vita nec laudem ab hominibus in præſenti ſæculo, nec remunerationem a Deo exſpectat in futuro. Pudica vero vita, famam bonam inter homines habet, & de ſpe futuræ beatitudinis gaudet. Præſentibus ſemetipſam imitabilem facit, poſteris memoriam amabilem relinquit. Bonis ſemper moribus delectatur, & conſentit, & aſſiduis Scripturarum meditationibus & eloquiis animam vegetat. Bonorum præcedentium exempla cuſtodit, & inſeparabilia perfectis contubernia nectit. Duobus ergo modis conſtat veræ pudicitiæ exercitatio, id eſt, corporis habitu & ſuperficie, & animi affectu interno. Per exteriorem modum, juxta Apoſtolum, coram hominibus exempla; per interiorem modum coram Deo, providemus opera bona. Pudicitia namque corporis eſt, alienas res non appetere, & omnem immunditiam devitare; ante horam congruam non guſtare velle, riſum non excitare, verba vana & falſa

non

Digitized by Google

ion loqui; habitum per omnia ordinatum, compoſitionemque convenientem tam capillorum quam veſtium, ſicut decet, habere; cum indignis contubernia non inire; ſuperciliosſo intuitu neminem adſpicere, vagari oculos non permittere; pompatico & illecebroſo greſſu non incedere; nulli inferior in incœpto bono opere apparere, nulli contumeliam aut ruborem incutere, neminem blaſphemare; ſenes non irridere, bonis non invidere, meliori non controverſari; de his quæ ignoras non tractare, & ea quæ ſcis non omnia proferre: hæc enim proximis amabilem hominem reddunt, & Deo acceptabilem faciunt. Pudicita enim animæ eſt, plus propter Dei oculos, quam hominum, omnia bona facere; appetitiones turpium cogitationum compeſcere; omnes meliores ſe eſſe æſtimare, nemini invidere; de ſemetipſo nihil confidere, Dei ſemper auxilio res omnes committere, ante Dei oculos ſemetipſum conſtituere; hæretica pravitate ſenſum non maculare, catholicis per omnia conſentire; Deo ſoli adhærere, caſtitatem æternæ mentis Deo Chriſto offerre; omnia cœpta opera bona mortis tantum termino finire, præſentes tribulationes animi fortitudine negligere, parvipendere; in terra præter proximos nihil amare, cuncti amoris theſaurum in cælo conſtituere, & pro omni bono actu mercedem a Deo in cæleſtibus ſperare. Pudicitia ornamentum nobilium eſt, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulcritudo debilium, proſperitas laborantium, ſolamen mœrentium, augmentum omnis pulcritudinis, decus religionis, defenſio criminum, multiplicatio meritorum, creatoris omnium Dei amicitia.

Sextus abuſionis gradus eſt, Dominus ſine virtute. Quia nihil proficit dominandi habere poteſtatem, ſi Dominus ipſe non habeat virtutis rigorem. Sed hic virtutis rigor, non tam exteriori fortitudine,

Digitized by Google

quæ & ipſa ſæcularibus dominis neceſſaria eſt, quam animi interiori fortitudine, exerceri debet. Sæpe enim dominandi per animi negligentiam perditur fortitudo, ſicut in Heli ſacerdote factum fuiſſe comprobatur. Qui dum ſeveritate judicis peccantes filios non coercuit, in eorum vindictam, Dominus velut conſentienti ferociter non pepercit. Tria ergo neceſſaria hos qui dominantur habere oportet: terrorem ſcilicet, & ordinationem, & amorem. Niſi enim ametur Dominus pariter & metuatur, ordinatio illius conſtare minime poteſt. Per beneficia ergo & affabilitatem, procuret ut diligatur: & per juſtas vindictas, non propriæ injuriæ, ſed legis Dei, ſtudeat ut metuatur. Propterea quoque dum multi pendent in eo, ipſe Deo adhærere debet, qui illum in ducatum conſtituit: qui ad portanda multorum onera, ipſum veluti fortiorem ſolidavit. Paxillus enim niſi bene fortiter firmetur, & alicui fortiori adhæreat, omne quod in eo pendet cito labitur; & ipſe ſolutus a rigore ſuæ firmitatis, cum oneribus ad terram delabitur. Sic & princeps niſi ſuo conditori pertinaciter adhæſerit, & ipſe, & omne quod continet, cito deperit. Quidam namque per dominandi officium plus Deo appropinquant, quidam impoſito ſibi dignitatis honore deteriores fiunt. Moyſes namque accepto populi ducatu, familiarius Dei locutionibus utebatur: Saul vero filius Cis, poſtquam ſceptra regni ſuſcepit, per inobedientiæ ſuperbiam Deum offendit. Rex Salomon poſtquam patris ſui David ſedem obtinuit, Deus illum ultra omnes mortales velut ad innumeroſi populi gubernationem ſapientiæ munere ditavit. E contrario vero Hieroboam ſervus Salomonis, poſtquam regni Domus David occupavit partem; ad idolorum cultum, decem tribus Iſrael, quæ erant in parte Samariæ, diverterat. Per quæ exempla evidenter oſtenditur, quoſdam in ſublimiori ſtatu

ad

ad majorem perfectionem creſcere, quoſdam vero per ſupercilium dominationis ad deteriora defluere. Per quod utrumque intelligitur, eos qui ad meliora tranſcendunt, per virtutem animi & Dei auxilium poſſe id facere: & eos qui ad deteriora devertuntur, per mentis imbecillitatem pariter & negligentiam errare. Unde & Dominum abſque virtute fieri non decet, qui virtutem ſine Dei auxilio nullatenus habet. Qui etenim multa tuetur, ſi non habet fortitudinem animi, non valet id agere, quoniam magna magnis infeſtationibus, vel adverſitatibus ſolent laborare. Omnis ergo qui præeſt, hoc primitus animi tota intentione procuret, ut per omnia de Dei adjutorio omnino non dubitet. Si namque cœperit in actibus ſuis auxiliatorem habere Dominum dominorum, nullus hominum contemtui poterit habere ejus dominatum? *Non enim eſt poteſtas niſi a Deo.* Ipſe enim elevat de ſtercore egenum, & ſedere facit cum principibus populi ſui, & deponit potentes de ſede, & exaltat humiles: ut ſubditus fiat omnis mundus Deo, & egeat gloria Dei.

Septimus abuſionis gradus eſt, Chriſtianus contentioſus; qui cum participationem nominis Chriſti per fidem & baptiſmum ſuſceperit, contra Chriſti dicta & propoſitum, mundi caduca delectamenta diligit. Omne enim de quo contenditur; aut propter propriam ejus rei dilectionem de qua agitur; aut propter alterius amorem, quæ ſub odioſa ſpecie latet, appetitur. Quemadmodum, verbi gratia, bellum animoſo compugnantium conflictu cum odioſa res ſit, propter amorem victoriæ & libertatis peragitur; & multæ aliæ dilectæ ſpecies, ſub odioſo labore vel formidine, ſatis contentioſe expetuntur. Unde patenter intelligitur, nihil contendi poſſe, niſi propter dilectionem, ſperatam ſcilicet & ſubſequentem amabilem remunerationem. Qui igitur de mundo præſente

Digitized by Google

ex quacumque cauſa contendit, perſpicue oſtendit quod illum diligit. Quomodo ergo mundum diligi per Joannem Spiritus ſancti ſermones interdicunt, qui ait: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt?* Mundi enim amor & Dei, pariter in uno corde cohabitare non poſſunt, quemadmodum iidem oculi cælum pariter & terram nequaquam conſpiciunt. Sed requirendum eſt, ſi vere in mundo aliquid ſit quod amari debeat, & quis ſit ille mundus, quem diligi divina eloquia vetant. Terra ergo cum naſcentibus ex ea, & metallis, & animantibus, & pulcritudine veſtium, & oblectationibus ciborum, & iis quæ ad hæc pertinent, non diligi præcipitur: ſed proximus, propter quem hæc omnia facta ſunt, amari jubetur. Hæc enim omnia prædicta, velut non manſura, ad cæleſtem patriam pergentes concomitari nequeunt. Proximi vero velut manſuri regis cohæredes, ſemetipſos licenter invicem diligunt. Quod ergo ſemper in mundo non manet, & cum mundo pariter deficiet, & ipſe mundus non amari præcipitur; proximus autem qui eſt pars regni cæleſtis, in terra & inter ima elementa, a regni cælorum appetitoribus non incongrue amatur: dum in ſuprema illa patria in æternum cohæres habebitur. Propterea vero mundus præſens non diligi imperatur, ne a Dei dilectione alienus, ſæculi dilector quiſque efficiatur. Non ergo debet contendi, quod non licet amari. Igitur Chriſtianus qui nominis Chriſti ſimilitudinem tenet, morum quoque ejus ſimilitudinem habere debet. Chriſtianus enim nemo recte dicitur, niſi qui Chriſto moribus coæquatur. De Chriſto vero per Prophetam ita ſcribitur: *Ecce filius meus quem elegi, electus meus, complacuit in illo ſibi anima mea: ponam Spiritum meum ſuper eum. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in platea vocem ejus.* Ecce Chriſtus non contendit, neque clamavit: & tu ſi morum Chriſti ſimilitudinem tenere cupis, ne con-

conten-

tendas, ne abuſivus in Eccleſia Chriſtianus exſiſtas. Suis enim ſectatoribus Chriſtus præcepit: *Nolite vocari Rabbi: unus eſt enim magiſter veſter*, qui eſt Chriſtus: *& patrem nolite vocare ſuper terram; unus eſt enim pater veſter, qui in cælis eſt. Omnes enim vos fratres eſtis*, quibus ad ſupplicandum imperavit, cum dicit: *Sic autem orabitis: Pater noſter qui eſt in cælis, ſanctificetur nomen tuum.* Fruſtra ergo contendit patrem ſe habere in terra, qui patrem & patriam profitetur ſe habere in cælo. Cujus patriæ nemo poſſeſſor efficitur, niſi qui de terrenæ patriæ contentione ſecurus habetur.

Octavus abuſionis gradus eſt, Pauper ſuperbus; qui nihil habens in ſuperbiam extollitur: cum e contrario divitibus ſæculi non ſuperbe ſapere per Apoſtolum Paulum imperetur. Quid ergo ſtolidius poteſt fieri, quam illum, qui per infimam miſeriam velut in terram abjectus, extremus & humilis incedere & contriſtari debuerat, ſuperciliofo ſuperbiæ tumore inflatam mentem contra Deum erigere? Per quod vitium lapſi corruerunt, qui in ſummo cæli conditi erant culmine. Quid ergo vult quaſi potens in terra ſuperbire; qui præ omnibus hominibus debuerat humilis apparere? Sed ne de paupertate ſua triſtitiam habeant, quid a Deo recepturi ſint, pauperes attendant; ipſe enim inquit: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Recta namque diſpenſatione miſericors judex cæli regnum illis committit, quibus regni terrarum participationem inter mortales abſtulit: ut ipſe dives in cæli ſede appareat, qui in terra penitus nihil procurat. Cavendum ergo pauperibus eſt, ne dum per egeſtatem & neceſſitatem terrenum regnum prætereunt, per mentis etiam impudentiam cælorum regna amittant. Cum enim Dei diſpenſatione paupertatem neceſſariam acceperint, in ipſorum arbitrio pendet, utrum pauperes ſpiritu ſint. Non quibuscumque namque pauperibus cæli regna promittuntur,

Digitized by Google

ſed his tantummodo in quibus divitiarum inopiam animorum humilitas comitatur. Pauper enim humilis, pauper ſpiritu appellatur; qui cum egenus foris cernitur numquam in ſuperbiam elevatur: quoniam ad appetenda regna cælorum plus valet mentis humilitas, quam præſentium divitiarum temporalis paupertas. Etenim humiles qui bene divitias poſſeſſas habent, poſſunt pauperes ſpiritu appellari: ſuperbos autem, nihil habentes, haud dubium eſt beatitudine paupertatis privari. De quibus utriſque ſancta Scriptura ita loquitur: *Eſt quaſi dives nihil habens, & eſt quaſi pauper, cum in multis divitiis ſit.* Quaſi pauper ergo in multis divitiis, eſt dives humilis ſpiritu; & nihil habens quaſi dives, eſt pauper ſuperbus mentis affectu. Nobilis ergo inopia eſt mentis humilitas, & ineptæ divitiæ ſunt animorum enormitas. Providendum eſt ergo pauperibus, ut ſemetipſos, quales ſint, intelligant: & quia rebus conſequi, quod cupiunt non valent, mentis tumore ſuperbire deſinant.

Nonus abuſionis gradus eſt, Rex iniquus. Etenim regem non iniquum, ſed correctorem iniquorum eſſe oportet. Inde in ſemetipſo nominis ſui dignitatem cuſtodire debet: nomen enim regis intellectualiter hoc retinet, ut ſubjectis omnibus rectoris officium procuret. Sed qualiter alios corrigere poterit; qui proprios mores, ne iniqui ſint, non corrigit? Quoniam in juſtitia regis exaltatur ſolium, & in veritate regis ſolidantur gubernacula populorum. Juſtitia vero regis eſt neminem injuſte per potentiam opprimere, ſine perſonarum acceptione inter virum & proximum ſuum juſte judicare, advenis & pupillis & viduis defenſorem eſſe, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos & hiſtriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas & pejerantes vivere non ſinere, eccleſias defendere, pauperes eleemoſynis alere, juſtos ſuper regni nego-

tia

Digitized by Google

tia conſtituere, ſenes & ſapientes & ſobrios conſiliarios habere, magorum, ariolorum, pythoniſſarumque ſuperſtitionibus non intendere, iracundiam differre, patriam fortiter & juſte contra adverſarios defendere, per omnia in Deo confidere, proſperitatibus animum non elevare, cuncta adverſa patienter tolerare, fidem catholicam in Deum habere, filios ſuos non ſinere impie agere, certis horis orationibus inſiſtere, ante horas congruas cibum non guſtare. *Væ enim terræ, cujus rex puer eſt, & cujus principes mane comedunt.* Hæc regni proſperitatem in præſenti faciunt, & regem ad cæleſtia regna meliora perducunt. Qui vero regnum non ſecundum hanc legem diſpenſat, multas nimirum adverſitates imperii tolerabit. Iccirco enim pax ſæpe populorum rumpitur, & offendicula etiam de regno ſuſcitantur; terrarum quoque fructus diminuuntur, & ſervitia populorum præpediuntur; multi & varii dolores proſperitatem regni inficiunt, carorum & liberorum mortes triſtitiam conferunt, hoſtium incurſus provincias undique vaſtant, beſtiæ armentorum & pecorum greges dilacerant; tempeſtates aeris & hiemis terrarum fecunditatem & maris miniſteria prohibent; & aliquando fulminum ictus, ſegetes & arborum flores, & pampinos exurunt. Super omnia vero regis injuſtitia, non ſolum præſentis imperii faciem obfuſcat, ſed etiam filios ſuos & nepotes, ne poſt ſe regni hæreditatem teneant, obſcurat. Propter piaculum enim Salomonis, regnum domus Iſrael Dominus de manibus filiorum ejus diſperſit. Et propter juſtitiam David regis, lucernam de ſemine ejus ſemper in Hieruſalem reliquit. Ecce quantum juſtitia regis ſæculo valeat, intuentibus perſpicue patet. Eſt enim pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, ſerenitas maris, terræ fecunditas, ſolatium

paupe-

Digitized by Google

pauperum, hæreditas filiorum, & ſibimetipſi ſpes futuræ beatitudinis. Attamen ſciat rex, quod ſicut throno hominum primus conſtitutus eſt, ſic & in pœnis; ſi juſtitiam non fecerit, primatum habiturus eſt. Omnes namque quoſcumque peccatores ſub ſe in præſenti habuit, ſupra ſe modo implacabili, in illa pœna futura habebit.

Decimus gradus abuſionis eſt, Epiſcopus negligens; qui gradus ſui honorem inter homines requirit, ſed miniſterii ſui dignitatem coram Deo, pro quo legatione fungitur, non cuſtodit. Primum namque ab epiſcopo, quid ſui nominis dignitas teneat, inquiratur: quoniam cum epiſcopus nomen Græcum ſit, ſpeculator interpretatur. Quare vero ſpeculator ponitur, & quid a ſpeculatore requiritur, Dominus ipſe denudat, cum ſub Ezechielis prophetæ perſona, epiſcopo officii ſui rationem denuntiat, ita inquiens: *Speculatorem dedi te domui Iſrael. Audiens ergo ex ore meo ſermonem, nuntiabis eis ex me. Si autem videris gladium venientem, & tu non annuntiaveris ut revertatur impius a via ſua, ipſe quidem impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaveris, & ille non fuerit reverſus, ipſe quidem in iniquitate ſua morietur, ſed tu animam tuam liberaſti.* Decet ergo epiſcopum, qui omnium ſpeculator poſitus eſt, peccata diligenter attendere, & poſtquam attenderit, ſermone, ſi potuerit, & actu corrigere; ſi non potuerit, juxta Evangelii regulam ſcelerum operarios declinare: *Si enim*, inquit in Evangelio Dominus, *peccaverit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: ſi te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos teſtes, ut in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum: ſi illos non audierit, dic Eccleſiæ: ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Tali ordine expellendus eſt, quicumque doctori vel

epiſ-

Digitized by Google

epiſcopo adhærere noluerit. Et qui tali ordine expulſus fuerit, ab alio aliquo doctore vel epiſcopo non debet recipi. De ſacerdote namque ſcriptum eſt in lege: *Viduam aut repudiatam non accipiat uxorem.* Qui ergo illum excommunicatum a catholico, illo non permittente, ſibi jungit, jura ſacerdotii ſancti, in quo Chriſtianorum genus electum eſt, excedit. Hac ratione epiſcopum, ad eos quibus in ſpeculationem poſitus eſt, eſſe oportet. Ceterum vero, qualis in ſemetipſo eſſe debeat, Paulus Apoſtolus exponit; ut ad gradum epiſcopi veniens ſobrius, prudens, caſtus, ſapiens, modeſtus, hoſpitalis, filios habens ſubditos cum omni caſtitate, teſtimonium habens bonum ab his qui foris ſunt, proferens doctrinæ fidelem ſermonem, antequam epiſcopus ſit, non plures habens uxores quam unam. Non percuſſor, non bilinguis, non ebrioſus, non neophytus, ut per hæc ipſe oſtendat in opere, quod alios docet in ſermone doctrinæ. Caveant ergo negligentes epiſcopi, quod in tempore vindictæ Dominus per Prophetam conqueritur, dicens: *Paſtores muti demoliti ſunt populum meum, & non paſcebant gregem meum paſtores, ſed paſcebant ſemetipſos;* ſed potius procurent hi, quos conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, dare illis cibum in tempore ſuo menſuram tritici, puram ſcilicet & probatam doctrinam, quatenus venientes Domino mereantur audire: *Euge ſerve bone & fidelis, quia ſupra pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui.*

Undecimus abuſionis gradus eſt, Plebs ſine diſciplina; quæ, cum diſciplinæ exercitationibus non ſervit, communi ſe perditionis laqueo conſtringit: iram etenim domini abſque diſciplinæ rigore non evadit. Atque iccirco Pſalmiſtæ vocibus indiſciplinatæ plebi prædicatur: *Apprehendite diſciplinam nequando iraſcatur Dominus.* Diſciplina vero morum eſt ordinata correctio, & majorum præcedentium regularum obſervatio.

Digitized by Google

tio. De qua diſciplina Paulus Apoſtolus ita loquitur dicens: *In diſciplina perſeverate: tamquam filiis vobis offert ſe Deus. Quod ſi extra diſciplinam eſtis; cujus participes facti eſtis? Omnes enim adulteri, & non filii eſtis.* Qui ergo adulteri, ſine diſciplina ſunt, & cæleſtis regni hereditatem non capiunt: ſi filii autem, paternæ diſciplinæ correctiones ferunt, & hereditatem quandoque recipere poſſe non deſperent. De qua etiam diſciplina Eſaias quidem indiſciplinatæ plebi prædicat, dicens: *Quieſcite agere perverſe; diſcite bene facere.* Et ad eamdem Pſalmiſta conſona voce compſallit, dicens: *Declina a malo, & fac bonum.* Infelix ergo eſt qui abjicit diſciplinam. Audet enim extra milites aliquid, qui Dominum crucifigentes, non ejus ſciderunt tunicam, qui Eccleſiæ Chriſti ſcindit diſciplinam. Sicut enim tunica totum corpus præter caput tegitur: ita diſciplina, omnis Eccleſia præter Chriſtum, qui caput eſt Eccleſiæ & ſub diſciplina non eſt, protegitur & ornatur. Ipſa vero tunica contexta deſuper fuerat per totum; quia eadem diſciplina Eccleſiæ a Domino de cælo tribuitur & integratur. De qua Dominus cum ad patrem aſcendiſſet, poſtquam reſurrexit a mortuis, ad Apoſtolos ſuos loquebatur, dicens: *Vos autem ſedete hic in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* Tunica ergo corporis Chriſti diſciplina Eccleſiæ eſt: qui autem extra diſciplinam eſt, alienus eſt a corpore Chriſti. *Non ſcindamus igitur illam, ſed ſortiamur de illa cujus ſit*, id eſt, non ſolvamus quidquam de mandatis Domini, ſed unuſquiſque in quo vocatus eſt, in eo permaneat apud Dominum.

Duodecimus abuſionis gradus eſt, Populus ſine lege; qui dum Dei dicta & legum ſcita contemnit, per diverſas errorum vias eumdem perditionis laqueum incurrit. De quibus viis ſub perſona prævaricatoris populi, humanum genus Propheta ita deplan-

Digitized by Google

plangit: *Nos autem ſicut oves erravimus, unuſquiſque in viam ſuam declinavit*; de quibus viis etiam ſapientia loquitur per Salomonem: *Multæ viæ videntur hominibus rectæ, & noviſſima earum deducunt ad mortem.* Quæ utique multæ perditionis viæ tunc inceduntur, cum una regalis via, lex Dei videlicet, quæ neque ad dexteram neque ad ſiniſtram declinat, per negligentiam deſeritur. De qua ſcilicet via Dominus Jeſus Chriſtus, qui eſt finis legis ad juſtitiam omni credenti, denuntiat: *Ego ſum via, veritas, & vita; nemo venit ad patrem niſi per me.* Ad quam viam omnes homines communiter invitat, dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum*; ubi non eſt Judæus, nec Græcus, maſculus & femina, ſervus & liber, barbarus & Scytha, ſed omnia in omnibus Chriſtus: omnes enim unum ſunt in Chriſto Jeſu. Dum ergo Chriſtus finis legis eſt, qui ſine lege ſunt; ſine Chriſto fiunt. Igitur populus ſine lege, populus ſine Chriſto eſt. Abuſivum ergo in temporibus Evangelii populum ſine lege fieri, quando Apoſtolis in cunctas gentes licentia prædicationis data eſt, quando tonitruum Evangelii per cunctas ſæculi partes intonuit, quando gentes quæ non ſectabantur juſtitiam, apprehenderunt juſtitiam; quando qui de longe fuerant, facti ſunt prope in ſanguine Chriſti; qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei in Chriſto; quando eſt tempus acceptabile, & dies ſalutis, & tempora refrigerii in conſpectu altiſſimi; quando unaquæque gens habet teſtem reſurrectionis; quando ipſe Dominus proteſtatur, dicens: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.* Non itaque ſimus ſine Chriſto in hoc tempore tranſitorio, ne ſine nobis Chriſtus eſſe incipiat in futuro.

LIBEL-

Digitized by Google

LIBELLUS
DE
SINGULARITATE CLERICORUM.

I

Emiſeram quidem vobis ante tempus epiſtolam, filii cariſſimi, quæ omnium morum inſtituta de lege commendans, ſummatim omnia contineret, quæcumque univerſis clericis generaliter ad dirigendam regulam competunt diſciplinæ. Sed quia nunc de feminarum commoratione vulgariter inter vos quidam ignominiæ devoluti ſunt, etiam de hac re ſpecialiter vobis, Domini correptione ſcribere compulſus ſum: qui miſerum me pro veſtra negligentia cum ſeveritate conveniens, mandare præcepit, ne clerici cum feminis commorentur. Et licet hæc admonitio ſola litterarum mearum auctoritate ſufficeret; tamen ne me ſomniatorem irrideat quiſquam, ſicut Joſeph fratres irriſerunt, ſcripturarum addimus firmitatem: ut omnes ſciant hoc etiam modo per revelationem Dominum jubere, quod litteris cognoſcitur ante juſſiſſe; nec nos eſſe adulterantes verbum Domini, aut volentes jactanter de revelationibus gloriari, ſed ſic ante conſpectum Domini referendo non mentiri quod loquimur; ſicut a Domino confidimus nos non audiſſe mendacium, præſumentes vocem apoſtoli Pauli proteſtantis: *Non enim ſumus*, inquit, *ſicut plurimi adulterantes verbum Dei, ſed ex ſinceritate ſicut ex Deo coram ipſo in Chriſto loquimur.* In dolore itaque maximo conſtituti de quibuſdam tabefactis membris corporis noſtri; & in gemitu jacturam lamentantes Eccleſiæ, quæ per ſegnitiem noſtram redigitur per dies ſingulos ad nimiam paucitatem; credimus nos ex parte aliqua ſublevari,

quod

Digitized by Google

quod diligentiæ noſtræ negligentia quorumdam obeſſe non poſſit quibus numquam noſtræ litteræ defuerunt, quæ per abſentiam noſtram frequentiam omnibus perſeverunt, diſſimulationis ſuæ ut unuſquiſque contemtor reum ſemetipſe conſcribat, nos autem libera fronte contemtoribus exclamemus, quod Salomon confidenter exprobrat: *Quoniam quidem vocabam*, inquit, *non obaudiebatis: & extendebam verba mea, & non intendebatis, ſed irrita faciebatis mea conſilia, meis autem increpationibus non intendebatis: itaque & ego veſtræ perditioni ſuperridebo. Gratulabor ergo adverſum vos, cum advenerit vobis interitus, cum advenerit vobis ſubito tumultus, everſio autem ſimilis procellæ, & cum advenerit vobis preſſuræ & expugnatio. Erit enim cum me invocaveritis, ego autem non exaudiam vos. Quærent me mali, & non invenient: oderunt enim ſapientiam. Verbum autem Domini non aſſumſerunt, neque voluerunt meis conſiliis intendere. Spreverunt enim meas correptiones: ideoque edent viæ ſuæ fructus, & ſua impietate ſatiabuntur.*

2 Ad vos nunc mea exhortatio convertitur, quos nolumus experiri talia præcipitia ruinarum. Metuite quantum poteſtis ejuſmodi caſus exitia: & in iſta ſubverſione, labentium vos experimenta perterreant. Nimium præceps eſt qui tranſire contendit, ubi alium conſpexerit cecidiſſe: & vehementer infrenis eſt, cui non incutitur timor alio pereunte. Amator vero eſt ſalutis ſuæ, qui evitat alienæ mortis incurſum. Et ipſe eſt providus, qui ſollicitus fit cladibus ceterorum: ſicut Salomon approbat, dicens: *Aſtutus videns malum puniri, vehementer erudietur.* Et iterum: *Cadentibus impiis juſti vehementer terrebuntur.* Adverſaria eſt confidentia, quæ periculis vitam ſuam pro certo commendat. Et lubrica ſpes eſt, quæ inter fomenta peccati ſalvari ſe ſperat. Incerta victoria eſt, inter hoſtilia arma pugnare. Et impoſſibilis liberatio eſt, flammis circumdari, nec ardere. Quod Salomon abnegat,

dicens: *Quis alligabit in ſinu ſuo ignem, veſtimenta autem ſua non comburet? aut quis ambulabit ſuper carbones ignis, pedes vero non comburet? Sic qui introierit ad uxorem proximi ſui, non erit immunis, neque omnis qui tangit eam.* Credite quæſo vos, credite divinæ fidei, quinimmo quam veſtræ: quia omne quidquid pollicetur, non poteſt fallere, dicente Domino: *Facilius eſt*, inquit, *cœlum & terram præterire, quam de lege unum apicem cadere.* Et iterum: *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt.* Ipſi ergo nos fallimus, quoties inordinaliter credimus, æſtimantes per fidem noſtram legis præcepta poſſe mutari: ut inter maſculos & feminas ſperemus paſſim caſtitatem immobilem cuſtodiri.

3 Difficile quis venenum bibet & vivet, Verendum eſt dormienti in ripa, ne cadat, cum dicat Apoſtolus: *Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat.* In hac parte expedit bene timere, quam male fidere. Et utilius eſt infirmum ſe homo cognoſcat, ut fortis exſiſtat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat. De qua re præſumtores objurgat Apoſtolus, dicens: *Si quis putat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ſeipſum implanat.* Pro certo implanator proprius ſuam animam decipit, qui non cavendo contraria, noxiis rebus ſemetipſe commiſerit. Ille autem tutius ſibi conſulit, qui circa malos ſemper infidus ſpecies quaſcumque noxias extimeſcit. Quorum diſtantiam Salomon diſſeruit, dicens: *Sapiens timendo declinabit ab omni malo: inſipiens autem confidens ſui, miſcetur iniquo.* Magnum ſapientiæ divinæ conſilium inventum eſt, ubi timoris auxilio liberemur. Magna compendia providentiæ, ut aliquando fiat virtus & victoria per timorem. Magna remedia Dominus contulit ad ſalutem, ut habeat & timidus laudem, ſicut Salomon repetit, dicens: *Beatus vir qui veretur omnia per metum.* Inæſtimabilis Domini miſericordia, quæ undique homini ſuo contulit

gloriam:

Digitized by Google

gloriam: & incomprehenſibilis pietas, quæ ſecundum pugnas dedit & palmas: ut confidendo maſculorum ſævitiam ſuperemus, & timendo feminarum blandimenta vincamus; dummodo & de virtute & de infirmitate ſu per nos Dominus glorias operetur: ut in omnibus & per omnia omnipotentem ſemetipſe teſtetur, dividens differentias triumphorum; ut tam conſiliis quam viribus a nobis bella vincantur, ne ſi vinceremus ſolius fidei fortitudine, contra Salomonem vacua eſſent opera ſapientiæ. Nunc igitur ſapientiæ arma geſtanda, ubi feminei & virilis ſexus certamen indicitur. Unde Salomon ſic inſtruit, dicens: *Prudentiam*, inquit, *fac notam tibi, ut te ſervet a muliere aliena & peſſima.* Videte nunc prudentiam in iſto bello, non fidem nobis datam eſſe victricem, quæ nos timiditatis remedio liberaſſet: & contemplamini quæ ſunt modo arma ſumenda, ſi vultis habere legis auxilia. Eſtote timidi, ut ſitis intrepidi: & licet timor in certamine infirmitas eſſe videatur; tamen ſecundum verbum Apoſtoli *Virtus in infirmitate perficitur.* Separamini deprecor, ſeparamini a contagione peſtifera.

4 Quantumcumque fuerit unuſquiſque longius ab adverſis, tantum non ſentit adverſa. Minus voluptatibus ſtimulatur, qui non eſt ubi frequentia eſt voluptatum. Et minus avaritiæ moleſtias patitur, qui divitias non videt; ſi admittimus Apoſtolum pollicentem: *Qui volunt*, inquit, *divites fieri, incidunt in tentationem & in muſcipulam, & deſideria multa & inutilia & noxia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum.* Non aliter tentationibus ſubjacet, qui junctus eſt feminæ, in qua nihil eſt aliud niſi quod feriat proximantem. Aculeus peccati facta eſt forma feminea; & mortis conditio non aliunde ſurrexit, niſi de muliebri ſubſtantia. Quod Salomon ad noſtram ſollicitudinem memorat, dicens: *A muliere factum eſt initium peccati, & propter hanc omnes morimur.* Inde

Digitized by Google

mortales tenemur, nec timemus. Quid ſi jam immortales eſſemus? Per mulierem liberavit nos equidem Chriſtus, ſed unde adhuc morimur formidare debemus. Tunc liberatio ipſa conſtabit in femina, ſi a nobis mors revincatur, quæ per feminam venerat. Ceterum ſi adhuc per mulierem circa nos ſcandala dominantur; liberationis Chriſti fecimus pro certo diſpendium. Siquidem in futurum ſpes iſta libertatis manet, quam fidei noſtræ Chriſtum credimus contuliſſe: ut tunc nobis omnino mulier non noceat, cum & ipſa mors fuerit evacuata. Nam ſi modo putamus nos intentabiles eſſe muliebribus jaculis; quid ergo reſtat cœleſtibus regnis? Non immerito tales ſenſus Apoſtolus increpat, dicens: *Jam ſatiati eſtis, jam divites facti eſtis: ſine nobis regnatis, & utinam regnetis.* Tempus ergo luctaminis adhuc geritur, & mors per feminam adhuc uſque graſſatur. Mentior, ſi non videmus exinde interitus plurimorum. Quanti & quales epiſcopi & clerici ſimul & laici, poſt confeſſionum victoriarumque calcata certamina, poſt magnalia & ſigna vel mirabilia uſquequaque monſtrata, noſcuntur cum his omnibus naufragaſſe, cum volunt in navi fragili navigare? Quantos leones domuit una infirmitas delicata, quæ cum ſit vilis & miſera, de magnis efficit prædam? Quod Salomon loquitur, dicens: *Pretium meretricis quantum eſt unius panis, mulier autem pretioſas animas capit.*

5 Ante nos iſta tractantur, & nullis terroribus coercemur; quid faceremus, ſi opinionibus tantummodo geſtas hiſtorias audiremus? Sed hæc eſt ſemper incredulitas humanæ duritiæ, ut non ſolum audiendo, ſed etiam videndo non credat alteros interiſſe, niſi & ſeipſam viderit interire; nec ſociorum mortibus quatitur, dum illos promeritos aut invalidos opinatur. Se autem multum mereri, aut multum valere fiducialiter putat, neſciens præberi cunctis

exem-

exempla, cum fuerint quibuſdam irrogata ſupplicia, ſicut Dominus in Evangelio proponit & dicit: *Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis fuerint peccatores, qui talia paſſi ſunt? Non. Dico vobis: niſi pœnitentiam habueritis, ſimiliter perietis, ſicut illi ſupra quos cecidit turris in Siloa, & occidit eos. Putatis quoniam & ipſi debitores fuerunt præ omnibus hominibus habitantibus in Hieruſalem? Non. Dico vobis: ſi non pœnitueritis, ſimiliter perietis.*

6 Miramur ſi Adam per Evam ſeductus eſt, quem nulla morientium exempla præceſſerant, & niſi juſſio una conſtrinxerat, cum modo nos nec innumerabiles mortes, nec infinita juſſa compeſcunt. Quibus convenienter dicitur ſecundum increpationem Domini: Si Adam vidiſſet mortes, quæ factæ in vobis; olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſet. Dico autem vobis, quoniam Adæ tolerabilius erit in die judicii, quam vobis. Longe ſatis longe ſit peſtis illa, & lues, & clandeſtina pernicies. O quam inordinalis feminæ propinquitas. Jaculatur cujus vicina eſt delictorum latrocinium. Non eſt in hac ſocietate ſinceritas approbabilis, quæ colliſiones habet velut quibuſdam fluctibus turbulentas. In hac familiaritate non habitat amica concordia:. quoniam non niſi diſcordantes inimicitias creat. Fecit equidem vero Dominus mulierem adjutricem, ſed ſerpentis invidia perſonam ſumſit hoſtilem. Quod ſi illa de viro ſuo nata, usque hodie ipſum cui jungitur, tentat: quanto magis illa quæ copulatur nulla lege conjuncta? Et ſi illi qui duo ſunt in carne una concreti, tentationibus mutuis invicem pungunt; quid facient hi qui in una carne nec nati nec juncti ſunt? Præſertim quia nec Deum jam invocare permittitur, qui caritate alterius avocatur; nec ſinitur cogitare divina, qui ſibi quæſivit cui exhiberet domeſtica curam. Propter quod ſic Apoſtolus conſulit, dicens: *Volo vos ſine ſollicitudine eſſe.*

Digitized by Google

Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quomodo placeat Deo: qui autem habet uxorem, cogitat quæ ſunt hujus mundi, quomodo placeat uxori. Quid eſt nunc quod in hac conjunctione delectet, in qua ſunt ſolæ pugnæ? aut quæ utilitas favet, ubi non ſunt officia conjugalia, quando nec ipſa poſſunt eſſe ſecura? Cauſale eſt omne quod feminæ eſt; & copulatio ejus ſemper infeſta eſt. Fœdere ſuo magnas moleſtias præſtat; & cui adhæſerit contra fas, inſanabilem ingerit plagam. De carbonibus ſcintillæ diſſiliunt, de ferro rubigo nutritur, morbos aſpides ſibilant, & mulier fundit concupiſcentiæ peſtilentiam, quam Salomon ſic comparat, dicens: *De veſtimentis procedet tinea, & a muliere iniquitas viri.*

7 Volo ſcire quæ ſit affectio iſta communis, quæ morbi diſſenſio ſemper ambigua, quæ propoſitum ſuum nutantibus conſiliis impugnando conturbat. Ut quid ſibi adhibuit mulierem qui ducere contemſit uxorem? Omnis qui non manducaverit carnem; ut quid habitationem ſuam carnis apparatibus replet? Et qui non biberit vinum, quid vini oblectatione perfruitur? quaſi non aliquoties habendo, nec guſtando copia eſculentorum animus paſcitur, & vini odoriferi ſola fragrantia ſuſcitatur ſæpius animus. Quid per hypocriſin vult ab hominibus abſtinens dici, & in ſecreto carnibus & ebrietate diſtandi? Habent multi divitias quas ſuis uſibus negant, ſed pro cupiditate conſervant; quibus ſi nulla cupiditas inhæſiſſet, nec cupiditatis inſignia poſſiderent. At vero quia cupiditate poſſeſſi ſunt, perfruuntur animo quod uſu non tangunt. Ita is, qui deſpexit vinculum nuptiarum, & aliter vinculis femineis obligatur, quamvis nullo concubitu miſceatur, deſiderio tamen, viſu, colloquio, conjunctione ſemper oblectatur. Nam ſi deſiderium feminæ non haberet, numquam feminam ſuis oblectamentis áſſumeret. Immo vero inſuper mihi ſuſpectum placitum dedit qui non legitimam duxit, & legitimam recu-

recuſavit: niſi fallor, in publico argumentatus eſt hominibus promittere ſanctitatem, & in occulto ſine uxore non eſſe. Duo argumenta ſanctitatis & libidinis hinc & inde miranda ſunt, quæ utraque invicem tegunt, & utraque invicem produnt. Ingenioſus eunuchus & mæchus invidet ſibi dum conſulit, & dum quærit utrumque, neutrum facit; ut ſanctus minime deputetur, qui non vera conjunctione perfruatur, cum Paulus Apoſtolus dicat: *Alligatus es uxori? ne quæſieris ſolutionem. Solutus es ab uxore? ne quæſieris uxorem.* Sed conſentio non eſſe caſtitatis hujus pudicitiam violatam: ſuſpicioſis tamen malam porrigit famam; & pudicitiæ bonum fruſtra intrinſecus laborioſo agone cuſtodit, quod forinſecus efficit infamari, deſtruens magiſterium Pauli Apoſtoli providentis pariter & monentis: *Ut quid*, inquit, *libertas mea judicatur ab infideli conſcientia? Si ergo gratiæ participo: ut quid blaſphemor pro eo quod gratias ago?* Pejus eſt quam mœchia, continentiam ducere criminoſam, & infamem facere ſanctimoniam. Blaſphemiam ingerit religioni quam colit, qui quod confitetur, non ante omnes impleverit; ne Chriſtianitas credatur eſſe fallacia, & mœchatio videatur eſſe ſanctitatis velamento veſtita. Propter quod Dominus in Evangelio ſic præmonet, dicens: *Sic luceat lumen veſtrum coram hominibus, ut videntes opera veſtra bona, magnificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Hoc ſequitur & Paulus Apoſtolus, dicens: *Non ergo blaſphemetur bonum veſtrum.* Et iterum: *Providentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus.* Et alio loco: *Sive ergo manducatis, ſive bibitis ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et eſtote ſine ſcandalo Judæis, & Græcis, & Eccleſiæ Dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo.*

8 Sed opponitur forſan, quid eſt quod ipſe iterum dixerit? *Si hominibus placere vellem, Chriſti ſervus non eſſem.* Numquam ſe quæcumque dicta legis ex-

cludunt, ſed certis locis reſponſa univerſa defixa ſunt. Illic placere hominibus non licet, ubi voluntas hominum non capit Domini voluntatem. Ubi vero acceptant homines, quod ad gloriam proficit Dei; innoteſcere omnibus ipſe Paulus Apoſtolus præcepit. *Unuſquiſque*, inquit, *noſtrum, proximo ſuo placeat ad bonam ædificationem.* Quale ergo præmium ſanctitatis exſpectat, qui non ſolum blaſphemiam ſanctitatis ab infidelibus provocat, ſed etiam fidelibus pernicioſum præbet exemplar; ut infirmi ſub prætextu dilectionis ſubtiliter fornicentur, & ſpudicus impudiciſſimæ caſtitatis præbeat magiſterium, deſtruens quod Paulus Apoſtolus comminatur: *Periit*, inquit, *frater infirmus in tua conſcientia, propter quem Chriſtus paſſus eſt? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis.* Et quidem non hoc juvenibus tantum, ſed & ſenibus congruit, fratrum imbecillitati conſulere; ne ſenectus perire provocet juventutem; ex qua debent omnia ſalutaria documenta procedere: ſicut Eleazarus in libro Machabæorum profitetur & dicit: *Præmitti malo in infernum, quam patrias leges deſerere. Non enim ætatem noſtram dignum eſt fingere; ut multi adoleſcentium arbitrati Eleazarum nonaginta annorum, tranſiſſe ad vitam alienigenarum, & ipſi propter meam ſimulationem, & propter modicum & corruptibile tempus vitæ, per me ſeducantur, & odium ac maculam ſenectuti meæ acquiram.* Ille maluit vitam ſuam tormentis objicere, quam cuiquam magiſter perditionis exſiſtere: & nos ubi nulla tormenta ſunt, fluxibus ſolis nolumus ſalvandos fratres anteponere: nec contenti ſumus ſine ullis cruciatibus tam nobis prodeſſe quam ceteris, cum ille noluit vivere moriturus, ſicut inferius proſecutus eſt, dicens: *Quamobrem fortiter vita excedens, ſenectute quidem dignus adparebo, adoleſcentibus autem exemplum forte relinquam, ut promto animo ac fortiter pro gravibus & ſanctis legibus hone-*

Digitized by Google

honeſta morte ſecedant. Cum hoc etiam laicos deceat, ne aut extraneis occaſionem blaſphemandi, aut fraternitati opportunitatem fornicationis opponant; tum maxime clericos vehementer neceſſitas iſta conſtringit, quibus aut religio blaſphemata, aut fraternitas perdita pœnas duplices irrogabit. Nec invenient in judicio Domini ullum omnino ſolatium, qui alienigenis & fratribus peccandi fomitem miniſtrarunt. Propter quod ſic Paulus Apoſtolus Titum inſtruit, dicens: *Teipſum bonorum factorum præbens exemplum in doctrina, in integritate, in gravitate, in verbo ſano atque irreprehenſibili, ut adverſarius revereatur, nihil habens de nobis dicere mali.* Et iterum: *Omnibus*, inquit, *fidem bonam oſtende, ut bonam doctrinam Salvatoris Domini noſtri præferant in omnibus.* Sic & ad Timoteum ſcribit, dicens: *Forma eſto fidelibus in ſermone, in converſatione, in caritate, in fide, in caſtitate.* Quod & Petrus Apoſtolus hortatur, dicens: *Converſatio*, inquit, *veſtra in gentibus bona ſit, ut in eo quod detrahunt de vobis tamquam de malefactoribus, de bonis operibus veſtris glorificent Deum.* Et iterum: *Quoniam ſic eſt*, inquit, *voluntas Dei, ut benefacientes obmuteſcere faciatis ſtultorum hominum ignorantiam.*

9. Nec quiſquam ſibi proponat & dicat, habere volo quod vincam: hoc eſt enim dicere, vivere deſiderio ſub ruina. Quis tam ſtultus qui arctari cupiat ad laborem, cui offertur delicatus triumphus? Neque enim duplex triumphus eſt ſub feminæ præſentia probari victorem, quam eſt in ſingularitate ſervare integram ſponſionem ſanctimoniæ. Et cum ſit unus titulus gloriarum, hoc loco vanus fortis eſt, qui ſatis laborat, & cum illo qui parum laborando vicerit, pariter muneratur. Quid quod ille quinimmo conſummatus adſcribitur, qui ſe omni parte femineis affectibus oſtentat abſciſſum? Quia eum Dominus in Evangelio perfectum vocat, qui totum ſuis uſibus

Digitized by Google

amputaverit patrimonium. Certe etiam ſoli cuicumque quotidiani triumphi pro caſtitate non deſunt; quia numquam deſideriis carnalibus ſpiritum ceſſat infeſtare corpus humanum, quod Apoſtolus affirmat, dicens: *Caro*, inquit, *concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem: hæc enim invicem adverſantur ſibi, ut non quæcumque vultis, illa faciatis.* Habes nunc carnem tuam, quam ſuperes ſemper: quid tibi vis alteram vel conducere? Nemo ſuper unam febrem cupit adhibere pejorem; ne incipiat hemitritæo inſanabili laborare, cui nullus valeat medicus ſubvenire. Neque aliquis ſuper onus proprium tollit inſuper alienum; ne oneribus duobus oppreſſus uſque ad inferos demergatur. Unde ſic Hieremias propheta docet ſanctitatis pondus ſingulariter ſuſtinendum. *Bonum eſt*, inquit, *viro cum portaverit jugum grave in juventute ſua; ſedebit ſingulariter & ſilebit, quoniam tulit ſuper ſe jugum grave.*

10 Sed quiſquam malignus obſecutor ad dictum Apoſtoli Pauli confugiet dicentis: *Onera veſtra ſuſtinete invicem, & ſic implebitis legem Chriſti*: Non hæc ſunt onera, quæ Paulus Apoſtolus imperat ſubvehenda; ſed ut tolerantes noſmetipſos diſcordia nulla diſcernat, & in tentationibus conſtitutis fratribus præbeamus auxilia: non ut ipſi nobis tentamenta per feminas procuremus, ſed ut tentamentorum magis pondera ſublevemus; cum ſciat quale ſit ſanctitatis jugum, quod vix ſingulare portetur. De quo non ſolum ipſe ſed & Dominus noluit certum definire præceptum, dicens: *Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt.* Et iterum; *qui poteſt capere, capiat.* Si ergo difficile ſingulariter magnitudo iſtius ponderis toleratur; quomodo tolerabitur, ſi geminatis ponderibus prægravetur? Et ſi ſingulares pæne omnes vix durant carnales inſidias ſuſtinere; quid faciunt illi, qui ex utroque latere gladiis impendentibus non cunctatur

incum-

Digitized by Google

incumbere? Plus dico. Si mariti & uxores deſideria conjugalia quotidie gerentes, ſibi non ſufficiunt; quid agunt illi qui ad augendas impugnationes feminis ſociantur? Ex improviſo vel tranſeunter ad horam femineus aſpectus occurrens, velut ſagittas alienis oculis jactat. Quando libera non eſt ſimplex reverentia; quid illic geritur, ubi libertatis ſumit mulier in contubernalitate conſtantiam? quando in domeſticis negotiis nunc lacertos ac femora lanificis operibus nudat, nunc æſtuans detegit membra, nunc fatigata jactatur, aut in riſu aliquando diſſolvitur; nunc blanditias exhibet, & quod eſt venenoſius ſuper cuncta pſallere delectatur, aut canere? Cujus cantu tolerabilius eſt audire baſiliſcum ſibilantem. Contra quam Salomon ſic nos cautos efficit, dicens: *Cum cantatrice noli aſſiduus eſſe, nec audias illam, ne forte diſpereas in efficacia ejus.* Taceo reliqua, quæ magis pudenda ſunt quam dicenda: ſolum hoc dico, in dolore vel in ira mulierem frangi conſpicere, jam non eſt ſine mulcedine. Quid dicimus ſi videas jucundantem, aut quod eſt deterius blandientem? Semel dixerim, omnis inconveniens ſodalitas mulierum, gluten eſt delictorum, & viſcum toxicatum, quo diabolus aucupatur. Incongrua eſt ſodalitas feminarum: quarum ſodalitatem ita nos rurſum Salomon docet in omnibus præcavere: *Cum aliena* inquit, *muliere ne ſedeas omnino, & ne alterceris cum illa in vino ne forte declinet cor tuum in illam, & ſanguine tuo labaris in perditionem.*

11 Poſtremo ſi animum noſtrum confidimus in hac communitate durare ſemper; vel illud apud nos debet eſſe ſuſpectum, ne ipſæ quæ nobiſcum conveniunt, in nos ipſos forſitan moveantur, aut in alteros amores præ rapida ætate incitamentis furialibus ſtimulentur, & erit nobis cauſa, aut quod pejus eſt, ſine cauſa ut fornicatio nos maculet aliena, apud quos ſuggeritur ceteris occaſio lupanaris; & crimine alieni

reatus

Digitized by Google

reatus abſorbebimur, cui nos ipſi ſubornamus immunditiæ lenocinium. Propter quod Apoſtolus Paulus de ſimilibus ita nos inſtruit, dicens: *Si propter eſcam frater tuus ſcandalizatur, jam non in caritate ambulas. Noli eſca tua illum perdere, propter quem Chriſtus mortuus eſt.* Et iterum: *Bonum eſt non manducare carnem, neque bibere vinum, neque in quo frater tuus offendit, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.* Et alio loco: *Hoc*, inquit, *judicate magis, ne ponatis offendiculum aut ſcandalum fratri.* Et de ſemetipſo ſic ait: *Propter quod ſi cibus ſcandalizat fratrem meum, jam non manducabo carnem in æternum, ne fratrem ſcandalizem.* Cum ergo nos pulſat conjunctionis hujus moleſtia deteſtabilis; & ſi adulteros non poteſt facere, facit tamen lenones adulteris & inceſtis. Quis enim cordis alterius ſcrutator qualitatem uniuſcujuſque perpendat; & pro altera perſona contra ſatanan repugnator, circa Deum vero idoneus fidejuſſor eſſe præſumat? De ſemetipſo demens eſt, qui aliquid pollicetur, ne dicam, ſi etiam pro femina ſponſionem ponere videatur, cum Paulus Apoſtolus ſic de ſe pronuntiet, dicens: *Non quia jam accepi, aut jam juſtificatus ſum, aut jam perfectus ſum: ſequor autem ſi comprehendam, in quo & comprehenſus ſum a Chriſto. Fratres, ego me non arbitror comprehendiſſe adhuc: unum tamen, poſteriora quidem obliviſcens, ad ea quæ ſunt ante petens, ad regulam ſequor, ad palmam ſupernæ vocationis Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Quicumque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Et iterum: *Mihi*, inquit, *pro minimo eſt, ut a vobis judicer, aut ab humano die; ſed neque meipſum judico, qui autem judicat me, Dominus eſt.* Et alio loco. *Beatus*, inquit, *qui non judicat ſemetipſum, in quo probat alium.* Quamvis ergo nos nec de noſtra ſtabilitate certum aliquid habeamus, qui ſine ceſſatione concutimur, inter fluctus ſæculi ſuſtinentes procelloſos incurſus: tamen ſi alicui tanta fiducia eſt de immobilitate propriæ firmitatis; ſaltem ſollici-

Digitized by Google

ſollicitus reformidet, ne ipſe ſit ſcandalum viſibus alienis, ſed terreatur voce Domini comminantis: *Væ* inquit, *huic mundo ab ſcandalis: veruntamen væ homini illi per quem ſcandalum venit.* Si has Domini comminationes religioſo corde metuimus & reveremur, plus de aliis quam de nobis extimeſcamus periculum noſtrum, qui mutuis (ab Apoſtolo Paulo) utilitatibus obligamur: *Non quæ ſua ſunt*, inquit, *ſinguli cogitantes, ſed quæ aliorum.* Et iterum: *Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius.*

12 Sed aliquis arripiens de ipſo Paulo quod opponat: *Unuſquiſque*, inquit, *veſtrum pro ſe rationem reddet Deo & unuſquiſque ſuam ſarcinam portabit.* Qui non vult ergo pro altero reddere rationem, nec cauſis ejus, nec negotiis debet particeps illicitus intereſſe, & qui liber vel immunis circa ſarcinas alienas conatur exſiſtere, nihil alienum contraria conditione teneat infra ſe. Nam neceſſe eſt ut rationi alterius ſubjiciatur, qui negotium tractaverit alienum. Oportet eum damno perſtringi vel diſpendio ſarcinarum, apud quem ſub intuta cuſtodia fratris ſarcinæ perierunt; quia quidquid in domo noſtra ſub minus idonea tutela perditum fuerit, aut latrones effregerit, noſtrum eſt, & a nobis exigetur quidquid per inertiam noſtram male commiſſum cuſtoditur. Tunc vero ab invicem liberi ſumus, ſi nihil apud nos de re alterius reſervetur.

13 Forſitan aliquis dicat: Ergo nec ad domum orationis debemus pariter convenire, ne aliquis aliquem ſcandalizet. Hæreticæ profeſſionis eſt iſta contradictio calumnioſa, quæ de bonis præſcribit, ut aſſerat mala; & de ſanctitate præjudicat, ut immunditiam ſubtiliter introducat; de licito calumnias facit; ut obtinere illicitum poſſit. Propter quod Apoſtolus Paulus hæreſi huic ante præſcribit, dicens: *Veruntamen neque mulier ſine viro, neque vir ſine muliere in Domino.*

Digitized by Google

mino. Abſit, abſit, ut ubique feminæ præſcribantur, aut ubique permiſſio tribuatur. Habent loca ſua circa maritum, circa filios, circa fratres, circa parentes, circa ſervos; & in domo orationis tantummodo juxta cunctos clericos. In manſione autem una, ſine cognatione competenter non habent ſocios. Hæc eſt libra quæ ſtat. Stare vero non poteſt quidquid inclinaverit libram, dicente Scriptura: *Non declinabis in dexteram, neque in ſiniſtram.* Et Dominus in Evangelio: *Quod amplius eſt, a malo eſt.* Diſce nunc temperantiæ modum, qui per licentiam quæris exceſſum. Ama feminas inter ſacra ſolemnia, & odio habe in communione privata; ſi vis Salomonis tenere doctrinam: *Tempus*, inquit, *amandi, & tempus odiendi.*

14 Tunc ergo cavenda ſunt feminæ participia, quando geritur carnalium curarum continua unanimiter frequentia: quoniam inter curas ſuas caro ſemper incitamenta cupidinis provocat; & illic parit fomenta peccandi, ubi pertractans commoda ſua temporalis vitæ cogitationibus ſenſerit paululum relaxari; ſicut Salomon aſſerit, dicens: *Deprimit terra cogitatio ſenſum multa cogitantem.* In conventu vero ſacrorum, ubi ſpiritus dominatur, ancillam ſemetipſam cognoſcens, perdit ſuæ voluptans uſum, perdit & luxum dum tractantur cæleſtia, dum celebrantur ſancta myſteria; tota humanitas occupatur, ubi non humana, ſed divina ſunt omnia: ubi veneratio vel tremor & terror incutitur profecto animis univerſis, ſepulta eſt ſubſtantia carnalis. Inter ipſa fere carnis mercimonia multi voluptatem corporis negligunt, ſcilicet quando a legionibus exercitia meditantur armorum, aut crepat litibus forum, aut reſonant litteris auditoria, aut negotiatores commerciis inſtanter incumbunt, aut artifices in artificia ipſa propenſi ſunt: quanto magis ubi non carnale opus hominum, ſed ſpiritale geritur angelorum? Nihil illic impugnationes poſſunt, ubi & ipſi

Digitized by Google

ipſi dæmones cedunt; & nulla ſexus alicujus permittitur conſiderari diſtantia, ubi nec ætas, nec dignitas, ſed ſola æqualitas regnat: atque ut plenius dicam, omnes illic tales ſenſus accipiunt; ut & ipſa conjugalitas ignoretur, ubi Chriſtus loquitur, auditur, attenditur, & per omnia & in omnibus ſolus eſt totum, teſtante Apoſtolo & dicente: *Ubi non eſt*, inquit, *Judæus & Græcus, circumciſio & præputium, Barbarus & Scytha, maſculus & femina, ſervus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus.* Hunc plane conventum gloria eſt celebrare cum feminis, in quo nulla eſt diſcretio qualitatis, ubi tantum licet omnes æquare ſine aliqua differentia, ut nec in ipſo baptiſmate cujuſquam nuditas erubeſcat; ubi Adæ & Evæ renovatur infantia, nec exponit, ſed potius accipit tunicam.

15 Quod ſi & illic ſit aliquis diabolo pejor, qui feminarum aſpectibus feriatur; de nullo tamen congregatio veſtra culpatur, quæ propter cæleſtia, non propter terrena colligitur. Viderit ſi quis illic luxurioſis obtutibus fuerit: nullo modo alterum lædit, qui non ad hominem, ſed ad Chriſtum pro ſalute proceſſit. Quinetiam de ſuis contradictionibus contradictores excludam, ut non meis, ſed ſuis propoſitionibus cedant. Si inter feſta ſancta poteſt communis conventio ſcandalizari, ubi tentator ipſe diabolus tremit; quis illic ſtabilem ſe eſſe promittit, ubi tentator audenter occurrit? & ſi illic periclitamur, ubi Dei præcepta nos congregant, quid agimus ubi Dei juſſa nos ſeparant? & ſi turbamur illic, ubi Dei voluntate munimur: quanto magis ubi non ſolum diabolum, ſed etiam Dominum habemus adverſum? Cum ſacroſanctis enim & juſtis nobis divina protectio miniſtratur, ſicut Eſaias ait: *Legem*, inquit, *in adjutorium dedit;* ſine juſſionibus vero divinis nullum poteſt eſſe præſidium.

Digitized by Google

16 Aliud eſt quod Deus imperat facere, & aliud voluntati ejus obſiſtere: cujus ita ſunt mandata ſervanda, ut ſi aliquid juſſerit quod ſecundum homines injuſtum eſſe videatur, juſtum credatur & fiat; & ſi juſtum juſſerit, juſtum reputetur & fiat: cum ſine victoria non poteſt eſſe quod mandat, qui potens eſt injuſtitiam juſtificando vocare juſtitiam, & juſtitiam reprobando injuſtitiam probare tranſverſam, cujus voluntas eſt ſola & vera juſtitia. Si enim totum quod gerimus, ab hoc tantummodo gerimus, ut Domino placeamus; profecto hoc ſolum erit juſtum quidquid voluerit, & juſſerit, & probaverit Deus cui placere geſtimus. Nam cum ſervi non poſſint a ſemetipſis ſcire quid ſuis dominis placeat, niſi dominorum ſequantur imperia; & utique homines hominum ſimilium ſibi non valeant voluntates agnoſcere, niſi acceperint quod obſervent, multo magis mortales neſciunt immortalis Dei juſtitiam comprehendere, niſi ipſe juſtitiarum ſuarum dignetur indicia demonſtrare, ſicut Salomon approbat: dicens: *Quis enim hominum poterit ſcire conſilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Difficile æſtimamus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt invenimus cum labore: quæ in cælis autem ſunt, quis inveſtigabit? Senſum autem tuum quis ſcit, niſi tu dederis ei ſapientiam, & miſeris Spiritum ſanctum de altiſſimis? Et ſi correctæ ſunt ſemitæ eorum qui in terra ſunt, & quæ tibi placent, didicerint homines, & per ſapientiam ſanati ſunt:* ambulantes in tenebris ſibimetipſis lumen non poſſunt oſtendere, niſi ultroneum ſeipſum non videntibus offerat lumen. Ita humana cæcitas ad Deum non dirigit viam niſi ipſe lucernam legis oſtendat. Unde David ſic loquitur, dicens: *Lucerna eſt*, inquit, *pedibus meis verbum tuum, &*

Digitized by Google

& lux ſemitis meis. Et iterum: *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Hoc eſt ergo luciferum quodcumque fuerit a Deo intimatum: & hoc Deo dignum, quod ipſe Deus voluntati ſuæ fatetur acceptum, ut exerceat per omnia dominatum. Alioqui nec nos ſervi adſcriberemur, nec ipſe Dominus haberetur; ſi ſecundum voluntatem noſtram permitteremus impendere ſervitutem, & arbitrio noſtro, non Dei, eligeremus exercitamenta juſtitiæ. Tales Paulus Apoſtolus vanificat, dicens: *Ignorantes*, inquit, *Dei juſtitiam, & ſuam volentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti.* Tollantur nunc e medio ambages iſtæ tam vanæ, & querimoniæ inaniter calumnioſæ. Ad ſpiritales actus cum feminis, Deo juvante non metuimus adunari, qui per Dei juſſionem juſtitiam nos credimus operari, ex qua nobis ſcimus munimenta ſupponi. Privatim vero, continentibus quamplurimum clericis & virginibus hoſpitia ſeparanda ſunt: quia quod Deus iniquum judicat, juſtum eſſe non poteſt. Contubernium tamen etſi nulla in ipſo contubernio turpis conſuetudo noſcatur, accendit; quia impoſſibile eſt integritatem ad victoriam pervenire, quæ contendit contra Dei juſſa pugnare. Quantum enim lex obedientibus ſuggerit auditorium, tantum inobedientibus incitat peccatum, dicente Apoſtolo: *Virtus*, inquit, *peccati, lex.* Qui nos ergo juſſit ut in ſacris ſuis cum feminis triumphemus, ipſe jubet ut privatim pugnas femineas caveamus.

17 Sunt equidem neceſſitates aliæ, quæ nos quoque privatim feminas videre compellant, ſed etiam ipſæ divini operis vel præcepti imperant efficaciam, ut viſitemus, ut ſolatia præbeamus, ut hortamenta vitalia ſalubriter intimemus: nec tamen & in his officiis minor cura agenda eſt pro moribus noſtris, ut clareſcant in noſtra operatione indicia puritatis. Severitas non deſit, quæ ſub clerico feminam poſſit

Digitized by Google

aſtringere, ut ipſam conſolationem noſtram ſuſcipiat cum tremore, & ita ſentiat viſitationis affectum, ut clericum veneretur. Ac ne tardius ſit evagari per ſingula, totum quidquid agimus, honeſtum eſſe poteſt, ſi ſemper in nobis ſigna honeſtatis eluceant: ſicut Paulus Apoſtolus univerſa complexus eſt, dicens: *Omnia veſtra honeſte fiant.* Et iterum: *Sicut præcepimus*, inquit, *vobis, ut honeſte ambuletis.* Non bene ſuccedit quidquid agitur paſſim: & ſanctum non eſt quod geritur ſanctum, niſi ſancte quod ſanctum eſt peragatur, ſicut Salomon aſſerit, dicens: *Qui enim cuſtodierint juſte juſta, juſtificabuntur.* Sinceriter ergo ſinceritas ipſa ſervanda eſt; & omne quod voti eſt, etiam in actu ſignandum, ne aliud vota commendent, & aliud actus inſinuent. Undique probanda eſt inſtitutio voluntatis, & undique conſummandus eſt curſus uniuſcujuſque certaminis; ne minus ſit aliquid ad triumphum, ſi non plenius dimicetur. Hinc Paulus Apoſtolus introducit documenta certaminum: *Sed & qui in agone*, inquit, *certat, non coronabitur, niſi qui legitime certaverit.* Et iterum: *Neſcitis*, inquit, *quoniam qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed, unus accipit bravium. Sic currite, ut comprehendatis. Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Plenitudo eſt ergo ſanctitatis, & palma perfecta, ut ex omni parte ſecum non habeat quod recuſet; ne quod profitetur odiſſe, tenendo videatur amare.

18 Quod ſi aliquis dicit: Captivum teneo adverſarium meum, cui ſemper inſultem; videat ne forte adverſus eum captivus incipiat prævalere. Numquam ſecurus cum theſauro latro tenetur incluſus: nec intra unam caveam habitans cum lupo tutus eſt agnus. Ipſe ſe voluit penetrari, qui hoſtem proprium in ſuas portas induxit; & inteſtinum gladium ſibi ipſe ſuppo-

ſuit,

Digitized by Google

ſuit, qui locum habitationis ſuæ adverſarii ingreſſibus reſeravit: & qui fretus eſt converſari cum ſcandalo, ſine cauſa non dicit: Pacatus eſſe volo cum diabolo; contra Apoſtolum dicentem: *Nolite locum dare diabolo.* Omni ergo modo muniendus eſt locus, ubi fuerit theſaurus abſconditus, ne per unam cavernam totum parietem latro ſuffodiat. Nam ſi deforis expugnans vix muris expellitur; quantum valebit ſi intra muros acceperit habitaculum? Et ſi illi qui contra eum claudunt, aliquoties ab eodem capiuntur; quanto magis ille, qui ultroneus illi patefecerit ingreſſum, cum dicat Salomon: *Si juſtus vix ſalvus ſit, injuſtus ubi parebit?* Omnes ergo rimæ, ne dicam portæ claudendæ ſunt, ne per unum foramen caſtra omnia penetrentur: & univerſa componenda ſunt munimenta, ne per modicum non munitum tota civitas ruat, ſicut Salomon repetit, dicens: *Qui ſpernit modica, paulatim cadet.*

19 Stupeo autem hujus perverſitatis arbitrio, ut a clericis ad communitatem femina magis quam maſculus eligatur. Numquid tantum mulier utilior eſt commodis clerici, quantum prodeſt maſculus continens, vel puer maſculo continenti? Aut ipſa erit decens utilitas, quam indecens communitas facit? Et ubi erit quod Salomon ait: *Omne animal diligit ſimile ſibi?* Et iterum: *Volatilia ad ſimilia conveniunt.* Sed & ſi femina utilior exiſtimaretur, non oportebat carnalia emolumenta præponere utilitatibus ſpiritalium commodorum: & expediebat qualemcumque virum inutilem ſuſtinere pro exiſtimatione munienda, quam bonos effectus mulieris cum exiſtimatione turpiſſima. Quod Salomon comparat, dicens: *Melior eſt*, inquit, *iniquitas viri, quam benefaciens mulier.* Artificialia ſunt itaque ſemper diaboli beneficia, quibus ingenium ſuæ calliditatis exercens, ſanctimoniæ deditos doloſis commoditatibus juvat ut perdat: & inter continentes quaſi neceſſaria emolumenta mutuis adjuvami-

Digitized by Google

vaminibus ſubminiſtrans, agit prius maſculum & feminam pariter converſari; ut poſtquam inſeparabiles fecerit per alterutra ſolatia, poſſit occidere dantes ſimplices animos ad caſtitatis vota ſervanda: & impugnationis ſuæ arma ſubducens interim, quaſi placidus fautor ſuggerit ſanctitatis argumenta, donec diutius inter ambos inimicam nutriat concordiam. Facit affabiles ſibi invicem & deſervire, & aſſentator infeſtus impedimenta removens univerſa, commodis eorum gaudet efficaciam commodare; ut tota eos ſibi metipſis neceſſitate commendans, exhibere eos poſſit in alterutrum ſolita conſolatione pendere: Non vult eos in aliquo impedire, ne ſeparet tam ſpiritaliter quam carnaliter. Inconcuſſo efficit vivere, ne ipſa ſocietatis initia immaturo tempore fœdera cœpta conturbent. Uſque adeo illos videntibus cunctis ad perfectum ſanctitatis invitat, fovet ſublevat: ut Dei eſſe computent beneficia ipſa contraria, quibus inducuntur ut pereant; neſcientes numquam Deum juvare quod vetat. Quibus in tantum diabolus blandiens ſecuritatem præparat ſanctimoniæ, ut conjunctos ſe magis æſtiment quam disjunctos, immobiles circa libidinem perdurare: quos cum omni tranquillitate deducens, nullis procellis aut fluctibus inquietat; & velut in medio mari minus cautos inducit relaxare vela, nec quærere gubernacula, ut ſubita tempeſtate concitatos, naufragos ex inſperata commotione ſubmergat. Hanc primo exhibet lenitatem, ut duas naves oblectet ad invicem convenire, quas cum fecerit junctas, repentinis turbinibus in ſemetipſas elidere poſſit & frangere: & his utitur blandimentis, ut ſubtractis omnibus jaculis compeſcens adverſa, ſuggerens proſpera tamdiu ſopitum ignem ſine ullis flammis occultet, donec duas faculas jungens, ſimul ambas accendat: & tamdiu ceſſat ſævitiæ ſuæ tela ſupponere, donec ſicut peritus venator quos occiſurus eſt, laque

ſui

Digitized by Google

ſui vinculis alliget. At ubi indiſſolubili catena devinctos adſtrinxerit; velut laniſta protinus duos gladiatores adverſus invicem compellit armari; & ſubinde ſtimulans membra, ſtatim gladio aptat, ſtatim ſuccendit inſaniam, & in vulnificos amplexus impingens, utrumque ſimul uno ictu mortificat. Sic explicat quod ante præſtare videtur, ſic de ſimplici caritate amorem conflat illicitum, ſic per ſanctitatem ſubinducit interitum; dum contentus eſt cedere, ſic valet fortius occupare; & dum ſummiſſus patitur ſemetipſum præbere devictum, ſic plenius devincere gloriatur. Cujus verſutias Paulus Apoſtolus ſic intelligit, dicens: *Non enim ignoramus*, inquit, *aſtutias ejus*. Male itaque in hac participatione pacati ſunt, qui ad bella pacificante diabolo perducuntur, & non bene in ſanctitate proficiunt, quibus ad detrimentum profectus ipſe inimici artificio ſubornatur; nec recto curſu moliuntur continentiæ ſcalas aſcendere, quos ut de alto præcipitet, elaborat ad culmen adverſarius protelare. Sed neceſſe eſt caducis lapſibus elidantur, qui viam lubricam tenuerunt, de qua Salomon ſic prædicat, dicens: *Eſt via quæ videtur apud homines recta eſſe; noviſſima autem ejus veniunt in profundum infernorum.*

20 Sed ajunt: Si de hac conjunctione clerici denotantur, notandi ſunt etiam ſancti plerique nobiſcum. Sive Helias, qui manſit apud viduam: ſive Apoſtoli, qui mulieres ſecum comites circumducebant: ut Joannes, qui matrem Domini aſſumſit, eodem Domino delegante; aut ipſe Dominus, cui de ſuis facultatibus alimenta præſtabant aliquæ mulieres religioſæ, cui etiam Martha miniſtrabat ad menſam; & qui ſingulariter locutus eſt ad puteum ſedens cum alienigena muliere Samaritana, vel cui recumbenti femina lacrimis pedes lavit, & capillis exterſit. Callidi argumentatores & juriſperiti fallaces: qui dum cu-

Digitized by Google

piunt prævaricari, controverſias actioneſque cauſarum, etiam ipſa jura tranſvertunt; & cum nolunt competentibus coerceri juſſionibus legum, ad illudendos judices inconvenientibus exemplis velut ſimiles conjecturas juris objiciunt: qui per Salomonem ipſius legis ſagacitate produntur: *Peccator*, inquit, *homo evitat correptionem, & ad voluntatem ſuam invenit comparationem.* Tales ergo non per orationem, ſed per correctionem potius revincendi ſunt, ut non ante interpretatis orationibus inſtruantur, quam amiſerint quod ad defenſionis ſolatium repererunt; ſicut nos adverſus hujuſmodi homines Salomon edocet, dicens; *Noli*, inquit, *reſpondere inſipienti ad ipſius inſipientiam, ne ſimilis fias illi; ſed reſponde inſipienti contra ipſius inſipientiam, ut non videatur ſibi ſapiens eſſe.*

21 Revera magni homines qui ſe comparant ſanctis, & eximia converſatio noſtra, quæ Prophetis vel Apoſtolis videatur æqualis. Ad occaſionem luxuriæ noſtræ in perverſum ſanctos volumus imitari; & in ceteros actus veſtigia juſtorum nolumus ſequi. In quibuſdam infirmos nos excuſamus ad imitanda facta majorum; & in aliis nos æquales majoribus proteſtamur: cum Helias ipſe in anguſtia conſtitutus, imparem ſe patribus ſuis ante Deum fateatur. *Numquid*, inquit, *melior ſum patribus meis?* Hoc Helias de anteceſſoribus ſuis in infirmitate ſua cogitur exclamare: & nos Heliæ vel Prophetis, & Apoſtolis, & Domino virtutem noſtram non dubitamus æquare? Video plane ſic apud vos calcari avaritiam, ſicut Apoſtoli propria cuncta dimiſerunt. Video crapulam & ebrietatem ſic veſtris conviviis abeſſe, ſicut Apoſtoli nihil habentes frequenter coacti ſunt eſurire. Cognoſco taliter in nobis jejunia, ſitim, famem, nuditatem propter inſtantiam doctrinæ ſolius ubique pollere, ſicut in Apoſtolis legimus triumphaſſe; & approbatur apud nos eadem exercitia fervere virtutum, quibus Apoſtolos

ſtolos omnia vitia tremuerunt. Plane quadraginta dierum jejunium Domini meditamur, & orationes excubiaſque quibus ille per ſolitudines etiam nocturna ſilentia rumpebat. Numquid ſimiles agones frequentamus contra luctamina vitiorum, & ſic agimus rigore, auſteritate, vigiliis, paſſionibus, labore, neceſſitate, afflictione, abſtinentia, quibus peccata calcantur, ut nemo de nobis mali aliquid ſuſpicetur? Per quæ Paulus Apoſtolus conſcientiam ſuam innotuiſſe omnibus gloriatur: *In omnibus*, inquit, *commendantes noſmetipſos quaſi Dei miniſtros, in ſuſtentatione multa, in preſſuris, in tentationibus, in tribulationibus, in anguſtiis; in plagis, in cuſtodiis, in carceribus, in ſeditionibus, in invocationibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in bonitate, in ſpiritu ſancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma juſtitiæ a dextris & a ſiniſtris.* Ad has imitationes infirmi ſumus; & ad mulieres circumducendas poſſibilitatem nobis comparandæ imitationis adſciſcimus. Quod ſi etiam cuncta illorum quiſquam ſe implere jactaſſet; me tamen nullius ſuadela poterat inclinare, ut alios nunc Apoſtolos crederem, contra Apoſtoli Pauli profeſſionem. *Numquid*, inquit, *omnes Apoſtoli? Numquid omnes Prophetæ?* Si Chriſtus ſeipſum comparare auſus eſt Deo, qui ait: *Pater major me eſt*: aut ſi Apoſtoli coæquare ſemetipſos auſi ſunt Chriſto; & nos hodie Apoſtolis æquales faciat conſimilis fortitudo. Miſera humanitas in hac æqualitate non times fulminari, quæ de filio Dei, aut de filiis tonitrui, non cunctaris peccatis tuis exempla velut ſimilia mutuare? Cum ſuperbiæ ſit elata jactantia, etiam minimis Eccleſiæ quemquam comparabilem velle conſcribi, cum Paulus moneat & dicat: *Alter alterum ſuperiorem ſibi exiſtimantes.* Et inferius addidit, dicens: *Hoc ſentite de vobis quod & in Chriſto Jeſu, qui cum in forma Dei eſſet*

Digitized by Google

conſtitutus, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens.

22 Minus itaque de noſtris viribus ſentiendum eſt, nec fortitudini ſanctorum noſtra infirmitas comparanda eſt, ſicut nobis Apoſtolus Paulus de ſemetipſo magiſterium proponit, & dicit: *Non enim audemus*, inquit, *comparare nos aut conferre quibuſdam qui ſeipſos commendant, ſed ipſi in nobis ipſis noſmetipſos nobis commendantes: non ſupra menſuram glorantes, ſed ad menſuram gratiæ, quam nobis menſus eſt Deus.* Etenim contemplamur quod ipſe iterum dixit: *Plus ab illis omnibus laboravi.* Nihil melius, nihil aptius mihi proponitur, unde vincam, niſi ut de ipſo de quo mihi præſcribitur, ego ipſe præſcribam. Certe plus omnibus ipſe laboravit, & tamen ad mulieres circumducendas collegas ſuos imitari contremuit, ne ſe ad incertum ſubjiceret tentationi carnali. Unde ipſe rationem ſic reddidit, dicens: *Ego*, inquit, *ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem cadens, ſed affligo corpus meum & in ſervitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipſe reprobus inveniar.* Huic ergo te compara, qui apoſtolum jactas; & ex ipſo diſce quid metuas, qui clamat & dicit: *Oro vos, imitatores mei eſtote.* Noluit itaque de mulieribus circumducendis habere fiduciam; qui non ignorabat quantum aliæ virtutes ab aliis virtutibus differant, & aliam claritatem ſolis, & aliam lunæ, aliam vero ſtellarum, qui de chariſmatibus eccleſiaſticis ſimilitudinem comparans intimaverat. Sed nos contra de Apoſtolica nobis coæquatione blandimur, non intendentes penitus quid Apoſtoli & ſancti omnes virtute geſſerunt, & difficilem rumpere quærimus viam, cum per facilia planior ſit nobis appoſita; contra Salomonem dicentem: *Non te credas*, inquit, *via laborioſa, ne ponas animæ tuæ ſcandalum.* Nec ullus conſiderat, quoniam unus ſecurus in lubrico graditur, & alius qui impar eſt, labitur:

unus

Digitized by Google

unus per rupes curſu montes aſcendit, alius ſi ſe coartaverit, cadit. Uni contingit per tempeſtates navigia feliciter explicare, & alteri talis felicitas non poteſt evenire; quod Paulus Apoſtolus decernit, dicens: *Unuſquiſque*, inquit, *proprium donum habet ex Deo, unus quidem ſic, alius vero ſic.*

23 Sed qui mihi de ſanctorum exemplo præjudicant, quid aliud exemplum nolunt contemplari, quod metuant: & qui Apoſtolis coæquari contendit, quare non magis presbiteros adulteros apud Danielem ad formidinem ſibimetipſe proponit? Hæc autem non ideo propono, * ut quaſi Apoſtolorum imitatoribus contradicam, ſed ut illos confundam, qui ſe ſanctis exæquant. Nec nego ipſos eſſe ſectandos, quos doctores accepimus cuncti, ſed adverſus eos contendo, qui cupientes ad mala ſua bonorum hiſtorias depravare, legem Dei ſibi æſtimant ſuffragari; ſicut omnes qui perire feſtinant, & ſub obtentu ſanctorum dedecora ſua volunt eſſe celata, ut ſub imitatione majorum contraria quæque committant; quos Apoſtolus Paulus prodit & publicat, dicens: *Quod autem facio, & facturus ſum, ut amputem occaſionem eorum qui volunt occaſionem; ut in eo in quo gloriantur, tales inveniantur quales & nos ſumus. Nam & hujuſmodi pſeudoapoſtoli ſunt operarii doloſi, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti.* Hoc addunt ad cumulum perditionis cumulandum, ut bonos infament, quorum exemplo utuntur ad malum, quibus utile eſſet ſatis & ſalubre, ſi cujuſcumque hiſtoriæ ſeipſos magis crederent non intellexiſſe rationem, quam aliquid inhoneſtum arbitrarentur in lege; quos Apoſtolus Paulus corripit & confundit, dicens: *Non intelligentes neque de quibus dicunt, neque de quibus affirmant.* Et iterum: *Si quis putat ſe ſcire aliquid, necdum cognovit quemadmodum eum oporteat ſcire.* Vacant itaque præjudicia petulantium, quos ingenia ſuæ perverſitatis errabunda transducunt; & quærunt competentes ſuis ſenſibus hiſtorias quas

Digitized by Google

exponant, qui male agentes mutuant legalia patrocinia. Bene agentibus bona ſunt omnia, quæcumque ſcripta ſunt, qui bene dicta bene ſuſcipiunt; ſicut Paulus Apoſtolus pollicetur: *Scimus quoniam bona eſt lex, ſi quis ea legitime utatur.*

24 Obtinuimus confundendo contradictores. Convertamur ſubinde eoſdem quos vicimus inſuper erudire, ne aut ut ſanctos remanere patiamur in crimine, aut ignari deputentur in reddendo rationem, ut publice victi pœnitentiam gerant, aut ſi noluerint, nos expunximus quod ad noſtram pertinet diligentiam; ut quomodo ſatisfecimus ſupradictæ ſententiæ Salomonis, ita ſatisfaciamus Paulo Apoſtolo concionanti: *Servum*, inquit, *Domini non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum omni modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati; ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ſecundum ejus voluntatem.*

25 Omne quidem quod ab auctoribus noſtris geſtum eſt, rationabiliter gerebatur: ut poſteris nobis adverſus prævaricatores munita undique auctoritas traderetur. Propter hæreſim amputandam quam ſuperius taxavimus, de aſſumendis feminis ſive per ſemetipſum, ſive per ſervos ſuos Dominus paululum relaxavit, ne nimio rigore in totum Domini fabrica damnaretur. Prævidebantur a Domino hæretici, qui nuptias auferunt; & quod Dominus junxit, contra naturæ principium, & contra Evangelium ſeparare contendunt. Quibus interdicens jam tunc auctoritas parabatur, ne maritatæ mulieres accedere vetarentur ad Chriſtum, cui in præſentia ſervierunt. Sed non ſine moderamine fuit etiam ipſa permiſſio procurata, quæ non ſibi operabatur quod gerebat, ſed ceteris. Nam ſi allocutus eſt Dominus Samaritanam, ad horam docuit & receſſit, nec defenſionem conti-

nuam-

nuandis exceſſibus fecit. Ad horam quoque Martham paſſus eſt miniſtrantem. Sed quid erat aliud Domino, niſi regni cæleſtis prandia miniſtrare: Numquid ſub Domino non fuere convivia? Aut ſub majeſtate ejus erat alius cibus aut potus, quam diſciplina tantummodo quæ paſcebat? Teſtante ipſo Domino ac dicente: *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus qui miſit me.* Sic Apoſtolos mulierum comitatus decebat non ut perderent, ſed ut diſcerent reverentiam, & propter humanitatis exhibendum miniſterium ſequebantur, ſicut in Evangelio de Domino & de ipſis pariter memoratur: *Et factum eſt*, inquit, *poſt hæc & ipſe iter faciebat per civitates & caſtella evangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres quæ erant curatæ a ſpiritibus immundis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua dæmonia ſeptem exierant, & Joanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ & miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.*

26 Numquid adhærebant ſingularibus ſingulæ, aut indiſciplinatæ commorationes perſeverabant illecebroſo conſortio converſantes; ubi tota Eccleſia propemodum videbatur, ut non ad convivationes improbas, ſed ad diſcenda bonæ converſationis ſtudia ſequerentur? Ideo non inde ſcribitur, quod noſtris convivationibus coæquetur, non riſus, non jocus dicitur affuiſſe. Nec ſicut apud quoſdam nunc uſque aſſolet fieri, chorus pſallentium virginum aures venenoſis cantibus aſſeritur demulſiſſe. Et ut de Apoſtolis breviter probem, quantum illis fluxa familiaritas potuit diſplicere, qui compulſi ſunt & de ipſo Domino loquente cum femina dubitare, niſi eos majeſtatis notitia probata compeſceret, ſicut Evangeliſta refert, dicens: *Inter hæc*, inquit, *venerunt diſcipuli ejus; & mirabantur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen dixit illi: quid quæris, aut quid loqueris cum ea?* Quid autem loquar acceſſum feminæ ad pedes Domini

provo-

Digitized by Google

provolutæ, cujus luctus & planctus ad defenſionem laſciviæ ſuæ non erubeſcunt improbi flagitare? Uſque adeo illos propria cæcitas rapit, ut nec de ſimilibus cauſis audeant reluctari, de quibus Salomon: *Excæcavit*, inquit, *eos malitia eorum, ut neſcirent ſacramenta Dei.* Joannes autem matrem Domini ſuſcepiſſe videtur; ſed matrem cujus mores maternum indicat nomen. Tamen non poſſum & alias Chriſti matres admittere, nec æquanda eſt mulieribus cunctis, quæ genuit majeſtatem. Helias quoque juſſus eſt a Domino relinquere ſolitudinem & ingredi tabernaculum viduæ. Pro imperio Domini laboravit ut in domo manſiſſet, cui ſolitudo ſolatium præſtabat & requiem: occaſionem illi Dominus obtulit ad magnalia facienda, ut magis famis tempore tam ipſi viduæ quam pupillis ejus ſufficientia tribueret alimenta, qui jejuniis uſquequaque afflictus toleraverat indigentiam, & qui miſſus venerat paſci, paſtus quinimmo conferens miſeris, miſerias egeſtatis fecit excludi. Et hoc non poteſt cujuſquam favere luxuriæ, cum nulla fuerit opportunitas ſcandali, ubi tranſeunter quod pejus eſt egeſtoſam habuerit manſionem, quam quicumque hoſpes effugeret. At hic apud quos hoſpitatus eſt, implevit & rediit; qui etiamſi moraretur, ſuſpectus eſſe non potuit. Qualis illic fuit communitatis affectus, ubi non erat victus? Et qualem ad viduam habuit Helias introitum, cui fames dedit hoſpitium? Quiſquis es qui te vis Heliæ de commoratione viduæ vocari diſcipulum, prius ſolitudinis afflictiones, & quadraginta dierum tolera jejunus exitum, & aut non quæres feminam, aut non erit qui cum femina commoretur, & tamen ſi valueris tibi ſerva. Nobis autem in ſpiritu & virtute Heliæ non alium quam Joannem ſolum Angelus & Dominus Chriſtus inſinuat.

27 Pro dolor! dolore cogimur quod docemus; qui uſque ad hoc venimus, ut in comparatione fluxo-

rum,

rum, de ſanctorum tremendis virtutibus diſputemus. Parce jam parce, protervitas. Numquam tibi ſancti conſentiunt, qui religioſa, modeſta, veneranda, pudica, pudorata cum feminis negotia peregerunt. Aut ſi adhuc per ſanctos cavillationis anfractus contendis exquirere; nos tamen amicos Dei non novimus niſi ad venerationem tantummodo memorari, quod David docuit, dicens: *Mihi autem vehementer honorificati ſunt amici tui, Deus* Eant nunc prædones pudoris, & plagiarii caſtitatis, mulierculis ſuis exponere moleſtias querelarum. Apud ſanctos noſtros non habent omnino ſuffugium, quibus miſceri Eccleſia auctoritate Pauli Apoſtoli prohibetur: *Et hos* inquit, *devita; ex his enim ſunt qui repunt in domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis.*

28 Poſt hoc edictum utinam confidant ſibi Angelorum exempla conducere. Nos jam non valent flectere, qui novimus & Angelos cum feminis cecidiſſe. Ab ipſis equidem bene patrocinia mutuantur, ſed nos nullum Angelum audimus contra Paulum Apoſtolum, *Etſi*, inquit, *ego aut Angelus Dei aliter evangelizaverit vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit.* Inſaniunt prorſus & ardent incendio feminarum, quotquot huic interdictioni non cedunt, & obſcœnitatibus inhiantes, malunt mori, quam contenti ſint a lateribus mulierum aliqua disjunctione divelli. ut ad explendam ſuæ aviditatis illuviem etiam puncto temporis non ſint ſine feminæ voluptate: & hunc habent in mulieribus fructum, ut in illis ſemper defixa intentione, deſideria ſatient oculorum, ne vel momentum aliquod tranſeat, quando indigeant quod affectant. Sic inter eos integritas emoritur; ubi omnis commoratio, ſive convivendo, ſive commanendo corruptis affectionibus inquinatur. Quos ſanctus Petrus Apoſtolus deſignavit, dicens: *In conviviis ſuis luxurian-*

tes,

Digitized by Google

tes, oculos habentes plenos mœchationibus, & inceſſabilibus delictis, capientes animas infirmas. Hos etiam ita Salomon denotat: *Abominatio eſt*, inquit, *coram Domino defigens oculum.* Plane contra, purum oculum teſtatur ſe habere Job, qui ait: *Et, ſi oculis conſenſit cor meum.* Verum enimvero ille poteſt ſuis oculis obnoxius non teneri, cui nolenti repentinus occurſus mulieris ſcandalum moverit, quod protinus mens quod nolebat expellit. Ille autem commotionem ſui viſus non meretur evadere, qui apud ſe ſcandali materiam tenet, qui vult intentionis ſuæ affectibus frui, qui affectat habere quod oculis offenſionem ingerat, quorum aviditas inexplebilis inter offendicula continua nullo modo poteſt omnino compeſci, quod Salomon approbat, dicens: *Infernus & interitus non ſatiantur, ſimiliter oculi hominum inſatiabiles ſunt.* Et in alio loco: *Non ſatiatur oculus videndo.* Et iterum: *Nequius oculo quid creatum eſt?*

29 Hac caſtigatione non compuncti, divina interdicta nefandæ familiaritatis obſtinatione contemnunt, & adhuc inſuper de caritate cauſantur, qui ſecundum verbum Eſaiæ amaritudinem pro dulcedine devorantes, nudam fœditatem velamento boni nominis tegunt; dum apud eos ſub falſa dilectione, vera dilectio violatur. Sed exclamat caritas & appellat, tales ego non junxi, altera eſt quæ me ſimulando confingit. Numquam Dei præceptis obſiſto, numquam fluxis faveo; per me ſanctitatem non opto culpari. Calumnias mihi adverſa germanitas facit, pericula & ego inter falſos fratres incurri. Succurre meus præco, ſuccurre Paule Apoſtole, dic teſtimonium meum, ne quod de me annuntias pervertatur: *Finis autem præcepti eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.* Dilectio deputabitur, per quam ſanctitatis injuria criminationibus appetitur? Aut illorum erit ſincera fraternitas æſtimanda, de quibus filiæ

Digitized by Google

matris Eccleſiæ perducuntur in culpam? Si talis chriſtiana caritas adnotatur; indubitanter odia meliora ſunt, quæ dum ſeparant, neminem maculant. Hæc autem parricidalis dilectio fratres perſecutores adunare conſuevit, qui libenter patiuntur de ſuo conſortio filias Eccleſiæ fornicarias diffamari, contra caritatem quam Paulus Apoſtolus docuit, dicens: *Dilectio proximi malum non operatur.* Egregia probatio caritatis, quæ non tantum noxia germanitate officit proximo, ſed etiam ſubjecta non vult eſſe præſcriptionibus Apoſtolicæ juſſionis. Confundantur aſſertores dilectionis hujuſcemodi, quos judicant illi, qui pro communibus commodis etiam conſanguineam deſerunt caritatem.

30 In omni mundo pæne totum junctum eſt genus humanum, & ubique cognatio naturalis alterna peregrinatione diſcernitur. Poſſunt parentes, poſſunt filii, poſſunt fratres, poſſunt & ipſi quod plus eſt conjuges a Deo conceſſa ſibi naturæ vincula diſrumpere; & clerici Deo non concedente, inſuper prohibente, mulierum nexibus ancillatam non valent recuſare caritatem? Optanda ſemper cognatis abſentatur affinitas proximorum; & peregrinari ab extraneis feminis clerici reluctantur? quibus faciendum fuerat, etiam ſi peculiare aliquid vel inconſuetum Dominus imperaſſet; qui ad explicanda impoſſibilia habent Spiritum ſanctum, quem mundani homines non habent. Unde Joannes Apoſtolus ſic admonet, dicens: *Filioli vincite illos, quoniam major eſt qui in vobis eſt, quam qui in hoc mundo.* Nunc vero poſſibile etiam gentibus (non dicam Chriſtianis) & leve proſpicitur, & apud clericos ſine ullis effectibus evacuatur; ut parum ſit eis Dei mandata deſpicere, niſi aliud dedecus habeant quod nec ſectantur, non dicam vincunt omnium gentium conſuetudinem: quibus Dominus per Ezechielem exprobrat & dicit: *In legalibus meis non ambulaſtis,*

Digitized by Google

ſtis, & juſtificationes meas non feciſtis. Sed neque ſecundum juſtificationem gentium, quæ ſunt in circuitu veſtro, feciſtis. Pudendum neſcio quid dilectio iſta ſignificat, cui extorqueri contra naturam putatur.

31 Adhuc habeo quid mirari: cum videam de Chriſtianis pleroſque maritos pariter & uxores continentiam deſtinantes, domicilia ſingularia magis eligere, ut conſenſus communium votorum ſine irritatione præſentiæ concordante ſeceſſu valeant obtinere: & eunuchi noſtri non durant ſine feminæ ſodalitate dormire? Apud illos amor conjugalis continentiæ amore penſatur; & apud ſpadones cohabitatio feminæ numquam poteſt habere faſtidium. Dicat nunc eunuchorum caritas, dicat, ne forte in hac seceſſione magis conjugalis caritas peccet; ut Apoſtoli Pauli conſilium videatur conjugibus inſinuaſſe divortium: *Tempus*, inquit, *quod reſtat, breve eſt. Reliquum eſt ut & qui habent uxores, ſic ſint quaſi non habentes.* Quanta perverſitas dilectionis intenditur, ut & qui habent quaſi non habentes eſſe nitantur, & qui non habent, quaſi habentes eſſe glorientur. De his ipſe Apoſtolus ait: *Gloria in turpitudine ipſorum.*

32. Dilectio eſt, inquiunt. O dilectio quæ invidet ſibi! O caritas quæ cupit ſe in vituperatione laudari! Grande miraculum, ut virginum caritas virgines faciat velut conjuges credi: & conjugum caritas conjuges faciat velut virgines æſtimari. Ecce vera dilectio, quæ in conjugalitate dividit, ut in caſtitate conjungat. Ecce ſancta dilectio, quæ conjugalibus ad communem laudem inducit abſentiam. Hi pro certo ſeſe inſeparabiliter diligunt, qui ut triumphos ſibi inferant, a ſeipſis diſcedunt; quibus nec crimen, nec natura, nec lex, nec Dominus, nec Apoſtolus poteſtatem unius converſationis interdixit aut tulit, ſed pro tuendis paribus votis, ſemota unanimitate abſentari caritas perſuaſit. Illi vero viderint quid ſit

caritas

caritas quam noverunt, qui nec crimini, nec naturæ, nec legi, nec Domino, nec Apoſtolo, nec ipſi conjugalitati ſuccumbunt, quos tantum virginitas probroſa condemnat, quantum illos conjugalitas caſtrata glorificat, quibus ſufficiat ad ſupplicium dedecoroſum, quod ſpadones a conjugibus judicantur. Ad quorum increpationem non tacendi ſunt etiam filii Iſrael, qui apud Eſdram uxores & filios contra divina jura ſuſceptos non cunctati depellere, nec contra Domini caritatem conati ſunt excuſare. Verum fatear, ſi permittor. Qui nunc pro dimittendis feminis, alienis adhærent, quid facerent ſi liberos & uxores projicere juberentur? Aut quando valebunt pro Chriſto renuntiare cognatis, qui mulierculas non ſuas præponunt Chriſti præceptis? Dico eos facile pro iiſdem mulierculis parentes proprios abnegare, quam propter Chriſtum ipſas mulierculas relinquere poſſe; deſpicientes quod in Evangelio ipſe Dominus dixit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut fratres, & ſorores, & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.*

33 Si de abjiciendis parentibus dubitantes indigni ſunt Chriſto; quid ſibi promittunt, quos contemtores exhibet Chriſto non parentalis affectio? Ac per hoc illorum meritis evacuantur, quos vident contemplatione Chriſti nullas perſonas excipere cognatorum. Nec minus eos, ſed pejus etiam illi confundunt, qui metuentes non tantum cum aliena, ſed etiam cum ſua carne luctari, amputatis genitalibus ſemetipſos abſcidunt. De quibus modo examinationis ſuſpendo ſententiam, relinquens alia diſputatione promendam. Secundum confuſionem ſpadonum, non dubito meliores aſſerere, qui nec ſibi parcunt quidem, non dicam feminis audent tentamenta porrigere. Reſpondeant ſpiritales eunuchi, quis furor in dilectione mulierum, vel quod ſit in contubernali-

Digitized by Google

tate feminæ myſterium, ut in perniciem ſuam alienis membris indulgeant, cum illi ſua quoque incunctanter abſcindant? Hi conſimatos in ſe artus abjiciunt; & illi adverſariis artubus glutinantur. Hi pro integritate ſpiritali cum tormento non integri corporis dimicare non dubitant; & illi ſine tormento, integri eſſe ſine feminarum dimidietate detrectant. Sed adverſus illos comparatio nulla eſt facienda de noſtris; ne conſolentur addicti quibuſcumque judiciis Chriſtianis. Pejores ſunt & aliqui memorandi, ut major pœna ſit a detruncato damnari. Judæos conſiderent uſque hodie pro legis imperio carnis ſuæ partem circumciſione truncare; & ſciant quid mereantur, qui Evangelio jubente, diſſimulant circumciſi mulierum præſentia peragere Domini voluntatem, non intelligentes quod ipſe Dominus dixerit: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Puto etiam de Gallis ſuis nobis idololatræ exprobranter inſultent, qui abſcidentes ſemetipſos libenter excruciant, dummodo cum damno ſtatus ſui, ſimulacrorum diſſimulationibus pareant. Clerici autem noſtri, ad lucrum magis corporis proprii, damnum volunt mulierum ſecum commorantium ſuſtinere; quas etiam de ſubſtantia propria evellere oportebat, ſi cum illis naſci contingeret, ne comparati idololatris & ſacrilegis, erubeſcerent. De quibus & Dominus contemtores arguit dicens: *Prudentiores ſunt filii ſæculi hujus filiis luci[s]* Ergo noſtris clericis talium profana devotio eſt præponenda, quibus cum tantis exitiis, amabilia ſun[t] turpia ſacerdotia. Clerici vero pro dignitate ſacerdotii cæleſtis non ſanguinem fundunt, non tolera[nt] ferrum, non eſt aliquod vulnus, non eſt aliquis cr[u]ciatus; ſed ſolus contra Dominum feminæ terret aſp[e]ctus. Sic in feminas ruunt, ſic feminas amant; [ut] non ſperent manifeſtari dilectionis ſuæ quandoq[ue]

poſſe,

poſſe pura myſteria; ſicut per conſimiles eorum turpiter publicata ſunt & detecta; quos Paulus Apoſtolus præviderat, jam tunc, dicens: *Quorumdam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad judicium, quoſdam autem & ſubſequuntur. Similiter autem & facta bona manifeſta ſunt, & quæcumque aliter ſe habent abſcondi non poſſunt.*

34 At contra & ipſi dicunt: Nonnulli de contemtoribus noſtris ſimiliter feminas habentes in domibus, martyrium conſecuti ſunt, ut illorum innocens conſcientia probaretur. Nolo mihi de martyrio quiſquam moveat actionem; quia ſæpius & mœchi, & ſanguinarii, & ebrioſi, & omnium ſcelerum rei, reperta pugnæ occaſione converſi, meruerunt ad martyrii veniam pervenire. Ideo enim martyrium appellatur tam corona, quam baptiſma, quia baptizat pariter & coronat. Age nunc, ſi licuerit quibuſdam inviolata feminarum ſocietate martyrium promereri; ſine indulgentia quoque illis martyrium ipſum non fuit, quos reatus prohibitæ contubernalitatis non abſolvit. Nec innocentes in ipſa innocentia potuit approbare, quibus contemtum legis & converſationis illicitæ fœditatem, & quod eſt gravius ſuper omnia crimen Eccleſiæ cernitur ignoviſſe. Etenim noxia eſt innocentia, quæ ſponſæ Chriſti officit famæ. Et cum Chriſtus agnus innocens, immo ipſe cæleſtis innocentia, quod eſt verius, totum ſe contemſerit pro Eccleſia, ut eam ſine macula ulla vel ruga redderet illibatam; qualis eſt clericus, cui ad hoc ſponſa Chriſti committitur, ut pro unius feminæ amore culpari totam Eccleſiam patiatur? Auſim dicere, a Deo patre miſſus eſt filius de ſinu patris, & regno abſens eſſe duravit, ut eccleſiam faceret innocentem, & clericus mulieris latus deſerere non poteſt, ne Chriſti Eccleſiam reddat infamem?

Digitized by Google

35 Sed ajunt: In martyrio ignoſcitur nobis, ſicut indultum eſt parentibus. Hoc ergo & nos omnes de peccatis omnibus confidamus; ut qui bene agere laboramus, inter luxurias evagemur, & diſcurramus, per ſemitas peccatorum, retinacula dimittamus, & frena laxemus. Eamus quacumque nos mundus abſtulerit, & ubicumque diabolus invitaverit, libere fornicemur, invideamus, rapiamus, fraudemus, omnia mala ſecuri committamus; martyrium ſubveniet & evademus. Sic enim Paulus Apoſtolus pollicetur: *Faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio juſta eſt.* Huic martyrio ſpem tradant, quos mathematici docuerunt habere de craſtino præſcientiam; has coronas exſpectent, qui ſuper angelos & Chriſtum per aſtrologos didicerunt ſcire tempora, quæ pater in ſua poſuit poteſtate, ut vel tunc recordentur, ante martyrii tempus bene agere debuiſſe, cum diem Domini ſenſerint ſicut furem. Sed credamus ſuper illos martyrium jam jamque pendere. Interim priuſquam martyres fiant, legibus ſubjacent; ut judicio ſubjiciantur. Niſi armis exarmentur audaciæ, nefas eſt illis adverſus auctoritatem Domini parentum perſonas objicere; quibus ipſe Dominus contradictionis hujus abſtulit vocem. *In legalibus*, inquit, *patrum veſtrorum nolite ambulare, & juſtificationes eorum nolite cuſtodire; & ſtudiis eorum nolite commiſceri, & nolite inquinari. Ego Dominus Deus veſter. In præceptis meis ambulate, & juſtificationes meas cuſtodite.*

36 Sciant nunc ademta ſibi eſſe parentalia patrocinia, qui huc atque illuc recurrentes contradictionum latebras quærunt, ne umquam feminis careant: & quia undique defenſionis ſuffragia deſerunt, in noviſſimo cunctis argumentis exhauſti, ſententiam Pauli Apoſtoli opitulari ſibi opinantur, & dicunt: *Tu quis es, ut de ſervo alieno judices?* Agnoſcit equidem Pau-

lus

lus Apoſtolus conſtitutionis ſuæ verba prolata; ſed conſtitutionarios & prolatores ipſos ignorat. Illis enim contulit defenſionem, qui nullam partem legis impugnant; & ipſis tribuit patrocinium, qui ex voto ſuo aliquid faciunt, nec quidquam eccleſiaſtici juris impediunt. Jus tractat vivendi, & non edendi; arbitrium uniuſcujuſque confirmans. De ſimilibus neminem juſſit judicari, quæ voluntati ſingulorum auctoritas divina concedens, in utraque parte faciendi & non faciendi clementer indulſit. Illos autem eccleſiaſticis tribunalibus ſubdidit, quos tranſgreſſores ordinariæ tranſgreſſionis nulla impunitas excuſavit; ut qui paſſim (*Tu quis es, ut de ſervo alieno judices?*) adverſus nos veluti libellum contradictorium proferunt, rationabile ſimul & certum recognoſcant quod accipimus ab eodem Paulo Apoſtolo repulſorium: *Præcipimus*, inquit, *vobis fratres in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſeparetis vos a fratribus ambulantibus inordinate, & non ſecundum traditionem quam accepiſtis a nobis.*

37 Evaſimus opinor tanta ligamina quæſtionum, quibus amatores eunuchos amplexus feminei ligaverunt: qui perverſis interpretationibus decreta legalia demutare coguntur; & malunt audiri proponentes vana & fabuloſa commenta, quam ipſi quæ vera ſunt audiant; quos Paulus Apoſtolus annuntiat, dicens: *A veritate quidem auditum avertant, ad fabulas autem convertentur.* Quidquid volunt adhuc exquirant, ut obſiſtant pro mulieribus veritati. Victoriam non habent, apud quos contra Eſdram mulier potius quam veritas vicit. Vos autem filii cariſſimi non tantum perſuaſione, ſed etiam poteſtate convenio. Tale deliramentum deſpicite, quorum quæſtiones Paulum Apoſtolum ſcitis, ubique damnaſſe, ſicut ad Romanos ſcripſit, dicens: *Rogo vos, fratres diligenter obſervare eos qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam vos didiciſtis, aut dicunt, aut faciunt, & declinate ab*

Digitized by Google

ipſis. Sic & Timotheo delegat: *Noli*, inquit, *verbis contendere; nihil enim utile eſt, niſi in ſubverſionem audientium. Sollicite cura teipſum probabilem exhibere Deo, operarium irreprehenſibilem, recte tractantem verbum veritatis. Stulta autem & inania eloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ſicut cancer ſerpit.* Atque ut oſtenderet, clericis diſponendis ad evacuandas quæſtiones quæ ſit doctrina conveniens, etiam Tito ſic inſinuat, dicens: *Tu autem loquere quæ conveniunt ſanæ doctrinæ, majores natu ſobrios eſſe, prudentes, ſanos in fide, in caritate, in patientia ſincera.* Ergo auditiones ſimplices obedientia veſtra ſuſcipiat, & verſipellem contradictionum vitate fallaciam. Purum iter veſtris greſſibus mundate, & ſuper ſpinas & tribulos nolite calcare, ne bonum ſemen non poſſit vobis propter ſpinarum frutices ſanctitatis fructus afferre. Unde Propheta Hieremias ſic hortatur & docet, dicens: *Nolite*, inquit, *ſerere in ſpinis. Circumcidite vos Deo veſtro, circumcidite præputium cordis veſtri.* Abſcindenda ſunt ergo de agro noſtro cuncta quæ pungere & lacerare conſueverunt, ne animus agricultoris in poſſeſſione ſua malignis ſentibus inſeratur. Et amputanda ſunt omnia nobis, quæcumque igniferi fomitis ſulphurantibus flammis ſcatens fornax ebullientis carnis exæſtuat, ne vel tenuis quidem ſcintilla ſervata majora conflet incendia. Quod Salomon manifeſtat, dicens: *Ab ſcintilla una augetur ignis.* Avertite occaſiones impuras; quibus interiora pectoris penetrantur, ut liquida in vobis perſpicuitas honoretur. Contenti eſtote ſingularitatem laborioſam pro pudore ſervando potius ſuſtinere, quam ſine labore ad dedecus pervenire.

38 Contemplamini quid ſit populo ſancto præeſſe, & conſiderate, quale ſit divinis ſacramentis inſiſtere. Alteris placere debent, qui alteris vivunt: & talis convenit cura ſinceritatis ſacratis, qualia ſunt ſacra

ipſa

Digitized by Google

ipſa quibus exhibent officia ſervitutis, ne circa Dominum offendant ipſi quod tractant, aut circa populum incipiant impedire quod prædicant. Propter quod Paulus Apoſtolus ſic teſtificatur: *Et omnia*, inquit, *ſuſtinemus, ne quod impedimentum demus Evangelio Chriſti.* Et iterum: *Nemini dantes ullam offenſionem, ut non vituperetur miniſterium noſtrum.* Hac igitur inſtitutione vobis quamplurimum laborandum eſt de iis, quibus ad manifeſtandam gravitatem ſingularitas magis quam parilitas teſtis vera eſt. Reſpicite quanta mala converſatio parilitatis hujus acquirat; quæ non niſi corruptionem ſeminat, pullulat vitia, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, laſciviam paſcit, petulantiam nutrit, caſus exaltat, ruinas ædificat, ripas erigit, præcipitia inſtruit, periculis navigat, naufragiis velificat, perditione gaudet, interitum fovet, confuſionem mercatur, theſaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accuſationes inflammat, & catervatim ſemel in faſcem glomerans numeroſas indagines captionum, perinfinita dedecorum, multiplices mortes invehit in perniciem perditorum.

39 Tot itaque & tantas ſtrages calamitatis & peſſimæ converſationis nemo proſternit, nemo calcat, nemo funeſtat, niſi ſingularis caſtitas ſola: quæ munimen invictum eſt ſanctimoniæ, & expugnatio fortis infamiæ; fortitudinis firmitas, & laſciviæ petulantis infirmitas; probitatis præſidium, & improbitatis excidium; animæ victoria, & corporis præda; ubertas gloriarum, & ſterilitas criminum; pronuba ſanctitatis, & repudium turpitudinis; ſinceritatis indicium, & abolitio ſcandalorum; exercitium continentiæ, & evacuatio tota luxuriæ; pax ſecura virtutum, & debellatio quieta bellorum: puritatis culmen, & libidinis carcer; honeſtatis portus, & ignominiæ naufragalis locus; virginitatis mater, & hoſtis immundi-

Digitized by Google

munditiæ; lorica pudoris, & ſpolium probroſitatis; corruptionis exitium, murus rigoris, & deſtructio vulgaritatis; ſeveritatis gladius, triumphator & occiſor diſſolutionis; armatura virium, & exarmatura fluxorum; integritatis dignitas, & fornicationis addictio; claritatis faſtigium, & dedecoris præcipitium; voluntas bonorum operum, & afflictio vitiorum; refrigerium pudicitiæ, pœna petulantiæ; acquiſitio triumphorum, & facinorum detrimentum; requies ſalutis, & perditionis exſilium; vita ſpiritus, & carnis interitus, ſtatus qualitatis angelicæ, funus humanæ ſubſtantiæ. Hujus retinaculis omnis obſcœnitas frenatur, & compedibus ejus calces furentis libidinis ſtatuuntur. In hanc velut in ſcopulos franguntur impetus qualeſcumque ſanguinis inundantis; & in illa ſedatur ſpumans humoris inſania corporalis. Quæ dum ſibi ſubtrahit adminicula concupiſcentiæ, mortua membra ſua cognoſcitur bajulare: de quibus Apoſtolus Paulus præmonet; dicens: *Mortificate ergo membra, quæ ſunt ſuper terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam & avaritiam, quæ eſt idolorum ſervitus, propter quæ venit ira Dei.*

40 Ab his omnibus nonniſi ſplendido ſingularitatis cultro caſtratur humana natura, illibatos ſpadones ad convivium ſanctitatis deſponſante circumciſione introducat. Cui ſanctitas ita promiſit annuli ſui nuptiale ſignaculum, ut ſine ipſa virginitas reſignetur, quæ ſe ſola contenta cupidinem domat, mentemque rectificat, concupiſcentiam ſubigit, deſideria ardoris exſtinguit, artus debilitat, corpus ancillat: & ita carnalia crucifigit, ut tam maſculus quam femina videatur in converſatione mentiri, dum illos utriuſque ſexus operatione abſcidit: aut neutrum faciens de duobus, tertiam formam conferre gloriatur ambobus, ut ante reſurrectionem reſurrectionis imaginem, ad inſtar Angelorum meditari noſcatur. Quod

pro-

promittens Dominus futurum: *Qui digni*, inquit, *habentur ſeculi illius & reſurrectionis a mortuis, non nubent, neque nubentur, neque enim morientur. Nam ſunt ſimiles Angelis Dei: quia reſurrectionis filii ſunt.* Hoc exigit ſancta ſingularitas meritorum, ut antequam transfiguretur, jam transfigurata cernatur in angelicæ claritatis aſpectum, quæ omnia ſibi amputans concupiſcentiæ certamina deprædatur: cujus laudes Salomon exſequitur, dicens: *Melius eſt eſſe ſine filiis cum claritate. Immortalitas eſt enim in memoria illius; quia & apud Deum nota eſt, & apud homines: Cum præſens eſt, imitantur illam, & deſiderant eam, cum ſe abduxerit; & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum prœlium vincens.*

41 Non eſt ſine filiis cum claritate, niſi ſingularitas ſola quam non ſolum conſcientia ſua nullis ſordibus maculat, ſed etiam nullæ opiniones ſuſpectæ parilitatis infamant. Nam ſi caſtitas, quod eſt difficile, maſculum & feminam pariter in virginitate conſervet, non habet claritatem, quam communitas ipſa non poteſt niſi quibuſdam probroſitatum tenebris obſcurare. Singularitas vero ita clara eſt omnibus & experta, ut cunctis ſplendore ſui candoris pura manifeſtetur & lucida. Unde ſic nos Apoſtolus edocet, dicens: *Sicut filii lucis ambulate: fructus enim luminis eſt in omni bonitate, & juſtitia, & veritate probantes quod beneplacitum ſit Deo.* Et iterum: *Omnia*, inquit, *facite ſine murmuratione & hæſitatione, ut ſitis irreprehenſibiles & ſimplices ſicut filii Dei immaculati in medio nationis pravæ & perverſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.* Sic ubique ſingularitas ſplendet, ut omnes pro illa ſpondere non dubitent: & ita ſanctitatem in ſemetipſa clarificat, ut laudem ſibi ab ipſis quoque inimicis extorqueat. Quod maxime de præpoſito quocumque Paulus Apoſtolus mandat, dicens: *Oportet autem eum & teſtimonium habere bonum ab his qui foris*

ris ſunt, ut non in opprobrium incidat & laqueum diaboli. Hanc igitur amate, hanc tenete, quæ ſola poteſt feminas debellare: cum adhuc concupiſcentia nulla pectus impulſat & dum adhuc ſimplicitas incorrupta permanet vel quieta, ad ſecretæ ſingularitatis tutelam cito concurrite, ne poſtmodum non valetis effugere.

42 Præoccupandus eſt aditus cunctis inſidiis, ne hoſtilitas prior obrepens occurrat improvidis. Salutare remedium eſt prævenire potius quam præveniri: & anticipare potius quam anticipari, viribus fortibus congruit. Ubicumque fuerit providentia, fruſtrantur univerſa contraria; ubi autem providentia negligitur, omnia contraria dominantur. Ante famem certamus; ante inopiam laborando ſatagimus. Sic per omnia calamitatibus cunctis tollimus locum, dum gerimus providentiam temporum futurorum. Quanto magis ante prævenienda eſt omni proviſione calamitas feminarum; cujus cupido ſi admittitur incipere numquam prorſus accipit finem? Cujus comparationem Salomon explicat, dicens, *Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non ſatiatur aqua, & ignis non dicit: ſufficit.* Unuſquiſque itaque qui ſecurus eſt quia nec dum tentatur, timeat; quia nihil de eo dicitur, proſpiciat ne dicatur: homines ſumus, fragilitatem noſtram carne portamus. Sic jam undique nos circumſpecta vivacitate circumdare debemus & cingere, ut non ſit pars aliqua quæ vacillet. Accipimus quidem fortitudinem ſpiritalem, per quam ſubſtantiæ noſtræ fragilitas roboretur. Sed ita nobis ſpiritalis fortitudo collata eſt, ut providos non ut præcipites tueatur: ut illos muniat qui renuntiant importunitatibus delictorum, non eos qui ſe magis importunis delictis immergunt. Cuſtos nobis datus eſt ſpiritus, ſed ut contraria declinantibus aſſiſtendo ſubveniat, non ut contraria eligentibus faveat, nec ut voluntarios & pronos in adverſa confortet, ſed ut ab adverſis nitentes ſepara-

Digitized by Google

parari confirmet. Nam quicumque perniciosis conatibus audet exercere virtutem, juvamen non habet Spiritus ſancti, qui neminem vult ultroneum virum fortem ad fraudulentas victorias coartari: nec protegit illum, quinimmo ſed deſerit, quem periculis irruentem per illicitos eventus exquirere triumphos agnoverit; ſicut ipſe jam tunc per Salomonem locutus eſt, dicens: *Amans periculum, in ipſo peribit.*

43. Ordine ſuo igitur, non noſtro arbitrio virtus ſancti Spiritus miniſtratur, & ſecundum inſtitutum ejus prœlia proſperantur. Numquam niſi præcipitatus exercitus cecidit, qui avidus fortiter facere ducis vel imperatoris ſui diſpoſitiones irrupit; multo magis perituram erogat fortitudinem, qui ſine armis doctrinæ magiſtri Spiritus præſumſerit triumphare: cum dicat: *Væ qui per præſumtionem ſuam aliquid faciunt, non per Deum.*

44 Si qua igitur in vobis eſt fiducia virium ſpiritualium, quid ſpiritales deceat recordetur: & ſi creditis vos ſpiritaliter militare, agnoſcite quod docemus non eſſe carnale, ſicut Paulus Apoſtolus loquitur, dicens: *Si quis putat ſe Prophetam eſſe, aut ſpiritalem, cognoſcat quæ ſcribo vobis.* Non eſt quod vobis in hac perſuaſione deceptoria blandiamini, ut quia ſpiritales eſtis, velitis inter flagitioſorum armamenta verſari; nec vos inhabiles eſſe pro clericatus dignitate, quia majores majoribus conſueverunt conflictiones occurrere. Acrius divitibus quam pauperibus invidetur, & non inopes, ſed locupletes inquietat infeſtatio ſæva latronum. Plus duces & principes quam milites ab hoſtibus appetuntur in pugna: & violentius propulſantur ventis & turbinibus culmina, quæcumque ſunt altiora. Ideo magis magiſque, quo plus ceteris unuſquiſque poteſt, ſciat eſſe ſibi metuendum ne in aliquo minoretur, propter quod Salomon ſic admonet, dicens: *Qui gloriatur*, inquit, *in divitiis,*

Digitized by Google

tiis, paupertatem vereatur. Rogo vos quantum valeo, & ultra quam valeo, hæc ſint ſtudia omnium clericorum, ut ſingularitatis inaccuſabilis ſeceſſione fungantur: ne aut ipſi per feminas, aut feminæ per illos ignominioſa ad ludibria provocentur. Si quis habet matrem, vel filiam, vel ſororem, vel conjugem, vel cognatam, ſic habeat, ut nulla ancilla interſit, neque aliqua ingrediatur extranea; ne ad hoc videatur tenere proximas ſuas, ut ipſarum cauſa libere ſibi adhibeat alienas. Quod ſi non poſſint ipſæ quæ ſunt proximæ ſine famularum miniſterio, vel ſine amicarum eſſe ſolatio; expedit ut migrent ad aliud domicilium, quam propter illas perſonæ contrariæ teneantur. Humanum eſt enim, ut nec clericus illas neceſſariis feminis fraudet, nec ipſæ clericum per importunas feminas ſordident. Aſſignari poſſunt ſancti mulieribus, cum quibus vivant, dummodo cum clerico femina nulla commaneat. Non deſpecta, non vetula, ſine affinitate, peculiariter ſuſcipienda ad domeſticum obſequium: quia magis illic cito delinquitur, ubi ſine ſuſpicione ſecurum poteſt eſſe delictum; maxime quia cupidini nulla deformitas, nulla deſpectio faſtidii, vel vilis exſiſtit, cui diabolus pingens ſpecioſum efficit, quidquid fœdum vel horridum fuerit.

45 Si quis autem modo profectione cogente apud fratres, vel apud extraneos hoſpitatur, ubi mulieres interſunt, omnino ſe artet, ne paſſibilitate aliqua vitietur. Semotus ac ſecretus Deo vacet & ſibi, ne intus capiatur a diabolo; & qui foris capi non potuit, apud ſuos cadat. Qui hoſtes effugit, ad tempus pro ſalutaribus cauſis procedat ad faciem, & iterum cito diſcedere de conſpectu feſtinet. Ubique guſtanda eſt cum mulieribus, non continuanda præſentia, ſed quaſi tranſeunter feminis exhibenda eſt acceſſio quodammodo fugitiva. Protervitatis enim jam cœpta ſunt

repræ-

Digitized by Google

repræſentari ſemper in medium; & perditionis meditatio eſt, frequentativum inter mulieres celebrare proceſſum. De qua re nobis Salomon moderamen impoſuit, dicens: *In medio mulierum noli aſſiduus eſſe.* Sic igitur ambulate, ſic agite, ut ſemper in clericis Eccleſiæ ſenatus candidus conſtet. Severitas in vobis circa feminas vigeat, auctoritas polleat, vigor teneatur, gravitas veneretur.

46 Ut ſemel omnia colligamus ad clauſulam, breviarium relegimus vobis, quod ad compendioſam plenitudinem redigens Paulus Apoſtolus inſinuat: *De cetero, fratres, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque juſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate, quæ accepiſtis, & didiciſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me. Hæc agite & Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum.* Amen.

EXPOSITIO
IN
SYMBOLUM APOSTOLORUM.

Ruffini Torani, Aquilejenſis Eccleſiæ Presbyteri.

I

Mihi quidem fideliſſime Papa Laurenti, ad ſcribendum animus tam non eſt cupidus, quam nec idoneus: ſcienti non eſſe abſque periculo, multorum judiciis ingenium tenue & exile committere. Sed quoniam, ut cum venia tua dixerim, temere in epiſtola tua per Chriſti me ſacramenta, quæ a nobis maxima cum reverentia ſuſcipiuntur, aſtringis, ut aliquid tibi de fide, ſecundum ſymboli traditionem

ratio-

Digitized by Google

rationemque componam; quamvis ſupra vires noſtras ſit pondus præcepti (non enim me latet ſententia illa ſapientum, quæ probe admodum dicit, quia de Deo etiam vera dicere, periculoſum eſt) tamen ſi expoſitionis a te impoſitæ neceſſitatem orationibus juves, dicere aliqua obedientiæ magis reverentia, quam ingenii præſumtione tentabimus. Quæ quidem non tam perfectorum exercitiis digna videantur, quam ad parvulorum in Chriſto & incipientium librentur auditum. Et quidem comperi nonnullos illuſtrium tractatorum aliqua de his pie & breviter edidiſſe: Photinum vero hæreticum ſcio eatenus conſcripſiſſe; non ut rationem dictorum audientibus explanaret, ſed ut ſimpliciter & fideliter dicta ad argumentum ſui dogmatis traheret; cum in his verbis ſanctus Spiritus providerit, nihil ambiguum, nihil obſcurum, nihil a reliquis diſſonans poni: quia in his vere completur prophetia qua dicitur: *Verbum enim conſummans & brevians in æquitate: quia verbum breviatum faciet Dominus ſuper terram.* Nos ergo vel ſimplicitatem ſuam verbis Apoſtolicis reddere & aſſignare tentabimus, vel quæ omiſſa videntur a prioribus adimplere. Sed ut manifeſtius fiat argumentum verbi hujus, ut diximus, breviati, cauſam qua hæc traditio eccleſiis data eſt, ab origine repetemus.

2 Tradunt majores noſtri quod poſt aſcenſionem Domini, cum per adventum ſancti ſpiritus ſuper ſingulos quoſque Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent; ut loquelis diverſis variiſque loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguæ barbaries inacceſſa videretur & invia; præceptum eis a Domino datum, ob prædicandum Dei verbum ad ſingulas quaſque proficiſci nationes. Diſceſſuri itaque ab invicem normam prius futuræ ſibi prædicationis in commune conſtituunt: ne forte alius ab alio abducti, diverſum aliquid his qui ad fidem Chriſti invitabantur, exponerent.

Digitized by Google

rent. Omnes ergo in uno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breve iſtud futuræ ſibi, ut diximus, prædicationis indicium, conferendo in unum quod ſentiebat unuſquiſque, componunt; atque hanc credentibus dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum autem hoc multis & juſtiſſimis ex cauſis apellari voluerunt. Symbolum enim Græce & indicium dici poteſt & collatio, hoc eſt, quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus, in unum conferendo unuſquiſque quod ſenſit. Indicium autem vel ſignum icciirco dicitur: quia illo tempore ſicut & Paulus Apoſtolus dicit, & in Actis Apoſtolorum refertur, multi ex circumciſis Judæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicujus vel ventris gratia ad prædicandum proficiſcebantur; nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nuntiantes. Iccirco ergo iſtud indicium poſuere, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum vere ſecundum Apoſtolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis civilibus hoc obſervari ferunt: quoniam & hamorum habitus par, & ſonus vocis idem, & mos unus eſt, atque eadem inſtituta bellandi, ne qua dolo ſubreptio fiat, ſymbola diſcreta unuſquiſque dux ſuis militibus tradit; quæ Latine vel ſigna, vel indicia nominantur: ut ſi forte occurrerit quis de quo dubitetur, interrogatus ſymbolum, probat ſi ſit hoſtis, an ſocius. Iccirco denique hæc non ſcribi chartulis atque membranis, ſed retineri cordibus tradiderunt, ut certum eſſet, neminem hæc ex lectione quæ interdum pervenire etiam ad infideles ſolet, ſed ex Apoſtolorum traditione didiciſſe ſufficeret. Diſceſſuri ergo, ut diximus, ad prædicandum, iſtud unanimitatis & fidei ſuæ indicium Apoſtoli poſuere: non ſicut filii Noe diſceſſuri ab alterutrum turrem ex latere cocto & bitumine conſtruentes, cujus cacumen pertingeret uſque ad cælum; ſed munimenta fidei

quæ

quæ ſtarent adverſum faciem inimici e lapidibus vivis, & margaritis Dominicis ædificantes: quæ neque venti impellerent, nec flumina ſubverterent, neque tempeſtatum ac procellarum turbines permoverent. Merito ergo illi ab invicem ſeparandi turrem ſuperbiæ ædificantes, linguarum confuſione damnati ſunt, uti ne unuſquiſque poſſet advertere proximi ſui loquelam; iſti vero qui turrem fidei conſtruebant, omnium linguarum ſcientia & agnitione donati ſunt; ut illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

3 Sed jam nobis etiam de ipſis aliquid contrectandum eſt margaritis; in quibus primo in loco fons & origo omnium bonorum ponitur, cum dicitur *Omnipotente.* Verum priuſquam incipiam de ipſis ſermonum virtutibus diſputare, illud non importune commonendum puto; quod in diverſis eccleſiis aliqua in his verbis inveniuntur adjecta. In eccleſia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, quod ego pro eo eſſe arbitror, quod neque hæreſis ulla illic ſumſit exordium: & mos ibi ſervatur antiquus, eos qui gratiam baptiſmi ſuſcepturi ſunt, publice, id eſt fidelium populo audiente, ſymbolum reddere, & utique abjectionem unius ſaltem ſermonis, eorum qui præceſſerunt in fide non admittit auditus. In ceteris autem locis quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ novellæ doctrinæ ſenſus crederetur excludi. Nos tamen illum ordinem ſequimur, quem in Aquilejenſi eccleſia per lavacri gratiam ſuſcepimus. *Credo*, ergo primum omnium ponitur, ſicut & Paulus Apoſtolus ad Hebræos ſcribens, dicit: *Credere enim primo accedentem ad Dominum oportet, quia eſt, & credentibus in ſe remunerator ſit.* Sed & Propheta dicit: *Niſi credideritis, non intelligetis.* Ut ergo intelligentiæ tibi aditus pateſcat, recte primo omnium te credere profiteris; quia nec navem quis ingreditur, & liquido ac

pro-

Digitized by Google

profundo vitam committit elemento, niſi ſe prius credat poſſe ſalvari; nec agricola ſemina ſulcis obruit, & fruges ſpargit in terram; niſi crediderit venturos imbres, affuturum quoque ſolis temporem, quibus terra confota, ſegete multiplicata frugem producat, ac ventis ſpirantibus nutriat. Nihil denique eſt quod in vita geri poſſit, ſi non credulitas ante præceſſerit. Quid ergo mirum ſi accedentes ad Deum, credere nos primo omnium profitemur, cum ſine hoc nec ipſa exigi poſſit vita communis? Hoc autem iccirco in principiis præmiſimus, quia pagani nobis objicere ſolent, quod religio noſtra, quia quaſi rationibus deficit, in ſola credendi perſuaſione conſiſtat. Et ideo oſtendimus nec agi, nec ſtare aliquid poſſe, niſi præceſſerit vis credendi. Denique ideo & matrimonia contrahuntur, quia creditur ſucceſſura poſteritas: & pueri diſcendis artibus traduntur, quia magiſtrorum in diſcipulos transfundenda creditur diſciplina: imperii quoque inſignia unus ſuſcipit, dum credit ſibi urbes & populos, armatum etiam exercitum parituros. Quod ſi hæc ſingula niſi prius crediderit futura, nullus aggreditur; quomodo non multo magis ad agnitionem Dei credendo veniatur? Sed videamus quid jam brevialis hic ſymboli ſermo proponat.

4 *Credo*, inquit, *in Deo patre omnipotente.* Orientis eccleſiæ fere omnes ita tradunt: Credo in uno Deo patre omnipotente. Et rurſum in ſequenti ſermone, ubi nos dicimus: Et in Jeſu Chriſto unico filio ejus Domino noſtro, ita illi tradunt: Et in uno Domino noſtro Jeſu Chriſto unico filio ejus. Unum ſcilicet Deum & unum Dominum ſecundum auctoritatem Pauli Apoſtoli profitentes. Sed de hoc in ſequentibus locis repetemus. Nunc interim quod ait: In Deo patre omnipotente, videamus. Deus ſecundum quod opinari poteſt humana mens, naturæ ipſius vel ſubſtantiæ, quæ eſt ſuper omnia, eſt appellatio.

Digitized by Google

tio. Pater vero arcani & ineffabilis ſacramenti vocabulum eſt. Deum cum audis, ſubſtantiam intellige ſine initio, ſine fine, ſimplicem, ſine ulla admixtione, inviſibilem, incorpoream, ineffabilem, inæſtimabilem, in qua nihil adjunctum, nihil creatum ſit. Sine auctore enim eſt ille, qui auctor eſt omnium. Patrem cum audis, filii intellige patrem, qui filius ſupradictæ ſit imago ſubſtantiæ. Sicut enim nemo dicitur dominus, niſi habeat vel poſſeſſionem, vel ſervum cui dominetur, & ſicut nemo magiſter dicitur, niſi diſcipulum habeat: ita & pater nullo pacto quis dici poteſt niſi filium habens. Hoc ergo ipſo nomine quo Deus ipſe pater appellatur, cum patre pariter ſubſiſtere etiam filius demonſtratur. Quomodo autem Deus pater genuerit filium, nolo diſcutias, nec te curioſius inſeras in profundi hujus arcanum: ne forte dum inacceſſæ lucis fulgorem pertinacius perſcrutaris, exiguum ipſum qui mortalibus divino munere conceſſus eſt, perdas aſpectum. Aut ſi putas in hoc omni indagationis genere nitendum, prius tibi propone quæ noſtra ſunt: quæ ſi conſequenter valueris expedire, tunc a terreſtribus ad cæleſtia, & a viſibilibus ad inviſibilia properato. Expedi primo ſi potes, & explana, quomodo mens quæ intra te eſt, generet verbum, & quis ſit in ea memoriæ ſpiritus: quomodo hæc cum diverſa ſint rebus & actibus, unum tamen ſint ſubſtantia vel natura; & cum e mente procedant, numquam tamen ab ipſa ſeparentur: Sed hæc quamvis in nobis & in animæ noſtræ ſubſtantia habeantur, tamen tanto nobis occulta videntur, quanto & aſpectui corporeo inviſibilia. De apertioribus requiramus. Fons quomodo ex ſe generat fluvium? Quo autem ſpiritu rapidum fertur fluentum? Quid eſt quod cum unum & inſeparabile ſit, & fluvius & fons; tamen nec fons fluvius nec fluvius fons intelligi aut appellari poteſt, & tamen

Digitized by Google

men qui viderit fluvium, videt & fontem? Exerce te prius in horum explanatione, & diſcute ſi potes quæ habentur in manibus; & tunc ad horum ſublimiora veniemus. Nec putes, quia te ſtatim de terra ſuadeam aſcendere ſuper cælos; ſed prius te ſi placet ad iſtud firmamentum quod oculis patet, educam, & ibi ſi potes naturam hujus viſibilis luminis diſcute. Quomodo ignis iſte cæleſtis generat ex ſemetipſo ſplendorem lucis; quomodo etiam producit vaporem? & cum ſint tria in rebus, unum tamen ſunt in ſubſtantia. Quod & ſi hæc ſingula inveſtigare potueris; ſcito adhuc divinæ generationis myſterium tanto eſſe differentius & eminentius, quanto creator creaturis potentior, quanto artifex opere ſuo præſtantior, quanto ille qui ſemper eſt, eo qui ex nihilo cœpit eſſe nobilior. Credendus eſt ergo Deus, pater eſſe unici filii ſui Domini noſtri, non diſcutiendus: neque enim fas eſt ſervo de natalibus domini diſputare: Conteſtatus eſt pater de cælis, dicens: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite.* Pater ipſum dicit eſſe filium ſuum, & ipſum audiri jubet. Filius dicit: *Qui me vidit; vidit & patrem.* Et: *Ego & pater unum ſumus.* Et: *Ego a Deo exivi, & veni in hunc mundum.* Quis eſt qui inter has Patris & Filii voces medium ſe diſcuſſorem interſerat, & Deitatem dividat, affectum ſeparet, & ſubſtantiam rumpat, ſpiritum ſecet, neget eſſe verum quod veritas dicit. Eſt ergo Deus pater verus veritatis pater, non extrinſecus creans, ſed ex eo quod ipſe eſt filium generans, id eſt, quaſi ſapiens ſapientiam, quaſi juſtus juſtitiam, quaſi ſempiternus ſempiternum, quaſi immortalis immortalem, quaſi inviſibilis inviſibilem, quaſi lux ſplendorem, quaſi mens verbum.

5 Quod autem diximus, Orientis eccleſias tradere unum Deum patrem omnipotentem & unum Dominum, hoc modo intelligendum eſt, unum non nu-

Digitized by Google

mero dici, ſed univerſitate. Verbi gratia: Si quis dicit unum hominem, aut unum equum; hic unum pro numero poſuit. Poteſt enim & alius homo eſſe & tertius, vel equus. Ubi autem ſecundus vel tertius non poteſt jungi, unus ſi dicatur, non numeri, ſed univerſitatis eſt nomen. Ut ſi exempli cauſa dicamus unum ſolem, hic unus ita dicitur, ut alius vel tertius addi non poſſit; unus eſt enim ſol. Multo magis ergo Deus cum unus dicitur, unus non numeri, ſed univerſitatis vocabulo nuncupatur, id eſt, qui propterea unus dicatur quod alius non ſit. Similiter & de Domino accipiendum eſt, quod unus ſit Dominus Jeſus Chriſtus per quem Deus pater dominatum omnium tenet, unde & ſequens ſermo omnipotentem pronuntiat Dominum. Omnipotens autem ab eo eſſe dicitur quod omnium ille teneat potentatum. Tenet autem omnia pater per filium, ſicut & Apoſtolus dicit: *Quia per ipſum creata ſunt omnia, viſibilia & inviſibilia, ſive throni, ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates.* Et iterum ad Hebræos ſcribens dicit: *Quia per ipſum ſæcula inſtituit, & ipſum conſtituit univerſorum heredem.* Conſtituit autem quod ait, genuit, intelligitur. Quod ſi per ipſum ſæcula inſtituit pater, & per ipſum creata ſunt omnia, & ipſe eſt heres omnium; per ipſum ergo & potentatum omnium tenet. Quia ſicut lux de luce, & veritas de veritate: ita & de omnipotente omnipotens natus eſt. Ut in Apocalypſi Joannis de Seraphim ſcriptum eſt: *Et requiem non habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, ſanctus Dominus Deus, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt omnipotens.* Omnipotens ergo dicitur qui venturus eſt. Et quis eſt alius qui venturus eſt, niſi Jeſus Chriſtus filius Dei? His additur, *inviſibili & impaſſibili.* Sciendum quod duo iſti ſermones in eccleſiæ Romanæ ſymbolo non habentur: conſtat autem apud nos additos, hæreſeos cauſa Sabellii, illius

pro-

Digitized by Google

profecto quæ a noſtris Patripaſſiana appellatur; id eſt, quæ patrem ipſum vel ex virgine natum dicit, & viſibilem factum, vel paſſum affirmat in carne. Ut ergo excluderetur talis impietas de patre, videntur hæc addidiſſe majores, & inviſibilem patrem atque impaſſibilem dixiſſe. Conſtat enim filium, non patrem, in carne natum, & ex nativitate carnis filium viſibilem & paſſibilem factum. Quantum autem ſpectat ad illam Deitatis immortalem ſubſtantiam, quæ una ei eademque cum patre eſt; ibi neque Pater, neque Filius, neque Spiritus ſanctus viſibilis aut paſſibilis creditur. Secundum vero dignationem carnis aſſumtæ, filius & viſus & paſſus in carne eſt. Quod & propheta prædixerat, ubi ait: *Hic Deus noſter, & non reputabitur alter ad eum. Invenit omnem viam diſciplinæ, & dedit eam Jacob puero ſuo & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Sequitur poſt hæc.

6 *Et in Chriſto Jeſu unico filio ejus Domino noſtro.* Jeſus Hebræi vocabuli nomen eſt, quod apud nos Salvator dicitur. Chriſtus a chriſmate, id eſt, ab unctione appellatur. Legimus enim in libris Moyſis, quod Auſes Nave filius cum electus eſſet dux populi, commutato nomine, de Auſe Jeſus cognominatus ſit. Quo ſcilicet oſtenderetur hoc eſſe nomen quod principibus & ducibus conveniret, iis dumtaxat qui ſalutem ſequentibus ſe populis darent. Itaque & ille Jeſus appellatus eſt, qui eductum de terra Ægypti populum, & de erroribus eremi liberatum in terram repromiſſionis induxit: & hic Jeſus dicitur, qui populum de ignorantiæ tenebris eductum, & de mundi erroribus evocatum introducit ad regna cælorum. Chriſtus quoque vel pontificale, vel regium nomen eſt. Nam prius pontifices unguento chriſmatis conſecrabantur & reges: ſed illi velut mortales & corruptibiles unguento materiæ corruptibilis ungebantur;

Digitized by Google

tur; hic vero ſancto Spiritu perunctus, Chriſtus efficitur, ſicut Scriptura de eo dicit. *Quem unxit Pater Spiritu ſancto miſſo de cœlis.* Et Eſaiâs præſignaverat, dicens ex perſona filii: *Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus miſit me.* Quia ergo oſtendimus quid ſit Jeſus qui populum ſalvet, & quid ſit Chriſtus qui pontifex factus ſit in æternum: nunc ex conſequentibus de quo dicantur iſta, videamus. *Et in unico filio ejus*, inquit, *Domino noſtro.* Per hoc docet nos quia Jeſus iſte de quo diximus, & Chriſtus de quo expoſuimus, unicus filius ſit Dei, & noſter Dominus. Ne forte putes quod humana iſta vocabula terrenum te aliquid doceant, ideo ſubjungit unicum hunc eſſe filium Dei Dominum noſtrum. Unus enim de uno naſcitur: quia & ſplendor unus eſt lucis, & unum eſt verbum cordis. Nec in numerum pluralem defluit incorporea generatio, nec in diviſionem cadit; ubi qui naſcitur, nequaquam a generante ſeparatur. Unicus eſt, ut menti ſenſus, ut ſapientia ſapienti, ut cordi verbum, ut forti virtus. Nam ſicut ſolus ſapiens pater ab Apoſtolo dicitur, ita & ſolus filius ſapientia nominatur. Unicus ergo filius eſt: & cum ſit gloria, ſempiternitate, virtute, regno, poteſtate, hoc quod pater eſt; omnia tamen hæc non ſine auctore ſicut pater, ſed ex patre tamquam filius, ſine initio, & æqualis habet; & cum ipſe ſit omnium caput, ipſius tamen auctor eſt pater generando ſine initio; quia nec pater præcedit filium, nec filius ſequitur patrem in faciendo quaſi adoptivum, ſicut nos.

7 Filium ſane cum audis, nolo cogitationem carnalis nativitatis aſſumas, ſed memento hæc de incorporea dici ſubſtantia & natura ſimplici. Si enim, ut ſupra jam diximus, vel in eo quod cor generat verbum, vel mens ſenſum, vel lux ex ſe parit ſplendorem, nihil horum requiritur, nec ulla in tali generatione

Digitized by Google

tione fragilitas cogitatur; quanto purius & ſacratius de horum omnium creatore cenſendum eſt? Sed fortaſſe dicas, iſta quam memoras, inſubſtantiva eſt generatio. Neque enim lux ſubſtantivum profert ſplendorem, aut cor ſubſtantivum generat verbum. Filius autem Dei ſubſtantialiter aſſeritur generatus. Ad hoc primo omnium illud dicimus quod etiam in ceteris rebus, cum proferuntur exempla, non per omnia ſimilitudinem ſervare poſſunt rei illius, cui præbere putantur exemplum; ſed unius alicujus partis, pro qua videntur aſſumta, ſimilitudinem tenent. Verbi gratia, ut cum in Evangelio dicitur: *Simile eſt regnum cælorum fermento, quod abſcondit mulier in farinæ menſuris tribus.* Numquid putabimus regnum cælorum ſic per omnia ſimile eſſe fermento, ut & ſubſtantia illa ita palpabilis ſit ac fragilis, ut acida fieri poſſit & corrupta? An ad hoc ſolum exemplum iſtud videtur aſſumtum, ut oſtenderetur, ex parva prædicatione verbi Dei, humanas mentes fidei fermento poſſe coaleſcere? Similiter & cum dicitur: *Simile eſt regnum cælorum reti miſſo in mare, quod ex omni genere piſcium attrahit:* & in hoc numquid putandum eſt, quod naturæ lini quo rete aptatur, ac nodis quibus naſſulæ nectuntur, regni cælorum ſubſtantia per omnia conferatur? An ad hoc ſolum videtur aſſumta comparatio, ut oſtenderetur, quia ſicut rete de profundo maris piſces educit ad litus, ita de profundo hujus ſæculi errore humanæ animæ regni cælorum prædicatione liberantur? Ex quibus conſtat, exempla non in omnibus, his quorum exempla ſunt eſſe ſimilia. Alioquin ſi eadem eſſent omnia, jam non exempla dicerentur: ſed ipſæ potius res, de quibus agitur, viderentur.

8 Deinde etiam illud dicendum eſt, quod nulla creatura talis eſſe poteſt qualis creator ejus. Et ideo ſicut ſine exemplo eſt divina ſubſtantia, ita & ſine

Digitized by Google

exemplo eſt divina nativitas. Tunc etiam illud addimus, quia omnis creatura ex nihilo eſt. Si ergo inſubſtantiva ſcintilla quæ ignis eſt, gignit ex ſe creaturam quæ ex nihilo facta eſt, & conditionem in hoc ſervat originis ſuæ: illius æternæ lucis ſubſtantia; quæ ſemper fuit, quia inſubſtantivum in ſe nihil habuit, inſubſtantivum ex ſe ſplendorem proferre non potuit. Et ideo recte unicus dicitur filius. Unicus enim & ſolus eſt, quia natus ſit. Nec comparationem aliquam poteſt habere quod unicum eſt. Nec ſimilitudinem ſubſtantiæ cum facturis ſuis habere poteſt ille, qui factor eſt omnium. Hic ergo Jeſus Chriſtus filius eſt unicus Dei, qui eſt & Dominus noſter. Unicus & ad filium referri & ad Dominum poteſt. Unus eſt filius, vere filius, & unus vere Dominus Jeſus Chriſtus. Ceteri quippe, licet dicantur filii, adoptionis tantum gratia dicuntur, non veritate naturæ. Et ſi dicuntur alii Domini; conceſſa, non ingenita poteſtate dicuntur: hic vero ſolus eſt unicus filius, & ſolus unicus Dominus ſicut & Apoſtolus dicit: *Unus pater Deus, & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia.* Igitur poſtea quam propoſitus ordo fidei, ineffabile ſacramentum filii de patre nativitatis expoſuit; nunc ad humanæ ſalutis dignationem diſpenſationemque deſcendit. Et hunc quem ſupra dixit unicum filium Dei, & Dominum noſtrum nunc dicit.

9 *Qui natus eſt de Spiritu ſancto ex Maria Virgine.* Hæc jam inter homines diſpenſationis nativitas eſt, illa divinæ ſubſtantiæ, hæc dignationis eſt, illa naturæ. De Spiritu ſancto ex virgine naſcitur. Et jam hoc loco mundior auditus requiritur, & purior ſenſus. Huic enim, quem dudum de patre natum ineffabiliter didiciſti, nunc a ſancto Spiritu templum fabricatum intra ſecreta uteri virginalis intellige. Et ſicut in ſancti Spiritus ſanctificatione nulla ſentienda eſt

eſt fragilitas: ita & in partu virginis nulla eſt intelligenda corruptio. Novus enim huic ſæculo datus eſt partus, nec immerito: qui enim in cælis unicus filius eſt, conſequenter & in terra unicus filius eſt, quia & unice naſcitur. Nota ſunt omnibus & in Evangeliis decantata de hoc ſcripta Prophetarum quæ dicunt, quod *Virgo concipiet & pariet filium.* Sed & partus ipſius mirabilem modum Ezechiel Propheta ante formaverat, Mariam figuraliter portam Domini nominans, per quam ſcilicet, Dominus ingreſſus eſt in mundum. Dicit ergo hoc modo: *Porta autem quæ reſpicit ad Orientem, clauſa erit: non aperietur, & nemo tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael ipſe tranſibit per eam, & clauſa erit.* Quid tam evidens dici de conſecratione virginis potuit? Clauſa fuit in ea virginitatis porta, per ipſam introivit Dominus Deus Iſrael, & per ipſam in hunc mundum de utero virginis proceſſit: & in æternum porta virginis clauſa, ſervata virginitate, permanſit. Igitur Spiritus ſanctus refertur Dominicæ carnis & templi ejus creator.

10 Incipe hinc jam intelligere etiam ſancti Spiritus majeſtatem. Conteſtatur enim & Evangelicus ſermo de ipſo, quod cum loquenti Angelo ad virginem & dicenti: *Quia paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum; hic enim ſalvum faciet populum ſuum a peccatis ſuis:* illa reſpondiſſet: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* dixerit ei Angelus Dei: *Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Et ideo quod naſcetur ex te ſanctum vocabitur filius Dei.* Vide ergo cooperantem ſibi invicem Trinitatem. Spiritus ſanctus venire dicitur ſuper virginem, & virtus altiſſimi obumbrare ei. Quæ eſt autem virtus altiſſimi, niſi ipſe Chriſtus, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia? Cujus autem hæc virtus? Altiſſimi, inquit. Adeſt ergo altiſſimus, adeſt virtus altiſſimi, adeſt

Digitized by Google

Spiritus ſanctus. Hæc eſt Trinitas ubique latens, ubique apparens, vocabulis perſoniſque diſcreta, inſeparabilis vero ſubſtantia Deitatis. Quamvis ſolus filius naſcatur ex virgine, adeſt & altiſſimus, adeſt & Spiritus ſanctus, ut & conceptus virginis ſanctificetur & partus.

11 Verum hæc quia ex Scripturis Propheticis aſſeruntur, poſſunt forte Judæos quamvis ſint infideles & increduli confutare. Sed pagani ſolent ridere nos cum audiunt prædicari a nobis virginis partum: propter quod paucis & eorum obtrectationibus reſpondendum eſt. Omnis partus, ut opinor, ex tribus conſtat. Si adultæ ætatis ſit femina, ſi virum adeat, ſi non ſit illius vulva vitio ſterilitatis obcluſa. Ex his tribus in hoc partu quem prædicamus, unum defuit, vir ſcilicet; & hanc partem, quia qui naſcebatur, non erat terrenus homo ſed cæleſtis, per cæleſtem Spiritum dicimus, ſalva virginis incorruptione, completam. Et tamen quid mirum videtur ſi virgo conceperit; cum Orientis avem quam Phœnicem vocant, in tantum ſine conjuge naſci vel renaſci conſtet, ut ſemper ſibi ipſa naſcendo vel renaſcendo ſuccedat? Apes certe neſcire conjugia, nec fetus nixibus edere, omnibus palam eſt. Sed & alia nonnulla deprehenduntur uti hujuſcemodi ſorte naſcendi. Hoc ergo incredibile videbitur, divina virtute ad totius mundi redintegrationem factum; cujus exempla etiam in animalium nativitate cernuntur? Et tamen mirandum cur hoc gentilibus impoſſibile videatur, qui credunt Minervam ſuam de cerebro Jovis natam: quid ad credendum difficilius? aut quid magis contra naturam? Hic femina eſt, hic naturæ ordo ſervatur, hic conceptus & partus temporibus ſuis editur. Ibi nuſquam femineus ſexus, ſed vir ſolus & partus. Qui illa credit, cur iſta miretur? Sed & Liberum de femore ejus aſſerunt natum. Ecce aliud portenti genus,

Digitized by Google

nus, & tamen creditur. Venerem quoque, quam Aphroditem vocant, de ſpuma maris, ſicut etiam nominis ipſius compoſitio oſtendit, credunt eſſe progenitam; de ovo natos Caſtorem Pollucemque confirmant; ex formicis Myrmidones: & alia mille ſunt, quæ contra rerum naturam venientia, ipſis tamen viſa ſunt credibilia: ut Deucalionis & Pyrrhæ lapides jactos, & hominum ex his ſegetem natam. Et cum hæc tot & talia figmenta crediderint, unum eis verbum impoſſibile videtur quod adoleſcens femina divinum germen, non hominis vitio, ſed Deo inſpirante conceperit. Qui utique ſi ad credendum difficiles ſunt illis tot & tam turpibus monſtris fidem nequam commodare debuerant: ſi vero faciles ſunt ad credendum, multo promtius hæc noſtra tam honeſta & tam ſancta recipere, quam illa indigna & tam fœda credere debuiſſent.

12 Sed dicent fortaſſis, quia poſſibile quidem fuerit Deo ut virgo conciperet, poſſibile etiam fuerit Deo ut pareret; ſed indignum videri ut tanta illa majeſtas per genitales feminæ tranſiret exceſſus: ubi quamvis nulla fuerit ex virili admixtione commixtio, fuit tamen ipſius puerperii obſcenæ attrectationis injuria: pro quo pauliſper eis ſecundum ſenſum ſuum reſpondeamus. Si quis videat parvulum in profundo cœni necari, & ipſe cum ſit vir magnus & potens, extremis ut ita dixerim, plantis ingrediatur cœnum, ut parvulum morientem liberet; pollutuſne a te accuſabitur hic vir, quod paululum luti calcaverit? an ut miſericors laudabitur, quod vitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de communi homine dicta ſint. Redeamus nunc ad naturam ejus qui natus eſt. Quantum putas natura ſolis eo inferior eſt? quantum creatura ſine dubio creatore. Intuere nunc ſolis radios; ſi in cœni alicujus voraginem demittantur, numquidnam aliquid inde pollutionis acquirunt? aut obſcenorum illuſtratio

Digitized by Google

ſtratio ſolis ducitur in injuriam? Ignis quoque natura quanto eſt inferior his de quibus ſermo eſt? Et nulla materia vel obſcena, vel turpis adhibita ei, ignem polluiſſe creditur. Cum ergo hæc ita eſſe in rebus materialibus conſtet; tu in illa ſupereminenti & incorporea natura, quæ ſuper omnem ignem & ſupra omne lumen eſt, pollutionis aliquid putas aut obſcenitatis incidere? Tum deinde etiam illud adverte: Nos hominem a Deo creatum de terræ limo dicimus; quod ſi obſcenitas Deo reputatur opus ſuum requirenti, multo magis ei reputabitur opus illud ab initio fabricanti; & ſuperfluum eſt dicere cur per obſcena tranſierit, cum non poſſis dicere, cur obſcena condiderit. Et ideo obſcena hæc eſſe, non natura ſed obſervantia docuit. Ceterum quæ omnia ſunt in corpore ex uno eodemque luto formata, uſibus tantum & officiis naturalibus diſtinguuntur.

13 Sed nec illud quidem ab abſolutione vacare hujus quæſtionis omittam, quod ſubſtantia Dei quæ per omnia incorporea eſt, inſeri corporibus, vel capi ab eis principaliter non poteſt, niſi aliqua media ſit ſubſtantia ſpiritalis, quæ capax eſſe divini ſpiritus poſſit. Verbi gratia, ut ſi dicamus: Lux omnia quidem membra corporis illuſtrare poteſt, a nullo tamen eorum niſi a ſolo oculo capi poteſt; ſolus enim oculus eſt qui capax ſit lucis. Et filius ergo Dei naſcitur ex virgine, non principaliter ſoli carni ſociatus, ſed anima inter carnem Deumque media generatus. Anima ergo media, & in ſecreta rationabilis ſpiritus arce, verbum Dei capiente, abſque ulla quam ſuſpicaris injuria Deus natus eſt ex virgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum eſt, ubi ſanctificatio ſpiritus inerat, & anima quæ erat Dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi dicas impoſſibile, ubi aderat virtus altiſſimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat Deitatis.

14 *Cru-*

Digitized by Google

14 *Crucifixus ſub Pontio Pilato, & ſepultus, deſcendit in inferna.* Docet Apoſtolus Paulus illuminatos debere eſſe oculos cordis noſtri ad intelligendum quæ ſit altitudo, latitudo & profundum. Altitudo ergo & latitudo & profundum, deſcriptio crucis eſt. Cujus eam partem quæ in terram defixa eſt, profundum appellavit; altitudinem vero, illam quæ in aerem porrecta ſublimis erigitur; latitudinem quoque, illam quæ diſtenta in dexteram lævamque protenditur. Cum ergo tot ſpecies mortis ſint, quibus de hac vita exitus dari hominibus ſolet; vult nos Apoſtolus illuminatos corde ſcire rationem, cur ex his omnibus crucis potius ſpecies ad mortem delecta ſit Salvatoris. Unde ſciendum eſt, quod crux iſta triumphus erat: triumphi enim inſigne eſt tropæum, tropæum autem devicti hoſtis indicium eſt. Quia ergo adveniens Chriſtus, ſicut Apoſtolus dicit, tria pariter ſibi regna ſubjecit; hoc enim indicat; ubi ait: *Quia & in nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum* & hæc omnia ſua morte vincebat: conveniens myſterio mors quæſita eſt; ut in aerem ſublimatus, & aereas ſubjugans poteſtates, victoriam de his ſupernis & cæleſtibus traderet; expanſas autem manus tota die, ſicut ſanctus Propheta dicit, tenderet ad populum incredibilem, qui eſt in terra, ut & incredulos conteſtaretur & invitaret credentes; ea vero parte quæ ſub terram demergitur, inferna ſibi regna ſubjiceret.

15 Etenim ut breviter aliqua etiam de ſecretioribus perſtringamus, ab initio Deus cum feciſſet mundum, præfecit ei & propoſuit quaſdam virtutum cæleſtium poteſtates, quibus regeretur & diſpenſaretur mortalium genus. Quod ita factum Moyſes indicat in Deuteronomii cantico, ubi dicit: *Cum divideret excelſus gentes, ſtatuit terminos gentium ſecundum numerum Angelorum Dei;* ſed & horum nonnulli, ſicut & ipſe qui princeps appellatus eſt mundi, datam ſibi a Deo

poteſta

Digitized by Google

poteſtatem non his quibus acceperant legibus temperarunt, nec humanum genus divinis obedire præceptis, ſed ſuis parere prævaricationibus docuerunt. Et hinc adverſum nos peccatorum chirographa ſcripta ſunt, quia, ut Propheta dicit, peccatis noſtris venumdati ſumus. Pretium namque animæ ſuæ unuſquiſque conſequitur, cum concupiſcentiæ ſatisfecerit. Iſtud ergo uniuſcujusque chirographum ab illis rectoribus peſſimis tenebatur, quod Chriſtus detraxit adveniens, & hac eos poteſtate nudavit; idque ſub ingenti myſterio Paulus indicat, cum dicit de eo: *Delens quod adverſum nos erat chirographum, & affigens illud cruci ſuæ traduxit principatus & poteſtates, triumphans eos in ſemetipſo.* Rectores ergo illi quos humano generi præfecerat Deus, in tyrannidis contumaciam verſi, impugnare commiſſos ſibi homines aggreſſi ſunt, & peccati prœliis debellare. Sicut Ezechiel Propheta myſticis deſignat eloquiis, cum dicit: *In illa die procedent angeli feſtinantes exterminare Æthiopiam, eritque inter eos perturbatio in die Ægypti, quoniam ecce venit.* Recte ergo eos omnipotentia nudatos Chriſtus dicitur triumphaſſe, ablatamque ab eis poteſtatem hominibus tradidiſſe. Sicut ad diſcipulos ſuos dicit ipſe in Evangelio: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Illos itaque qui accepta poteſtate male abuſi ſunt, ſubjectis quondam ſuis ſubjicit crux Chriſti. Nos vero, hoc eſt, humanum genus edocet primo omnium uſque ad mortem reſiſtere adverſus peccatum, & libenter interitum pro pietate ſuſcipere. Tum deinde & obedientiæ nobis in hac eadem cruce proponit exemplum, ſicut illis qui aliquando rectores noſtri fuerant, poſuit contumaciæ pœnas. Audi ergo quomodo Apoſtolus vult per crucem Chriſti obedientiam nos docere: *Hoc*, inquit, *ſentite in vobis quod & in Jeſu Chriſto, qui cum in forma Dei eſſet, non*

rapinam

Digitized by Google

rapinam arbitratus eſt, ſe eſſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus & habitu repertus ut homo, factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Quia ergo ille magnus magiſter eſt qui fecerit & docuerit, ideo obedientiam quæ piis morte etiam ſuſcepta ſervanda eſt, docuit ipſe prius pro hac moriendo ſervari.

16 Sed fortaſſe terreatur aliquis in hujuſcemodi doctrina, quod quem paulo ante cum Deo patre diximus ſempiternum, ac de ejus ſubſtantia eſſe progenitum, quemque regno, æternitate & majeſtate unum cum patre eſſe docuimus, nunc de ejus morte tractemus. Sed nolo terrearis, O fidelis auditor, paulo poſt iſtum quem audis mortuum, rurſum videbis immortalem; mors enim ab eo mortem ſpoliatura ſuſcipitur. Nam ſacramentum illud ſuſceptæ carnis, quod ſupra expoſuimus, hanc habet cauſam, ut divina filii Dei virtus, velut hamus quidam habitu humanæ carnis obtectus, & ſicut ante Apoſtolus dixit, *Habitu repertus ut homo*, principem mundi, invitare poſſet ad agonem: cui ipſe carnem ſuam velut eſcam tradidit; ut hamo eum divinitatis intrinſecus teneret inſertum, & effuſione immaculati ſanguinis, qui peccati maculam neſcit omnium peccata deleret, eorum dumtaxat qui cruore ejus poſtes fidei ſuæ ſignaſſent. Sicuti ergo hamum eſca conſeptum ſi piſcis rapiat, non ſolum eſcam cum hamo non removet, ſed & ipſe de profundo eſca aliis futurus educitur: ita & is qui habebat mortis imperium, rapuit quidem in mortem corpus Jeſu, non ſentiens in eo hamum divinitatis incluſum; ſed ubi devoravit, hæſit ipſe continuo, & diſruptis inferni clauſtris, velut de profundo extractus traditur, ut eſca ceteris fiat. Quod ita futurum ſub hac eadem figura & Ezechiel dudum ſignaverat, dicens, *Et extraham te in hamo meo, & extendam te ſuper terram; campi implebuntur*

Digitized by Google

tur de te, & conſtituam ſuper te omnes volucres cæli, & ſaturabo ex te omnes beſtias terræ. Sed & Propheta David dicit: *Tu confregiſti capita draconis magni, dediſti eum in eſcam populis Æthiopum.* Et Job de eodem myſterio ſimiliter proteſtatur; ait enim ex perſona Dei loquentis ad ſe: *Aut adduces draconem in hamo, & pones capiſtrum circa nares ejus?*

17 Non ergo damno aliquo aut injuria divinitatis Chriſtus in carne paſſus eſt, ſed ut per infirmitatem carnis operaretur ſalutem in medio terræ, divina natura in mortem per carnem deſcendit; non ut lege mortalium detineretur a morte, ſed ut per ſe reſurrecturus januas mortis aperiret: velut ſi quis rex pergat ad gentem in qua proprios habeat captivitatis vinculo alligatos, devictaque ea carcerem intret, in quo vincti detinebantur; & ingreſſus aperiat januas, reſolvat catenas, vincula, ſeras, & clauſtra comminuat, & vinctos in remiſſionem educat, & eos qui ſedent in tenebris, in umbra mortis luci ac vitæ reſtituat. Ergo dicitur rex fuiſſe quidem in carcere, non tamen ea conditione qua ceteri qui tenebantur incluſi: ſed illi quidem ut pœnas ſolverent, hic vero ut abſolveret pœnas.

18 Cautiſſime autem qui ſymbolum tradiderunt, etiam tempus quo hæc ſub Pontio Pilato geſta ſunt, deſignaverunt: ne ex aliqua parte velut vaga & incerta geſtorum traditio vacillaret. Sciendum ſane eſt quod in eccleſiæ Romanæ ſymbolo non habetur additum: *Deſcendit ad inferna*, ſed neque in Orientis eccleſiis habetur hic ſermo: vis tamen verbi eadem videtur eſſe in eo quod ſepultus dicitur. Sed quoniam tibi erga Scripturas divinas amor & ſtudium ſubjacet, ſine dubio dicis mihi, oportere hæc magis evidentibus Scripturæ divinæ teſtimoniis approbari. Quanto enim majora ſunt quæ credenda ſunt; tanto idoneis magis & indubitatis teſtibus indigere, vera eſt & conſe-

quens

Digitized by Google

quens propoſitio. Sed nos tamquam ſcientibus legem loquentes, teſtimoniorum ſilvam brevitatis cauſa reliquimus; pauca tamen ex multis, ſi etiam hoc requiritur, adhibemus, ſcientes ſtudioſis quibuſque in Scripturis divinis latiſſimum teſtimoniorum pelagus patere.

19 Primo ergo omnium ſciendum eſt, quod ipſa ratio crucis non omnibus una eademque eſt, ſed aliud gentibus, aliud Judæis, aliud credentibus ſapit, ſicut & Apoſtolus dicit: *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam; ipſis vero vocatis Judæis & Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam.* Et alibi: *Verbum enim crucis, pereuntibus quidem ſtultitia eſt, his vero qui ſalvi ſiunt, virtus Dei eſt.* Judæi ergo quibus ex lege traditum fuerat, Chriſtum in æternum manſurum, ſcandalum patiebantur de cruce ejus; quia reſurrectionem ejus recipere noluerunt. Gentibus autem ſtultitia videbatur, Deum mortem ſuſcepiſſe, quia ignorabant myſterium carnis aſſumtæ. Fideles vero qui & natum & paſſum in carne receperant, & a mortuis reſurrexiſſe; merito virtutem Dei credebant eſſe, quæ vicerat mortem. Primo ergo hoc ipſum, quod Judæi quibus Prophetæ hæc prædixerant, non eſſent credituri, ſed illi qui numquam hæc a Prophetis audierant: audi quomodo prophetico ſermone ſignatur. *Quibus non eſt,* inquit, *annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.* Quod autem his qui meditabantur legem Dei a pueritia uſque ad ſenectutem non credentibus, ad gentes eſſet omne myſterium transferendum, Eſaias hoc modo prædicit: *Et faciet,* inquit, *Dominus Deus Sabaoth omnibus gentibus in monte iſto inveniri lætitiam, bibent vinum, ungentur unguento: trade hæc omnia gentibus.* Hoc enim conſilium Dei omnipotentis ſuper omnes gentes. Sed dicent fortaſſe nobis illi qui ſe jactant in ſcientia legis:

Blaſphematis, qui ſic dicitis Dominum corruptioni mortis ſubjectum & paſſioni crucis fuiſſe. Legite ergo quod ſcriptum habetis in Lamentationibus Hieremiæ, ubi dicit: *Spiritus vultus noſtri Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus noſtris: in quo diximus, ſub umbra ejus vivemus in gentibus.* Audis quomodo Propheta dicit Chriſtum Dominum comprehenſum eſſe, & pro nobis, id eſt, pro peccatis noſtris corruptioni traditum. In cujus umbra quoniam populus ille qui permanſit incredulus, abjectus eſt, dicit quia vivemus non in Iſrael, ſed in gentibus.

20 Quod ſi operoſum non videtur, quam poſſumus breviter, ſingula quæ in Evangeliis referuntur, qualiter in Prophetis prædicta ſunt deſignemus; ut hi qui prima fidei elementa ſuſcipiunt, teſtimonia hæc habeant in corde deſcripta, ut nulla eis umquam de his quæ credunt ambiguitas inimica ſurripiat. Edocemur per Evangelium, quod Judas unus de amicis & convivis Chriſti tradiderit eum. Audi quomodo hoc prænuntietur in Pſalmis: *Qui manducat*, inquit, *panes meos, ampliabit adverſum me ſupplantationem.* Et alibi: *Amici mei & proximi mei adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt.* Et iterum: *Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* Vis videre quomodo molliti ſunt? *Venit*, inquit, *Judas ad Jeſum, & dixit ei: Ave Rabbi, & oſculatus eſt eum.* Per molle ergo oſculi blandimentum, execrabile jaculum proditionis infixit. Unde & Dominus ad eum dixit: *Juda, oſculo filium hominis tradis?* Triginta argenteis audis eum appretiatum eſſe cupiditate proditoris. Audi & de hoc propheticam vocem: *Et dixit*, inquit, *ad eos: Si bonum eſt in conſpectu veſtro, date mercedem meam aut abnuite.* Et poſt hæc: *Et accepi*, inquit, *triginta argenteos, & miſi eos in domum Domini in conflatorium.* Nonne hoc eſt quod in Evangeliis ſcribitur, quia Judas pœnitentia ductus reportavit pecuniam, & projecit

cit

Digitized by Google

cit eam in templo, & diſceſſit? Bene autem mercedem ſuam dicit, velut imputantis & exprobrantis affectu. Etenim tam multa opera bona apud eos egerat: cæcos eorum illuminaverat; claudis pedes, paralyticis greſſum, mortuis quoque reddiderat vitam. Pro iis ergo omnibus bonis mercedem reſtituunt ei, mortem triginta argenteorum æſtimatione penſatam. Refertur item in Evangeliis, quod vinctus ſit. Prædixit hoc ſermo propheticus per Eſaiam, dicens: *Væ animæ ipſorum quia cogitaverunt cogitationem peſſimam adverſum ſeipſos, dicentes: Alligemus juſtum, quia inutilis eſt nobis.*

21 Sed dicet aliquis: Numquid hæc de Domino intelligenda ſunt? Numquid Dominus ab hominibus teneri poterat, & in judicium protrahi? Et de hoc te idem Propheta convincet; dicit enim his verbis: *Ipſe Dominus in judicium veniet cum ſenioribus & principibus populi.* Judicatur ipſe Dominus ſecundum Prophetæ teſtimonium, & non ſolum judicatur, ſed & flagellis cæditur, & palmis in faciem verberatur, & conſpuitur, & omnem pro nobis perfert indignitatis injuriam. Et quia hæc ſtupenda erant omnibus cum prædicarentur ab Apoſtolis, iccirco etiam ex perſona ipſorum Propheta exclamat & dicit: *Domine, quis credidit auditui noſtro?* Incredibile enim eſt ut Deus Dei filius iſta pertuliſſe dicatur & prædicetur. Et ideo prædicuntur per Prophetas, ne qua credituris dubitatio naſceretur. Ipſe ergo ex ſua perſona Chriſtus Dominus dicit: *Dorſum meum dedi flagellis, & maxillas meas ad palmas, & faciem meam non averti a confuſione ſputorum* Scribitur etiam illud inter ceteras paſſiones ejus, quod alligantes eum duxerunt ad Pilatum: præſignavit etiam hoc Propheta ubi dicit: *Et alligantes adduxerunt eum xenium regis Jarim*: niſi ſi objiciat aliquis & dicat, ſed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in ſequentibus Evangelium refert: *Audiens,*

Digitized by Google

inquit, *Pilatus eum eſſe de Galilæa, miſit eum ad Herodem, qui tunc erat rex in Iſrael.* Et bene addidit nomen Jarim, quod eſt ſilveſter. Non enim erat Herodes de domo Iſrael, nec de illa vinea Iſraelitica, quam eduxerat Dominus de Ægypto, & plantaverat in cornu in loco uberi: ſed erat ſilveſter, id eſt, ex ſilva alienigenarum. Et ideo ſilveſter appellatur, quaſi qui de Iſraeliticæ vitis nequaquam palmitibus pullulaſſet. Sed & quod ait propheta, *xenium*, convenienter aptavit. Tunc enim Herodes & Pilatus, ut Evangelium teſtatur, ex inimicis in concordiam revocati ſunt; & velut reconciliationis ſuæ xenium, vinctum ſibi invicem mittebant Jeſum. Quid intereſt dummodo Jeſus ubique ut ſalvator diſſidentes reconciliet, pacem reparet, concordiam reddat? Unde etiam de hoc ſcriptum eſt in Job: *Dominus reconciliat corda principum terræ.*

22 Refertur item quod cum Pilatus vellet eum dimittere, omnis populus clamaverit: *Crucifige, crucifige eum.* Prænuntiant hoc Hieremias Propheta, dicens ex perſona Domini ipſius: *Facta eſt*, inquit, *hereditas mea mihi, ſicut leo in ſilva. Dedit ſuper me vocem ſuam, propterea exoſus ſum eam. Et propter hoc*, inquit, *dereliqui domum meam.* Et iterum alibi dicit: *Super quem aperuiſtis os veſtrum, & adverſus quem relaxaſtis linguas veſtras.* Cum judicaretur, ſcribitur tacuiſſe. Multæ de hoc ſcripturæ teſtantur; in Pſalmis dicitur: *Factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo increpationes.* Et iterum: *Ego autem ſicut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.* Et iterum alius Propheta: *Sicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum. In humilitate judicium ejus ſublatum eſt.* Impoſita ei ſcribitur corona ſpinea. Audi de hoc in Canticis Canticorum, ſuper iniquitates Hieruſalem mirantis de injuria filii patris vocem, & dicentis: *Exite & videte filia Hieruſalem coronam qua coronavit eum*

mater

Digitized by Google

mater ſua. Sed & de ſpinis ita alius Propheta commemorat: *Et expectavi ut faceret uvam, fecit autem ſpinas, & non juſtitiam, ſed clamorem.* Verumtamen ut myſterii ſecreta cognoſcas: oportebat eum, inquam, qui peccata mundi venit auferre, etiam terræ maledicta purgare; quæ protoplaſto peccante ſententiam prævaricationis acceperat, dicente Domino: *Maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos producet tibi.* Propterea ergo ſpinis coronatur Jeſus ut prima illa condemnationis ſententia ſolveretur. Ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi vita ſuſpenditur. Vis & de hoc propheticis teſtimoniis confirmari? Audi Hieremiam dicentem: *Venite, & injiciamus lignum in panem ejus, & conteramus eum de terra viventium.* Et iterum Moyſes velut deflens eos dicit: *Et erit vita tua ſuſpenſa ante oculos tuos, & timebis per diem & noctem, & non credes vitæ tuæ.* Sed tranſcurrendum nobis eſt, jam enim propoſitæ brevitatis excedimus modum, & breviatum ſermonem longa diſſertatione diſtendimus; pauca tamen addemus, ne penitus quod cœpimus præteriſſe videamur.

23 Scribitur Jeſus in latere percuſſus, aquam ſimul & ſanguinem profudiſſe. Hoc quidem myſticum eſt; ipſe enim dixerat, quia *Flumina de ventre ejus procedent aquæ vivæ*, ſed produxit & ſanguinem, quem petierant Judæi venire ſuper ſe & ſuper filios ſuos. Produxit ergo aquam, quæ credentes diluat: produxit ſanguinem, qui condemnet incredulos. Poteſt tamen etiam intelligi, quod duplicem gratiam baptiſmi figuraverit, unam quæ datur per aquæ baptiſmum aliam quæ per martirium profuſione ſanguinis quæritur; utrumque enim baptiſmum nominatur. Quod ſi & hoc quæris, cur non ex alio membro, ſed ex latere potius produxiſſe dicatur aquam & ſanguinem? videtur mihi in latere per coſtam mulier indicari. Quia ergo fons peccati & mortis de muliere prima, quæ

Digitized by Google

fuit primi Adam coſta, proceſſit; iccirco & fons redemtionis ac vitæ de ſecundi Adam coſta producitur.

24 Scriptum eſt quod in paſſione ejus ab hora ſexta uſque ad horam nonam tenebræ factæ ſunt. Accipe & de hoc Prophetæ teſtimonium dicentis: *Occidet tibi ſol meridie.* Et iterum Zacharias Propheta: *In illa*, inquit, *die non erit lux, ſed frigus & pruina erit in una die; & dies ille notus Deo, & neque dies neque nox, & ad veſperam erit lux.* Quid tam evidens a Propheta dici potuit? Ut jam tum hæc, non tam futura prædici quam narrari præterita videantur, etiam pruinam & frigus prædixit. Propterea enim Petrus calefaciebat ſe ad ignem, quia frigus erat, & frigus patiebatur, non ſolum temporis, ſed & fidei. Addidit etiam: *Et dies ille nota Domino, neque dies, neque nox.* Quid eſt, neque dies neque nox? Nonne aperte de inſertis diei tenebris & revocata rurſum luce diſſeruit? Non fuit illa dies, neque enim cœpit ab ortu ſolis; neque integra nox fuit, non enim peracto diei curſu, ſpatia ſibi debita vel ab initio ſuſcepit, vel ad ultimum terminata perduxit, ſed fugata per impiorum facinus lux reparatur ad veſperam. Poſt horam enim nonam depulſis tenebris ſol redditur mundo. Et iterum alius de hoc ipſo teſtimonium dicit: *Obſcurabitur ſuper terram in die lux.*

25 Docet Evangelii prædicatio, quod etiam milites diviſerunt ſibi veſtimenta Jeſu, & ſuper tunicam ejus miſerunt ſortem: hoc etiam curæ fuit Spiritui ſancto Prophetarum vocibus proteſtari, cum dicit: *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea & ſupra veſtem meam miſerunt ſortem.* Sed nec de illa quidem veſte, quam dicuntur milites illudentes induiſſe eum, id eſt, de veſte coccinea Prophetæ ſiluerunt. Audi enim quid dicit Eſaias: *Quis eſt iſte qui venit de Edom, rubor veſtimentorum ejus ex Boſor? Quare rubicunda ſunt veſtimenta tua, & indumentum tuum tamquam a torculari calcato?*

Unde

Digitized by Google

Unde & ipſe reſpondit: *Torcular calcavi ſolus, filia Sion*; ſolus eſt enim qui peccatum non fecit, & abſtulit peccata mundi. Si enim potuit per unum hominem mors introire, quanto magis per unum hominem qui & Deus erat potuit vita reſtitui?

26 Refertur etiam quod aceto potatus ſit vel vino myrrhato, quod eſt amarius felle. Audi quid de hoc Propheta prædixerit. *Et dederunt*, inquit, *in eſca mea fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto.* Atque reſpondens jam tunc Moyſes dicebat de populo illo: *Ex vineis Sodomorum vitis eorum, & palmes eorum de Gomorrha. Uva eorum uva fellis, botrus amaritudinis ipſis.* Et iterum exprobrans eos, dicit: *Populus ſtultus & non ſapiens, hæc Domino retribuiſti?* Sed & in Canticis Canticorum eadem prænuntiantur, ubi etiam hortus in quo crucifixus eſt, deſignatur; dicit ergo: *Intravi in hortum meum, ſoror mea ſponſa, & vindeminavi myrrham meam.* Ubi evidenter vinum myrrhatum quo potatus eſt declaravit.

27 Spiritum poſt hæc ſcribitur reddidiſſe. Prænuntiatum fuerat & hoc per Prophetam dicentem ex perſona filii ad patrem: *In manus tuas commendo ſpiritum meum.* Sepultus quoque perhibetur, & lapis magnus poſitus ad oſtium monumenti. Accipe etiam de hoc quid propheticus per Hieremiam ſermo prædixerit: *Mortificaverunt*, inquit, *in lacu vitam meam, & poſuerunt lapidem ſuper me.* Evidentiſſima hæc ſepulturæ ejus indicia propheticis vocibus deſignata ſunt; accipe tamen & alia: *A conſpectu*, inquit, *iniquitatis ablatus eſt juſtus, & erit in pace locus ejus.* Et alibi: *Et dabo malignos in ſepultura ejus.* Item alius: *Recubans dormivit ut leo, & ut catulus leonis: quis ſuſcitabit eum?*

28 Sed & quod in infernum deſcendit, evidenter prænuntiatur in Pſalmis, ubi dicit: *Et in pulverem mortis deduxiſti me.* Et iterum: *Quæ utilitas in*

Digitized by Google

ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem? Et iterum: *Deſcendi in limum profundi, & non eſt ſubſtantia.* Sed & Joannes dicit: *Tu es qui venturus es, in infernum ſine dubio, an alium exſpectamus?* Unde & Petrus dixit: *Quia Chriſtus mortificatus carne, vivificatus autem ſpiritu. In ipſo*, ait, *eis qui in carcere incluſi erant, deſcendit, ſpiritibus prædicare, qui increduli fuere in diebus Noe*, in quo etiam quid operis egerit in inferno, declaratur. Sed & ipſe Dominus per Prophetam dicit, tamquam de futuro, *quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Quod rurſus prophetice nihilominus oſtendit impletum, cum dicit: *Domine, eduxiſti ab inferno animam meam, ſalvaſti me a deſcendentibus in lacum.* Sequitur peſt hæc.

29 *Tertia die reſurrexit a mortuis*: Reſurrectionis gloria in Chriſto; omne quod infirmum & fragile videbatur abſolvit. Si tibi paulo ante non videbatur eſſe poſſibile uſque ad mortem veniſſe immortalem; aſpice nunc quia qui devicta morte reſurrexiſſe dicitur, non poteſt eſſe mortalis; ſed bonitatem in hoc intellige creatoris, quia eo uſque ille miſerando deſcendit, uſquequo tu peccando dejectus es. Nec creatorem omnium Deum impoſſibilitatis accuſes, ut ibi putes opus ejus caduco lapſu potuiſſe concludi, quo ille id reparaturus pervenire non poſſet. Inferna & ſuperna nobis dicuntur, qui certa corporis circumſcriptione concluſi, intra præſcriptæ nobis legis terminos continemur. Deo autem qui ubique eſt, & nuſquam deeſt, quod infernum eſt, aut quod ſupernum patet. Verumtamen in aſſumtione corporis etiam iſta complentur. Reſuſcitatur caro quæ depoſita erat in ſepulcro, ut adimpleretur quod dictum eſt per prophetam: *Quia non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Redit ergo victor a mortuis, inferni ſecum ſpolia trahens; eduxit enim eos qui tenebantur

a mor-

Digitized by Google

a morte, ſicut & ipſe prædixerat, ubi ait: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia ad me traham.* Atteſtatur autem Evangelium de hoc, cum dicit: *Quia monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum dormientium reſurrexerunt & apparuerunt multis, & ingreſſi ſunt ſanctam civitatem illam*, de qua Apoſtolus dicit: *Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt quæ eſt mater omnium noſtrum.* Sicut ad Hebræos iterum dicit: *Decebat enim propter quem omnia, & per quem omnia, multos filios in gloriam adducentem, auctorem ſalutis eorum, per paſſionem conſummari.* Igitur conſummatam paſſionibus carnem humanam, quæ in mortem ceciderat per protoplaſti lapſum, reſurrectionis virtute reparatam, in dextera ſedis Dei altiſſimi collocavit. Unde & Apoſtolus dicit: *Qui ſimul conſuſcitavit nos, ſimulque ſedere fecit in cæleſtibus*, hic enim erat figulus, qui, ut Hieremias docet Propheta: *Vas de manu ſua collapſum & confractum, rurſum elevavit manibus ſuis, & reformavit ſicut placuit in conſpectu ejus.* Placuit autem ita, ut corpus quod mortale & corruptibile ſuſceperat, de ſepulcri petra levatum, & immortale atque incorruptibile effectum, jam non in terrenis, ſed in cæleſtibus & in patris dextera collocaret. Plenæ ſunt de his ſacramentis ſcripturæ veteris Teſtamenti. Nullus ſuper his Propheta, nullus legiſlator aut pſalmographus ſiluit, ſed omnis pæne ſacra de his loquitur pagina: & ideo ſuperfluum videtur immorari nos ad congreganda teſtimonia. Pauca tamen & admodum pauca ponemus, ad ipſos fontes divinorum voluminum remittentes eos, qui potare abundantius cupiunt.

30 Dicit ergo ſtatim in Pſalmis: *Ego dormivi, & ſomnum cepi, & reſurrexi quoniam Dominus ſuſcepit me.* Et iterum in alio loco; *Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exſurgam, dicit Dominus.* Et alibi ſicut jam ſuperius diximus: *Domine, eduxiſti de inferno animam meam: ſalvaſti me a deſcendentibus in la-*

Digitized by Google

cum. Et in alio: *Quoniam converſus vivificaſti me, & de abyſſo terræ iterum reduxiſti me.* Evidentiſſime autem in octogeſimo & ſeptimo Pſalmo de eo dicitur: *Et factus ſum ſicut homo ſine adjutorio, inter mortuos liber.* Non dixit, homo, ſed ſicut homo. Sicut homo enim erat, quia etiam deſcenderat in infernum: ſed inter mortuos liber erat, quia a morte teneri non poterat. Et ideo in uno natura humanæ fragilitatis, in alio divinæ majeſtatis oſtenditur. Oſee autem Propheta etiam de tertia die manifeſtiſſime prænuntiat hoc modo: *Sanabit nos,* inquit, *poſt biduum: in die autem tertia reſurgemus & vivemus in conſpectu ejus.* Hæc autem ex perſona eorum dicit, qui cum ipſo die tertia reſurgentes, de morte revocantur ad vitam: & ipſi ſunt qui dicunt: *Die tertia reſurgemus, & vivemus in conſpectu ejus;* Eſaias vero aperte dicit: *Qui educit de terra paſtorem magnum ovium.* Sed & quod mulieres viſuræ eſſent reſurrectionem ejus, Scribis & Phariſæis & populo non credentibus, etiam hoc prædixit Eſaias his verbis: *Mulieres quæ venitis ab ſpectaculo, venite: non enim eſt populus habens intellectum.* Sed & de illis quæ poſt reſurrectionem perrexiſſe ad ſepulcrum dicuntur & quæſiſſe eum, & non inveniſſe, ſicut Maria Magdalena refertur veniſſe ad monumentum ante lucem, & non invento eo, flens dixiſſe ad angelos qui aderant: *Quia tulerunt Dominum, & neſcio ubi poſuerunt eum:* Etiam de hoc ita prædicitur in Canticis Canticorum: *In cubili meo quæſivi quem dilexit anima mea, in noctibus quæſivi eum, & non inveni eum.* De illis quoque quæ invenerunt eum, & tenuerunt pedes ejus, prædicitur in Canticis Canticorum: *Tenebo eum, & non dimittam eum quem dilexerit anima mea.* Hæc interim pauca de multis: brevitatis enim ſtudentes plura coacervare non poſſumus.

31 *Aſcendit in cælos, ſedet ad dexteram Patris: inde venturus eſt judicare vivos & mortuos.* Conſequenti brevi-

Digitized by Google

brevitate in fine ſermonis hæc continentur; in quibus quod dicitur quidem palam eſt, ſed requiritur quo ſenſu intelligi debeant quæ dicuntur. Nam aſcendiſſe & ſedere & venturum eſſe, ſi ſecundum dignitatem divinitatis intelligas, aliquid per hæc humanæ fragilitatis videbitur indicari. Conſummatis etenim his quæ in terra gerebantur, & animabus de inferni captivitate revocatis, aſcendere memoratur ad cælos, ſicut Propheta prædixerat: *Aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Illa ſcilicet dona, quæ Petrus in Actis Apoſtolorum de Spiritu ſancto dicebat: *Exaltatus ergo dextra Dei, effudit hoc donum quod vos auditis & videtis.* Donum ergo Spiritus ſancti hominibus dedit: quia captivitatem, quam prius diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Chriſtus per mortis ſuæ reſurrectionem revocavit ad cælum. Aſcendit ergo ad cælos, non ubi Verbum Deus ante non fuerat: quippe qui erat ſemper in cælis, & manebat in patre; ſed ubi Verbum caro factum ante non ſederat. Denique quia novus iſte ingreſſus portarum cæli ædituis & principibus videbantur, videntes naturam carnis cælorum ſecreta penetrantem, dicunt ad invicem, ſicut David plenus Spiritu enuntiat: *Tollite portas principes veſtras, elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis eſt Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prœlio.* Quœ vox utique, non propter divinitatis potentiam, ſed propter novitatem carnis aſcendentis ad dexteram Dei ferebatur. Dicit & alibi idem David: *Aſcendit Deus in jubilatione, Dominus in voce tubæ.* In voce enim tubæ, moris victorum eſt redire de prœlio. De ipſo quoque & alias dicitur: *Qui ædificat in cælo aſcenſum ſuum.* Etiam alibi: *Qui aſcendit ſuper Cherubim & volavit, volavit ſuper pennas ventorum.*

32 Sedere quoque ad dexteram patris, carnis aſſumtæ myſterium eſt: neque enim incorporeæ illi naturæ

turæ convenienter iſta abſque aſſumtione carnis aptantur: neque ſedis cæleſtis profectum divina natura, ſed humana conquirit. Unde & dicitur de eo. *Parata ſedes tua Domine ex tunc, a ſæculo tu es.* Parata ergo a ſæculo ſedes eſt, in qua ſeſſurus erat is in cujus *nomine omne genu flectitur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: Et omnis lingua confitebitur ei, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria Dei patris eſt.* De quo & David ita refert: *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.* Quæ tamen dicta Dominus in Evangelio diſſerens, dicebat ad Phariſæos: *Si ergo David in ſpiritu Dominum eum vocat, quomodo filius ejus eſt?* Per quod ſe oſtendit, ſecundum ſpiritum Dominum, ſecundum carnem filium eſſe David. Unde & ipſe Dominus iterum dicit: *Verumtamen dico vobis amodo videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei.* Et Petrus Apoſtolus dicit de Chriſto: *Qui eſt in dextera Dei, ſedens in cælis.* Sed & Paulus ad Epheſios ſcribens: *Secundum operationem*, inquit, *potentiæ virtutis ejus, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans eum a mortuis, & ſedere faciens in dextera ſua.*

33 Quod autem veniat judicaturus vivos & mortuos, multis quidem divinarum Scripturarum teſtimoniis edocetur: ſed priuſquam propheticis hæc eloquiis prædicta doceamus, illud neceſſario arbitror admonendum, quod iſta fidei traditio quotidie nos vult de adventu judicis eſſe ſollicitos; ut actus noſtros ita præparemus velut reddituri imminenti judici rationem. Hoc enim erat quod & Propheta dicebat de viro beato: *Quia diſponet ſermones ſuos in judicio.* Quod autem dicitur judicare vivos & mortuos non quod alii vivi, alii mortui ad judicium veniant: ſed quod animæ ſimul judicabuntur & corpora, in quibus vivos animas, corpora mortuos nominavit. Sicut & ipſe Dominus in Evangelio dicit: *Nolite timere eos qui corpus poſſunt*

occi-

Digitized by Google

occidere, animæ autem nihil facere poſſunt: ſed timete potius eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.

34 Nunc jam paucis, ſi videtur, etiam per Prophetas hæc prædicta eſſe doceamus. Plura autem teſtimonia cum volueris, ipſe tibi de Scripturarum latitudine congregabis. Dicit ergo Malachias Propheta: *Ecce venit Dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem adventus ejus, aut quis ſuſtinebit aſpectum ejus? quia ipſe ingreditur ſicut ignis conflatorii, & ſicut ſpuma lavantium: & ſedebit conflans eos, & purgans ſicut argentum & ſicut aurum.* Ut autem evidentius agnoſcas quis ſit iſte Dominus, de quo hæc dicuntur; audi quid & Daniel Propheta prænuntiat. *Videbam*, inquit, *in viſu noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniens, & uſque ad vetuſtum dierum perveniet, & in conſpectu ejus oblatus eſt: & ipſi datus eſt principatus, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſervient, & poteſtas ejus poteſtas æterna, quæ non peribit: & regnum ejus non corrumpetur.* Ex his ergo edocemur, non ſolum de adventu & judicio, ſed & de poteſtate ejus & regno, quia poteſtas ejus æterna ſit, & ſine corruptionis fine ſit regnum, ſicut in Evangelio dicitur: *Regni ejus non erit finis.* Unde valde alienus a fide eſt, qui regnum Chriſti dicit aliquando finiendum. Scire tamen debemus, quod ſalutarem hunc Chriſti adventum conabitur inimicus ad decipiendum fideles quoſque callida fraude ſimulare, & pro filio hominis qui exſpectatur venturus in majeſtate patris ſui, filium perditionis in prodigiis & ſignis mendacibus præparare, ut pro Chriſto mundo huic introducat antichriſtum. De quo & ipſe Dominus in Evangeliis prædixit Judæis: *Quia ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me: alius veniet in nomine ſuo, & ipſum recipietis*: Et iterum dicit: *Cum videbitis abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto, ſicut dicit Daniel Propheta:*

Digitized by Google

pheta: Qui legit, intelligat. Daniel ergo de adventu erroris iſtius, plenius & latius in ſuis viſionibus edocet: ex quibus valde operoſum eſt exempla nunc ponere, quia ſatis amplis narrationibus dilatantur. Et ideo ſcire de his plenius delectantem, ad ipſas magis recenſendas remittimus viſiones. Sed & Apoſtolus de eo dicit: *Ne quis vos ſeducat ullò modo: quoniam niſi diſceſſio venerit primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adverſatur & extollit ſe ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tamquam ſit Deus.* Et paulo poſt: *Et tunc revelabitur,* inquit: *inimicus, quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui: & evacuabit illuminatione adventus ſui eum, cujus eſt adventus ſecundum opera ſatanæ, in omni virtute, ſignis & prodigiis mendacibus:* Et iterum paulo poſt: *Et ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati.* Propterea ergo propheticis & evangelicis atque apoſtolicis vocibus nobis prænuntiatur hic error, ne quis pro adventu Chriſti adventum credat antichriſti. Sed & ipſe Dominus dixit: *Cum dixerint vobis, ecce hic Chriſtus, aut ecce illic, nolite credere: venient enim multi pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & ſeducent multos.* Sed quomodo demonſtrabitur judicium veri Chriſti, videamus: *Sicut fulgur,* inquit, *de Oriente reſplendet uſque ad Occidentem: ita erit adventus filii hominis.* Cum enim advenerit verus Dominus Jeſus Chriſtus, ſedebit, & judicium ſtatuet: ſicut Evangelium dicit: *Et ſegregabit oves ab hædis,* id eſt, juſtos ſeparabit ab injuſtis. Sicut & Apoſtolus ſcribit: *Quia omnes nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſque propria operis ſui, prout geſſit ſive bona ſive mala:* judicabimur autem non ſolum pro geſtis, ſed & pro cogitatis, ſecundum quod & ipſe Apoſtolus dicit: *Inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus in die quo judicabit Deus*

occul-

Digitized by Google

occulta hominum: ſed de his iſta ſufficiant. Poſt hoc ponitur in ordine fidei.

35 *Et in Spiritu ſancto.* Ea quæ in ſuperioribus paulo latius de Chriſto ſunt tradita, ad incarnationis vel paſſionis ejus myſterium pertinent. Quæ dum media intercedunt perſonæ ipſius coaptata, ſancti Spiritus commemorationem paulo longius reddiderunt. Ceterum ſi ſolius divinitatis ratio habeatur, eo modo quo in principio dicitur. Credo in Deo Patre omnipotente, & poſt hæc: In Jeſu Chriſto Filio ejus unico Domino noſtro; ita jungitur: Et in Spiritu ſancto: illa vero omnia quæ de Chriſto memorantur ad diſpenſationem carnis, ut diximus, ſpectant; igitur ſancti Spiritus memoratione adimpletur myſterium Trinitatis. Sicut enim unus dicitur Pater; & alius non eſt Pater: unus dicitur & unigenitus Filius, & alius unigenitus non eſt: ita & Spiritus ſanctus unus eſt, & alius non poteſt eſſe Spiritus ſanctus. Ut ergo fiat diſtinctio perſonarum, affectionis vocabula ſecernuntur; quibus ille Pater intelligatur, ex quo omnia, & quod ipſe non habeat Patrem; Filius vero tamquam qui ex Patre natus ſit, & Spiritus ſanctus tamquam de Dei ore procedens & cuncta ſanctificans. Ut autem una eademque in Trinitate divinitas doceatur; ſicut dictum eſt in Deo Patre credi, adjecta præpoſitione *in*: ita & in Chriſto Filio ejus, ita & in Spiritu ſancto memoratur. Sed ut manifeſtius fiat quod dicimus, ex conſequentibus approbabitur. Sequitur namque poſt hunc ſermonem.

36 *Sanctam Eccleſiam, remiſſionem peccatorum, hujus carnis reſurrectionem.* Non dixit: in ſanctam Eccleſiam, nec in remiſſionem peccatorum, nec in carnis reſurrectionem. Si enim addidiſſet *in* præpoſitionem, una eademque vis fuiſſet cum ſuperioribus. Nunc autem in illis quidem vocabulis, ubi de divinitate fides ordinatur; in Deo Patre dicitur, & in Jeſu

ſu Chriſto Filio ejus, & in Spiritu ſancto; in ceteris vero ubi non de divinitate, ſed de creaturis ac myſteriis ſermo eſt, *in* præpoſitio non additur, ut dicatur in ſanctam Eccleſiam, ſed ſanctam Eccleſiam credendam eſſe, non ut in Deum, ſed ut Eccleſiam Deo congregatam: & remiſſionem peccatorum credendam eſſe, non in remiſſionem peccatorum; & carnis, non in reſurrectionem carnis. Hac itaque præpoſitionis ſyllaba creator a creaturis ſecernitur, & divina ſeparantur ab humanis. Is ergo Spiritus ſanctus eſt, qui in veteri Teſtamento legem & Prophetas; in novo vero Evangelia & Apoſtolos inſpiravit. Unde & Apoſtolus dicit: *Omnis Scriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum.* Et ideo quæ ſunt novi ac veteris inſtrumenti volumina, quæ ſecundum majorum traditionem per ipſum Spiritum ſanctum inſpirata creduntur, & Eccleſiis Chriſti tradita, competens videtur in hoc loco evidenti numero, ſicut ex Patrum monumentis accepimus, deſignare.

37 Itaque veteris inſtrumenti primo omnium Moyſi quinque libri ſunt traditi, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Poſt hos Jeſu Nave, & Judicum ſimul cum Ruth: quatuor poſt hæc Regnorum libri, quos Hebræi duos numerant: Paralipomenon, qui dierum dicitur liber; & Eſdræ libri duo, qui apud illos ſinguli computantur, & Eſther: Prophetarum vero Eſaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel: præterea duodecim Prophetarum liber unus: Job quoque & Pſalmi David ſinguli ſunt libri: Salomonis vero tres Eccleſiis traditi, Proverbia, Eccleſiaſtes, Cantica Canticorum. In his concluſerunt librorum numerum veteris Teſtamenti. Novi vero quatuor Evangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis: Actus Apoſtolorum, quos deſcripſit Lucas, Pauli Apoſtoli Epiſtolas quatuordecim, Petri Apoſtoli Epiſtolas duas, Jacobi fratris Domini & Apoſtoli

unam,

Digitized by Google

unam, Judæ unam, Joannis tres, Apocalypſim Joannis. Hæc ſunt quæ Patres intra Canonem concluſerunt; ex quibus fidei noſtræ aſſertiones conſtare voluerunt.

38 Sciendum tamen eſt, quod & alii libri ſunt qui non Canonici, ſed Eccleſiaſtici a majoribus appellati ſunt: ut eſt Sapientia Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filii Syrach, qui liber apud Latinos hoc ipſo generali vocabulo Eccleſiaſticus appellatur; quo vocabulo non auctor libelli, ſed ſcripturæ qualitas cognominata eſt. Ejuſdem ordinis eſt libellus Tobiæ & Judith, & Machabæorum libri. In novo vero Teſtamento libellus qui dicitur Paſtoris ſive Hermetis, qui appellatur duæ viæ, vel judicium Petri; quæ omnia legi quidem in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Ceteras vero ſcripturas apocryphas nominarunt, quas in Eccleſiis legi noluerunt. Hæc nobis a Patribus, ut dixi, tradita opórtunum viſum eſt hoc in loco deſignare, ad inſtructionem eorum qui prima fidei elementa ſuſcipiunt, ut ſciant ex quibus ſibi fontibus verbi Dei haurienda ſint pocula.

39 Tenet deinde traditio fidei ſanctam Eccleſiam. Cauſam jam ſuperius diximus, cur non dixerit etiam hic in ſanctam Eccleſiam, ſed ſanctam Eccleſiam. Hi ergo qui ſupra in unum Deum credere docti ſunt ſub myſterio Trinitatis, credere etiam hoc debent, unam eſſe Eccleſiam ſanctam, in qua una eſt fides, & unum baptiſma, in qua unus Deus creditur Pater, & unus Dominus Jeſus Chriſtus Filius ejus, & unus Spiritus Sanctus. Iſta eſt ergo ſancta Eccleſia, non habens maculam aut rugam. Multi enim & alii eccleſias congregarunt, ut Marcion, ut Valentinus, ut Hebion, ut Manichæus, ut Arius & ceteri omnes hæretici. Sed illæ eccleſiæ non ſunt ſine macula aut ruga perfidiæ. Et ideo dicebat de illis Propheta: *Odivi eccle-*

Digitized by Google

ſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo. De hac autem Eccleſia quæ fidem Chriſti integram ſervat, audi quid dicit Spiritus ſanctus in Canticis Canticorum: *Una eſt columba mea; una eſt perfecta genetricis ſuæ.* Qui ergo hanc fidem in Eccleſia ſuſceperit, non declinet in concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introeat. Concilium namque vanitatis eſt, quod ait Marcion, qui negat patrem Chriſti Deum eſſe creatorem, qui per filium ſuum fecerit mundum. Concilium vanitatis quod Hebion docet, ita Chriſto credi debere, ut & circumciſio carnis, & obſervatio ſabbati, & ſacrificiorum ſolemnitas, ceteræque omnes obſervationes ſecundum litteram legis teneantur: Concilium eſt vanitatis quod Manichæus docet; primum quod ſe paracletum nominavit, tum deinde quod mundum a malo factum dicit, Deum creatorem negat, Teſtamentum vetus repudiat, unam bonam, aliam malam naturam ſibi invicem adverſantes aſſerit, coæternas Deo animas hominum ſecundum Pythagoricos in pecudes & animalia & beſtias redire per diverſos naſcendi circulos adſtruit, reſurrectionem carnis noſtræ negat, paſſionem Domini & nativitatem non in veritate carnis, ſed in phantaſiis fuiſſe confirmat. Concilium vanitatis eſt, quod Paulus Samoſatenus & poſt ejus ſucceſſor Photinus aſſeruit Chriſtum non fuiſſe ante ſæcula natum ex Patre, ſed ex Maria cœpiſſe: & non eum Deum hominem natum, ſed ex homine Deum exiſtimat factum. Concilium vanitatis eſt, quod Arius atque Eunomius docuit, qui Filium Dei non ex ipſa Patris ſubſtantia natum, ſed ex nihilo creatum volunt, & Filium Dei habere initium, & minorem eſſe Patre, ſed & Spiritum ſanctum non ſolum minorem eſſe Filio, ſed & mittendarium aſſerunt. Concilium vanitatis eſt & quod illi ajunt, qui Filium quidem de ſubſtantia Patris fatentur, ſanctum vero Spiritum ſeparant & ſe-

cer-

Digitized by Google

cernunt; cum utique unam eamdemque virtutem & divinitatem oſtenderit Trinitatis Salvator in Evangelio, cum dicit: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Et eſt aperte impium ſeparari ab homine quod divinitus jungitur. Concilium vanitatis eſt & hoc, quod olim congregavit pertinax & prava contentio, aſſerens quidem Chriſtum carnem humanam ſuſcepiſſe, non tamen & animam rationalem: cum utique & carni, & animæ, & ſenſui, & menti una eademque ſalus a Chriſto collata ſit. Sed & illud concilium vanitatis eſt, quod Donatus per Africam traditionis Eccleſiam criminando contraxit; & quod Novatus ſollicitavit, lapſis pœnitentiam denegando, & ſecundas nuptias cum forte iniri eas neceſſitas exegerit, condemnando. Has omnes ergo velut congregationes malignantium fuge, ſed & eos ſi qui illi ſunt qui dicuntur aſſerere, quod Filius Dei non ita videat vel noverit patrem, ſicut ipſe noſcitur & videtur a patre: vel regnum Chriſti eſſe finiendum; vel carnis reſurrectionem non integra naturæ ſuæ ſubſtantia reparandam: futurum Dei juſtum erga omnes negare judicium: diabolum debita abſolvere damnatione pœnarum. Ab his, inquam, omnibus fidelis declinet auditus, ſanctam vero Eccleſiam teneat; quæ Deum Patrem omnipotentem, & unigenitum Filium ejus Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, & Spiritum ſanctum concordi & conſona ſubſtantiæ ratione profitetur, Filiumque Dei natum ex virgine, & paſſum pro ſalute humana, & reſurrexiſſe a mortuis in eadem carne qua natus eſt credit, eumdemque venturum judicem omnium ſperat, in qua & remiſſio peccatorum & carnis reſurrectio prædicatur.

40 Verum de remiſſione peccatorum ſufficere deberet ſola credulitas. Quis enim cauſas aut rationem requirat, ubi indulgentia principalis eſt? Et tamen cum terreni regis liberalitas diſcuſſioni non ſit obno-

Digitized by Google

xia, ab humana temeritate diſcutitur divina largitio? Solent enim cum irriſione dicere adverſum nos pagani, quod ipſi nos decipiamus, qui putamus crimina, quæ opere commiſſa ſunt, verbis poſſe purgari; & ajunt: Numquid poteſt qui homicidium commiſit, homicida non eſſe; aut adulter non videri, qui adulterium perpetravit? Quomodo hujuſcemodi criminum reus, ſanctus vobis effici ſubito videtur & purus? Sed ad hæc, ut dixi, melius fide quam ratione reſpondeo. Rex enim eſt omnium qui promiſit, terræ cælique Dominus eſt qui hæc pollicetur. Vis ut ei qui me hominem ex terra fecit non credam, quod ex criminoſo me faciat innocentem: & qui me cum eſſem cæcus, fecit videre; cum eſſem ſurdus, audire me fecit; qui mihi claudo reddidit greſſum, qui me infirmum ſanum fecit; innocentiam mihi perditam non poterit reparare? Et tamen veniamus ad ipſius naturæ teſtimonium. Occidere hominem non ſemper criminoſum eſt, ſed malitia non legibus occidere criminoſum eſt. Non ergo factum me in talibus, quia interdum & recte fit, ſed animus male conſulens damnat. Si ergo animus in me, qui criminoſus effectus eſt & in quo origo fuit vitii, corrigatur; cur tibi non videar poſſe innocens effici, qui prius fueram criminoſus? Si enim, ut ſupra oſtendimus, conſtat quod non in facto, ſed in voluntate ſit crimen, ſicut mala voluntas, auctore malo dæmone, peccato me & morti fecit obnoxium, ita in bonum voluntas mutata auctore bono Deo, innocentiæ me reddit & vitæ. Similis cauſa & in ceteris criminibus. Et hoc modo fides noſtra non invenitur naturalibus rationibus adverſari; dum remiſſio peccatorum non geſtis quæ mutari non poſſunt, ſed animo quem de malo in bonum verti poſſe certum eſt, deputatur.

41 Sed & ultimus iſte ſermo, qui reſurrectionem carnis prænuntiat, ſummam totius perfectionis ſuo

cincta

Digitized by Google

cincta brevitate concludit; quamvis etiam de hoc non ſolum a gentilibus, ſed etiam ab hæreticis fides impugnetur Eccleſiæ. Nam Valentinus reſurrectionem carnis omnimodo negat, & Manes, ſicut ſuperius oſtendimus. *Sed & iſti, qui Eſaiam Prophetam dicentem quidem: *Reſurgent mortui, & ſuſcitabuntur qui in monumentis ſunt*, audire noluerunt; nec Danielem ſapientiſſimum omnium prophetantem: *Quia tunc reſurgent qui ſunt in terra pulvere; hi quidem in vitam æternam, hi autem in opprobrium & confuſionem æternam*; inde vel in Evangeliis quæ recipere videntur, diſcere debuerunt a Domino Salvatore noſtro Saducæos docente dictum: *Quod autem reſurgant mortui, non legiſtis quomodo dicit Moyſes in rubo: Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob? Deus autem non eſt mortuorum, ſed viventium.* In quo etiam quæ ſit & quanta reſurrectionis gloria, in ſuperioribus memoravit, cum dixit: *In reſurrectione autem mortuorum neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei.* Reſurrectionis ergo virtus angelicum hominibus confert ſtatum, ut qui de terra reſurrexerint, non iterum in terra cum pecudibus, ſed in cælo cum angelis vivant; quos tamen ad hoc ratio vitæ purioris admiſerit: illos ſcilicet, qui jam non carni ſerviunt, ſed animæ ſuæ carnem caſtis pudicitiæ frenis in obedientia ſancti Spiritus ſubjugaverunt, & omni eam vitiorum labe tenuatam, & ad ſpiritalem gloriam ſanctificationis virtute mutatam, angelorum quoque meruerunt conſortiis inferre.

42 Sed infideles reclamant & dicunt: Quomodo poteſt caro quæ putrefacta diſſolvitur, aut in pulverem vertitur, maris etiam interdum profundo ſorbetur, fluctibuſque diſpergitur, recolligi rurſum & redintegrari in unum, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam interim reſponſionem ſermonibus Pauli faciamus, dicentes eis: *Inſipiens tu, quod ſemi-*

Digitized by Google

nas non vivificabitur niſi prius moriatur. Et quod ſeminas, non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum tritici, aut alicujus ceterorum ſeminum: Deus autem dat illi corpus prout vult. Quod ergo in ſeminibus, quæ tu in terram jacis, per annos ſingulos fieri vides; hoc in tua carne, quæ Dei lege ſeminatur in terra, futurum eſſe non credis? Cur, quæſo te, tam auguſtus & invalidus divinæ potentiæ æſtimator es, ut diſperſum uniuſcujuſque carnis pulverem in ſuam rationem colligi & reparari poſſe non cenſeas; cum videas quod etiam mortale ingenium demerſas in profundum terræ metallorum venas rimatur, & artificis oculus aurum videt, in quo imperitus terram putet? Nec tantum quidem concedimus ei qui fecit hominem, quantum homo, qui ab ipſo factus eſt, aſſequi poteſt? Et cum auri eſſe propriam venam, & argenti aliam, æris quoque longe diſparem, ferrique & plumbi diverſas in terra ſpecies terræ latere, mortale deprehendat ingenium: divina virtus invenire poſſe ac diſcernere non putabitur uniuſcujuſque carnis proprium cenſum, etiam ſi videatur eſſe diſperſus?

43 Sed adhuc tentemus animas, quæ deficiunt in fide, naturalibus rationibus adjuvare. Si quis diverſa ſemina in unum permiſceat, & hæc indiſcreta ſeminet vel paſſim ſpargat in terram; nonne uniuſcujuſque ſeminis, quocumque loco fuerit ſatio, competenti tempore ſecundum naturæ ſuæ ſpeciem germen producit, & culmum ſuæ formæ ſuique corporis reparat? Ita ergo uniuſcujuſque carnis ſubſtantia, quamvis varie & diverſe diſperſa ſit, ratio tamen ipſa quæ ineſt unicuique carni immortalis eſt, quia immortalis animæ caro eſt. Tempore quo ſeminatis in terram corporibus primum verbum Dei voluntate cum arriſerit, collectum de terra, & attractum ſubſtantiæ ſuæ cenſum reddit ac reparat in illa ſpecie, quam mors aliquando diſſolverat. Et ita fit ut unicuique animæ

non

Digitized by Google

non confuſum, aut extraneum corpus, ſed ſuum quod habuerat reparetur: ut conſequenter poſſit pro agonibus præſentis vitæ cum animà ſua caro vel pudica coronari, vel impudica puniri. Et ideo ſatis cauta & provida adjectione fidem ſymboli Eccleſia noſtra docet, quæ in eo quod a ceteris traditur, carnis reſurrectionem, uno addito pronomine tradit hujus carnis reſurrectionem. *Hujus* ſine dubio, quam is qui profitetur, ſignaculo crucis fronti impoſito contingit; quo ſciat unuſquiſque fidelium, carnem ſuam ſi mundam ſervaverit a peccato, futuram vas eſſe honoris, utile Domino ad omne opus bonum paratum: ſi vero contaminata fuerit in peccatis, futuram eſſe vas iræ ad interitum. Jam vero de ipſa reſurrectionis gloria, & de promiſſionum magnitudine ſi quis plenius ſcire deſiderat, omnibus pæne divinis voluminibus inveniet indicari; ex quibus nos commonitionis tantummodo gratia, pauca in præſenti loco memorantes, finem injuncti a te opuſculi faciemus. Igitur Apoſtolus Paulus quod reſurgant mortui, talibus aſſerit argumentis, dicens: *Quod ſi reſurrectio mortuorum non eſt, ergo nec Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, vacua eſt & fides noſtra.* Et paulo poſt: *Nunc autem Chriſtus reſurrexit a mortuis, primitiæ dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio, mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificantur: unuſquiſque autem in ſuo ordine; initium Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti in adventu ejus, deinde finis.* Et in conſequentibus addit etiam hæc: *Ecce myſterium vobis dico: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur*, Sive ut in aliis exemplaribus invenimus, *Omnes quidem dormiemus, omnes autem non immutabimur, in momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur*: Sed & ad Theſſaloni-

Digitized by Google

cenſes nihilominus ſcribens, dicit: *Nolo autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & ceteri qui ſpem non habent. Nam ſi credimus quia Jeſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Jeſum adducet cum illo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini: quia nos qui vivimus, qui relicti ſumus in adventu Domini, non præveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe Dominus in juſſu, in voce Archangeli, in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos qui vivimus, qui relicti ſumus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obviam Chriſto in aera, & ita ſemper cum Domino erimus.*

44 Verum ne exiſtimes hæc Pauli ſolius prædicatione quaſi novella ſignari: audi quid etiam Ezechiel Propheta olim per Spiritum prælocutus ſit. *Ecce*, inquit, *ego aperiam ſepulcra veſtra, & educam vos de ſepulcris veſtris*: Job quoque myſticis redundans totus eloquiis, audi quam evidenter reſurrectionem prædicet mortuorum: *Eſt*, inquit, *arbori ſpes: ſi enim abſciſſa fuerit, iterum pullulabit, & virgultum ejus numquam deficit: quod ſi ſenuerit, in terra erit radix ejus. Si autem in petra mortuus fuerit, truncus ejus ab odore aquæ refforebit, & faciet fruticem quaſi novella. Vir vero ſi mortuus fuerit, abiit: & mortalis ſi ceciderit, ultra jam non erit?* Non tibi videtur in his cum quodam pudore arguere homines & dicere: Itane eſt ſtultum hominum genus, ut cum videant exſciſſæ arboris truncum iterum pullulare de terra, & lignum emortuum iterum vitam recipere; ipſi nec lignis ſimile aliquid de ſemetipſis, nec arboribus opinentur? Ut autem ſcias quod velut interrogantis modo legendum ſit quod dixit: *Mortalis autem cum ceciderit, non reſurget?* de conſequentibus probat, ſubjungit namque ſtatim: *Si autem mortuus fuerit homo, vivet.* Et paulo poſt dicit: *Exſpectabo uſquequo iterum fiam.* Et iterum idem dicit:

Qui

Digitized by Google

Qui reſuſcitaturus eſt ſuper terram pellem meam, quæ hac nunc haurit:

45 Hæc quidem dicta ſunt ad comprobationem profeſſionis noſtræ, qua confitemur in ſymbolo hujus carnis reſurrectionem. Quod enim adjunctum eſt, *hujus*, vide quam conſonum ſit omnibus his, quæ de exemplis divinorum voluminum memorabamus. Quid enim aliud indicatur in dictis Job, quæ ſuperius expoſuimus, cum dicit: *Qui reſuſcitabit pellem meam quæ hac nunc haurit*, id eſt, quæ iſta tormenta perpetitur, nonne aperte hujus carnis dicit reſurrectionem futuram, *hujus*, inquam, quæ tribulationum & tentationum cruciamenta nunc ſuſtinet? Sed & Apoſtolus cum dicit: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem:* numquid non corpus ſuum quodammodo contingentis, & digito palpantis eſt vox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus eſt, reſurrectionis gratia incorruptibile erit, & hoc quod nunc mortale eſt, immortalitatis virtutibus induetur; ut ſicut *Chriſtus reſurgens a mortuis, jam non moritur, neque mors ei ultra dominabitur:* ita qui & in Chriſto reſurgunt, nec corruptionem ſentient ultra, nec mortem, non natura carnis abjecta, ſed conditione ejus & qualitate mutata. Erit ergo corpus quod reſurget a mortuis incorruptibile & immortale, non ſolum juſtorum, ſed etiam peccatorum. Juſtorum quidem, ut ſemper poſſint permanere cum Chriſto; peccatorum vero, ut abſque internecione ſui debitas luant pœnas.

46 Quod autem juſti ſemper cum Domino Chriſto permaneant jam & in ſuperioribus edocuimus, ubi oſtendimus quia Apoſtolus dicit: *Deinde nos qui vivimus qui relicti ſumus, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviam Chriſto in aera, & ita ſemper cum Domino erimus.* Nec mireris ſi ſacroſancta ſanctorum corpora in tantam gloriam reſurrectionis mutabuntur, ut in occurſum

Digitized by Google

Domini ſuſpenſa nubibus & aere vectata rapientur; cum ipſe Apoſtolus exponens quantum conferat Deus his qui diligunt eum, dicat: *Qui transformabit corpus humilitatis noſtræ, conforme corpori fieri claritatis ſuæ.* Nihil ergo abſurdum eſt, ſi ſanctorum corpora dicantur nubibus in aera ſuſtolli, cum ad formam corporis Chriſti quod in dextera Dei ſedet, dicantur eſſe reformanda. Sed & hoc ſanctus Apoſtolus, vel de ſe, vel de ceteris ſui loci vel meriti, addit & dicit: *Quia coexcitavit nos cum Chriſto, ſimulque fecit ſedere in cæleſtibus.* Unde cum hæc & horum ſimilia quampluríma in repromiſſionibus habeat reſurrectio juſtorum; non erit jam difficile credere etiam illa quæ Prophetæ prædixerunt: quod *juſti fulgebunt ſicut ſol & ſicut ſplendor firmamenti in regno Dei.* Cui enim difficile videbitur, eos fulgorem ſolis habituros, & ſiderum ac firmamenti hujus ſplendore decorandos, quibus vel vita & converſatio angelorum Dei paratur in cælis, vel conformandi dicuntur ad gloriam corporis Chriſti? Ad quam gloriam Salvatoris ore promiſſam reſpiciens ſanctus Apoſtolus, dicit: *Quia ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.* Si enim verum eſt, ſicut certe verum eſt, quod juſtos quoſque & ſanctos angelorum conſortiis ſociabit divina dignatio; certum eſt quod & corpora eorum in ſpiritalis corporis gloriam vertat.

47 Nec hoc tibi contra naturalem corporis rationem videatur eſſe promiſſum. Si enim ſecundum ea quæ ſcripta ſunt, quod accipiens Deus limum terræ plaſmavit hominem, credimus, & hæc eſt natura corporis noſtri, ut voluntate Dei terra verteretur in carnem; quid tibi aut abſurdum aut contrarium videtur, ſi eiſdem rationibus, quibus lutum profeciſſe dicitur in corpus animale, rurſum corpus animale in corpus proficere ſpiritale credatur? Hæc quidem atque his ſimilia multa invenies in Scripturis divinis de reſurrectione ju-

ſtorum

Digitized by Google

ſtorum. Dabitur autem & peccatoribus, ut ſupra diximus, incorruptionis & immortalitatis ex reſurrectione conditio, ut ſicut juſtis miniſtrat ad perpetuitatem gloriæ, ita peccatoribus ad prolixitatem confuſionis miniſtret & pœnæ. Sic enim propheticum definit eloquium, cujus & paulo ante meminimus, ubi dicit: *Et multi reſurgent de terræ pulvere: hi quidem in vitam æternam, hi autem in confuſionem & opprobrium æternum.*

48 Si ergo intelleximus qua veneratione Deus omnipotens Pater dicatur, quove ſacramento Dominus noſter Jeſus Chriſtus unicus Filius ejus habeatur, & qua perfectione ſanctus Spiritus ejus nominetur: atque ſancta Trinitas unum ſit per ſubſtantiam, ſed affectu perſoniſque diſcreta: quid etiam partus virginis, quid verbi in carne nativitas, quid ſacramentum crucis, quæ utilitas divini ad inferna deſcenſus; quæ reſurrectionis gloria, & animarum de infernis revocata captivitas; quid etiam aſcenſus ad cælum; & venturi judicis exſpectatio: ſed & ſanctæ Eccleſiæ adverſum congregationes vanitatis, qualis haberi debeat agnitio, qui ſacrorum voluminum numerus; quæve hæreticorum vitanda conventicula; utque in peccatorum remiſſione divinæ libertati nequaquam ratio naturalis obſiſtat, & ut carnis noſtræ reſurrectionem non ſolum divinæ vocis, ſed & ipſius Domini & Salvatoris exemplum & conſequentia naturalis rationis aſſignet; ſi, inquam, hæc ſecundum traditionis ſupra expoſitæ regulam conſequenter advertimus; deprecemur ut nobis & omnibus qui hæc audiunt, concedat Dominus; fide quam ſuſcepimus cuſtodita, curſu conſummato, exſpectare repoſitam coronam juſtitiæ; & inveniri inter eos qui reſurgunt ad vitam æternam, liberari vero a confuſione & opprobrio ſempiterno; per Chriſtum Dominum noſtrum per quem eſt Deo Patri omnipotenti cum ſancto Spiritu gloria & imperium in ſæcula ſæculorum.

DE

Digitized by Google

DE DUPLICI MARTYRIO AD FORTUNATUM.

I.

Multifariam multiſque modis ago gratias, Fortunate mihi in Domino cariſſime, divinæ benignitati, quod & tuam pietatem excitavit ad exſtimulandum officium meum, ut unico libello commilitonibus noſtris materiam ſubminiſtrarem; unde ſibi gratia Spiritus opitulante, munimenta telaque fabricarentur adverſus perſecutionum incurſus: & mihi quod petebas conanti, non dedignata eſt adeſſe: & quod utriuſque noſtrum operam non paſſa eſt eſſe ſterilem, hoc eſt quod mei Fortunati pium deſiderium bene fortunavit, & miniſtri ſui officium voluit eſſe gregis ſui beneficium. Scribis enim ex eo libro multum roboris & alacritatis acceſſiſſe ſtrenuis, timidioribus autem & infirmis tantum animorum eſſe additum, ut ex his quoque per Dei gratiam, certam victoriam nobis promittere debeamus: eoque libentius obtemperavi poſterioribus tuis litteris, quibus orat tua caritas, ut quoniam hoc auſpiciis Domini noſtri Jeſu Chriſti bene ſucceſſit, addam volumen alterum de duplici martyrii genere: quorum unum exhibetur, cum ſævit tortorum immanitas: alterum occultius quidem eſt, ſed nihilominus fortem animum poſtulat, multaque divinitus armatura communitum. Utinam & hoc munus Chriſti ſpiritus per me fratribus & commilitonibus noſtris largiri dignetur, & quod dederit bene proſpera-

ſpera-

Digitized by Google

ſperare. Quemadmodum enim nihil ſanctum niſi illo ſanctificante, nihil potens niſi illo corroborante: ita nihil felix, nihil auſpicatum, niſi illo proſperante. Sane & veſtris precibus, & Domini bonitate fretus aggrediar.

2 Martyr, ut iis quoque notum eſt qui Græce neſciunt, teſtem ſonat. Quamquam autem poſt exortam evangelicæ veritatis lucem, eccleſiaſtica conſuetudo cognominis hujus honorem proprie tribueret iis, qui in tormentis uſque ad mortem perdurarunt in profeſſione nominis Jeſu Chriſti, & evangelicum inſtrumentum ſanguine ſuo velut obſignarunt apud incredulos: omnis tamen piorum vita teſtimonium reddit Deo. Non quod ille cujuſquam egeat teſtimonio, qui ex ſe fons eſt æternæ gloriæ, ut nec ullis hominum honoribus fieri poſſit honoratior, nec ullis mortalium ignominiis obſcurior. Sed tamen ita viſum eſt æterno illius divinoque conſilio, ut ſuam bonitatem, ſapientiam ac potentiam apud homines per homines velit illuſtrari; ſicut mundum gubernari voluit per Angelos, cum Angelorum miniſterio non egeat, multaque hominibus per homines largiatur, quæ per ſe dare poterat, qui quidquid vult, nutu poteſt, & cui voluiſſe, feciſſe eſt. Et quamquam, ut dixi, ad illam ineffabilem majeſtatem nulla pertingit ignominia; tamen in Scripturis ita loquitur, quaſi per nos honoretur, vel ignominia afficiatur. Nam in Deuteronomio cum Moyſe expoſtulat, quod apud populum ob laticis penuriam murmurantem in Cades deſerti Sin, ad aquas contradictionis non ſanctificarit ipſum inter filios Iſrael, & ob hanc offenſam non eſt illi nec Aaroni datum ingredi terram promiſſam, ac tot annis exſpectatam, ſed tantum e montis vertice procul aſpicere licuit.

3 Porro quod dictum eſt ſanctificare pro glorificare, qui litteras Hebræorum callent, affirmant eſſe

ſermo-

Digitized by Google

ſermonis illius proprietatem. Quod ipſum tamen ex aliis ſcripturarum locis liquere poteſt, ſi minus illorum teſtimonio fidimus, quandoquidem & in oratione Dominica *Sanctificetur nomen tuum*, dictum eſt pro glorificetur ſive clarificetur nomen tuum. Sic & Corinthios exhortatur, ut glorificent ac bajulent Deum in corpore ſuo. Sicut enim nomen Dei glorificatur vita piorum hominum, in quibus ipſe per ſpiritum ſuum operatur quidquid faciunt boni: ita e diverſo polluitur & infamatur malefactis eorum qui ſe Dei cultores profitentur. Quemadmodum & militis virtus, aut ſervi probitas redundat in gloriam ducis, aut heri: ita militis ignavia, aut ſervi nequitia, dedecori eſt duci aut hero: propterea, quod horum mores magna ex parte pendent ab illorum moribus, in quorum poteſtate ſunt. Qui etiamſi prorſus abſunt ab omni culpa, tamen popularis exiſtimatio ſolet dominorum mores ex ſervorum moribus æſtimare. Unde etiam hic videmus divinam Scripturam frequenter juxta mortalium affectus loquentem, velut in Levitico de eo qui de ſemine ſuo dediſſet idolo Moloch, dicit: *Quia polluit nomen ſanctum meum.* At quod ab hominibus ſanctificatum eſt, pollui poteſt: Dei vero nomen in ſe ſemper eſt glorioſum, apud homines tantum contaminatur, quemadmodum mendax infamia non polluit virum integrum. Sic & apud Ezechielem clamat nomen ſuum fuiſſe pollutum inter gentes impiis moribus Iſraelitarum. Quin & beatiſſimus Paulus ſcribens Romanis, ex auctoritate Prophetæ dicit, appellans Judæos, legem profitentes, ſed ea quæ lex vetat facientes: *Nomen Dei blaſphematur inter gentes.* Et in oratione Dominica, ſicut attigi modo, ex auctoritate Redemtoris, oramus ut ſanctificetur nomen Dei Patris, hoc eſt, ut inclareſcat & illuſtretur apud homines, utique per homines, vel potius in hominibus. Illuſtratur autem, ſi ſpiritus illius regnet in

nobis,

Digitized by Google

nobis, & ſi illius voluntati obtemperetur in terris, quemadmodum in cælis nulla eſt rebellio. Quoniam autem homines ex ſeſe nihil habent virtutis, quidquid per nos recte geritur, cedit in gloriam Dei, & ideo theſaurum divinæ potentiæ promit interdum ex vaſis fictilibus; ut ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis.

4 Ergo quamquam omnis piorum vita martyrio ſuo glorificat Deum & Chriſtum Filium ejus; nullum tamen eſt illuſtrius teſtimonium apud homines, quam ſanguinis, hoc eſt vitæ proper Deum contemtæ, & mortis fortiter toleratæ. Reddiderunt & miracula teſtimonium divinæ potentiæ, præſertim apud incredulos, nam his proprie data ſunt ſigna, quemadmodum ſcribit beatus Apoſtolus: ſed ſemper efficacius fuit ſanguinis profuſi teſtimonium. Quot morbos inſanabiles verbo ſanarat Dominus? quot cæcos illuſtrarat? quot mancos, paralyticos ac debiles reſtituerat? quot exanimes ad vitam revocarat? Et tamen pauci credebant in eum, & audiebat: *In Beelzebub ejecit dæmonia*: Ceterum ubi ventum eſt ad ſanguinem, ibi dejectum eſt ſatanæ regnum, ibi ſubactus eſt mundus. Commemorat & Joannes Evangeliſta triplex in terra teſtimonium, ſpiritus, aqua & ſanguis: quod efficaciſſimum eſt, poſtremo recenſet loco. Spiritum in columbæ ſpecie deſcendentem ſuper Jeſum videre meruit Joannes Baptiſta, an alii viderint incertum. Certe hoc teſtimonium Joanni datum eſt, quo deſineret dubitare de Domino Jeſu, an ille eſſet qui baptizaret ſpiritu & igne. Aquæ teſtimonium vidit Joannes Evangeliſta, nec ſatis conſtat, ſolusne viderit, an cum multis. Erat quidem hoc ingens myſterium ſacri lavacri, quo delentur peccata: ſed vidit aquam ſimul effluere cum ſanguine, qui niſi adfuiſſet, inefficax erat aqua. Quid enim prodeſt aboleri peccata, niſi ſuccedat vita juſtitiæ, quam confert

Digitized by Google

fert ſanguis? Quamquam hi tres unum ſunt: unus enim Deus eſt, qui per ſpiritum, aquam, & ſanguinem declarat hominum generi virtutem ac bonitatem ſuam: aut ideo dicuntur unum eſſe, quoniam undique ſibi conſtat teſtimonium, nec ulla ex parte diſſonat: quemadmodum quos artiſſima jungit amicitia, propter ſummum animorum conſenſum, unus animus eſſe dicuntur.

5 Ac juxta ſenſum craſſiorem, hæc tria præcipua ſunt in homine vitæ argumenta atque etiam inſtrumenta. Quamdiu enim pulmonis officio attrahitur viciſſim ac redditur halitus, certum vitæ indicium eſt: unde loquendi conſuetudine, ſpirare dicuntur qui vivunt, & exſpiraſſe qui vitam finierunt. Quin & anima Latinis flatus dicitur, ad Græcæ vocis imitationem, qui ventum ἄνεμον vocant. Super hæc, ſunt in ipſo homine ſubtiliſſimi ſpiritus, a corde ubi fontem habent ſparſi per univerſum corpus, ſed præcipue per arterias commeantes, licet & aliis partibus omnibus mixti: hi ſi ſubito evolent, mortem præſentem afferunt: ſin includantur, lenta ægrotatione conſumunt hominem. Adeſt & humor quidam naturalis, quem ut arbitror, medici phlegma vocant, ſparſus & ipſe per univerſum corpus. Hujus uſum numquam ſentimus evidentius quam in ſenſu guſtus: niſi enim hic admixtus ſit inter linguam & palatum, nullum erit palati judicium. Et tamen hæc ſic mixta ſunt in homine, ut non ſit ſanguis abſque ſpiritu & phlegmate, & pariter ad tuendam vitam conferunt omnia. Videmus quodvis animal mori ſimul atque ſanguis effluxerit; & conſumto humore, quem medici radicalem vocant, non aliter, moritur homo, quam exſtinguitur lucerna conſumto oleo. Sed nimium diu moramur in contemplatione naturæ; quod tamen non inutiliter factum opinor a nobis, ut dilucidius fiat caritati veſtræ myſterium, in cujus contempla-

Digitized by Google

templatione ideo verſamur lubentius, quia ſalubrius. Nam juxta naturæ conſiderationem tunc iſta magnam vim habent, cum in vivo corpore ſua munia peragunt: ac juxta myſticam philoſophiam, tunc demum plurimum valent, cum corpus relinquunt.

6 Nemo miratus eſt Dominum humano more ſpirantem ac reſpirantem; ſed cum in cruce clamore valido emiſiſſet ſpiritum, ſimul intellectum eſt, illum & verum fuiſſe hominem, & verum Deum: hominem, quod juxta naturæ ordinem, & ubi vitalem flatum emiſiſſet, deſiit vivere; Deum, quod ſimul cum ingenti clamore mortuus eſt, declarans ſe volentem ac ſpontaneum deponere vitam, quod humanarum virium nemo neſcit non eſſe. Senſit efficax teſtimonium ſpiritus vicinus Centurio; ſic enim narrat beatus Marcus: *Videns autem Centurio qui ex adverſo ſtabat, quia ſic exſpiraſſet, ait: Vere hic homo filius Dei erat.* Quid morte abiectius juxta carnem? ſed nihil morte potentius juxta ſpiritum. Erat & illud præter naturæ curſum quod e latere exanimati corporis, ſanguis & aqua profluit, ut abſolveretur triplex teſtimonium. Totum effudit ſpiritum ut nos reſpiraremus: quidquid erat humoris aquei reliquum, expreſſit ut nos ablueremur: quidquid reſederat in corde ſanguinis, emiſit ut nos confirmaremur. Atque haud ſcio an perperam faciam hæc tria inter ſe conferens; cum ſint unum, non natura, ſed in myſterio. Si qua tamen eſt diſcretio, ſanguis in teſtimonium ratione potiſſimum celebratur, quod in hoc Scriptura teſtatur eſſe vitam animantis, & ob id a cibis ſubmovebatur edicto legis; præterea magis eſt expoſitus hominum oculis ſanguis, quam ſpiritus aut aqua.

7 Vita Domini qui ſummus fuit martyr, quique & hodie pugnat & vincit in martyribus, plurimis fuit offendiculo. Non jam loquor de Phariſæis & Scribis, ipſis etiam cognatis ac fratribus fuit deteſtabilis,

Digitized by Google

cum dicerent illum in furorem verſum; ſed mors illius non ſolum piis, ſed impiis etiam fuit admirabilis, nec alibi magis verum fuit, quod Dei *virtus in infirmitate perficitur.* Ibi fracta eſt ſatanæ tyrannis, ibi devicti ſunt inferi, ibi triumphatum eſt de diabolo, ibi dejectus orcus, cælum apertum. Nimirum hoc erat quod inſtante mortis tempore deprecabatur Dominus: *Pater, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.* Quid homine mortuo contemtius? Quis enim vel Cæſarem mortuum metuat? Sed Chriſti morte quid efficacius? Velum templi ſciſſum eſt a ſummo uſque ad imum, terra concuſſa eſt, ſaxa diſciſſa ſunt, aperta ſunt monumenta; revixerunt ſepulcorum corpora, ſol medio die obtexit faciem ſuam. Numquam per omnem vitam magis declaravit potentiam ſuam: mox refractis omnibus mortis repagulis, vivum ſe diſcipulis exhibuit. Nimirum hoc eſt efficax illud ſacroſancti ſanguinis teſtimonium, qui ſolus potuit dirimere maceriam, quæ Deum ab hominum genere ſeparabat: ſolus potuit unica litura delere totum illud chirographum quod erat contra nos, & ſatanæ in nos jus vindicabat. Neque enim ſanguis hircorum aut vitulorum potuit abolere peccatum: umbræ erant illa & typi futurorum. Nec ullius hominis ſanguis poterat tollere peccatum mundi, præter unici illius agni ſanguinem, cui Baptiſta tribuit teſtimonium, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

8 Plus eſt tollere peccatum quam peccata: & peccatum non hujus aut illius, ſed mundi. Corpus enim peccati mundum univerſum occuparat: hoc per Chriſtum eſſe ſublatum, ſanguis ipſius pro nobis effuſus reddit evidens teſtimonium, melius pro nobis loquens, ut inquit Apoſtolus, quam ſanguis Abel. Siquidem ille clamans de terra loquebatur vindictam: at Chriſti ſanguis de cruce clamans, pacem loquitur

&

Digitized by Google

& reconciliationem: Quin idem ſanguis quoniam a nobis bibitur, ſi modo digne bibitur, clamat in cordibus noſtris verba pacifica & ſolatii plena, & illic triplex eſt teſtimonium, licet ſpiritali quodam modo. Clamat ſpiritus, qui nobis arrhabonis loco datus eſt: *Abba pater, teſtificans quod ſumus filii Dei.* Clamat aqua per quam renati ſumus, quod condonata ſunt nobis omnia peccata; & ſi quis adhuc dubitat, accedit ſanguinis teſtimonium clamantis: quid adhuc hæſitas, quid adhuc pavitas tyrannum ſatanam? ecce pretium quo te redimit Dei filius. Niſi te ſalvum voluiſſet Deus, non tradidiſſet unigenitum ſuum in mortem.

9 *Nemo majorem caritatem habet, quam ut animam ſuam ponat pro amicis ſuis.* Si non eſt majus eximiæ benevolentiæ teſtimonium, quam ſi quis vitam impertiat amico; gravius eſt Dominici ſanguinis teſtimonium, qui pro inimicis effuſus eſt. Effuſus pro inimicis, fecit amicos ac filios Dei: atque ut conſideremus hanc fore perpetuam amicitiam, reliquit nobis edendam carnem ſuam, reliquit bibendum ſanguinem, ut per eadem aleremur, per quæ ſumus redemti. Sanguinis aſperſione confirmatum eſt vetus Teſtamentum, quemadmodum ad Hebræos ſcribens præclare docet beatiſſimus Paulus: Chriſti ſanguine conſignatum & corroboratum eſt novum Teſtamentum, hoc eſt teſtamentum & pactum gratiæ & remiſſionis peccatorum, per ſanguinem agni immaculati, qui in ſe recipere dignatus eſt totius mundi peccatum, quod omnes ex Adam contrahunt qui prodeunt in hanc vitam, & cujus contagio peccant quicumque peccant. Tanta autem eſt Chriſti ſublimitas, ut fortaſſe non oporteat quemquam ceterorum hominum cum illo conferre, niſi ipſe nobis tantam fiduciam præbuiſſet; qui non dedignatus ſit diſcipulos ſuos vocare amicos, ſervulos ſuos vocare fratres & cohæredes. Quemadmodum igitur ille ſuo mirabili teſtimonio clarificavit Patrem in hoc

Digitized by Google

mundo, atque etiam in cælis: ita teſtimonium illius quodammodo conſummatur teſtimonio ſanctorum, quaſi ſit una paſſio Domini & ſervorum. Id ne quis exiſtimet parum religioſe dictum, beatus Paulus nobis patrocinatur, ita ſcribens ad Coloſſenſes: *Qui nunc gaudeo in paſſionibus, pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore ejus, quod eſt Eccleſia.* Quis enim neſcit, fratres, quam uberem proventum effudit Eccleſiæ ſeges, Apoſtolorum ac ceterorum martyrum ſanguine irrigata? Quo plus ſanguinis effuſum eſt, hoc magis effloruit multitudo fidelium: hoc latius ſparſit ſuas propagines illa beata vitis a Chriſto ſtirpe ſurgens, & occupans orbem univerſum, quacumque patet ab Oriente ad Occidentem, ab Aquilone uſque ad Auſtrum.

10 Ecce, fratres dilectiſſimi, a Domini redemtoris temporibus anni fluxerunt plus minus ducenti quadraginta, jamque hujus vitis palmites pæne latius ſe ſparſerunt quam Romanum imperium, efferas etiam nationes muſto ſpiritus inebriantes, & quos nulla ferri vis domare potuit, emollit ſanguis illius agni candidi. Qui naturæ cauſas ſcrutantur, narrant adamantem nullæ chalybis duritiei cedentem, hircino ſanguine maceratum, ictu malleorum diſſilire: nullus autem adamas corde ſaxeo peccatorum durior. Hoc igitur cor ferreum, cor ſaxeum, cor pluſquam adamantinum, emollit ſanguis Chriſti, & hujus martyrum, qui ſupplerunt quod illius paſſionibus deerat. Hoc argumento ſummus ille paſtor, & ut Petrus ait, Princeps paſtorum teſtificatus eſt ſe eſſe paſtorem bonum, quia animam ſuam poſuit pro ovibus, nobis exemplum præbens, ut qui pro noſtra qualicumque portione vices illius gerimus, parati ſimus & ipſi pro grege Dominico ſanguinem fundere, niſi malumus videri mercenarii quam paſtores. Domini verbis congruunt verba diſcipuli. Cum enim dixiſſet ſe gaudere in paſſionibus,

Digitized by Google

nibus, quibus conſummaret paſſiones Chriſti, perpetiens & ipſe pro corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, qualia paſſus erat Dominus; cauſam adjecit cur ea libenter pateretur: *Cujus*, inquit, *factus ego ſum miniſter ſecundum diſpenſationem Dei, quæ data eſt mihi in vobis, ut impleam verbum Dei:* Et alio quodam in loco ſcribit ſe repleviſſe Evangelium. Sicut ergo mortibus martyrum conſummantur paſſiones Chriſti, ita ſanguine paſtorum confirmantur promiſſa Chriſti. Nullum enim inſtrumentum indubitabilius, quam quod tot martyrum ſanguine ſignatum eſt. Hoc nimirum eſt implere verbum Dei, hoc eſt replere Evangelium.

11 Sed interim graviſſimus dolor oboritur animo meo, dilecti, dum mecum reputo, cum adhuc recens ille Chriſti ſanguis fervere debeat in cordibus fidelium, tam multos eſſe in quibus refrixit caritas: atque hoc gravius diſcrucior, quod tales non paucos paſtores habeat Eccleſia, qui non ſolum non opponunt corpora ſua adverſus luporum incurſus, verumetiam ipſi lupos agunt, dum mactant ac perdunt animas ſimplicium, ipſi ventri ſuo, quæſtui & ambitioni ſervientes, adeoque non implent verbum Dei, ut illud cauponentur potius, & impiis dogmatibus adulterent; nec cogitant quod ille paſtorum Princeps ſeveriſſimo judicio repoſcet ſingulas oves, pro quibus redimendis ſanguinem ſuum fuderat, de manibus eorum. Sed illos ſuum manet ſupplicium; nunc melius eſt ut omiſſis querelis, nos invicem ad officium quod Chriſto debemus, exhortemur.

12 Triplex a Chriſto teſtimonium accepimus, triplex illi teſtimonium reddamus oportet. Rudimenta fideliter tradamus baptizandis, perfectiora baptizatis. Confirmemus illos fructibus ſpiritus ad cæleſtem vitam provocantes, & ſi res poſtulet, libenter etiam vitam commiſſo nobis gregi impendamus, noſtraque morte viciſſim Deum clarificemus. Et ne cui videa-

tur mirum, morte hominum glorificari Deum; audi beatum Joannem in Evangelio de Petro, cui Dominus prædixerat fore, ut ubi ſenuiſſet, ab alio cingeretur & duceretur quo nollet, ita loquentem: *Significans qua morte eſſet glorificaturus Deum.* Quotquot igitur ab orbe condito propter Deum, propter juſtitiam ac pietatem mortui ſunt, morte ſua glorificaverunt Deum. Nam eleemóſynas, jejunia, precationes, aliaque pietatis exercitamenta ſimulant etiam hypocritæ: mortem nemo ſuſcepit alacriter, niſi qui certo perſuaſum haberet, nihil adverſi poſſe accidere iis qui perſiſtunt in caritate Dei.

13 Neque tamen ſtatim martyr eſt, qui occiditur; occiduntur & ſicarii & piratæ: non ſupplicium facit martyrem; ſed cauſa. Quod ſi qui leguntur ſibi fortiter conſciviſſe necem; aut infirmitas erat morte quærens dolorum finem, aut ambitio, aut dementia. Nec hoc eſt, teſtimonium præbere Deo, id facere quod & Deo diſplicet, & gentium etiam legibus prohibetur. Plurimum intereſt inter barbaricam immanitatem, & martyrum modeſtiſſimam conſtantiam in ſe imbecillem, in Chriſto fortem. Sunt qui certis artibus corpus ſtupefaciunt, ne ſentiant cruciatus: hoc modo ſe quidem malefici muniunt adverſus carnificum manus. Sunt & affectus impotentes, qui ſenſum adimunt animo, ita ut vel mortem impavidi perferant. Sed placidum illud ac manſuetum, illud humiliter ſublime & ſublimiter humile, non videmus niſi in Chriſti martyribus. Non obtuentur trucibus oculis carnificem, non minitantur tyranno: magis dolent de illorum cæcitate, quam de ſuis afflictionibus. Scilicet clamat & in illis Chriſtus: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* Non aliud ſpectant quam in cælum, ubi ſpem omnem habent repoſitam. Sic ipſe Dominus velut agnus ſine voce ad mactationem ductus eſt: & ſi quam edidit vocem, ea magis

decla-

Digitized by Google

declaravit animum mitem ac placidum, quam ullum potuiſſet ſilentium. Quam blanda oratione compellat Judam proditorem? Quam placide reſpondit cæſus alapa? Quam nihil ferocius loquitur Annæ & Caiphæ? Quam tranquille reſpondit Pilato? Denique cum Phariſæi veluti victores moverent capita ſua, amariſſimis conviciis in illum debacchantes; ille mitiſſimus clamat: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.*

14 Non igitur mori, per ſe teſtimonium eſt; ſed ſic mori, eſt teſtimonium præbere Deo. Stephanus juvenis inter homicidas, agnus inter lupos, ſtabat placido angelicoque vultu, & ad Domini exemplum orat pro lapidantibus, nec alibi habet oculos quam in cælum. Illic videre meruit, cujus præſidio ſuperior erat perſequentibus. Qui vero timet Deum, non metuit hominum ſævitias. Qui ex animo diligit vitam cæleſtem, facile vilem habet animam; atque illi, cum beato Paulo, *Vivere Chriſtus eſt, mori lucrum.* Annon ingens lucrum eſt, hanc & brevem & innumeris malis contaminatam vitam cum ſempiterna felicitate commutare? Hic Dominus quemadmodum & in ceteris omnibus, ſeſe formam nobis exhibuit. Quum enim inſtaret extremus actus martyrii, quem ajunt in fabulis oportere eſſe optimum, ſeceſſit, abjecit ſeſe in terram, prolixe atque etiam frequenter, ac ſanguineo ſudore madeſcens, noſtræ naturæ in ſe expreſſit imbecillitatem, ante teſtatus animi tædium, ac triſtitiam uſque ad mortem, ne nos in deſperationem caderemus, ſi cum omnia mortem præſentem intentant, horrorem naturæ ſenſerimus. Niſi enim adeſſet ſenſus dolorum, nihil haberet admirabile martyrium; ſed ſuperare dolorem, corona dignum eſt. Horrere mortem, naturæ eſt: vincere naturam animi fortitudine, gratiæ eſt. Omnia poteſt Paulus, ſed in eo qui ipſum corroborat. Sed quibus præſidiis

Digitized by Google

vincitur naturæ infirmitas? Si nos totos humi proſternamus, hoc eſt, ſi nihil omnino tribuamus viribus noſtris; ſi vigilemus & oremus inſtanter; ſi noſtram voluntatem divinæ voluntati ſubmittamus, dicamuſque illa ex animo, ex toto corde: *Tranſeat hic calix ſi fieri poteſt, ſed fiat non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis.*

15 Novi ego ac flevi quoſdam magna animi fortitudine præditos; qui jam coronæ proximi defecerunt, & quem diu profeſſi fuerant, abnegarunt. Quid fuit in cauſa? Dimoverant oculos ſuos ab eo qui ſolus robur dat infirmis: intermiſerant orationem, ac cæperant ad humana præſidia reſpicere. Contemplabantur ſuæ naturæ viriculas, conſiderabant aculeos, ungulas, candentes laminas, ferrum & ignem, reliquumque carnificinæ apparatum, etiam aſpectu horrendum, & cruciatuum atrocitatem cum ſuis viribus conferebant, & ideo victoriam amiſerunt e manibus. Ubi quis ita cogitat: hoc poſſum; illud perpeti non poſſum; numquam feliciter peraget martyrium. Sed qui ſe totum tradit divinæ voluntati, non alio ſpectans quam ad illius opem; is demum firmus eſt & invictus. Hoc autem fieri non poteſt, niſi adſit vera ac vivida fides, nihil hæſitans, nihil diſquirens: ne cogitaveris quanta ſit tyranni ſævitia, quanta hominis imbecillitas, ſed quanta ſit Domini virtus, qui certat ac vincit in membris ſuis.

16 Ergo ut a digreſſione reflectamus ad id quod erat conſtitutum: quemadmodum Domini mors potentior erat quam vita, ita voluit martyrum ſuorum mortem eſſe potentem. Quid enim infirmius quam vinciri, damnari, cædi, cruciari, occidi, & ad carnificis arbitrium præbere corpus? Hæc ſpecies interdum miſericordiam movet etiam ſæviſſimis tyrannis. Verum ubi jam ad monumenta martyrum, pelluntur morbi, rugiunt dæmones, terrentur monarchæ, coruſ-

cant

Digitized by Google

ſunt miracula, concidunt idola: tum apparet quam ſit efficax ac potens martyrum ſanguis. *Præſentia infirma, epiſtolæ graves*, audivit beatiſſimus gentium doctor; hoc & ad martyres recte accommodabitur; vita infirma & contemta, mors gravis ac potens. Jam non eſt par omnium martyrum in tormentis alacritas, quemadmodum nec omnes eodem genere mortis defunguntur. Tres illi beati pueri in mediis flammis invenere refrigerium, & ſepti innocuo elemento, velut in conclavi canebant hymnum Domino. Daniel item citra noxam, leonum ſodalitio eſt uſus. Beatus Andreas, ut habet, humana quidem hiſtoria, ſed ſatis probatæ fidei, gaudens ſibique gratulans ibat ad crucem. Alii diutinis ac variis cruciatibus ſubinde moriuntur, nec tam morte datur finire dolorem. Eſt igitur & illud veri martyris, hoc quoque totum arbitrio Dei committere. Novit ille quid expediat nobis, & quid ad ipſius gloriam maxime conducibile ſit. Tantum illud aſſidue cogitandum eſt: *Sive vivimus ſive morimur, Domini ſumus.* Nec ſibi quiſquam diſpliceat, ſi corpore pariter & animo ſentiat gravem ac diutinam moleſtiam: tantum fidat ei cui certat. *Is non patietur quemquam tentari ſupra id quod poteſt, ſed faciet etiam cum tentatione proventum.* Quoſdam electos interdum patitur in tormentis deficere, ut agnoſcant imbecillitatem ſuam, atque eoſdem poſt fortiſſimos reddit in certamine. Hac diſpenſatione Petrus ter abnegavit Dominum, ut edoctus quam nihil poſſet ſuis viribus, confirmaret fratres ſuos. Quomodo autem confirmaret? Ut ſibi diffiſi, fiduciam omnem collocarent in Domino.

17 Sed jam tempus eſt, ut de altero martyrii genere diſſeramus caritati tuæ, de quo etiam accuratius eſt diſputandum, quod occultum ſit & omnium temporum commune; neque enim ſemper ſæviunt Nerones, Diocletiani, Decii, ac Maximini: numquam

Digitized by Google

tamen ceſſat diabolus exercere Chriſti militiam profeſſos. Et fortaſſis erunt poſthac donante Chriſto tempora, quibus nullæ tyrannorum perſecutiones affligent Eccleſiam: numquam tamen defutura ſunt certamina, numquam martyria quibus homines pii glorificent Deum. Eccleſia quidem adhuc in hoc exſilio militans, peculiaribus gaudiis applaudit iis, qui in profeſſione nominis Jeſu animas ſuas fideliter depoſuerunt, & ad horum memorias magna cum alacritate concurritur: ſed cæleſte theatrum, Angelorum myriades & juſtorum cum Chriſto regnantium innumerabilis populus applaudunt omnibus, qui ſinceram fidem, & caritatem invictam, quam habent erga Dominum Jeſum, integritate & innocentia vitæ teſtificantur.

18 Nec ſolum profeſſione fidei, quæ juxta Paulum, ore fit ad ſalutem, glorificatur Deus: verumetiam confeſſione commiſſorum. Hæc ne temere ex nobis ipſis loqui videamur, adducenda ſunt Scripturarum teſtimonia. Ergo niſi piorum vita cederet in gloriam Dei, Chriſtus non diceret in Evangelio: *Ut videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Nec Paulus Apoſtolus ſcriberet Galatis: *Et in me glorificabant Deum.* Confirmatur hoc & per repugnantiam ex his quæ diximus. Etenim ſi nomen Dei polluitur ac dehoneſtatur impia vita ſui populi; utique bona illius vita cohoneſtatur. Damnatur apud Apoſtolum & philoſophorum impia ſapientia, *Qui cum Deum cognoviſſent, non tamen eum ut Deum glorificaverunt.* Sapientiam profitebantur, & ſummam exhibebant ſtultitiam. Itaque cum Deum eſſe profiterentur, tamen turpiter viventes & idolis ſacrificantes, falſo teſtimonio quodammodo obſcurabant Dei gloriam, quaſi nec juſtus eſſet nec verax: aut quaſi non unus eſſet, ſed multi; aut quaſi ſaxis eſſet aſſimilis. Id autem evidentius etiam teſtatur beatiſſimus Paulus,

ſcribens

Digitized by Google

ſcribens ad Corinthios: *Emti*, inquit, *eſtis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro.* Ideo Deus redemit nos pretio ſanguinis ſui, ut ſemel a peccatis expurgati, deinceps vitam ipſo dignam ageremus.

19 Ac ſymbolum imperatoris geſtamus impreſſum frontibus noſtris. Quid ſi gerens ſignum Chriſti, præſtet opera Belial; nonne dedecoratur ille cujus inſignia gerimus? Contra ſicut imperator ſibi placet de milite præſtrenuo, ſic exiſtimans illius virtutem ipſi decori & ornamento eſſe: ſic Deus gloriatur in his quos redemit, quos lavit, quos ſanctificavit, quos Spiritus donativo dignatus eſt, ſi vitæ ſanctimonia declararint, Domini gratiam in ipſis non fuiſſe vacuam. Si Paulus gloriatur in diſcipulorum pietate, gaudium & coronam ſuam illos appellans, qui nihil erat niſi diſpenſator alieni muneris: annon Dominus magis gloriatur ſuper his pro quibus mortuus eſt? Jam quod in libro Job ad hunc modum ſatanæ loquitur Dominus: *Num animadvertiſti ſervum meum Job, quomodo non ſit ei ſimilis ſuper terram, homo ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malitia?* nonne ſermonem profert de ſuo cultore gloriantis? Beatus autem Paulus ſplendidiore etiam verbo uſus eſt, ſcribens ſecundam ad Corinthios epiſtolam: *Deo autem gratia, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Jeſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco; quia Chriſti bonus odor ſumus Deo. Melius eſt nomen bonum ſuper unguenta pretioſa:* Scriptura glorioſam famam appellare ſolet ordoramenta. Non tamen Deus gloriatur hominum more, ſibi placens ac geſtiens, ſed noſtram ſalutem ſuam ducit gloriam, & ideo ſubjecit Apoſtolus: In his qui ſalvi fiunt, & in his qui pereunt. Quomodo glorificatur Deus in his qui ſalvi fiunt? quoniam in illis illuſtratur illius miſericordia. Quomodo in his qui pereunt? quoniam in his declaratur illius juſtitia.

20 Nunc

Digitized by Google

20 Nunc ipſe ſermonis curſus nos eo deduxit, ut doceamus & peccatorum confeſſione glorificari Deum. Hic occurrit protinus ex libro Jeſu Nave Achan, qui quoniam contra divinum edictum ſuſtulerat ex anathemate pallium coccineum inſigne, ac ducentos ſiclos argenti, ac linguam auream ſiclorum quinquaginta; populus Iſrael terga vertit hoſtibus. Itaque Joſue dixit Achan: *Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abſcondas.* Confeſſus, dedit pœnas, & averſus eſt furor Domini. Ea confeſſio clarificavit Dei juſtitiam ac ſapientiam. Sapientiam, quod illius oculis nihil eſſet abſtruſum: juſtitiam, quod non ſine cauſa paſſus eſſet hoſtes adverſus Iſraelem invaleſcere, quodque leges ipſius nullus hominum impune violat. Nihil erat magni quod ſuffuratus erat Achan: magnum tamen erat documentum univerſo populo, quantum periculum ſit Dei juſſa negligere, eique velle imponere quaſi quidquam illum fugeret, aut quaſi faveret prævaricatoribus. Atque ille quidem cum eſſet Judæus, ob unicum peccatum, quod ipſi leve videbatur, ſeveriſſimas pœnas dedit, lapidatus ab univerſo populo, corporis interitu ſalutem animæ redimens. Non enim judicat Deus bis in idipſum.

21 Sed quæ pœna manet illos, qui poſt tantam Evangelii lucem & gratiam, poſtea quam ſemel illuminati ſunt, guſtaverunt etiam donum cæleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti, guſtaverunt æque bonum Dei verbum virtuteſque ſæculi venturi, in multa atque immania crimina relabuntur, crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes? Qui hoc ſunt etiam miſerabiliores, quod cum tales ſint, aſpernantur tamen pœnitentiæ ſalutaris remedium, contemnunt Eccleſiam maternum gremium offerentem, & ad ſanitatis inſtaurationem invitantem. Ejuſmodi defectio quantam putas ignominiam inurit Eccleſiæ?

Digitized by Google

cleſiæ? Nec ea ignominia non poteſt pertinere ad Chriſtum qui eſt caput Eccleſiæ, & per omnia ſuum eſſe ducit, quod eſt corporis ac membrorum ipſius. E diverſo, quanta totius Eccleſiæ exſultatio, cum qui lapſus eſt, per pœnitentiam Eccleſiæ reconciliatur? Ac ne putemus hoc gaudium apud nos tantum eſſe, Dominum audiamus in Evangelio κατα Lucam loquentem: *Ita dico vobis, quod gaudium erit in cælo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta novem juſtis, qui non indigent pœnitentia.* Nam hæc clauſula finit parabolam de paſtore, qui relictis nonaginta novem ovibus, unam quæ a grege aberraverat, multo labore quæſitam ac tandem inventam, impoſuit humeris ſuis, & caulæ reſtituit. Simili ſententia claudit parabolam de muliere, quæ drachmam perditam invenerat. *Ita dico vobis gaudium erit coram Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.* Nec tamen hoc ſic accipiendum eſt, quaſi Deo & ejus Angelis gratius ſit poſt lapſum redire ad pietatem, quam citra lapſum perſeverare in innocentia: Sed Scriptura ſuo more loquitur ſecundum affectus humanos, illud teſtatum eſſe volens, Deo gratiſſimam eſſe peccatorum converſionem. *Non enim quærit mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur & vivat.*

22 Atque interdum piorum hominum lapſus quamvis enormes, divina diſpenſatione vertuntur in ſummum Eccleſiæ profectum. Sic lapſus eſt Apoſtolorum princeps: ſic Paulus gentium doctor: ſic Maria Magdalene, quibus nunc Eccleſia præcipue gloriatur, quorum lapſus ceſſerunt in ſtabilimentum ac ſolatium domus Dei. Prætérea non hic loquitur de vere juſtis, ſed de juſtitia Phariſaica, quemadmodum alibi dicit: *Non eſt opus ſanis medico, ſed male habentibus.* Et non erant ſani quibus hoc dicebat Dominus; ſed legis qualicumque obſervatione tumidi, ſibi videbantur ſani, & ideo non deſiderabant medicum.

23 Hæc

Digitized by Google

23 Hæc cum ad hunc habeant modum, deſiderate frater, conemur aſſiduis exhortationibus excitare fidelium animos, ut tota etiam vita martyrium, hoc eſt, teſtimonium reddat Deo; quod adeo negligendum non eſt, ut niſi ea præceſſerit, martyrium quod ſanguine perhibetur, non ſit martyrium. Fruſtra enim cervicem præbueris carnifici, niſi prius occideris membra quæ ſunt ſuper terram, hoc eſt, affectus qui militant adverſus ſpiritum, odium, invidiam, avaritiam, libidinem: quibus quicumque ſervit, Deum quodammodo abnegavit; & Chriſtum ore profitens, vita ſatanam Deum confitetur. Nec hic ſermo debet cuiquam videri durior, cum ſit verax ac ſalutaris: quidquid homo quivis Deo anteponit, ſibi Deum facit, nec poſſumus duobus ſervire dominis: unus enim eſt Deus ex tota anima, ex totis viribus dilgendus.

24 Quiſquis igitur ore dicit: Credo in unum Deum, & ſervit avaritiæ, aut libidini, aut luxui, ſibi mentitur, ſibique repugnat, aliud lingua ſonans, aliud animo celans, voce tantum teſtimonium perhibens Deo, cum vita ſatanam colat. Efficacius autem eſt vitæ, quam linguæ teſtimonium. *Non omnis qui dicit: Domine, Domine, intrabit in regnum, ſed qui facit voluntatem patris cæleſtis.* Habent & opera ſuam linguam, habent ſuam facundiam, etiam tacente lingua. Ideo Dominus in Evangelio κατα Joannem ita loquitur: *Opera quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me.* Quemadmodum igitur bona opera profitentur Deum: ita mala quodammodo loquuntur: *Non eſt Deus, nec ſcientia in excelſo.* Quis non contremiſcat, quis non inhorreſcat, quis non laceret veſtimenta ſua, quis non obturet aures ſuas, ſi tales voces audiat ex Chriſtiano? Quantus horror, quantus dolor occupat animos noſtros; cum quis victus tormentis, juſſus abnegare Chriſtum, abnegat, & ad Jovis ſtatuam

tuam

Digitized by Google

tuam tus adolet? Quam trepidamus metuentes ne Deus iratus fulmen in nos vibret iræ ſuæ, ne terra dehiſcens nos abſorbeat? ut interdum unius impietas, ſupplicii conſortio multos involvat; & ſunt ſcelera tam immania, ut vidiſſe quoque aut audiſſe ſit deteſtabile. Sed cur alias in ſimili crimine tam ſumus conniventes? Cur & nobis adeo blandimur & aliis? At vide quid de talibus loquitur Apoſtolus ſcribens Tito: *Profitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Idem in priore ad Timotheum de vidua quæ negligit familiam: *Si qua autem ſuorum, maxime domeſticorum, curam non habet; fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Si fidem negavit, quæ negligentius habet ſuam familiam; quid dicturum putas de his qui ſe totos dediderunt mammonæ & ventri? De Chriſtianis utique loquitur Paulus ſcribens Philippenſibus, cum ait: *Quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt.* Quos eoſdem taxat, ſcribens Romanis: *Hujuſmodi Chriſto Domino non ſerviunt, ſed ſuo ventri.* Servire, juxta Scripturarum conſuetudinem dixit, pro colere. Ventrem colunt, eum quem habent pro Deo. Jam de avaritia manifeſtius etiam pronuntiat, ſcribens ad Coloſſenſes: *Mortificate*, inquit, *membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & avaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſervitus.*

25 Execramur eos qui procumbunt ad Dianæ ſimulacrum: quanto juſtius eos execramur, qui toto pectore ſerviunt mammonæ, qui illi quotidie ſacrificant? Et ſi avarus eſt idololatra, qui pecuniæ ſtudio tenetur, qui quod hæreditate obvenit, aut induſtria partum eſt recondit, nec erogat in egenos; quid cenſendum eſt de his qui lenocinio, qui fenore, qui rapto, qui fraude, qui calumniis, qui oprimendis pauperibus rem accumulant? Atque hæc idolorum ſervitus non ſolum invenitur inter Chriſtianos, ve-

rum

Digitized by Google

rum etiam, quod gemendum eſt, inter epiſcopos. Porro temulentia adeo communis eſt Africæ noſtræ, ut propemodum non habeant pro crimine. Annon videmus ad martyrum memorias Chriſtianum a Chriſtiano cogi ad ebrietatem? An hoc levius crimen eſſe ducimus, quam hircum immolare Baccho? Mihi videtur multo gravius, ſi rem recta ratione velimus expendere. Cum tyrannus dicit: Abnega Chriſtum, & immola Jovi, & eſto amicus noſter, aut morere: ſæpe lingua negat, corde reclamante: & manus adolet tus, cum animus intus adoret Chriſtum: quamquam hoc quoque graviſſimum eſt crimen, tamen aliquam impietatis culpam elevat humanæ naturæ imbecillitas. Ibi ſatanas tibi loquitur voce tyranni: at quid tibi dicit idem per tuam concupiſcentiam? Abnega Chriſtum, & eſto dives: Sacrifica Mammonæ, & Chriſto nuntium remitte. Quid eſt quod pollicetur? aurum & argentum, inutilem materiam niſi exerceas. Nec dicit morere, ſed oblecta oculos, immo potius hoc dicit: Lucrare pecuniam ad breve tempus habiturus, & perde in æternum animam tuam. Et tamen hic ſponte ſubmittis genua ſatanæ, & abnegato Chriſto, te totum illi mancipas. Quid autem Chriſtus? Meus eſto, & vive in æternum: contemne divitias iſtas temporarias, & ego tibi centuplum reponam in hoc ſæculo, & vitam æternam in futuro. Relinque terram, & accipe cælum. Ac Deus iſta pollicens deſeritur; & diabolus tam nihili res eaſque falſo promittens, adoratur. O fœdam defectionem! O turpem idololatriam! O iniquam permutationem! Quo præmio ſollicitavit humani generis primos auctores? Oſtendit pomum, & dedit mortem. Mendacio fefellit: *Non moriemini, ſed eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malum.* Atque illi deluſi, qualem Dominum deſeruerunt, & ad quem defecerunt? A qua felicitate exciderunt, & in quas ærumnas ſemet conjecerunt?

Digitized by Google

runt? Sed idem ille tenebrarum princeps qui Evæ locutus eſt per ſerpentem, nobis loquitur per ſatellites ſuos ac miniſtros, per lenas & lenones, per eos qui pelliciunt ad amorem pecuniæ, ad ambitionem, ad voluptatem, avocantes a ſinceritate quæ eſt in Chriſto Jeſu. Idem ille loquitur nobis per concupiſcentias noſtras, quæ vivunt in membris noſtris. Nec dicit quod homo tyrannus: aut mihi obtempera aut morere; nec oſtentat carceres, catenas, uncinos, ſartagines, aut caminos incenſos, non cruces, laqueos aut gladios; ſed tantum: contemne Deum, renuntia vitæ cæleſtis hæreditati, & committe adulterium, & capies voluptatem. Sed qualem? Momentaneam & corporis tantum, quot autem amaritudinibus conditam? infamia, periculo, ſuper omnia vero ſecreto conſcientiæ cruciatu. Hæc eſt eſca diaboli, hoc auctoramentum. Stipendium porro quale eſt? Dicat majore cum fide beatus Apoſtolus: *Stipendium peccati mors eſt.* Quæ mors? Corporis, quam ſolam minitatur & inferre poteſt tyrannus homo? Non, ſed mors gehennæ, quæ finem neſcit. Plus poteſt homo tyrannus, quam diabolus. Ille quodammodo cogit hominis naturam, hic nihil aliud poteſt quam ſollicitare: dejicere non poteſt, niſi aſſentiaris, contemſiſſe viciſſe eſt.

26 Major itaque venia debetur, Chriſtum in tormentis abneganti, quam ſponte aſſentienti diabolo; cui credidiſſe, eſt Chriſtum abnegaſſe. Ille mendax eſt, & omnis mendacii pater, & illius promiſſa, quantumcumque fronte blandiantur, nihil aliud ſunt quam præſtigiæ pellicientes in exitium. Nequis itaque ſic ſibi blandiatur: Sum peccator, amo pecuniam, ſervio libidini, ſtudeo honoribus, indulgeo vindictæ, deditus ſum voluptatibus: ſed Chriſtum non abnegavi. At reclamat tibi Dominus ipſe: *Non potes duos dominos colere.* Et interim horres abominandum turificati aut

Digitized by Google

libellati cognomen, ipſe fortaſſe turificatis aut libellatis deterior. Illos humanus metus violentior, quam ut hominis natura poſſit vincere, eo compulit, ut impias voces promant lingua, reclamante conſcientia; tu tam vili mercedula ſollicitatus, ſponte deficis ad eum, a cujus tyrannide te Chriſtus ſuo ſanguine redemit: cujus jam totus es factus, quemadmodum ait Apoſtolus: *Emti eſtis pretio magno, & jam non eſtis veſtri.* Hujus militiam profeſſus es ad ſalutare lavacrum, huic dediſti nomen, hujus ſacramentis initiatus es, accepiſti donativum & pignus Spiritus ne quid dubitares de promiſſo ſtipendio, ſimulque diabolo denuntiaſti perpetuas inimicitias, renunciaſti omnibus illius pompis ac voluptatibus; exſufflaſti, juraſti in verba Redemtoris: cumque tot vitiis ſervias, tibi places quod nondum ſis turificatus aut libellatus.

27 Si quis miles juratus in verba Cæſaris, profugeret ad Turcam, & ex illius arbitrio faceret ea quæ ſciret ingratiſſima Cæſari; nonne comprehenſus ad ſupplicium raperetur ut deſertor, ut perjurus, ut perfuga? Quis autem audiret eum ita ſe defendentem: non ſum deſertor, non abnegavi Cæſarem? Annon mox audiret, quid refert ſi lingua tacuit? Reipſa abnegaſti, & pluſquam abnegaſti; qui non ſolum deſerueris militiam, verum etiam ad tyrannum & hoſtem imperatoris tui irreconciliabilem transfugeris. Merito fidelium aures abominantur apoſtatæ vocabulum: verum hoc non ibi tantum execrandum eſt, cum incenſo tuſculo, aut ſcripto libello renuntiatur profeſſioni nominis Chriſti; ſed ubicumque contemtis Chriſti legibus, obtemperatur ſatanæ. Nec enim refert quid ſonet lingua; quæ ſi ſonet Chriſtum, cum animus ſit deditus criminibus, non eſt profeſſio, ſed hypocriſis; abnegatura Chriſtum ſi metus urgeat, qui premit turificatos aut libellatos. Atque in his rebus quæ ſic inter ſe pugnant, ut neutra ferat alterius

conſor-

Digitized by Google

conſortium; quoties hanc amplectimur, illam abdicavimus; quoties unam rejecimus, alteram agnoſcimus. Cujuſmodi ſunt lux & tenebræ, bellum & pax, mors & vita, Deus & Belial; quemadmodum teſtatur & beatus Paulus in ſecunda ad Corinthios: *Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Chriſti ad Belial?* Adhæſiſſe Belial, eſt abnegaſſe Chriſtum, utcumque lingua aut habitu Chriſtum profitearis.

28 De hoc ſi quis ſimpliciorum dubitarit, dabo argumentum craſſum & evidens. Fingamus tyrannum ita loqui Chriſtiano: Incendes tus Jovi; nihil addentem nec exigentem ut Chriſtum abneget: ſi adoleverit, nonne cunctis manifeſtum erit, illum hoc ipſo Chriſtum abnegaſſe, quod Jovi fecerit thymiama, etiamſi nihil proferat impium in Chriſtum? Quemadmodum qui magicis artibus utuntur (a quo malo nos Domini miſericordia liberavit; ſicut a ceteris omnibus, quibus juxta veterem hominem quondam ambulantes tenebamur) tacite Chriſtum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus. Jam ſi Machabæi fratres una cum matre maluerunt tot cruciatibus exanimari, quam carne ſuilla veſci, ſic exiſtimantes, eum Deum legis auctorem negare, quiſquis ſciens ac volens legis præcepta violat: quo pacto ſibi blanditur, qui in luxu, temulentia, avaritia, rapinis, adulteriis aliiſque criminibus conſeneſcunt, quæ gentium etiam leges noluerunt eſſe impunita? Et cum tot modis Chriſtum abnegent, cum toties immolent dæmonibus, pro Chriſtianis haberi poſtulant? Atque in his ſunt, qui palam iſta committunt, ac propemodum etiam gloriantur in rebus peſſimis; adeo non pudet aut piget admiſſorum: & tamen audent venire in Eccleſiam ſanctorum, audent miſceri gregi Dominico. Tales interdum tolerat Eccleſia, ne provocati magis etiam perturbent populum Dei: ſed quid prodeſt

Digitized by Google

non ejici cœtu piorum, ſi merueris ejici? Nam ejici remedium eſt, & gradus ad recuperandam ſanitatem: ejectionem meruiſſe, ſumma malorum eſt. Ac fruſtra miſcetur cœtui ſanctorum in templo manufacto, ſi ſubmotus eſt a conſortio Dei, & ab univerſo corpore myſtico Chriſti.

29 Oportet autem & illud conſiderare, quantopere Chriſtiani adhorrent ab idolothytis, & ab ingreſſu fanorum, atque ab ipſis etiam ſimulacris. Cum beatus Paulus clamet, neque idolum eſſe aliquid, neque idolothytum, multo minus fanum ex lapidibus conſtructum, eſt aliquid: & tamen plurimorum animus ea religione tenetur, ut mortem oppetant citius, quam guſtent idolis immolatum: & inexpiabile piaculum eſſe ducant, ſi ingrediantur fanum Jovis aut Apollinis aut Dianæ, ſeque putent contactu ſimulacri vehementer contaminari. Equidem probo talium religionem, ſi ſibi conſtet in omnibus. Nunc, pro dolor, videre eſt quoſdam in his pæne ſuperſtitioſe trepidos, in aliis ubi gravior erat metuendi cauſa, nimium eſſe ſecuros. Per ſe non inquinat animam contactus idoli, nec ingreſſus fani, nec eſus idolothyti: ſed per ſe polluit conſcientiam amor pecuniæ, inceſtus, rapina, hypocriſis, & his ſimilia monſtra. Quam vero congruit horrere fani ingreſſum, nec horrere in templo ſancto Spiritui conſecrato victimas immolare dæmoniis? Clamat ſanctus Paulus ſcribens Corinthiis: *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus.* Rurſus in eadem epiſtola: *An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt ſancti Spiritus qui in vobis eſt, quem habetis a Deo & non eſtis veſtri?* Quod ſi Chriſtianorum pectora ſibi conſecravit Deus ut in illis inhabitet per Spiritum ſuum; illic deliciatur & inambulat, illic amat ſibi offerri victimam puram in omni loco. Et qui in hoc templum Deo

ſacrum,

Digitized by Google

ſacrum, ejecto ſancto Spiritu, inducit abominationes quas in myſtica viſione conſpexit Ezechiel; qui illic ſedem facit Mammonæ, Veneri, Como, Baccho aliiſque portentis; qui ibi dæmonibus immolat ſpurciſſimas hoſtias, veretur ingredi fanum gentium ne contaminetur? Proinde nemo ſibi fruſtra blandiatur, Deus non irridetur; conſtet ſibi noſtra religio; nec alios deteſtemur, ipſi gravioribus obnoxii criminibus: nec alibi ſimus religioſe timidi, alibi impudenter impii. Sed Chriſtum ſemel profeſſi, tota vita reddamus illi teſtimonium, & undique glorificemus illum, obedientes illius præceptis; ut in hoc cognoſcant homines quod vere fidimus illi, quod ex animo diligimus illum; & quod non ſimulate ad ſacrum lavacrum addiximus nos illius militiæ.

30 Beatus Apoſtolus prædixit, nulli pie vivere volenti in Chriſto Jeſu defuturam perſecutionem. Si deeſt tyrannus, ſi tortor, ſi ſpoliator; non deerit concupiſcentia, martyrii materiam quotidianam nobis exhibens. Poſtremo hæc ipſa mala quæ ſecum defert vita mortalium, quæque piis cum impiis communia ſunt, martyrii coronam nobis parabunt, ſi placide, ſi cum gratiarum actione pertulerimus. Neque privati ſunt martyrii gloria quicumque violenta morte conſummati non ſunt. Quis autem auſit vel Abraham patriarcham, vel hujus filium Iſaac, vel beatum Job eximere e martyrum numero? Quæ carnificinæ gravius torſerunt corpus, quam patriarchæ mentem torquebant naturæ affectus; cum incunctanter ad Dei juſſum appareret immolare filium unicum & unice carum, in quo tota ſpes erat illi poſteritatis? Quid defuit Iſaac martyrio, qui nihil obmurmurans, paſſus eſt ſe colligari & imponi buſto, nec expavit in cervicem vibratam machæram? cujus autem martyrium audebimus conferre cum his quæ paſſus eſt Job?

Digitized by Google

31 Quod ſi quis adhuc diffidit ſermoni noſtro, certe beati Pauli verbis non poterit diffidere. Is ſcribens ad Hebræos, orſus ab Abel uſque ad Gedeonem, ingentem ſanctorum catalogum recenſet, in quo plures ſunt qui non defuncti ſunt morte violenta; immo pauci ſunt qui ſic mortui ſunt; & tamen de omnibus pronuntiat: *Et hi teſtimonio fidei probati inventi ſunt*, perſpicue declarans etiam vita bona peragi martyrium fidei. Eccleſiæ quidem uſus diſcernit illos cognominibus, martyres appellans eos qui violenta morte deceſſerunt; confeſſores, qui conſtanter in cruciatibus ac minis mortis profeſſi ſunt nomen Domini Jeſu, parati mortem oppetere, vel potius martyrii ſupremam coronam ambientes. Apud Deum tamen quicumque carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis, quicumque Chriſto vere commortui ſunt, eique in baptiſmo conſepulti ſunt, ut jam non ſibi vivant, neque mundo cui ſemel mortui ſunt, ſed ei qui pro ipſis eſt mortuus; martyres ſunt, nec martyrum corona fraudabuntur: in primis autem monachi, qui vere monachi ſunt, ac virgines quæ vere virgines ſunt. Neque enim locus deſertus, ſaccus pro veſte, legumen pro cibo, neque jejunia, neque chameuniæ monachum abſolvunt; ſub his involucris interdum latet animus valde mundanus. Quod ita deprehenditur, ſi ad munus aliquod eccleſiaſticum vocentur: ibi videas quoſdam ex illis facillime vinci deliciis, impatientiores injuriarum, appetentiores vindictæ quam quivis alius ſit ex media plebe. Quid cauſæ eſt? Quoniam corpus exercuerunt magis quam animum: cum beatus Paulus doceat, quod *exercitatio corporalis ad modicum utilis ſit, pietas ad omnia valeat.*

32 Non hæc dixerim, quod improbandi ſint qui talibus modis caſtigant corpus ſuum, & in ſervitutem redigunt: ſed quod ſatanas mille inſtructus artibus, nonnunquam illudit incautis, transfigurans ſe

in

Digitized by Google

in angelum lucis, & ex hujuſmodi corporum exercitamentis inducit illis falſam ſanctimoniæ perſuaſionem; cumque intus madeant ſpiritalibus vitiis, & ſibi, & aliis habentur pii. Talis erat juſtitia Phariſæorum, cui prælata eſt judice Chriſto Publicani injuſtitia. Ita ſunt & virgines fatuæ, quæ ſolidam exiſtimant pietatem corpus habere viro intactum, cum animus avaritia, ſuperbia, invidia & obtrectatione ſit corruptiſſimus. Sunt & falſo viduæ, quæ dum vivunt in deliciis, Chriſto mortuæ ſunt. In ſumma tamen, quiſquis vere Chriſtianus, cujuſque ſtatus aut ordinis, habet certamina ſua, habet crucem ſuam; quam ſi patienter tollit, ſi conſtanter ſuſtinet, teſtimonio ſuo glorificat Dominum, tantum ne ſibi vendicet laudem bonorum operum: hoc enim non eſt glorificare Deum, ſed clarificare ſeipſum.

33 Habet unuſquiſque fidelium agones ſuos, habet adverſarium diabolum, habet agonothetam Deum, habet theatrum non ſolum Eccleſiæ & Angelorum, ſed & infidelium; quemadmodum dicit Paulus ad Corinthios: *Spectaculum facti ſumus mundo & Angelis & hominibus.* Si vincimus; gloriantur Angeli, gloriantur & fidelium Eccleſiæ, gloriatur & ipſe Chriſtus in membris ſuis. Sin vincimur ignavia noſtra; triumphat ſatanas cum angelis ſuis, inſultant nobis increduli, ac Deum contumeliis afficiunt, dicentes: Ecce qui jactant ſe redemtos a tyrannide ſatanæ, qui prædicant ſe mortuos mundo, nihilominus vincuntur a cupiditatibus ſuis quam nos, quos dicunt adhuc teneri ſub regno ſatanæ. Quid prodeſt illis baptiſmus, quo dicunt exui veterem hominem cum actibus ſuis, & indui novum qui ſecundum Deum creatus eſt? Quid prodeſt illis Spiritus ſanctus, cujus arbitrio dicunt ſe temperari? Cur ſemper in ore habent, Evangelium, Evangelium, cum tota vita diſcrepet ab Evangelii præceptis? Quanto creditis pudore ſuffunditur Eccleſia,

Digitized by Google

cleſia, cum hæc ingeruntur ab hoſtibus, nec habet quo refellat opprobria? Nonne videmus totum Eccleſiæ cœtum demittere vultus atque erubeſcere, quoties aliqua virgo quæ Chriſto nupſerat, dilapſa ex angelico contubernio, defecit ad ſtuprum aut conjugium? Quantus mœror occupat omnium noſtrum animos, ſed præcipue paſtorum, ſi quando Chriſti miles tormentis inferior, renuntiavit imperatori ſuo? Quantus autem ex adverſo ſatanæ triumphus?

34 Itaque, fratres dilectiſſimi, ſi vere diligimus Deum, ſi quotidie petimus ex animo: Sanctificetur nomen tuum; ſummo ſtudio advigilemus, necubi polluamus nomen illius, ſed & morte & vita glorificemus illum, juxta beati Pauli monita: Viventes ſine querela ut ſimplices filii Dei, ſine reprehenſione in medio nationis pravæ & perverſæ, inter quos luceamus ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes, ad gloriam Chriſti Jeſu Regis & agonothetæ noſtri, qui ſuum eſſe ducit quidquid in membris ipſius geritur. Patiamur cum illo, ut cum illo glorificemur in die Domini. Nos hic illum clarificemus apud homines, ut ille nos clarificet claritate ſua coram Angelis ſuis; *cum*, ut inquit beatus Paulus, *venerit glorificari in ſanctis ſuis. Nemo coronatur niſi legitime certaverit. Et hi qui corruptibilem coronam ambiunt, ab omnibus ſe abſtinent*, nihil non facientes quod ad victoriam conducit: quid nos facere convenit, ut aſſequamur illam immortalis vitæ coronam incorruptibilem & immarceſcibilem in cælis?

35 Hic ſi quis roget, quo pacto quis poſſit eſſe martyr ſine ſanguinis effuſione: quiſquis hoc animo ſequitur juſtitiam, ut mortem citius admiſſurus ſit, quam velit a juſtitia deflectere: huic promta voluntas pro martyrio deputabitur. Deus enim non æſtimat quemquam ex eventu rerum, ſed ex affectu. Cur enim ille fraudetur martyrii gloria, per quem non

ſtetit

Digitized by Google

ſtetit quominus martyrium peregerit? Ut contra, mercedem apoſtatæ feret, quiſquis hoc animo vivit, ut Chriſtum negaturus ſit, ſi jactura bonorum, aut corporis cruciatus, aut mors ſit accipienda. Qui ob paululum pecuniæ pejerat; an is verebitur abnegare Chriſtum, ſi tota res periclitetur, ſi intentetur infamia, carcer & mors? Qui ob febriculam ad incantatricum remedia confugit; an is malit cruciatus morte triſtiores perferre, quam Chriſto renuntiare? Immo qui toties ob brevem carnis delectatiunculam, ob momentaneam gloriam deficit a Chriſto, vitam habebit vilem pro Chriſto? Nec hunc tyrannus fecit apoſtatam, ſed ad tyrannum acceſſit apoſtata. Ut autem eſt ſimilis certandi ratio, ita iiſdem armis fratrum animi communiendi ſunt ad has pugnas quibus oſtendimus confirmandos ad martyrium. Fides eſt, quæ pugnat & ſuperat in martyribus: nec quiſquam defecit in tormentis, niſi fidei defectu.

36 Orandus igitur aſſidue Deus, ut fidem in nobis augeat: eſt enim Dei donum, & illi debetur omnis victoriæ gloria. Ingeramus illorum animis & infigamus, quam horrendum crimen ſit omnis idololatria, quam ſevere punita ſit a Deo ſub lege vetere: quot millia trucidarit Moyſes ob vitulum aureum. Deinde proponatur comparatio manifeſtæ idololatriæ, cum immolatur ſimulacris, & occultæ, cum contemto Deo obeditur per concupiſcentiam ſatanæ. Deinde conferantur inter ſe Deus fons omnis boni, & diabolus omnis malitiæ princeps. Oſtendatur & inæqualitas contubernii: in altera parte ſunt filii Dei, concives Angelorum, & hæredes beatæ immortalitatis; in altera filii Belial, ſocietas omnium dæmonum, & hæredes gehennæ. Conferatur & impar militiæ genus, comparentur diverſa ſtipendia. Hæc ſi prius fuerint perſuaſa, & intimis infixa viſceribus, facilis erit victoria. Nunc fides multis natat in labiis, cum

Digitized by Google

in corde aut nulla ſit, aut vehementer langueat. Quis enim non profitetur, quod in Deuteronomio legimus: *Audi, Dominus Deus tuus, Dominus unus eſt?* Et: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies?* Quis non quotidie recitat ore: Credo in Deum Patrem omnipotentem? At non credit in Deum qui non in eo ſolo collocat totius felicitatis ſuæ fiduciam: nec unum habet Deum ac Dominum, qui per ſcortationem, per luxum & avaritiam ſatanæ facit imperata, nec illi ſoli ſervit, qui ſervit ventri, qui deditus eſt huic mundo, qui in pravo poſitus eſt.

37 Ethnici putant plures eſſe deos, & hoc tibi videris perfectus Chriſtianus, quod perſuaſum habes unum eſſe Deum? quid magni facis? Idem credunt Judæi qui quotidie blaſphemant in ſynagogis ſuis: idem credunt dæmones & contremiſcunt. Si vere credis in Deum, crede juſtum & veracem: juſtum in remunerandis piis, & puniendis impiis: veracem in promiſſis. Crede non eſſe ſpem ſalutis, niſi per filium ejus quem pro nobis omnibus tradidit in mortem: crede nihil accidere mali poſſe iis, qui ſe totos illius voluntati tradiderunt, & in illo perſeverant. Hoc eſt credere in Deum Patrem, hoc eſt credere in Filium ejus, hoc eſt credere in Spiritum ſanctum, unum Deum, & Eccleſiam ſanctam myſticum Chriſti corpus, extra quam non eſt ſalus, & in qua non eſt pernicies.

38 Quiſquis in tali petra pedes animi fixerit, adverſus omnes tentationum incurſus ſtabit immobilis. Exempli gratia: Laceſſitus es convicio, ſuggerit tibi caro vindictæ cupiditatem; priuſquam reſpondeas, ſic cogita tecum: Hunc maledicum hominem ſubornavit diabolus, ut me dejiciat, ac dejectum perdat; ſed auſculta quid ſuadeat imperator tuus cui militas: *Beati*, inquit *mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.* Et, *Mea eſt vindicta, & ego retribuam.* Quid ſuadeat fortiſſimus

Digitized by Google

tiſſimus ille Chriſti dux Paulus: *Non noſmetipſos vin dicantes, cariſſimi, ſed date locum iræ.* Diabolus dicit Fruere vindicta, & perde vitam æternam. Deus di cit: *Vince in bono malum*, & noli reſiſtere malo; & accipe cum filio meo poſſeſſionem regni cæleſtis. Mo: diſpice, utri potius expediat obtemperare. Dicit tib per concupiſcentiam tuam diabolus: Mœchare, & fruere temporaria corporis voluptate, & eſto meus ſervus, & cohæres gehennæ. Audi potius quid dicat tibi Deus; Sperne temporariam voluptatem, & accipe centuplum bonæ conſcientiæ gaudium in hoc ſæculo, & vitam æternam in futuro: & expende utri potius ſit auſcultandum. Suggerit tibi per carnis affectum veluti per Evam ſatanas; Vive genialiter. Ex adverſo dicit Chriſtus: *Beati qui lugent; quoniam ipſi conſolationem accipient.* Ad eumdem modum de ceteris tentationibus, objice tentatori clipeum Scripturarum; in quibus tibi loquitur Deus non minore fide, quam ſi tibi coram ore ad os loqueretur. Ex his torrentibus ſume tibi lapides, quibus dejicias ſuperbum Goliath. Habes exemplum a Domino tuo, ſic ille proſtravit diabolum: nec dejicias animum ſi ſæpius invadat, ac ſubinde majoribus machinis aggrediatur: nihil poteſt adverſus eum qui tecum eſt. Dic illud Joannis: Major eſt qui in nobis eſt, quam qui in iſto mundo. Succurrat illud Domini dictum: *Confidite quoniam ego vici mundum.* His orationibus ſi Chriſti miles fuerit exercitatus ad conflictum, in dies comperiet ſuum antagoniſtam debiliorem.

39 Nec tamen remittendæ ſunt excubiæ, ſi quando hoſtis ſimulabit tranquillitatem; ſed obſervans illius inſidias, dicat cum beato Abacuc: *Super cuſtodiam meam ſtabo & gradum figam ſuper petram*, omni cuſtodia ſervans cor meum, ne qua pateat aditus obambulanti quærentique quem devoret. Tutiſſimum autem cordis munimentum eſt ſobrietas cum inſtanti oratione,

Digitized by Google

tione, jugique Scripturarum meditatione. *Omnis enim Scriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* Ex hac igitur colligendæ ſunt ſententiæ, quas ad manum & velut in procinctu habeas, ut his protinus ſerpentem caput erigentem dejicias. Nullus eſt enim animorum morbus, cui non præſens remedium divina Scriptura ſuppeditaret. Hinc comparanda ſunt exempla piorum ſed præcipue Chriſti, quibus ſe quiſque vel animet vel conſoletur.

40 Venio nunc ad illa mala quæ vel ipſam naturam hominis comitantur, vel fortuito videntur inferri. Hæc quoque pius animus, & ad pugnandum inſtructus, ſibi vertet in materiam coronæ. Exemplo faciam, quod dico, clarius. Excutitur aliquis facultatibus ſuis, ſive bello, ſive naufragio, ſive rapina. Ne protinus hic cogitet laqueum, aut rationem malis artibus ſarciendi quod periit; ſed ita ſecum loquatur: Dominus eſt qui tentat me, an diligam ipſum ex toto corde. *Ipſe dedit, ipſe abſtulit, ſit nomen Domini benedictum.* Gratias agat quod acceperit ex Domini benignitate: agat gratias quod amiſerit ad probationem fidei. Si hæc dixerit eo animo, quo dixit ſanctus Job; cum illo mercedem accipiet. Dominus æſtimat, non quantum quis perdat, ſed quam patienter: quemadmodum non reſpicit, quantum aliquis largiatur egentibus, ſed quo animo. Habet aliquis filium unice carum, eo te mors orbat prætmatura, peſtilentia ſpoliat te cariſſimis, ſponſa, liberis, amicis; ferto patienter, & dic: Domino ita viſum, & ſic fortaſſis & nobis expediebat, & noſtris; *Sit nomen Domini benedictum.* Sunt & morbi qui non minus atroces habent cruciatus, quam ulla poteſt inferre tortorum ſævitia, veluti pleuritis, iſchiaſis, podagra, paralyſis, calculus renum & veſicæ exulceratio,

ratio. Tale ſi quid acciderit, ne mens exaſperet ad impatientiam, ne lingua erumpat in voces blaſphemas, ſed cum beato David & Heli ſacerdote dicat: *Dominus eſt, faciat quod bonum eſt in oculis ipſius.* Ita mala quæ non inferuntur ob Chriſti profeſſionem, vertemus nobis in coronam, & Chriſto in gloriam. Ac fiet fortaſſe, ut Dominus noſtra tolerantia propitiatus, aut auferat afflictiones, aut mitiget; quod ſi non fit, tamen hac ratione faciemus, ut quod animo impatienti fuiſſet intolerabile, fiat patientia mitius. His atque hujuſmodi argumentis non deſinemus nos invicem exhortari, ad illuſtrandam Domini gloriam, cujus titulum & inſignia gerimus. Præſtemus illi martyrium in ſuo quiſque ſtatu & ordine, non ſolum in adverſis, verum etiam in proſperis. In adverſis agnoſcamus amorem patris flagellantis nos ad correctionem, & gratias agamus caritati qua diligit nos, ut filios, quos abdicare non vult, ſed emendatos recipere. In proſperis æque gratias agamus illius bonitati, qua conſolatur nos ut tentationum pondus poſſimus ſuſtinere: ita fiet ut tota vita noſtra nihil aliud ſit quam teſtimonium, declarans apud credentes & incredulos ſapientiam, bonitatem, miſericordiam ac veritatem Dei Patris, & Filii illius Jeſu, & Spiritus ſancti. Amen.

TRA-

Digitized by Google

TRACTATUS
DE
REVELATIONE CAPITIS BEATI JOANNIS BAPTISTÆ.

I

Narrat Joſephus vinctum fuiſſe abductum Joannem Baptiſtam in caſtellum Macheronta, ibique caput ejus truncatum fuiſſe: narrat hiſtoria Eccleſiaſtica ſepultum in Sebaſte civitate regionis Palæſtinæ, quæ quondam Samaria eſt appellata. Poſt longum vero tempus monumentum ejus pagani invaſerunt, & oſſa per campi planitiem diſſipaverunt, rurſumque collecta igne concremaverunt, & poſtea per agros cremata projecerunt. Poſtea vero advenerunt quidam monachi religioſi viri de Hieroſolymis ad locum ejuſdem monumenti, audientes ea quæ Joanni acciderant, & quidquid potuerunt ex oſſibus illius colligentes, ad patrem ſuum Philippum detulerunt Hieroſolymam, & ille tranſmiſit ea cum aliis viris religioſis Athanaſio Alexandriæ pontifici fideliſſimo. Ibique miro modo fuerunt ſervata uſque ad tempus Theophili ejuſdem urbis epiſcopi. Qui Theophilus jubente Theodoſio principe, omnia idolorum fana in illa regione Chriſto favente deſtruxit, & eccleſiam miræ magnitudinis conſtruxit, & in honorem ejuſdem ſancti Joannis Baptiſtæ conſecravit, & illius oſſa quæ ſibi direxerat ſupraſcriptus Athanaſius, in eadem eccleſia congregatis ibi vicinis pontificibus ex omni parte catervatim, omnibuſque ordinibus clericorum & populorum, honorifice conſtituit. Igitur accedente paſchali feſtivitate, decollatus eſt Joannes Baptiſta impe-

imperante nequiſſimo Herode, qui dari ſaltanti puellæ caput ejus juſſit; & multo poſt decollationem ejus, accedente illo anno quo conſtructa eſt eccleſia in nomine ejus, & oſſa ejus ibidem collocata a Theophilo pontifice, jubente Theodoſio principe, in honore ejus conſecrata eſt quarto calendas Septembris. Solemnitas namque ejus mirifice eſt conſecrata in dedicando. Caput autem illius tunc temporis repoſitum erat in loco, quo illud in abſconſo uxor Herodis depoſuerat, nemine ſciente poſtquam a filia in diſco ſuſcepit.

2 Si quis omnia plenius voluerit ſcire, chronicam Marcellini principis legat: & ibi reperiet, duos monachos ab Oriente in Hieruſalem veniſſe cauſa orationis in tempore Marciani imperatoris. Quibus monachis in viſione angelica dictum eſt: Ite ad palatium Herodis, qui quondam hic fuit perfidus princeps, introeuntes perſpicite diligenter, & ubi fumum e terra aſcendentem videritis, fodientes ibi caput Joannis Baptiſtæ incunctanter invenietis. Et ita fecerunt, & cum magno honore clanculum ſecum Hieroſolymam deportaverunt: Et non multo poſt a latronibus raptum eſt; qui mittentes in quemdam ſpecum, ibidem dimiſerunt, donec idem Joannes Chriſto auxiliante cuidam viro religioſo nomine Marcello ſacerdoti, qui in eodem ſpecu morabatur ut eremita, revelavit, dicens: Accipe caput meum, quod in hoc ſpecu depoſitum eſt a latronibus, & defer illud Juranno epiſcopo qui nunc præeſt Alexandriæ civitati poſt Theophilum Deo carum, ubi reliquiæ corporis mei requieſcunt. Et ſic fecit Marcellus Chriſto annuente. In eadem igitur ſolemnitate collectionis reliquiarum illius, & translationis, & eccleſiæ conſecrationis, allatum eſt caput Joannis Baptiſtæ ad civitatem Alexandriæ a Marcello presbytero, & datum Juranno epiſcopo, quarto calendas Septembris. Et Jurannus ſuſce-

ſuſcepit illud, collocans mirabiliter in eodem loco perpetim cuſtodiendum. Et ideo hodierna feſtivitas, collectio reliquiarum beati Joannis Baptiſtæ, non decollatio nominanda Chriſto annuente; & inventio ac revelatio capitis ejus. Jamque idem vir Domini Jurannus epiſcopus, & Marcellus ſacerdos feliciter ad Dominum ex hoc mundo in pace migraverant.

3 Annis evolventibus non plurimis, cuidam viro religioſo ſacerdoti ac monacho, Felici nomine, qui orationis gratia ab Occidentali parte in illis diebus Hieroſolymam adierat, angelica viſione dictum eſt: Felix ſurge concitus & pergens ad civitatem Alexandriæ, invenies ibi eccleſiam in honorem ſancti Joannis Baptiſtæ conſecratam, ubi caput ejus cum tribus parvulis Innocentibus reconditum eſt. Quod accipiens transfer in partibus Galliarum in regione Aquitaniæ, in locum quem tibi oſtendero. De qua viſione certus & expergefactus reverendus ſenex, gaudio ampliſſimo repletus, pergens illico ubi juſſus fuerat, ſicut ei dictum fuerat, cuncta reperiens, rectori ſui itineris grates innumeras rependit, properanſque ad locum, theſaurum ſibi a Deo deſtinatum in unius ſportellæ concluſit ſinu: ſtatimque retro iter arripiens, junctis ſibi ſociis ſeptem fratribus ſuis, qui cum eo abierant, vallanſque clam omnem regionem illam, perveniens ad littora maris invenit navem cum remigiis ac gubernaculis a Deo paratam; quam ingreſſus eſt cum theſauro & magni pretii margaritis. Igitur fratres & ſocii ejus deſcendentes cum eo in navi gratias agentes, in hymnis & laudibus Deum benedicentes, alta petunt æquora.

4 Cumque in mare iter agere cœpiſſet, Felix elevatis oculis ad cælum palmas tetendit, dicens: Domine Jeſu Chriſte, qui feciſti cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, & profundum abyſſi intueris, qui ſuper undas maris ſiccis pedibus ambulaſti, &

Digitized by Google

& Petrum mergentem manu erexiſti, & Paulum ter de naufragio liberaſti; libera nos de magnis fluctibus hujus pelagi, ut viventes benedicamus nomen tuum in ſæcula ſæculorum. Mittere etiam Domine dignare ſanctum Angelum tuum de cælis, ut ſit dux itineris noſtri, ſicut fuit quondam patribus noſtris, quando eduxiſti eos de terra Ægypti in fortitudine magna, & in manu tua valida; & perduc nos recto itinere ad locum optatum, ad ſanctas & pretioſas margaritas collocandas.

5 Hæc & his ſimilia orante beato Felice, ecce nubes lucida deſcendit ſupra navem, & de medio nubis egreſſa eſt columba ad inſtar nivis candida, & ſuper puppim navis immobilis perſtitit, tam in die quam in nocte, uſque dum in partibus Aquitaniæ ad littus maris Oceani pertingerent. Cumque non longe a terra ſe eſſe cognoviſſent, diverterunt ad portum qui appellatur Angoliſmenſis, qui eſt ſitus in pago Alnienſi. Ibique euntes de navi ad terram, pauliſper requieverunt. Moventes autem ex eodem loco, duobus milliaribus peractis, invenerunt eminus corpora mortuorum, regem videlicet Wandalorum cum omni exercitu ſuo jacentem ſuper faciem terræ, ut opinor, quaſi viginti millia virorum. Quoniam egreſſus fuerat idem populus craſſa cervice de vagatione ſua per mare cum claſſe magna, & ventus vehemens irruit in eos, & tranſvexit in partes Occidentis in ſupradictum portum Angoliſmenſem. Nunciatumque eſt Pipino regi Aquitanorum, quod gens Wandala regnum ejus invaderet: miſitque in omnes terminos Aquitanorum ac Xanctonicæ, necnon Angoliſmæ, ſive omnes terminos eorum, ut contra eos pergerent ac dimicarent; quia idem rex Pipinus tunc morabatur in territorio Alnienſi ſuper fluvium Vultronæ, in palatio quod vocatur Engeriacum, inter medios fines Pictavorum ac Xanctonicæ. Denique

cum iiſdem rex Pipinus cum omni multitudine armatorum occurreret hoſtibus ſuis, fecit Dominus ſalutem magnam omni exercitui ſuo, ita ut nullus evaderet ex hac multitudine, qui non cæde vaſtaretur. Supradictus autem rex videns ſibi a Domino auxilium de cælo fuiſſe præſtitum, & ultionem de inimicis, ita ut non minuerentur de exercitu ſuo, niſi viginti viri quos præ ceteris valde diligebat. Quos accipiens, ſingulis depoſuit feretris. Lætus pro victoria, mœſtus pro amiſſorum funeribus exercitum revocat, pergere cupiens ad propria.

6 Cumque ab hac cæde quaſi quatuor milliaribus disjuncti eſſent, figere tentoria imperat; preſſuſque ſomno, ſtratum ſuum parari in papilionibus jubet. Tunc pro laſſitudine ſomno ingruente vox divina oblata eſt, dicens ad eum: Cur te piger ſomnus ita preſſit? Noveris magni viri Joannis Baptiſtæ caput ex tranſmarinis partibus ab Oriente cum tribus parvulis Innocentibus ad hunc pagum deferri, & propter ejus meritum in hoc prœlio divinitus victoriam tibi a Deo eſſe collatam. Reſpondit ei rex Pipinus in viſione, dicens: Si tanta beneficia propter ejus meritum in me vigent, indica mihi quid agam: aut quemadmodum inveſtigare vel invenire potero eum. Reſpondit ei vox divina, dicens: Ecce poſt tergum tuum ſequuntur te ſeptem fratres in habitu peregrinorum, & unus qui ceteris præeſſe videtur, Felix vocatur. Vade in occurſum eorum cum paucis, & in humilitate cordis benigne ſuſcipe, adornataſque pretioſiſſimas margaritas pacifice tecum ducere coneris, & videbis magnalia Dei. Vir autem Domini Felix, viſa tanta multitudine cæſorum corporum, pavore perterritus, tamen de adjutorio Dei confiſus, confortat ſocios, & ut pauliſper iter agerent, admonet; divertenteſque ex adverſo, parvulum ſibi ſtatuerunt habitaculum, ut eadem nocte uſque mane in eodem permanere potuiſſent.

7 Præ-

7 Prædictus autem rex Pipinus a ſomno evigilans, intra ſemetipſum cogitare tacitus cœpit ex viſione quam viderat, quid agere deberet; recogitans quia in antiquis eſt ſapientia, & multorum peritorum prudentia. Mittenſque concitus accerſiri jubet virum prudentem ac bonis operibus pollentem, nomine Felicem, ut de tanta manifeſta viſione Dominum pulſaret, ut ei ſalubre conſilium ſuggerere dignaretur. Igitur conſilio inventum eſt, ut exutis veſtibus & calceamentis ſuis in cinere & cilicio nudis plantis incedentes, ſicuti oraculo divino admonitus fuerat, obviam famulis Dei procederent: cumque ſe mutuo conſpexiſſent, jacentes, tam ipſe quam omnes qui aderant, proni in terram tamdiu adoraverunt, quoadusque famuli Dei ad locum ubi jacebant, pertingerent. Cumque Dominum benedixiſſent, & ſe invicem ſalutaſſent, oſculum pacis ſibimet dederunt. Levanteſque ſe a terra, lacrimabiliter interrogabant ſe invicem, qua cauſa hæc quæ viderant & audierant, accidiſſent. Vir autem Domini Felix cuncta intelligens a Deo eſſe manifeſtata, retexit hiſtorias quemadmodum Hieroſolymam adierat orationis gratia, & theſaurum abſconditum divina miſericordia revelaverat. Et facta oratione, cum omnes reſpondiſſent: Amen; elevatis Felix pretioſiſſimis margaritis, capite ſcilicet Joannis Baptiſtæ & reliquiis ſociorum ejus beatorum martyrum Innocentium; cum hymnis & laudibus pſallentium dirigit chorum.

8 Quo audito cunctus exercitus qui in caſtris erat, quaſi unus vir ei obviam proceſſit, numero triginta millia virorum. Exequias vero mortuorum qui in prœlio corruerant, ſecum deferentes, petebant auxilium de cælo a Domino per præcurſorem ſuum Joannem, ut cujus reliquiæ deportarentur, divina gratia manifeſtare dignaretur; promittentes ſe tantam fidem habere, ut quidquid peteretur, ſanctus Joannes Do-

Digitized by Google

mino annuente tribuere poſſet: apprehendenteſque ſportellam, in qua beati Joannis Baptiſtæ caput continebatur, ſingulis feretris impoſuerunt, mortuos tangentes. Miro atque inæſtimabili modo mox ut tetigit oſſa jacentium, vita per mortuum mortuis reddita eſt. Surrexerunt autem eadem hora ab officio funeris viginti viri tam celeriter ac ſi a ſomno eſſent excitati; & qui a flentibus amicis portabantur ad tumulandum, iiſdem gaudentibus ad vitam redeunt. Videns autem rex Pipinus & cunctus exercitus magnalia, quæ circa eos Dominus geſſerat per præcurſorem ſuum Joannem Baptiſtam; plaudentes manibus benedicebant Dominum, qui fecit mirabilia in cælo & in terra. Vir autem Domini Felix & ſocii ejus gaudio repleti, una cum rege Pipino & exercitu ejus, levantes caput beati ac præcellentiſſimi præcurſoris Chriſti Joannis Baptiſtæ & beatorum Innocentium, cum gaudio & lætitia iter agere cœperunt. Cumque nulla mora fieret in eundo, pervenerunt ad quamdam villam, quæ appellatur Vultronia. Cumque ibidem pauliſper quieviſſent, obvius eis quidam cæcus factus eſt, qui ſtatim ſanus effectus eſt per beatiſſimi præcurſoris merita. Cumque de eodem loco eis moveri placuiſſet, arripiunt iter per viam quæ ducit ad paludem, cognomine Mathevallis. Cumque eis aliquantulum ibi requieſcere placuiſſet, ecce quidam debilis pedibus qui ſe erigere omnino nequibat, rependo ſe trahens obviam eis proceſſit. Qui invocans meritum beati Joannis, ita redditus eſt ſanitati, ut firmus & ſtabilis ſine dolore incederet cum turbis.

9 Jamque propinquantes ad locum quo tendebant, ſuper fluvium Vultronæ ad palatium nomine Engeriacum pervenerunt Audiens autem omnis populus a maximo uſque ad minimum, a viro uſque ad mulierem, omnes ſimul in unum conglobati obviam eis proceſſerunt. Cumque ibidem ante palatium regis

Pipini

Digitized by Google

Pipini perveniſſent, in baſilica beatiſſimæ & glorioſiſſimæ ſemper virginis Mariæ, cum magno fervore & ſtudio, illico ad cuſtodiendum depoſuerunt. Lætatuſque eſt univerſus populus lætitia magna, & celebraverunt ſolemnitatem hujus diei quarto calendas Septembris, & reverſi ſunt unuſquiſque ad habitacula ſua. Igitur beatus Felix & ſocii ejus cum venerando rege inter cetera Dominum deprecabantur, ut eis ſalubre conſilium ſuggereret, quonam in loco ſancta membra locarent. Ædificanteſque baſilicam, & in ea concavum ciborium cum ſex columnis marmoreis mirifici operis bene compoſitis non longe a Vultroniæ litore, ſed ut arbitror centum ſtadiis. In quo cum aromatibus & plurimis bonis odoribus condientes caput beati Joannis Baptiſtæ almi percurſoris Chriſti, & beatorum trium Innocentium corpora ſimul in hoc ciborio concluſerunt, bitumineque ſigillato munierunt. Domino autem auxiliante hoc ædificium completum eſt feliciter. Fecit etiam idem rex fontem ductorium, qui a duobus fere milliaribus per profundiſſimos terræ meatus ad palatium ejus ductus decurreret, & in ipſam baſilicam per ferrum & æs introduceretur, ac ſubtus ciborium per concavam marmoream columnam ebulliret; ibique ſacri baptiſmatis ablutio fieret: ſicque iterum ad primos aditus reflecteretur. Convocans igitur rex Pipinus & beatus Felix, pontifices & ſacerdotes, omneſque patriæ nobiles, benedicentes eccleſiam, atque in honore ejuſdem Joannis Baptiſtæ dedicando mirifice conſecrantes, prædiis ac poſſeſſionibus ſuis a progenitoribus ſibi dimiſſis eam nobiliter dotaverunt. Ordinatiſque omnibus neceſſariis, monachos ibidem Deo in perpetuum ſervituros ſtatuerunt, poſtmodum multa Domino mirabilia operante per famulum ſuum Joannem Baptiſtam. Tandem vero metam narrationi ponentes, oremus immenſitatem bonitatis Chriſti,

Digitized by Google

ut ſua potenti dextra ſuffultos nos ad æternæ quietis ſtationem perducat; qui vivit & regnat cum Patre & Spiritu ſancto per omnia ſæcula.

DISPOSITIO COENÆ, CYPRIANO FALSO INSCRIPTA.

Quidam Rex nomine Johel, nuptias faciebat in regione Orientis, in Cana Galileæ. His nuptiis invitati ſunt plures. Igitur qui temperius loti in Jordane, adfuerunt in convivio. Tunc commendavit Naaman, aquam ſparſit Amos, Jacobus & Andreas attulerunt fœnum, Matthæus & Petrus ſtraverunt, menſam poſuit Salomon, atque omnes diſcubuerunt turbæ. Sed cum jam locus recumbentium plenus eſſet, qui ſuperveniebant, quiſque prout poterat, locum ſibi inveniebat. Primus itaque omnium ſedit Adam in medio, Eva ſuper folia, Cain ſuper aratrum, Abel ſuper mulgarium, Noe ſuper arcam, Japheth ſuper lateres, Abraham ſub arbore, Iſaac ſuper aram, Loth juxta oſtium, Jacob ſuper petram, Moyſes ſuper lapidem, Helias ſuper pellem, Daniel ſuper tribunal, Tobias ſuper lectum, Joſeph ſuper modium, Beniamin ſuper ſaccum, David ſuper monticulum, Joannes in terra, Pharao in arena, Lazarus ſuper tabulam, Jeſus ſuper puteum, Zachæus ſuper arborem, Matthæus in ſcamno, Rebecca ſuper hydriam, Raab ſuper ſtuppam, Ruth ſuper ſtipulam, Thecla ſuper feneſtram, Suſanna in horto, Abſalon in frondibus, Judas ſuper loculum, Petrus ſuper cathedram, Jacobus ſuper rete, Samſon ſuper columnam, Heli ſuper ſellam, Rachel ſuper ſarcinam. Patiens ſtabat Paulus, & murmurabat Eſau, & dole-

bat

Digitized by Google

bat Job quod ſolus ſedebat in ſtercore. Tunc porrexit Rebecca pallium, Judith coopertorium, Agar ſtragulum, Sem & Japheth cooperuerunt. Recumbentibus illatus eſt guſtus cœnæ, & accepit cucurbitas Jonas, olus Eſaias, betas Iſrael, morum Ezechiel, ſycomorum Zachæus, citrium Adam, lupinos Daniel, pepones Pharao, carduum Cain, ficus Eva, malum Rachel, prunum Ananias, bulbos Lia, olivas Aaron, ovum Joſeph, uvas Noe, nucleos Simeon, acetum Jonas: accepit oxygarum Jeſus Chriſtus. Deinde ſupervenit Jacob cum filiis, & Laban cum filiabus ſuis, & ſederunt ſuper lapides: Venit & Abraham cum domeſticis ſuis & Moyſes cum cetera turba, & ſederunt foris. Tunc reſpiciens Rex invitatos ſuos, ſic ait: Unuſquiſque veſtrum veniat in veſtiarium meum, & dabo ſingulis cœnatorias veſtes; tunc aliqui ierunt, & acceperunt. Primus itaque omnium accepit Zacharias albam, Abraham paſſerinam, Loth ſulphurinam, Lazarus lineam, Jonas cæruleam, Thecla flammeam, Daniel leoninam, Joannes triclinam, Adam pelliceam, Judas argyrinam, Raab coccineam, Herodias cardinam, Pharao marinam, Enoch cælinam, Agar variam, David nervinam, Helias aeriam, Eva arborinam, Job biplagiam, Iſaias meſotropam, Maria ſtolam, Suſanna caſtaninam, Moyſes conchylinam, Abel purpuream, Levi ſpartacinam, Thamar coloriam, Azarias carbaſinam, Aaron murrinam, Judith hyacinthinam, Cain ferrugineam, Abion nigram, Anna perſicinam, Iſaac nativam, Paulus Tharſicam, Petrus operariam, Jacob pſeudoalethinam, Jeſus columbinam. At ubi diviſit veſtes, Rex reſpiciens eos, ſic ait: Non ante cœnabitis, niſi ſinguli ſingulas vices feceritis: atque ita ſibi præceptas diaconias conſummaverunt. Primus itaque omnium ignem petiit Helias, ſuccendit Azarias, lignum porrexit Sara, collegit Jephte, attulit Iſaac, conſcidit Joſeph,

Digitized by Google

puteum aperuit Jacob, hyſſopum porrexit Sepphora, ad lacum ſtabat Daniel, aquam attulerunt miniſtri, hydriam portabat Rebecca, vinum protulit Noe, utrem portabat Agar, attulit argentum Judas, vitulum adduxit Abraham. alligavit Raab, reſticulam porrexit Jeſus, pedes copulavit Helias, ferrum tradidit Petrus, eliſit Daniel, occidit Cain, ſupportavit Abacuc, ſuſpendit Abſalon, pellem detraxit Helias, ventrem aperuit Hermocrates, mediana ſuſpendit Tobias, ſanguinem effudit Herodes, ſtercus projecit Sem, aquam adjecit Japheth, elavit Heliſæus, partes fecit Phalech, numeravit Auſes, ſalem miſit Moleſſadon, oleum adiecit Jacob, in focum impoſuit Antiochus, coxit Rebecca, prior guſtavit Eva. Explicitiſque omnibus, omnes locis ſuis reſederunt. Tunc intulit panes Saul, fregit Jeſus, tradidit omnibus Petrus, intulit lentem Jacob, ſolus manducavit Eſau, intulit intritam Abacuc, totum comedit Daniel, fabam intulit Amelſad, prior guſtavit Miſael, ſed quoniam hædum coctum comederat Iſaac, & piſcem aſſum Tobias; cœpit tumultuari Æglom. Valde eſuriebat Daniel, panem petebat Hermocrates, non manducabat Joannes, nihil guſtaverat Moyſes, jejunus fuit Jeſus, micas colligebat Lazarus. Ceteri autem partes ſuas tenebant, quas ex variis venationibus acceperant. Abraham vitulinam, Eſau cervinam, Abel agninam, Noe arietinam, Eliſæus urſinam: majorem tamen partem tenebat Beniamin. Poſtmodum dedit panes Pharao, omnibus diviſit Joſeph, diſcum attulit Herodes, partes compoſuit Rebecca, intulit Jacob, diſtribuit omnibus Noe. Primus ergo ſuſtulit Joannes caput, cerebellum Abeſſalon, linguam Aaron, maxillam Samſon, auriculam Petrus, oculos Lia, cervicem Holofernes, arterias Zacharias, collum Saul, armora Agar, interanea Jonas, fel piſcis Tobias, cor Pharao, renalia Eſaias, latus Adam, coſtam Eva, ilia Maria,

Maria, ventrem Sara, vuluam Elizabeth, adipem Abel, femor Abraham, caudam Moyſes, crura Loth, pedes Jacob, oſſa collegit Ezechiel. Item Jacobus & Andreas intulerunt piſces: ſuſtulit itaque aſellum Jeſus, labeonem Moyſes, lupum Beniamin, mugilem Abel, murænam Eva, pellamidem Adam, locuſtam Joannes, gladium Cain, capitonem Abeſſalon, polypum Pharao, turpitudinem Lia, auratam Thamar, ſcarum Agar, cantharidem David, halecem Joſeph, ſaxatilem Hieremias, umbras Lazarus, ſoleam Juda, hirundinem Tobias, argentillum Judas, ſepiam Herodes, carnutam Eſau, glauculum Jonas, alopidam Jacob, ſalpam Moleſſadon, denticem Eſaias, araneum Thecla, coracinum Noe, rubellionem Rebecca, lacertum Golias, mænam Maria, & leonem Samſon. Poſuit & Jonas acetum, Moleſſadon ſalem miſit, prior intinxit Cain. Explicitiſque omnibus, dedit adipem Abel, mel Jonathas, lac Abraham, conſperſit Sara, dulcia fecit Jeſus, perminiſtravit Paulus. Sed quoniam aliquot genera vini habebant, paſſum bibebat Jeſus, Marſicum Jonas, Surrentinum Pharao, pellinum Adam, Gaditanum Moyſes, Creticum Iſaac, Adrianum Aaron, arbuſtinum Zachæus, arſinum Thecla, Albenſe Joannes, Campanum Abel, Signinum Maria, Florentinum Rachel. Saturatione vini ſopitus jacebat Adam, ebrius obdormivit Noe, ſatis biberat Loth, ſtertebat Holofernes, ſomnus tenebat Jonam, vigilavit prope gallum Petrus, ſuſcitabatur Jeſus, ſurgere quærebat Jacob, prior ſurrexit Laban. Tunc miſcuit ſcyphum Beniamin, intulit Martha, prior bibit Petrus. Sed quoniam vinum ſubduxerat Amelſad, & male miſcuerat Jonas, murmurabat Hermippus, aquam bibebat Joannes, vinum petebat Maria, non conſentiebat Suſanna, plenam ampullam ferebat Martha, ſitiebat Iſmael, ire volebat Tobias, alienum calicem bibere volebat Jacobus.

Digitized by Google

bus. Sublatiſque omnibus, aquam ad manus petebat Pilatus, tradidit Judas, miniſtrabat Martha, effudit Hermocrates, linteum porrexit Petrus, intulit lucernam Eſaias, gratias egit Simeon, benedixit Anna, intulit coronas Rachel, David hyſſopum porrexit, dedit unguentum Maria, perunxit Martha, poma intulit Adam, favum porrexit Samſon, cytharam percuſſit David, tympanum Maria, pſalterium duxit Jubal, choros duxit Judith, cantavit Aſael, ſaltavit Herodias, laudes dedit Azarias, magia luſit Mambres, riſum fecit Iſaac, oſculum porrexit Judas, valefecit Loth. Et cum vellent diſcedere; reſpiciens eos Rex, ſic ait: Nunc per omnia diem nuptiarum celebrate, & frequentate, & demutate habitus, velut pompas facientes, ſic ite in domos veſtras. Placuit vero omnibus voluntas Regis: atque ita primus omnium procedit in magiſtro Jeſus, in cuſtode Joannes, in retiario Petrus, in ſecutore Pharao, in venatore Nemroth, in delatore Judas, in hortulano Adam, in exordiario Eva, in latrone Cain, in paſtore Abel, in curſore Jacob, in ſacerdote Zacharias, in rege David, in cytharœdo Jubal, in piſcatore Jacobus, in coquo Antiochus, in aquario Rebecca, in furnitore Ananias, in beſtiario Thecla, in ſtupido Moleſſadon, in religioſo Salomon, in miniſtra Martha, in milite Urias, in inſano Herodes, in famulo Cham, in medico Tobias, in ebrio Noe, in riſiculo Iſaac, in triſti Job, in judice Daniel, in fabro Joſeph, in proſtituta Thamar, in formoſa Rachel, in odibili Lia, in domina Maria, in adverſario Amaleeh, in ſtructore Sem, in ruſticolo Eſau, in forti Golias, in piſtore Hieroboam. Sed quoniam contendebat Dina, effundebat Aaron, & nudus erat Jonas; tunc ſolem petebat Auſes ut ſiccaretur Berſabee. Quo facto juſſit eos Rex ad ſe venire; qui venerunt altera die, & munera ei obtulerunt. Primus itaque omnium obtulit arietem Abraham,

ham, taurum Thecla, oviculam Noe, camelum Rebecca, leonem Samſon, cervum Eſau, vitulum Jeſus, jumentum Jacob, currum Helias, veſtem Judith, crines Berſabee, ligna Iſaac, frumentum Joſeph, reſinam Ruben, pecuniam Abimelech, ſtrobilos Levi, capſam Moyſes, favum Petrus, copias Abigal. Sed quoniam ante diem convivii, quædam de convivio ſubducta fuerant, juſſu Regis inquirebantur ab eis. Involverat enim ſtragulum multicolorium Agar, ſigillum aureum Rachel, ſpeculum argenteum Thecla, ſcyphum bibitorium Beniamin, annulum ſignatorium Thamar, coopertorium ſubſericum Judith, lanceam regiam David, alienam uxorem abduxerat Abimelech. Tunc juſſit Rex, ut omnes qui fuerant in convivio ducerentur ad tormenta. Quo facto, primus innocens decollatur Joannes, occiditur Abel, foras projicitur Adam, timens obmuteſcit Zacharias, fugit Jacob, queritur Enoch, turbatur Abimelech, immutatur Nabuchodonoſor, deprecatur Abraham, transfertur Helias, ſupprimitur Dina, includitur Noe, impingitur Loth, ſuffigitur Jeſus, damnatur Daniel, accuſatur Suſanna, alligatur Joſeph, occiditur Martha, tollitur Abacuc, beſtiis datur Thecla, in fornacem mittitur Ananias, vinculis conſtringitur Samſon, punitur Urias, flagellatur Paulus, tenditur Eſaias, exſpoliatur Jonas, lapidatur Hieremias, excæcatur Tobias, non credebant Moyſi, ſubducitur Abiron, ſuſpenditur Abeſſalon, confunditur Rebecca, tranſducitur Agar, arguitur Pharao, relinquitur Dathan, deprimitur Chore, copulatur Iſaac, mittitur Nathan, convincitur Amalech, maledicitur Judas, dehoneſtatur Mambres, cognoſcitur Loth, interficitur Phinees, dimittitur Ophni, timens moritur Heli, comprimitur Dina, decipitur Eſau, ſubſtringitur Saul, dolet de facto Job, interrogatur Eva, neſcio clamat Cain, tenetur & negat Petrus. Sed quoniam multo-

rum

Digitized by Google

rum conſcientia erat in furto quod erat ſuſcipiens Raab, quærebat Laban, infamabatur Suſanna, arguebat Joannes, negabat Rachel, docebat Moyſes, plorabat Triphæna, obſervabat Maria, attendebat Oneſiphorus, triſtis erat Paulus, jurabat Jacob, non credebat Pharao, mentiebatur Hieroboam, pavebat Suſanna, erubeſcebat Rebecca, plangebat Hieremias. Poſtmodum ſcrutatis omnibus, inventum eſt furtum apud Beniamin, quod erat in conſcientia Joſeph. Sed poſteaquam probatum eſt Regi, quod Achar filius Charmi ſolus eſſet reus furti, juſſit eum mori, donavitque eum omnibus. Tunc occaſione accepta, primus omnium calce eum percuſſit Moyſes, abiit in complexum Jacob, veſtem detraxit Thecla, ad terram eliſit Daniel, lapide percuſſit David, virga Aaron, flagello Jeſus, medium aperuit Judas, lancea transfixit Eleazar. Tunc juſſit, uti qui mortuus eſſet ſepeliretur; & vendidit agrum Laban, emit Abraham, Joſeph monumentum fecit, & ædificavit Nachor, aromata impoſuit Maria, clauſit Noe, ſuperſcripſit Pilatus, pretium accepit Judas: quo facto gaudens clamat Zacharias, confunditur Elizabeth, ſtupet Maria, ridebat de facto Sara. Explicitiſque omnibus domos ſuas repetierunt.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX II.

CYPRIANI ANTIOCHENI OPERA.

Digitized by Google

ΜΕΤΑΝΟΙΑ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ.

Οσοι τοις τȣ Χριϛȣ μυϛηριοις προσκοπτετε, τοις ἐμοις δακρυσιν ἐπιβλεψατε, και γνωτε παντων των ἐμφερομενων ἐν αὐτοις την δυναμιν. ὁσοι τοις δαιμονικοις ἐπιτερπεσθε τροποις, παρ᾽ ἐμȣ μαθετε την ματαιοτητα των ἐν αὐτοις χλευασματων. οὐτε γαρ ὑμων ἐμȣ δεισιδαιμονεϛερος ποτε γενεσθαι δυνησεται, ουτε διερευνησασθαι τα περι θεων των λεγομενων, οὐτε ἐφικεσθαι της παρ᾽ αὐτων ἐνεργειας. ἐγω εἰμι Κυπριανος, ὁ ἐξ ἀωρλων ὀνυχων ἀνατεθεις τω Απολλωνι κειμηλιον, μυηθεις ἐτι νηπιος την τȣ δρακοντος δραματȣργιαν. Επτα οὐπω ἠμην ἐτων ὀτε και τοις τȣ Μιθρȣ προσηλθον μυϛηριοις, και ὡς Αθηναιος ἐπηλυτος ὠν, ὑπο δε των γεννησαντων με δια σπουδης πολιτης γενομενος, ἐτι ὠ δεκα ἐτων, ἐδαδουχησα τη Δημητρα, και της κορης το λευκον πενθος ὑπεμεινα, και της ἐν τη ἀκροπολει Παλλαδος τῳ δρακοντι ἐλειτȣργησα, εἰς προκοπην νεωκορȣ καταϛας. ἐγενομην και ἐν τῳ Ολυμπιῳ ὀρει, των θεων, ὡς λεγουσιν, οἰκητηριον, και ἐμυηθην ἠχȣς ὁμιλιων και ψοφων διηγησιν. εἰδον ἐκει φανταζοντα πρεμνα, και ποας ἐνεργειν δοκουσας θεων ἐπισκοπαις. εἰδον ἐκει ὡρων διαδοχας, πνευματων ὑπαλλασσοντων, και ἡμερων διαφοροτητα ὑπο τινων ἐνεργειων ἐναντιων συνιϛαμενων. εἰδον ἐκει χορȣς δαιμονων ὑμνȣντων, και ἀλλων πολεμȣντων, και ἑτερων ἐνεδρευοντων, ἀπατωντων, συγχεοντων, και ἑκαϛȣ θεȣ και θεας ἐθεασαμην ἐκει την φαλαγγα, μεινας αὐτοθι ἡμερας τεσσαρακοντα. ὁποθεν ὡς ἐκ βασιλειων ἀποϛελλονται τα πνευματα, ἐνεργειν ἑκαϛον αὐτων ἐν τη γῃ και ἐν πασι τοις ἐθνεσι. και ἐσιτουμην ἀκροδρυα μονον μετα δυσιν ἡλιου. και δη ὠν ἐτι ἐτων πεντεκαιδεκα ἐμυȣμην την ἑκαϛȣ αὐτων ἐνεργειαν

γειαν

Digitized by Google

CONFESSIO SIVE POENITENTIA. SANCTI CYPRIANI.

I.

Quicumque Chriſti myſteriis infenſi eſtis, lacrimas meas aſpicite, & quam vim habeant quæcumque his myſteriis continentur, cognoſcite. Quicumque dæmonum delectamini inſtitutis, diſcite a me ludibriorum, quæ in illis deprehenduntur, vanitatem. Neque enim veſtrum quiſquam ſuperſtitioſior umquam eſſe poterit, aut accuratius eos qui dicuntur deos inveſtigare, eorumque efficientiam aſſequi. Ego ſum Cyprianus, qui a teneris unguibus donum Apollini conſecratus ſum, & adhuc infans draconis artibus initiatus. Nondum annos ſeptem natus eram, cum & ad Mithræ acceſſi myſteria; & cum Athenas veniſſem, & parentum meorum cura & ſollicitudine civis factus fuiſſem, annos natus decem in Cereris myſteriis facem prætuli, & clarum puellæ luctum ſuſtinui, ac Palladis in arce draconi miniſtravi ad munus æditui evectus. Veni etiam in Olympium montem, deorum, ut dicitur, ſedem; & initiatus ſum ſonis ſermonum, ac ſtrepituum narrationibus. Vidi illic in phantaſia arbores & herbas, quæ deorum præſentia operari videntur. Vidi illic horarum ſucceſſiones, ſpiritibus vices exercentibus, & dierum diſcrimen a contrariis quibuſdam efficientiis conſtitutum. Vidi illic choros dæmonum canentium, & aliorum bellum gerentium, & aliorum inſidiantium, decipientium, permiſcentium; ac dei & deæ cujuſque conſpexi illic phalangem, dies quadraginta ibi commoratus; unde velut ex regia quadam mittantur ſpiritus, ut unuſquiſque in terra & in omnibus gentibus operetur: fructibus tantum veſcebar poſt ſolis occaſum, & uniuſcujuſque illorum efficaciam

edoce-

Digitized by Google

γειαν ὑπο των ἑπτα ἱεροφαντων. λιαν γαρ οἱ ἐμοι γονεις ἐσπευδον με ἐπιγνωναι τα γης, ἀερος και θαλασσης, οὐ μονον τα κατα φυσιν φθορας και γενεσεως ποων και πρεμνων και ϛοματων, ἀλλα και ἐν πασιν αὐτοις ἐνεργειας, ἁς ὁ ἀρχων του αἰωνος τουτου ἐνετυπωσεν, ἐναντιουμενος προς την του Θεου διατυπωσιν.

Ηλθον και ἐν Αργει ἐν τη της Ηρας τελετη, ἐμυηθην ἐκει βουλας ἑνοτητος, ἀερος προς αἰθερα, και αἰθερος προς ἀερα. ἁμα δε και γης προς ὑδωρ, και ὑδατος προς αερα. ἐφθασα και ἐν τη Ιλιαδι, και την ταυροπολιν Αρτεμιν κατελαβον ἐν Λακεδαιμονι, ἱνα μαθω ὑλης συγχυσιν και διαιρεσιν, και μετεωρισμους λοξων και ἀγριων διηγησεων, και τα κατα μαντικην κατειληφα παρα Φρυγων, και ἡπατοσκοπιαν ἐμαθον. και ἐν βαρβαροις οἰωνισμον, και τετραποδων καμπτας, και γνωϛικων κληδονισμους. και φωνην τρισμου παντος ξυλου, και λιθου, και νεκρων ἐν ταφοις, και θυρων ψοφους, και παλμους μελων ἐγνων, και αἱματων φορας ἐν τοις σωμασι κατ' ἐνεργειαν, και μυρμηκιασμων συϛασεις ἀνατασεις, και βολας λογων και ἀριθμων εἰς λογους, και λογων εἰς ἀριθμους. και ἐπιπολαιους κακωσεις σωματων, ὡς φυσικας, και τας φυσικας ὡς ἐπιπλαϛους, και ὁρκους ἀκουομενους και μη ἀκουομενους, και συμφωνιας εἰς ἐναντιωσιν. και οὐδεν ἐν γη και ἐν θαλαττη, και ἐν ἀερι με ἐλαθεν, οὐτε φασματικον, οὐτε γνωϛικον, οὐτε πολυτροπον, οὐ μηχανικον, οὐκ ἐντεχνον ἀχρι της των γραφων μεταφορας μαγγανικης, και των τοιουτων ἁπαντων.

Μετα τα τοιαυτα εἰκοσι γενομενος ἐτων, παρ' Αιγυπτιοις εἰς Μεμφιν ἠλθον, κἀκει των ἀδυτων λαμβανω πειραν, ἐν οἱς προς τα περιγεια ἑνουνται, και κατα ποιον ἀποτροπαιοι εἰσι τοπον, και τισιν ἐπιτερπονται ἀστροις και θεσμοις και πραγμασι, και ἐν τισι φυγαδευονται. πως σκοτος τηρουσι, και ἐν τισι πραγμα-

σιν

Digitized by Google

edocebar a ſeptem ſacrorum antiſtitibus, cum annos nondum quindecim impleviſſem. Id enim parentes mei valde ſtudebant, ut cognoſcerem quæ in terra & in aere & in mari; nec naturales tantum herbarum & arborum & corporum generationes & corruptiones, ſed etiam inſitas his omnibus virtutes, quas princeps hujus ſæculi impreſſit, ut Dei conſtitutioni adverſetur.

2 Veni etiam Argos in Junonis ſacris. Vidi ibi aeris cum æthere, & ætheris cum aere, ſimul etiam terræ cum aqua & aquæ cum aere unitatis conſilia. Penetravi etiam in Iliadem, & ad Tauropolon Artemidem, quæ eſt Lacedæmone, acceſſi, ut materiæ confuſionem & diviſionem diſcerem, & obliquarum & atrocium enarrationum ſublimitates; divinationem a Phrygibus & haruſpicinam accepi, auſpicia apud Barbaros, & quadrupedum flexiones, & peritorum ominationes, & ſtridoris vocem ligni omnis ac lapidis, & mortuorum in ſepulcris, ac oſtiorum ſtrepitus & membrorum palpitationes cognovi, & ſanguinis in corporibus motus ſecundum efficientiam, & pulſationum contractiones & extenſiones, & ſubductiones rationum, & numerorum in rationes & rationum in numeros, & ſimulatos corporum morbos quaſi naturales, & naturales quaſi ſimulatos, & juramenta quæ audiuntur nec tamen audiuntur, & conſenſiones ad diſcordiam: nec quidquam in terra aut in mari aut in aere me latuit, ſive phantaſia, ſive ſcientia, ſive variis modis, ſive machinatione aut artificio contineatur, uſque ad ſcripturarum per præſtigias tranſlationem, & alia ejusmodi omnia.

3 Poſtea annos natus viginti Memphim in Ægyptum veni, ac ibi in adyta admiſſus, cognovi quæ ſit eorum (dæmonum) cum terrenis rebus communicatio, quibus in locis averrunci ſint, quibus delectentur aſtris & legibus & rebus, quibus fugentur; quomodo tenebras ſervent, & quibus aliis in rebus re-

σιν ἀλλοις την ἀντιστασιν ἐχουσιν. ἐγνων ἐκει ποσοι ἀρχοντες σκοτους εἰσι, και πως ἐν ψυχαις κατορθουσι και σωμασιν ἑαυτων κοινωνιαν ἐχουσι, και ποια ἐνεργεια δι' αὐτων κατορθουται, δρομος, γνωσις, μνημη, φοβος, τεχνη ἐνδολος, ἀθρυλλητος ὁρμη, ληθη και ὀχλου παιγματα, και τα τοιουτοτροπα. ἐκει ἐγνων σεισμων και ὑετων ὁμοιοτητα, και γης και θαλασσης ἐπιτετηδευμενην ὁρμην, ὡς ἀν εἰς ἐναντιωσιν της ἐποπτικης κινησεως του θεου. ἐκει εἰδον γιγαντων ψυχας ὑπο σκοτους τηρουμενας, και φασματικως ὀρθουσας γην, ὡς ἀν τις ἐπ' ὠμων φερῃ φορτιον βαρυτατον. ἐκει εἰδον δρακοντων κοινωνιας μετα δαιμονων, και την ἐξ αὐτων προϊεμενην πικριαν εἰς ὀλεθρον των ἐπιγειων. ὁθεν μετεχοντα τα ἀερια πνευματα τους ἀνθρωπους τα πανδεινα διατιθενται, ὡς βοηθειας ὑλικης ἀπολαυοντα. εἰδον και γην βαρουμενην ὑπο πνευματος, και μη χαλωμενην ἐπι του ὑδατος, δια την ἐπαναφοραν των στηριγματων αὐτης των φυσικων. ἠλθον ἐν χωρᾳ ὁπου αἱ ἰδεαι των μεταμορφωσεων τοις δαιμοσι γινονται. ἡν ὁ δρακων ἀντιδιατασσομενος τῃ θεια διατυπωσει προς την της πλανης παραταξιν ἐπιτυδευσε. δι' ὡν τα πονηρα πνευματα λειτουργουσι τοις συσπουδοις αὐτων ἐν ἀσεβειᾳ ἀνθρωποις. ἐκει εἰδον πως συνισαται ἀσεβης εὐσεβεια και ἀλογος γνωσις, και ἀδικος δικαιοσυνη, και συγκεχυμενη καταστασις. ἐκει εἰδον εἰδος του ψευδους, μορφην ἐχον παμποικιλον, και το εἰδος της πορνειας τριμορφον, αἱματωδες, ἀφρωδες, σιπαδες. εἰδος ὀργης, πετρωδες, ἐρημον, και τραχυ και θηριωδεστατον. εἰδος δολου, πυκνον, συμφυτον, πολλαις γλωσσαις κατακομον. εἰδος μισους τυφλον, ἐχον τεσσαρας ἐν τῳ ὀπισθοκρανιῳ ὀφθαλμους, φευγοντας ἀει το φως, και ποδας ἐχον πολλους εὐθυς ἠρτημενους ἀπο της κεφαλης, και μη ἐχον κοιλιαν δια την ἀσπλαγχνον ὁρμην. εἰδος φθονου ὁμοιον τῳ ζηλῳ, διαφερομενον δε ὁτι την γλωσσαν προσφερει ὡς δρεπανον. εἰδος πονηριας εἰδον ἐκει, λεπτωδες, το πολυοφθαλμον, ἀντι των κορων βελη ἐχον, προς ἐπιβουλην την ὁρμην κεκτημενον. εἰ-

Digitized by Google

ſiſtant. Cognovi illic quot ſint tenebrarum principes, & quomodo illis ſuccedat in animabus & corporibus quæ cum illis communicationem habent, & qualis per eos ad exitum perducatur efficientia, curſus, ſcientia, memoria, metus, ars doloſa, tacitus impetus, oblivio & turbæ ludibria, & alia ejuſmodi. Vidi illic terræ motuum & pluviarum ſimilitudinem, & terræ ac maris motum de induſtria excitatum, ut inſpectrix Dei motio interpelletur. Vidi illic gigantum animas ſub tenebris detentas, & in phantaſia ſuſtinentes terram, velut ſi quis graviſſimum onus humeris ferat. Vidi illic draconum cum dæmonibus communicationes, & emiſſam ex illis amaritudinem ad rerum terrenarum perniciem; unde participes aerei ſpiritus peſſime homines afficiunt, utpote materiæ auxilio adjuti. Vidi & terram a vento gravatam, nec in aqua demerſam propter erectionem naturalium ejus fulcrorum, quam draco, qui divinæ conſtitutioni adverſatur, ad fraudem inſtruendam elaboravit. Veni etiam in locum ubi ideas transfigurationum habent dæmones, per quas nefarii ſpiritus hominibus in impietate ſecum fœdere conjunctis miniſtrant. Vidi illic quomodo conſiſtat impia pietas & rationis expers ſcientia, & iniqua juſtitia, & confuſus ſtatus. Vidi illic ſpeciem mendacii formam habentis omni genere variatam, & ſpeciem fornicationis triformem, ſanguineam, ſpumoſam, pinguem: ſpeciem iræ petroſam, deſertam, & aſperam & efferatam: ſpeciem doli coagmentatam & concretam, pluribus linguis comantem: ſpeciem odii, cæcam, habentem quatuor oculos in occipite ſemper lucifugos, ac multos pedes protinus ex ipſo capite ſuſpenſos; ſine ventre ob viſcerum expertem animi affectum: ſpeciem invidiæ ſimilem æmulationi, in eo tamen diſcrepantem quod linguam inſtar falcis proferat. Vidi illic ſpeciem improbitatis tenuem, multos oculos habentem & pro pupillis ſa-

Digitized by Google

εἶδος ἀπληςειας, κεφαλην ἔχον ςενην και μακραν. ςομα δὲ εἶχε και ὄπισθεν και προς τῳ θωρακι την γην ἀνιμωμενον, και τȣς λιθȣς, και λεπτοτερον ἐγινετο, μηδεν προσιεμενον εἶδος. γριποτητος, ὀξυ ὅλοντο σωμα ἔχον κατα την ἄρπην, και τας κορας των ὀφθαλμων ἔχον συνδυνȣσας εἰς ἔκλειψιν. εἶδος ἐμποριας, ἀκορδον, γοργον, ῥυπουν, ἔχον ἐπι τȣ νωτȣ δεσμον περιεχοντα πασαν αὐτȣ την ὑποςασιν. εἶδος ματαιοτητος, εὔτροφον, εὔσαρκον, μη ἔχον δὲ ὀςα το συνυλον. εἶδος εἰδολολατρειας, ὑψιπετες, τα πτερα ἔχον ἐν τη κεφαλῃ, και παντα σκεπειν ἐπαγγελλομενον, μηδὲ ἓν μελος ἔχον ὑπ᾽ αὐτων σκιαζομενον. εἶδος ὑποκρισεως, ὅλον πεπονηρευμενον, και ἔχον ςερνα μεγαλα, ἀλλα λεληθοτως διαῤῥεοντα, και ὡς ἐπι των ἀνεμιων εἰς μυρια περιςρεφομενον. εἶδος ἀνοιας, νεον, ἀῤῥενοθηλυ, γυμνον, ἀναιδες, ἀπεριςατον. εἶδος προπετειας, γλωσσαν ἔχον μακραν τȣ ἄλλȣ σωματος. εἶδος μωριας, κεφαλην ἔχον καρτιον, καρδιαν χαυνην διαχεομενην, και μηδεν βαςασαι ἰσχυȣσαν. και ἑκαςȣ ἐλαττωματος εἶδον ἐκει μορφην, ἣν ἕκαςος δαιμων ἐνδυομενος ἐπι τον κοσμον προΐεται. τριακοσια ἑξηκονταπεντε παθων εἴδη εἶδον ἐκει, και της κενοδοξιας και κενης ἀρετης, και κενης σοφιας, και κενης δικαιοσυνης, ἐν οἷς πλανωσι τȣς Ελληνων φιλοσοφȣς. ὅλως γαρ ἐςολισμενα εἰσιν, ἀλλ᾽ ὑποςασιν ȣ̓κ ἔχȣσι. τα μεν ὡς κονιορτος, τα δε ὡς σκια θαττον διαῤῥεοντα. ἐν γαρ τοις τριακοσιοις ἑξηκονταπεντε παθεσι τα δαιμονια ἐνεργειν παρασκευαζȣσιν εἰς ἀποπλανησιν. και ἵνα μη τα πολλα λεγων πολλας βιβλȣς καταγραψωμαι, βραχεα εἰπων ἐκ των πολλων, την σπȣδην της ἀσεβειας μȣ ὑμιν παραινιττομαι.

Τριακοντα ἐτων ἤδη γεγονως, παρ᾽ Αἰγυπτȣ ςελλομαι προς τȣς Χαλδαιȣς, ἵνα μαθω τȣ αἰθερος την ὁρμην, ἣν αὐτοι ȣ̓τοι ἐπι πυρος λεγȣσιν, οἱ δὲ ἀκριβεις αὐ-

των

Digitized by Google

gittas, impetu ad inſidias inſtructam. Speciem avaritiæ anguſtum & longum caput habentem, atque os a tergo & ad pectus terram & lapides exhauriens; ſed tamen eo tenuior fiebat, nihil adſciſcens. Speciem triſtitiæ totum corpus acutum habentem inſtar falcis, & pupillas oculorum ſuccumbentes, ita ut deficere videantur. Speciem mercaturæ invenuſtam, velocem, ſordidam, ferentem dorſo faſciculum, qui totam ipſius ſubſtantiam complectitur. Speciem vanitatis nitidam & pinguem, ſed oſſibus omnino carentem. Speciem idololatriæ altius volantem, ac pennas habentem in capite, ſeque omnia obtecturam promittentem, ſed ne unum quidem membrum habentem, quod his alis obumbretur. Speciem hypocriſis totam improbe agentem, magnumque pectus habentem, ſed quod ſenſim diffluit, & velut ea quæ vento moventur, in partes propemodum infinitas circumfertur. Speciem amentiæ, juvenem, maſculofeminam, nudam, impudentem, fatuam. Speciem temeritatis, linguam habentem procul a reliquo corpore: ſpeciem ſtultitiæ caput obliquum habentem, cor laxum & diffluens, quodque nihil ferre valeat. Vidi illic ſingulorum vitiorum formam, qua quiſque dæmon indutus in mundum prodit. Vidi illic trecentas ſexaginta quinque vitiorum ſpecies, & inanis gloriæ, & inanis virtutis, & inanis ſapientiæ, & inanis juſtitiæ, quibus Græcorum philoſophos decipiunt. Omnino enim ornata ſunt, ſed ſubſtantiam non habent, nunc inſtar pulveris, nunc inſtar umbræ cito diffluentia; nam in trecentis ſexaginta quinque vitiis dæmones operationes ad decipiendum inſtruunt. Sed ne pluribus dicendis multos libros conſcribam, pauca de multis referens, meum vobis impietatis ſtudium ſubindico.

4 Annos jam triginta natus ex Ægypto proficiſcor in Chaldæam, ut diſcam vim aeris, quam ipſi quidem in igne, qui autem inter eos accuratiores ſunt,

Digitized by Google

των ἐπι φωτός· παρ᾽ αὐτων ἐγνων ἀςερων ὡς ἐπι βοτανων διαφορας, και χορους ἀςρων, ὡς ἐπι πολεμων διαταγαις. οὑτοι μοι κατελεξαν οἰκους ἑνος ἑκαςου, και κοινωνιας, και τροφας και πωματα, και συνουσιας νοερας ἐπι φωτος ἀνθρωποις τελουμενας. οὑτοι μοι διειλαντο αἰθερα τροποις τριακοσιοις ἑξηκονταπεντε, και φυσιν ἑκαςον ἐχοντα κοινωνον ἐνεργειας ὑλικης. και συμβουλια χρωμενους τη του ἀρχοντος διαταγη, και παραμηνυοντα την βουλην τοις κινημασι, και κρυπτοντα μυςικην ἐντολην, και πειθομενα λογοις πραγματικοις τοις ἐκ θυσιων και σπονδων. τινα δε μη πειθομενα, ἀλλα διαθεσιν τηρουντα προς την βουλην του φωτος. ἐδειξαν δε μοι πως ἐπειθησαν μετεχειν σκοτεινης βουλης, και ἀντιπαρασχειν βουλην φωτος εἰς ἐπικρατησιν. εἰδον τους μεσιτας, και ἐθαυμασα, ὁτι και ἐν τοις ἀεριοις του σκοτους πνευμασιν ὁ βιος κατακερματιζεται. ἐγνων τας προς ἀλληλους διαθηκας, και ἐξεπλαγην ὁτι ὁρκοις ἰδιοις κεκρατηνται. ἐκει διαθεσεις, ἐκει ἐντολαι, ἐκει σπουδη και ἐννοια, ἱνα της μετουσιας αὐτων ἀπολαυσωσιν, ἡν ὁ ἀρχων σοφια δεινη ἐξευρεν. ἐκ γαρ ἀερος τον νουν ἐπληρωσε συνεσεως, ἐκ δε γης την γλωσσαν δολιοτητος, ἐκ δε των καταχθονιων την προαιρεσιν κακουργου πραξεως. και οὑτως ἀπησχολησε τον παντα χρονον, ἀποστηναι πιςεως και θεου και της εὐσεβειας αὐτου. παντα ἐν τη πλανη ἐνεπορευσατο. παντα συνεχει, και αὐτος ἐν πηγη ματαιοτητος βασιλευει της ἀνομιας.

Εμοι πιςευετε, ὁτι αὐτον τον διαβολον ἐθεασαμην, ἐμοι πεισθητε, και ἠσπασαμην αὐτον, και συνελαλησα, και των παρ᾽ αὐτῳ τα πρωτα ἐχοντων ἐνομισθην. εὐφυες με μειρακιον προσειπε, νεον Ιαμβρην, εὐτονον εἰς λειτουργιαν, ἀξιον της κοινωνιας ἐκεινου. ἐπηγγειλατο με ἀρχοντα ποιησειν μετα την του βιου τελευτην, ἐν πασι τοις κατα τον βιον συνεργειν. Διο ὡς τιμην ἐχοντι μοι παρ᾽ αὐτω, και φαλαγγα δαιμονων ἐνεπιςευσεν. Ανδριζου, μοι ἐξιοντι ἀνεβοησε, σπουδαιοτατε Κυπριανε, και προσ-

πεμψε

Digitized by Google

in luce poſitam dicunt. Ab his cognovi aſtrorum, veluti herbarum, diſcrimina, & choros velut inſtructas acies. Hi enarraverunt mihi domum uniuſcujuſque & communicationes, & cibos & potus, & ſpiritales cum hominibus in luce congreſſus. Hi diviſerunt mihi ætherem in partes trecentas ſexaginta quinque, & unumquemque (dæmonem) natura præditum materialis virtutis participe, & principis mandato obſequentem, motibus conſilium indicantem, & ſecretum mandatum occultantem, & efficacibus per ſacrificia & libationes verbis obtemperantem; quidam tamen non obediunt, ſed affectum ſervant ad lucis conſilium; demonſtraverunt mihi quomodo adducti fuerint, ut participes eſſent conſilii tenebrarum, aut conſilium lucis ad imperandum opponerent. Vidi mediatores, & miratus ſum in ipſis etiam aereis tenebrarum ſpiritibus vitam in minutiſſimas partes diſtrahi; cognovi eorum inter ſe pacta, & obſtupui quo peculiaribus juramentis teneantur. Illic affectiones, illic mandata, illic ſtudium & cogitatio, ut illius communicationis participes fiant, quam princeps, aſtuta ſapientia invenit; nam ex aere mentem implevit prudentia, ex terra linguam dolo, ex infernis voluntatem pravis actionibus; ſicque tempus omne in eo inſumit, ut a fide & a Deo ejuſque cultu abducat. Omnia per fraudem molitus eſt, omnia confudit, ac ipſe in vanitatis fonte regnum iniquitatis tenet.

5 Credite mihi, diabolum ipſum vidi, credite mihi, amplexus ſum illum & collocutus, & unus ex illis, qui primas apud eum habebant, exiſtimatus ſum. Ingenuum me adoleſcentem ſalutavit, novum Jambrem, firmum & habilem ad miniſterium, ipſiuſque communicatione dignum. Promiſit facturum me principem poſt vitæ finem, ac in omnibus viventi adfuturum. Quapropter cum in honore eſſem apud illum, phalangem dæmonum mihi commiſit. Macte ani-

Digitized by Google

πεμψε με ἀνας ας, ὅπερ και παντες ἐθαυμασαν. διο και παντες οἱ ἀρχοντες αὐτε ὑπηκυον μοι, εἰδοτες την τιμην με την παρ᾽ αὐτῳ. ἠν δε το εἰδος αὐτε ὡς ἀνθος χρυσιε τιμιοις λιθοις κεκοσμημενον, και την κεφαλην ἐςεφανωτο λιθοις συμπλεκομενοις, ὡν αἱ ἐνεργειαι τοπαδιον ἐκεινο κατηυγαζον. και ἡ ςολη ἐκ ἀνομοιος. και ἐσειε τον χορτον περιςρεφομενος. πολλη δε ἡ περι τον θρονον αὐτῳ παραςασις διαφορον ταγματων κεκλικοτων προς ὑποταγην αὐτῳ τας ἰδεας και ἐνεργειας. ἀλλα και ἐνεδεικνυτο ὡς τον τοπον φωτιζει και ἐφανταζεν, ἐ μετριως καταπληττων ἀπαντας. και γαρ ἐν πασιν ἀςροις και ἐν φυτοις, και ἐν τοις τε Κυριε κτισμασιν ὁμοιοτητας ἑαυτω παρεπλεξε προς πολεμον Θεε και των ἀγγελων αὐτε παραταττομενος. δι᾽ ὡν ἐδοκει τες ἀνθρωπες πλαναν ὡς Θεος, μηδεν ἐχων ἐν ὑποςασει. τα δε παντα ζωγραφια σκιωδει οἰομενος ὑφιςαν και προβαλλεσθαι. ὁθεν ὁταν φαινωνται ἐν μορφαις οἱ δαιμονες, διαλυονται. σπεδαζεσι γαρ καν δια των εἰκονων δεικνυναι αὐτων την ἐξεσιαν.

Πως δε ἐχει των σκιων τετων ὑλην ἐρω. ὁτι ἐκ ἀλλοθεν, ἀλλ᾽ ἡ ἐκ των θυσιων. αἱ γαρ ἀναθυμιασεις ἐκ των κνισσων ἐκεινων γινονται αὐτω, ὡς ἐριον και λινον και ἱςωνες και βαμματα, τεχνη τε ναυ και ἐργασια. και ἐν αὐτοις ἑαυτες ἀμφιεννυσι ταις σκιαις αὐτων ἀντι μορφων χρωμενοι. δια τετο αἰτει θυσιαν, ἀχρι και μυρμηκος, και ὑδατα ἀπαιτει και ἐρια και καρπες, και παντα τα ἐπι γης, ἱνα ἐχη ἐν αὐτοις των φαντασιωδων σκιων την ἀποχρησιν. ὡσπερ ἐν των θανοντων τας μνημας ἐμμορφες ἐχομεν ἐν διανοια, και ὁρωμεν αὐτες μη φαινομενες, και μη ὁμιλεσι συνομιλεμεν, ἐτω και ὁ διαβολος των ἀφιερωμενων αὐτῳ τας μορφας ἀνατυπεμενος, ἑαυτω τε και τοις ἑαυτε περιτιθησιν, ὑετον διδες, ἀλλ᾽ ἐχ ὑδωρ. ποιων πυρ, ἀλλα μη καιον. διδες ἰχθυν, ἀλλ᾽ ἐ τροφην. και χρυσον δωρεμενος ἀλλ᾽ ἐκ ἐνυπαρκτον. και γαρ

ἐκ

animo, exclamavit abeunti, optime Cypriane, meque aſſurgens deduxit, quod quidem omnes admirati ſunt. Hinc omnes illius principes mihi obtemperabant, cum ſcirent quanti apud illum fierem. Erat autem ſpecies ejus quaſi flos auri, lapidibus pretioſis ornata, & in capite ex gemmis nexis corona, quarum ſplendor locum illum illuſtrabat, nec diſſimilis ſtola, & converſus ſeptum tremefaciebat. Plurimus autem circa illius ſedem aſtabat variorum ordinum comitatus, ideas ſuas & efficientias illius imperio ſubmittentium. Illud etiam mihi monſtratum eſt, quomodo locum illuminet, ac ſpecies exhibeat, non mediocriter omnes percellens; nam in omnibus ſtellis & in plantis & in Domini operibus illigavit ſibi ſimilitudines, ad bellum cum Deo & angelis ejus gerendum paratus. Unde videtur homines quaſi Deus decipere; quamvis nihil ſolidum habeat, ſed velut umbratili quadam pictura hæc omnia conſtituere & producere videatur; hinc cum videntur in formis ſuis dæmones, diſſolvuntur; id enim ſtudio habent, ut ſaltem per imagines potentiam ſuam demonſtrent.

6 Quomodo autem materiam habeat ejuſmodi umbrarum, ediſſeram. Non aliunde profecto quam ex ſacrificiis. Ipſi enim fiunt vapores ex illis nidoribus quemadmodum & lana & linum, & textilia & tincturæ, ac ars templi & inſtrumenta. His enim ſeipſos induunt, & eorum umbris pro formis utuntur: propterea poſtulat ſacrificium, uſque ad formicam, & aquas expoſcit, & lanas & fructus & quæcumque in terra ſunt, ut in his habeat umbrarum ad phantaſiam pertinentium uſum. Quemadmodum ergo mortuorum formas memoriæ & animo impreſſas habemus, eoſque videmus quamvis non videantur, & cum illis non loquentibus colloquimur; ſic & diabolus eorum, quæ ipſi conſecrata ſunt, formas exprimens, ſibi & ſuis circumponit; pluviam dans ſed non aquam; ignem

Digitized by Google

ἐκ των ἀλλων ὑλων συμμορφαζομενος, πολιν δεικνυσι, και οἰκους και χωρας, ὀρη τε και πατριδας. ὡσαυτως και ποας και ἀνθη και ἐρια, και ἀνθινα ἁπλωματα, και ὀνειρων ὑποςασιν δεικνυσι. και γαρ αὐτος ἐν νυκτι φανταζει τας ψυχας. και ταυτα μεν ἐκεινος φανταζει, οἱ δε ἀσεβεις ἀνθρωποι θεραπευοντες παρασκευαζουσιν αὐτον, και ταυτα ποιειν. τι δε προς ἐμε βουλομενον θεῳ προσελθειν, και γνωναι την ἀτονιαν του δρακοντος, και πασαν αὐτου την δυναμιν και ἀλαζονειαν, ὁτι κατωρυγμαι ἐν σκοτει της ἀσεβειας. ἐπειρασα γαρ αὐτου το ψευδος, εἰδως, ὁτι φανταζει μονον, οὐδεν δε ποιει ἀληθες. ἐγνων ἐκ της παρθενου Ιουστινης τους δαιμονας ὁτι καπνος εἰσι, και οὐδεν ἰσχυουσιν. εἰδον ἐν τῃ κορῃ τῃ Χριστιανῃ τον τοσαυτα φυσωντα δρακοντα, μητε κωνωπος ἰσχυν ἐχοντα, ἐπεισθην ἐκ της εὐσεβους παρθενου τον τηλικαυτα ἐπαγγελλομενον βασιλεα του σκοτους, ὁτι ἐψευδετο. ὁ γαρ δρακων ὡς σκωληξ κατεπατηθη ὑπο Ιουστινης της κορης. ὁ βασιλευς των δαιμονων παρεμενε τῃ θυρᾳ της παιδος, εἰσελθειν μη δυναμενος. ὁ μυριαις φαλαγξι δορυφορουμενος σανιδιον της θυρας αὐτου διαρρηξαι οὐκ ἠδυνατο. ὁ νομιζων παντων κρατειν, ὑπο κορης ἐπαιζετο. ὁ την ὑπ' οὐρανον σειειν βρενθυομενος, γυναικος την φυσιν παρεργον ἐγινετο. οὐ γαρ ἠδυνατο τους λογισμους αὐτης ἀλλοιωσαι, ὁ τον οὐρανον λεγων περιτρεπειν. ὁ ὡς λεων κατα παντων ὠρυομενος, ὡς κωνωψ ἐν τῳ προαυλιῳ αὐτης παρεκαθεζετο, μηδεν ἐπιχειρησαι τολμων. και ὁ δοκων παντας ἐκφοβειν, εἰς δειλιαν οὐκ ἐνεβαλη την κορην.

Ως γαρ παρειην ἀπο της Χαλδαιων γης, την Αντιοχειαν κατελαβον, και θαυματεργων ἠμην ὡς εἷς των ἀρχαιων, και πειραν ἐδιδουν της γοητειας, και ὀνομαςος ἠμην μαγος φιλοσοφος, πολλην των ἀορατων ἐχων καταληψιν. πολλους τε εὐεργετειν ἐδοκουν, και μυριοι ἠσαν οἱ ταις φαντασιαις μου προσεδρευοντες. οἱ μεν δια λογιοτητα,

τα,

Digitized by Google

efficiens, ſed qui non comburat; piſcem dans ſed non cibum; aurum donans ſed minime ſolidum. Nam & aliis ex materiis formas colligens, urbem monſtrat & domos, & agros & montes, & patrias, & herbam & flores & lanas & florida ſtragula, & ſomniorum materiam oſtendit. Nam & ipſe nocte ſpecies exhibet animabus. Atque hæc quidem in phantaſia ludificatur, ſed impii homines, dum illum colunt, ad hæe facienda incitant & acuunt. Sed me ad Deum accedere volentem quid juvat imbecillitatem draconis, omnemque ejus virtutem & ſtultam arrogantiam cognoſcere, cum demerſus ſim in tenebras impietatis? Nam deprehendi illius mendacium, ac vidi illi ſpecies tantum inanes objicere, veri autem nihil facere. Cognovi ex virgine Juſtina dæmones fumum eſſe nec quidquam poſſe. Vidi in virgine Chriſtiana draconem illum adeo inflatum ne culicis quidem vim habere. Perſuaſit mihi pia virgo regem tenebrarum, dum tot ac tanta pollicetur, mentitum eſſe: conculcatus eſt enim draco inſtar vermis a Juſtina virgine: rex dæmonum manſit ad oſtium puellæ, intrare non valens: & quem ſtipant innumeræ phalanges, axiculam januæ perfringere non poterat: qui videtur ſibi omnium dominari, a virgine ludebatur: qui terram ſeſe concutere gloriatur, nullo negotio vincebatur a muliere: non enim potuit illius ſententiam immutare, qui cælum a ſe circumagi dicit: qui leonis inſtar adverſus omnes rugit, ſedebat inſtar culicis in illius aulæ veſtibulo, nihil audens tentare: & qui terrere omnes videtur, metum injicere virgini non potuit.

7. Cum enim ex Chaldæorum gente redirem, Antiochiam veni; ac mira faciebam tamquam unus ex antiquis, & experiendæ rei magicæ copiam faciebam, ac celebris eram magus philoſophus, multa rerum inviſibilium cognitione præditus. Bene multis facere videbar, ac innumeri propemodum ad meas præſtigias

aſſide-

Digitized by Google

τα, οἱ δε δια τεχνης ἀσεβους ἀποπειραν, οἱ δε δια παθη φιληδονιας, φθονῳ, ζηλῳ, κακιᾳ λεηλατουμενοι. και πασι συνηρχομην, τοις μεν ἡδονην ῥαστην ποιων, τοις δε τον ζηλον τρεπων εἰς τους ἐναντιους, ἢ τους ἐναντιουμενους ὑποτασσων, ἢ φιλονεικουν τας ἀναιρων. και γαρ ὑπερ θυγατερων πατερες ἐπρεσβευον σομβιωταις κακοις λεηλατουμενας ὁρωντες. και ὑπερ δουλιδων ἑτεροι, και ἀλλοι ὑπερ μητερων και ἀδελφων. και οὐδεις ἀπετυγχανε δια των προσοντων μοι δαιμονων. ὁθεν ἐπειθομην μη εἰναι θεον ἀλλον, ἢ τον διαβολον, διοτι παντων κρατει και περιγινεται. οὐκ ᾐδειν δε, ὠ ἀνδρες, ὁτι ἐπι τοις ἐμοι ὁμοιοις ἰσχυει. οὐκ ἐνενοουν ὁτι ἀδυνατει προς τινας, ἐπειδη ἠγνοουν εἰναι ἑτεραν δυναμιν μειζονα. εἰς και τα μαλιστα ὑπο του συνειδοτος ἐνυττομην, ὁτι ἀδικως παρεχει πολλα, λοιμους, φθορας, ἀγχονας, και ὁτι ἀσεβεσι και ἀδικοις συντρεχει, και ἀνελεημοσι, και φονευσι, και ἁρπαξι. πλην δια το παντα αὐτον δυνασθαι, ἢ πλανωντα, ἢ βιαζομενον, ἐπαυον μου την συνειδησιν προς την θεραπειαν αὐτου. ἐλθοντος δε συν τοις πολλοις Αγλαιδου τινος κομψου μειρακιου, και περι ἐρωτος ἀνατεθεμενου μοι Ιουστινης τινος παρθενου, ἐν καθεξει γινομαι της του δρακοντος ἀσθενειας· και γαρ πασα ἡ φαλαγξ ἡ δεδομενη μοι προς βοηθειαν εἰσηλασεν ἐν τη παρθενῳ, και ἀνεκαμπτον ἀπρακτοι· ἀλλ' οὐδε τον ἀποσαλευτα εἰς βοηθειαν του Αγλαϊδου συνεργειν δοκουν τα δαιμονια ἡ της κορης ἀφιησιν εὐχη, κἂν ποσως ἐνεργησαι· και δη μετα πολλας του νεανισκου ἀγρυπνιας, και πολλας περιεργιας, και του διαβολου φιλονεικιας, ἐν ἑβδομηκοντα ἡμεραις συμβεβλημενας, αὐτος ὁ διαβολος συν τοις προτοις ἀρχουσιν αὐτη παρατασσεται. οὐκετι γαρ ὁ Αγλαϊδης εἰχετο μονος ἐρωτικως της κορης, ἀλλα κἀγω· και ἠν ἰδειν τας τοσαυτας δυναμεις συν τῳ δρακοντι, ὑπο μιας κορης καταργουμενας, και ἐκπλαγηναι. ἀλλ' οὐδε την ἐπιθυμιαν ἡμων τρεψαι ἠδυνηθη ὁ διαβολος, καιπερ πολλα πειρασθεις ἐπιτηδευσαι· εἰπον γαρ αὐτῳ· εἰ ὁλως σοι το της φυσεως συγκριμα ὑποτασσεται, κἀν

την

Digitized by Google

aſſidebant, alii ob eruditionem, ut artis impiæ periculum facerent; alii ob libidinis morbum, invidia, æmulatione & nequitia agitati. Ac omnibus quidem ſubveniebam, aliis facilem reddens voluptatem, aliis æmulationem in adverſarios vertens, aut illis adverſarios ſummittens, aut rivales occidens. Nam & pro filiabus patres deprecabantur, quas ab improbis maritis vexari videbant, alii pro ancillis, alii pro matribus & ſororibus. Nec quiſquam ſpe excidebat; quia aderant mihi dæmones. Unde perſuaſum mihi erat non alium Deum eſſe niſi diabolum, ut qui omnibus dominaretur, & omnia ſibi ſubjiceret: ſed non noveram illum in mei ſimiles aliquid poſſe; non cogitabam aliquos eſſe in quos nihil poſſit; quippe cum ignorarem aliam eſſe majorem virtutem. Pungebat autem me maxime conſcientia, eo quod multa ab eo injuſte proficiſcantur, peſtes, corruptiones & ſuſpendia, & quod injuſtis & impiis opem ferat, & crudelibus & homicidis & raptoribus: ſed tamen quia omnia poteſt aut fraude aut vi, ſedabam conſcientiam meam ut eum colerem. Sed cum veniſſet cum multis Aglaidas lautus adoleſcens, & ad me retuliſſet de amore Juſtinæ cujuſdam virginis, deprehendi draconis imbecillitatem: nam univerſa illa phalanx, quæ mihi auxilio data fuerat, irruit in virginem, ſed re infecta redierunt, nec ſivit virginis oratio ut miſſi in auxilium Aglaidæ dæmones qui eum adjuvare videbantur, quidquam omnino promoverent. Ac poſt multas adoleſcentis vigilias ac curioſas operationes & diaboli contentiones, quæ ſeptuaginta dies conſumpſerunt, ipſe diabolus cum primis principibus ſuis congreditur; jam enim non ſolus Aglaidas puellæ amore tenebatur, ſed idem ipſe ego patiebar. Ac videre erat tot ac tantas virtutes cum dracone ab una virgine compreſſas & perculſas. Sed nec cupiditatem noſtram immutare potuit diabolus; quamvis

Digitized by Google

την ἐπιθυμιαν ἡμων ἀμβλυνον, ἱνα μη γελασθωμεν ἐπιμενοντες και μηδεν ἐξανυοντες· διο ἐπ' ἐμου καλεσας τον της πορνειας δαιμονα, παμπολλα αὐτον ἐπετιμησεν κελευσας ποιειν ὁ προσεταττον, λεγων. εἰ μη χαυνωθη ὁ Αγλαϊδης, τα πανδεινα ὑποςησεται· ἀλλα πολλα δρασας, οὐκ ἠδυνηθη, οὐτε ἐν τουτῳ ἐνεργησαι ἐν ἡμιν, δεικνυντος του θεου, ὁτι οὐ δυναται προς την φυσιν ὁ διαβολος, ἀλλα μετα της φυσεως μεγαλα φρονει, ὡς ὁτε τις κυλλος, ἠ χωλος ἱππῳ πολεμειν εἰδοτι χρησαμενος, δοκοιη τα κατορθωματα εἰς οἰκειον προσωπον ἀναφερεσθαι. ἡ γαρ μελετη του νεου σωματος ἐξαπτει τον ποθον, και την φυσιν πλεον ἐγειρει εἰς ὀρεξιν· ἠν οὐν πολλη ζυγομαχια ἐμου προς τους δαιμονας, και των δαιμονων προς ἑαυτους, και ἀλληλοις ἠπειλουν, ἀπεδυσπετουν· ἐγω δε την ἀναχωρησιν τῳ δρακοντι ἐπιφυσωμενος. ὁ δε οὐτε ἐβρυξε συνορων ἑαυτου την ἀσθενειαν. κατεβοων τε αὐτου, και ἐφερε δεδιως μου την ἀναχωρησιν.

Εν τῃ πεντηκοςῃ οὐν ἡμερᾳ ἠβουληθη πλανησαι τον Αγλαϊδαν εἰς νεανιδα τινα, και οὐκ ἰσχυσε, οὐτε της σκιας της Ιουςινης περιγενεσθαι, καιπερ μεταμορφωθεισαν την κορην, οὐκ ἠν εἰδεναι αὐτης ὁμοιον τι· ἐπεγνων οὐν αὐτων την πλανην, και προσετιθουν την καταγνωσιν· τελος οὐν, τον της πορνειας δαιμονα κατασκευαζει ὁ διαβολος μορφην Ιουςινης δειξαι τῳ νεανισκῳ, και την μεν μορφην ἐδοκει δεικνυναι· ὡς δε ἐπλησιασε τῳ Αγλαϊδᾳ περιχαρει γενομενῳ και προσφωνησαντι, καλως ἠλθεν Ιουςινα ἡ ὁλοκαλος· προς την ὀνομασιαν της παρθενου εὐθυς ἡ μορφη ἀφαιρειτο, και ὁ διαβολος ὡς καπνος διελυθη, και προς φυγην ἐτραπη· οὐτως ὁτι και το ὀνομα της παρθενου βαρυ ἠν τοις δαιμοσι. Ἐγω παρημην, ὦ ἀνδρες, τουτων σκευαζομενων· ἐγω την πειραν ἐχων της πιςεως αὐτης, και της του δρακοντος εὐτελειας, συν-

νεχυ-

vis ſæpe id perficere tentaverit. Dixi enim illi: ſi tibi omnino ſubjecta naturæ moles, ſaltem cupiditatem noſtram obtunde, ne rideamur perſeverantes, nec quidquam promoventes. Quapropter cum vocaſſet coram me dæmonem fornicationis, pluribus comminatus eſt, atque ut faceret quod jam dixi, ſic imperavit: Niſi Aglaidas relaxetur, graviſſimas pœnas dabitis. Sed cum multa feciſſet, ne in hoc quidem operari in nobis potuit; demonſtrante Deo nihil poſſe adverſus naturam diabolum, ſed eum natura adjutum magna ſibi ſumere; velut ſi quis incurvus aut claudus equo belli perito utens, præclaros ſucceſſus ad propriam perſonam referre videatur. Nam exercitatio corporis juvenilis cupiditatem accendit, ac naturam magis excitat ad appetitum. Erat ergo multa mihi adverſus dæmones & dæmonibus inter ipſos concertatio. Minabantur invicem ac ægre rem ferebant. Ego vero diſceſſionem draconi minitabar in eum irruens. At ille ne infremuit quidem, cum ſibi conſcius eſſet ſuæ imbecillitatis, conviciabar illi & ferebat, ne ab eo diſcederem metuens.

8 Quinquageſimo igitur die Aglaidam decipere voluit in quadam adoleſcentula; ſed ne umbram quidem Juſtinæ aſſequi potuit; & quamvis puella in aliam formam induta eſſet, nihil Juſtinæ ſimile videri potuit. Cognovi igitur illorum fraudem eoſque condemnabam. Tandem perfecit diabolus ut fornicationis dæmon Juſtinæ formam adoleſcenti oſtenderet. Ac formam quidem oſtendere videbatur: ſed poſtquam prope acceſſit ad Aglaidam lætitia exſultantem & clamantem, præclare advenit pulcherrima Juſtina; ad virginis appellationem ſtatim forma evanuit, & diabolus inſtar fumi diſſolutus ac in fugam converſus, quia vel ipſum virginis nomen grave erat dæmonibus. Ego aderam, o viri, cum hæc fierent, ergo fidem illius expertus ſum, & draconis vilitatem. Pudore ſuffundebar, vigilabam,

Digitized by Google

τεχυνομην, ἠγρυπνουν, παρηδρευον, εἰς γυναικα μετεμορφουμην, πετεινον ἐγινομην. ἀλλα μονον ἐφθανον της προσαυλιου την θυραν, ἀναχωρουσης της φαντασιας, Κυπριανε, ἡμων της τεχνης κατηργημενης· ἐποιησα ποτε στρουθιον τον Αγλαϊδαν, και ἀναπτασας ἐστη ἐμπροσθεν του δωματος της Ιουστινης· ὡς δε προεκυψεν ἡ ἁγια, ἀπολωλει του εἶναι στρουθιον· και ἐμελλεν απολλυσθαι· ἐξ ἀκρου ἑστηκως ὁ ἀθλιος, εἰ μη ἐλεει της παρθενου, εὐφυως κατηνεχθη ἀπο της αστεγεστατης ἐξοχης του δωματος. Παραινεσασα οὖν αὐτον ἡσυχιαν ἀγειν, και Θεον εὐσεβειν, ἐκβαλλει της προσαυλιου· οὐ νοσος, οὐ βασανος, οὐκ αἰκισμος ἀλλος τις αὐτης περιγεγονεν· ὁτι και ἐν τουτοις και τοις τοιουτοις αὐτην κατετεινεν ὁ διαβολος. Πολλακις οὖν αὐτην ἀπαγορευομενην ὑπο των ἰατρων ἐκλαιον οἱ γονεις, ἡ δε προς αὐτους ἐφη· μη κλαιετε, ὁτι οὐτε θνηξομαι, οὐδε γαρ ἀθυμω, οὐδε ἀλγω τι· οὐδε αἰσθανομαι ἀσθενειας, ἡ μονον ἐπιπολαιου τινος καυματος, ὡς ἐξ ἀερος μοι περιχυνομενου· τι γαρ οὐκ ἐποιησαμεν, ἡ τι οὐκ ἐδρασαμεν αὐτη; ἡ δε ἐποιει το σημειον του Χριστου, και ἀπηλαυνε τας ἐνεργειας των δαιμονων· ἐκακωσα οὖν αὐτης τους γονεις, ποιμνας αὐτων ἀνειλον, βοας και ὑποζυγια· ἡ δε παρῄνει μη ἀθυμειν και μη ἀπελπιζειν, και δια της νουθεσιας αὐτης, ἐπηλθεν ἀποληψεσθαι πολυπλασιονα, του Θεου εὐλογουντος τα περιλειπομενα, Ἐδεισαν την ἐπικειμενην αὐτῃ ὀργην, και παντες κατεβοων ἐπιδουναι τῳ νεανιᾳ ἑαυτην, οὐ προς φθοραν, ἀλλα προς γαμον ἐννομον· ἀλλα Ιουστινα τῳ σταυρῳ του χριστου ἰατο αὐτων τας ἀσθενειας, και ἐπαυε της ὀχλησεως· και τῳ δημῳ λοιμον προσηγαγεν ὁ διαβολος, και χρησμον διδωσι μη ἀπαλλαγησεσθαι, ἐαν μη ἡ Ιουστινα συναφθῃ τῳ Αγλαϊδᾳ. Ἀλλα καταβοωντα την δημον ἡ εὐχη αὐτης κατεστειλεν, ὁμου και τον λοιμον ἀποδιωξασα της πολεως· ὡν αἰσθησιν λαβοντες οἱ πολιται μεταβαλλομενοι τον χριστον ἐδοξαζον, ἐμε δε ὡς της πολεως ἐπιβουλον ἐλοιδορουν σφοδρως, ὡστε με λεληθοτως προιεναι και ἐντρεπεσθαι προσυπανταν τοις γνωριμοις μου.

Τελος

Digitized by Google

gilabam, aſſidebam, tranſmutabar in mulierem, avis fiebam. Sed ut primum attigeram veſtibuli januam, inanis forma recedebat, & Cyprianus eram, arte nullum exitum habente. Feci aliquando paſſerem Aglaidam, & cum evolaſſet, ſtetit ante domum Juſtinæ, ſed cum ſancta proſpexiſſet, periit forma paſſeris, ac miſer ex alto ſtans periiſſet, niſi virginis miſericordia leniter demiſſus fuiſſet per tenuiſſimam domus prominentiam. Hortata igitur ut quieſceret ac Deum coleret, ejicit eum ex veſtibulo. Non illam morbus, non cruciatus, non alia quævis plaga ſuperavit; his enim eam & aliis ejuſmodi vexavit diabolus. Sæpe igitur illam deſperatam a medicis plorabant parentes; ſed illis ipſa dicebat: ne lugeatis, non enim moriar, nec animo deficio aut quidquam doleo, nec ullum morbum ſentio, niſi forte levem quemdam calorem tamquam ex aere mihi tranſmiſſum. Quid enim non tentavimus, aut quid illi non fecimus? Ipſa vero ſigno Chriſti ſe muniebat & dæmonum pellebat operationes. Male igitur illius parentibus feci, eorum greges occidi, & boves & jumenta. Illa autem hortabatur ne animum deſponderent aut deſperarent, ac prudenti ejus conſilio evenit, ut multo plura reciperent, Deo iis, quæ ſuperfuerant, benedicente. Metuebant imminentem illi iracundiam, ac omnes clamabant ut ſeſe adoleſcenti daret, non in ſtuprum, ſed in legitimum matrimonium. Sed Juſtina Chriſti cruce eorum morbos ſanavit, & tumultum ſedavit. Populo peſtem inflixit diabolus, ac oraculum dedit, eos liberatum non iri, niſi Juſtina Aglaidæ jungeretur. Verum clamantem populum Juſtinæ compreſſit oratio, & peſtem ſimul ab urbe propulſavit. Quibus rebus animadverſis immutati cives Chriſtum celebrabant, ac mihi, ut urbis inſidiatori, vehemens convicium faciebant, ita ut latenter prodirem & notorum occurſum metuerem.

Digitized by Google

Τελος ὡς εἰδον, ὁτι ἐδεν της τε χριςε σφραγιδος περιγινεται, ἐν ἐμαυτω γινομενος εἰπον προς αὐτον τον διαβολον. Ὀλεθριε, και πασης πλανης χορηγε, και θησαυρε ἀσεβειας, τι μοι τη ψυχη ἐπεβελευσας, συνειδως σε τη ἀσθενεια; εἰ γαρ ἡ σκια τε χριςε περιγινεται σε, τι δρασεις, ἐαν αὐτος παραγενηται; και εἰ μονον ὀνομαζεται χριςος, και τρεμεις, τι ποιησεις ἐαν θελησῃ σοι ἐπιθεσθαι; εἰ το σημειον τε παθες αὐτε ἀσθενη σε ποιει, τη ἐνεργεια αὐτε, πε ἀν εὑρεθησῃ: εἰ σφραγιζει, και ε τολμας ἐπιβηναι τῳ ὀρῳ αὐτε, τινας κὶ δυνησῃ ἐξελεσθαι ἐκ χειρος αὐτε; ἐδεν εἰ ἐδε ἐχεις ὑποστασιν προς ἀμυναν· ἐδεν ἰσχυεις, ἐτε παρεςι σοι δυναμις εἰς ἐκδικησιν· νυν ἐγνων σε την πλανην· ἐπαιχθην ταις φαντασιαις σε· ἐγνων σε την ἀσθενειαν. ἐδε γαρ ἐχεις τι ἐνυποςατον, ἀλλα ματαιας και προσκαιρε ῥοπης ἀπολαυσεις. ἐτε οἱ τυποι σε, ἐτε οἱ θεσμοι σε, ὡς ἀνατεθεικας τη εὐσεβεια ἀληθεις εἰσιν, ἀλλα πλανη και φαντασια. Διεφθειρας με την διανοιαν, ἀπωλεσας με ψυχην, τας ἐλπιδας με διεῤῥηξας, πασαν με την λογικην καταςασιν εἰς χαος κατεσπασας, ἀπωλεσας την ζωην με, και τη κακια κατεδαπανησας, και πασαν με την καταςασιν της φυσεως διωλεσας. μεγαλως ἐπλανηθην πιςευσας σοι, ὑπερβαλλοντως ἠσεβησα, ἀφρονως ἠνεχθην, ἐπιδες σοι ἐμαυτον. ἐματαιωθην ἐπι γραμμασι, τη παιδεια με ἐπιβλαβως ἐχρησαμην ὑπακεσας σε. ἀπωλεσα με χρηματα και πραγματα ἐξαπολεσθησας σε τη ἀπατη. Μετα γαρ της πατρικης ἐσιας, και την ψυχην μη προσεζημιωσας. Ελδ' ἐνεμε χρηζεσι τα ἐν σοι ἀπολλομενα, εἰχον κἀν γεν βραχειας σωτηριας ἐλπιδα, ἐαι μοι, τι πεπονθα; δεινως κατεφθαρην, ἀνιατως ἐτραυματισθην, νεκρος ὠ ζην ἐνομιζον, και ἐλανθανον πολλῳ χρηματι ταφον ὠνησαμενος, ζων ἐπικινδυνως σοι προσεδρευσας. Δει με παρακαλεσαι Χριςιανες, ἱνα με ἐλεησωσι. χρη με ὑποπεσειν τοις εὐσεβεσιν, ἱνα με οἰκτειρησωσι. δει με και της ... των ποδων ἐφαψασθαι, ἱνα με προνοησῃ της σωτηριας.

9 Tandem cum viderem Chriſti ſignum nulla re vinci, mecumque ipſe verſarer, dixi ipſi diabolo; perniciofe ac fraudis omnis artifex, & impietatis theſaure, cur animæ meæ inſidiatus es imbecillitatis tuæ conſcius? Nam ſi te umbra Chriſti vincit, quid facies ſi ipſe adveniat? Si tantum nominatur Chriſtus & tremis, quid facies ſi ipſe te aggredi velit? Si ſignum illius paſſionis infirmum te facit; coram illius potentia, ubinam eris? Si ſignat nec audes accedere ad limitem ejus; quoſnam igitur poteris ex illius manu eripere? Nihil es, nec quidquam habes ſolidi ad defenſionem, nihil potes, nec tibi adeſt vis ad ulciſcendum. Nunc cognovi fraudem tuam, deluſus ſum tuis phantaſiis, cognovi imbecillitatem tuam; neque enim quidquam habes quod conſiſtat, ſed inani, & cito evaneſcenti momento perfrueris. Nec modi ac leges quas oppoſuiſti pietati, quidquam habent veri, ſed error & phantaſia ſunt. Corrupiſti mentem meam, perdidiſti animam meam. ſpes meas infregiſti, omnem rationis meæ ſtatum in chaos pertraxiſti: peſſumdediſti vitam meam & nequitia conſumpſiſti, ac omnem naturæ meæ ſtatum perdidiſti. Vehementer erravi dum tibi credo, majorem in modum impius fui, ſtulte abreptus ſum dum tibi me dedo: evanui in litteris, & doctrinæ inſtitutione ad meam perniciem abuſus ſum, dum tibi obſequor; perdidi res meas dum tuas fraudes ſequor: nam & cum re patria animam meam damno affeciſti. Quod ſi quæ in te perierunt egentibus diſtribuiſſem, ſaltem brevem aliquam ſalutis ſpem haberem. Væ mihi quid paſſus ſum? omnino perii, inſanabiliter vulneratus ſum, vivere mihi videbar cum eſſem mortuus, nec videbam me multa pecunia ſepulcrum emere, dum tibi aſſidens periculoſe vivo. Oportet me precari Chriſtianos & piorum pedibus accidere, ut eos miſereat mei; & Juſtinæ pedes amplecti, ut ſalutis meæ cura tangatur. Aufuge a me improbe, profane, transfuga,

τηρίας. Ἀπελθε ἀπ' ἐμȣ ἄνομε, βεβηλε, ἀποςατα. ἀποχωρει με ἐχθρε της ἀληθειας και της εὐσεβειας ἐναντιε. Ὁ δε ἀκȣσας και ἐπιδραμων μοι, ὥρμησε τȣ ἀνελειν με, και ἐπιπεσων πνιγειν με ἐπειρατο. ὡς δε ȣ̓κ εἶχον ἰσχυν λεαινομενος αὐτȣ τη βιᾳ, και πασα ἐλπις μοι περιῃρετο τȣ ζῆν. ὑπεμνηθην τȣ σημειȣ ᾧ ἡ παρθενος ἐχρατο, και λεγω, ὁ Θεος Ιȣςινης βοηθησον μοι, και μετα της φωνης εὐθεως ἐνισθυχην, και την χειρα κινησας κατασφαγιζομαι. ὁ δε ὡς βελος ἀποῤῥιφεις ἀπεςη μȣ, και στας ἐπειρατο ἀπειλειν, ξιφος κατ' ἐμȣ χρησομενος. και δη πειραν λαβων δια της σφαγιδος Χριςȣ, θαρσαλεωτερος γεγονα πλεον ἐτι και συχνον Χριςον ἐπιβοωμενος. τοτε ȣ̓ν ἀπηει ἀπειλων μοι και λεγων. Οὐ μη σε σωση ἐκ των χειρων μȣ ὁ Χριςος. και γαρ βδελυσσεται ἀσεβεις. και δολῳ νυν σοι βοηθει, ἱνα τῳ ὀλεθρῳ σε παραδῳ, ὁτε ȣ̓ν σε ἀπωσηται, ἐγω σοι δειξω τι ποιει το καταφρονειν τȣ κρατȣς μȣ. ἐτι και ὁ Χριςος ȣ̓ προσιεται τȣς ἐμȣς. ἐςερηθης γȣν και της ἐμης διαθεσεως, κἀκεινος ȣ̓δεν σε ὠφελησειεν. ἐπι τȣτοις τοις λογοις ἐφοβηθην σφοδρως. δεινως γαρ μοι ἀπεκρινατο. Διο ὑμιν τοις παρȣσι λεγω. ἐλεησατε μȣ την ἀθλιοτητα, εἴπατε μοι περι Χριςȣ, εἰ δυναμαι αὐτον ἐξιλεωσασθαι, εἰ μετανοȣντα με δεχεται, εἰ ἐπιδιδωσι μοι βοηθειαν εἰς της ἐμπροσθεν ἀσεβειας ἀπαλλαγην.

Ὡς δε οἱ πλειονες ἡσυχασαν, εἰς τις διαρας το ςομα λεγει. Θαρσει Κυπριανε, ὁτι δεξεται σε ὁ Χριςος, ἀγνοων γαρ ἐποιησας. κἀγω προς αὐτον. μη ἀρα, ὡς εἶπε μοι ὁ διαβολος, ȣ̓τω και ὁ Χριςος ποιησειεν, ἐσχατα μȣ ἀπωθȣμενος; ὁ δε εἶπε προς με ἐγνως, ὁτι ψευςης ἐςιν ὁ διαβολος, και τοις ἐκεινȣ λογοις πιςευεις; ȣ̓κ ἐςι δολος παρα Χριςῳ, Κυπριανε, ὁτι αὐτος ἐςιν ἀληθεια. ȣ̓κ ἐςι ψευδος παρ' αὐτῳ, ὁτι ἐξ αὐτȣ πηγαζει ἡ δικαιοσυνη. Ἱνα δε μαθῃς ὁτι πηγη ἐςι χρηςοτητος, ὁ Θεος παντων ὢν και δημιȣργος, ἄνθρωπος γεγονε δι' ἡμας, και ὑπερ ἡμων κατεδεξατο θανειν, ἱνα ἡμεις θανατȣ ἁμαρτιων ὑπερανω, γενωμεθα δι' αὐτȣ. και ὁ

ſuga, diſcede veritatis, & pietatis inimice. Hæc ille audiens, & in me incurrens impetum fecit, ut me occideret; ac irruens ſuffocare conabatur. Cum autem viribus deficerem illius violentia oppreſſus, ac vivendi ſpes omnis ablata eſſet; memini illius ſigni quo virgo utebatur, ac dico: Deus Juſtinæ auxiliare mihi; & cum voce ſtatim vires acceſſerunt, & manum movens conſignor. Ille autem inſtar teli projectus abſceſſit a me, ac ſtans cœpit gladium intentare, volens occidere. Sed cum Chriſti ſignum expertus eſſem, confidentior factus ſum magis ac magis invocans Chriſtum. Tunc igitur a me diſceſſit minabundus ac dicens: Non te ſalvabit ex meis manibus Chriſtus; nam deteſtatur impios. Et nunc per dolum tibi auxiliatur, ut te morti tradat. Cum te ergo projecerit, ego tibi oſtendam quid ſit meum imperium contemnere: quippe cum meos non admittat Chriſtus. Cares igitur mea gratia, nec quidquam te ille juverit. His verbis vehementer exterritus ſum: aſtute enim mihi reſponderat. Quapropter vobis qui adeſtis dico: miſeremini calamitatis meæ. Dicite de Chriſto, an eum placare poſſim, an pœnitentem me recipiat, an auxilietur ut priſtina impietate liberer.

10 Cum tacerent plerique, unus os aperiens dixit: confide Cypriane, ſuſcipiet te Chriſtus; ignorans enim feciſti. Tum ego ad eum: an non forte, ut dixit mihi diabolus, ita mihi Chriſtus faciat, poſtremo me repellens? Ille autem mihi dixit: noſti mendacem eſſe diabolum, & ejus ſermonibus credis? Non eſt dolus apud Chriſtum, Cypriane, ſiquidem ipſe eſt veritas: non eſt mendacium apud eum, quia ex ipſo ſcaturit juſtitia. Atque ut diſcas eum eſſe bonitatis fontem, cum Deus ſit omnium & creator, factus eſt homo propter nos, ac mortem pro nobis oppetiit, ut a morte peccatorum per eum liberemur; ac omni-

Digitized by Google

παντοκρατωρ Θεος κατηλλαγη ἡμιν, και ἐλπιδα ζωης αἰωνιε ἐχειν ἡμας παρεσκευασε, τον ὑπογραμμον ἡμιν δια Χριςε παρασχομενος, ὁπως βιωσωμεν εἰς ἐπιγνωσιν ἀναςασεως. Εἰ ἐν ὁ Χριςος δια τες ἀσεβεις και ἁμαρτωλες ἀπεθανε, θαρσει Κυπριανε, ὁτι σε ἐ μη ἀποβαληται. εἰς εἰ των ἀσεβων και παντως ἐξιλασεται σε. συνες γεν ἐκ της εὐσπλαγχνιας τον Χριςον, και μη φροντιζε περι ὧν ἐπραξας. και εἰ περι των ςαυρωσαντων προσηυξατο, πως σε ὑπεροψεται; λεγει γαρ τῳ πατρι περι αὐτων, πατερ αφες αυτοις, ἐ γαρ οἰδασι τι ποιεσι. και πως σοι ἐκ ἀφησει τας ἀσεβειας σε, ἁς μετα ἀγνοιας ἐποιησας; μη φοβε μηδε δειλια, ἀλλ' ἀναςας, ἀπελθε προς τον ἐπισκοπον ἡμων, και ὑποδειξει σοι την προσελευσιν την προς τον Χριςον. Ταυτα ἐν αὐτε εἰποντος, ἠλθον εἰς ἐμαυτον, και ψυχην ἐλαβον. ἠρξαμην ἐν ὁμιλειν μετα θαρσες και λεγειν. ἀρα ἑταιρε Τιμοθεε, ὁτως ἐχει ὡς λεγεις μοι; ὁ δε πολλοις λογοις με ἑτεροις ἐπιςωσατο.

Τοτε ἠρξαμην ἐμπροσθεν παντων ἐξαγγελλειν με τας ἀσεβειας, και λεγειν· ἀρα ἀφησει μοι ὁσα διεπραξαμην, ἀνδρες Αντιοχεις; πολλα γαρ ἠσεβησα, και ἐκ ἐςιν αριθμος, ἐ δε λογος εἰς ἐξηγησιν των κακων με. ἐν γαςρι ἐχεσας τοις δαιμοσιν ἀνετεμον, και εὐγενιδας μεταμορφων, των οἰκειων πολεων ἠχμαλωτιζον και συλλαμβανεσας ἐκ πορνειας ἀνηρεν. νηπια γαλεχεντα ἐσφαγιασα ὑποκατω της γης. ἀλλα ἐπνιξα, ἑτερα ἀπεςραγγαλωσα ἐπαγγελια βοηθειας τε δρακοντος. ἡβωντας ἠδη ἐσφαγιαζον, ἀλλες προϊοντας τη ἡλικια συνεχωσα τῳ Πλετωνι, και δια την Εκατην ξενων ανδρων τας κεφαλας ἀπετεμον. γυναικων ἐτι παρθενων το αἱμα τη Παλλαδι κατεσπεισα, τῳ δε Αρη και Κρονῳ ἀνδρας ἠδη τελειες. και συχνες ἀλλες δαιμονας δια τοιετων θυσιων ἐπληροφορησα, ἱνα ἐτως αὐτῳ προσελθω τῳ διαβολῳ, και ὁτε ἠμελλον αὐτῳ προσιεναι, αἱμα παντος ζωε ἐν σκευει αὐτῳ χρυσῳ προσηνεγκα, και δεξαμενος ἐρραντισε πρωτον αὐτε τον ςεφανον, και τας δυναμεις

μεις

Digitized by Google

potens Deus nobis reconciliatus eſt, & ſpem vitæ æternæ nobis dedit, formam per Chriſtnm exhibens, ut in agnitione reſurrectionis vivamus. Si ergo Chriſtus propter impios & peccatores mortuus eſt, confide, Cypriane, non te abjiciet; unus es ex impiis ac omnino placabitur tibi. Cognoſce ergo Chriſtum ex miſericordia, & nec de iis quæ egiſti ſollicitus ſis. Si pro iis qui eum crucifixerunt precatus eſt, quomodo te deſpiciet? dicit enim pro iis Patri: *Pater dimitte illis, neſciunt enim quid faciant.* Quomodo tibi non dimittet impietates tuas, quas imprudens commiſiſti? Ne timeas, neque paveas, ſed ſurge & adi epiſcopum noſtrum, & oſtendet tibi quemadmodum ad Chriſtum accedas. Hæc igitur cum dixiſſet, me ipſe collegi & animum recepi, ac fidenter colloqui cœpi, ac dicere: an hæc ita ſe habent, ut dicis, cariſſime, Timothee? Ille autem pluribus me aliis ſermonibus confirmavit.

11 Tunc cœpi coram omnibus narrare impietates meas ac dicere: An dimittet mihi quæcumque commiſi, Antiochenſes? Multa enim impie feci, nec malorum meorum numerus eſt aut ratio ad enarrandum. Prægnantes dæmonibus ſecui, nobiles in alias formas induens, ex propriis civitatibus captivas abduxi, & gravidas ex ſtupro interfeci: lactentes pueros ſub terra mactavi, alios ſuffocavi, alios ſtrangulavi ob promiſſum draconis auxilium. Adoleſcentes trucidavi, alios ætate provectiores defodi Plutoni, & propter Hecaten peregrinorum hominum capita amputavi: virginum ſanguinem Palladi libavi, Marti & Saturno maturos ætate immolavi, atque his ſacrificiis multos alios dæmones mihi devinxi, ut ſic ad ipſum diabolum pervenirem. Cum ad eum venturus eſſem, obtuli ei ſanguinem omnis animalis in vaſe aureo, quo ille accepto aſperſit primum ſuam ipſius coronam ac poteſtates ſuas, deinde etiam me, dicens: Accipe & tu

Digitized by Google

μισεις αὐτου, εἶτα και ἐμε, εἰπων. λαβε και συ ἐξουσιαν ἐπι πασαν ψυχην ἀλογον και λογικην φιλοις παρεχομενος. Ἀπειρους ἀλλους ἐφονευσα, πενητας πολλους κατεστησα. αἱ μεν ουν ευεργεσιαι μου ουκ εἰχον ὀνησιν, ὁτι ουκ εἰχον ὑποστασιν, ὡς φαντασιαι. αἱ δε ἀδικιαι μου ἀληθεις ἐγινοντο, ἐπειδη ἐνηργουν οἱ δαιμονες ἐπιβλαβη εἰς τας ὑπαρξεις, παρασχειν δε ὑπαρξιν ουκ ἠδυναντο. εἰ τινι χρυσον ἐδεδουν, προς ἡμερας τρεις ἰσχυεν, ὁθεν οἱ ἐλεγον τον δολον, θαττον αὐτον συναλλαττοντες ἐζημιουν τους συναλλαττοντας. ουκ ἐχω εἰπειν ὁσας μοιχειας και παιδεραστιας ἐδρασα, ἁμα ἐμοι και ἑτερων πολλων παρατρεπων τας ψυχας και μη θελουσας. ὁσα ἐτεχνασαμην εἰς μοχθηριαν, εἰς πολεμον, εἰς ἀπωλειαν και ὀλεθρον τις ἀν εἰη ἱκανος ἐγγραψασθαι; πως ουν παντα συγχωρησει ὁ θεος, ὦ φιλοι; πως με ἐλεησει, ἑαυτον μη ἐλεησαντα; εἰ ἠν μοι ὁ λογος περι μιας, ἢ δυο ψυχων, εἰχον ἐλπιδα προς ἀπολογιαν μου· πολλα εἰσιν ἁ ἐδρασα φαυλα. τινα παρησομαι, ἢ τινα ἐξαγορευσω; γενους ὀλεθρον, φιλων ἐνδολον διαθεσιν, ξενων ἀναιρεσιν, των ἀλλων ἀνθρωπων την κατασφαγην, των ευσεβων τους διωγμους, των Χριστιανων τας ἐπιβουλας, τας φθορας των παρθενων, των ἐκκλησιων τας καθαιρεσεις, των ευκτηριων οἰκων ἐρημωσιν, των σεμνων γυναικων την δημαγωγιαν, τας ἐπιτασιν ἐπινοιας κατα των μυστηριων, ὁτι πολλους ἠπειζον ἐξαγγειλαι, και ἀκουων ἐλεγον, και διηγουμενος ἐχλευαζον, και τας ἁγιας γραφας ἐφεναχιζον, ἐῤῥιπτον, ἐξουδενουν, ἐκναιον. τους διασπαραγμους των προσεδρευοντων τῃ ἐκκλησιᾳ, το μισος, τον γελωτα του βαπτισματος, την ἐχθραν την προς τους κληρικους, την ὑπονοιαν, τας κατ᾽ αὐτων ἐπιβουλας, την χλευην των προσευχων, τον μυκτηρισμον της λειτουργιας, αὐτου του Θεου και Χριστου Ιησου τας δυσφημιας, των ευαγγελιων αὐτου την ἐπιληψιν. Τι μοι ουν ἀρα ἀφησει πρωτον ὁ Χριστος; ἢ τι μοι συγχωρησειεν, τα παντα γαρ φαυλα και ἀσεβειας μεστα. ουκ ἐπαρκει μοι προς ἀπολογιαν ὁ χρονος της ζωης της ἐμης. ουκ οἰδα εἰ ζησομαι ἀλλα εἰκοσι ἐτη.

poteſtatem in omnem animam rationis expertium & ratione utentium, ut amicos juves. Innumeros alios occidi, multos ad inopiam redegi. Ac mea quidem beneficia nihil proderant, quia ſubſtantiam non habebant, utpote phantaſiæ. Sed vera erant maleficia; nam dæmones veris opibus damnum inferebant, at eas dare non poterant. Si cui aurum dediſſem, valebat ad tres dies; hinc quibus fraudem narrabam, ii cito illud permutantes ſecum contrahentibus nocebant. Non poſſum dicere quot adulteria & puerorum ſtupra commiſerim, multorum animas ſimul cum mea etiam invitas pervertens. Quot & quanta machinatus ſum ad improbitatem, ad bellum, ad perditionem & perniciem quis ſcribere valeat? Quomodo igitur hæc omnia, amici, condonabit Deus? Quomodo miſerebitur mei, qui ipſe mei non ſum miſertus? Si mihi unius aut duarum animarum eſſet reddenda ratio, ſpem haberem excuſationis. Sed multa ſunt quæ nefarie feci. Quænam prætermittam, aut quænam enarrabo? generis perniciem, perfida amicis conſilia, hoſpitum necem & aliorum hominum, piorum vexationes, ſtructas Chriſtanis inſidias, virginum ſtupra: eccleſiarum everſiones, oratoriorum vaſtationem, pudicarum feminarum abductionem, ac præterea excogitatas artes adverſus myſteria, quæ multos enuntiare verberibus cogebam, & cum audiiſſem enarrabam, & enarrando irridebam, ac ſcripturas ſanctas ludibrio habebam, projiciebam, floccifaciebam, dilacerabam: diſcerptos qui in eccleſia aſſidue occupati erant, odium & irriſionem baptiſmatis, inimicitias cum clericis, ſuſpiciones, & ſtructas illis inſidias, precum irriſionem, jocos & cachinnos in liturgiam, in ipſum etiam Deum & Chriſtum Jeſum blaſphemias & manus in evangelia illius injectas. Quid igitur primum mihi dimittet Chriſtus, aut quid condonabit? Omnia enim improba & impietatis plena: nec ſufficit mihi ad expiationem to-

Digitized by Google

ἐστι. μιας μου πραξεως μολις ἐχει μετανοιαν. τις μοι χρονος ὑπαρξει προς τας ἀπειρους ἀσεβειας μου.

Εἰπατε μοι, φιλοι, τι ποιησω, τι διαπραξωμαι; ἐπεγνων Χριστου την θεοτητα, ἀλλ' οὐκ ἐχω δυναμιν ὁπως αὐτον ἐξιλεωσωμαι. ἐπεγνων των ἱερων αὐτου την εὐσεβειαν, ἀλλ' οὐκ ἐχω προσωπον ἐν αὐτοις παρρησιασασθαι. ἐπεγνων των εὐαγγελιων την χαριν, ἀλλ' οὐ τολμω ἁψασθαι, ὑπο του συνειδοτος ἐλεγχομενος. ἐπεγνων ὁτι μυστηριον ἀθανατον ἡ πιστις Χριστου, ἀλλ' οὐκ ἐχω ἰσχυν ἐκμειλιξασθαι αὐτης το ἐναρετον. ἐπεγνων της ἐκκλησιας την καταστασιν, ἀλλ' αἰδουμαι κἀν τοις προαυλιοις ἐγγισαι. συνηκα θεον, και πως αὐτῳ ἀπολογησασθαι ἀπορω. εὐσεβησαι ποθω, και ἡ ἀσεβεια μου περιγινεται. ἐπιθυμω δουλος ἀκουσαι Χριστου, και ἀγνοω εἰ θελει ἐμε πριασθαι εἰς αὐτον. πωλω ἐμαυτον, καταγραφω δουλον αὐτῳ. οὐ θελω ἀντιτιμησιν, μονον με προσδεξεται. εἰ μη θελει μου αὐγκανει, ἐμαυτῳ ἐπιγραφω την αἰτιαν, μονον κἀν ὡς ἀσεβη με ἐπιβλεψῃ. εὐ οἰδα ὁτι αἰωνιου ὀλεθρου ἀξιος εἰμι. οὐ παραιτουμαι την τιμωριαν, μονον αὐτου κελευσαντος ἀποθανειν ἀξιωθω. ὑπο την αὐτου ἐξουσιαν γενομαι, κἀν γην θανατωσαι με βουλεται. οὐκ αἰτω ἀφεσιν. ὑπερβαλλει γαρ το χρεος ταχυ την αὐτου χρηστοτητα. οὐ πειραζων προσερχομαι. πειραν ἐχω της δυναμεως αὐτου ἀπο Ιουστινης, και καταγραφω ἐμαυτῳ θανατον. ἰδω μονον πως προσκυνειται Χριστος. Εἰπατε μοι, ὠ φιλοι, εἰ δυναμαι ὡς ἀλλοτριος ἐπιστηναι τοις εἰρημενοις, ἱνα μηκοθεν ὁρω αὐτου την θεοτητα, τηκων μου την ψυχην καταμαραινω. οὐ πιστευω ὁτι ἀφησει μοι. οὐ πειθομαι γαρ χειρονα μου γεγενησθαι ἀνθρωπον, ὑπερβαλων Ιαννην και Ιαμβρην τους λεγομενους. ἐκεινοι ἐν τῳ γοητευειν ὡμολογησαν θεου δακτυλον. ἐγω δε παντελως διεκειμην μη εἰναι θεον. εἰ ἐκεινοις ὁ θεος οὐ συνεχωρησε, κἀν ἐν μερει ἐπιγνουσιν αὐτον, ἐμοι πως συγχωρησει παντα πασιν ἀγνοησαντι; οὐ καυχωμαι ἐπι

ταις

Digitized by Google

tius vitæ meæ tempus. Neſcio an victurus ſim viginti alios annos; unius meæ actionis pœnitentiam vix explerent. Quod tempus mihi ſupereſſe poſſit ad innumeras meas impietates?

12 Dicite mihi, amici, quid faciam, quid exſequar? Novi deitatem Chriſti, ſed eum placare non valeo; novi illius ſacerdotum pietatem, ſed os meum illis offerre non audeo; novi Evangeliorum gratiam, ſed ea tangere non audeo, conſcientiæ ſtimulis agitatus; novi myſterium immortale eſſe fidem Chriſti, ſed ſeveram illius virtutem demulcere non poſſum; novi eccleſiæ ordinem & ſtatum, ſed vereor vel ad ipſa veſtibula accedere: Deum cognoſco, nec ſuppetit cauſæ apud eum dicendæ ratio. Pie vivere cupio, & ab impietate vincor. Chriſti ſervus audire cupio, nec ſcio an me ſibi velit emere. Me ipſe vendo, ac illi in ſervitutem addico, non peto pretium, tantummodo me recipiat. Si non vult ignoſcere, cauſam mihi adſcribo, tantum me ut impium ſaltem reſpiciat. Unum novi, dignum me eſſe æterna morte; non deprecor pœnam, tantum dignus ſim, qui illo jubente moriar; ſubmitto me illius poteſtati, ſaltem ergo mori jubeat. Veniam non poſtulo; forte enim debiti magnitudo ſuperat illius bonitatem. Tentatum non venio; illius poteſtatem expertus ſum in Juſtina, meque ipſe morte condemno; tantummodo videam quomodo Chriſtus adoretur. Dicite mihi, amici, an poſſim his quæ dicuntur ſaltem ut extraneus intereſſe, ut illius divinitatem procul conſpiciam. Tabeſcens animam mœrore conficiam. Non puto illum mihi condonaturum; neque enim mihi perſuadeo quemquam hominem pejorem me fuiſſe; quippe cum famoſos illos Jannem & Mambrem ſuperem. Illi enim in magicis præſtigiis confeſſi ſunt Dei digitum; ego autem omnino contendi Deum non eſſe. Si illis Deus non pepercit, quamvis eum ex parte agnoſcerent:

quo-

Digitized by Google

ταις ἀσεβειαις μου. ου γαρ το ψευδος παλιν θεραπευειν ἐφειλων, ἀγνοω την χαριν, ἀλλ' οἰδα ὁτι ἀληθειας ἀντιποιειται. τις ὑμιν διηγησεται ἀσεβειας πελαγος; τις ὑμιν ἀβυσσον βλασφημιας διαγραψοιτο, τις ὑμας ἐπιστησει κακιας τους θησαυρους; ἐγω πασαν αὐτην ἐχωρησα, και ἐν ἐμοι ἀβυσσοι αὐτης ἐχωρησαν. ἐν ἐμοι πολλοι ὑπ' αὐτης ἐναυαγησαν. οὐκ εἰμι μονος ἐν τη ἀπωλεια μου, οὐδε ἐμαυτον μονον ἐβαραθρωσα. πολλους ἀλλους συν ἐμοι κατεσπασα. ποια δε κλαυσω; περι τινος δακρυσω; περι των σωματικως ἀναιρεθεντων, ἠ περιεργως πραχθεντων μοι; περι των μαθοντων δι' ἐμου, ἠ των ἐμε μιμησαμενων; ἀφθονος ἐγενομην ἀσεβειας διδασκαλος, σπουδαιος κηρυξ της κακιας γεγονα. ἀπειρους εἰχον τους μανθανοντας, πολλοις μετεδωκα τουτο το δηλητηριον. φιλοις δοκων παρεχειν, ξιφος προσεπηγνυον. και συγγενεις οἰομενος ὀφελειν, αἰτιος αὐτοις ὀλεθρου κατεστην, και δια πρεσβεις αὐτων συχνους ἐποιησα γοητας. νεους προβιβασα κακως γηρασαι, και γεροντας ἐπεισα ἐναποθανειν ματαιοτητι, ξενους ἀποδημειν προς γοητειαν. και καλα δρωντας οὐκ εἰασα προκοψαι προς εὐσεβειαν. ἐμυησα ὡς ἱερευς, ὡς δαιμονων νεωκορος ἐδιδαξα, προς ἀπατην ἐποτισα, ἐπεδειξαμην προς πλανην. ὡς ἱεροφαντης ἐτελεσα ἑκατομβην, και ὡς πολλα ἰσχυων, οὐδενος ἐφεισαμην. πολλους ἐξηψα προς μιμησιν, και ἐμοι ἐριζοντας πολλους ἐφονευσα. πολλοι δεισαντες με κατεπιπτον, και προδοτης ἐγενομην των θελοντων μοι ἀντιστηναι. ἀξιουμενος ἐποιησα ἐν ἀερι πετασθαι, και ἐν θαλασση βαδιζαι, και ναυσι παρεχον ἀνεμους πλευσαι, ἱπταμενους και μη βαδιζοντας ἀποδημησαι παρεσκευασα. ἀνεμους ἀπελυσα και παλιν ἐκωλυσα. ναυς ὑποβρυχιους γενεσθαι, και ἀλλας ἐπωκειλα. προς γελωτα ὑδωρ ἐν ἐρημια ῥευσαι ἐφαντασα, και ἐν οἰκοις λιμναζειν ἐδειξα. γυναικα διοικεισθαι ἀπο των συμβιων προς τους μοιχους ἐποιησα. τεκνοφθοριαν ἐδειχνυον εὐχερη χαριν θανατω παρεχων, οἰκους ὁλους παρεδιδουν εἰς ὀλεθρον, φιλους δολοφονηθηναι ἠνεσχομην, οἰκετων γνησιων συχνους ἐζημιωσα· ἐν τουτοις

ἐνιοι

Digitized by Google

quomodo mihi parcat, qui illum prorſus ignoravi? Non glorior in impietatibus meis; neque enim quaſi mendacii iterum colendi partes ſuſtineam. ignoro gratiam; ſed ſcio ei veritatem curæ eſſe. Quis vobis, enarret impietatis pelagus? quis abyſſum blaſphemiæ deſcribat, quis nequitiæ theſauros recludat? Ego enim nequitiam omnem percepi, ac in me illius abyſſi comprehenſi ſunt, multi per me naufragium in ea fecerunt. Non ſolus perii, nec me ſolum præcipitem dedi; multos alios mecum abſtraxi. Quænam autem deplorem & lugeam? Quos occidi, an quæ curioſe peregi? Quos habui diſcipulos, an quos imitatores? Liberalis exſtiti impietatis doctor & diligens nequitiæ præco. Innumeros habui diſcipulos, ac multos participes feci hujus perniciei; & cum amicis gratum facere mihi viderer, gladium defigebam; & cum propinquos juvare, cauſa illis eram & origo mortis, ac eorum rogatu plurimos feci magos. Juvenes docui prave ſeneſcere, ſenibus perſuaſi ut in vanitate morerentur, hoſpitibus ut magiæ cauſa peregrinarentur, & qui præclare ſe gerebant, eos ad pietatem progredi non ſivi. Initiavi ut ſacerdos; edocui ut dæmonum æadituus, potum dedi ad fraudem, mei ſpecimen præbui ad errorem; hecatomben ſacrificavi tamquam hierophanta; & quaſi multa potens efficere, nulli pepercí. Multos ad imitandum accendi, & mecum contendentes multos occidi. Multi metu correpti ad pedes meos accidebant, & reſiſtere volentium proditor eram. Feci ut qui rogabant in aere volarent, vel in mari graderentur, & inſtar ventorum navigarent, vel volantes ac non incedentes peregre irent. Ventos immiſi ac rurſum cohibui. Naves demerſi, & alias in altum provexi. Feci animi cauſa ut aqua in deſertis locis fluere, vel in domibus ſtagnare videretur. Feci ut a mariticis mulieres ad mœchos abirent. Faciles ad abortum vias aperui, ut gratum morti facerem; totas

domos

Digitized by Google

ἐναι ἠξιων ὁμοιωθηναι θαυμαζοντες, και οἱ δαιμονες συγχαιροντες, ὅτι με προετρεποντο.

Εἴπατε ἐν μοι, ὦ φιλοι, εἰ ἐςιν ἐπινοια τις προς την τετων ἀπαλλαγην, ἢ μαλλον χρη ἑλεσθαι τον δι' ἀγχονης θανατον; το γαρ ζῃν ἐν τοιαυτῃ μνημῃ πονηρων πραξεων, κἀν μηκετι γινωνται, ἐσχατε θανατε ἐςιν ἀξιον· ἤθελον ἐν κἀγω ἀκεσαι περι της τε Χριςε δυναμεως, και ἐτω θανειν τον ὡρισμενον μοι θανατον· ταυτην την ἐπιθυμιαν ἐχων ἀνεχομαι ἐτι τε ζῃν· οἶδα γαρ ὅτι πασα μοι σωτηριας ἐλπις περιῃρηται· ἐ φερω εἰπειν τα λοιπα, ἵνα μη την μνημην με ξιφος γενεσθαι παρασκευασω· ἐχ ὑπομενω φρασαι τα ὑπερτερα, ἵνα μη ἀναςαντες ἀποδρασητε. ἐκ ὀφειλω ἐπιδεν αεὶ ἐπι τα μειζονα, ἵνα μη και ὁ οἶκος αὐτος εἰς τελειον ἐδαφος κατασπασθῃ· ἐνια ὑμιν μονον δεικνυμι ὁποιος εἰμι ἐγω ἀσεβης, ὅτι την ψυχην δια τε σωματος ἐν ταρταροις εἰχον, συκοφαντησαι, πολεμησαι πολυ των εἰρημενων ἀνοσιωτερον· τοις ἐν ἀερι βελας ἐδιδεν ζηλεν, και τες κατω προς τα ἀνω συνεβαλον, και ἐμαυτον παρειχον ἑκατεροις τεκμηριον· ἐ χωρω διελθειν το καταλοιπον, ἐ γαρ συμφερει τοις ἀκεσι. Πως ἐν λεγετε, ὅτι Χριςος σε παραδεξεται, ἀγνοεντες τα κατ' ἐμε; Ιεδαιες μοι εἰς μεσον ἠγαγετε, ἐπειδη ἐτυχον ἱλασμε· ἐγω και αὐτες τες χριςοκτονες, θεομαχησαντας ὑπερεβαλλον, ταχα δε και τες ἐνεργησαντας εἰς αὐτες δαιμονας· και ὑμιν πλειςη χαρις, ἐγω δε ἐκ ἐλπιζω ἐτι σωζεσθαι, τοσαυτην ἐπιδεδειγμενος εἰς θεον και ἀνθρωπες ἀσεβειαν· οἶδα ὅτι εἶπον ἐμαυτον μειζονα θεε· ἀλλα και ἐγελων αὐτον ἀγροικον ἀποκαλων· ἐδεικνυον γαρ και νεκρες ὡς ζωντας, και χωλες ὡς τρεχοντας· και πολλες ἐνεποδιζα αὐτῳ πιςευσαι, ὅτι θεος ἐςιν· ἀλλα και λογῳ ἐκωλυον μη γενεσθαι χριςιανες, πειθων ὅτι ἐκ ἐςι θεος ὁ χριςος, ὅθεν και ἐςαυρωθη ὑπο Ιεδαιων, τε

διαβο-

Digitized by Google

domos in perniciem conjeci, amicos per dolum occidi patiebar, multos ex fidelibus famulis damno affeci. In his nonnulli, cum me admirarentur, imitari avebant, ac dæmones mecum gaudebant quod me hortati fuiſſent.

13 Dicite igitur mihi, amici, utrum inveniri aliquid poſſit, quo his malis liberer, an potius vita laqueo finienda ſit? Vivere enim in ejuſmodi memoria nefandorum facinorum, etiamſi non jam amplius fiant, res eſt morte crudeliſſima digna; vellem igitur de Chriſti potentia erudiri, ſicque deſtinatam mortem obire. Hæc me cupiditas retinet adhuc in vita; ſcio enim ſpem ſalutis omnem mihi eſſe præciſam. Non poſſum cetera enarrare, ne memoria mea inſtar gladii ſit; non poſſum eloqui graviora, ne ſurgentes aufugiatis; non debeo ad majora progredi, ne ipſa domus ruinas trahat & ſolo æquetur. Quædam tantum vobis demonſtro ex quibus impietatem meam perſpiciatis. Nam anima mea ſeorſum a corpore in inferis verſabatur, calumnians, bellum gerens multo quam dixi nequius. Dæmones aeris ad invidiam & æmulationem hortabar, & inferiores cum ſuperioribus committebam, meque utriſque inſtar prodigii exhibebam. Non poſſum quæ ſuperſunt percurrere, neque enim audientibus proſint. Quomodo ergo dicitis, Chriſtus te ſuſcipiet, ignari & inſcii rerum mearum? Judæos mihi in medium affertis, qui miſericordiam conſecuti ſunt. Ego & ipſos illos, qui Chriſtum occiderunt & cum Deo bellum geſſerunt, ſuperavi, ac forte ipſos etiam dæmones a quibus impulſi ſunt. Ac vobis quidem maximam habeo gratiam; ſed ſalutem me adepturum non ſpero, qui tantam in Deum & homines impietatem præ me tuli. Scio me dixiſſe majorem me eſſe Deo; quinetiam illum irridebam agreſtem appellans. Oſtendebam enim mortuos quaſi viventes, & claudos veluti currentes; ac multos deterrui quominus

Digitized by Google

διαβολυ ἐνεργησαντος· ἰδιωτην ἐλεγον αὐτον και μαγγανικον, και μηδ᾽ ὁλως ἐχοντα ἐπιγνωσιν, ἐ λεγω των ἀορατων, ἀλλ᾽ ἐδε των ὁρατων· και πως μοι λεγετε, δεξεται σε ὁ Χριςος, τοσαυτα εἰς αὐτον ἁμαρτησαντα; περι τινος δε δυνησομαι μετανοησαι; ὧν ἐκωλυσα σωθηναι, ἠ ὧν ἐπεισα ἀπολεσθαι; ὧν ἐδρασα φονων, ἠ ὧν ἐπεισα σφαγιασαι; ὧν ἠσελγησα, ἠ ὧν ἐπεισα ἀσελγειν; ὧν ἐπεβυλευσα, ἠ ὧν ἐχλευασα, ἠρπασα, ἠδικησα, ψυχας καθελων ἀπο φωτος εἰς το σκοτος το ἐξωτερον; ὁτι γαρ ἠδυνηθην γνωναι θεοτητα ἀληθινην, ἐκ ἀρκει μοι· δια τετο συνορων κρειττον εἰναι, τε αἰτειν χαριν Χριςον παυομαι, μημετε χειρονι περιπεσω ἀσεβεια, οἰομενος με δυνατον εἰναι θεῳ προσελθειν. σιωπω ἱνα μη με ὑπομνησιν ποιησηται ἐκ εἰς ἀφεσιν, ἀλλ᾽ εἰς ὑπερβαλλεσαν κολασιν· και δη τοις δακρυσι συσχεθεις, ἐπι τετοις ἐσιωπησα· ἐκλαιον δε και παντες οἱ συμπαρακαθημενοι σφοδρως, ὁτι δικαια λεγω· και ἠν μεγας κοπετος δοκιμαζοντων, ὁτι εἰκοτως ἐφρονησα ἀπαγορευσας Χριςε προσοδον, ἀναξιος ὢν της θειας αὐτε παραςασεως· και περιῤῥηκαμενος την ἐσθητα και κομην πασαμενος ἐκειμην ἐπι τε ἐδαφες, πενθος μεγα ἀραμενος, και ἀλαλητοις δακρυσι το ὐαι μοι ἀναφωνων, ὁτι ἀπωλομην ὁ ἀθλιος.

Τοτε δυ παντων συγχυθεντων, ὁ ἑταιρος Εὐσεβιος ἀποκριθεις λεγει. Κυπριανε, μη ἀπελπισης, τετων γαρ παντων ἡ λυσις ἐςιν, ὁτι ἀγνοων ἐποιησας· ἐνομισας γαρ ἐνθεοις ἑαυτον ἐργοις ἐπιδεδωκεναι, ἀναπαυσας τον διαβολον. ἡ ἀγνοια τοπον σοι διδωσιν ἀπολογιας· ἱνα τι σπαραττεις σεαυτον διωλυγιον; ἱνα τι συνεπεισας, τοις διαλογισμοις προς ὀλεθρον της ψυχης; ἐμε ἀκεσον τε φιλεντος σε, πα-

ρασχε

nus illum Deum eſſe crederent. Sed & diſſerendo impediebam ne Chriſtiani fierent, perſuadens Chriſtum non eſſe Deum, ut qui a Judæis, operante diabolo, in crucem actus fuerit. Imperitum illum vocabam & planum, ac nulla prorſus cognitione præditum, non modo inviſibilium, ſed ne viſibilium quidem. Et quomodo mihi dicitis, ſuſcipiet te Chriſtus, qui tot ac tanta in eum peccavi? Quodnam autem peccatum pœnitentia expiare potero? avocatos a ſalute, an conjectos in perniciem? cædes a me perpetratas, an quæ meo conſilio patratæ? flagitia a me admiſſa, an quæ admittenda perſuaſi? ſtructas a me inſidias, an ludibria & rapinas & injurias animabus factas, quas e lumine in tenebras exteriores avertebam? Quod enim ad veræ divinitatis cognitionem pervenire potuerim, id mihi non ſufficit; quapropter gratiæ a Chriſto petendæ finem facio, id ſatius eſſe perſpiciens, ne forte in majorem impietatem incidam, idoneum me eſſe putans qui ad Deum accedam. Taceo ne meminerit mei non ad veniam, ſed ad graviſſimum ſupplicium. His dictis conticui lacrimis prohibentibus; vehementer etiam omnes plorabant qui una aſſidebant, ac magnus erat planctus, iiſque videbar æqua dicere ac recte ſapere, quod ad Chriſtum, utpote indignus qui prodirem coram illius divinitate, accedere non auderem. Ac diſciſſa veſte & coma cinere conſperſa humi jacebam, non ſine maximo luctu & lacrimarum vi clamans, væ mihi quia perii miſer.

14 Tunc autem omnibus verecundia & pudore ſuffuſis, amicus meus Euſebius dixit: Cypriane, ne deſperes, horum enim omnium remedium eſt, quia ignorans feciſti. Videbaris enim tibi operibus divinis eſſe deditus, cum diabolo gratum faceres, dat tibi ignoratio excuſationis locum. Cur te ipſe ſupra modum dilaceras? Cur in has cogitationes incidiſti ad animæ perniciem? Audi me amantem tui, & patien-

ρασχȣ μοι ἡσυχιαν, ἱνα σε πληροφορησω· οἰδα πολλȣς, ὠ Κυπριανε, εἰ και μη ταις πραξεσιν, αλλα γε ταις προθεσεσι προσελθοντας χριϛω και δεχθεντας· ἀπο τȣ μερȣς ἐπιγνωθι το ὁλον· ἐκεινοι γοητες και ἐδεχθησαν, και συ γοης παντως ὁτι κατ᾽ ἐκεινȣς δεχθησῃ· ἑως ποτε ȣ͗ν κοπτεις σεαυτον και τιμωρεις, καιπερ ὠν ἐξ ἀσθενειας πολλης; ἀπιδε μȣ και ταυτην σοι την ἀνελπισιαν ὁ διαβολος δεῶῃ παραδεξασθαι· δεινος ἐϛιν ὡς και συ καλλιον γινοσκεις· ἠ ἀγνοεις ὁ προ τȣ φωνησαι ἀλεκτορα ἐν νυκτι. μετα δολȣ σοι ἀπεκρινατο, και πως ἀπεσιωπηθη ἀπειλων; ȣ͗κ εἰπε σοι ὁτι ὁ χριϛος μισει τȣς ἐμȣς, και μετα δολȣ, φησι, συνηλθε σοι, ἱνα σε χωρισας ἀπ᾽ ἐμȣ παλιν ἀπωσηται, και ποιησει εἰς σε ὁ βȣλεται; τεως ȣ͗ν ὀφειλεις εἰδεναι ὁτι παροντος χριϛȣ, ȣ͗δεν ἰσχυει ὁ διαβολος· κατασφραγισαι σȣ την καρδιαν, ἱνα ἀφαιρεθῃ ἐξ αὐτης ἡ της ἀνελπισιας, ἐννοια. ἐπικαλεσαι χριϛον, ἱνα πειραν αὐτȣ λαβῃς της χρηϛοτητος· ȣ͗κ αἰτει σε δωρα, ȣ͗δε χρονȣ δειται προς το ἐλεος· ȣ͗ δια μεσιτειων φαντασιας σοι ποιει την βοηθειαν αὐτȣ· λεγει γαρ ὁ μαθητης χριϛȣ Παυλος ὁ ἀποϛολος. ἐγγυς σȣ ἐϛι το ῥημα ἐν τῳ ϛοματι σȣ, και ἐν τῃ καρδιᾳ σȣ· ποιον τȣτο ῥημα: της εἰς αὐτον πιϛεως και ἐπικλησεως δηλαδη· ϛοματι γαρ, φησιν, ὁμολογειται εἰς σωτηριαν, καρδιᾳ δε πιϛευεται εἰς δικαιοσυνην· ἀποδεχομαι σȣ την ἐξομολογησιν, ὁτι ἐξηγγειλας μοι τας ἀσεβειας τας ȣ͗σας και τας μη ȣ͗σας· διο και ἡσυχασα, και τȣς φιλȣς τȣτο ποιησαι ἐπεισα, ἱνα ἐμεσαντος σȣ τȣ ἐχθρȣ το φρονημα, ἐπικουφισθῃ σȣ ἡ διανοια, ἀνανευσασα προς την εὐσεβειαν· λοιπον ȣ͗ν κατασᾳ Κυπριανε, συνες ὁτι ἀνθρωπος εἰ, νοησον την πλανην, την ἀγνοιαν· εἰ γαρ ἐπιγνȣς Χριϛȣ την δυναμιν τῃ ἀσεβειᾳ ἐπεμεινας, ταχα ἀν τις την ἀνελπισιαν σȣ ἀπεδεξατο· εἰ δε νυν ἐγνως, και ἀποϛρεφῃ τον ἐχθρον, δηλον ὁτι και παλαι, εἰ τις ἀν σοι περι Χριϛȣ ἐξηγησατο, προτροπαδην την ἀσεβειαν ἀπεκηρυττες· νυν ȣ͗ν το μεν δακρυειν σοι παρειασθω δια την Χριϛȣ σοι καταλλαγην,

το

Digitized by Google

tem mihi aurem accommoda, ut tibi perſuadeam. Multos novi, Cypriane, qui cum ad Chriſtum non præclare factis, ſed tamen animi affectibus accederent, ſuſcepti fuere. Totum ex parte cognoſce. Magi erant illi & ſuſcepti ſunt, tu quoque magus eodem prorſus modo ac illi recipieris. Quouſque igitur te ipſe cædis ac ulciſceris, quamvis admodum infirma valetudine? Vide ne te in hanc quoque deſperationem diabolus conjecerit. Verſutus enim eſt, id quod tibi apertius eſt quam mihi. An ignoras quid tibi antequam gallus nocte cantaret, non ſine dolo reſponderit, & quomodo ſeſe proruperit minabundus? Nonne dixit tibi: Chriſtus meos odit, ac per dolum tibi ſubvenit, ut cum te a me abſtraxerit, iterum abjiciat; ſeque tunc de te pœnas arbitrio ſuo ſumpturum adjecit? ſcire igitur debes, præſente Chriſto nihil poſſe diabolum: ſigna cor tuum ut auferatur a te deſperationis cogitatio. Invoca Chriſtum ut illius benignitatem experiaris. Non poſtulat a te dona, nec tempore indiget ad miſericordiam, nec tibi per mediatorum phantaſiam ſubvenit: dicit enim diſcipulus Chriſti Paulus Apoſtolus: *Prope eſt verbum in ore tuo & in corde tuo.* Quale illud verbum? Fidei in illum & invocationis videlicet. *Ore enim*, inquit, *confeſſio fit ad ſalutem, corde autem creditur ad juſtitiam.* Probo confeſſionem tuam, qua mihi impietates a te admiſſas & non admiſſas enarraſti. Quapropter ſilui & amicis, ut idem facerent perſuaſi, ut poſtquam evomuiſſes inſpiratam ab inimico ſententiam, animus tuus allevaretur ad aſpiciendam pietatem erectus. Deinceps igitur ſtes animo, Cypriane; cogita hominem te eſſe, intellige errorem & ignorationem. Nam ſi cognita Chriſti virtute in impietate permaneres, non immerito tua deſperatio probaretur. Sed ſi nunc cognoſcis ac inimicum averſaris; perſpicuum eſt te jampridem, ſi quis de Chriſto nuntiaſſet, ſine mora impietatem

Digitized by Google

το δε φρονημα ῥωμαλεον κτησαμενος ἰθι προς την αὐτε βυλησιν· ἐτω γαρ ἂν πλειονας ὧν ἀπωλεσας προσενεγκαι δυνηση Χριςῷ, πασιν ὑποτιθεμενος τα συνοισοιτα.

Κἀγω ἐφη· δακρυειν ἐ παυομαι τῳ συνειδοτι πληττομενος· το δε τα πολλα λεγειν παρεις, (μιαν γαρ παλιν φροντιδα ἐχω της ἁγιας Ιεςινης ἐπιβυλης, εἰ περιοψεται Χριςος την αὐτης καταπονησιν, και ἐμοι συγγνωσεται, δι' ἣν και παιδοκτονιαν και ἡπατοσκοπιαν ἐν γυναιξι, και την λοιπην ἀθεσμον τεχνην πεποιημαι,) παρακαλω ἐν, πατερ Ευσεβιε, πανσον μοι ποθεντι ἐκ των γραφων τε χριςε, εἰ τινα των κατ' ἐμε ἀσεβειν ἐπιςρεψαντα ἐγκληματων ἀπηλλαξε.

Και ὁ Ευσεβιος ἐφη· και ὁ ἀποςολος Χριςε Παυλος τενομα, εἰ και μη μαγος ἦν, ἀλλα διωκτης γεγονε των δυλων αὐτε ἀκροθινιος ἀμελει, συνευδοκητε τῃ ἀναιρεσει Στεφανε. ἀλλα και δημοσιοις γραμμασι τες κατα Δαμασκον Χριςῷ λατρευοντας ἐξεδιωκε της χωρας και πασης πολεως· ἀλλ' ἐπιςρεψας σκευος ἐκλογης αὐτε ἐγενετο, ὡς και ὡμολογησεν εἰπων· ἠλεηθην ὑπο Χριςε, ὁτι ἀγνοων ἐποιησα, ἐν δε ταις πραξεσι των ἀποςολων αὐτε περιεχει, ὁτι ἐκεινοι των τα περιεργα πραξαντων ἐμπρησαντες τας μαγικας βιβλες αὐτων προσεδεχθησαν Χριςῷ, και βαπτισθεντες ἀφεσεως ἁμαρτιων ἐτυχον, της δε ἀσεβειας και της δι' αὐτην κολασεως ὑπερανω γενομενοι· εἰ δε σοι χρη και τον Βαβυλωνιον Ναβεχοδονοσο εἰς μεσον ἐνεγκειν, ἐτος μετα πειραν Θεε, ἣν εἶδεν ἐ καμινῳ πυρος κατηργημενης ῥυσθεντων τριων παιδ Θεε, ἀσεβησας, και ἐκδιωχθεις ἀπο των ἀνθρωπ κτηνος γεγονως. μετανοησας ἐδεχθη, ὡςε το ἐξ ἀρχ κρατος ἀπολαβειν· και τα ἐπι τετοις Μανασσης δε βασιλευς Ισραηλ, και πολλοι ἀλλοι βασιλεις και ἰδι ται, και μετα θεογνωσιαν τα παντα δεινα δρασαντ και μεταμεληθεντες ἐδεχθησαν, ἀνεθεντες της δια τ

εἰδωλα

Digitized by Google

abjecturum fuiſſe. Nunc igitur lacrimis tempera ob Chriſtum tibi placatum, & fortem animum aſſumens ſequere quo ille vult. Sic enim ad Chriſtum plures quam perdidiſti perducere poteris, omnibus utilia ſuggerens.

15 At ego dixi: lacrimandi finem non facio, conſcientia perculſus. Et ne pluribus morer, (unum eſt enim quod me ſollicitudine diſtringat, ſtructæ inſidiæ ſanctæ Juſtinæ; an Chriſtus illius laborem parvi facturus ſit mihique condonaturus, propter quam puerorum cædem & jecoris in mulieribus inſpectionem, & alia nefariæ artis facinora commiſi,) oro te, pater Euſebi, exple quod ſcire aveo ex ſcripturis Chriſti, an ex iis, qui ſimilem impietatem profeſſi ſunt, converſum aliquem crimine liberaverit.

16 Tum Euſebius dixit: Apoſtolus Chriſti Paulus nomine, etſi magnus non fuit, certe primus exſtitit illius ſervorum perſecutor: conſenſit neci Stephani; ſed & publicis litteris eos qui Chriſtum Damaſci colebant, ex hac regione ac omni civitate expellebat. Sed converſus vas electionis illius factus eſt, quemadmodum & ipſe confitetur: *Miſericordiam*, inquit, *a Chriſto conſecutus ſum, quia ignorans feci.* In actibus autem Apoſtolorum illius legitur multos ex illis qui curioſe egerant, cum libros magicos combuſſiſſent, a Chriſto ſuſceptos eſſe, & baptizatos remiſſionem peccatorum accepiſſe, impietate & meritis ob eam pœnis liberatos. Quod ſi tibi & Babylonius Nabuchodonoſor proferendus; is cum impie ſe geſſiſſet poſt ſpectatam Dei potentiam in camino ignis, ex quo tres Dei pueri flamma repreſſa eruti ſunt, ejectus ex hominum ſocietate & beſtia factus eſt; ſed pœnitens receptus, ita ut rurſus imperium recuperaret. Præterea Manaſſes rex Iſrael & multi alii reges & privati, cum poſt Dei cognitionem ſcelera omnia perpetraſſent, pœnitentes recepti fuere, & graviſſimis ob ido-

 lola-

Digitized by Google

εἴδωλα βαρυτατης κολασεως· καιπερ ὁμȣ σὺν αὐτοις δημȣς ὁλοκληρȣς συγκατασπασαντες, και προφητας ἀνελοντες, και τα ἱερα μιαναντες· ἀλλα και παντα τον Ισραηλ ἀχρι της τȣ Χριςȣ παρȣσιας συχνως ἀσεβȣντα, και συχνως μετανοȣντα πελαγει ἀνεξικακιας και ἐλεȣς προσεδεξατο· και ἐπι της ἐκκλησιας ἡ κυροκομος μετανοια ἰσχυει πολλα ἑως νυν· ὡςε και τȣς λιαν ἐξαθενησαντας ἁμαρτιαις προσιεσθαι ἐπιςρεφοντας· ἡ δε δυναμις αὐτης ἐςι το εὐαγγελιον· αὐτο γαρ ἐςι το μαννα της τȣ Χριςȣ χαριτος, ὁπως οἱ ἀσεβȣντες ἐν αὐτῳ ἐλεȣμενοι μη κατακρινωνται· διο λεγει τω Πετρῳ· ὁτι ȣ̓ μονον ἑπτακις ἑπτα ἀφησεις τῳ ἀδελφῳ σȣ, ἀλλα ἑβδομηκοντακις ἑπτα· πως ȣ̓ν σοι ȣ̓κ ἀφησει ὁ ἀνθρωποις ἐπιτρεπων ἐχειν τοσαυτην λῃςοτητα; ἱνα δε μαθης την συγκρισιν τȣ ἐχρȣς Θεȣ προς ἀνθρωπȣς, μαρτυρει τις βοων· ἐλεος ἀνθρωπȣ ἐπι τον πλησιον αὐτȣ· ἐλεος δε Θεȣ ἐπι πασαν σαρκα· τι ȣ̓ν συ προς πασαν σαρκα, ὁτι νομιζεις ἐκκενȣσθαι αὐτον, ἐαν εἰς σε χρηςευσηται; ἐπι Νινευιτας ὡρισε θανατον, ἀσεβησαντας ὑπερ σε, ȣ̓ λεγω καθ᾽ ἑνα, ἀλλα τȣς παντας ὁμȣ· και ἐπιςρεψαντας ȣ̓κ ἀπωλεσε· και συ εὐτονως αὐτον παρακαλεσον, ὁτι ȣ̓ μη σε ἀπωσηται· τῳ λῃςῃ ῥοπῃ τον παραδεισον δωρειται δια την ὑπερβολην της πιςεως, και σοι ȣ̓ συγχωρει κἀν εἰς πελαγη κακιας κατωρυγμενος ᾖς, ἐαν γνησιως αὐτον ἐπικαλεσῃ; ἀναγνωθι τȣς προφητας, και εἰσῃ αὐτȣ την χρηςοτητα· λεγει Ωσηε τῳ Ισραηλ· ὡς Σοδομα θησομαι σε, και ὡς Σεβωειμ· και εὐθυς ἐπαγει· και ἐςραφη ἡ καρδια μȣ και ἐν τῳ αὐτῳ συνεταραχθη ἡ μεταμελεια μȣ· σημαινων ὁτι ἑτοιμος ἐςι τȣς μετανοȣντας προσδεχεσθαι· λεγει τῳ Ηλια· ἰδες πως κατενυγη ὁ Αχααβ ἀπο προσωπȣ μȣ; ȣ̓ μη ἐπαξω ἐν ταις ἡμεραις αὐτȣ τα κακα· καιπερ δι᾽ αὐτȣ τȣ Ηλια ὁρισας αὐτῳ θανατον περι τινος Ναβȣθαι, ὁν δολῳ ἐφονευσεν Ιεζαβελ ἡ γυνη αὐτȣ δι᾽ αὐτον· και πως σεαυτον ἀπελπιζεις σωθηναι τοσȣτῳ πελαγει οἰκτιρμων περιβληθησομενος; ȣ̓ μονον λιτως σοι δεικνυμι Θεον χρη-

Digitized by Google

lolatriam ſuppliciis exſoluti; quamvis ſecum totos populos abſtraxiſſent, & occidiſſent prophetas, ac ſacra contaminaſſent. Sed & omnem Iſraelem uſque ad Chriſti adventum ſæpe in impietatem delapſum ac ſæpe pœnitentem, quodam veluti patientiæ ac miſericordiæ pelago excepit. In Eccleſia autem hactenus tonſos habens capillos pœnitentia plurimum valet; ita ut qui maxime debilitati ſunt peccatis, converſi ſuſcipiantur. Illius autem virtus eſt Evangelium, quod eſt manna gratiæ Chriſti, ut impii miſericordiam in eo conſecuti non condemnentur. Quapropter dicit Petro: *Non ſolum ſepties ſepties dimittes fratri tuo, ſed ſeptuagies ſepties.* Quomodo igitur tibi non dimittat qui talem hominibus commendat benignitatem? Atque ut diſcas comparationem divinæ miſericordiæ cum humana, quidam teſtatur clamans: *Miſericordia hominis in proximum ejus; Dei autem miſericordia ſuper omnem carnem.* Quis es tu ad omnem carnem, ut eum exhauſtum eſſe exiſtimes, ſi benignus in te ſit? Ninivitis, quorum impietas tuam ſuperabat, mortem conſtituit non dico ſingulis, ſed omnibus ſimul: converſos non perdidit. Tu quoque illum etiam atque etiam invoca ut te non repellat. Latroni temporis momento paradiſum donat ob fidei præſtantiam, & tibi non parcet, etiamſi in pelagus nequitiæ demerſus fueris, modo eum vere & ex animo invoces? Lege prophetas & videbis illius benignitatem. Dicit Oſee Iſraeli: *Ut Sodoma ponam te & ut Seboim;* & ſtatim addit: *Converſum eſt cor meum & ſimul conturbata eſt pœnitentia mea;* ſignificans ſe ad recipiendos pœnitentes paratum eſſe. Dicit Eliæ: *Vides quomodo compunctus ſit Achab a facie mea? non inducam in diebus illius mala;* quamvis per ipſum Eliam mortem ei conſtituiſſet propter quemdam Naboth, quem Jezabel ipſius uxor per dolum occiderat, ut ipſi gratum faceret. Quomodo deſperas ſalutem, tanto miſerationum pelago circumdatus?

Digitized by Google

στευομενον· ἱνα γαρ μηδεις ἑαυτον σωτηριας ἀπαγορευσῃ, ὀμνυσι λεγων· ζω ἐγω λεγει κυριος, εἰ θελησει θελω τον θανατον του ἁμαρτωλου, ὡς το ἐπιστρεψαι, και εἰς ζωην ἐλθειν· ἐξ ὁλης καρδιας μετανοησον, και ἐρει σοι· ἐαν ζῃς ἐτη ἑκατον ἐν ἀσεβειᾳ, και ἐν τῃ ἐσχατῃ ἡμερᾳ μετανοησης, οὐ μη ἀποθανῃς, λεγει κυριος, ἀλλα ζωην ζησεις ἐνωπιον μου· οὐ δυναται θεος ψευσασθαι, αὐτος γαρ ἐστιν ἡ ἀληθεια· μη δια σε ἐχῃ ἀλληλογησαι, Κυπριανε, ὁς γε του ἰδιου υἱου οὐκ ἐφεισατο δια το των ἀνθρωπων γενος, και ἐπι σοι ἐχει νικηθηναι ἡ ἀγαθοτης αὐτου; τα ἐννενηκονταεννεα προβατα ἐν οὐρανοις κατελειπε, δηλαδη τα ἐπουρανια ταγματα, και προς ἐν κατεληλυθε το ἀπολωλος, και ἐπι σου ἐχει συστειλαι αὐτου την χρηστοτητα; δια τον ἀνθρωπον ἐσταυρωθη, και ὀκνει ἀσεβει ἐπιστρεφοντι ἑαυτον ἐπιδουναι; λοιδορουμενος τους ἀσεβεις προσκαλειται, και δοξαζομενος ἀποσειται σε; ἀπιστουμενος τους ἁμαρτωλους προσεκαλεσατο, και πιστευομενος οὐ χρηστευσεται σε; πασχων οὐκ ἀπεστραφη τον λῃστην, και προσκυνουμενος προς σε οὐκ ἐπιστραφησεται εἰς ἱλασμον; εἰ μειζων των ἀγγελων ὁ θεος, παντως ὁτι μειζονως χρηστευεται· παντα τα ἐπουρανια χαιρουσιν ἐπι ἁμαρτωλῳ ἑνι μετανοουντι, και πῶς ὁ θεος σε ἀποστραφησεται; θαρσει Κυπριανε, οὐκ ἠλθεν ὁ Χριστος καλεσαι δικαιους, ἀλλ' ἁμαρτωλους εἰς μετανοιαν· μονον συ μετανοησον ὡς χρη, και ὀψει αὐτον περιπτυσσομενον σε· ὁτι εὑρε το ἀπολωλος προβατον οὐ μονον ἐχαρη, ἀλλα και ὡς τεκνον αὐτο ἐπι των ὠμων ἐβαστασεν, ἱνα ἐργῳ μαθῃς το ὑπερβαλλον θεου προς ἀγγελους, και συ λεγεις ὁτι ἐμε περιοψεται; συ μονον ποιησον καρπον ἀξιον της μετανοιας, και τοτε μου μνησθηση, ὁτε κληρονομος ἐσῃ της βασιλειας ὡς υἱος· ὁς βρεχει ἐπι ἁμαρτωλους και δικαιους, και ἀνατελλει τον ἡλιον αὐτου ἐπι ἀγαθους και πονηρους, και λεγεις ὁτι σε ἀποβαλλεται; τους μη πιστευοντας εὐεργετει, και σε τον στεναζοντα οὐ προσδεξεται; ἐν τῳ Ησαϊᾳ λεγει· ὁτε ἀποστραφεις στεναξεις, τοτε σωθηση, και σοι ἐγκαρπως μετανοησαντι οὐκ ἐπιδωσει χαριν εἰς την αἰωνιον ἀπο-

Digitized by Google

Nec ſimpliciter tibi Deum miſericordem demonſtro, ſed ne quis ſalutem ſuam deſperet, jurat dicens: *Vivo ego, dicit Dominus, ſi voluntate volo mortem peccatoris quemadmodum eum converti & ad vitam pervenire.* Ex toto corde pœnitentiam age, & dicet tibi: Etiamſi annis centum in impietate vivas, & poſtremo die pœnitentiam agas, non morieris, dicit Dominus, ſed vivens vives coram me. Mentiri Deus non poteſt, ipſe enim eſt veritas. Num propter te committet, Cypriane, ut ſermonem ſuum immutet, ejuſque benignitas in te ſuperetur, qui proprio filio non pepercit propter humanum genus? Oves nonaginta novem reliquit in cælis, cæleſtes videlicet ordines, & ad unam quæ perierat deſcendit, & ſuam in te benignitatem claudet? Propter hominem crucifixus eſt, & pigrabitur impio converſo ſeſe dare? Conviciis appetitus impios ad ſe vocat, & glorificatus te repellet? Non creditus peccatores ad ſe vocavit, & creditus in te benignus non erit? Patiens non averſatus eſt latronem, & adoratus ad te non convertetur miſericordiæ cauſa? Si major angelis Deus, major profecto illius benignitas. At gaudent cæleſtia omnia in uno peccatore pœnitentiam agente. Quomodo ergo te Deus averſabitur? Confide Cypriane; non venit Chriſtus vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Tantum age pœnitentiam, ut par eſt, & videbis eum te complectentem. Quod perditam ovem reperiſſet, non modo lætatus eſt, ſed etiam illam, quaſi filium humeris portavit, ut ex ipſa re diſcas quantum Deus angelos ſuperet: & tu dicis, contemnet me? Tantum fac dignum fructum pœnitentiæ, ac mei tunc memineris, cum regi hæres eris ut filius. Pluit ſuper peccatores & juſtos, ac oriri facit ſolem ſuum ſuper bonos & malos: & te ab eo repelli dicis? Bene facit non credentibus, & te ingemiſcentem non ſuſcipiet? Apud Iſaiam dicit: *Quando converſus gemueris,*

Digitized by Google

ἀπολαυσιν; λεγει γαρ και ἐν τῳ Παυλῳ, ὁτι παντας ἀνθρωπους θελει σωθηναι, και εἰς ἐπιγνωσιν ἀληθειας ἐλθειν· και ταυτα μεν σοι παρ᾽ ἐμου ἐκ πολλων ὀλιγα, Κυπτιανε· ὁταν δε προς τους διδασκαλους ἰῃς, ἀκουσῃ τα περι μετανοιας σαφως, κᾀμε ἐν φοιτητων ταξει σχῃς. το πλατος του δογματος καταπλαγεις· και γαρ ἀφθονοι εἰσιν, και χαιροντες χειρα ὀρεγουσιν· οὐκ ἐςι παρ᾽ αὐτοις τυφος, οὐ ςολη περιβλεπτος ἐπιδειξιν σημαινουσα, οὐ σοφιςικη αἰνεσις, οὐκ ἐλπιδι μισθων ὑπερθεσις ἀνελευθερος· και γαρ ἀπο των κεφαλαιωδων ἀρχονται, πασαν ληψεως ὑπονοιαν ἐξοριζοντες· οὐχ ὡς οἱ σοφιςαι ἀπ᾽ ἐλαττονων ἀναγονται τον νουν, ἀλλα χωρις, ὡς ἐπος εἰπειν, τῃ κρηπιδι πλησιασαι της σοφιας παρακαλουσιν· εὐειδοτες δειν πρωτον τον θεμελιον ὀριζειν ὁτι κρατιςον, εἰθ᾽ οὑτως ἀζημιως ἐπικοδομειν τα ἀκολουθα· ὀψει ἐκει σεμνην λειτουργιαν, οὐ κυμβαλοις και ὀργανοις περιηχουμενην, οὐ κροτον ἀκοην ἐκθηλυνοντα, οὐκ αὐλους ἠχουντας λελυμενας ᾠδας, οὐ τυμπανα ὁρμην κλωντα ἐπι οἰκιας, οὐ χορον μουσικῃ τα πλειον προσεχοντας, και οὐκ εὐνομιαν· οὐ φωνην ἀλογων δονουσαν διανοιαν· οὐ θυματα και καπρους καθαιρομενους, οὐ ξυλα και πυρ ἀλογων σωματων ἀμυντηρια· οὐχ ἱερεα οἱονει ἀλογῳ πολεμῳ καθοπλισμενον, οὐ νεωκορους ταυρων τροπουσθαι ἰσχυν· οὐ λογον ἀκολαςον, οὐ λεγωντα αἰσχροτατον, οὐ βλεμμα μετεωρον, οὐ θυμον ἀτακτον, οὐ τροπον ἀσχημονα· ἀλλα το παν ἡσυχιας γνωμην, και καταςασιν ἀτυφον· δι᾽ ὧν παιδευθειη τις ἂν ὁρων κομιδη νηπιους την αὐτην πρεσβυταις ἐχοντας εὐταξιαν, ὡς ἐκ τινος θειωδους συνθηματος οἰεσθαι τα νοη αὐτων καταβραβευεσθαι· παντων οὐν ἐν κυκλῳ ἐςωτων, ἰδοις ἂν πολιν ἱεραν ἑνι πειθαρχουσαν ἡγεμονι, ἑτερους δε νεωκορους ἀκολουθιαν ταξεως την ἱεραν τραπεζαν περιβαλλοντας· εἰθ᾽ οὑτως ὁ ψαλμῳδος ἀφελους τῳ λογῳ και ὑμνῳ κατανυκτικος εἰς παρακλησιν, οἱονει περικαθαιρων τα ςοματα και τας ἀκοας ᾠδων κοσμικων προς τα μελλοντα ἀναγνωσματα· μη αἰδεσθῃς οὐν την προσοδον, ἀλλ᾽ ἐν παρρησια προσπελαζε, και ἀνασας ἀπο-

νηςε-

Digitized by Google

ris, tunc ſalvaberis; & tibi pœnitentiam non infructuoſam agenti gratiam non dabit ad æterna gaudia? Dicit enim & apud Paulum ſe omnes homines velle ſalvos fieri & ad cognitionem veritatis pervenire. Atque hæc quidem tibi a me pauca de multis, Cypriane. Cum autem ad magiſtros veneris, audies dilucide quæ ad pœnitentiam ſpectant; meque in auditorum numero habebis, dogmatis magnitudine perculſus. Agunt enim prolixe & liberaliter, ac opem libenter porrigunt. Non eſt apud eos faſtus, non veſtis conſpicua ad oſtentationem, non ſophiſtarum more inflatio, non ſpe mercedis procraſtinatio illiberalis. Incipiunt enim ab his quæ caput & ſummam continent, omnem munerum ſuſpicionem repellentes; nec, ut ſophiſtæ, a minoribus rebus animi informandi initium ducunt; ſed hortantur ut quiſque ad ſapientiæ, ut ita dicam, baſim & fundamentum accedat; probe ſcientes primo fundamentum ponendum eſſe quam optimum; deinde ſine damno quæ ſequuntur ſuperſtruenda. Videbis illic venerandam liturgiam, non cymbalis & organis circumſonantem, non ſtrepitus auditum effeminantes, non tibias diſſolutis modis indulgentes, non tympana modeſtam indolem frangentia, non chorum ad muſicam ut plurimum, non ad rectas leges attentum, non vocem expertes rationis animos agitantem, non victimas & ſtercora expurgata, non ligna & ignem corporum rationis expertium propugnacula, non ſacerdotem veluti ad bellum rationis expers armatum, non æditituos taurorum robur infringentes, non impudicum ſermonem, non riſum turpiſſimum, non ſuperbum oculorum ſupercilium, non convivium legibus ſolutum, non indecoram agendi rationem; ſed tranquillum omnino animum, & faſtus expertem diſciplinam; ex quibus videns quis admodum infantes eamdem ac ſenes ordinis diſciplinam ſervantes, facile perſpiciat eorum juventutem divino quodam ſigno gubernari. Omnibus igitur

Digitized by Google

νηςευσαι, τριτην ταυτην την ἡμεραν ἀσιτος ὢν· και κοινωτερως ἰωμεν τεως προς την της ἑσπερας εὐχην· ἑξης δε τῃ πανεορτῳ συναξει ἐπιμεναντες· ἐθος γαρ των ἑπτα ἡμερων τῃ πρωτῃ ποιειν ἀναςασιας Χριςου μνειαν, μεθ᾽ ἣν τῳ παπᾳ προσελθοντες τα εἰκοτα δρωμεν και λεγομεν· σεαυτου γενου Κυπριανε· ταχα γαρ πλειονας σωσεις, παρ᾽ οὓς ἀπωλεσας, και μου μνησθητι ὁταν εὐ σοι γενηται, μεθημερινα σοι ἐνυπνια διακρινοντι προς πολλων ὠφελειαν.

Ἐγω οὖν ἀναςας ἀπριξ εἰχομην αὐτου της κεφαλης, και ςερνα αὐτου τοις ἐμοις προθεμενος, πατερα και ἀγγελον ἀπεκαλουν· κἀμε μεσον ἐχοντες ἑαυτων αὐτος και ὁ τουτου υἱος συνηλικιωτης μου ὢν, και της αὐτης μοι των πραγματων διατριβης γεγονως, εὐσεβειᾳ δε προυχων, εἰ και τις ἀλλος, οἰκαδε ἀγαγοντες, παρετιθουν τα πρεποντα· εἰθ᾽ οὑτως ἀπῃειμεν εἰς την ἐκκλησιαν, και ἰδον τον χορον οὐρανιων ἐοικοτα θειων ἀνθρωπων, ἢ χορῳ ἀγγελων θεῳ ἀναμελποντι. Εβραϊκην τε λεξιν ἑκαςῳ ςιχῳ ἐπαγαγοντες μιᾳ φωνῃ, ὡς πειθεσθαι αὐτους μη εἰναι ἀνθρωπους, ἀλλα φυσιν λογικην συγκλυδον ἀπηχουσαν θαυμασιον ἠχον, ὃν οἱ προφηται θανοντες δια των ζωντων παλιν προεφητευον· και οἱ ἀποςολοι οὐδεν ἡττον ὡς παροντες ἐφθεγγοντο, οὐ χρηζοντες ἑρμηνειας· ἀπλουςατοι γαρ εἰσιν οἱ λογοι ἐν διανοιαις συγκειμενοι· και δη το πληθος θαυμασαι ἡμων την εἰσοδον, γεγονε ξενισθηναι· και παλιν οἰκοι καταχθεντες ἡσυχασαμεν· και τῃ ἑξης εἰπον· πατερ Ευσεβιε, διατι μη καιωμεν τας βιβλους του διαβολου; δημοσια οὖν τουτο δρασαντες εἰδωμεν και τον ἐπισκοπον· και παντα καθως μοι ἐπηγγειλατο, ἐν ἀνθρωπῳ ἀγγελος μοι γενομενος Ευσεβιος, ἀνυσαμεν.

Ως

tur in orbem ſtantibus, videas ſacram urbem uni parentem duci, ac ceteros æditpos ordinis ſerie circa ſacram menſam ſtantes: deinde pſaltes ſermone ſimplex & hymno compungens ad exhortandum, expurgat ora & auditum a cantilenis ſæcularibus ad futuras lectiones. Ne verearis igitur adire, ſed libere accede, & ſurgens cibum ſume jam triduo jejunus; ac ſimul eamus ad precem veſpertinam; cras autem celebratæ ab omnibus ſynaxi immanebimus; mos enim eſt primo ex ſeptem diebus memoriam reſurrectionis Chriſti celebrare, quo die ad epiſcopum accedentes convenientia facimus & dicimus. Tibi attende, Cypriane, fortaſſe enim plures ſalvabis quam perdidiſti; fac autem memineris mei cum præclare in te agetur, diurna ſomnia ad multorum utilitatem interpretante.

17 Tum ego conſurgens amplexus ſum illius caput & pectus, patrem illum & angelum vocans. Tum medium me habentes ipſe & ejus filius æqualis meus, & in eodem litterarum ludo inſtitutus, ſed pietate, ſi quis alius, excellens, domum deduxerunt, & decentem cibum appoſuerunt. Deinde in eccleſiam ivimus, ac vidi chorum cæleſtium Dei hominum, vel Angelorum Deo canentium choro ſimilem, Hebraicam dictionem ſingulis verſibus adjicientes una voce; ita ut non homines eſſe viderentur, ſed natura rationalis congregata admirabilem edens ſonum, quo Prophetæ mortui iterum per vivos oracula dabant. Apoſtoli non ſecus ac præſentes prædicabant; nec opus erat interpretatione, ſunt enim ſimpliciſſimi ſermones, in ſententiis poſiti. Evenit autem ut multitudo introitum noſtrum admirans obſtupeſceret, ac domum reverſi quievimus. Poſtero autem die dixi, Pater Euſebi, cur non comburimus libros diaboli? id ergo cum publice feciſſemus, epiſcopum etiam adivimus, ac omnia audivimus, quemadmodum mihi promiſerat Euſebius, quem in homine angelum habebam.

18 Hæc

Ὡς δὲ ἤκȣσε καὶ ἡ ἁγία Ιȣϛινα τας τριχας αποκειραμενη, και τον θαλαμον συν τη προικι διοικησασα πενησι διενειμεν, διπλην ἡγησαμενη σωτηριαν την ἐμην μετανοιαν· και γαρ ὁ Αγλαΐδας ἀποταξαμενος τον διαβολον ἐνεπρησεν, ὅτι το ξιφος τȣ ὀλεθρȣ ἑαυτω περιεπηρεν, τȣ Χριςȣ πλεξαντος ἡμιν δια Ιȣςινης σωτηριαν διδυμον· ἐπει δε καγω διενειμον τα πραγματα και ἡμην συν τω πατρι Ευσεβιω γενομενω πρεσβυτερω της ἐκκλησιας, τυχων της σφραγιδος τȣ Χριςȣ, ἐξηγωνιζομην κηρυττων πασι, και πολλȣς πειθων ἐπιςρεψαι προς τον κυριον. ἀλλα και ἐπεισθησαν ἐν κυριω Ιησȣ χριςω, δι' ȣ και μεθ' ȣ τω πατρι δοξα, κρατος εἰς τȣς αἰωνας των αἰωνων, Αμην.

18. Hæc autem poſtquam audiit ſancta Juſtina, crines totondit, & thalamum cum dote venditum pauperibus diſtribuit, duplicem ſalutem exiſtimans pænitentiam meam. Nam & Aglaidas, qui ipſe ſibi gladium mortis circumintulerat, diabolum ab eo diſcedens incendit, nectente nobis Chriſto per Juſtinam duplicem ſalutem. Poſtquam autem mea quoque diſtribui, eram una cum patre Euſebio, qui presbyter erat eccleſiæ, ac Chriſti ſigillum adeptus, conabar prædicare omnibus, & multis perſuadere ut ad Dominum converterentur. Sed & perſuaſi ſunt in Domino Jeſu Chriſto, per quem & cum quo Patri gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

Digitized by Google

ORATIO PRO MARTYRIBUS.

Hagios, Hagios, hagios, ſancte ſanctorum, Pater patrum noſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob, Deus Apoſtolorum, Deus prophetarum, Deus Virginum, Deus bene viventium, Deus credentium, Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti filii tui; te invocamus ſupplices, pariter & deprecamur Fili unigenite, qui ex ore Altiſſimi procreatus es ante mundi diſpoſitionem, & ex Mariæ ſanctæ virginis utero per myſterium editus; orantibus nobis, ſancti deſiderii ſpiritale incrementum, & integritatem cordis præſtare dignare, ut lavacro ſalutari recreatum pectus a delictis carnalibus incolume perſiſtat. Petimus fide illibata, mente incorrupta, devotione robuſta, operatione ſeu dilectione continua; ut in Eccleſia ſancta tua nos florere permittas: quoniam tibi flectimus genua, & curvamus cervices, cui Angeli & Archangeli, millia millium Martyrum, chorus Apoſtolorum, & Prophetarum gloria exſultant, cui omnes aves canunt laudes, linguæ confitentur cæleſtium, terreſtrium & infernorum: tibi omnes aquæ in cælo, & ſub cælo, confitentur; te inſenſibilia ſentiunt: tu es ſolus, & præter te & extra te nemo. Te quæſumus, Domine Pater omnipotens, qui ſoli Filio conſpicabilis es, cujus Angeli & Archangeli obtemperant tibi Domine Pater: te oramus, ut tribuas nobis mentem integram, innocentiam puram, ſinceritatem devotam, conſcientiam ſanctam, puram, ſobriam, caſtam, contra omnes inſidias ſæculi glorioſa fide degentem: contra diaboli minas, & carnales illecebras munitum pectus concedas; ne violenti & cruenti hoſtis letalibus laqueis implicemur, ut ſignum ſalutis æter-

Digitized by Google

æternæ incolume perferamus. Pelle a nobis omnem ſæculi illuviem, omnemque diaboli perſuaſionem. Laqueetur, concidat, & ſuperetur a nobis, & amoveatur, ſicut a Sara famula tua Aſmodæus dæmon nequiſſimus, exſtinctus per Angelum tuum ſanctum Raphael. Et ſicut Tobiæ affuiſti, ita mihi adeſſe digneris. Et ut tribus pueris in camino, & Danieli miſericordiam præſtitiſti: ſic circa nos famulos tuos facere digneris. Qui mortuos ſuſcitaſti; cæcos illuminaſti; ſurdis auditum, mutis eloquia, claudis greſſum, leproſis ſanitatem dediſti: ita & da famulis tuis, qui te tota virtute mentis credimus natum, paſſum, venturum judicare vivos & mortuos. Aſſiſte nobis, ſicut Apoſtolis in vinculis, Teclæ in ignibus Paulo in perſecutionibus, Petro in fluctibus. Qui ſedes ſuper ſeptem thronos ad dexteram Patris, reſpice nos, & libera nos de æternæ mortis interitu: unus in uno, Pater in Filio, Filius in Patre, Spiritus ſanctus, per quem, & cum quo eſt tibi in ſancta Eccleſia honor, virtus, claritas, majeſtas, poteſtas, benedictio, immortalitas, & nunc & in æternum, ſemper & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

ORATIO

QUAM SUB DIE PASSIONIS SUÆ DIXIT.

Domine Sancte Pater hagios, Deus hagie, & hagie Deus meus, quis enim major te? tibi gratias & laudem refero Deus Abrahæ, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, Deus Patrum noſtrorum, Deus Apoſtolorum, & Deus Prophetarum, & Deus Martyrum, qui fuiſti ante mundi diſpoſitionem, Deus vivorum, venturus judicare vivos & mortuos: qui es Deus verax, qui ſedes ſuper Cherubim & Seraphim, ſedem honoris tui, & proſpicis abyſſos: qui

Digitized by Google

vides cuncta priuſquam naſcantur; qui habes poteſtatem occidere, & rurſus reſtituere; qui habes poteſtatem de arido viride facere. Tu omnium Dominus dominator, libera me ab hoc ſæculo, & exaudi me orantem, ſicut exaudiſti filios Iſrael de terra Ægypti, & non tibi crediderunt, nec famulo tuo Moyſi.

Væ peccatis meis. Cum elevaveris confringere terram, ſub qua fiſſura petrarum me abſconſurus ſum ab ante virtutem tuam? Cui monti dicturus ſum, cade ſuper me; & cui colli, tege me ab ante metum Domini, cum te levaveris confringere terram? Rogo, Domine, ſubveni mihi: noli ſecundum actum meum me judicare: nihil enim in præceptis tuis parui. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Jonam de ventre ceti; ſic exaudias me, & ejicias me de morte ad vitam. Sicut Ninivitæ induerunt cinerem & cilicium, & pœnitentiam egerunt ante Dominum. Exomologeſin facienti ante conſpectum tuum pro univerſis peccatis meis, qui es amator pœnitentiæ, miſerere mei. Sed & David dicit: Domine propter nomen tuum dele peccatum meum. Et ego deprecans majeſtatem tuam; dele univerſa peccata mea, & exaudi me orantem, ſicut audiſti tres pueros de camino ignis, Ananiam, Azariam, Miſaelem: & miſiſti Angelum tuum cum nimbo roris, & confuſus eſt Nabuchodonoſor præpoſitus regni: quoniam tu es Rex regnantium, & Dominus dominantium, qui ſolus habes immortalitatem, & lucem habitas inacceſſibilem, quam nemo hominum videt, nec videre poteſt. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Danielem de lacu leonum: & miſiſti Abacuc Prophetam, & attulit ei prandium, & dixit: Prande prandium, quod tibi miſit Deus. Et dixit Daniel: Non relinquet Dominus quærentes ſe. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Tobiam & Saram, dum orarent in atrio domus ſuæ: tunc obtulit pro eis Raphaël Angelus orationes eorum: ſic & tu exaudias preces meas, & admittas.

Digitized by Google

tas ad aulam ſanctam tuam orationes meas, & continenter mittas Angelum tuum, qui deleat univerſa delicta mea, ſicut deleſti ſpiritum immundum a Sara filia Raguel: & illumines cor meum, ſicut illuminaſti oculos Tobiæ. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Suſannam inter manus ſeniorum, ſic me liberes ab hoc ſæculo, quia tu es amator puræ conſcientiæ. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Ezechiam regem Judæ, & deleſti ab eo infirmitatem: ſic & a me auferas infirmitatem carnis, & augeas mihi ad fidem, ſicut illi auxiſti annos quindecim ad vitam. Libera me de medio ſæculi hujus, ſicut liberaſti Teclam de medio amphitheatro, libera me ab omni infirmitate carnis meæ.

Te deprecor Pater majeſtatis, qui in fine temporum miſertus es noſtri, mittens nobis Jeſum Chriſtum filium tuum Dominum Deum Salvatorem noſtrum, natum ex Maria virgine de Spiritu ſancto, annunciante Gabriele Angelo, per quem nos liberaſti de periculo mortis imminentis.

Et te deprecor Filium Dei vivi, qui feciſti tanta mirabilia, qui in Cana Galilææ de aqua vinum feciſti, propter Iſrael: qui cæcis oculos aperuiſti; qui ſurdos audire feciſti; qui paralyticos ad ſua membra revocaſti; qui ſolviſti linguas blæſorum; dæmonio vexatos ſanaſti; claudos, currentes feciſti velut cervos: mulierem de profluvio ſanguinis liberaſti; mortuos ſuſcitaſti; ſuper aquam pedibus ambulaſti; qui Petro labenti manum tradidiſti; qui mare fundaſti, & terminum ei poſuiſti, & dixiſti: Hucuſque venies, & hic te confringes in virtute tua. Te deprecor Filium Dei vivi propter univerſa commiſſa mea, qui es in cælis Filius in Patre, & Pater in te in ſempiternum, qui ſedes ſuper Cherubim & Seraphim ſedem honoris tui.

Tibi aſſiſtunt Angeli, Archangeli, numerus innumerabilis, timentes & paventes honorem & virtutem tuam, clamantes voce magna, & dicentes: Sanctus, San-

 ctus

Digitized by Google

ctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Tu ipſe nobis teſtamentum feciſti: Petite, & accipietis; pulſate, & aperietur vobis. Quodcumque a Patre meo petieritis in nomine meo, ego a Patre peto ut accipiatis. Ego peto, ut accipiam; quæro, ut inveniam; ego pulſo, ut aperiatur mihi; ego in tuo nomine peto, ut tu a Patre petas, & detur mihi. Paratus ſum propter nomen tuum victimam ſanguinis fundere, & quodcumque tormentum ſuſtinere. Tu es, Domine, auditor meus & defenſor: defende me ab adverſario meo. Angelus tuus lucis protegat me, quoniam tu dixiſti; quod credentes petieritis per orationem, dabitur vobis.

Omnis homo mendax, tu es verax. Sicut tu repromiſiſti, poteſtatem habes, Domine, dare mihi omne ſacramentum tuum cæleſte, ut dignus ſim faciem ſanctorum videre. Spiritus in me operetur, voluntas tua in me fiat: quoniam tibi ſpopondi omnibus diebus vitæ meæ, qui paſſus es ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem, qui crucifixus deſcendiſti, & conculcaſti aculeum mortis. Devicta eſt mors, devictus eſt inimicus diabolus. Tu reſurrexiſti a mortuis, & apparuiſti Apoſtolis tuis: ſedes ad dexteram Patris, qui venturus es judicare vivos & mortuos. Tu dominaberis, libera me de manu quærentis animam meam. Per nomen tuum libera me ab adverſaria poteſtate, ut opem des vincendi inimicum meum: quoniam tu es potens aſſertor & advocatus precum, & petitionum noſtrarum animarum. Die ac nocte interpelles pro peccatis meis, orationem meam perferas ad Patrem tuum. Et tu Domine ſancte Pater, digneris reſpicere ſuper preces meas, ſicut reſpexiſti ſuper munera Abel. Digneris me liberare ab igne & pœna perenni, & ab omni tormento quod paraſti iniquis: per bonum & benedictum Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, per quem tibi laus, honor, virtus, gloria, in ſæcula ſæculorum, Amen.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX III.

OPERA NOVATIANI ROM. URBIS PRESBYTERI.

Digitized by Google

Digitized by Google

LIBER DE TRINITATE.

ARGUMENTUM LIBRI PER JACOBUM PAMELIUM.

I. *De Trinitate diſputaturus Novatianus presbyter Romanus ſub ſancto Fabiano Papa, quantum adparet, adhuc catholicus: imprimis ex regula fidei, quod ſymbolum vocamus, proponit, ut primum credamus* in Deum Patrem & Dominum omnipotentem, rerum omnium perfectiſſimum conditorem.

II. *Super quæ omnia, ipſe continens omnia, immenſus, æternus, immortalis, mente hominis major, ut ipſe eſt ſermone inexplicabilis, ſublimitate omni ſublimior.*

III. *Deinde Deum eſſe conditorem omnium, dominum, & parentem ſcripturis probat.*

IV. *Bonum quoque, ſemper ſui ſimilem, immutabilem, unum & ſolum, infinitum; cujus nec nomen proprium poſſit edici, & incorruptibilem.*

V. *Cujus ſi iracundias legitimas & indignationes quaſdam, & odia deſcripta teneamus, non tamen hoc intelligi ad humanorum exempla vitiorum.*

VI. *Et licet ſcriptura ad humanam formam faciem divinam ſæpe convertat; non tamen intra hac noſtri corporis lineamenta modum divinæ majeſtatis includi.*

VII. *Spiritus quoque quum Deus dicitur, claritas & lux; non ſatis Deum illis appellationibus explicari.*

Digitized by Google

VIII. *Hunc ergo Deum noviſſe & venerari eccleſiam, cui teſtimonium reddit tam inviſibilium, quam etiam viſibilium & ſemper & tota natura, quem ſcripturæ celebrant.*

IX. *Porro eandem regulam veritatis docere nos: credere poſt Patrem etiam* in filium Dei Jeſum Chriſtum Dominum Deum noſtrum; *eundem in veteri Teſtamento repromiſſum, & in novo exhibitum.*

X. *Neque commentitium & fictum Chriſtum hæreticorum teſtamenti veteris auctoritatem reſpuentium, qui & nuptiarum conjunctionem oderunt, nempe Marcionitarum, neque in phantaſmate, ſed in veritate; neque illum, qui æthereum carnem, ut alii volunt hæretici: nempe Apelletiani, adſumpſerit; ſed veram carnis ſoliditatem.*

XI. *Et vero non hominem tantum Chriſtum, ſed & Deum; ſicuti hominis filium, ita & Dei filium.*

XII. *Deum enim veteris teſtamenti ſcripturarum auctoritate probari.*

XIII. XIV. *Tum etiam novi teſtamenti ſcripturis.*

XV. *Immo etiam illis, quibus Chriſtus angelus appellatur.*

XVI. XVII. *Eandem divinam majeſtatem in Chriſto aliis iterum ſcripturis confirmari.*

XVIII. *Atqui cum firmum ſit genus probationis, quod etiam ab adverſariis veritatis ſumitur; vel ab iis Chriſtum Deum adfirmari (quos ſupra c. 12 Sabellianos nuncupat) qui Chriſtum Deum patrem faciebant. Sicuti & illos, qui ita Chriſti manifeſtam amplexati ſunt divinitatem, ut illum ſine carne fuiſſe dixerint.*

XIX. *Illos autem errorem ſuum inde ſumpſiſſe, quod nihil arbitrarentur intereſſe inter filium Dei & filium hominis; ob ſcripturam male intellectam.*

XX. *Neque inde ſequi, quia Chriſtus mortuus, etiam Deum mortuum accipi; quia non tantummodo Deum, ſed & hominem Chriſtum ſcriptura proponit.*

XXI. *Adverſus autem Sabellianos ſcripturis probat alium eſſe filium, alium Patrem.*

XXII.

Digitized by Google

XXII. *Pulchre reſpondens ad illud: ego & Pater unum ſumus, quod illi pro ſe intendebant.*
XXIII. *Rurſum ex verbis Chriſti ſequentibus Deum illum comprobans.*
XXIV. *Item ex Moyſe in principio ſacrarum literarum.*
XXV. XXVI. *Inde etiam, quod Abrahæ viſus legatur Deus; quod de Patre nequeat intelligi, quem nemo vidit unquam, ſed de filio in angeli imagine.*
XXVII. *Quod etiam Jacob apparuerit Deus angelus, Dei filius nempe.*
XXVIII. *Pro Sabellianis etiam nihil facere illud: qui videt me, videt & Patrem.*
XXIX. *Deinceps fidei auctoritatem admonere nos, poſt Patrem & filium, credere etiam* in Spiritum Sanctum, *quod etiam ſcripturis confirmat.*
XXX. *Denique quantum dicti hæretici erroris ſui originem inde rapuerint, quod animadverterent ſcriptum: unus Deus; etſi Chriſtum Deum & Patrem Deum dicamus, non magis tamen duos Deos ſcripturam proponere, quam duos Dominos aut duos magiſtros.*
XXXI. *Sed Dei filium Deum, ex Deo Patre ab æterno natum, qui ſemper in Patre fuerit, ſecundam perſonam eſſe a Patre, qui nihil agat ſine Patris arbitrio; eundem & Dominum, & angelum magni Dei conſilii, in quem Patris divinitas per ſubſtantiæ communionem ſit tradita.*

NOVATIANI
LIBER DE TRINITATE.

I

Regula exigit veritatis, ut primo omnium credamus in Deum Patrem & dominum omnipotentem, id eſt rerum omnium perfectiſſimum condito-

Digitized by Google

rem, qui cælum alta ſublimitate ſuſpenderit, terram dejecta mole ſolidaverit, maria ſoluto liquore diffuderit, & hæc omnia propriis & condignis inſtrumentis & ornata & plena digeſſerit. Nam & in ſolidamento cæli luciferos ſolis ortus excitavit, lunæ candentem globum ad ſolatium noctis menſurnis incrementis orbis implevit, aſtrorum etiam radios variis fulgoribus micantis lucis accendit: & hæc omnia legitimis meatibus circumire totum mundi ambitum voluit, humano generi dies, menſes, annos, ſigna, tempora, utilitatesque factura. In terris quoque altiſſimos montes in verticem ſuſtulit, valles in ima dejecit, campos æqualiter ſtravit, animalium greges ad varias hominum ſervitutes utiliter inſtituit. ſylvarum quoque robora humanis uſibus profutura ſolidavit, fruges in cibum elicuit, fontium ora reſeravit, & lapſuris fluminibus infudit; poſt quæ ne non etiam ipſis quoque deliciis procuraſſet, variis florum coloribus ad voluptatem ſpectantium cuncta veſtivit. In ipſo quoque mari, quamvis eſſet & magnitudine & utilitate mirabile, multimoda animalia, nunc mediocris, nunc vaſti corporis finxit, ingenium artificis de inſtitutionis varietate teſtantia. Quibus non contentus, ne forte fremitus & curſus aquarum cum diſpendio poſſeſſoris humani alienum occuparet elementum, fines, litoribus incluſit: quo cum fremens fluctus & ex alto ſinu ſpumans, unda veniſſet, rurſum in ſe rediret, nec terminos conceſſos excederet, ſervans jura præſcripta: ut divinas leges tanto magis homo cuſtodiret, quantò illas etiam elementa ſervaſſent. Poſt quæ hominem quoque mundo præpoſuit, & quidem ad imaginem Dei factum: cui mentem et rationem indidit, & prudentiam, ut Deum poſſit imitari: cujus etſi corporis terrena primordia, cæleſtis tamen & divini halitus inſpirata ſubſtantia; quæ cum omnia in ſervitutem illi dediſſet, ſolum liberum eſſe voluit.

Et

Et ne in periculum caderet rurſum ſoluta libertas, mandatum poſuit, quo tamen non ineſſe malum in fructu arboris diceretur; ſed futurum, ſi forte ex voluntate hominis de contemptu datæ legis præmoneretur. Nam & liber eſſe debuerat, ne incongruenter Dei imago ſerviret: & lex addenda, ne usque ad contemptum dantis libertas effrenata prorumperet: ut & præmia condigna & merita pænarum conſequenter exciperet, ſuum jam habens illud, quod motu mentis in alterutram partem agitare voluiſſet. Ex quo mortalitas, invidia utique in ipſum redit; qui cum illam de obedientia poſſet evadere, in eandem incurrit, dum ex conſilio perverſo Deus eſſe feſtinat; cujus tamen pœnam nihilominus indulgenter temperavit, dum non tam ipſe quam labores ejus maledicuntur ſuper terra. Nam & quod requiritur, non ex ignorantia venit, ſed ſpem hominis futuræ in Chriſto et inventionis & ſalutis oſtendit: & quod ne de ligno arboris vitæ contingat, arcetur, non de invidiæ maligno livore deſcendit, ſed ne vivens in æternum, niſi peccata Chriſtus ante donaſſet, circumferret ſecum in pœnam ſui ſemper immortale delictum. Quanquam etiam ſuperioribus, id eſt, ſuper ipſum quoque ſolidamentum partibus, quæ non ſunt hodie noſtris contemplabiles oculis, angelos prius inſtituerit, ſpiritales digeſſerit, thronos, poteſtatesque præfecerit, & alia multa cælorum immenſa ſpatia, & ſacramentorum infinita opera condiderit, ut immenſus hic licet mundus pene noviſſimum magis Dei corporalium rerum appareat opus eſſe, quam ſolum. Namque quæ infra terram jacent, neque ipſa ſunt digeſtis & ordinatis poteſtatibus vacua. Locus enim eſt, quo piorum animæ impiorumque ducuntur, futuri judicii præjudicia ſentientes: ut operum ipſius in omnibus partibus redundantes magnitudines non intra mundi hujus capaciſſimos licet, ut diximus, ſinus concluſas

Digitized by Google

ſas videremus, ſed etiam inter ipſius mundi & profunda, & altitudines cogitare poſſemus, & ſic conſiderata operum magnitudine tantæ molis digne mirari poſſemus artificem.

2 Super quæ omnia ipſe continens cuncta, nihil extra ſe ſe vacuum deſerens, nulli Deo ſuperiori, ut quidam putant, locum reliquit: quandoquidem ipſe univerſa ſinu perfectæ magnitudinis & poteſtatis incluſerit, intentus ſemper operi ſuo, & vadens per omnia, & movens cuncta, & vivificans univerſa, & conſpiciens tota, & in concordiam elementorum omnium diſcordantes materias ſic connectens, ut ex diſparibus elementis ita ſit unus mundus iſta coagmentata conſpiratione ſolidatus, ut nulla vi diſſolvi poſſit, niſi cum illum ſolus ipſe qui fecit, ad majora alia præſtanda nobis, ſolvi juſſerit. Hunc enim legimus omnia continere: & ideo nihil extra ipſum eſſe potuiſſe, quippe cum originem omnino non habeat, conſequenter nec exitum ſentiat: niſi forte, quod abſit, aliquando eſſe cœperit, nec ſupra omnia ſit, ſed dum poſt aliquid eſſe cœperit, intra id ſit, quod ante ipſum fuerit, minor inventus poteſtate, dum poſterior denotatur etiam ipſo tempore. Ob hanc ergo cauſam ſemper immenſus, quia nihil illo majus eſt: ſemper æternus, quia nihil illo antiquius: id enim, quod ſine origine eſt, præcedi a nullo poteſt, dum non habet tempus. Ideo immortalis, non deficiens in conſummationis exitu. Et quoniam ſine lege eſt, quidquid ſine origine eſt, modum temporis excludit, dum ſe debitorem nemini ſentit. De hoc ergo, ac de eis quæ ſunt ipſius, & in eo ſunt, nec mens hominis, quæ ſint, quanta ſint, & qualia ſint, digne concipere poteſt, nec eloquentia ſermonis humani æquabilem majeſtati ejus virtutem ſermonis expromit. Ad cogitandam enim & ad eloquendam illius majeſtatem & eloquentia omnis merito muta eſt,

Digitized by Google

& mens omnis exigua eſt: major eſt enim mente ipſa, nec cogitari poſſit, quantus ſit: ne ſi potuerit cogitari, mente humana minor ſit, qua concipi poſſit. Major eſt quoque omni ſermone, nec edici poſſit ne ſi potuerit edici, humano ſermone minor ſit, quo cum edicitur, & circumiri & colligi poſſit. Quidquid enim de illo cogitatum fuerit, minus ipſo erit: & quidquid enuntiatum fuerit, minus illo comparatum circum ipſum erit. Sentire enim illum taciti aliquatenus poſſumus, ut autem ipſe eſt, ſermone explicare non poſſumus. Sive enim illum dixeris lucem, creaturam ipſius magis quam ipſum dixeris, ipſum non expreſſeris: ſive illum dixeris virtutem, potentiam ipſius magis, quam ipſum dixeris & depromſeris: ſive dixeris majeſtatem, honorem ipſius magis, quam illum ipſum deſcripſeris. Et quid per ſingula quæque percurrens longum facio? ſemel totum explicabo. Quidquid omnino de illo retuleris, rem aliquam ipſius magis & virtutem, quam ipſum explicaveris. Quid enim de illo condigne aut dicas aut ſentias, qui omnibus & ſermonibus & ſenſibus major eſt? niſi quod uno modo, & hoc ipſum quomodo poſſumus, quomodo capimus, quomodo intelligere licet, quid ſit Deus, mente capiemus: ſi cogitaverimus, id illum eſſe, quod, quale, & quantum ſit, non poſſit intelligi, ne in ipſam quidem cogitationem poſſit venire. Nam ſi ad ſolis aſpectum oculorum noſtrorum acies hebeſcit, ne orbem ipſum obtutus inſpiciat obviorum ſibi ſuperatus fulgore radiorum: hoc idem mentis acies patitur in cogitatione omni de Deo, & quanto ad conſiderandum Deum plus intenditur, tanto magis ipſa cogitationis ſuæ luce cæcatur. Quid enim de eo, ut iterum repetam, condigne dicas, qui eſt ſublimitate omni ſublimior, & altitudine omni altior, & profundo omni profundior, & omni luce lucidior, & omni claritate clarior,

Digitized by Google

rior, omni ſplendore ſplendidior, omni robore robuſtior, omni virtute viritior, omni pulchritudine pulchrior, veritate omni verior, & fortitudine omni fortior, & majeſtate omni major, & omni potentia potentior, & omnibus divitiis ditior, omni prudentia prudentior, & omni benignitate benignior, omni bonitate melior, omni juſtitia juſtior, omni clementia clementior. Minora enim ſint neceſſe eſt omnium genera virtutum, eo ipſo qui virtutum omnium & Deus & parens eſt: ut vere dici poſſit, id Deus eſſe, quod ejusmodi eſt, cui comparari nihil poteſt. Super omne eſt enim, quod dici poteſt. Mens eſt enim quædam gignens & complens omnia, quæ ſine ullo, aut initio, aut termino temporis cauſſas rerum naturaliter nexas ad utilitatem omnium ſumma & perfecta ratione moderetur.

3 Hunc igitur agnoſcimus & ſcimus Deum conditorem rerum omnium: Dominum, propter poteſtatem: & parentem, propter inſtitutionem: hunc, inquam, qui dixit, & facta ſunt omnia: præcepit, & proceſſerunt univerſa. De quo ſcriptum eſt: omnia in ſapientia feciſti; de quo Moyſes: Deus in cœlo ſurſum & in terra deorſum; qui ſecundum Eſaiam menſus eſt cælum palmo, terram pugillo; qui aſpicit terram, & facit eam tremere; qui continet gyrum terræ, & eos, qui habitant in ipſo quaſi locuſtæ; qui expendit montes in pondere, & nemora in ſtatera, id eſt, certo divinæ diſpoſitionis examine: ac ne facile in ruinam procumberet magnitudo inæqualiter jacens, ſi non paribus fuiſſet librata ponderibus, onus hoc moderanter terrenæ molis æquavit. Qui dicit per Prophetam: Ego Deus, & non eſt præter me. Qui per eundem Prophetam refert: Quoniam majeſtatem meam non dabo alteri, ut omnes cum ſuis figmentis Ethnicos excludat & hæreticos, probans Deum non eſſe, qui manu artificis factus ſit, nec eum qui in-

genio

Digitized by Google

genio hæretici fictus ſit. Non eſt enim Deus, cui, ut ſit, quærendus eſt artifex. Quique adhuc adjecit per Prophetam: Cælum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum: qualem mihi ædificabitis domum, aut quis locus requiei meæ? ut oſtendat, quoniam multo magis illum templum non capit, quum mundus non capit: hæc non ad ſui jactantiam; ſed ad noſtri ſcientiam refert. Neque enim ipſe a nobis deſiderat magnitudinis gloriam, ſed nobis vult religioſam, qua pater, conferre ſapientiam. Quique præterea ferinos noſtros animos, & de agreſti immanitate tumidos, & ad lenitatem abruptos trahere volens, dicit: Et ſuper quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem verba mea? ut Deum aliquatenus, quantus ſit, poſſit agnoſcere; dum illum per ſpiritum collatum diſcit timere. Qui ſimiliter adhuc magis in notitiam noſtri volens pervenire, ad culturam ſui noſtros excitans animos, ajebat: Ego ſum Dominus, qui feci lucem, & creavi tenebras, ut viciſſitudinum iſtarum, quibus noctes dieſque moderantur, non naturam neſcio, quam putemus artificem; ſed Deum agnoſceremus potius quod erat verius, conditorem. Quem quoniam obtutu oculorum videre non poſſumus, de operum magnitudine, & virtute & majeſtate condiſcimus. Inviſibilia enim ipſius, inquit Apoſtolus Paulus, a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus & divinitas, ut animus humanus ex manifeſtis occulta condiſcens, de operum magnitudine, quæ videret mentis oculis, artificis magnitudinem cogitaret; de quo idem Apoſtolus: Regi autem ſæculorum immortali, inviſibili, ſoli Deo honor & gloria. Evaſit enim oculorum contemplationem, qui cogitationis vicit magnitudinem. Quoniam inquit, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Nam & imperio ejus omnia

ut

ut ex ipſo ſint, & verbo ejus digeſta, ut per ipſum ſint: & in judicium ejus recidunt univerſa, ut dum in ipſo expectant libertatem, corruptione depoſita in ipſum videantur eſſe revocata.

4 Quem ſolum merito bonum pronuntiat Dominus; cujus bonitatis totus teſtis eſt mundus: quem non inſtituiſſet, niſi bonus fuiſſet. Nam ſi omnia bona valde, conſequenter ac merito & quæ inſtituta ſunt bona, bonum inſtitutorem probaverunt: & quæ a bono inſtitutore ſunt, aliud quam bona eſſe non poſſunt, ex quo omne malum faceſſat a Deo: Nec enim poteſt fieri, ut ſit initiator aut artifex ullius mali operis, qui nomen ſibi perfecti vindicat, & parentis & judicis: maxime cum omnis mali operis vindex ſit & judex, quoniam & non aliunde occurrit homini malum, niſi a bono Deo receſſiſſet. Hoc autem ipſum in homine denotatur: non quia neceſſe fuit, ſed quia ipſe ſic voluit: unde manifeſte & quid malum eſſet apparuit, & ne invidia in Deo eſſe videretur, a quo malum ortum eſſet, eluxit. Hic ergo ſemper ſui eſt ſimilis, nec ſe unquam in aliquas formas vertit aut mutat, ne per immutationem etiam mortalis eſſe videatur. Immutatio enim converſionis, portio cujusdam comprehenditur mortis. Ideo nec adjectio in illo unquam ullius aut partis aut honoris accedit: nequid unquam perfecto defuiſſe videatur: nec detrimentum in eo aliquod agitur, ne gradus mortalitatis receptus eſſe videatur: Sed quod eſt, id ſemper eſt, & qui eſt, ſemper ipſe eſt, & qualis eſt, ſemper talis eſt. Nam & incrementa originem monſtrant, & detrimenta mortem atque interitum probant: Et ideo ego, ait, ſum Deus & non ſum mutatus: ſtatum ſuum tenens ſemper, dum id, quod natum non eſt, converti non poteſt. Hoc enim in ipſo quidquid illud poteſt, quod eſt, Deus ſemper ſit, neceſſe eſt, ut ſemper ſit Deus, ſervans ſeſe virtutibus ſuis: Et

ideo

Digitized by Google

ideo dicit: Ego ſum, qui ſum. Quod enim eſt, ideo hoc habet nomen, quoniam eandem ſemper ſui obtinet qualitatem. Immutatio enim tollit illud nomen, quod eſt: quidquid enim aliquando vertitur, mortale oſtenditur hoc ipſo, quod convertitur. Deſinit enim eſſe, quod fuerat, & incipit conſequenter eſſe, quod non erat: idcirco & merito in Deo manet ſemper ſtatus ſuus, dum ſine detrimento commutationis ſemper ſui & ſimilis & æqualis eſt. Quod enim natum non eſt, nec mutari poteſt: ea enim ſola in converſionem veniunt, quæcumque fiunt vel quæcunque gignuntur, dum quæ aliquando non fuerant, diſcunt eſſe naſcendo, atque ideo naſcendo converti. At enim, illa quæ nec nativitatem habent, nec artificem, excluſerunt a ſe demutationem; dum in qua converſionis cauſſa eſt, non habent originem: ideo & unus pronuntiatus eſt, dum parem non habet. Deus enim, quidquid eſſe poteſt, quod Deus eſt ſummum ſit, neceſſe eſt. Summum autem quidquid eſt, ita demum ſummum eſſe oportet, dum extra comparem eſt. Et ideo ſolum & unum ſit neceſſe eſt: cui conferri nihil poteſt, dum parem non habet. Quoniam nec duo infinita eſſe poſſunt, ut rerum dictat ipſa natura. Infinitum eſt autem quidquid nec originem habet omnino, nec finem. Excludit enim alterius initium, quidquid occupaverit totum. Quoniam ſi non omne id quod eſt, quidquid eſt, continet, dum intra id invenitur, quo continetur, minus inventum eo, quo continetur, Deus eſſe deſierit, in alterius poteſtatem redactus, cujus magnitudine qua minor fuerit incluſus: & ideo quod continuit Deus, potius eſſe jam cœperit. Ex quo effectum eſt, ut nec nomen Dei proprium poſſit edici, quoniam non poſſit nec concipi. Id enim nomine continetur, quidquid etiam ex naturæ ſuæ conditione comprehenditur. Nomen enim ſignificantia eſt ejus rei, quæ comprehendi po-

Digitized by Google

tuit ex nomine. At quando id, de quo agitur, tale eſt, ut condigne nec ipſis intellectibus colligatur: quomodo appellationis digne vocabulo pronuntiabitur? Quod dum extra intellectum eſt, etiam ſupra appellationis ſignificantiam ſit neceſſe eſt: ut merito quando nomen ſuum Deus ex quibusdam rationibus ut occaſionibus adjicit & præfert, non tam legitimam proprietatem appellationis ſciamus eſſe depromptam, quam ſignificantiam quandam conſtitutam, ad quam dum homines decurrunt, Dei miſericordiam per ipſam impetrare poſſe videantur. Eſt ergo & immortalis & incorruptibilis, nec detrimenta ſentiens omnino, nec finem. Nam & quia incorruptibilis, ideo & immortalis, & quia immortalis, utique & incorruptibilis: utroque invicem ſibi & in ſe connexione mutua perplexa, & ad ſtatum æternitatis vicaria concatenatione producta: & immortalitate de incorruptione deſcendente, & incorruptione de immortalitate veniente.

5 Cujus etiamſi iracundias legitimas & indignationes quasdam deſcriptas tenemus, & odia relata cognoscimus: non tamen hæc intelligimus ad humanorum relata eſſe exempla vitiorum. Hæc enim omnia etſi hominem poſſunt corrumpere, divinam vim non poſſunt omnino vitiare. Paſſiones enim iſtæ in hominibus merito eſſe dicentur, in Deo non merito judicabuntur. Corrumpi enim per hæc homo poteſt, quia corrumpi poteſt. Corrumpi per hæc Deus non poteſt, quia nec corrumpi poteſt. Habent igitur iſta vim ſuam quam exerceant, ſed ubi præcedit paſſibilis materia, non ubi præcedit impaſſibilis ſubſtantia. Nam & quod iraſcitur Deus, non ex vitio ejus venit, ſed ad remedium noſtri illud facit. Indulgens eſt enim etiam tunc, cum minatur: dum per hæc homines ad recta revocantur. Nam quibus ad honeſtam vitam deeſt ratio, metus eſt neceſſarius, ut qui rationem

reli-

reliquerunt, vel terrore moveantur. Et ideo omnes iſtæ vel iracundiæ Dei vel odia, vel quæcumque ſunt hujusmodi, dum ad medicinam noſtram proferuntur, ut res docet, ex conſilio non ex vitio venerunt. Nec ex fragilitate deſcendunt, propter quod etiam ad corrumpendum Deum valere non poſſunt. Materiarum enim in nobis, ex quibus ſumus, diverſitas ad iracundiæ conſuevit corrumpentem nos excitare diſcordiam, quæ in Deo vel ex natura vel ex vitio non poteſt eſſe: dum non utique ex coagmentis corporalibus intelligitur eſſe conſtructus. Eſt enim ſimplex & ſine ulla corporea concretione, quidquid illud eſt totus, quod ſe ſolus ſcit eſſe, quandoquidem ſpiritus ſit dictus. Et ideo hæc, quæ in hominibus vitioſa ſunt, & corrumpentia, dum ex corporis ipſius & materiæ corruptibilitate naſcuntur, in Deo corruptibilitatis vim exercere non poſſunt: quandoquidem, ut diximus, non ex vitio, ſed ratione venerunt.

6 Et licet ſcriptura cæleſtis ad humanam formam faciem divinam ſæpe convertat, dum dicit: oculi Domini ſuper juſtos: aut dum odoratus eſt Dominus Deus odorem bonæ fragrantiæ: aut dum traduntur Moyſi tabulæ ſcriptæ digito Dei: aut dum populus filiorum Iſrael de terra Ægypti manu valida & brachio excelſo liberatur: aut dum dicit, os enim Domini locutum eſt hæc: aut dum terra ſcabellum pedum Dei eſſe perhibetur: aut dum dicit, inclina aurem tuam & audi: ſed nos qui dicimus, quia lex ſpiritalis eſt, non intra hæc noſtri corporis lineamenta modum aut figuram divinæ majeſtatis includimus, ſed ſuis illam interminatæ magnitudinis (ut ita dixerim) campis ſine ullo fine diffundimus. Scriptum eſt enim: Si aſcendero in cælum, tu ibi es: ſi deſcendero ad inferos ades: Si aſſumſero alas meas, & abiero trans mare, ibi manus tua apprehendet me, & dextera tua detinebit me. Rationem enim divinæ ſcripturæ de

temperamento diſpoſitionis cognoſcimus. Parabolis enim adhuc ſecundum fidei tempus de Deo prophetes tunc loquebatur, non quomodo Deus erat; ſed quomodo populus capere poterat. Ut igitur hæc ſic de Deo dicantur, non deo ſed populo potius imputetur. Sic & tabernaculum erigere populo permittitur, nec tamen Deus intra tabernaculum cluſus continetur; ſic & templum extruitur, nec tamen Deus intra templi anguſtias omnino ſepitur. Non igitur mediocris eſt Deus, ſed populi mediocris eſt ſenſus: nec anguſtus Deus, ſed rationis populi anguſtus eſt intellectus habitus. Denique in evangelio: veniet hora, Dominus ajebat, cum neque in monte iſto, neque in Jeruſalem adorabitis patrem. Et cauſas reddidit, dicens: ſpiritus eſt Deus, & eos ergo, qui adorant, in ſpiritu & veritate adorare oportet. Efficaciæ igitur ibi divinæ per membra monſtrantur: non habitus Dei, nec corporalia lineamenta ponuntur. Nam & cum oculi deſcribuntur, quod omnia videat, exprimitur. Et quando auris, quod omnia audiat, proponitur. Et cum digitus, ſignificantia quædam voluntatis aperitur. Et cum nares, precum quaſi odorum præceptio oſtenditur. Et cum manus, quod creaturæ ſit omnis auctor probatur. Et quando brachium, quod nulla natura contra robur ipſius repugnare poſſit, edicitur. Et quando pedes, quod impleat omnia, nec ſit quicquam ubi non ſit Deus, explicatur. Neque enim ſunt ei aut membra, aut membrorum officia neceſſaria, ad cujus ſolum etiam tacitum arbitrium & ſerviunt & adſunt omnia. Cur enim requirat oculos, qui lux eſt? aut cur quærat pedes, qui ubique eſt? aut cur ingredi velit, cum non ſit, quo extra ſe progredi poſſit? aut cur manus expetat, cujus ad omnia inſtituenda artifex eſt, & ſilens voluntas? nec auribus eget, qui etiam tacitas novit voluntates. Aut propter quam cauſam linguam quærat, cui cogitare juſſiſſe eſt? neceſſaria enim hæc membra hominibus fuerunt, non Deo: quia inefficax homi-

Digitized by Google

hominis conſilium fuiſſet, niſi cogitamen corpus impleſſet: Deo autem non neceſſaria, cujus voluntatem non tantum ſine aliqua molitione opera ſubſequuntur, ſed ipſa ſtatim opera cum voluntate procedunt. Cæterum ipſe totus oculus, quia totus videt; & totus auris, quia totus audit: & totus manus, quia totus operatur: & totus pes, quia totus ubique eſt. Idem enim quicquid illud eſt, totus æqualis eſt, & totus ubique eſt. Non enim habet in ſe diverſitatem ſui, quidquid eſt ſimplex. Ea enim demum in diverſitatem membrorum recidunt, quæ veniunt ex nativitate in diſſolutionem. Sed hæc quæ concreta non ſunt, ſentire non poſſunt. Quod enim mortale eſt, quidquid eſt, illud ipſum unum & ſimplex & ſemper eſt. Et ideo quia unum eſt, diſſolvi non poteſt, quoniam quidquid eſt illud ipſum extra jus diſſolutionis poſitum, legibus eſt mortis ſolutum.

7 Sed illud, quod dicit Dominus ſpiritum Deum, puto ego ſic locutum Chriſtum de Patre, ut adhuc aliquid plus intelligi velit quam ſpiritum Deum. Hominibus enim licet in evangelio ſuo intelligendi incrementa facientibus diſputet, ſed tamen & ipſe ſic adhuc de Deo loquitur hominibus, quomodo poſſunt adhuc audire vel capere: licet ut diximus in agnitionem Dei religioſa jam facere incrementa nitatur; invenimus enim ſcriptum eſſe, quod Deus caritas dictus ſit, nec ex hoc tamen Dei ſubſtantia caritas expreſſa eſt: & quod lux dictus eſt, nec tamen in hoc ſubſtantia Dei eſt, ſed totum hoc de Deo dictum eſt quantum dici poteſt, ut merito & quando ſpiritus dictus eſt, non omne id quod eſt, dictus ſit, ſed ut dum mens hominum intelligendo uſque ad ipſum proficit ſpiritum, converſa jam ipſa in ſpiritu aliud quid amplius per ſpiritum conjicere Deum eſſe poſſit. Id enim quod eſt, ſecundum id quod eſt, nec humano ſermone edici, nec humanis auribus percipi, nec humanis ſenſibus colligi poteſt. Nam ſi quæ præpa-

Digitized by Google

ravit Deus his qui diligunt illum, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec cor hominis, aut mens ipſa percepit: qualis & quantus eſt ille ipſe, qui hæc repromittit, ad quæ intelligenda & mens hominis & natura defecit. Denique ſi acceperis ſpiritum ſubſtantiam Dei, creaturam feceris Deum. Omnis enim ſpiritus creatura eſt. Erit ergo jam factus Deus, quomodo & ſi ſecundum Moyſen ignem acceperis Deum, creaturam illum eſſe dicendo inſtitutum expreſſeris, non inſtitutorem docueris. Sed hæc figurantur potius, quam ita ſunt. Nam & in veteri teſtamento ideo Deus ignis dicitur, ut peccatori populo metus incutiatur, dum judex oſtenditur: & in novo teſtamento ſpiritus eſſe profertur, ut refector & creator in delictis ſuis mortuorum per hanc bonitatem conlatæ credentibus indulgentiæ comprobetur.

8. Hunc ergo omiſſis hæreticorum fabulis atque figmentis Deum novit & veneratur eccleſia, cui teſtimonium reddit tam inviſibilium quam etiam viſibilium & ſemper & tota natura. Quem angeli adorant, aſtra mirantur, maria benedicunt, terræ verentur, inferna quæque ſuſcipiunt. Quem mens omnis humana ſentit, etiamſi non exprimit. Cujus imperio omnia commoventur, fontes ſcaturiunt, amnes labuntur, fluctus adſurgunt, fœtus ſuos cuncta parturiunt, venti ſpirare coguntur, imbres veniunt, maria commoventur, fœcunditates ſuas cuncta ubique diffundunt: peculiarem protoplaſtis æternæ vitæ mundum quendam paradiſum in Oriente conſtituit, arborem vitæ plantavit, ſcientiæ boni & mali ſimiliter alteram arborem conlocavit. Mandatum dedit, ſententiam contra delictum ſtatuit. Noe juſtiſſimum de diluvii periculis pro merito innocentiæ fideique ſervavit. Enoch tranſtulit, in amicitiæ ſocietatem Abraham adlegit, Iſaac protexit, Jacob auxit, Moyſen ducem populo præfecit, ingemiſcentes filios

Iſrael

Digitized by Google

Iſrael e jugo ſervitutis eripuit, legem ſcripſit: patrum ſobolem in terram repromiſſionis induxit. Prophetas ſpiritu inſtruxit, & per hos omnes filium ſuum Chriſtum repromiſit, & quando daturum ſe ſpoponderat, miſit. Per quem nobis in notitiam venire voluit: & in nos indulgentiæ ſuæ ſinus largos profudit, egenis & abjectis locupletem ſpiritum conferendo. Et quia ultro & largus & bonus eſt: ne totus hic orbis averſus gratiæ ejus fluminibus areſceret, Apoſtolos inſtitutores generis noſtri in totum orbem mitti per filium ſuum voluit: ut conditio generis humani agnoſceret inſtitutorem: & ſi ſequi maluiſſet, haberet, quem pro Deo in ſuis jam poſtulationibus patrem diceret. Cujus providentia non tantummodo ſingillatim per homines cucurrit aut currit, ſed etiam per ipſas urbes & civitates, quarum exitus prophetarum vocibus cecinit, imo etiam per ipſum totum orbem. Cujus propter incredulitatem exitus, plagas, diminutiones pœnasque deſcripſit: & ne quis non etiam ad minima quæque Dei putaret iſtam infatigabilem providentiam pervenire, ex duobus, inquit dominus, paſſeribus unus non cadet ſine Patris voluntate, ſed & capilli capitis veſtri numerati ſunt. Cujus etiam cura & providentia Iſraelitarum non ſivit nec veſtes conſumi, nec viliſſima in pedibus calceamenta deteri, ſed nec ipſorum poſtremum adoleſcentium captiva ſarabara comburi, nec immerito. Nam ſi hic omnia complexus eſt, omnia continens, omnia autem & totum ex ſingulis conſtant, pertinget conſequenter ejus ad uſque ſingula quæque cura, cujus ad totum quidquid eſt, pervenit providentia. Hinc eſt, quod & deſuper Cherubim ſedet, id eſt, præeſt ſuper operum ſuorum varietatem; ſubjectis throno ejus animalibus præ cæteris principatum tenentibus; cuncta deſuper cryſtallo contegente, id eſt cælo omnia operiente. Quod in firmamentum de

Digitized by Google

aquarum fluente materia fuerat Deo jubente ſolidatum; ut glacies robuſta aquarum terram pridem contegentium dividens medietatem; dorſo quodam pondera aquæ ſuperioris corroboratis de gelu viribus ſuſtineret. Nam & rotæ ſubjacent, tempora ſcilicet, quibus omnia ſemper mundi membra volvuntur, talibus pedibus adjectis, quibus non in perpetuum ſtant iſta, ſed transeunt. Sed & per omnes ortus ſtellata ſunt oculis. Dei enim opera pervigili obtutu contemplanda ſunt, in quorum ſinu carbonum medius eſt ignis, ſive quoniam ad igneum diem judicii mundus iſte feſtinat: ſive quoniam omnia opera Dei ignea, nec ſunt tenebroſa ſed vigent: ſive etiam ne, quia ex terrenis iſtis fuerant orta principiis, naturaliter de originis ſuæ rigore torperent, addita eſt omnibus interioris ſpiritus calida natura, quæ frigidis concreta corporibus ad uſuram vitæ qualia æqualia omnibus libramenta monſtraret. Hic eſt igitur currus ſecundum David Dei. Currus enim, inquit, Dei decies millies multiplicatus, id eſt innumerus, infinitus, immenſus. Sub jugo enim naturalis legis omnibus datæ, alia quaſi frenis revocata retrahuntur, alia quaſi effuſis habenis excitata impelluntur. Mundum enim iſtum currum Dei cum omnibus & ipſi angeli ducunt & aſtra, quorum varios licet meatus, certis tamen legibus vinctos inſpicimus ad metas definiti ſibi temporis ducere: ut merito nobis quoque cum apoſtolo & artificem & opera mirantibus exclamare jam libeat: o altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam inſcrutabilia judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! & reliqua.

9 Eadem regula veritatis docet nos, credere poſt Patrem etiam in filium Dei Chriſtum Jeſum Dominum Deum noſtrum, ſed Dei filium, hujus Dei, qui & unus & ſolus eſt, conditor ſcilicet rerum omnium, ut jam & ſuperius expreſſum eſt. Hunc enim Jeſum Chriſtum iterum dicam hujus Dei filium,

&

Digitized by Google

& in veteri teſtamento legimus eſſe repromiſſum, & in novo teſtamento animadvertimus exhibitum, omnium ſacramentorum umbras & figuras de præſentia corporatæ veritatis implentem. Hunc enim Abrahæ filium, hunc David, hunc non minus & vetera prædicta & evangelia teſtantur. Hunc ipſa Geneſis, quum dicit: Tibi tabo & ſemini tuo. Hunc quando luctatum oſtendit hominem cum Jacob. Hunc, quando dicit, non deficiet princeps de Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat is, cui repromiſſum eſt, & ipſe erit exſpectatio gentium. Hunc Moyſes, cum dicit, provide alium quem mittas. Hunc idem, quando teſtatur, propheten vobis, dicendo, ſuſcitabit Deus ex fratribus veſtris: eum quaſi me audite. Hunc, quando dicit, videbitis vitam veſtram pendentem nocte ac die, & non credetis ei. Hunc Eſaias, prodiet virga de radice Jeſſé, & flos de radice aſcendet. Hunc eundem, quando dicit, ecce virgo concipiet & pariet filium. Hunc, quando ſanitates ab eo futuras collocat, dicens, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient, tunc ſaliet claudus ut cervus, & diſerta erit lingua mutorum. Hunc, quando patientiæ virtutes expromit, dicens, non audietur in plateis vox ejus, arundinem quaſſatam non conteret, & linum fumigans non extinguet. Hunc quando ejus evangelia deſcripſit, & diſponam vobis teſtamentum æternum, ſancta David fidelia. Hunc, quando gentes in ipſum credituras prophetat, ecce poſui eum in principem & præcipientem gentibus. Gentes quæ te non noverunt, invocabunt te, & populi qui te neſciunt, ad te confugient. Hunc eundem, quando ad paſſionem ejus exclamat dicens: ſicut ovis ad occiſionem ductus eſt; ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum in humilitate. Hunc quando flagrorum ejus ictus plagasque deſcripſit, li-

Digitized by Google

vore ejus nos ſanati ſumus: aut humilitatem, & vidimus eum, & non erat ei ſpecies, neque honor, homo in plaga, & ſciens ferre infirmitatem. Aut quod populus non erat crediturus, tota die expandi manus ad populum non credentem. Aut quod reſurrecturus a mortuis, & erit in illa die radix Jeſſe, & qui ſurget imperare gentibus, in eum gentes ſperabunt, & erit requies ejus honor. Aut cum tempus reſurrectionis, quaſi diluculo paratum inveniemus eum Aut quod ſeſſurus ad dextram patris, dixit Dominus Domino meo, ſede ad dextram meam, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Aut cum poſſeſſor omnium collocatur, poſtula a me, & dabo gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Aut quod judex omnium oſtenditur, Deus judicium tuum regi da, & juſtitiam tuam filio regis. Nec hoc in loco plura perſequar, quæ adnuntiata de Chriſto omnibus hæreticis, ſed & ipſis veritatem tenentibus magis nota ſunt.

10 Sed illud admoneo, non alterum in evangelio Chriſtum expectandum fuiſſe, quam hunc a creatore veteris teſtamenti literis ante promiſſum, maxime cum & quæ de ipſo prædicta ſunt, impleta ſint, & quæ impleta ſunt, ante prædicta ſint. Ut merito Hæreticorum iſtorum teſtamenti veteris auctoritatem reſpuentium neſcio, cui commentitio & ex fabulis anilibus ficto Chriſto atque fucato, poſſim vere & conſtanter dicere: quis es? unde es? a quo miſſus es? quare nunc venire voluiſti? quare talis? vel qua venire potuiſti? vel quare non ad tuos abiſti? niſi quod probaſti tuos non habere, dum ad alienos venis. Quid tibi cum mundo creatoris? quid tibi cum homine conditoris? quid tibi cum figmento corporis, cui eripis ſpem reſurrectionis? quid ad alienum venis famulum? alienum ſollicitare deſideras filium? quid me a Domino eripere conaris? quid me in patrem

blaſphe-

Digitized by Google

blaſphemare atque impium eſſe compellis? aut quid ſum a te in reſurrectione conſecuturus, qui me ipſum non recipio, dum corpus amitto? ſi ſalvare vis, feciſſes hominem, cui ſalutem dares. Si a delicto eripere cupis, ante mihi, ne delinquerem, contuliſſes. Quod autem tecum ſuffragium circumfers legis? Quod habes teſtimonium Propheticæ vocis? aut quid mihi poſſum de te ſolidum repromittere, quum te videam in phantaſmate, & non in ſoliditate veniſſe? Quid ergo tibi cum figura corporis, ſi corpus odiſti? immo revinceris corporis, quod odiſti, circumferre ſubſtantiam, cujus ſuſcipere voluiſti etiam figuram? odiſſe enim debueras corporis imitationem, ſi oderas veritatem. Quoniam ſi alter es, aliter venere debueras, ne dicereris filius creatoris, ſi vel imaginem habuiſſes carnis & corporis. Certe ſi oderas nativitatem, quia creatoris oderas nuptiarum conjunctionem, recuſare debueras etiam imitationem hominis, qui per nuptias naſcitur creatoris. Neque igitur eum hæreticorum agnoſcimus Chriſtum, qui in imagine, ut dicitur, fuit, & non in veritate; nihil vero eorum, quæ geſſit, fecerit, ſi ipſe phantaſma & non veritas fuit, neque eum, qui nihil in ſe noſtri corporis geſſit, dum ex Maria nihil accepit, ne non nobis venerit, dum non in noſtra ſubſtantia viſus apparuit. Neque illum, qui æthercam ſive ſideream, ut alii voluerunt hæretici, voluit carnem, ne ullam in illo noſtro intelligamus ſalutem, ſi non etiam noſtri corporis cognoſcamus ſoliditatem; nec ullum omnino alterum, quodvis aliud ex figmento hæreticorum geſſerit corpus fabularum. Omnes enim iſtos & nativitas Domini & mors ipſa confutat. Nam & verbum, inquit Joannes, caro factum eſt, & habitavit in nobis. Ut merito corpus noſtrum in illo fuerit, quoniam quidem carnem noſtram ſermo ſuſcepit. Et ſanguis idcirco de manibus ac pedibus atque ipſo

latere

latere demanavit, ut noſtri conſors corporis probaretur, dum occaſus noſtri legibus moritur. Qui dum in eadem ſubſtantia corporis, in qua moritur, reſuſcitatus, ipſius corporis vulneribus comprobatur, etiam reſurrectionis noſtræ leges in ſua carne monſtravit, qui corpus, quod ex nobis habuit, in ſua reſurrectione reſtituit. Lex enim reſurrectionis ponitur, dum Chriſtus ad exemplum ceterorum in ſubſtantia corporis ſuſcitatur. Quoniam cum caro & ſanguis non obtinere regnum Dei ſcribitur, non carnis ſubſtantia damnata eſt, quæ divinis manibus, ne periret, extracta eſt, ſed ſola carnis culpa merito reprehenſa eſt, quæ voluntaria hominis temeritate contra legis divinæ Jura graſſata eſt. Quia in baptiſmate & in mortis diſſolutione ſublata caro ad ſalutem revertitur, dum ad ſtatum innocentiæ depoſita criminis mortalitate revocatur.

11 Verum ne ex hoc, quod Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Dei creatoris filium in ſubſtantia veri corporis exhibitum adſerimus, aliis hæreticis hoc in loco hominem tantum & ſolum defendentibus, atque ideo hominem illum nudum & ſolitarium probare cupientibus aut manus dediſſe, aut loquendi materiam commodaſſe videamur: non ſic de ſubſtantia corporis ipſius exprimimus; ut ſolum tantum hominem illum eſſe dicamus: ſed ut divinitate ſermonis in ipſa concretione permixta, etiam Deum illum ſecundum ſcripturas eſſe teneamus. Eſt enim periculum grande, ſaluatorem generis humani, totius Dominum ac principem mundi, cui a ſuo patre omnia tradita ſunt; & cuncta conceſſa; per quem inſtituta ſunt univerſa, creata ſunt tota, ævorum omnium & temporum regem, angelorum omnium principem, ante quem nihil præter patrem, hominem tantummodo dicere, & auctoritatem illi divinam in his abnegare. Hæc enim contumelia hæreticorum ad ipſum

quoque

quoque Deum patrem redundabit, ſi Deus pater filium Deum generare non potuit. Sed enim veritati cæcitas hæreticorum nulla præſcribet. Nec quoniam in Chriſto aliquid tenent, aliquid non tenent, alterum vident, alterum non vident, eripietur nobis illud, quod non vident, per illud, quod vident. Quaſi hominis enim in illo fragilitates conſiderant, quaſi Dei virtutes non computant, infirmitates recolunt, poteſtates divinitatis excludunt. Quando ſi probatio hæc ex infirmitatibus Chriſti illuc proficit, ut homo ex infirmitatibus comprobetur; probatio divinitatis in illo collecta ex virtutibus illuc proficiet, ut etiam Deus ex operibus adſeratur. Si enim paſſiones oſtendunt, in illo humanam fragilitatem, cur opera non adſerant in illo divinam poteſtatem? ne ſi hoc non profecerit, ut Deus ex virtutibus adſeratur, nec paſſiones proficiant, ut etiam homo ex ipſis eſſe monſtretur. Quæcunque enim lex in alterutro fuerit poſita, in altero invenietur eſſe ſuſpecta. Periculum enim erit, nec hominem illum ex paſſionibus oſtendi, ſi non potuerit etiam Deus ex virtutibus adprobari. Non eſt ergo in unam partem inclinandum, & ab alia parte fugiendum, quoniam nec tenebit perfectam veritatem, quiſquis aliquam veritatis excluſerit portionem. Tam enim ſcriptura etiam Deum adnuntiat Chriſtum, quam etiam ipſum hominem adnuntiat Deum: tam hominem deſcripſit Jeſum Chriſtum, quam etiam Deum quoque deſcripſit Chriſtum Dominum. Quoniam nec Dei tantum illum filium eſſe proponit, ſed & hominis, nec hominis tantum dicit, ſed & Dei referre conſuevit: ut dum ex utroque eſt, utrumque ſit, ne ſi alterum tantum ſit, alterum eſſe non poſſit. Ut enim præſcripſit ipſa natura hominem credendum eſſe, qui ex homine ſit, ita eadem natura præſcribit & Deum credendum eſſe, qui ex Deo ſit: ne ſi non & Deus fuerit, cum ex Deo ſit,

jam

Digitized by Google

jam nec homo ſit, licet ex homine fuerit, & in alterutro utrumque periclitetur, dum alterum altero fidem perdidiſſe convincitur. Qui legunt ergo hominis filium hominem Chriſtum Jeſum, legant hunc eundem & Deum & Dei filium nuncupatum. Nam quomodo, qua homo ex Abraham, ſic eſt etiam, qua Deus, ante ipſum Abraham. Et quomodo qua homo, filius David, ita Dominus David qua Deus nuncupatus eſt. Et quomodo qua homo ſub lege factus eſt, ita qua Deus ſabbati Dominus expreſſus eſt. Et quomodo qua homo ſententiam patitur, ſic omne, qua Deus, de vivis & mortuis judicium habere reperitur. Et quomodo poſt mundum qua homo naſcitur, ſic ante mundum qua Deus fuiſſe perhibetur. Et quomodo ex ſemine David qua homo genitus eſt, ſic ita per ipſum qua Deum mundus dicitur inſtitutus. Et quomodo qua homo poſt multos, ſic qua Deus ante omnes. Et quo modo cæteris qua homo inferior, ſic omnibus qua Deus major. Et quomodo in cœlum qua homo aſcendit, ſic inde qua Deus ante deſcendit. Et quomodo ad patrem qua homo vadit, ſic obediens patri qua filius inde deſcenſurus eſt. Ita ſi mediocritates in illo adprobant humanam fragilitatem, majeſtates in illo adfirmant divinam poteſtatem. Periculum eſt enim, cum utrumque legis, non utrumque, ſed alterum credidiſſe. Ex quo quoniam utrumque in Chriſto legitur, utrumque credatur: ut fides ita demum vera ſit; ſi & perfecta fuerit. Nam ſi ex duobus altero in fide ceſſante, unum & quidem id, quod eſt minus, ad credendum fuerit aſſumptum, perturbata regula veritatis, temeritas iſta non ſalutem contulerit, ſed in vicem ſalutis, de jactura fidei periculum mortis grande conflaverit.

12 Cur ergo dubitemus dicere, quod ſcriptura non dubitat exprimere? cur haſitabit fidei veritas, in

in quo ſcripturæ nunquam hæſitavit auctoritas? Ecce enim Oſee Prophetes ait ex perſona patris: jam non ſalvabo eos in arcu, neque in equis, neque in equitibus, ſed ſalvabo eos in Domino Deo ipſorum. Si Deus ſalvare ſe dicit in Deo, non autem ſalvat niſi in Chriſto Deus; cur ergo homo dubitet Chriſtum Deum dicere, quem Deum a patre animadvertit poſitum per ſcripturas eſſe? immo ſi non ſalvat niſi in Deo pater Deus, ſalvari non potuerit a Deo patre quisquam, niſi confeſſus fuerit Chriſtum Deum, in quo ſe & per quem ſe repromittit pater ſalutem daturum: ut merito quisquis illum agnoſcit eſſe Deum, ſalutem inveniat in Deo Chriſto: quisquis non recognoſcit eſſe Deum, ſalutem perdiderit, quam alibi niſi in Chriſto Deo invenire non poterit. Quomodo enim Eſaias: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel: quod interpretatum eſt nobiscum Deus: ſic Chriſtus ipſe dicit: Ecce ego vobiscum ſum usque ad conſummationem ſæculi: eſt ergo nobiscum Deus, immo multo magis, etiam in nobis eſt. Nobiscum eſt Chriſtus, eſt ergo cujus nomen eſt Nobiscum Deus, quia & nobiscum eſt. Aut nunquid non eſt nobiscum? quomodo ergo dicit ſe nobiscum eſſe? eſt ergo nobiscum. Sed quoniam nobiscum eſt, Emmanuel, id eſt, nobiscum Deus, dictus eſt. Deus ergo, quia nobiscum eſt, nobiscum Deus dictus eſt. Idem Prophetes: convaleſcite manus diſſolutæ, & genua debilia conſolamini, puſillanimes ſenſu convalescite, nolite timere, ecce Deus noſter judicium retribuet, ipſe veniet & ſalvabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient: tunc ſaliet claudus ſicut cervus, & diſerta erit lingua mutorum. Si in adventu Dei dicit prophetes hæc futura ſigna, quæ facta ſunt, aut Dei filium agnoscant Chriſtum, in cujus adventu & a quo hæc ſanitatum ſigna facta ſunt, aut divinitatis Chriſti veri-

Digitized by Google

veritate ſuperati, in alteram hæreſim ruentes Chriſtum dum filium Dei & Deum confiteri nolunt, patrem illum eſſe confitebuntur. Vocibus enim prophetarum incluſi, jam Chriſtum Deum negare non poſſunt. Quid ergo reſpondent, cum in adventu Dei hæc ſigna futura dicuntur, quæ in adventu Chriſti geſta ſunt, Chriſtum qualiter accipiunt Deum, Deum enim jam negare non poſſunt, qua patrem? aut qua filium? Si qua filium; cur Dei filium Deum negant? ſi qua patrem; cur eos non ſequuntur, qui ejusmodi blaſphemias tenere videntur? niſi quoniam nobis in hoc adverſus illos de veritate certamine hoc interim ſufficit, ut quocunque genere convicti Chriſtum confiteantur & Deum, quem etiam Deum negare voluerunt. Per Abacuc prophetam ait: Deus ab Africo veniet, & ſanctus de monte opaco & condenſo. Quem volunt iſti ab Africo venire? ſi veniſſe ajunt omnipotentem Deum patrem, ergo de loco Deus pater venit, ex quo etiam loco cluditur, & intra ſedis alicujus anguſtias continetur, & jam per iſtos, ut diximus, Sabelliana hæreſis ſacrilega corporatur. Si quidem Chriſtus non filius, ſed pater creditur, & novo more dum ab iſtis diſtricte homo nudus adſeritur, per eos rurſum Chriſtus pater Deus omnipotens comprobatur. At ſi in Bethlehem cujus metaturæ regio ad meridianam reſpicit plagam cæli, Chriſtus naſcitur, qui per ſcripturas & Deus dicitur: merito Deus hic ab Africo venire deſcribitur, quia a Bethlehem venturus eſſe prævidebatur. Eligant ergo ex duobus quid velint, hunc qui ab Africo venit, filium eſſe an patrem: Deus enim dicitur ab Africo venturus. Si filium, quid dubitant Chriſtum & Deum dicere; Deum enim ſcriptura dicit eſſe venturum. Si patrem, quid dubitant cum Sabellii temeritate miſceri, qui Chriſtum patrem dicit? niſi quoniam ſive illum patrem, ſive filium dixerint, ab hæreſi ſua inviti licet deſciſcant,

neceſ-

Digitized by Google

neceſſe eſt, qui Chriſtum hominem tantummodo ſolent dicere, dum illum rebus ipſis coacti, Deum incipiunt promere, ſive dum illum patrem, ſive dum illum filium voluerint nuncupare.

13 Ac ſi Joannes nativitatem Chriſti deſcribens, verbum, inquit, caro factum eſt, & habitavit in nobis, & vidimus claritatem ejus, claritatem tanquam unigeniti a patre, plenus gratia & veritate. Nam & vocatur nomen ejus verbum Dei, nec immerito. Eructavit, inquit, cor meum verbum bonum, quod verbum regis nomine conſequenter appellat inferendo: dico ego opera mea regi. Per ipſum enim omnia facta ſunt opera, & ſine ipſo factum eſt nihil: ſive enim, inquit apoſtolus, throni, ſive dominationes, ſive virtutes, ſive poteſtates, viſibilia & inviſibilia, omnia per ipſum conſtant. Verbum autem hoc illud eſt, quod in ſua venit, & ſui eum non receperunt. Mundus enim per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit. Verbum autem hoc erat in principio apud Deum, & Deus erat verbum. Quis igitur dubitet, cum in extrema parte dicitur: verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, Chriſtum cujus eſt nativitas, & quia caro factus eſt, eſſe hominem, & quia verbum Dei, Deum incunctanter edicere eſſe: præſertim cum animadvertat ſcripturam evangelicam, utramque iſtam ſubſtantiam in unam nativitatis Chriſti fœderaſſe concordiam? hic eſt enim, qui ſicut ſponſus egreditur de thalamo ſuo, exultavit ut gigas ad currendam viam, a ſummo cælo egreſſio ejus, & uſque ad ſummum regreſſio ejus. Quoniam uſque ad ſummum, nec quiſquam in cælum aſcendit, niſi qui de cælo deſcendit, filius hominis qui eſt in cælis. Repetens hoc ipſum dicit: Pater clarifica me eo honore, quo fui apud te antequam mundus eſſet. Ac ſi de cælo deſcendit verbum hoc tanquam ſponſus ad carnem, ut per carnis adſumptionem filius hominis

illuc poſſit aſcendere, unde Dei filius Verbum deſcenderat: merito dum per connexionem mutuam & caro Verbum Dei gerit, & filius Dei fragilitatem & carnis adſumit, cum ſponſa carne conſcendens illuc, unde ſine carne deſcenderat, recipit jam claritatem illam, quam dum ante mundi inſtitutionem habuiſſe oſtenditur, Deus manifeſtiſſime comprobatur. Et nihilominus dum mundus ipſe poſt illum inſtitutus refertur, per ipſum creatus eſſe reperitur, quo ipſo divinitatis in ipſo per quem factus eſt mundus, & claritas & auctoritas comprobetur. Quodſi, cum nullius ſit niſi Dei, cordis noſſe ſecreta, Chriſtus ſecreta conſpicit cordis: quodſi cum nullius ſit niſi Dei peccata dimittere, idem Chriſtus peccata dimittit: quodſi cum nullius ſit hominis de cælo venire, de cælo veniendo deſcendit: quodſi, cum nullius hominis hæc vox eſſe poſſit: Ego & pater unum ſumus, hanc vocem de conſcientia divinitatis Chriſtus ſolus edicit: quodſi poſtremo omnibus divinitatis Chriſti probationibus & rebus inſtructus apoſtolus Thomas, reſpondens Chriſto, Dominus meus & Deus meus dicit: quodſi & apoſtolus Paulus, quorum, inquit, patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, in ſuis litteris ſcribit: quodſi idem ſe apoſtolatum non ab hominibus aut per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum accepiſſe contendit, merito Deus eſt Chriſtus. Itaque hoc in loco ex duobus alterum conſtare debebit. Cum enim manifeſtum ſit omnia eſſe facta per Chriſtum: aut ante omnia eſt, quoniam omnia per ipſum, & merito & Deus eſt: aut quia homo eſt, poſt omnia eſt, & merito per ipſum nihil factum eſt. Sed nihil per ipſum factum eſſe non poſſumus dicere, cum animadvertamus, omnia per ipſum facta eſſe ſcriptum; non ergo poſt omnia eſt, id eſt non homo tantum eſt, qui poſt omnia eſt, ſed & Deus, quoniam Deus ante

omnia

Digitized by Google

omnia eſt. Ante omnia eſt enim, quia per ipſum omnia, ne ſi homo tantum, nihil per ipſum: aut ſi omnia per ipſum, non homo tantum: quoniam ſi homo tantum, non omnia per ipſum, immo nihil per ipſum. Quid ergo reſpondent, nihil per ipſum, ut homo ſit tantum? quomodo ergo omnia per ipſum? ergo non homo tantummodo eſt, ſed & Deus. Siquidem omnia ſunt per ipſum: ut merito intelligere debeamus nec hominem eſſe Chriſtum tantummodo, qui eſt poſt omnia, ſed & Deum, cum per ipſum facta ſint omnia. Quomodo enim aut hominem tantummodo dicas, cum illum etiam in carne conſpicias, niſi quoniam ſi utrumque animadvertitur, utrumque merito credatur.

14 Et tamen adhuc dubitat hæreticus Chriſtum dicere eſſe Deum, quem Deum tot & rebus animadvertit & vocibus adprobatum. Si homo tantummodo Chriſtus; quomodo veniens in hunc mundum in ſua venit, cum homo nullum fecerit mundum? ſi homo tantummodo Chriſtus; quomodo mundus per ipſum factus eſſe refertur, cum non per hominem mundus, ſed per mundum homo inſtitutus referatur? ſi homo tantummodo Chriſtus; quomodo non ex ſemine tantum David Chriſtus, ſed Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis? Nam etſi protoplaſtus non ex ſemine, ſed tamen protoplaſtus non eſt ex verbi & carnis conjunctione concretus. Non eſt enim verbum caro factum, & habitavit in nobis. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo qui de cælo venit, quæ vidit & audit, teſtificatur, cum conſtet hominem de cælo, quia ibi naſci non poſſit, venire non poſſe? ſi homo tantummodo Chriſtus; quomodo viſibilia & inviſibilia, throni, virtutes & dominationes per ipſum, & in ipſo creata eſſe referuntur, cum virtutes cæleſtes per hominem fieri non potuerint, quæ ante hominem ipſum eſſe debuerint. Si

Digitized by Google

homo tantummodo Chriſtus; quomodo adeſt ubique invocatus, cum hæc hominis natura non ſit, ſed Dei, ut adeſſe omni loco poſſit? ſi homo tantummodo Chriſtus; cur homo in orationibus mediator invocatur, cum invocatio hominis ad præſtandam ſalutem inefficax judicetur? ſi homo tantummodo Chriſtus, cur ſpes in illum ponitur, cum ſpes in homine maledicta referatur? ſi homo tantummodo Chriſtus, cur non licet Chriſtum ſine exitio animæ negari, cum in hominem commiſſum delictum referatur poſſe dimitti? ſi homo tantummodo Chriſtus; quomodo Joannes Baptiſta teſtatur, & dicit, qui poſt me venit, ante me factus eſt, quia prior me fuit? cum, ſi homo tantummodo Chriſtus, poſt Joannem natus, ante Joannem eſſe non poſſit, niſi quoniam illum, qua Deus eſt, ante præceſſit. Si homo tantummodo Chriſtus; quomodo quæ pater facit, & filius facit ſimiliter, quum homo cæleſtibus operibus Dei ſimilia opera facere non poſſit? ſi homo tantummodo Chriſtus; quomodo ſicut pater in ſe vitam habet, ita dedit filio vitam habere in ſemetipſo, cum exemplo patris Dei homo in ſe vitam habere non poſſit, cum non in æternitate ſit glorioſus, ſed in materia mortalitatis effectus? ſi homo tantummodo Chriſtus; quomodo refert, Ego ſum panis vitæ æternæ, qui de cælo deſcendi: cum neque panis vitæ homo eſſe poſſit ipſe mortalis, nec de cælo deſcenderit nulla in cælo conſtituta materia fragilitatis? ſi homo tantummodo Chriſtus; quomodo dicit, quia patrem Deum nemo vidit unquam: niſi qui eſt a Deo, hic vidit Deum? Quoniam ſi homo tantummodo Chriſtus, Deum videre non potuit, quia Deum nemo hominum vidit. Si autem dum ex Deo eſt, Deum vidit, plus ſe quam hominem, dum Deum vidit, intelligi voluit. Si homo tantummodo Chriſtus; cur dicit, quid ſi videritis filium hominis aſcendentem illuc, ubi ante erat; aſcendit

Digitized by Google

dit autem in cælum? ibi ergo fuit, dum illuc redit, ubi prius fuit.

15 Ex quo manus ponere, figuram & formam futuram paſſionis oſtendens. Nemo igitur Chriſtum ſicut Angelum non dubitat dicere, ita etiam Deum hæſitet pronuntiare, cum hunc eundem & puerorum horum benedictionem per ſacramentum paſſionis digeſtum in figura manuum, & Deum & Angelum intelligat invocatum fuiſſe. Ac ſi aliquis hæreticus pertinaciter obluctans adverſus veritatem, voluerit in his omnibus exemplis proprie Angelum aut intelligere, aut intelligendum eſſe contenderit, in hoc quoque viribus veritatis frangatur neceſſe eſt. Nam ſi omnibus cæleſtibus, terrenis & infernis Chriſto ſubditis etiam ipſi Angeli cum omnibus ceteris, quæcunque ſubjecta ſunt Chriſto, dicuntur Dii; jure & Deus Chriſtus. Et ſi quivis Angelus ſubditus Chriſto Deus poteſt dici, & hoc ſi dicitur, & ſine blaſphemia proferetur, multo magis utique & hoc ipſi Dei filio Chriſto competere poteſt, ut Deus pronuntietur. Si enim qui ſubjectus Chriſto Angelus, Deus promitur, multo magis & conſtantius Chriſtus, cui ſunt omnes Angeli ſubjecti, Deus eſſe dicetur. Nec enim naturæ congruit, ut quæ minoribus conceſſa ſunt, majoribus denegentur. Ita ſi angelus Chriſto minor eſt, angelus autem Deus dicitur, magis conſequenter Chriſtus, Deus eſſe dicitur; qui non uno, ſed omnibus angelis & major & melior invenitur. Ac ſi ſtetit Deus in ſynagoga Deorum, in medio autem Deus Deos diſcernit, in ſynagoga autem aliquotiens Chriſtus ſtetit. Chriſtus ergo in ſynagoga Deus ſtetit, dijudicans ſcilicet Deos, quibus dicit: uſquequo perſonas hominum accipitis: accuſans ſcilicet conſequenter homines ſynagogæ, non exercentes juſta judicia. Porro ſi illi, qui reprehenduntur atque culpantur, propter aliquam tamen cauſſam hoc nomen adipiſci

Digitized by Google

ſine blaſphemia videntur, ut Dii nuncupentur: multo magis utique hic Deus habebitur, qui non tantum Deus Deorum ſtetiſſe dicitur, ſed etiam Deos diſcernens & dijudicans ex eadem lectionis auctoritate aperitur. Ac ſi illi, qui tanquam unus de principibus cadunt, Dii nuncupantur, multo magis Deus eſſe dicetur, qui non tantum tanquam unus ex principibus non cadit, ſed ipſum quoque malitiæ & auctorem & principem vincit. Quæ autem malum ratio eſt, ut cum legant hoc etiam Moyſi nomen datum, dum dicitur: Deum te poſui Pharaoni: Chriſto negetur, qui non Pharaoni Deus, ſed univerſæ creaturæ & Dominus & Deus conſtitutus eſſe reperitur; & in illo quidem hoc nomen temperate datum, in hoc profuſe: in illo ad menſuram, in hoc ſupra omnem omnino menſuram. Non enim ad menſuram, inquit, dat filio pater: pater enim, inquit, diligit filium. In illo ad tempus, in hoc ſine tempore: divini enim nominis poteſtatem & ſuper omnia & in omne tempus accepit. Quodſi, qui unius hominis accepit poteſtatem, in hac exiguitate hujus datæ poteſtatis, nomen tamen iſtud Dei, incunctanter conſequitur: quanto magis, qui in ipſum quoque Moyſen habet poteſtatem, nominis iſtius auctoritatem conſecutus eſſe credetur.

16 Et poteram quidem omnium ſcripturarum cæleſtium eventilare tractatus, & ingentem circa iſtam ſpeciem Chriſti divinitatis, ut ita dixerim, ſilvam commovere: niſi quoniam non tam mihi contra hanc hæreſim propoſitum eſt dicere, quam breviter circa perſonam Chriſti regulam veritatis aperire. Quamvis tamen ad alia feſtinem, illud non arbitror prætermittendum, quod in Evangelio Dominus ad ſignificantiam ſuæ majeſtatis expreſſit dicendo: ſolvite templum hoc, & ego in triduo ſuſcitabo illud. Aut quando alio in loco & alia parte pronuntiat: Poteſtatem

habeo

habeo animam meam ponendi, & rurſus recipere eam: hoc enim mandatum accepi a patre. Quis eſt enim, qui dicit, animam ſuam ſe poſſe ponere, aut animam ſuam poſſe ſe recuperare, quia hoc mandatum acceperit a patre? Aut quis dicit deſtructum corporis ſui templum reſuſcitare rurſum & reædificare ſe poſſe; niſi quoniam ſermo ille, qui ex patre, qui apud patrem, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil; imitator paternorum operum atque virtutum, imago inviſibilis Dei: qui deſcendit de cœlo, qui, quæ vidit, & audivit, teſtificatus eſt, qui non venit, ut faceret ſuam voluntatem, ſed potius ut faciat patris voluntatem, a quo miſſus ad hoc ipſum fuerat, ut magni conſilii angelus factus arcanorum cæleſtium nobis jura reſeraret: quique verbum caro factus habitavit in nobis, ex nobis hic Chriſtus non homo tantum, quia hominis filius, ſed etiam Deus, quia Dei filius comprobatur. Quodſi & primogenitus omnis creaturæ ab Apoſtolo dictus ſit Chriſtus, quomodo omnis creaturæ primogenitus eſſe potuit, niſi quoniam ſecundum divinitatem ante omnem creaturam ex parte Deo ſermo proceſſit? Quod niſi hæretici ita acceperint, Chriſtum hominem primogenitum omnis creaturæ monſtrare cogentur, quod facere non poterunt. Aut igitur ante omnem eſt creaturam, ut primogenitus ſit omnis creaturæ, & non homo eſt tantum, quia homo poſt omnem creaturam eſt. Aut homo tantum eſt, & eſt poſt omnem creaturam. Et quomodo primogenitus eſt omnis creaturæ, niſi quoniam dum verbum illud, quod eſt ante omnem creaturam, & ideo primogenitus omnis creaturæ, caro fit & habitat in nobis, hoc eſt, aſſumit hunc hominem, qui eſt poſt omnem creaturam, & ſic cum illo & in illo habitat in nobis, ut neque homo Chriſto ſubtrahatur, neque divinitas negetur. Nam ſi tantummodo ante omnem creaturam eſt, homo

 in

Digitized by Google

in illo ſubtractus eſt. Si autem tantummodo homo eſt, divinitas, quæ ante omnem creaturam eſt, intercepta eſt: utrumque ergo in Chriſto confœderatum eſt, & utrumque conjunctum eſt, & utrumque connexum eſt. Et merito dum eſt in illo aliquid, quod ſuperat creaturam, pignerata in illo divinitatis & humilitatis videtur eſſe concordia. Propter quam cauſſam, qui mediator Dei & hominum effectus exprimitur, in ſe Deum & hominem ſociaſſe reperitur. Ac ſi idem Apoſtolus de Chriſto refert, ut exutus carnem poteſtates dehoneſtavit, palam triumphatis illis in ſemetipſo: non utique otioſe exutum carne propoſuit, niſi quoniam & reſurrectionem rurſum indutum voluit intelligi. Quis eſt ergo iſte exutus & rurſus indutus? requirant hæretici, nos enim ſermonem Dei ſcimus indutum carnis ſubſtantiam, eundemque rurſum exutum eadem corporis materia, quam rurſus in reſurrectione ſuſcepit, & quaſi indumentum reſumpſit. Sed enim neque exutus, neque indutus hominem Chriſtus fuiſſet, ſi homo tantum fuiſſet. Nemo enim unquam ſe ipſo aut ſpoliatur aut induitur. Sit enim neceſſe eſt aliud, quidquid aliunde aut ſpoliatur aut induitur. Ex quo merito ſermo Dei fuit, qui exutus eſt carnem, & in reſurrectione rurſus indutus. Exutus autem, quoniam & in nativitate fuerat indutus. Itaque in Chriſto Deus eſt, qui induitur, atque etiam exutus ſit oportet; propterea is, qui induitur, pariter & exuatur neceſſe eſt. Induitur autem & exuitur homo quaſi quadam contexti corporis tunica. Ac propterea conſequenter ſermo fuit, ut diximus, Dei, qui modo indutus, modo exutus eſſe reperitur: hoc enim etiam in benedictionibus ante prædixit: Lavabit ſtolam ſuam in vino, & in ſanguine uvæ amictum ſuum. Si ſtola in Chriſto caro eſt, & amictum ipſum corpus eſt, requiratur quiſquis eſt ille, cujus corpus amictum

eſt,

eſt, & ſtola caro. Nobis enim manifeſtum eſt carnem ſtolam & corpus amictum verbi fuiſſe, quique ſanguine, iſt eſt, vino, lavit ſubſtantiam corporis & materiam corporis abluens, ex parte ſuſcepti hominis paſſione. Ex quo ſiquidem lavatur, homo eſt: quia amictum, quod lavatur, caro eſt. Qui autem lavat, verbum Dei eſt, qui ut lavaret amictum, amicti ſuſceptor effectus eſt. Merito ex ea ſubſtantia, quæ recepta eſt, ut lavaretur, homo exprimitur: ſicut ex verbi auctoritate, qui lavit, Deus eſſe monſtretur.

17. Cur autem, licet ad aliam partem feſtinare videamur, illum prætereamus apud Apoſtolum locum: qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, æqualem ſe Deo eſſe, ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudine hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit ſe obediens factus usque ad mortem, mortem autem crucis: propterea & Deus illum ſuperexaltavit, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quoniam Dominus Jeſus in gloria eſt Dei patris. Qui cum in forma Dei eſſet, inquit, ſi homo tantummodo Chriſtus, in imagine Dei, non in forma Dei relatus fuiſſet, hominem enim ſcimus ad imaginem, non ad formam Dei factum. Quis ergo eſt iſte, qui in forma Dei, ut diximus, factus eſt, angelus? ſed nec in angelis formam Dei legimus, niſi quoniam hic præcipuus atque generoſus præ omnibus Dei filius verbum Dei, imitator omnium paternorum operum, dum & ipſe operatur, ſicut & pater ejus, forma, ut expreſſimus, eſt Dei patris. Et merito in forma pronuntiatus eſt Dei; dum & ipſe ſuper omnia, & omnis creaturæ divinam obtinens poteſtatem, & Deus eſt exemplo patris: hoc ipſum tamen a patre proprio

Digitized by Google

conſecutus, ut omnium & Deus eſſet, & Dominus eſſet, & Deus ad formam Dei patris ex ipſo genitus atque prolatus. Hic ergo quamvis eſſet in forma Dei non eſt rapinam arbitratus, æqualem ſe Deo eſſe. Quamvis enim ſe ex Deo patre Deum eſſe meminiſſet, nunquam ſe Deo patri aut comparavit aut contulit, memor ſe eſſe ex ſuo patre, & hoc ipſum, quod eſt, habere ſe, quia pater dediſſet. Inde denique & ante carnis aſſumptionem, ſed & poſt aſſumptionem corporis, poſt ipſam præterea reſurrectionem omnem patri in omnibus rebus obedientiam præſtitit pariter ac præſtat. Ex quo probatur, nunquam arbitratum illum eſſe rapinam quandam divinitatem, ut æquaret ſe patri Deo: quinimo contra, omni ipſius imperio & voluntati obediens atque ſubjectus, etiam ut formam ſervi ſuſciperet, contentus fuit: hoc eſt, hominem illum fieri & ſubſtantiam carnis & corporis, quam ex paternorum & ſecundum hominem delictorum ſevitute venientem naſcendo ſuſcepit. Quo tempore ſe etiam exinanivit, dum humanam conditionis fragilitatem ſuſcipere non recuſavit. Quoniam ſi homo tantummodo natus fuiſſet, per hoc exinanitus non eſſet: homo enim naſcens augetur, non exinanitur. Nam dum incipit eſſe, quod cum non eſſet, habere non potuit, ut diximus, non exinanitur, ſed potius augetur atque ditatur. Ac ſi Chriſtus exinanitur in eo, quod naſcitur, formam ſervi accipiendo, quomodo homo tantummodo eſt? de quo verius dictum fuiſſet, locupletatum illum eſſe, tunc, quum naſceretur, non exinanitum, niſi quoniam auctoritas divini verbi ad ſuſcipiendum hominem interim conquieſcens, nec de ſuis viribus exercens dejicit ſe ad tempus atque deponit, dum hominem fert, quem ſuſcepit. Exinanivit ſe, dum ad injurias contumeliasque deſcendit, dum audit infanda, experitur indigna: cujus tamen humilitatis adeſt ſtatim egregius fru-

fructus. Accepit enim nomen, quod eſt ſuper omne nomen, quod utique non aliud intelligimus eſſe, quam nomen Dei. Nam quum Dei ſit ſolius eſſe ſuper omnia, conſequens eſt, ut nomen illud ſit ſuper omnia, quod eſt ejus, qui ſuper omnia eſt, Dei. Eſt ergo nomen illud, quod ſuper omne nomen eſt: quod nomen eſt ejus utique conſequenter, qui, quum in forma Dei fuiſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe æqualem Deo eſſe. Neque enim ſi non & Deus eſſet Chriſtus, omne ſe in nomine ejus genu flecteret, cæleſtium & terreſtrium, & infernorum: nec viſibilia, aut inviſibilia, aut rerum omnium omnis creatura homini eſſet ſubjecta ſive ſubſtrata, quæ ſe ante hominem eſſe meminiſſet. Ex quo dum forma Dei eſſe Chriſtus dicitur, & dum in nativitatem ſecundum carnem ſe exinaniſſe monſtratur, & dum id accepiſſe nomen a patre, quod ſit ſuper omne nomen, exprimitur, & dum in nomine ejus omne genu cæleſtium, terrenorum, & infernorum ſe flectere & curvare monſtratur: & hoc ipſum in gloriam Dei patris ſuccurrere aſſeritur, conſequenter non ex illo tantum homo eſt, quia obediens patri factus eſt usque ad mortem, mortem autem crucis: ſed ex his etiam rebus ſuperioribus, divinitatem Chriſti ſonantibus, Dominus Chriſtus Jeſus & Deus, quod hæretici nolunt eſſe, monſtratur.

18 Hoc in loco licebit mihi argumenta etiam ex aliorum hæreticorum parte conquirere. Firmum eſt genus probationis, quod etiam ab adverſario ſumitur, ut veritas etiam ab ipſis inimicis veritatis probetur. Nam usque adeo hunc manifeſtum eſt in ſcripturis eſſe Deum tradi, ut plerique hæreticorum divinitatis ipſius magnitudine & veritate commoti, ultra modum extendentes honores ejus, auſiſſent non filium, ſed ipſum Deum patrem promere vel putare. Quod etſi contra ſcripturarum veritatem eſt, tamen

tamen divinitatis Chriſti argumentum grande atque præcipuum eſt: qui uſque adeo Deus, ſed qua filius Dei natus ex Deo, ut plerique illum, ut diximus, hæretici ita Deum acceperint, ut non filium, ſed patrem pronuntiandum putarent. Æſtiment ergo, an hic ſit Deus, cujus auctoritas tantum movit quosdam, ut putarent illum, ut diximus ſuperius, jam ipſum patrem Deum: effrenatius & effuſius in Chriſto divinitatem confiteri, ad hoc illo manifeſta Chriſto divinitate cogente, ut quem filium legerent, quia Deum animadverterent, patrem putarent. Alii quoque hæretici uſque adeo Chriſti manifeſtam amplexati ſunt divinitatem, ut dixerint illum fuiſſe ſine carne, & totum illi ſuſceptum detraxerint hominem, ne decoquerent in illo divini nominis poteſtatem, ſi humanam illi ſociaſſent, ut arbitrabantur, nativitatem: quod tamen nos non probamus, ſed argumentum afferimus uſque adeo Chriſtum eſſe Deum, ut quidam illum ſubtracto homine tantummodo putarint Deum; quidam autem ipſum crediderint patrem Deum, quum ratio & temperamentum ſcripturarum cœleſtium, Chriſtum oſtendant Deum, ſed qua filium Dei, & aſſumpto a Deo etiam filio hominis credendum & hominem. Quoniam ſi ad hominem veniebat, ut mediator Dei & hominum eſſe deberet, oportuit illum cum eo eſſe, & verbum carnem fieri, ut in ſemetipſo concordiam confibularet terrenorum pariter atque cœleſtium, dum utriusque partis in ſe connectens pignora, & Deum homini, & hominem Deo copularet: ut merito filius Dei per aſſumptionem carnis filius hominis, & filius hominis per receptionem Dei verbi filius Dei effici poſſit. Hoc altiſſimum atque reconditum ſacramentum ad ſalutem generis humani ante ſecula deſtinatum in Domino Jeſu Chriſto Deo & homine invenitur impleri, quo

condi-

conditio generis humani ad fructum æternæ ſalutis poſſet adduci.

19 Sed erroris iſtius hæreticorum inde, ut opinor, nata materia eſt, quia inter filium Dei & filium hominis nihil arbitrantur intereſſe, ne facta diſtinctione & homo & Deus Jeſus Chriſtus facile comprobetur. Eundem enim atque ipſum, id eſt hominem filium hominis, etiam filium Dei volunt videri, ut homo & caro & fragilis illa ſubſtantia eadem atque ipſa filius Dei eſſe dicatur. Ex quo, dum diſtinctio filii hominis, & filii Dei nulla ſecernitur, ſed ipſe filius hominis filius Dei vindicatur, homo tantummodo Chriſtus idem atque filius Dei aſſeratur. Per quod nituntur excludere: verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, & vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus. Proponunt enim atque illa prætendunt, quæ in Evangelio Lucæ relata ſunt, ex quibus aſſerere conantur, non quod eſt, ſed tantum illud, quod volunt eſſe: Spiritus ſanctus veniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, propterea & quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Si ergo, inquiunt, angelus Dei dicit ad Mariam, quod ex te naſcetur ſanctum, ex Maria eſt ſubſtantia carnis & corporis. Hanc autem ſubſtantiam, id eſt ſanctum hoc, quod ex illa genitum eſt, filium Dei eſſe propoſuit. Homo, inquiunt, ipſe, & illa caro corporis, illud quod ſanctum eſt dictum, ipſum eſt filius Dei. Ut & cum dicit ſcriptura ſanctum, Chriſtum filium hominis hominem intelligamus, & cum filium Dei proponit, non hominem, ſed Deum percipere debeamus. Sed enim ſcriptura divina hæreticorum & fraudes & furta facile convincit & detegit. Si enim ſic eſſet tantummodo, ſpiritus veniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, propterea quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei, fortaſſe alio eſſet nobis genere adver-

ſus

Digitized by Google

ſus illos reluctandum, & alia nobis eſſent argumenta quærenda, & arma ſumenda, quibus illorum & inſidias & præſtigias vinceremus. Cum autem ipſa ſcriptura cœleſti abundans plenitudine, ſeſe hæreticorum iſtorum calumniis exuat, facile ipſo quo ſcriptum eſt, nitimur, & errores iſtos ſine ulla dubitatione ſuperamus. Non enim dixit, ut jam expreſſimus, propterea quod ex te naſcetur ſanctum, ſed adjecit conjunctionem; Ait enim: Propterea & quod ex te naſcetur ſanctum; ut illud oſtenderet, non principaliter hoc ſanctum, quod ex illa naſcitur, id eſt iſtam carnis corporisque ſubſtantiam filium Dei eſſe, ſed conſequenter, & in ſecundo loco; principaliter autem filium Dei eſſe, verbum Dei incarnatum per illum ſpiritum, de quo angelus refert: ſpiritus veniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Hic eſt enim legitimus filius Dei, qui ex ipſo Deo eſt, qui dum ſanctum iſtud aſſumit, & ſibi filium hominis annectit, & illum ad ſe rapit atque tranſducit, connexione ſua & permixtione ſociata præſtat, & filium illum Dei facit, quod ille naturaliter non fuit: ut principalitas nominis iſtius filius Dei, in ſpiritu ſit Domini, qui deſcendit & venit, ut ſequela nominis iſtius in filio Dei & hominis ſit, & merito conſequenter hic filius Dei factus ſit, dum non principaliter filius Dei eſt; atque ideo diſpoſitionem iſtam angelus videns, & ordinem iſtum ſacramenti expediens, non ſic cuncta confundens, ut nullum veſtigium diſtinctionis collocarit, diſtinctionem poſuit dicendo, propterea & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Ne ſi diſtributionem iſtam cum libramentis ſuis non diſpenſaſſet, ſed in confuſo permixtam reliquiſſet, vere occaſionem hæreticis contuliſſet, ut hominis filium, qua homo eſt, eumdem & Dei & hominis filium pronuntiare deberent. Nunc autem particulatim exponens tam magni ſacramenti ordi-

ordinem atque rationem evidenter expreſſit, ut diceret, & quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei, probans quoniam filius Dei deſcendit. Qui dum filium hominis in ſe ſuſcepit, conſequenter illum filium Dei fecit, quoniam illum filius ſibi Dei ſociavit, & junxit. Ut dum filius hominis adhæret in nativitatem filio Dei, ipſa permixtione fœneratum & mutuatum teneret, quod ex natura propria poſſidere non poſſet. Ac ſic facta eſt angeli voce, quod nolunt hæretici, inter filium Dei hominisque cum ſua tamen ſociatione diſtinctio, urgendo illos, uti Chriſtum hominis filium hominem intelligant quoque Dei filium, & hominem Dei filium, id eſt Dei verbum, ſicut ſcriptum eſt, Deum accipiant: atque ideo Chriſtum Jeſum Dominum ex utroque connexum, ut ita dixerim, ex utroque contextum atque concretum, & in eadem utriusque ſubſtantiæ concordia mutui ad invicem fœderis confibulatione ſociatum hominem & Deum ſcripturæ hoc ipſum dicentis veritate cognoſcant.

20 Ergo, inquiunt, ſi Chriſtus non homo eſt tantum, ſed & Deus, Chriſtum autem refert ſcriptura mortuum pro nobis & reſuſcitatum, jam docet nos ſcriptura credere Deum mortuum. Aut ſi Deus non moritur, Chriſtus autem mortuus refertur, non erit Chriſtus Deus, quoniam Deus non poteſt accipi mortuus. Si unquam intelligerent aut intellexiſſent, quod legunt, nunquam tam periculoſe omnino loquerentur. Sed erroris ſemper eſt abrupta dementia, & non eſt novum, ſi uſque ad periculoſa deſcendunt, qui fidem legitimam reliquerunt. Si enim ſcriptura proponeret Chriſtum tantummodo Deum, & nulla in illo fragilitatis humanæ ſociatio eſſet permixta, merito illorum hic aliquid voluiſſet, ſermo contortus. Si Chriſtus Deus, Chriſtus autem mortuus, ergo mortuus eſt Deus. Sed cum non tantummodo illum,

ut

Digitized by Google

ut oſtendimus jam frequenter, Deum, ſed & hominem ſcriptura conſtituat, conſequens eſt, quod immortale eſt, incorruptum manſiſſe teneatur. Quis enim non intelligat, quod impaſſibilis ſit divinitas, paſſibilis vero ſit humana fragilitas? Cum ergo tam ex eo, quod Deus eſt, quam etiam ex illo, quod homo eſt Chriſtus, intelligatur eſſe permixtus & eſſe ſociatus, verbum enim caro factum eſt, & habitavit in nobis, quis non ſine ullo magiſtro atque interprete ex ſeſe facile cognoſcat, non illud in Chriſto mortuum eſſe, quod Deus eſt, ſed illud in illo mortuum eſſe, quod homo eſt? Quid enim ſi divinitas in Chriſto non moritur, ſed carnis ſolius ſubſtantia extinguitur? quando & in ceteris hominibus, qui non ſunt caro tantummodo, ſed caro & anima; caro quidem ſola incurſum interitus mortiſque patitur, extra leges autem interitus & mortis anima incorrupta cernatur? hoc enim & ipſe Dominus hortans nos ad martyrium & ad contemtum omnis humanæ poteſtatis, ajebat: Ne timueritis eos, qui corpus occidunt, animam autem occidere non poſſunt. Quod ſi anima immortalis occidi aut interfici non poteſt in quovis alio, licet corpus & caro ſola poſſit interfici, quanto magis utique verbum Dei & Deus in Chriſto interfici omnino non potuit, cum caro ſola & corpus occiſum ſit? ſi enim hanc habet generoſitatem immortalitatis anima in quovis homine, ut non poſſit interfici, multo magis habet hanc poteſtatem generoſitas verbi Dei, ut non poſſit occidi. Nam ſi poteſtas hominum ad interficiendam ſacram Dei poteſtatem, & ſi crudelitas humana ad interficiendam animam deficit, multo magis ad Dei verbum interficiendum deficere debebit. Nam cum ipſa anima, quæ per Dei verbum facta eſt, ab hominibus non occiditur, multo magis utique verbum Dei perimi non poſſe credetur. Et plus non poteſt hominum cruenta ſævitia adverſus homi-

homines, quam ut tantummodo corpus occidat, quanto magis utique in Chriſto non valebit, quam ut idem tantummodo corpus occidat: ut dum per hæc colligitur, non niſi hominem in Chriſto interfectum, appareat ad mortalitatem ſermonem in loco non eſſe deductum. Nam ſi Abraham & Iſaac & Jacob, quos homines tantummodo conſtat fuiſſe, manifeſtum eſt vivere; omnes enim, inquit, illi vivunt Deo, nec mors in illis animam perimit, quæ corpora ipſa diſſolvit; jus enim ſuum exercere potuit in corpora, in animos exercere non valuit: aliud enim in illis mortale, & ideo mortuum, aliud in illis immortale, & ideo intelligitur non extinctum: ob quam cauſſam vivere Deo pronuntiati & dicti ſunt, multo magis utique mors in Chriſto adverſum ſolam materiam corporis potuit valere, adverſus divinitatem ſermonis non potuit ſe exercere. Frangitur enim poteſtas, ubi intercedit auctoritas immortalitatis.

21 Sed ex hac occaſione, quia Chriſtus non homo tantum, ſed & Deus, divinarum litterarum ſacris auctoritatibus adprobatur, alii hæretici erumpentes ſtatum in Chriſto religionis concutere machinantur, hoc ipſo patrem Deum volentes oſtendere Chriſtum eſſe, dum non homo tantum aſſeritur, ſed & Deus promitur. Sic enim inquiunt, ſi unus eſſe Deus promitur, Chriſtus autem Deus, ergo, inquiunt, ſi pater, & Chriſtus eſt unus Deus: Chriſtus pater dicetur. In quo errare probantur Chriſtum non noſcentes, ſed ſonum nominis adprobantes: nolunt enim illum ſecundam eſſe perſonam poſt patrem, ſed ipſum patrem. Quibus quia facile reſpondetur, pauca dicentur. Quis enim non ſecundam filii poſt patrem agnoſcat eſſe perſonam, cum legat dictum a patre conſequenter ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram; & poſt hæc relatum: Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei

Digitized by Google

fecit illum. Aut cum inter manus teneat: Pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorram ignem, & ſulphur a Domino de cælo. Aut cum ad Chriſtum: Filius meus es tu, ego hodie genui te: poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Aut cum etiam ille deſideratus ſcriba ait: Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Aut cum Eſaiæ prophetias explicans invenit poſitum ſic: Hæc dicit Dominus Chriſto meo Domino: Aut cum legit: Non deſcendi de cælo, ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me. Aut dum invenit poſitum: Quoniam qui me miſit, major me eſt. Aut cum conſiderat ſcriptum: Eo ad patrem meum & patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum. Aut quando habet cum ceteris conlocutum: ſed in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum teſtimonium verum eſt, ego de me teſtificor, & teſtificatus eſt de me qui me miſit, pater. Aut quando vox de cælo redditur: Ego honorificavi, & honorificabo. Aut quando a Petro reſpondetur & dicitur: Tu es Filius Dei vivi. Aut quando ab ipſo Domino ſacramentum hujus revelationis adprobatur & dicitur: Beatus es Simon Bariona, quoniam hoc tibi non revelavit caro & ſanguis, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Aut quando ab ipſo Chriſto exprimitur: Pater clarifica me eo honore, quo fui apud te, antequam mundus fieret. Aut cum ab eodem dicitur: Pater ſciebam, quia ſemper me audis, verum propter circumſtantes dixi, ut credant, quia tu me miſiſti. Aut cum definitio regulæ ab ipſo Chriſto collocatur, & dicitur: Hæc eſt autem vita æterna, ut ſciant te unum & verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum. Ego te honorificavi ſuper terram, opus perfeci, quod dediſti mihi. Aut cum item ab eodem aſſeritur, & dicitur: omnia mihi tradita

Digitized by Google

dita ſunt a patre meo. Aut cum ſedere ad dextram patris, & a Prophetis & ab Apoſtolis approbatur. Et ſatis longum facio, ſi epiſus fuero, omnes omnino ad hanc partem voces congregare, quandoquidem non tam veteris quam etiam novi Teſtamenti ſcriptura divina ubique oſtendat, illum ex patre natum, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil, qui obedierit ſemper patri, & obediat, ſemper habentem rerum omnium poteſtatem, ſed qua traditam, ſed qua conceſſam, ſed qua a patre proprio ſibi indultam. Quid enim tam evidens poteſt eſſe, hunc non patrem eſſe, ſed filium, quam quod obediens Patri Deo proponitur, ne ſi pater eſſe credatur, alteri jam Deo patri Chriſtus ſubjectus eſſe dicatur.

22 Sed quia frequenter intendunt illum nobis locum, quo dictum ſit: Ego & pater unum ſumus, & in hoc illos æque facile vincemus. Si enim erat, ut hæretici putant, pater Chriſtus, oportuit dicere: Ego & pater unus ſum. At cum ego dicit, deinde patrem infert dicendo: Ego & pater, proprietatem perſonæ ſuæ, id eſt filii, a paterna auctoritate diſcernit atque diſtinguit, non tantummodo de ſono nominis, ſed etiam de ordine diſpoſitæ poteſtatis. Qui potuiſſet dicere, Ego pater, ſi patrem ſe eſſe meminiſſet. Et quia dixit unum, intelligant hæretici, quia non dixit unus. Unum enim neutraliter poſitum ſocietatis concordiam, non unitatem perſonæ ſonat. Unum enim, non unus eſſe dicitur, quoniam nec ad numerum refertur, ſed ad ſocietatem alterius expromitur. Denique adjicit dicens: ſumus, non ſum, ut oſtenderet per hoc, quod dixit, ſumus, & pater, duas eſſe perſonas. Unum autem quod ait, ad concordiam & eandem ſententiam, & ad ipſam charitatis ſocietatem pertinet, ut merito unum ſit pater & filius per concordiam, & per amorem & per dilectionem. Et quoniam ex patre eſt, quidquid illud eſt, filius eſt, ma-

Digitized by Google

nente tamen diſtinctione, ut non ſit pater, ille qui filius, quia nec filius ille qui pater eſt. Nec enim, ſumus, addidiſſet, ſi unum ſe & ſolitarium patrem, filium factum eſſe meminiſſet. Denique novit hanc concordiæ unitatem & Apoſtolus Paulus, cum perſonarum tamen diſtinctione. Nam cum ad Corinthios ſcriberet, Ego, inquit, plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque, qui plantat, eſt quicquam, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. Qui autem plantat, & qui rigat, unum ſunt. Quis autem non intelligat, alterum eſſe Apollo, alterum Paulum, non eundem atque ipſum Apollo pariter & Paulum. Denique & diverſa uniuscujusque ſunt officia probata: alter enim qui plantat, & alter, qui rigat; hos tamen duos non quod unus ſint, ſed quod unum ſint, propoſuit Apoſtolus Paulus, ut alter quidem ſit Apollo, alter vero Paulus, quantum ad perſonarum diſtinctionem pertinet, unum ambo ſint. Nam quando duorum una ſententia eſt, veritas una eſt, fides una eſt, una atque eadem religio eſt, unus etiam Dei timor eſt, unum ſunt, etiamſi duo ſint, ipſum ſunt, dum ipſum ſapiunt. Etenim quos perſonæ ratio invicem dividit, eosdem rurſus invicem religionis ratio conducit. Et quamvis idem atque ipſi non ſint, dum idem ſentiunt, ipſum ſunt, & quum duo ſint, unum ſunt habentes in fide ſocietatem, etiamſi gerant in perſonis diverſitatem. Denique cum ad has voces Domini imperitia fuiſſet judaica commota, & temere ad usque ſaxa ſuccenſa, ita ut diſcurrerent, & dicerent: Non te lapidamus propter bonum opus, ſed propter blasphemiam, & quia tu, cum homo ſis, facis te Deum: diſtinctionem poſuit Dominus in ratione reddenda, quomodo ſe Deum aut dixiſſet, aut intelligi vellet: Quem pater ſanctificavit, inquit, & miſit in hunc mundum, vos dicitis, quia blasphemat, quia dixi:

Filius

Digitized by Google

Filius Dei ſum. Etiam hic patrem habere ſe dixit. Filius eſt, ergo non pater: patrem enim confeſſus ſe fuiſſet, ſi patrem ſe eſſe meminiſſet: & ſanctificatum ſe a ſuo patre eſſe proponit. Dum ergo accipit ſanctificationem a patre, minor patre eſt: minor autem patre conſequenter eſt, ſed filius, pater enim ſi fuiſſet, ſanctificationem dediſſet, non accepiſſet: & nunc autem profitendo ſe accepiſſe ſanctificationem a patre; hoc ipſo, quo patre ſe minorem accipiendo ab ipſo ſanctificationem probat filium ſe eſſe, non patrem monſtravit. Miſſum præterea ſe eſſe dicit, ut per hanc obedientiam, qua venit Dominus Chriſtus miſſus, non pater, ſed filius probetur, qui miſiſſet utique, ſi pater fuiſſet. Miſſus autem non fuit pater, ne pater ſubditus alteri Deo, dum mittitur, probaretur. Et tamen poſt hæc adjicit, quod omnem omnino ambiguitatem diſſolveret, & totam controverſiam erroris extingueret; ait enim in ultima parte ſermonis: Vos dicitis, quia blaſphemat, quia dixi, filius Dei ſum. Ergo ſi evidenter filium Dominus ſe non patrem eſſe teſtatur, magnæ temeritatis & ingentis eſt furoris exemplum, contra ipſius Chriſti Domini teſtimonium controverſiam divinitatis & religionis agitare, & Chriſtum Jeſum Patrem eſſe dicere, quum animadvertat illum, non patrem ſe, ſed filium comprobaſſe.

23 Quodſi de cælo miſſus a patre eſt, non utique homo tantum eſt, homo enim, ut diximus, de cælo venire non potuit. Non igitur ibi ante homo fuit, ſed illuc aſcendit, ubi non fuit. Deſcendit autem Dei verbum, quod ibi fuit. Verbum inquam Dei, & Deus, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil. Non igitur homo inde ſic de cælis venit, ſed Dei ſermo, id eſt Deus, inde deſcendit. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo ait: Etſi ego de me teſtificor, verum eſt teſtimonium

Digitized by Google

meum: quia ſcio unde venerim, & quo eam; vos ignoratis, unde venerim, aut quo eam. Vos ſecundum carnem judicatis. Ecce & hic illuc ſe dicit rediturum, unde ſe teſtificatur ante veniſſe, miſſum ſcilicet de cælo. Deſcendit ergo unde venit, quomodo illuc vadit, unde deſcendit. Ex quo ſi homo tantummodo Chriſtus eſſet, non inde veniſſet: atque ideo nec illuc abiret, quoniam non inde veniſſet. Veniendo autem inde, unde homo venire non poteſt, Deum ſe oſtendit veniſſe. Sed enim hujus ipſius deſcenſionis ignari & imperiti Judæi hæredes ſibi hæreticos iſtos reddiderunt, quibus dicitur: vos ignoratis, unde veniam, & quo eam: vos ſecundum carnem judicatis. Tam iſti quam Judæi carnalem ſolam eſſe Chriſti nativitatem tenentes, nihil aliud Chriſtum eſſe quam hominem crediderunt, non conſiderantes illud, quam cum de cælo homo non potuerit venire, ut merito illuc poſſet redire, Deum eſſe, qui inde deſcenderit, unde homo venire non potuerit. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo dicit: vos ex inferioribus eſtis, ego de ſurſum ſum: vos de hoc mundo eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Ideo autem ſi omnis homo ex hoc mundo eſt, & ideo in hoc mundo eſt Chriſtus, an homo tantummodo eſt? Abſit: ſed conſidera quod ait: Ego non ſum de hoc mundo. Numquid ergo mentitur, cum ex hoc mundo ſit, ſi homo tantummodo ſit? Aut ſi non mentitur, non eſt ex hoc mundo. Non ergo homo tantummodo eſt, quia ex hoc mundo non eſt. Sed ne lateret, quis eſſet, expreſſit, unde eſſet: Ego, inquit, de ſurſum ſum, hoc eſt, de cælo, unde homo venire non poteſt, non enim in cælo factus eſt. Deus eſt ergo, qui de ſurſum eſt, & idcirco de hoc mundo non eſt; quanquam etiam quodammodo ex hoc mundo eſt, unde non Deus tantum eſt Chriſtus, ſed & homo. Ut merito quomodo non eſt ex hoc mundo,

ſecun-

Digitized by Google

ſecundum verbi divinitatem, ita ex hoc mundo ſit ſecundum ſuſcepti corporis fragilitatem: homo eſt enim cum Deo junctus, & Deus cum homine copulatus. Sed idcirco nunc hic Chriſtus in unam partem ſolius divinitatis incubuit, quoniam cæcitas Judaica ſolam in Chriſto partem carnis aſpexit, & inde in præſenti loco ſilentio præterita corporis fragilitate, quæ de mundo eſt, de ſua ſola divinitate locutus eſt, quæ de mundo non eſt; ut in quantum illi inclinaverant, ut hominem illum tantummodo crederent, in tantum illos Chriſtus poſſet ad divinitatem ſuam conſiderandam trahere, ut ſe Deum crederent, volens illorum incredulitatem circa divinitatem ſuam omiſſa interim commemoratione ſortis humanæ ſolius divinitatis oppoſitione ſuperare. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo dicit: Ego ex Deo prodii, & veni, cum conſtet hominem a Deo factum eſſe, non ex Deo proceſſiſſe: ex Deo autem homo quomodo non proceſſit, ſic Dei verbum proceſſit, de quo dictum eſt: Eructavit cor meum verbum bonum. Quod quoniam ex Deo eſt, merito & apud Deum eſt. Quodque quia non otioſe prolatum eſt, merito omnia facit. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Sed enim hoc verbum per quod facta ſunt omnia. Et Deus, inquit, erat verbum. Deus ergo proceſſit ex Deo, dum qui proceſſit ſermo, Deus eſt, qui proceſſit ex Deo. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo ait: ſiquis verbum meum ſervaverit, mortem non videbit in æternum. Mortem in æternum non videre, quid aliud, quam immortalitas eſt? Immortalitas divinitati ſocia eſt, quia & divinitas immortalis eſt, & immortalitas divinitatis fructus eſt. Sed enim omnis homo mortalis eſt, immortalitas autem ex mortali non poteſt eſſe. Ergo ex Chriſto homine mortali immortalitas non poteſt naſci: ſed qui verbum cuſtodierit, inquit,

 meum,

Digitized by Google

meum, mortem non videbit in æternum. Ergo verbum Chriſti præſtat immortalitatem, & per immortalitatem præſtat divinitatem. Quodſi non poteſt exhibere, ut immortalem alterum faciat ipſe mortalis, hoc autem Chriſti verbum exhibet, pariter & præſtat immortalitatem: non utique homo tantum eſt, qui præſtat immortalitatem; quam, ſi tantummodo homo eſſet, præſtare non poſſet: præſtando autem divinitatem per immortalitatem, Deum ſe probat divinitatem porrigendo: quam niſi Deus eſſet, præſtare non poſſet. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo inquit: ante Abraham ego ſum. Nemo enim hominum ante eum poteſt eſſe, ex quo ipſe eſt, nec poteſt fieri, ut quicquam prius fuerit ante illum, ex quo ipſam originem ſumpſit. Sed enim Chriſtus, cum ex Abraham ſit, ante Abraham ſe eſſe dicit. Aut mentitur igitur, & fallit, ſi ante Abraham non fuit, qui ex Abraham fuit: aut non fallit, ſi etiam Deus eſt, dum ante Abraham fuit. Quod niſi fuiſſet, conſequenter cum ex Abraham fuiſſet, ante Abraham eſſe non poſſet. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo ait: Et ego agnoſcam eas, & ſequuntur me meæ, & vitam æternam do illis, & nunquam peribunt in perpetuum. Sed enim cum omnis homo mortalitatis ſit legibus alligatus, & idcirco in perpetuum ſe ipſe ſervare non poſſet, multo magis in perpetuum alterum ſervare non poterit. At in perpetuum ſe Chriſtus repromittit ſalutem daturum. Quam ſi non dat, mendax eſt: ſi dat, Deus eſt. Sed non fallit, dat enim, quod repromittit. Deus eſt ergo, qui ſalutem perpetuam porrigit, quam homo, qui ſeipſum ſervare non poteſt, alteri præſtare non poterit. Si homo tantummodo Chriſtus, quid eſt, quod ait: Ego & pater unum ſumus? Quomodo enim ego & pater unum ſumus, ſi non & Deus eſt, & filius, qui idcirco unum poteſt dici, dum ex ipſo eſt, & dum filius

ejus

Digitized by Google

ejus eſt, & dum ex ipſo naſcitur, dum ex ipſo proceſſiſſe reperitur, per quod & Deus eſt. Quod cum invidioſum Judæi putaſſent, & blaſphemum credidiſſent, eo quod ſe oſtenderat his ſermonibus Chriſtum eſſe Deum, ac propterea ad lapides concurriſſent, & ſaxorum ictus injicere geſtiſſent, exemplo & teſtimonio ſcripturarum adverſarios ſuos fortiter refutavit. Si illos, inquit, dixit Deos, ad quos verba facta ſunt, & non poteſt ſolvi ſcriptura, quem pater ſanctificavit, & miſit in hunc mundum, vos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum ego? Quibus vocibus neque ſe negavit Deum, quinimmo Deum ſe eſſe firmavit. Nam quia ſine dubitatione Dei eſſe dicuntur, ad quos verba facta ſunt, multo magis hic Deus, qui melior illis omnibus invenitur. Et nihilominus calumnioſam blaſphemiam diſpoſitione legitima congruenter refutavit: Deum enim ſe hic intelligi vult, ut filium Dei, & non ipſum patrem vellet intelligi. Miſſum enim ſe eſſe dixit, & multa opera ſe ex patre oſtendiſſe monſtravit, ex quo non patrem ſe, ſed filium eſſe intelligi voluit: & in ultima parte defenſionis, filii non patris fecit mentionem, dicendo: vos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum. Ita quod ad crimen blaſphemiæ pertinet, filium ſe non patrem dicit, quod autem ad divinitatem ſpectet ipſius, ego & pater unum ſumus, dicendo; filium ſe eſſe & Deum probavit. Deus eſt ergo: Deus autem ſic, ut filius ſit, non pater.

24 Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo ipſe dicit: Et omnis, qui videt & credit in me, non morietur in æternum? ſed enim, qui in hominem ſolitarium credit & nudum, maledictus dicitur: Hic autem, qui credit in Chriſtum, non maledictus ſed in æternum non moriturus refertur. Ex quo ſi aut homo eſt tantum, ut hæretici volunt, quomodo quisquis in eum credit, non morietur in æternum, quum maledictus eſſe teneatur,

tur, qui confidit in homine? aut ſi non maledictus, ſed potius ad æternæ vitæ conſecutionem, ut legitur, deſtinatus, non homo tantummodo Chriſtus, ſed & Deus, in quem, qui credit, & maledictionis periculum deponit, & ad fructum juſtitiæ accedit. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo Paracletum dicit de ſuo eſſe ſumpturum, quæ nuntiaturus ſit? neque enim Paracletus ab homine quicquam accipit, ſed homini ſcientiam Paracletus porrigit: nec futura ab homine Paracletus diſcit, ſed de futuris hominem Paracletus inſtruit. Ergo aut non accepit Paracletus á Chriſto homine, quod nuntiet, quoniam Paracleto homo nihil poterit dare, a quo ipſe homo debet accipere, & fallit in præſenti loco Chriſtus, & decipit: quum Paracletum a ſe homine accepturum, quæ nuntiet, dicit, aut non nos fallit, ſicut nec fallit, & accepit Paracletus a Chriſto, quæ nuntiet. Sed ſi a Chriſto accepit, quæ nuntiet, major ergo jam Paracleto Chriſtus eſt; quoniam nec Paracletus a Chriſto acciperet, niſi minor Chriſto eſſet; minor autem Chriſto Paracletus, Chriſtum etiam Deum eſſe hoc ipſo probat, a quo accepit, quæ nuntiat, ut teſtimonium Chriſti divinitatis grande ſit, dum minor Chriſto Paracletus repertus ab illo ſumit, quæ ceteris tradit. Quandoquidem ſi homo tantummodo Chriſtus, á Paracleto Chriſtus acciperet, quæ diceret, non a Chriſto Paracletus acciperet, quæ nuntiaret. Si homo tantummodo Chriſtus, quare credendi nobis talem regulam poſuit, quo diceret: Hæc eſt autem vita æterna, ut ſciant te unum & verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum. Si noluiſſet ſe etiam Deum intelligi, cur addidit, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, niſi quoniam & Deum accipi voluit; quoniam ſi ſe Deum nollet intelligi, addidiſſet, & quem miſiſti hominem Jeſum Chriſtum; nunc autem neque addidit, nec ſe hominem nobis tantummodo Chriſtus tradidit, ſed Deo junxit, ut & Deum per hanc con-

junctio-

Digitized by Google

junctionem, ſicut eſt, intelligi vellet. Eſt ergo credendum ſecundum præſcriptam, in Dominum unum verum Deum, & in eum, quem miſit, Jeſum Chriſtum, conſequenter, qui ſe nequaquam patri, ut diximus, junxiſſet, niſi Deum quoque intelligi vellet; ſeparaſſet enim ab eo, ſi Deum intelligi ſe noluiſſet, inter homines enim tantummodo ſe collocaſſet, ſi hominem ſe eſſe tantummodo ſciret, nec cum Deo junxiſſet, ſi ſe non & Deum noſſet: nunc & de homine tacet, quoniam hominem illum nemo dubitat, & Deo ſe jungit merito, ut credituris divinitatis ſuæ formulam poneret. Si homo tantummodo Chriſtus, quomodo dicit: Et nunc honorifica me gloria, quam habebam apud te, priuſquam mundus eſſet. Si antequam mundus eſſet, gloriam habuit apud Deum, & claritatem tenuit apud patrem, ante mundum fuit: nec enim habuiſſet gloriam, niſi ipſe prius fuiſſet, qui gloriam poſſet tenere. Nemo enim habere aliquid poterit, niſi ante ipſe fuerit, qui aliquid tenet. Sed enim Chriſtus habet gloriam ante mundi inſtitutionem, ergo ante inſtitutionem mundi fuit. Niſi enim ante mundi inſtitutionem eſſet, ante mundi inſtitutionem gloriam habere non poſſet, quum ipſe non eſſet. Sed enim homo gloriam ante mundi inſtitutionem habere non potuit, qui poſt mundum fuit: Chriſtus autem habuit, ante mundum igitur fuit. Non igitur homo tantummodo fuit, qui ante mundum fuit. Deus eſt igitur, quoniam ante mundum fuit, & gloriam ante mundum tenuit. Nec prædeſtinatio iſta dicatur, quoniam nec poſita eſt: aut addant hoc, qui hoc putant: ſed væ eſt adjicientibus, quomodo & detrahentibus poſitum. Non poteſt ergo dici, quod non poteſt adjici. Sublata ergo prædeſtinatione, quæ non eſt poſita, in ſubſtantia fuit Chriſtus ante mundi inſtitutionem. Verbum eſt enim, per quod facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil. Quoniam & ſi in prædeſtinatione dicitur glorioſus, & ante

mundi

Digitized by Google

mundi inſtitutionem fuiſſe prædeſtinationem, ordo ſervetur, & ante hunc erit multus numerus hominum in gloriam deſtinatus. Minor enim per iſtam deſtinationem Chriſtus ceteris intelligetur, quibus poſterior denotatur; nam ſi hæc gloria in prædeſtinatione fuit, prædeſtinationem iſtam in gloriam noviſſimus Chriſtus accepit: ante enim prædeſtinatus Adam eſſe cernetur, & Abel, & Enoch, & Noe, & Abraham, & reliqui ceteri. Nam cum apud Deum, & perſonarum & rerum omnium ordo digeſtus ſit, ante hanc prædeſtinationem Chriſti in gloria multi prædeſtinati fuiſſe dicentur. Et hoc pacto minor ceteris hominibus Chriſtus eſſe deprehenditur: qui melior & major & antiquior ipſis quoque angelis invenitur. Aut hæc igitur omnia tollentur, ut Chriſto divinitas non auferatur; aut ſi hæc tolli non poſſunt, Chriſto ab hæreticis divinitas propria reddatur.

25 Quid ſi Moyſes hanc eandem regulam veritatis exſequitur, & hoc in principio ſuarum nobis tradidit litterarum, quo diſcamus omnia creata & condita eſſe per Dei filium, hoc eſt per Dei verbum: id enim dicit, quod Joannes, quod ceteri: immo & Joannes & ceteri ab hoc intelliguntur accepiſſe, quod dicant. Si enim Joannes dicit: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: Prophetes autem refert: Dico ego opera mea regi: Moyſes autem introducit præcipientem Deum, ut lux fiat, in primis cælum firmetur, aquæ congregentur, arida oſtendatur, fructus, ſecundum ſemina provocetur, animalia producantur, luminaria in cælo atque aſtra ponantur: non alium oſtendit tunc adfuiſſe Deo, cui præciperentur hæc opera, ut fierent, niſi eum, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil. Ac ſi hic verbum Dei eſt, nam eructavit cor meum verbum bonum, oſtendit in principio verbum fuiſſe, & verbum hoc apud patrem fuiſſe, Deum præterea

verbum

Digitized by Google

verbum fuiſſe. Omnia per ipſum facta eſſe: ſed enim hoc verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, Chriſtus ſcilicet filius Dei, quem dum & poſtmodum ſecundum carnem hominem accipimus, & ante mundi inſtitutionem Dei verbum & Deum videmus, merito ſecundum inſtitutionem veteris & novi Teſtamenti, & Deum & hominem Chriſtum Jeſum & credimus & tenemus. Quid ſi idem Moyſes introducit dicentem Deum: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram? Et infra: Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum, maſculum & feminam fecit eos. Si ut jam docuimus, Dei filius eſt, per quem facta ſunt omnia, utique Dei filius eſt, per quem etiam homo inſtitutus eſt, propter quem facta ſunt omnia. Sed enim Deo præcipiente, ut homo fiat, Deus refertur eſſe, qui hominem facit: facit autem hominem Dei filius, verbum ſcilicet Dei, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil. Hoc autem verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, ergo Chriſtus eſt Deus. Per Chriſtum igitur homo factus eſt, ut per Dei filium. Sed Deus hominem ad imaginem Dei fecit, Deus eſt ergo, qui fecit hominem ad imaginem Dei. Deus ergo Chriſtus eſt: ut merito nec veteris Teſtamenti circa perſonam Chriſti vacillet auctoritas, dum novi Teſtamenti manifeſtatione fulcitur: nec novi Teſtamenti intercepta ſit poteſtas, dum radicibus veteris Teſtamenti ejuſdem nititur veritas. Ex quo, qui Chriſtum Dei filium & hominis tantummodo præſumunt hominem, non & Deum, contra Teſtamentum & vetus & novum faciunt, dum & veteris & novi Teſtamenti auctoritatem veritatemque corrumpunt. Quid ſi idem Moyſes ubique introducit Deum patrem immenſum atque ſine fine, non qui loco cludatur, ſed qui omnem locum cludat; nec eum qui in loco ſit, ſed potius, in quo omnis locus ſit: omnia continentem & cuncta complexum ut merito nec deſcendat, nec

aſcen-

Digitized by Google

aſcendat, quoniam ipſe omnia & continet & implet; & tamen nihilominus introducit Deum deſcendentem ad turrem, quam ædificabant filii hominum, conſiderare quærentem & dicentem: Venite, & mox, deſcendamus & confundamus illic ipſorum linguas, ut non audiat unusquisque vocem proximi ſui. Quem volunt hic Deum deſcendiſſe ad turrem illam, & homines tunc illos viſitare quærentem? Deum patrem? Ergo jam loco clauditur. Et quomodo omnia ipſe complectitur? Aut nunquid angelum cum angelis dicit deſcendentem & dicentem: Venite, & mox, deſcendamus & confundamus illic ipſorum linguas? ſed enim in deuteronomio animadvertimus retuliſſe Deum hæc, Deumque dixiſſe, ubi ponitur: cum diſſeminaret filios Adam, ſtatuit fines gentium juxta numerum angelorum Dei. Neque ergo pater deſcendit, ut res indicat, neque angelus iſta præcepit, ut res probat. Supereſt ergo, ut ille deſcenderit, de quo Apoſtolus Paulus: Qui deſcendit, ipſe eſt, qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut impleret omnia, hoc eſt Dei filius, Dei verbum. Verbum autem Dei caro factum eſt, & habitavit in nobis, hic erit Chriſtus: Deus ergo pronuntiabitur Chriſtus.

26 Ecce idem Moyſes refert alio in loco, quod Abrahæ viſus ſit Deus. Atqui idem Moyſes audit a Deo, quod nemo hominum Deum videat & vivat. Si videri non poteſt Deus, quomodo viſus eſt Deus? Aut ſi viſus eſt, quomodo videri non poteſt? Nam & Joannes: Deum nemo, inquit, vidit unquam. Et Apoſtolus Paulus: Quem vidit hominum nemo, nec videre poteſt. ſed non utique ſcriptura mentitur: Ergo vere viſus eſt Deus. Ex quo intelligi poteſt, quod non pater viſus ſit, qui nunquam viſus eſt, ſed filius, qui & deſcendere ſolitus eſt, & videri, quia deſcenderit. Imago eſt enim inviſibilis Dei, ut mediocritas & fragilitas conditionis humanæ,

Deum

Digitized by Google

Deum Patrem videre aliquando jam tunc adſueſceret in imagine Dei, hoc eſt, in filio Dei. Gradatim enim & per incrementa fragilitas humana nutriri debuit, per imaginem ad iſtam gloriam, ut Deum patrem videre poſſet aliquando. Periculoſa ſunt enim quæ magna ſunt, ſi repentina ſunt. Nam etiam lux ſolis ſubita poſt tenebras, ſplendore nimio inſuetis oculis non oſtendet diem, ſed potius faciet cæcitatem. Quod ne in damnum humanorum contingat oculorum, paulatim diſruptis & diſſipatis tenebris, ortus luminaris iſtius mediocribus incrementis fallenter aſſurgens oculos hominum ſenſim adſuefacit ad totum orbem ſuum ferendum per incrementa radiorum. Sic ergo & Chriſtus, id eſt imago Dei, & filius Dei ab hominibus inſpicitur, qua poterat videri. Et ideo fragilitas & mediocritas ſortis humanæ per ipſum alitur, producitur, educatur, ut aliquando Deum quoque ipſum patrem adſueta filium conſpicere poſſit, ut eſt videre, ne majeſtatis ipſius repentino & intolerabili fulgore percuſſa intercipi poſſit, ut Deum patrem, quem ſemper optavit, videre non poſſit. Ex quo filius eſt hic, qui videtur, Dei autem filius Dei verbum eſt: Dei autem verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, hic autem Chriſtus eſt. Quæ malum ratio eſt, ut dubitetur Deus dici, qui tot modis Deus intelligitur adprobari. Ac ſi & Agar ancillam Sarræ de domo ejectam pariter & fugatam angelum convenit apud fontem aquæ in via Sur, fugæ cauſſas interrogat atque accipit, & poſt hæc humilitatis conſilia porrigit, ſpem præterea illi materni nominis facit, quodque ex utero ejus multum ſemen eſſet futurum ſpondet atque promittit, quod Hiſmael ex illa naſci haberet, & cum ceteris aperit locum habitationis ipſius, actumque deſcribit. Hunc autem angelum & Dominum ſcriptura proponit & Deum: nam nec benedictionem ſeminis promiſiſſet niſi angelus & Deus fuiſſet. Quærant, quid in præſenti loco hæretici tractent, Pater fuit

iſte,

Digitized by Google

iſte, qui ab Agar viſus eſt, an non? quia Deus poſitus eſt: ſed abſit Deum patrem angelum dicere: ne alteri ſubditus ſit, cujus angelus fuerit. Sed angelum dicent fuiſſe. Quomodo ergo Deus erit, ſi angelus fuit: cum non ſit hoc nomen angelis unquam converſum: niſi quoniam ex utroque latere nos veritas in iſtam concludit ſententiam, quia intelligere debeamus Dei filium fuiſſe, qui quoniam ex Deo eſt, merito Deus, quia Dei filius dictus ſit: quoniam patri ſubditus & adnuntiator paternæ voluntatis eſt: magni conſilii angelus pronuntiatus eſt. Ergo ſi hic locus neque perſonæ patris congruit, ne angelus dictus ſit: neque perſonæ angeli, ne Deus pronuntiatus ſit: perſonæ autem Chriſti convenit, ut & Deus ſit, quia Dei filius eſt, & angelus ſit, quoniam paternæ diſpoſitionis adnuntiator eſt, intelligere debent contra ſcripturas ſe agere hæretici, qui Chriſtum, quum dicant ſe & angelum credere, nolint etiam illum Deum pronuntiare, quem in veteri Teſtamento ad viſitationem generis humani legunt ſæpe veniſſe. Adhuc adjecit Moyſes: Abrahæ viſum Deum apud quercum Mambræ, ſedente ipſo ad oſtium tabernaculi ſui meridie: Et nihilominus cum tres conſpexiſſet viros, unum ex illis Dominum nuncupaſſe: quorum cum pedes laviſſet, cineritios panes cum butyro, & ipſius copia lactis offert, & ut hoſpites retenti veſcerentur, hortatur. Poſt quæ & quod pater futurus eſſet audit: & quod Sara uxor ejus paritura ex ipſo filium eſſet, ediſcit: & de exitu Sodomitarum, quæ merebantur pati, recognoſcit: & quod propter clamorem Sodomorum Deus deſcendiſſet, addiſcit. Quo in loco ſi patrem volunt videri tunc fuiſſe cum angelis duobus hoſpitio receptum, patrem viſibilem hæretici crediderunt. Si autem angelum, cum ex angelis tribus unus Dominus nuncupatur, cur quod non ſolet, angelus Deus dicitur:

niſi

Digitized by Google

niſi quoniam ut Deo patri inviſibilitas propria reddatur, & angelo propria mediocritas remittatur, non niſi Dei filius, qui & Deus eſt, Abrahæ viſus & hoſpitio receptus eſſe credetur. Quod enim erat futurus, meditabatur in ſacramento Abrahæ factus hoſpes apud filios Abrahæ futurus; cujus filiorum pedes ad probationem quod ipſe eſſet, abluit: reddens in filiis jus hoſpitalitatis, quod aliquando illi fœneraverat pater. Unde & ne qua eſſet dubitatio, quin iſte Abrahæ hoſpes fuiſſet, in Sodomitarum exitu ponitur: quoniam pluit Dominus ſuper Sodomam, & Gomorram ignem, & ſulphur a Domino de cælo. Sic enim & Prophetes ex perſona Dei: ſubverti vos, inquit, ſicut ſubvertit Dominus Sodomam & Gomorram. Dominus ergo Sodomam ſubvertit, id eſt, Deus Sodomam ſubvertit; ſed in ſubverſione Sodomorum Dominus pluit ignem a Domino. Hic autem Dominus viſus eſt Abrahæ Deus: Deus autem hic hoſpes eſt Abrahæ: viſus utique quia tactus; ſed cum pater qua inviſibilis, nec tunc utique viſus ſit, viſus eſt, & hoſpitibus receptus & acceptus eſt, qui ſolitus eſt tangi, & videri: hic autem filius Dei Dominus a Domino pluit ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur atque ignem. Hic autem Dei verbum eſt: verbum autem Dei caro factum eſt, & habitavit in nobis. Hic autem Chriſtus eſt, non pater: igitur apud Abraham hoſpes, ſed Chriſtus fuit, nec tunc pater viſus eſt, ſed filius, viſus autem eſt Chriſtus. Merito igitur Chriſtus & Dominus & Deus eſt, qui non aliter Abrahæ viſus eſt, niſi quia ante ipſum Abraham ex patre Deo, Deus ſermo generatus eſt. Adhuc, inquit, idem angelus & Deus eandem Agar fugatam de domo Abrahæ cum puero conſolatur, & viſitat. Nam cum illa in ſolitudine expoſuiſſet infantem, quia aqua defeciſſet ex utre, cumque puer ille clamaſſet, fletum & planctum levaſſet, & audivit, inquit ſcriptura,

Deus vocem pueri de loco, ubi erat. Cum Deum eſſe, qui vocem infantis audivit, retuliſſet, adjecit: Et vocavit Angelus Domini ipſam Agar de cælo, angelum referens eſſe, quem Deum dixerat, & Dominum pronuntians eſſe, quem angelum collocarat, quique angelus & Deus adhuc ipſi Agar promittit majora ſolatia, dicendo: Ne timueris, exaudivi enim vocem pueri de loco, ubi erat. Surge, ſume puerum, & tene: in gentem enim magnam faciam eum. Hic angelus, ſi angelus tantum fuit, cur hoc ſibi vendicat, ut dicat: in gentem enim magnam faciam eum: cum hoc utique genus potentiæ Dei ſit, angeli eſſe non poſſit. Ex quo etiam Deus confirmatus Deus eſſe, qui hoc poteſt facere: quoniam ut hoc ipſum comprobetur, adjicitur per ſcripturam ſtatim: Et aperuit Deus oculos ejus, & vidit puteum aquæ vivæ, & abiit, & implevit utrem de puteo, & dedit puero, & erat Deus cum puero. Si ergo hic Deus erat cum puero, qui aperuit oculos Agar, ut videret puteum aquæ vivæ, & hauriret aquam propter urgentem ſitis neceſſitatem: hic autem Deus e cælo illam vocat angelus dictus: cum ſuperius vocem audiens clamantis pueri Deus eſſet potius, non alius intelligitur quam angelus eſſe pariter & Deus, quod cum patri competens & conveniens eſſe non poſſit, qui tantummodò Deus eſt: competens autem eſſe poſſit Chriſto, qui non tantummodo Deus, ſed & angelus pronunciatus eſt, manifeſte apparet, non patrem ibi tunc loquutum fuiſſe ad Agar, ſed Chriſtum potius, cum Deus ſit, cui etiam angeli competit nomen: quippe cum magni conſilii angelus factus ſit: Angelus autem ſit, dum exponit ſinum patris, ſicut Joannes edicit. Si enim ipſe Joannes hunc eumdem, qui ſinum exponit patris, verbum dicit carnem factum fuiſſe, ut ſinum patris poſſet exponere: merito Chriſtus non ſolum homo eſt, ſed & angelus, nec ange-

lus

Digitized by Google

lus tantum, ſed & Deus per ſcripturas oſtenditur, & a nobis hoc eſſe creditur, ne ſi non Chriſtum tunc locutum ad Agar voluerimus accipere, aut angelum Deum faciamus, aut Deum patrem omnipotentem inter angelos computemus.

27. Quid ſi & alio in loco ſimiliter legimus Deum angelum poſitum? Nam cum apud uxores ſuas Liam atque Rachel Jacob de patris illarum iniquitate quereretur, & cum referret, quod jam in terram propriam remeare & reverti cuperet, ſomnii quoque ſui interponebat auctoritatem, quo tempore refert ſibi angelum Dei per ſomnium dixiſſe: Jacob, Jacob. Et ego, inquit, dixi: Quid eſt? Aſpice, inquit, oculis tuis, & vide hinos & arietes aſcendentes ſuper oves & capras variatos albos, & varios & cineritios & aſperſos. Vidi enim quæcunque tibi Laban fecit. Ego ſum Deus, qui viſus ſum tibi in loco Dei, ubi unxiſti mihi illic ſtantem lapidem, & voviſti mihi illic votum: nunc ergo ſurge, & proficiſcere de terra hac, & vade in terram nativitatis tuæ, & ero tecum. Si angelus Dei loquitur hæc ad Jacob, atque ipſe angelus infert dicens: Ego ſum Deus, qui viſus ſum tibi in loco Dei: non tantummodo hunc angelum, ſed & Deum poſitum ſine ulla hæſitatione conſpicimus, quique ſibi votum refert ab Jacob deſtinatum eſſe in loco Dei, & non dicit in loco meo. Eſt ergo locus Dei, eſt & hic Deus. Sed enim ibi ſimpliciter in loco Dei poſitum, neque enim dictum eſt in loco angeli & Dei, ſed tantummodo Dei; hic autem qui iſta promittit, Deus atque angelus eſſe perhibetur; ut merito diſtinctio ſit inter eum, qui tantummodo Deus dicitur, & inter eum, qui non Deus ſimpliciter, ſed & angelus pronuntiatur. Ex quo ſi nullius alterius angeli poteſt hic accipi tanta auctoritas, ut Deum quoque ſe eſſe fateatur, & votum ſibi factum eſſe teſtetur, niſi tantummodo Chriſti, cui

Digitized by Google

non quia angelo tantum, ſed quia Deo votum voveri poteſt, manifeſtum eſt non patrem accipi poſſe, ſed filium Deum & Angelum. Hic autem ſi Chriſtus eſt, ſicuti eſt, vehementer periclitatur, qui aut hominem Chriſtum aut angelum tantummodo dicit ſubtracta illi divini nominis poteſtate, quam ex ſcripturarum cæleſtium fide frequenter accepit, quæ illum & angelum frequenter & Deum dicunt. His omnibus etiam illud accedit, ut quomodo illum & angelum frequenter & Deum poſuit ſcriptura divina, ſic illum & hominem ponat, & Deum, exprimens eadem ſcriptura divina, quod erat futurus, & depingens jam tum in imagine, quod habebat eſſe in ſubſtantiæ veritate. Remanſit enim, inquit, Jacob ſolus, & luctabatur homo cum eo usque in mane: & vidit, quoniam non poteſt adverſus eum, & tetigit latitudinem femoris Jacob, cum in eum luctaretur & ipſe cum eo, & dixit ei: dimitte me: aſcendit enim lucifer. Et ille dixit: Non dimittam te, niſi me benedixeris. Et dixit: Quod eſt nomen tuum? Et ille dixit: Jacob. Dixitque ei: non vocabitur jam nunc nomen tuum Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum: quia invaluiſti cum Deo, & cum hominibus potens es. Et adhuc adjicit: & vocavit Jacob nomen loci illius, viſio Dei. Vidi enim Deum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea. Ortusque eſt ei ſol, mox tranſivit viſionem Dei, ipſe vero claudicabat femore ſuo. Homo, inquit, luctabatur cum Jacob. Si homo ſolitarius, quis eſt iſte? unde eſt? quare cum Jacob contendit atque luctatur? quid interceſſerat, quid factum fuerat? quæ ratio contentionis iſtius tantæ, tantique certaminis? quare præterea Jacob, qui ad tenendum hominem, cum quo luctabatur, fortior invenitur, & benedictionem ab eo, quem detinebat, poſtulat, quia jam lucifer oritur, ideo poſtulaſſe reperitur, niſi quoniam præfigurabatur con-

tentio

Digitized by Google

tentio hæc inter Chriſtum & filios Jacob futura, quæ in Evangelio dicitur perfecta? contra hunc enim hominem conluctatus eſt populus Jacob, in qua conluctatione potentior populus eſt Jacob repertus, quippe cum adverſus Chriſtum iniquitatis ſuæ victoriam ſit conſecutus, quo in tempore propter facinus, quod admiſit, inceſſu fidei propriæ & ſalutis claudicare graviſſime incertus & lubricus cœpit: qui quamvis ſuperior damnando Chriſtum repertus, eget tamen ipſius miſericordia, eget tamen ipſius benedictione. Sed enim hic homo, qui cum Jacob luctatus eſt, Non, inquit, vocabitur etiam nunc nomen tuum Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum. Ac ſi Iſrael eſt homo videns Deum, eleganter oſtendebat Dominus, quod non tantum homo eſſet, qui conluctabatur tunc cum Jacob, ſed & Deus. Videbat utique Deum Jacob, cum quo conluctabatur, quamvis hominem ipſius in conluctatione retineret. Et ut nulla adhuc poſſet eſſe dubitatio, interpretationem ipſe poſuit dicendo; Quia invaluiſti cum Deo, & cum hominibus potens es. Ob quam cauſſam nec idem Jacob intelligens jam vim ſacramenti & pervidens auctoritatem ejus, cum quo luctatus fuiſſet, nomen loci illius, in quo conluctatus eſt, vocavit viſionem Dei. Superſtruxit præterea cauſſas ad interpretationem Dei porrigendam. Vidi enim, inquit, Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Vidit autem Deum, cum quo conluctatus eſt, quaſi cum homine, ſed & hominem quidem quaſi victor tenuit, benedictionem autem quaſi a Deo ut inferior poſtulavit: ita cum Deo & cum homine conluctatus fuit, ac ſic conluctatio hæc ibi quidem præfigurata eſt. In Evangelio autem inter Chriſtum, & populum Jacob perfecta eſt: in qua quamvis populus ſuperior inventus ſit, minor repertus eſt, dum nocens comprobatus eſt. Quis

dubitabit Chriſtum, in quo hæc conluctationis figura completa eſt, non hominem tantum ſed & Deum agnoſcere, quandoquidem hominem illum & Deum etiam figura ipſa conluctationis videatur comprobaſſe? At tamen etiam poſt hæc æque non ceſſat eadem ſcriptura divina, angelum Deum dicere, Deum angelum pronuntiare. Nam cum Manaſſem atque Ephrem filios Joſeph benedicturus eſſet hic ipſe Jacob, transverſis ſuper capita puerorum manibus conlocatis, Deus, inquit, qui paſcit me a juventute mea uſque in hunc diem, angelus, qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueros hos. Uſqueadeo autem eundem angelum ponit, quem Deum dixerat, ut ſingulariter in exitu ſermonis ſui poſuerit perſonam de qua loquebatur, dicendo: Benedicat pueros hos. Si enim alterum angelum voluiſſet intelligi, plurali numero duas perſonas complexus fuiſſet: nunc unius perſonæ ſingularem numerum in benedictione depoſuit, ex quo eundem Deum atque angelum intelligi voluit: ſed enim Deus pater accipi non poteſt; Deus autem & angelus Chriſtus accipi poteſt. Quem ut hujus benedictionis auctorem etiam tranſverſas ſuper pueros manus Jacob ponendo, ſignificavit, quaſi pater illorum eſſet Chriſtus.

28 Adhuc adjiciam illam quoque partem, in qua dum hæreticus quaſi oculo quodam gaudet propriæ veritatis & luminis amiſſo, totam cæcitatem ſui agnoſcat erroris. Identidem enim & frequenter opponit, quia dictum ſit: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non agnoſcitis me. Philippe, qui vidit me, vidit & patrem. Sed quod non intelligit, diſcat. Culpatur Philippus, & jure quidem meritoque, quia dixerit: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Quando enim ex Chriſto aut audierat iſtud, aut didicerat, quaſi eſſet pater Chriſtus, cum contra magis quod filius eſſet, non quia pater, frequenter audiſſet,

ſet, & ſæpe didiciſſet. Quod enim dixit Dominus: ſi me cognoviſtis, & patrem meum cognoviſtis, & amodo noſtis illum, & vidiſtis illum, non ſic dixerat, ut ſe patrem vellet intelligi, ſed quoniam qui penitus & plene, & cum tota fide & tota religione acceſſit ad Dei filium, omnibus modis per ipſum filium in quem ſic credit, ad patrem perventurus ſit, eundemque viſurus. Nemo enim, inquit, poteſt venire ad patrem niſi per me. Et ideo ad patrem Deum non tantum venturus eſt, & cogniturus ipſum patrem, ſed etiam ſic tenere debet, atque ita animo ac mente præſumere, quaſi jam noverit patrem pariter & viderit. Sæpe enim ſcriptura divina, quæ nondum facta ſunt, pro factis adnuntiat, quia ſic futura ſint: & quæ omnibus modis fieri habent, non quaſi futura ſint, prædicat, ſed quaſi facta ſint, narrat. Denique cum nondum temporibus Eſaiæ Prophetæ Chriſtus natus fuiſſet, quia puer, ajebat, natus eſt vobis, & cum nondum acceſſum eſſet ad Mariam: Et acceſſit ad Prophetam, dicebat, & concepit & peperit filium. Et cum nondum ſinum patris Chriſtus expoſuiſſet, referebat: Et vocabitur nomen ejus magni conſilii angelus. Et cum nondum fuiſſet paſſus: Quaſi ovis pronuntiabat, ad jugulationem adductus eſt. Et cum adhuc crux nuſquam eſſet, ajebat: Tota die expandi manus meus ad populum non credentem. Et cum nondum injurioſe potatus fuiſſet: in ſiti, ait, mea potaverunt me aceto. Et cum ſpoliatus adhuc non fuiſſet, dicebat: ſuper veſtem meam miſerunt ſortem & dinumeraverunt oſſa mea: effoderunt manus meas, & pedes. Providens enim ſcriptura divina, pro factis dicit, quæ futura ſcit, & pro perfectis dicit, quæ futura habet, quæ ſine dubitatione ventura ſunt. Et ideo Dominus præſenti loco dicebat: Amodo noſtis illum & vidiſtis. Dicebat enim viſum iri ab eo patrem, quiſquis filium ſecutus fuiſſet, non quaſi filius

Digitized by Google

ipſe eſſet pater viſus, ſed quod præmium conſecuturus eſſet, quisquis illum ſequi & diſcipulus ejus eſſe voluiſſet, ut videre patrem poſſet; nam & imago eſt Dei patris: ut his etiam illud accedat: Quoniam ſicut pater operatur, ita operatur & filius, & imitator eſt filius omnium operum paternorum, ut perinde habeat unuſquiſque, quaſi jam viderit patrem, dum eum videt, qui inviſibilem patrem in omnibus operibus ſemper imitatur. Ceterum ſi ipſe pater eſt Chriſtus, quomodo confeſtim adjicit & dicit: Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet: & majora his faciet, quia ego ad patrem vado. Et adhuc ſubnectit: ſi diligitis me, præcepta mea ſervate: & ego rogabo patrem, & alium advocatum dabit vobis. Poſt quæ etiam illud ſubnectit: ſi quis me diligit, ſermonem meum cuſtodiet, & pater meus diligit illum, & ad eum veniemus, & manſionem apud illum faciemus. Nec non etiam ſubdidit illud quoque: Advocatus autem ille Spiritus ſanctus, quem miſſurus eſt pater, ille vos docebit, & commemorabit omnia, quæcunque dixero. Præmittit adhuc iſtum locum, quo oſtendat ſe eſſe filium & merito ſubdidit & dicit: ſi me diligeretis, gauderetis, quia eo ad patrem: quia pater major eſt. Quid autem cum etiam illa ſubnectit: Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola, omne ſarmentum in me non adferens fructum tollit illud, & omne fructiferum purgat, ut fructum ampliorem ferat. Inſtat adhuc & adjicit: ſicut dilexit me pater, & ego dilexi vos, manete in mea caritate. Si mandata mea ſervaveritis, manebitis in mea caritate; ſicut ego patris mandata ſervavi, & maneo in ejus caritate. Adhuc ingerit & dicit: Dixi autem vos amicos, quia omnia, quæ audivi a patre meo, nota vobis feci. Adgregat etiam hoc: ſed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia ignorant eum qui me miſit. Hæc ergo nun-

quam

Digitized by Google

quam poſt illa evidenter illum non patrem, ſed filium eſſe teſtantia Dominus ſubdidiſſet, ſi aut patrem ſe eſſe meminiſſet, aut patrem ſe vellet intelligi: niſi quoniam ut illud exprimeret, perinde unumquemque jam habere debere, dum imaginem Dei patris per filium videt, atque ſi viderit patrem: quandoquidem unuſquiſque credens in filium exerceatur in imaginis contemplatione, ut adſuefactus ad divinitatem videndam in imagine proficere poſſit & creſcere uſque ad Dei patris omnipotentis perfectam contemplationem. Et quoniam qui hoc animo ac mente combiberit, & de omnibus ſic futurum eſſe crediderit patrem quem viſurus ſit, quaſi jam quodam modo viderit, & hic jam ſic habeat, quaſi teneat, quod habiturum ſe pro certo ſciat. Ceterum ſi ipſe pater fuiſſet, quid quaſi futurum præmium repromittebat, quod jam præſtiterat & dederat? Nam quoniam dicit: Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbunt, polliceri deprehenditur contemplationem & aſpectum patris, ergo nondum dederat: cur enim repromitteret, ſi jam dediſſet, dederat enim ſi pater eſſet, videbatur enim & contingebatur. Quando autem dum contingitur ipſe Chriſtus & videtur, repromittit tamen, & dicit: Quoniam qui mundo fuerit corde, Deum videbit: hoc ipſo probat, patrem ſe non eſſe, qui tunc præſens cum videretur, repromittebat, quod patrem viſurus eſſet, quiſquis mundo corde fuiſſet. Erat ergo repromittens hæc non pater ſed filius; quia qui filius erat, quod videri habebat, repromittebat, cujus repromiſſio ſupervacua fuiſſet, niſi filius fuiſſet, cur enim repromittebat mundis corde, ut viderent patrem, ſi jam nunc qui præſentes erant, patrem Chriſtum videbant; ſed quia filius erat non pater, merito & filius, quia imago Dei, tunc videbatur: & pater quia inviſibilis, mundis corde ut videretur, repromittitur & notatur. Hæc igitur ſa-

Digitized by Google

tis ſit, etiam adverſus iſtum hæreticum dictaſſe pauca de multis. Campus enim & quidem latus ac fuſus aperietur plenius, iſtum ſi agitare voluerimus, quandoquidem duobus iſtis locis quibusdam effoſſis luminibus orbatus, totus ſit in doctrinæ ſuæ cæcitate ſuperatus.

29 Sed enim ordo rationis, & fidei auctoritas digeſtis vocibus & litteris Domini, admonet nos poſt hæc credere etiam in Spiritum ſanctum olim Eccleſiæ repromiſſum, ſed ſtatutis temporum opportunitatibus redditum. Eſt enim per Joelem Prophetam repromiſſus, per Chriſtum redditus. In noviſſimis, inquit, diebus effundam de ſpiritu meo ſuper ſervos & ancillas meas. Dominus autem: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, erunt remiſſa: & quorum retinueritis, erunt retenta. Hunc autem Spiritum ſanctum Dominus Chriſtus modo Paracletum appellat, modo Spiritum veritatis eſſe pronuntiat, qui non eſt in Evangelio novus, ſed nec nove datus; nam hic ipſe & in Prophetis populum accuſavit, & in Apoſtolis advocationem gentibus præſtitit. Nam illi ut accuſarentur, merebantur, quia contempſerant legem; & qui ex gentibus credunt, ut patrocinio ſpiritus adjuventur, merentur, quia ad Evangelicam geſtiunt pervenire legem. Differentia ſane in illo genere officiorum, quoniam in temporibus differens ratio cauſſarum, nec ex hoc tamen ipſe diverſus, qui hæc ſic gerit, nec alter eſt dum ſic agit; ſed unus atque ipſe eſt dividens officia ſua per tempora & rerum occaſiones atque momenta. Denique Apoſtolus Paulus: Habentes, inquit, eundem ſpiritum, ſicut ſcriptum eſt, credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus, ideo loquimur. Unus ergo & idem ſpiritus, qui in Prophetis & Apoſtolis, niſi quoniam ibi ad momentum, hic ſemper. Ceterum ibi, non ut ſemper in illis ineſſet; hic, ut in illis ſemper maneret:

&

Digitized by Google

& ibi mediocriter diſtributus, hic totus effuſus: ibi parce datus, hic large commodatus, nec tamen ante reſurrectionem Domini exhibitus, ſed per reſurrectionem Chriſti contributus. Rogabo enim, ajebat, patrem: & alium advocatum dabit vobis, ut vobiſcum ſit in æternum, ſpiritum veritatis. Et: cum venerit advocatus ille, quem ego miſſurus ſum vobis a patre meo, ſpiritum veritatis, qui de patre meo procedit. Et: ſi non abiero ego, advocatus ille non veniet ad vos: ſi autem ego abiero, remittam illum ad vos. Et: cum venerit ſpiritus veritatis, ille vos diriget in omnem veritatem. Et quoniam Dominus in cœlos eſſet abiturus, Paracletum diſcipulis neceſſario dabat, ne illos quodammodo pupillos quod minime decebat, relinqueret, & ſine advocato & quodam tutore desereret. Hic eſt enim, qui ipſorum animos mentesque firmavit, qui Evangelica ſacramenta diſtinxit, qui in ipſis inluminator rerum divinarum fuit, quo confirmati pro nomine Domini nec carceres nec vincula timuerunt, quinimmo ipſas ſæculi poteſtates & tormenta calcâverunt, armati jam ſcilicet per ipſum atque firmati habentes in ſe dona, quæ hic idem ſpiritus Eccleſiæ Chriſti ſponſæ quaſi quædam ornamenta diſtribuit, & dirigit. Hic eſt enim qui Prophetas in Eccleſia conſtituit, magiſtros erudit, linguas dirigit, virtutes & ſanitates facit, opera mirabilia gerit, diſcretiones ſpirituum porrigit, gubernationes contribuit, conſilia ſuggerit, quæque alia ſunt charifmatum dona, componit & digerit, & ideo Eccleſiam Domini undique & in omnibus perfectam & conſummatam facit. Hic eſt qui in modum columbæ, poſteaquam Dominus baptizatus eſt, ſuper eum venit & manſit; habitans in ſolo Chriſto plenus & totus, nec in aliqua menſura aut portione mutilatus, ſed cum tota ſua redundantia cumulata diſtributus & miſſus, ut ex illo delibationem quandam gratiarum ceteri

Digitized by Google

ceteri conſequi poſſint, totius ſancti Spiritus in Chriſto fonte remanente, ut ex illo donorum atque operum venæ ducerentur, Spiritu ſancto in Chriſto affluenter habitante. Hoc etenim jam prophetans Eſaias ajebat: Et requieſcit, inquit, ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & implevit eum ſpiritus timoris Dei. Hoc idem atque ipſum & alio in loco ex perſona ipſius Domini: Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus miſit me. Similiter David: Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ a conſortibus tuis. De hoc Apoſtolus Paulus: Qui enim ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus; &: ubi ſpiritus Domini, ibi libertas. Hic eſt qui operatur ex aquis ſecundam nativitatem ſemen quoddam divini generis, & conſecrator cæleſtis nativitatis; pignus promiſſæ hæreditatis, & quaſi chirographum quoddam æternæ ſalutis; qui nos Dei faciat templum, & nos ejus efficiat domum; qui interpellat divinas aures pro nobis gemitibus ineloquacibus, advocationis implens officia, & defenſionis exhibens munera, inhabitator corporibus noſtris datus, & ſanctitatis effector: qui id agens in nobis ad æternitatem & ad reſurrectionem immortalitatis corpora noſtra producat, dum illa in ſe adſuefacit cum cæleſti virtute miſceri, & cum Spiritus Sancti divina æternitate ſociari. Erudiuntur enim in illo, & per ipſum corpora noſtra ad immortalitatem proficere, dum ad decreta ipſius diſcunt ſe moderanter temperare. Hic eſt enim, qui contra carnem deſiderat, quia caro contra ipſum repugnat. Hic eſt qui inexplebiles cupiditates coercet, immoderatas libidines frangit, illicitos ardores extinguit, flagrantes impetus vincit, ebrietates rejicit, avaritias repellit, luxurioſas commeſſationes fugit, caritates nectit, affectiones conſtringit, ſectas repellit, regulam veritatis

tatis

Digitized by Google

tatis expellit, hæreticos revincit, improbos foras expuit, Evangelia cuſtodit. De hoc idem Apoſtolus; Non enim ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt. De hoc exultat, & dicit: Puto autem quia & ego ſpiritum Dei habeo. De hoc dicit: Et ſpiritus Prophetarum Prophetis ſubjectus eſt. De hoc refert: Spiritus autem manifeſte dicit, quia in noviſſimis temporibus recedent quidam a fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi mendacia loquentium, cauteriatam habentium conſcientiam ſuam. In hoc ſpiritu poſitus nemo unquam dicit anathema Jeſum, nemo negavit Chriſtum Dei filium, aut repudiavit creatorem Deum: nemo contra ſcripturas ulla ſua verba depromit, nemo alia & ſacrilega decreta conſtituit, nemo diverſa jura conſcribit. In hunc quisquis blasphemaverit, remiſſionem non habet, non tantum in iſto ſeculo, verum etiam nec in futuro. Hic in Apoſtolis Chriſto teſtimonium reddit, in martyribus conſtantem fidem religionis oſtendit, in virginibus admirabilem continentiam ſignatæ charitatis includit, in cæteris incorrupta & incontaminata doctrinæ Dominicæ jura cuſtodit, hæreticos deſtruit, perverſos corrigit, infideles arguit, ſimulatores oſtendit, improbos quoque corrigit, Eccleſiam incorruptam & inviolatam perpetuæ virginitatis & veritatis ſanctitate cuſtodit.

30 Et hoc quidem de patre & de filio & de Spiritu ſancto breviter ſint nobis dicta, & ſtrictim poſita, & non longa diſputatione porrecta. Latius enim potuerunt porrigi, & propenſiore diſputatione produci, quandoquidem ad teſtimonium, quod ita ſe habeat fides vera, totum & vetus & novum teſtamentum poſſit adduci. Sed quia obluctantes adverſus veritatem ſemper hæretici ſinceræ traditionis & catholicæ fidei controverſiam ſolent trahere, ſcandalizati in Chriſtum, quod etiam Deus & per ſcripturas aſſeratur,

tur,

tur, & a nobis hoc eſſe credatur: merito a nobis, ut omnis a fide noſtra auferri poſſit hæretica calumnia, de eo quod & Deus ſit Chriſtus, ſic eſt diſputandum, ut non impediet ſcripturæ veritatem, ſed nec noſtram fidem, qua unus Deus & per ſcripturas promittitur, & a nobis tenetur & creditur. Tam enim illi, qui Jeſum Chriſtum ipſum Deum patrem dicunt, quam etiam illi, qui hominem illum tantummodo eſſe voluerunt, erroris ſui & perverſitatis origines & cauſſas inde rapuerunt: quia cum animadverterent ſcriptum eſſe, quod unus ſit Deus, non aliter putaverunt iſtam tenere ſe poſſe ſententiam, niſi aut hominem tantum Chriſtum, aut certe Deum patrem putarent eſſe credendum. Sic enim calumnias ſuas colligere conſueverunt, ut errorem proprium approbare nitantur. Et quidem illi, qui Jeſum Chriſtum patrem dicunt, iſta prætendunt: ſi unus Deus, Chriſtus autem Deus, pater eſt Chriſtus, quia unus Deus: ſi non pater ſit Chriſtus, dum & Deus filius Chriſtus, duo Dii contra ſcripturas introducti eſſe videantur. Qui autem hominem tantummodo Chriſtum eſſe contendunt, ex diverſo ſic colligunt, ſi alter pater, alter eſt filius, pater autem Deus, & Chriſtus Deus: non ergo unus Deus, ſed duo Dii introducuntur pariter, pater & filius; ac ſi unus Deus, conſequenter homo Chriſtus, ut merito pater, ſit Deus unus. Revera quaſi inter duos latrones crucifigitur Dominus, quomodo fixus aliquando eſt, & ita excipit hæreticorum iſtorum ex utroque latere ſacrilega convitia. Sed neque ſcripturæ ſanctæ neque nos cauſſas illis perditionis & cæcitatis afferimus, ſiqua in medio divinarum litterarum evidenter poſita aut videre nolunt, aut videre non poſſunt: nos enim ſcimus, & legimus, & credimus, & tenemus, unum eſſe Deum, qui fecit cælum pariter ac terram, quoniam nec alterum novimus, aut noſſe, cum nul-

lus

lus ſit, aliquando poterimus. Ego ſum, inquit Deus, & non eſt præter me juſtus & ſaluans. Et alio in loco: Ego primus & noviſſimus, & præter me non eſt Deus. Quis ſicut ego, & quis menſus eſt palmo cœlum, & terram pugillo? Quis ſuſpendit montes in pondere, & nemora in ſtatera? Et Ezechias: Ut ſciant omnes, quia tu es Deus ſolus. Ipſe præterea Dominus: Quid me interrogas de bono? unus Deus bonus. Apoſtolus quoque Paulus: Qui ſolus, inquit, habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem: quem vidit hominum nemo, nec videre poteſt. Et alio in loco: Mediator autem unius non eſt, Deus autem unus eſt. Sed quomodo hoc tenemus & legimus & credimus, ſic ſcripturarum cœleſtium nullam partem præterire debemus: quippe cum etiam illa, quæ in ſcripturis ſunt poſita, Chriſti divinitatis inſignia, nullo modo debemus recuſare, nec ſcripturarum auctoritatem corrumpendo, integritatem fidei ſanctæ corrupiſſe teneamur. Et hoc ergo credamus ſiquidem fideliſſimum, Dei filium Jeſum Chriſtum Dominum & Deum noſtrum: quoniam in principio erat verbum, & verbum erat Deus, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum: & verbum caro factum eſt & habitavit in nobis. Et: Dominus meus & Deus meus. Et: Quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Quid ergo dicemus? Numquid duos Deos ſcriptura proponit? Quomodo ergo dicit: Quia Deus unus eſt? Aut nunquid non & Chriſtus Deus eſt? Quomodo ergo: Dominus meus & Deus meus, Chriſto dictum eſt? Totum hoc igitur niſi cum propria veneratione & legitima diſputatione teneamus, merito ſcandalum, hæreticis præbuiſſe credemur: non utique ex ſcripturarum cœleſtium vitio, quæ nunquam fallunt, ſed humani erroris præſumtione, qua hæretici

tici eſſe voluerunt. Et in primis illud retorquendum in iſtos, qui duorum nobis Deorum controverſiam facere præſumunt. Scriptum eſt, quod negare non poſſunt: Quoniam unus eſt Dominus. De Chriſto ergo quid ſentiunt? Dominum eſſe, aut illum omnino non eſſe? ſed Dominum illi omnino non dubitant. Ergo ſi vera eſt illorum ratiocinatio, jam duo ſunt Domini. Quomodo igitur jam ſecundum ſcripturas unus eſt Dominus; & magiſter unus Chriſtus dictus? At enim legimus; quod magiſter ſit etiam Apoſtolus Paulus. Non ergo jam unus magiſter, duos enim magiſtros ſecundum iſta colligimus. Quomodo igitur ſecundum ſcripturas unus magiſter Chriſtus, unus in ſcripuris bonus dictus eſt Deus, ſed idem in ſcripturis bonus etiam Chriſtus poſitus eſt. Non igitur ſi recte colligunt, unus bonus, ſic duo boni. Quomodo igitur ſecundum ſcripturarum fidem unus bonus eſſe refertur? Ac ſi non putant, aliqua ratione offici poſſe ei, quod unus Dominus eſt, per illud quod eſt Dominus & Chriſtus: neque ei quod unus eſt magiſter, per illud, quod eſt magiſter & Paulus: aut illi quod unus eſt bonus, per illud, quod bonus ſit nuncupatus & Chriſtus: eadem ratione intelligant, offici non poſſe ab illo, quod unus eſt Deus, ei, quod Deus pronuntiatus eſt & Chriſtus.

31 Eſt ergo Deus, pater omnium inſtitutor & creator, ſolus originem neſciens, inviſibilis, immenſus, immortalis, æternus, unus Deus, cujus neque magnitudini, neque majeſtati, neque virtuti quicquam non dixerim præferri, ſed nec comparari poteſt. Ex quo quando ipſe voluit, ſermo filius natus eſt, qui non in ſono percuſſi aeris aut tono coactæ de viſceribus vocis accipitur, ſed in ſubſtantia prolatæ a Deo virtutis agnoſcitur: cujus ſacræ & divinæ nativitatis arcana nec Apoſtolus didicit, nec

Pro-

Digitized by Google

Prophetes comperit, nec Angelus ſcivit, nec creatura cognovit, filio ſoli nota ſunt, qui patris ſecreta cognovit. Hic ergo cum ſit genitus a patre, ſemper eſt in patre. Semper autem ſic dico, ut non innatum, ſed natum probem. Sed qui ante omne tempus eſt, ſemper in patre fuiſſe dicendus eſt. Nec enim tempus illi aſſignari poteſt, qui ante tempus eſt. Semper enim in patre, ne pater non ſemper ſit pater, quia & pater illum etiam quadam ratione præcedit, quod neceſſe eſt quodammodo prior ſit, qua pater ſit. Quoniam aliquo pacto antecedat neceſſe eſt eum qui habet originem, ille, qui originem neſcit. Simul ut hic minor ſit, dum in illo eſſe ſe ſcit, habens originem quia naſcitur, & per Patrem quodammodo, quamvis originem habet, qua naſcitur, vicinus in nativitate, dum ex eo patre, qui originem ſolus non habet, naſcitur. Hic ergo quando pater voluit, proceſſit ex patre; & qui in patre fuit, proceſſit ex patre: & qui in patre fuit, quia ex patre fuit, cum patre poſtmodum fuit, quia ex patre proceſſit: ſubſtantia ſcilicet illa divina, cujus nomen eſt verbum, per quod facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil. Omnia enim poſt ipſum ſunt, quia per ipſum ſunt, & merito ipſe eſt ante omnia, quando per illum facta ſunt omnia, qui proceſſit ex eo, ex cujus voluntate facta ſunt omnia. Deus utique procedens ex Deo ſecundam perſonam efficiens, ſed non eripiens illud patri, quod unus eſt Deus. Si enim natus non fuiſſet innatus, comparatus cum eo, qui eſſet innatus æquatione in utroque oſtenſa duos faceret innatos; & ideo duos faceret Deos, ſi non genitus eſſet, collatus cum eo, qui genitus non eſſet, & æquales inventi duos Deos merito reddidiſſent non geniti, atque ideo duos Chriſtus reddidiſſet Deos, ſi ſine origine eſſet, ut pater inventus, & ipſe principium

omnium ut pater, duo faciens principia, duos oſtendiſſet nobis conſequenter & Deos. Aut ſi & ipſe filius non eſſet, ſed pater generans de ſe alterum filium merito collatus cum patre, & tantus denotatus duos patres effeciſſet, & ideo duos approbaſſet etiam Deos. Si inviſibilis fuiſſet cum inviſibili collatus par expreſſus, duos inviſibiles oſtendiſſet, & ideo duos comprobaſſet & Deos. Si incomprehenſibilis, ſi & cetera quæcunque ſunt patris; merito dicimus duorum Deorum, quam iſti confingunt, controverſiam ſuſcitaſſet. Nunc autem, quidquid eſt, non ex ſe eſt, quia nec innatus eſt, ſed ex patre eſt, quia genitus eſt: ſive dum verbum eſt, ſive dum virtus eſt, ſive dum ſapientia eſt, ſive dum lux eſt, ſive dum filius eſt, & quidquid horum eſt, dum non aliunde eſt, quam ſicut diximus jam ſuperius, ex patre, patri ſuo originem ſuam debens, diſcordiam divinitatis de numero duorum Deorum facere non potuit, qui ex illo, qui eſt unus Deus, originem naſcendo contraxit. Quo genere dum & unigenitus eſt, & primogenitus ex illo eſt, qui originem non habet, unus eſt omnium rerum & principium & caput. Idcirco unum Deum aſſeruit, quem non ſub illo principio aut initio, ſed initium potius & principium rerum omnium comprobavit. Filius autem nihil ex arbitrio ſuo gerit, nec ex conſilio ſuo facit, nec a ſe venit; ſed imperiis paternis omnibus obedit, & quamvis probet illum nativitas filium, tamen morigera obedientia aſſerat illum paternæ voluntatis, ex quo eſt, miniſtrum: ita dum ſe patri in omnibus obtemperantem reddit, quamvis ſit & Deus, unum tamen Deum patrem de obedientia ſua oſtendit, ex quo & originem traxit: & ideo duos facere non potuit, quia nec duas origines fecit, qui ex eo, qui originem non habet, principium nativitatis ante omne tempus accepit. Nam

cum

Digitized by Google

cum id ſit principium ceteris, quod innatum eſt, quod Deus ſolus pater eſt, qui extra originem eſt, ex quo hic eſt, qui natus eſt, dum qui ex illo naſcitur, merito ex eo venit, qui originem non habet, principium probans illud eſſe, ex quo ipſe eſt, etiamſi Deus eſt, qui natus eſt: unum tamen Deum oſtendit, quem hic, qui natus eſt, eſſe ſine origine comprobavit. Eſt ergo Deus, ſed in hoc ipſum genitus, ut eſſet Deus. Eſt & Dominus, ſed in hoc ipſum natus ex patre, ut eſſet Dominus. Eſt & angelus, ſed ad annuntiandum magnum Dei conſilium, ex patre ſuo angelus deſtinatus. Cujus ſic divinitas traditur, ut non aut diſſonantia aut inæqualitate divinitatis duos Deos reddidiſſe videatur. Subjectis enim ei, quaſi filio omnibus rebus a patre, dum ipſe cum his, quæ illi ſubjecta ſunt, patri ſuo ſubjicitur, patris quidem ſui filius probatur, ceterorum autem & Dominus & Deus eſſe reperitur. Ex quo dum huic, qui eſt Deus, omnia ſubſtrata traduntur, & cuncta ſibi ſubjecta filius accepta refert patri, totam divinitatis auctoritatem rurſus patri remittit; unus Deus oſtenditur verus & æternus pater, a quo ſolo hæc vis divinitatis emiſſa, etiam in filium tradita & directa rurſum per ſubſtantiæ communionem ad partem revoluitur. Deus quidem oſtenditur filius, cui divinitas tradita & porrecta conſpicitur, & tamen nihilominus unus Deus pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa majeſtas atque divinitas ad patrem, qui dederat eam, rurſum ab illo ipſo filio miſſa revertitur, & retorquetur; ut merito Deus pater omnium Deus ſit, & principium ipſius quoque filii ſui, quem Dominum genuit: filius autem ceterorum omnium Deus ſit, quoniam omnibus illum Deus pater præpoſuit, quem genuit: ita mediator Dei & hominum Chriſtus Jeſus, omnis creaturæ ſubjectam ſibi habens a patre proprio poteſtatem, qua

Digitized by Google

Deus eſt, cum tota creatura ſubdita ſibi concors patri ſuo Deo inventus, unum & ſolum & verum Deum patrem ſuum manente in illo; quod etiam auditus eſt, breviter approbavit.

NOVATIANI ROMANÆ ECCLESIÆ PRESBYTERI, DE CIBIS JUDAICIS EPISTOLA.

SUMMARIUM EPISTOLÆ.

I. *Novatianus Presbyter Romanus, ſeu quisquis alius hujus Epiſtolæ auctor, in ſeceſſu ſuo, tempore perſecutionis Decianæ, variis fratrum litteris provocatus, adverſus Judæos poſt ſuperiores duas Epiſtolas de circumciſione & ſabatho, etiam hanc de Cibis Judaicis edidit.*

II. *Inprimis autem legem ſpiritalem eſſe tradit; & proinde cum cibus primus hominibus ſolus arborum fructus fuerit, & uſus carnis acceſſerit; legem poſtmodum ſubſecutam, quæ cibos diſcernens, quædam quaſi munda conceſſit animalia, quædam interdixit quaſi non munda, ſpiritaliter eſſe intelligendam. Præſertim quum pronuntiata ſint omnia valde bona, & etiam immunda animalia ad ſobolem in Arca Noe reſervata ſunt, quæ alioqui poſſent auferri, ſi propter inquinamentum ſuum debuiſſent aboleri.*

III. *Non culpanda itaque immunda animalia, ne in auctorem culpa revocetur, ſed quando irrationabile animal ð aliquid rejicitur, magis illud ipſum in eo qui rationalis eſt, homine damnari; in animalibus proinde mores humanos & actus & voluntates depingi.*

IV.

Digitized by Google

IV. *His acceſſiſſe & aliam cauſſam, cur multa a Judæis ciborum genera tollerentur, ad coercendam intemperantiam populi uni Deo ſervituri.*

V. *Et vero fuerit tempus aliquod, quo iſta umbræ vel figuræ exercendæ, poſtquam finis legis Chriſtus ſupervenit, omnia jam dici ab Apoſtolo munda mundis; & cibum verum & ſanctum eſſe, fidem rectam ac immaculatam conſcientiam.*

VI. *Sed non ex hoc, quia libertas ciborum conceſſa, luxuriam permiſſam eſſe, nec continentiam ſublatam aut jejunia. Hæc enim vel maxime decere fideles, oraturos ſcilicet Deum, & acturos ei gratias; non diebus tantum ſed & noctibus.*

VII. *Cavendum etiam eſſe, nequis licentiam iſtam in tantum probet profuſam, ut ad immolata idolis poſſit accedere.*

NOVATIANUS PLEBI IN EVANGELIO PERSTANTI SALUTEM.

I

Etſi mihi, fratres ſanctiſſimi, exoptatiſſimus dies ille, & inter præcipuos beatosque referendus eſt, quo litteras veſtras & ſcripta ſuſcipio, quid enim me aliud nunc faciat liberiorem? tamen non minus egregium diem & inter eximios arbitror computandum, quo ſimiles vobis adfectu debitæ caritatis remittens, & ego ad vos compari voto litteras ſcribo. Nihil enim me, fratres ſanctiſſimi, tantis conſtrictum vinculis tenet, nil tantis curarum ac ſolicitudinum ſtimulis excitat & exagitat, quam ne jacturam vobis quandam per abſentiam meam putetis illatam, cui remedium connitor dare, dum elaboro vobis me præſentem frequentibus literis exhibere. Quamquam ergo

Digitized by Google

& officium debitum, & cura ſuſcepta, & ipſa miniſterii impoſita perſona hanc a me literarum ſcribendarum expoſcant neceſſitatem; tamen vos illam plus exaggeratis, dum me ad ſcribendum frequentioribus litteris provocatis, &, pronum me licet, ad iſta caritatis ſolemnia magis impellitis, dum ſine ceſſatione in Evangelio vos perſtare monſtratis; ex quo efficitur, ut & ego vos literis meis non tam inſtruam jam eruditos, quam incitem paratos. Nam qui ſincerum Evangelium & excretum ab omni perverſæ labe doctrinæ non tantum tenetis; verum etiam animoſe docetis, magiſtrum hominem non quæritis, qui rebus ipſis vos doctores eſſe monſtratis. Currentes igitur vos exhortor, & vigilantes excito, & adverſus ſpiritalia nequitiæ dimicantes alloquor; & ad brabium curſu vocationis in Chriſto tendentes impello: ut tam hæreticorum ſacrilegis calumniis, quam etiam Judæorum otioſis fabulis calcatis & rejectis, traditionem ſolam Chriſti doctrinamque teneatis, ut condigne auctoritatem vobis ejus nominis vindicare poſſitis. Quam vero ſint perverſi Judæi, & ab intellectu ſuæ legis alieni, duabus epiſtolis ſuperioribus, ut arbitror, plene oſtendi, in quibus probatum eſt, prorſus ignorare illos, quæ ſit vera circumciſio, & quid verum ſabbatum, quorum adhuc magis ac magis cæcitas revincitur in hac epiſtola, in qua aliquid de cibis ipſorum breviter diſſeritur: hinc etenim ſe ſolos ſanctos, & ceteros omnes æſtimant inquinatos.

2 Itaque in primis illud collocandum eſt, legem ſpiritalem eſſe, quam ſi ſpiritalem negant, utique blasphemant; ſi devitantes blasphemiam, ſpiritalem confitentur, ſpiritaliter legant. Divina enim divine ſunt recipienda, & ſancta ſancte utique aſſerenda. Ceterum culpa gravis inuritur, ſi terreſtris & humana

ſacris

ſacris & ſpiritalibus literis doctrina præſtatur, quod ut ne fiat cavendum eſt. Caveri autem poteſt, ſi, quæ a Deo præcepta ſunt, ſic tractentur, ne auctoritatem ejus imminuant aſſumta, ne, dum quædam impura & non munda dicuntur, inſtitutio illorum infamem reddiderit inſtitutorem. Videbitur enim reprobando quæ fecit, opera propria damnaſſe, quæ quaſi bona probaverat: & in utroque inconſtans, quod hæretici quidem volunt videri, denotabitur: dum aut quæ non erant munda, benedixit, aut quæ benedixerat, quia & munda & bona, poſtea reprobavit quaſi non bona: quippe quia non munda: cujus conſequenter enormitas perpetua manebit, & controverſia, ſi perſeverat iſta Judaica doctrina, quæ omnibus viribus amputanda eſt, ut dum quid enormiter ab ipſis traditur, a nobis tollatur; & operum ſuorum competens diſpoſitio & divinæ legis congruens & ſpiritalis illatio remittatur. Sed ut ab exordio rerum & unde oportet incipiam, cibus primis hominibus ſolus arborum fuit fœtus & fructus. Nam a pomis uſum poſtea ad fruges contulit culpa, conditionem conſcientiæ ipſo ſitu corporis approbante. Nam & innocentia decerpturos alimenta ex arboribus adhuc ſibi bene conſcios homines ad ſuperna ſubrexit; & commiſſum delictum ad conquirenda frumenta homines terræ ſoloque dejecit. Poſtea etiam uſus carnis acceſſit, diuina gratia humanis neceſſitatibus competentia ciborum genera prorſus opportunis temporibus porrigente; nam & teneros & rudes homines alere debebat mollior cibus & non ſine labore confectus, ad emendationem ſcilicet, ne iterum liberet delinquere, ſi innocentiam impoſitus labor non admoneret. Et quia jam non paradiſus cuſtodiendus, ſed mundus totus fuerat excolendus, robuſtior cibus carnis offertur, ut ad emolumenta culturæ plus

Digitized by Google

aliquid humanorum corporum viribus addcretur. Hæc omnia gratia, ut dixi, & diſpoſitione divina, ne aut minus redderetur robuſtior cibus, quo referti ad opera marceſcerent, aut amplius tenerior, quo pro modo virium oppreſſi ferre non poſſent. Lex autem poſtmodum ſubſecuta cibos carnis cum diſcretione diſpoſuit: quædam enim ad eſum quaſi munda contribuit, & conceſſit animalia, quædam interdixit quaſi non munda & ipſos edentes inquinatura. Et mundorum quidem hanc formam dedit, ut quæ ruminatione ruminent, & ungulas findant, munda: immunda, quæ neutrum horum vel alterum faciant: ſic in piſcibus quoque eadem munda eſſent, quæ cooperta ſquamis & armata remigiis, at quæ contra, hæc eſſe non munda. Alitum quoque diſcrimen induxit, quidque aut reprobum judicaretur, aut mundum. Ita lex ſolertiam maximam faciendæ animalium ſeparationis inſtituit, quæ in unam benedictionis formam conſtitutio antiqua contraxit. Quid ergo dicemus? immundane ergo animalia? quid eſt enim aliud, non munda, quam quæ lex a ciborum uſibus ſeparavit? quid enim & illud, quod jam diximus, ergo inſtitutor non mundorum Deus, & culpa factorum in artificem redundabit, qui non munda produxit: quod utique dicere extremæ ſummæque dementiæ eſt, Deum accuſare, quaſi inſtituerit immunda, & divinæ majeſtati crimen inferre, quaſi fecerit reproba; præſertim cum & pronuntiata ſint valde bona, & quæ bona ut creſcerent & multiplicarentur, benedictionem ab ipſo Deo ſint conſecuta; inſuper etiam in arca Noe præcepto creatoris ipſorum ad ſobolem reſervata, ut & neceſſaria probarentur, dum cuſtodiuntur; & bona, dum neceſſaria probarentur, licet ibi quoque crimen ſit adjectum. Sed tamen vel tunc inſtitutio iſtorum non mundorum funditus potuiſſet auferri, ſi propter inquinamentum ſuum debuiſſet aboleri.

5 Qua-

5 Quatenus ergo, ut Apoſtolo auctore monſtravimus, ſpiritalis lex iſta ſpiritaliter recipienda eſt, ut legis ratio divina & certa præſtetur? Primo credendum eſt, quicquid eſt a Deo inſtitutum, mundum eſſe, & ipſa inſtitutionis auctoritate purgatum: neque culpandum, ne in auctorem culpa revocetur. Deinde legem ad hoc filiis Iſrael datam, ut per illam proficerent & redirent ad mores bonos, quos cum a patribus accepiſſent in Aegypto, propter conſuetudinem barbaræ gentis corruperant. Deinde & decem ſermones in tabulis nihil novum docent, ſed quod oblitteratum fuerat, admonent: ut juſtitia in illis ignium more, quaſi adflatu quodam legis ſopita recaleſceret: proficere autem poterant intellecto plus in hominibus vitia fugienda, quæ lex damnaſſet etiam in pecoribus. Nam quando irrationale animal ob aliquid rejicitur, magis illud ipſum in eo, qui rationalis eſt, homine damnatur. Et ſi in eo, quod ex natura aliquid habet, quaſi inquinamentum notatur, plus culpabile, cum illud contra naturam in hominem conqueritur. Ergo ut homines mundarentur, pecora culpata ſunt, ſcilicet ut & homines, qui eadem vitia haberent, æquales pecoribus æſtimarentur. Quo pacto factum eſt, ut nec animalia damnarentur ab inſtitutore ſui culpa, & homines in pecoribus eruditi ad immaculatam inſtitutionis ſuæ poſſent redire naturam. Conſiderandum quomodo lex munda & non munda diſcernit: Munda, inquit, & ruminant & ungulam findunt, immunda neutrum faciunt, aut ex duobus unum aliquid. Omnia iſta unus artifex fecit, & qui fecit, ipſe benedixit. Inſtitutionem igitur mundam, utriusque conſpicio, quia & qui inſtituit, ſanctus eſt, & quæ inſtituta ſunt, culpam non habent, dum hoc ſunt, quod facta ſunt: crimen enim nunquam natura, ſed voluntas perverſa excipere conſuevit. Quid er-

Digitized by Google

go eſt? in animalibus mores depinguntur humani & actus & voluntates: mundi, ſi ruminent, id eſt, in ore ſemper habeant quaſi cibum præcepta divina, ſi ungulam findant, ſi firmo gradu innocentiæ, juſtitiæ, omnisque virtutis vitæ itinera conficiant. Eorum enim, quæ in duas ungulas pedem dividunt, robuſtus ſemper inceſſus: dum lubricum partis alterius ungulæ firmamento fulcitur, & in veſtigii ſoliditate retinetur. Sic qui neutrum faciunt, immundi ſunt: quorum nec in virtutibus firmus ingreſſus eſt, nec divinorum præceptorum in ore ullius ruminationis teritur cibus, nam & qui alterum faciunt, nec ipſi mundi, dum ſunt ex altero debiles, nec in utroque perfecti. Hi autem ſunt aut utrumque facientes, ut fideles, qui mundi: aut alterum, ut Judæi & hæretici, qui ſunt inquinati: aut neutrum, ut ethnici, qui ſunt conſequenter immundi. Ita in animalibus per legem quaſi quoddam humanæ vitæ ſpeculum conſtitutum eſt, in quo imagines ſanctionum conſiderent, ut plus vitioſa quæque hominibus contra naturam commiſſa damnentur, dum etiam naturaliter in pecoribus conſtituta culpantur. Nam quod in piſcibus ſquamis aſpera pro mundis habentur: aſperi & hiſpidi, & hirti, & firmi & graves mores hominum probantur. Quæ autem ſine his ſunt, immunda: quia leves, & lubrici, & infidi, & effœminati mores improbantur. Quid enim vult ſibi lex, cum dicit: camelum non manducabitis, niſi quoniam de exemplo animalis vitam damnet eneruem & criminibus tortuoſam. Aut cum ſuem cibo prohibet aſſumi, reprehendit utique cœnoſam & luteam & gaudentem vitiorum ſordibus vitam, bonum ſuum non in animi generoſitate, ſed in ſola carne ponentem: aut cum leporem, accuſat reformatos in fœminam viros. Quis autem muſtelæ corpus

pus cibum faciat? ſed furta reprehendit. Quis lacertam? ſed odit vitæ incertam varietatem. Quis ſtellionem? ſed maculas execratur prædam de aliena morte quærentes. Aut quis corvum? ſed verſutas execratur voluntates. Paſſerem quoque cum interdicit, intemperantiam coarguit: quando noctuam, odit lucifugas veritatis: quando cygnum, cervicis altæ ſuperbos: quando carradrium, garrulam nimis linguæ intemperantiam: quando veſpertilionem, quærentes tenebras noctis ſimul & erroris. Hæc ergo & his paria lex in animalibus execratur, quæ in illis quidem non criminoſa, quia in hoc nata ſunt, in homine culpata, quia contra naturam, non ex inſtitutione ſed ex errore quæſita ſunt.

4 His igitur ita ſe habentibus acceſſerunt & aliæ cauſſæ, quibus multa a Judæis ciborum genera tollerentur: quod ut fieret, immunda multa ſunt dicta: non ut illa damnarentur, ſed ut iſti coercerentur ſervituri uni Deo, quia ad hoc aſſumtos frugalitas decebat, & gulæ temperantia, quæ ſemper religioni deprenditur eſſe vicina, immo, ut ita dixerim, conſanguinea potius atque cognata: ſanctitati enim inimica luxuria eſt. Quomodo enim per illam parcetur religioni, cum non parcatur pudori? non recipit luxuria Dei timorem, dum præcipitantibus illam voluptatibus in ſolam fertur cupiditatum temeritatem: effuſis enim habenis ſine more admotis ſumptibus quaſi pabulis creſcit exedens patrimonium cum pudore, aut ut torrens aliquis e montium jugis cadens non tantum oppoſita tranſcendit, ſed illa ipſa in aliorum ruinam ſecum rapit. Ad coercendam ergo intemperantiam populi, remedia ſunt iſta quæſita, ut quantum luxuriæ demeretur, tantum bonis moribus adderetur. Nam quid aliud merebantur,

quam

Digitized by Google

quam ut ne omnibus eſcarum voluptatibus uterentur, qui divinis mannæ epulis viliſſimos Aegyptiorum cibos præferre auſi ſunt, carnes jurulentas inimicorum atque dominorum ante libertatem ponentes, digni ſane quos optata ſervitus ſaginaret, quibus male diſplicuerit & melior & liber cibus.

5 Fuerit ergo tempus aliquod antiquum, quo iſtæ umbræ vel figuræ exercendæ, ut abſtinendum eſſet a cibis, quos inſtitutio quidem commendaverat, ſed lex interdixerat. Verum jam finis legis Chriſtus ſupervenit, cuncta legis obſcura reſerans, omnia, quæ ſacramentorum nebulis antiquitas texerat. Magiſter enim venit inſignis, & doctor cæleſtis, & inſtitutor conſumatæ veritatis, ſub quo merito jam dicitur: Omnia munda mundis, inquinatis autem & infidelibus nihil mundum; ſed polluta ſunt eorum & mens & conſcientia. Item alio loco: Quia omnis creatura Dei bona, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Rurſum alibi: ſpiritus manifeſte dicit, quod in noviſſimis diebus recedent quidam a fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi mendaciloquorum cauteriatam habentium conſcientiam ſuam, prohibentium nubere & abſtinere a cibis, quos Deus creavit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognoverunt Deum. Adhuc in altera parte: Omne quod in macello vænit, manducate, nihil inquirentes. Ex quibus conſtat, omnia iſta ſuis eſſe benedictionibus reddita jam lege finita: nec ad ſolemnitates ciborum eſſe redeundum, quas & certa imperaverat cauſſa, & jam ſuſtulit liber Evangelica manumiſſione revocata. Clamat Apoſtolus:

Non

Digitized by Google

Non eſt regnum Dei potus & cibus, ſed juſtitia & pax & gaudium. Item alio loco: Eſca ventri, & venter eſcis, Deus autem & hunc & hanc evacuabit: corpus autem non fornicationi, ſed Domino: & Dominus corpori. Deus ventre non colitur, nec cibis, quos Dominus dicit perire, & in ſeceſſu naturali lege purgari. Nam qui per eſcas Dominum colit, prope & ut Dominum habeat ventrem ſuum. Cibus inquam, verus & ſanctus & mundus, eſt fides recta, immaculata conſcientia, & innocens anima: quisquis ſic paſcitur, Chriſto conveſcitur, talis epulator conviva eſt Dei, iſtæ ſunt epulæ, quæ angelos paſcunt, iſtæ ſunt menſæ, quæ martyres faciunt. Hinc eſt vox illa legis: Non in pane tantum vivit homo, ſed in omni verbo, quod proficiſcitur ex ore Dei. Hinc illa Chriſti: Mea eſca eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui me miſit, & ut conſummem opus ejus. Hinc: Quæritis me, non quia ſigna vidiſtis, ſed quia manducaſtis de panibus meis, & ſaturati eſtis. Operamini autem non eam eſcam, quæ perit, ſed eſcam permanentem in vitam æternam, quam filius hominis vobis dabit: hanc enim pater ſignavit Deus. Iuſtitia, inquam, & continentia, & reliquis Deus virtutibus colitur. Nam & Zacharias refert, ſi manducetis, inquit, aut bibatis, nonne vos manducatis aut bibitis: exprimens cibos aut potus non ad Deum pervenire, ſed ad hominem: nec enim carneus Deus eſt, ut carne placetur: nec in has voluptates attonitus, ut noſtris gaudeat cibis. Deus ſola gaudet fide noſtra, ſola innocentia, ſola veritate, ſolis virtutibus noſtris, quæ habitant non in ventre, ſed in animo, quasque nobis acquirit divinus timor & cœleſtis metus, non terrenus cibus. Ex quibus congruenter inſectatus eſt Apoſtolus ſuperſtitionibus angelorum ſervientes, inflatos a ſenſu carnis ſuæ, caput Chri-

ſtum

ſtum non tenentes: ex quo omne corpus per nexum concatenatum & fibula charitatis membris mutuis innexum atque concretum creſcit in Deum: ſed illa ſervantes, ne tetigeritis neque contrectaveritis, quæ imaginem quidem videantur habere religionis, dum corpori non parcitur: nullum tamen emolumentum omnino juſtitiæ, dum ad elementa, quibus per baptiſma mortui ſumus, voluntaria ſervitute revocamur.

6 Sed non ex hoc ſtatim, quia libertas ciborum conceſſa, luxuria permiſſa eſt: nec quia liberalius nobiſcum Evangelium geſſit, continentiam ſuſtulit: Non inquam ex hoc ventri procuratum eſt, ſed ciborum forma monſtrata eſt: oſtenſum eſt, quid juris eſſet, non quo in gurgitem cupiditatis iretur, ſed quor legis ratio redderetur. Ceterum nihil ita temperantiam coercuit, quam Evangelium: nec ita conſtrictas quiſquam gulæ leges, quam Chriſtus, qui beatos legitur pronuntiaſſe, ſed egenos, & felices eſurientes atque ſitientes; miſeros divites, quibus ad imperium ventris & gulæ ſervientibus voluptatum nunquam poſſet mater deficere, ne deſinere ſervitus poſſet; argumentum felicitatis putantes, concupiſcere quantum poſſint, niſi quod & ſic minus poſſint quam concupiſcunt. Nam & Lazarus in ipſa fame ipſiſque ulceribus & canibus divitis perferens carnifices ſalutis ventrem & gulam coercebat exemplis. Apoſtolus quoque: Habentes, dicendo, victum & veſtitum, his contenti ſimus; frugalitatis & continentiæ legem dabat, parum exiſtimans profuturum eſſe quod ſcripſerat, etiam exemplum ſe ſuorum ſcriptorum dabat, ſubjiciens non immerito: Eſſe omnium malorum avaritiam radicem. Sequitur enim præcurrentem luxuriam, quidquid hæc per vitia conſumſe-

ſumſerit, illa per ſcelera reſtituit, orbe criminum reverſo, ut rurſum luxuria eximat, quidquid avaritia congeſſerat. Nec tamen deſunt inter iſta, qui quum ſibi nominis Chriſtiani induerint, exempla præbeant intemperantiæ & magiſteria, quorum uſque eo vitia venerunt, ut & jejunii matutino tempore bibant, non putantes Chriſtianum eſſe potare poſt cibum, niſi in vacuas & inanes adhuc venas infuſa ſtatim per ſomnum vina deſcenderint; minus enim, qui bibunt, ſapere videntur, ſi inter vina cibi permiſceantur. Videas ergo tales novo genere adhuc jejunos, etiam ebrios, non ad popinam currentes, ſed popinam ſecum circumferentes; quorum quiſque ſalutat, non oſculum dat, ſed propinat. Quid iſti poſt cibum faciant, quos ebrios invenit cibus? aut quales iſtos ſol in occaſu relinquit, quos jam marcidos vino oriens aſpicit? ſed quæ deteſtanda ſunt, non ſunt nobis exempla ducenda. Sumenda ſunt enim ea ſola, quibus animus noſter melior reddatur. Et licet in Evangelio per omnia ciborum redditus nobis uſus ſit, tamen intelligitur redditus, ſed cum lege frugalitatis & continentiæ. Hæc enim vel maxime decent fideles, oraturos ſcilicet Deum, & acturos ei quidem gratias, non diebus tantum, ſed & ipſis noctibus; quod fieri non poterit, ſi ſomnum gravem, & molem pectori impoſitam mens cibo vinoque ſopita non valuerit excutere.

7 Sed quod in uſum ciborum vel maxime cuſtodiendum ſit: cavendum eſt, ne quis licentiam iſtam putet in tantum profuſam, ut & ad immolata ſimulacris poſſit accedere. Quantum enim ad creaturam Dei pertineat, omnis munda eſt, ſed cum dæmoniis immolata fuerit, inquinata eſt tamdiu, quamdiu ſimulacris offeratur; quod mox at-

Digitized by Google

que factum eſt, non eſt jam Dei, ſed idoli; quæ dum in cibum ſumitur, ſumentem dæmonio nutrit, non Deo, convivam illum ſimulacro reddendo, non Chriſto, ut merito faciunt & Judæi. Quorum ciborum ratione perſpecta, & conſilio legis conſiderato, & Evangelicæ gratiæ beneficio cognito, & temperantiæ rigore ſervato, & ſimulacris immolatorum inquinamento repulſo, regulam veritatis per omnia cuſtodiens, Deo gratias agere debemus, per Jeſum Chriſtum filium ejus Dominum noſtrum, cui laus, & honor, & claritas in ſæcula ſæculorum Amen.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX IV.

M. MINUCII FELICIS OCTAVIUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

ANALYSIS
LOGICA DIALOGI
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ,

conſtat

I. ANTECEDENTE, ubi excurrit in laudes Octavii Chriſtiani, a quo Cæcilius, cultor Deorum, qui Minucium ſalutatum Romam venerat, inter ambulandum, ad veram religionem fuit revocatus c. I. II.

II. CONCOMITANTIBUS, ubi docet, quid in via acciderit, & quomodo Minucium Octavius admonuerit, ne familiarem pateretur diutius errare. c. II. III. tot.

III. CONSEQUENTE, quod exponit occaſionem, natam ex objurgatione modo dicta, diſputandi de religione c. IV.

ΑΓΩΝ.

TRANSITIO, continet Cæcilii admonitionem ad M. Minucium præſidem de officii partibus rite tuendis. V.

Digitized by Google

THESIS.

I.

Fieri non poteſt, ut Chriſtiani certi aliquid adferant in introducenda religione nova.

I. Nec in articulo de Deo; quod probatur,

a) *a conditione veritatis, quæ eſt incerta* V.

b) *a conditione ſubjecti ad inveſtigandam eam veritatem minus apti.* V. deeſt enim

1. *medium cauſativum;* doctrina & eruditio.

2. *medium ordinis;* opes & facultates.

c) *ab inutili.* Sufficit enim ad vitam beatam cognitio ſui ipſius V.

d) *a naturali ſtatu hominis,* qui humilis & in terram projectus eſt.

II. *Nec in articulo de creatione,* quam perperam Deo attribuunt Chriſtiani, quum omnia fortuito & caſu quodam ita conflata ſint, ut nunc cernuntur. V.

III. *Neque in articulo de providentia.*

a) quia, quæ ſemel cœpta ſunt, lege neceſſitatis continuantur, adeoque omnia commodius derivari ex mechanica corporum ſtructura poſſunt. V.

b) ab

ANTITHESIS.

I.

Via perveniendi ad certitudinem eſt in proclivi, quia

I. α) *Incertitudo illa non eſt in veritate, ſed in judiciis hominum, veritatem indagantium, & oritur ex obſcuritate non objectiva, ſed ſubjectiva* XVI.

b) *externa hominum conditio nihil officit veritati* XVI.

1. *quaſdam veritates etiam abſque eruditione comparire nobis poſſumus.*

2. *divitiæ magis avocant a ſapientia, quam paupertas.*

c) *Concedo, cognitionem ſui ipſius eſſe ſalutarem, ſed ea ſine univerſitatis exploratione minus procedit.* XVII.

d) *Naturalis hominis ſtatus, qui erectus eſt, jubet potius cælum adſpicere.*

II. *Deus eſt creator hujus univerſi,* quod patet ex ordine rerum ad certum finem inſtitutarum, qui ſane non poteſt caſus eſſe fortuiti XVII.

III. Datur providentia: quod probatur

a) *ex omnimoda perfectione,* XVII. XVIII. quæ conſpicitur

1. In Univerſo, e. g.

α) *in quatuor anni temporibus.*

β) *in aquis.*

γ) in

b) ob defectum ordinis, qui eſt

1. *in rebus naturalibus.*

2. *in rebus moralibus.*

γ) *in terra continente.*
δ) *in animantibus.*
ε) *in homine.*
ζ) *in naſcendi ratione.*
2. In ſingulis Univerſi partibus,
α) *Britannia.*
β) *Aegypto.*
γ) *Meſopotamia.*
δ) *Oriente.*
b) *ex analogia domus bene ædificatæ* XVIII.

Digreſſio I.

de Unitate Dei, *quæ probatur.*

Inductione Socratica.

1. exemplis petitis
   a) *ab imperiis terrenis.* XVIII.
   b) *ab animalibus ſociabilibus*,
2. *ab æternitate Dei.*
3. *ab ejus omnipotentia*,
4. *a ceteris perfectionibus*, quæ uni, non pluribus competant,
5. *a defectu nominis*,
6. *a teſtimonio tum vulgi, tum poetarum*, XIX. *tum etiam philoſophorum.*

II.

In religione a majoribus tradita eſt permanendum.

1. Quia certa,
a) *ob incertum veritatis*, quod ex præmiſſis patet VI.
b) *ob*

II.

Stultum eſt, in religione falſa illa quidem, ſed a majoribus tradita, velle permanere.

Quod probatur.
a) *negando omnia eſſe incerta*, providentia probata. XX.
b) *di-*

b) *ob antiquitatem:* habemus enim religiones per traditionem acceptas.

c) *ob fidem majoribus debitam.* Quo quis enim deorum ſeculo propior accedit, eo major illi fides eſt habenda.

II. Quia utilis. *Romani enim magnitudinem imperii ſui diis debent.*

a) Quod Romani fuerint religioſi, hoc patet ex venerandis.

1. *diis vernaculis* VI.
2. *diis peregrinis.*

3. in-

b) *diſtinguendo inter antiquitatem fabuloſam, & veritatis amantem.* Hæc, non illa, eſt ſectanda.

c) *a fide majorum dubia.*

Digreſſio II.

Homines fuiſſe, quos pro diis coluerint gentes.

Hoc probatur.

1. *Oſtendendo modum, quo factum illud ſit, deorum origine altius ex hiſtoriis repetita,* XX.
2. *Ex teſtimoniis philoſophorum & hiſtoricorum,* XXI. XXII.
3. Ex deorum nativitate. XXIII.
4. Ex illorum morte XXI.
5. Ex adverſitatibus & fatis humanis XXI.
6. Ex habitu & formarum ludibrio.
7. Ex teſtimoniis poetarum, XXII.

Digreſſio III.

De Idolorum Origine & Vanitate.

1. *Origo.* XXIII.
2. *Vanitas.* XXIV. ſeq.

II. *Falſiſſimum eſt, Romanos imperium ſuum diis debere.* XXV.

a) Quia Romani non tam religioſi, quam impune ſacrilegi. Hoc probatur demonſtratione indirecta per rationem disjunctivam. *Si a diis Romani regna*

Digitized by Google

3. *inſtituendis caſtis virginibus & nominibus ſacerdotum.*

regna accepta poſſederunt, ea habuerunt 1) vel a diis peregrinis, vel 2) a diis vernaculis, vel 3) ob cultum religioſiorem: Atqui *non a diis peregrinis, qui antiquos ſui cultores potius tuiti eſſent, ſi quicquam valuiſſent. nec a diis vernaculis, qui morbi potius ſunt & propudia, quam dii. Neque ob cultum caſtiorem, ſiquidem virginibus non caſtitas tutior, ſed impudicitia felicior fuit. Ergo nullo modo diis imperium ſuum Romani debent, ſed eſto adoreæ præda.*

b) Quod hæc religio imperium conciliaverit illis, patet
1. *ex inſtitutione*, quia ſacra Romana optimo conſilio ſunt inſtituta. VII.
α) *ad remunerandam divinam indulgentiam.*
β) *ad avertendam iram.*
2. *ex eventu*, quia auguria pœnitenter omiſſa & obſervata feliciter.
3. *ex oraculis & vaticiniis*, non antiquiſſimorum modo temporum, ſed recentiorum etiam.

b) Imperia poſſederunt gentes exteræ, etiam abſque ſuperſtitione Romana.

2. *auguria multoties fefellerunt*, adeoque committitur fallacia non cauſſæ ut cauſſæ. XXVI.
3. *oracula ſæpius mentita ſunt*, adeoque eventus non induſtriæ, ſed caſui attribuendus.

Digreſſio IV.

De exiſtentia & molitionibus Dæmonum.

ubi deſcribitur
1. *Exiſtentia*. XXVI.
a) deſcriptione.
b) teſtimoniis.
2. *molitiones*. XXVII. tot.

III.

Chriſtiana religio non eſt utilis.

1. Ob mores Chriſtianorum deterrimos. *Si enim eſſet utilis, primam utique utilitatem exſereret in emendandis moribus.* Jam vero ſunt.

a) *de ultima plebe.*

b) *factioſi.*

c) *in publicum muti.*

d) *eorum multitudo in dies creſcit* IX. *inſtar lolii.*

e) *occultis ſe ſignis noſcunt.*

f) *inceſtum, ob fratris appellationem, committunt.*

2. Ob ſacra multo deteriora, nam

a) *colunt caput aſini.* IX.

b) *ge-*

Digreſſio V.

De perverſa in Chriſtianos quæſtione,

quæ dæmoniis inſtigantibus perverſa eſt, quia fit

1. *de incognitis & inexploratis.* XXVIII.
2. *quia non admittit defenſionem.*
3. *quia cogit non ad confitendum, ſed ad negandum.*

III.

1. Qui de Chriſtianorum ſceleribus circumferuntur ſermones, partim aperte ſunt falſi & a malevolis quibusdam, inſtigatione dæmonum, diſſeminati; partim quidem veri, ſed ſiniſtra interpretatione inſperſiſque mendaciis depravati.

a) *negat hoc ex eo ſequi, quod honores & purpuras gentium recuſarent.* XXXI.

b) *negat, docendo Chriſtianos congregatos eadem quiete agere, qua & ſinguli.*

c) *concedit, ſed hoc ideo fieri monet, quod gentes eos publice audire erubeſcerent.*

d) *concedit, ſed hoc laudis, non criminis, eſſe docet.*

e) *concedit, ſed crimen removet, eo quod non notaculo corporis, ſed innocentiæ ſigno ſe dignoſcerent.*

f) *negat & appellationis fraternæ innocentiam defendit.*

2. Plurima, quæ de ſacris noſtris ſpargitis, ſunt falſa; non pauca depravata.

a) *infitiatur & retorquet.* XXVIII.

b) *ne-*

Digitized by Google

b) *genitalia ſacerdotis ſui adorant.*
c) *ad hominem e cruce pendentem ſupplicant.*
d) *initiantur cæde infantis.*
e) *convivia inceſta celebrant;*
f) *ſacra ſua occultant.* X.

3. Ob alia plura opinionum portenta.

A. In articulo de Deo, *colunt enim*

a) *deum ſolitarium eundemque imbecillum, quod exemplo Judæorum patet.* X.
b) *deum inviſibilem, quod abſurdum.*
c) *deum omniſcium, quod impium.*

B. De fine mundi. *Statuunt mundum interiturum aliquando, quæ opinio repugnat legi naturæ ſemel conſtitutæ atque æternæ,* X.

C. De reſurrectione mortuorum, *quam impugnat, argumentis*

1. κατ' ανθρωπον, quia ad reſurrectionem ſtabiliendam multa alia abſurda ſimul ſunt aſſumenda e. g.

a) *ignium ſepulturam eſſe rejiciendam,* ne ſcilicet corpus reſuſcitandum periret. XI.
b) *pœnas & remunerationes poſt mortem ſtatuere, quia error errorem facile pariat.*

c) *ipſos*

b) *negat, & convicium remittit.* XXVIII. XXIX.
c) *negat & retorquet,*
d) *negat & retorquet.* XXX, tot.
e) *negat & retorquet.* XXXI.
f) *concedit, ſed jure fieri monet.* XXX.

3. Chriſtianorum doctrina eſt ſaniſſima, hinc

A. In articulo de Deo

a) *diſtinguendum eſſe monet inter Judæos veteres legique divinæ obedientes, & recentiores immorigeros.* XXXIII.
b) *inviſibilitatem Dei jure adſtrui; docet* XXXII.
c) *omniſcientiam Dei firmiſſimis niti argumentis adſerit.* XXXII. XXXIII.

B. Doctrina de fine mundi, *nec legi naturæ, nec philoſophorum ſententiis repugnat,* XXXIV.

C. Ad objecta de mortuorum reſurrectione reſpondetur.

a) *Ignium ſepultura non facilitandæ reſurrectionis cauſſa rejicitur, ſed ut mos veterum humandi corpora frequentetur.* XXXIV.
b) *pœnas poſt mortem etiam gentes ſtatuunt, ſed easdem perhorreſcunt.* XXXV.

c) *Chri-*

Digitized by Google

c) *ipſos Chriſtianos pœnis eſſe dignos, cum ſint mali.*	c) *Chriſtiani ethnicis tamen multo ſunt meliores.*
d) *deum eſſe injuſtum, qui ſortem in hominibus puniat, cum omnia ſubjecta ſint fato.*	d) *concedit fatum eſſe, ſed liberum, ob omniſcientiam Dei, qua futura præſciat.* XXXVI.
2. καθ' ἀλλήλων, oſtendendo impoſſibilitatem	2. Poſſibilitas reſurrectionis adſtruitur.
a) *dilemmate.*	a) *tum ſententiis philoſophorum, tum argumentis ex ratione petitis.* XXXIV.
b) *defectu exempli.*	b) *æque abſurdum eſt, exemplum hominis, qui ex mortuis reſurrexerit, videre velle, quam eſſet poſtulare, ut ſol ſub noctem oriatur, & arbores in hieme vernent. Exempla reſurgentium apparebunt utique, ſed ſuo tempore.*
4. Ob mala plurima, quibus cultores ſuos exponit. *Cultus enim dei unius non ducit ad felicitatem,*	4. Inter Chriſtianos & ethnicos de eo, quod bonum malumve eſt, non convenit.
a) *quia ejus cultores ſunt pauperes.* XII.	a) *paupertas hæc non infamiæ, ſed gloriæ eſt; non coacta, ſed voluntaria.* XXXVI.
b) *quia infirmi ac calamitoſi.*	b) *fortitudo infirmitatibus roboratur; virtus calamitatibus.*
c) *tormentis aliorum expoſiti.*	c) *gloriamur ſuppliciis affecti, freti auxilio Dei.* XXXVII.
d) *a deo relicti.*	d) *non derelinquimur a Deo, ſed tentamur.*
e) *alii ſine deo felices ſunt.*	e) *felicitas ſine Deo non poteſt eſſe ſolida.*
f) *honeſtis voluptatibus avocat.* ut ſunt.	f) *voluptates, quibus abſtinemus non ſunt honeſtæ, ſed turpes & illicitæ.* quod probatur.
1. *pompæ & ſpectacula.*	1. *de pompis & ſpectaculis.*
2. *præcerpti cibi & potus delibati.*	2. *ſacrificiorum reliquiis, quæ dæmoniis libantur.* XXXVIII.

Digitized by Google

g) *rerum licitarum uſum, qualis florum eſt, damnat.*
h) *defunctos adeo debito honore defraudat, dum coronari eos prohibet.*
i) *nec damnum vitæ præſentis futura felicitate penſat.*

g) *florum non uſus, ſed abuſus damnatur.*
h) *abhorret a ratione mos coronandi mortuos.*
i) *Chriſtiani non tranquille ſolum vivunt, ſed beati etiam ſunt ſpe futuræ felicitatis.*

IV.

Summa totius diſputationis.

1. A rerum divinarum exploratione abſtinendum.

a) *quia veritas eſt ſupra nos.* XII.
b) *ob inertiam & ruditatem eorum, qui huic ſtudio incumbunt.*
c) *ab exemplo Socratis,* XIII. *Arceſilæ Carneadis, Academicorum, Simonidis Melici.*

2. Dubia ergo quæ ſunt, merito relinquenda. 6.

IV.

1. A rerum divinarum inveſtigatione nemo abſterreri debet, quia

a) *veritas non eſt ſupra, ſed penes nos.*
b) *nos non habitu ſapientiam, ſed mente præferimus.*
c) *philoſophorum exempla nihil nos movent.*

2. Non dubia amplius ſunt, quæ dubia quondam fuerunt, cum veritas divinitatis jam maturuit.

V.
EPILOGUS.

continet

1. Provocationem Cæcilii ad Octavium, *qua invitatur ad reſpondendum* XIV.
2. Orationem Minucii ad Cæcilium, *qua ipſum, non prius exultandum eſſe monet, quam utrinque fuerit peroratum.*
3. Reſponſionem Cæcilii, *qua Minucium taxat, quod ſe, oratione graviſſima, interpellaverit, & attentum Januarii auditorem fore promittit.* XV. tot.

V.
EPILOGUS.

oſtendit.

1. quos ſtimulos oratio Octavii in animis audientium reliquerit. XXXIX. tot.
2. confeſſionem Cæcilii, qua victum ſe eſſe fatetur XL.
3. dilationem quæſtionis de rebus, ad quas inſtitutio perfectior requirebatur.
4. gratulationem Minucii conjunctam cum gratiarum actione ad Octavium XLI.
5. lætum omnium diſceſſum.

Digitized by Google

M. MINUCII
FELICIS
OCTAVIUS.

I

Cogitanti mihi, & cum animo meo Octavii, boni & fideliſſimi contubernalis, memoriam recenſenti, tanta dulcedo & adfectio hominis inhæſit, ut ipſe quodammodo mihi viderer in præterita redire, non ea, quæ jam transacta & decurſa ſunt, recordatione revocare. Ita ejus contemplatio, quantum ſubtracta eſt oculis, tantum pectori meo, ac pæne intimis ſenſibus, implicata eſt. Nec immerito diſcedens vir eximius & ſanctus immenſum ſui deſiderium nobis reliquit: utpote quum & ipſe tanto noſtri ſemper amore flagraverit, ut & in ludicris & ſeriis pari mecum voluntate concineret, eadem vellet, vel nollet. Crederes unam mentem in duobus fuiſſe diviſam: ſic ſolus in amoribus, conſcius ipſe, ſocius in erroribus: & quum, diſcuſſa caligine, de tenebrarum profundo in lucem ſapientiæ & veritatis emergerem; non reſpuit comitem, ſed, quod eſt glorioſius, præcucurrit. Itaque cum per univerſam convictus noſtri & familiaritatis ætatem mea cogitatio volueretur, in illo præcipue ſermone ejus, mentis meæ reſedit intentio, quo Cæcilium, ſuperſtitioſis vanitatibus etiam nunc inhærentem, diſputatione graviſſima ad veram religionem reformavit.

2 Nam negotii, & viſendi mei gratia, Romam contenderat, relicta domo, conjuge, liberis, &, quod eſt in liberis amabilius, adhuc annis innocentibus, & adhuc dimidiata verba tentantibus, loquelam ipſo offenſantis linguæ fragmine dulciorem. Quo in

Digitized by Google

in adventu ejus non poſſum exprimere ſermonibus, quanto quamque impatienti gaudio exſultaverim, cum augeret maxime lætitiam meam amiciſſimi hominis inopinata præſentia. Igitur poſt unum & alterum diem, quum jam & aviditatem deſiderii frequens aſſiduitatis uſus impleſſet: & quæ per abſentiam mutuam de nobis neſciebamus, relatione alterna comperiſſemus; placuit Oſtiam petere, amœniſſimam civitatem, quod eſſet corpori meo, ſiccandis humoribus de marinis lavacris, blanda & appoſita curatio. Sane & ad vindemiam feriæ judiciariam curam relaxaverant: nam id temporis, poſt æſtivam diem, in temperiem ſemet autumnitas dirigebat. Itaque quum diluculo ad mare, inambulando litore, pergeremus, ut & aura, adſpirans leniter, membra vegetaret, & cum eximia voluptate molli veſtigio cedens arena ſubſideret; Cæcilius, ſimulacro Serapidis denotato (ut vulgus ſuperſtitioſus ſolet) manum ori admovens, oſculum labiis impreſſit.

3 Tunc Octavius ait: non boni viri eſt, Marce frater, hominem domi foriſque lateri tuo inhærentem, ſic in hac imperitiæ vulgaris cæcitate deſerere; ut tam luculento die in lapides eum patiaris impingere, effigiatos ſane & unctos, & coronatos: quum ſcias, hujus erroris non minorem ad te, quam ad ipſum, infamiam redundare. Cum hoc ſermone ejus medium ſpatium civitatis emenſi, jam liberum litus tenebamus. Ibi arenas extimas, velut ſterneret ambulacro, perfundens lenis unda tendebat: &, ut ſemper mare, etiam poſitis flatibus, inquietum eſt, etſi non canis ſpumoſiſque fluctibus exibat ad terram; tamen criſpis toroſiſque. Ibidem erroribus delectati perquam ſumus, quum in ipſo æquoris limine plantas tingeremus, quod viciſſim nunc adpulſum noſtris pedibus adluderet; fluctus nunc, relabens ac veſtigia retrahens, in ſeſe reſorberet. Senſim itaque tran-

quille-

quilleque progreſſi, oram curui molliter litoris, iter ſabulis fallentibus, legebamus. Hæ fabulæ erant Octavii, diſſerentis de navigatione, narratio. Sed ubi eundi ſpatium ſatis juſtum cum ſermone conſumſimus, eandem emenſi viam rurſus, verſis veſtigiis, terebamus. Et quum ad id loci ventum eſt, ubi ſubductæ naviculæ, ſubſtratis roboribus, a terrena labe ſuſpenſæ quieſcebant; pueros videmus, certatim geſtientes, teſtarum in mare jaculationibus ludere. Is luſus eſt: teſtam teretem, jactatione fluctuum lævigatam, legere de litore: eam teſtam plano ſitu digitis comprehenſam, inclinem ipſum atque humilem, quantum poteſt, ſuper undas irrotare: ut illud jaculum, vel dorſum maris raderet, vel enataret, dum leni impetu labitur: vel ſummis fluctibus tonſis emicaret, emergeret dum aſſiduo ſaltu ſublevatur. Is ſe in pueris victorem ferebat, cujus teſta & procurreret longius, & frequentius exſiliret.

4 Igitur quum omnes hac ſpectaculi voluptate caperemur, Cæcilius nihil intendere, neque de contentione ridere: ſed tacens, anxius, ſegregatus, dolere neſcio quid vultu fatebatur. Cui ego: quid hoc eſt rei? cur non agnoſco, Cæcili, alacritatem tuam illam, & illam oculorum etiam in ſeriis hilaritatem requiro? Tum ille: Iamdudum me Octavii noſtri acriter angit & remordet oratio, qua, in te invectus, objurgavit negligentiæ, ut me diſſimulanter gravius argueret inſcientiæ. Itaque progrediar ulterius: de toto & integro mihi cum Octavio res eſt. Si placet, ut ipſius ſectæ homo cum eo diſputem, jam profecto intelliget, facilius eſſe in contubernalibus diſputare, quam conſerere ſapientium modo: modo in iſtis ad tutelam balnearum jactis, & in altum procurrentibus petrarum obicibus reſidamus; ut & requieſcere de itinere poſſimus, & intentius diſputare. Et cum dicto ejus adſedimus ita, ut me ex tribus medium, lateris

teris ambitione, protegerent. Nec hoc obſequii fuit, aut ordinis aut honoris: quippe cum amicitia pares ſemper aut accipiat, aut faciat: ſed ut arbiter, & utrique proximus, aures darem & diſceptantes duos medius ſegregarem. Tum ſic Cæcilius exorſus eſt.

5 Quamquam tibi, Marce frater, de quo cum maxime quærimus, non ſit ambiguum, utpote quum, diligenter in utroque vivendi genere verſatus, repudiaris alterum, alterum comprobaris: impræſentiarum tamen ita tibi informandus eſt animus, ut libram teneas æquiſſimi judicis, nec in alteram partem propenſus incumbas: ne non tam ex noſtris diſputationibus nata ſententia, quam ex tuis ſenſibus prolata videatur. Proinde ſi mihi, quaſi novus aliquis, & quaſi ignarus partis utriusque, conſidas, nullum negotium eſt, patefacere, omnia in rebus humanis dubia, incerta, ſuſpenſa, magisque omnia veriſimilia quam vera. Quo minus mirum eſt, nonnullos, tædio inveſtigandæ penitus veritatis, cuilibet opinioni temere ſuccumbere, quam in explorando, pertinaci diligentia, perſeverare. Itaque indignandum omnibus indoleſcendumque eſt, audere quosdam, & hoc ſtudiorum rudes, litterarum profanos, expertes, artium etiam ſordidarum, certum aliquid, de ſumma rerum ac majeſtate, decernere, de qua tot omnibus ſæculis ſectarum plurimarum uſque adhuc ipſa philoſophia deliberat. Nec immerito: quum tantum abſit ab exploratione divina humana mediocritas, ut neque, quæ ſupra nos cœlo ſuſpenſa, ſublata ſunt, neque quæ infra terram profunda, demerſa ſunt, aut ſcire ſit datum aut ſcrutari permiſſum, aut ſtuprare religioſum: & beati ſatis, ſatisque prudentes jure videamur; ſi, ſecundum illud vetus Sapientis oraculum, noſmet ipſos familiarius noverimus. Sed quatenus indulgentes inſano atque inepto labori, ultra humilitatis noſtræ terminos evagamur, & in terram projecti,

cœlum

cœlum ipſum, & ipſa ſidera audaci cupiditate tranſcendimus, vel hunc errorem ſaltem, non vanis & formidoloſis opinionibus implicemus. Sint principio omnium ſemina natura in ſe coeunte, denſata: quis hic auctor Deus? ſint fortuitis concurſionibus totius mundi membra coita, digeſta, formata: quis Deus machinator? Sidera licet ignis accenderit, & cœlum licet ſua materia ſuſpenderit: licet terram fundaverit pondere, & mare licet influxerit e liquore; unde hæc religio, unde formido, quæ ſuperſtitio eſt? Homo & animal omne, quod naſcitur, inſpiratur & alitur, elementorum ut voluntaria concretio eſt, in quæ rurſum homo & animal omne dividitur, diſſipatur. Ita in fontem refluunt, & in ſemet omnia revoluuntur, nullo artifice, nec judice, nec auctore. Sic, congregatis ignium ſeminibus, ſoles alios atque alios ſemper ſplendere; ſic, exhalatis terræ vaporibus, nebulas ſemper adoleſcere: quibus denſatis coactiſque nubes altius ſurgere: iiſdem labentibus, pluvias fluere, flare ventos, grandines increpare: vel, nimbis collidentibus tonitrua mugire, rutilare fulgura, fulmina præmicare. Adeo paſſim cadunt, montes irruunt, arboribus incurrunt: ſine delectu tangunt loca ſacra & profana: homines noxios feriunt, & ſæpe religioſos. Quid tempeſtates loquar varias & incertas: quibus, nullo ordine vel examine, rerum omnium impetus volutatur? in naufragiis bonorum malorumque fata mixta, merita confuſa? in incendiis interitum convenire inſontium nocentiumque? &, cum tabe peſtifera cæli tractus inficitur, ſine diſcrimine omnes deperire? &, cum belli ardore ſævitur, meliores potius occumbere? In pace etiam, non tantum æquatur nequitia melioribus, ſed & colitur: ut in pluribus neſcias, utrum ſit eorum deteſtanda pravitas, an optanda felicitas. Quod ſi mundus divina providentia, & alicujus numinis auctori-

Digitized by Google

ctoritate regeretur, numquam mereretur Phalaris & Dionyſius regnum, numquam Rutilius & Camillus exſilium; numquam Socrates venenum. Ecce arbuſta frugifera, ecce jam ſeges cana, jam temulenta vindemia imbri corrumpitur, grandine cæditur. Adeo aut incerta nobis veritas occultatur, & premitur: aut, quod magis credendum eſt, variis & lubricis caſibus, ſoluta legibus fortuna dominatur.

6 Quum igitur aut fortuna certa aut incerta natura ſit, quanto venerabilius ac melius, antiſtitem veritatis majorum excipere diſciplinam? religiones traditas colere? deos, quos a parentibus ante imbutus es, timere, quam cognoſſe familiarius, adorare? nec de numinibus ferre ſententiam, ſed prioribus credere, qui, adhuc rudi ſæculo, in ipſis mundi natalibus, meruerunt deos vel faciles habere, vel reges? Inde adeo per univerſa imperia, provincias, oppida, videmus ſingulos ſacrorum ritus gentiles habere, & Deos colere municipes, ut Eleuſinios Cererem, Phrygas Matrem, Epidaurios Aeſculapium, Chaldæos Belum, Aſtarten Syros, Dianam Taurios, Gallos Mercurium, univerſa Romanos. Sic eorum poteſtas & auctoritas totius orbis ambitus occupavit: ſic imperium ſuum ultra ſolis vias & ipſius Oceani limites propagavit, dum exercent in armis virtutem religioſam, dum urbem muniunt ſacrorum religionibus, caſtis virginibus, multis honoribus ac nominibus ſacerdotum: dum obſeſſi, & citra ſolum Capitolium capti, colunt deos, quos alius jam ſpreviſſet, iratos; & per Gallorum acies, mirantium ſuperſtitionis audaciam, pergunt telis inermes, ſed cultu religionis armati: dum captis vi hoſtilibus mœnibus, adhuc ferociente victoria, numina victa venerantur: dum undique hoſpites deos quærunt, & ſuos faciunt: dum aras exſtruunt, etiam ignotis numini-

bus & manibus. Sic, dum univerſarum gentium ſacra ſuſcipiunt, etiam regna meruerunt. Hinc perpetuus venerationis tenor manſit, qui longa ætate non fringitur, ſed augetur: quippe antiquitas cærimoniis atque fanis tantum ſanctitatis tribuere conſuevit, quantum adſtruxerit vetuſtatis.

7 Nec tamen temere, (auſim enim interim & ipſe concedere & ſic melius errare;) majores noſtri, aut obſervandis auguriis, aut extis conſulendis, aut inſtituendis ſacris, aut delubris dedicandis, operam navaverunt. Specta de libris memoriam: jam eos deprehendes initiaſſe ritus omnium religionum, vel, ut remuneraretur divina indulgentia, vel, ut averteretur imminens ira, aut ut, jam tumens & ſæviens, placaretur. Teſtis mater Idæa, quæ, adventu ſuo, & probavit matronæ caſtitatem, & urbem metu hoſtili liberavit: teſtes equeſtrium fratrum in lacu, ſicut oſtenderant, ſtatuæ conſecratæ, qui anhelis, ſpumantibus equis atque fumantibus, de Perſe victoriam eadem die, qua fecerant, nunciaverunt. Teſtis ludorum offenſi Jovis, de ſomno plebeji hominis, iteratio: & Deciorum devotio rata teſtis eſt: teſtis & Curtius, qui equitis ſui vel mole vel honore hiatum profundæ voraginis coæquavit. Frequentius etiam, quam volebamus, deorum præſentiam contemta auſpicia conteſtata ſunt. Sic Allia nomen infauſtum, ſic Claudii & Junii, non prœlium in Pœnos, ſed ferale naufragium eſt. Et, ut Traſimenus Romanorum ſanguine & major eſſet, & decolor, ſprevit auguria Flaminius: &, ut Parthos ſigna repoſcamus, dirarum imprecationes Craſſus & meruit, & irriſit. Omitto vetera, quæ multa ſunt, &, de deorum natalibus, donis, muneribus, negligo carmina poetarum; prædicta etiam de oraculis fata tranſilio, ne vobis antiquitas nimium fabuloſa videatur. Intende templis ac delubris deorum, quibus Romana civitas

&

Digitized by Google

& protegitur & ornatur: magis ſunt auguſta numinibus incolis, præſentibus, inquilinis, quam cultus inſignibus & muneribus opulenta. Inde adeo pleni & mixti Deo vates futura præcerpunt, dant cautelam periculis, morbis medelam, ſpem adflictis, opem miſeris, ſolatium calamitatibus, laboribus levamentum: etiam per quietem deos videmus, audimus, agnoſcimus, quos impie per diem negamus, nolumus, pejeramus.

8 Itaque, cum omnium gentium de diis immortalibus, quamvis incerta ſit vel ratio, vel origo, maneat tamen firma conſenſio; neminem fero tanta audacia, tamque irreligioſa neſcio qua prudentia tumeſcentem, qui hanc religionem tam vetuſtam, tam utilem, tam ſalubrem diſſolvere, aut infirmare nitatur. Sit licet ille Theodorus Cyrenæus, vel, qui prior, Diagoras Melius, cui Atheon cognomen appoſuit antiquitas, qui uterque, nullos deos adſeverando, timorem omnem, quo humanitas regitur, venerationemque penitus, ſuſtulerunt: numquam tamen in hac impietatis diſciplina, ſimulatæ philoſophiæ nomine atque auctoritate, pollebunt; quum Abderitem Protagoram Athenienſes viri conſulte potius, quam profane, de divinitate diſputantem, & expulerint ſuis finibus, & in concione ejus ſcripta deuſſerint; quid homines, (ſuſtinebitis enim me impetum ſuſceptæ actionis liberius exſerentem!) homines, inquam, deploratæ, inlicitæ, ac deſperatæ factionis graſſari in deos, non ingemiſcendum eſt? qui de ultima fæce collectis imperitioribus, & mulieribus credulis, ſexus ſui facilitate labentibus, plebem profanæ conjurationis inſtituunt; quæ nocturnis congregationibus, & jejuniis ſolemnibus, & inhumanis cibis, non ſacro quodam ſed piaculo fœderantur. Latebroſa & lucifugax natio, in publico muta, in angulis garrula: templa, ut buſta, deſpiciunt: deos

deſpuunt, rident ſacra, miſerentur miſeri (ſi fas eſt) ſacerdotum: honores & purpuras deſpiciunt ipſi ſeminudi. Pro mira ſtultitia & incredibili audacia, ſpernunt tormenta præſentia, dum incerta metuunt & futura; & dum mori poſt mortem timent, interim mori non timent: ita illis pavorem fallax ſpes ſolatio redivivo blanditur.

9 Ac jam, ut fœcundius nequiora proveniunt, ſerpentibus in dies perditis moribus, per univerſum orbem ſacraria iſta teterrima impiæ coitionis adoleſcunt. Eruenda prorſus hæc & exſecranda conſenſio. Occultis ſe notis & inſignibus noſcunt, & amant mutuo pæne ante, quam noverint: paſſim etiam inter eos velut quædam libidinum religio miſcetur, ac ſe promiſce appellant fratres & ſorores, ut etiam non inſolens ſtuprum, interceſſione ſacri nominis, fiat inceſtum. Ita eorum vana & demens ſuperſtitio ſceleribus gloriatur. Nec de ipſis, niſi ſubſiſteret veritas, maxime nefaria & honore præfanda, ſagax fama loqueretur. Audio eos turpiſſimæ pecudis, caput aſini conſecratum inepta neſcio qua perſuaſione venerari: digna & nata religio talibus moribus. Alii eos ferunt ipſius antiſtitis ac ſacerdotis colere genitalia, & quaſi parentis ſui adorare naturam. Neſcio an falſa, certe occultis ac nocturnis ſacris appoſita ſuſpicio: & qui hominem, ſummo ſupplicio pro facinore punitum, & crucis ligna feralia, eorum cærimonias fabulatur, congruentia perditis ſceleratiſque tribuit altaria, ut id colant, quod merentur. Jam de initiandis tirunculis fabula tam deteſtanda, quam nota eſt. Infans farre conteĉtus, ut decipiat incautos, apponitur ei, qui ſacris imbuitur. Is infans a tirunculo, farris ſuperficie, quaſi ad innoxios ictus provocato, cæcis occultiſque vulneribus occiditur: hujus (proh nefas!) ſitienter ſanguinem lambunt: hujus certatim membra diſpertiunt: hac fœderantur

hoſtia:

Digitized by Google

hoſtia: hac conſcientia ſceleris ad ſilentium mutuum pignerantur. Hæc ſacra ſacrilegiis omnibus tetriora. Et de convivio notum eſt, (paſſim omnes loquuntur,) id etiam Cirtenſis noſtri teſtatur oratio: ad epulas ſolemni die coeunt, cum omnibus liberis, ſororibus, matribus, ſexus omnis homines, & omnis ætatis. Illic poſt multas epulas, ubi convivium caluit, & inceſtæ libidini ebrietatis fervor exarſit, canis, qui candelabro nexus eſt, jactu offulæ ultra ſpatium lineæ, qua vinctus eſt, ad impetum & ſaltum provocatur: ſic everſo & exſtincto conſcio lumine impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involuunt per incertum ſortis, & ſi non omnes opera, conſcientia tamen pariter inceſti: quoniam voto univerſorum appetitur, quicquid accidere poteſt in actu ſingulorum.

10 Multa prætereo conſulto; nam & hæc nimis multa ſunt, quæ aut omnia, aut pleraque omnium vera declarat ipſius pravæ religionis obſcuritas. Cur etenim occultare & abſcondere, quidquid illud colunt, magnopere nituntur, quum honeſta ſemper publico gaudeant, ſcelera ſecreta ſint? cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota ſimulacra? numquam palam loqui, numquam libere congregari (ſuſtinent), niſi illud, quod colunt & interprimunt, aut puniendum eſt, aut pudendum? Unde autem, vel quis ille, aut ubi Deus unicus, ſolitarius, deſtitutus, quem non gens libera, non regna, non ſaltem Romana ſuperſtitio noverunt? Judæorum ſola & miſera gentilitas unum & ipſi Deum, ſed palam, ſed templis, aris, victimis, cærimoniiſque coluerunt: cujus adeo nulla vis nec poteſtas eſt, ut ſit Romanis hominibus cum ſua ſibi natione captivus. At etiam Chriſtiani quanta monſtra, quæ portenta confingunt? Deum illum ſuum, quem nec oſtendere poſſunt, nec videre, in omnium mores, actus omnium, verba denique &

Digitized by Google

occultas cogitationes diligenter inquirere? diſcurrentem ſcilicet, atque ubique præſentem: moleſtum illum volunt, inquietum, impudenter etiam curioſum: ſiquidem adſtat factis omnibus, locis omnibus intererrat: cum nec ſingulis inſervire poſſit, per univerſa diſtrictus, nec univerſis ſufficere, in ſingulis occupatus. Quid? quod toto orbi, & ipſi mundo cum ſideribus ſuis minantur incendium, ruinam moliuntur? quaſi aut naturæ divinis legibus conſtitutus æternus ordo turbetur, aut rupto elementorum omnium fœdere, & cœleſti compage diviſa moles iſta qua continetur & cingitur, ſubruatur.

11 Nec hac furioſa opinione contenti, aniles fabulas adſtruunt & adnectunt. Renaſci ſe ferunt, poſt mortem & cineres & favillas: & neſcio qua fiducia mendaciis ſuis invicem credunt. Putes eos jam revixiſſe: anceps malum, & gemina dementia! cœlo & aſtris, quæ ſic relinquimus ut invenimus, interitum denunciare; ſibi mortuis, exſtinctis, qui, ſicut naſcimur, & interimus, æternitatem repromittere. Inde videlicet & exſecrantur rogos, & damnant ignium ſepulturas. Quaſi non omne corpus, etſi flammis ſubtrahatur, annis tamen & ætatibus in terram reſolvatur; nec interſit, utrum feræ diripiant, an maria conſumant, an humus contegat; an flamma ſubducat: quum cadaveribus omnis ſepultura, ſi ſentiunt, pœna ſit; ſi non ſentiunt, ipſa conficiendi celeritate, medicina. Hoc errore decepti beatam ſibi, ut bonis, & perpetem vitam mortuis, pollicentur: ceteris, ut injuſtis, pœnam ſempiternam. Multa ad hæc ſuppetunt, ni feſtinet oratio. Injuſtos ipſos magis nec laboro, jam docui: quamquam etſi juſtos darem, culpam tamen, vel innocentiam fato tribui ſententiis plurimorum, & hæc veſtra conſenſio eſt. Nam quidquid agimus, ut alii fato, ita vos Deo dicitis: ſic ſectæ veſtræ non ſpontaneos cupere, ſed

electos.

Digitized by Google

electos. Igitur iniquum judicem fingitis, qui ſortem in hominibus puniat, non voluntatem. Vellem tamen ſciſcitari, utrumne ſine corpore, an cum corporibus? & corporibus quibus, ipſisne? an innovatis, reſurgatur ſine corpore? hoc, quod ſciam, neque anima, nec vita eſt: ipſo corpore? ſed jam ante dilapſum eſt: alio corpore? ergo homo novus naſcitur, non prior ille reparatur. Et tamen tanta ætas abiit, ſæcula innumera fluxerunt, quis unus ullus ab inferis, vel Proteſilai ſorte, remeavit, horarum ſaltem permiſſo commeatu, vel ut exemplo crederemus? Omnia iſta figmenta maleſanæ opinionis, & inepta ſolatia, a poetis fallacibus in dulcedine carminis luſa, a vobis, nimirum credulis, in Deum veſtrum turpiter reformata ſunt.

12 Nec ſaltem de præſentibus capitis experimentum, quam vos irritæ pollicitationis caſſa vota decipiant: quid poſt mortem impendeat, miſeri, dum adhuc vivitis, æſtimate. Ecce pars veſtrum & major & melior, ut dicitis, egetis, algetis, ope, re, fame, laboratis: & Deus patitur, diſſimulat; non vult, aut non poteſt opitulari ſuis; ita aut invalidus, aut iniquus eſt. Tu qui immortalitatem poſtumam ſomnias, quum querquero quateris, quum febribus vreris, quum dolore laceraris, non tum conditionem tuam ſentis? non tum agnoſcis fragilitatem? invitus, miſer, infirmitatis argueris, nec fateris? Sed omitto communia: ecce vobis minæ, ſupplicia, tormenta, & jam non adorandæ, ſed ſubeundæ cruces; ignes etiam, quos & prædicitis, & timetis: ubi Deus ille, qui ſubvenire reviviſcentibus poteſt, viventibus non poteſt? Nonne Romani ſine veſtro Deo imperant, regnant, fruuntur orbe toto, veſtrique dominantur? vos vero ſuſpenſi interim atque ſolliciti, honeſtis voluptatibus abſtinetis: non ſpectacula viſitis, non pompis intereſtis, convivia publica abſque vobis; ſa-

Digitized by Google

cra certamina, præcerptos cibos, & delibatos altaribus potus abhorretis. Sic reformidatis deos, quos negatis: non corpus odoribus honeſtatis, reſervatis unguenta funeribus: coronas etiam ſepulcris denegatis, pallidi, trepidi, miſericordia digni ſed noſtrorum deorum. Ita nec reſurgitis miſeri, nec interim vivitis. Proinde ſi quid ſapientiæ vobis, aut verecundiæ eſt, deſinite cœli plagas, & mundi fata & ſecreta rimari: ſatis eſt pro pedibus adſpicere, maxime indoctis, impolitis, rudibus, agreſtibus: quibus non eſt datum intelligere civilia, multo magis denegatum eſt diſſerere divina.

13 Quamquam, ſi philoſophandi libido eſt, Socratem ſapientiæ principem, quisque veſtrum tantus eſt, ſi potuerit, imitetur. Ejus viri, quoties de cœleſtibus rogabatur, nota reſponſio eſt. QUOD SUPRA NOS, NIHIL AD NOS. Merito ergo de oraculo teſtimonium meruit prudentiæ ſingularis. Quod oraculum, idem ipſe præſenſit, idcirco univerſis eſſe præpoſitum; non quod omnia comperiſſet, ſed quod nihil ſe ſcire didiciſſet: ita confeſſio imperitiæ ſumma prudentia eſt. Hoc fonte defluxit Arceſilæ, & multo poſt Carneadis, & Academicorum plurimorum, in ſummis quæſtionibus, tuta dubitatio; quo genere philoſophari & caute indocti poſſunt, & docti glorioſe. Quid? Simonidis Melici nonne admiranda omnibus & ſectanda cunctatio? qui Simonides, cum de eo, quid & quales arbitraretur deos, ab Hierone tyranno quæreretur, primo deliberationi diem petiit: poſtridie biduum prorogavit; mox alterum tantum, admonitus, adjunxit: poſtremo, cum cauſſas tantæ moræ tyrannus inquireret, reſpondit ille: quod ſibi, quanto inquiſitio tardior pergeret, tanto veritas fieret obſcurior. Mea quoque opinione, quæ ſunt dubia, ut ſunt, relinquenda ſunt: nec, tot ac tantis viris deliberantibus, teme-

re

Digitized by Google

re & audaciter, in alteram partem ferenda ſententia eſt, ne aut anilis inducatur ſuperſtitio, aut omnis religio deſtruatur.

14 Sic Cæcilius, & renidens: (nam indignationis ejus tumorem effuſæ orationis impetus relaxaverat,) Ecquid ad hæc, ait, audet Octavius, homo Plautinæ proſapiæ, ut piſtorum præcipuus, ita poſtremus philoſophorum? Parce, inquam, in eum plaudere: neque enim prius exſultare te dignum eſt concinnitate ſermonis, quam utrimque plenius fuerit peroratum; maxime quum non laude, ſed veritate diſceptatio veſtra nitatur. Et quamquam magnum in modum me, ſubtili varietate, tua delectarit oratio, tamen altius moveor, non de præſenti actione, ſed de toto genere diſputandi, quod plerumque, pro diſſerentium viribus & eloquentiæ poteſtate, etiam perſpicuæ veritatis conditio mutetur. Id accidere pernotum eſt auditorum facilitate, qui, dum verborum lenocinio a rerum intentionibus avocantur, ſine delectu adſentiuntur dictis omnibus: nec a rectis falſa ſecernunt, neſcientes ineſſe & in incredibili verum, & in veriſimili mendacium. Itaque quo ſæpius adſeverationibus credunt, eo frequentius a peritioribus arguuntur: ſic aſſidue temeritate decepti, culpam judicis transferunt ad incerti querelam, ut, damnatis omnibus, malint univerſa ſuſpendere, quam de fallacibus judicare. Igitur nobis providendum eſt, ne odio idemtidem ſermonum omnium laboremus ita, ut in exſecrationem & odium hominum plerique ſimpliciores efferantur. Nam incaute creduli circumveniuntur ab his, quos bonos putaverunt: mox, errore conſimili jam ſuſpectis omnibus, ut improbos metuunt etiam, quos optimos ſentire potuerunt. Nos proinde ſolliciti, (quod utrimque in omni negotio diſſeratur, & ex altera parte plerumque obſcura ſit veritas, ex altero latere mira ſubtilitas,

Digitized by Google

quæ nonnumquam, ubertate dicendi, fidem confeſſæ probationis imitetur:) diligenter, quantum poteſt, ſingula ponderemus, ut argutias quidem laudare, ea vero, quæ recta ſunt, eligere, probare, ſuſcipere poſſimus.

15 Decedis, inquit Cæcilius, officio judicis religioſi. Nam perinjurium eſt, vires te actionis meæ, intergreſſu graviſſimæ diſputationis, infringere, cum Octavius integra & illibata habeat ſingula, ſi poteſt refutare; Id quod criminaris, inquam, in commune, niſi fallor, compendium protuli, ut examine ſcrupuloſo noſtram ſententiam non eloquentiæ tumore, ſed rerum ipſarum ſoliditate libremus: nec avocanda, quod quereris, diutius intentio, cum toto ſilentio liceat reſponſionem Januarii noſtri, jam geſtientis, audire.

16 Et Octavius: Dicam equidem, ut potero, pro viribus; & adnitendum tibi mecum eſt, ut conviciorum amariſſimam labem, verborum veracium flumine, diluamus. Nec diſſimulabo, principio ita Natalis mei errantem, vagam, lubricam nutaſſe ſententiam, ut ſit nobis ambigendum, utrum tua eruditio turbata ſit, an vacillaverit per errorem. Nam interim deos credere, interim ſe deliberare variavit, ut, propoſitionis incerto, incertior reſponſionis noſtræ intentio fundaretur. Sed in Natale meo verſutiam nolo, non credo: procul eſt ab ejus ſimplicitate ſubtilis urbanitas. Quid igitur? ut qui rectam viam neſcit, ubi, ut fit, in plures una diffinditur, hæret anxius, nec ſingulas audet eligere, nec univerſas probare: ſic cui non eſt veri ſtabile judicium, prout infida ſuſpicio ſpargitur, ita ejus dubia opinio diſſipatur. Nullum itaque miraculum eſt, ſi Cæcilius idemtidem in contrariis ac repugnantibus jactetur, æſtuet, fluctuetur: quod ne fiat ulterius, convincam, & redarguam, quamvis diverſa ſint, quæ

dicta

Digitized by Google

dicta ſunt; una veritate confirmata probataque, nec dubitandum ei de cetero eſt, nec vagandum. Et quoniam meus frater erupit ægre ſe ferre, ſtomachari, indignari, dolere, illiteratos, pauperes, imperitos, de rebus cœleſtibus diſputare; ſciat omnes homines, ſine delectu ætatis, ſexus, dignitatis, rationis & ſenſus capaces & habiles procreatos: nec fortuna nactos, ſed natura inſitos eſſe ſapientiam: quin ipſos etiam philoſophos, vel ſi qui alii artium repertores in memorias exierunt, priusquam ſollertia mentis parerent nominis claritatem, habitos eſſe plebejos, indoctos, ſeminudos; at vero divites facultatibus ſuis illigatos, magis aurum ſuſpicere conſueſſe, quam cœlum: noſtrates pauperes, & commentos eſſe prudentiam, & tradidiſſe ceteris diſciplinam. Unde apparet, ingenium non dari facultatibus, nec ſtudio parari; ſed cum ipſa mentis formatione generari. Nihil itaque indignandum, vel dolendum, ſi quicunque de divinis quærat, ſentiat, proferat: quum non diſputantis auctoritas, ſed diſputationis ipſius veritas requiratur: atque etiam quo imperitior ſermo, hoc illuſtrior ratio eſt: quoniam non fucatur pompa facundiæ & gratiæ, ſed, ut eſt, recti regula ſuſtinetur.

17 Nec recuſo, quod Cæcilius adſerere inter præcipua conniſus eſt, hominem noſſe ſe et circumſpicere debere, quid ſit, unde ſit, utrum elementis concretus, an concinnatus atomis, an potius a Deo factus, formatus, animatus? Quod ipſum explorare, & eruere, ſine univerſitatis inquiſitione, non poſſumus, quum ita cohærentia, connexa, concatenata ſint, ut, niſi divinitatis rationem diligenter excuſſeris, neſcias humanitatis: nec poſſis pulchre gerere rem civilem, niſi cognoveris hanc communem omnium mundi civitatem: præcipue quum a feris belluis hoc differamus, quod illa prona in terramque

Digitized by Google

que vergentia, nihil nata ſint proſpicere, niſi pabulum: nos, quibus vultus erectus, quibus ſuſpectus in cœlum datus eſt, ſermo & ratio, per quæ Deum agnoſcimus, ſentimus, imitamur: ignorare nec fas nec licet ingerentem ſeſe oculis & ſenſibus noſtris cœleſtem claritatem. Sacrilegii enim vel maximi inſtar eſt, humi quærere, quod in ſublimi debeas invenire. Quo magis mihi videntur, qui hunc mundi totius ornatum non divina ratione perfectum volunt, ſed fruſtis quibusdam temere cohærentibus conglobatum, mentem, ſenſum, oculos denique ipſos non habere. Quid enim poteſt eſſe tam apertum, tam confeſſum, tamque perſpicuum, quum oculos in cœlum ſuſtuleris, & quæ ſunt infra circaque luſtraveris, quam eſſe aliquod numen præſtantiſſimæ mentis, quo omnis natura inſpiretur, moveatur, alatur, gubernetur? Cœlum ipſum vide quam late tenditur! quam rapide volvitur! vel, quod in noctem aſtris diſtinguitur, vel, quod in diem ſole luſtratur: jam ſcies, quam ſit in eo ſummi moderatoris mira & divina libratio. Vide & annum ut ſolis ambitus faciat: & menſem vide, ut luna auctu, ſenio, labore circumagat. Quid tenebrarum & luminis dicam recurſantes vices, ut ſit nobis operis & quietis alterna reparatio? Relinquenda vero aſtrologis prolixior de ſideribus oratio, vel quod regant curſum navigandi, vel quod arandi metendique tempus inducant: quæ ſingula, non modo ut crearentur, fierent, diſponerentur, ſummi opificis & perfectæ rationis eguerunt; verum etiam ſentiri, perſpici, intelligi, ſine ſumma ſollertia & ratione non poſſunt. Quid? quum ordo temporum ac frugum, ſtabili varietate, diſtinguitur: nonne auctorem ſuum parentemque teſtatur ver æque cum ſuis floribus, & æſtas cum ſuis meſſibus, & autumni maturitas grata, & hiberna olivitas neceſſaria? qui ordo facile turbaretur, niſi maxima ratione conſiſte-

Digitized by Google

ſiſteret. Jam providentiæ quantæ! ne hiems ſola glacie ureret, aut ſola æſtas ardore torreret, autumni & veris inſerere medium temperamentum, ut per veſtigia ſua anni revertentis occulti & innoxii tranſitus laberentur. Mari intende: lege litoris ſtringitur. Quidquid arborum eſt, vide, quam e terræ viſceribus animatur! Aſpice Oceanum: refluit reciprocis æſtibus. Vide fontes: manant venis perennibus. Fluvios intuere: eunt ſemper exercitis lapſibus. Quid loquar apte diſpoſita recta montium, collium flexa, porrecta camporum? quidue animantium loquar adverſus ſeſe tutelam multiformem? alias armatas cornibus, alias dentibus ſeptas, & fundatas ungulis, & ſpicatas aculeis: aut pedum celeritate liberas, aut elatione pinnarum? Ipſa præcipue formæ noſtræ pulchritudo Deum fatetur artificem: ſtatus rigidus, vultus erectus, oculi in ſummo, velut in ſpecula, conſtituti, & omnes ceteri ſenſus, velut in arce, compoſiti.

18 Longum eſt ire per ſingula: nihil in homine membrorum eſt, quod non & neceſſitatis cauſſa ſit, & decoris: & quod magis mirum eſt, eadem figura omnibus, ſed quædam unicuique lineamenta deflexa. Sic & ſimiles univerſi videmur, & inter ſe ſinguli diſſimiles invenimur. Quid naſcendi ratio? quid cupido generandi, nonne a Deo data eſt? & ut ubera, partu matureſcente lacteſcant, & ut tener fœtus, ubertate lactei roris, adoleſcat? Nec univerſitati ſolummodo Deus, ſed & partibus conſulit. Britannia ſole deficitur, ſed circumfluentis maris tepore recreatur: Aegypti ſiccitatem temperat Nilus amnis: colit Euphrates Meſopotamiam. Indus flumen & ſerere Orientem dicitur, & rigare. Quod ſi ingreſſus aliquam domum, omnia exculta, diſpoſita, ornata vidiſſes; utique præeſſe ei crederes dominum, & illis bonis rebus multo eſſe meliorem: ita in hac mundi domo,

Digitized by Google

domo, quum cœlum terramque perſpicias, providentiam, ordinem, legem; crede eſſe univerſitatis dominum parentemque, ipſis ſideribus & totius mundi partibus pulchriorem. Ni forte, quoniam de providentia nulla dubitatio eſt, inquirendum putas, utrum unius imperio, an arbitrio plurimorum, cœleſte regnum, gubernetur: quod ipſum non eſt multi laboris aperire cogitanti imperia terrena, quibus exempla utique de cœlo. Quando unquam regni ſocietas aut cum fide cœpit, aut ſine cruore deſiit? Omitto Perſas, de equorum hinnitu augurantes principatum; & Thebanorum par, mortuam fabulam, tranſeo: ob paſtorum & caſæ regnum de geminis memoria notiſſima eſt: generi & ſoceri bella toto orbe diffuſa ſunt: & tam magni imperii duos fortuna non cepit. Vide cetera: rex unus apibus, dux unus in gregibus, in armentis rector unus. Tu in cœlo ſummam poteſtatem dividi credas, & ſcindi veri illius ac divini imperii totam poteſtatem? quum palam ſit, parentem omnium Deum nec principium habere, nec terminum: qui nativitatem omnibus præſtet, ſibi perpetuitatem: qui ante mundum fuerit ſibi ipſe pro mundo: qui univerſa, quæcunque ſunt, verbo jubet, ratione diſpenſat, virtute conſummat. Hic nec videri poteſt; viſu clarior eſt: nec comprehendi poteſt; tactu purior eſt: nec æſtimari; ſenſibus major eſt, infinitus, immenſus, & ſoli ſibi, tantus quantus eſt, notus: nobis vero ad intellectum pectus anguſtum eſt; & ideo ſic eum digne æſtimamus, dum inæſtimabilem dicimus. Eloquar, quemadmodum ſentio, magnitudinem Dei, qui ſe putat noſſe, minuit: qui non vult minuere, non novit. Nec nomen Deo quæras: Deus nomen eſt. Illic vocabulis opus eſt, quum per ſingulos, propriis appellationum inſignibus, multitudo dirimenda eſt. Deo, qui ſolus eſt, DEI vocabulum totum eſt. Quem ſi patrem dixero,

terre-

Digitized by Google

terrenum opineris: ſi regem, carnalem ſuſpiceris: ſi dominum, intelliges utique mortalem. Aufer additamenta nominum, & perſpicies ejus claritatem. Quid? quod omnium de iſto habeo conſenſum. Audio vulgus, quum ad cœlum manus tendunt, nihil aliud quam DEUM dicunt: &, DEUS MAGNUS EST: &, DEUS VERUS EST: &, SI DEUS DEDERIT. Vulgi iſte naturalis ſermo eſt, an Chriſtiani confitentis oratio? & qui Jovem principem volunt, falluntur in nomine, ſed de una poteſtate conſentiunt.

19 Audio poetas quoque *unum patrem divum atque hominum* prædicantes, &: *talem eſſe mortalium mentem, qualem parens omnium diem duxerit.* Quid Mantuanus Maro? nonne apertius, proximius, verius? *Principio*, ait, *cœlum*, *& terras*, & cetera mundi membra *ſpiritus intus alit*, *& infuſa mens agitat. Inde hominum pecudumque genus*, & quidquid aliud animalium. Idem alio loco mentem iſtam, & ſpiritum Deum nominat. Hæc enim verba ſunt:

— Deum namque ire per omnes
Terraſque tractuſque maris, cœlumque profundum.
Unde homines, & pecudes, unde imber & ignes.

Quid aliud & a nobis Deus, quam mens, & ratio, & ſpiritus prædicatur? Recenſeamus, ſi placet, diſciplinas philoſophorum; deprehendes eos, etſi ſermonibus variis, ipſis tamen rebus in hanc unam coire & conſpirare ſententiam. Omitto illos rudes & veteres, qui de ſuis dictis Sapientes eſſe meruerunt. Sit Thales Mileſius omnium primus, qui primus omnium de cœleſtibus diſputavit. Is Mileſius Thales rerum initium aquam dixit; Deum autem eam mentem, quæ ex aqua cuncta formaverit. Et altior & ſublimior aquæ & ſpiritus ratio, quam ut ab homine potuerit inveniri, a Deo tradita. Vides philo-

philoſophi principalis nobiſcum penitus opinionem conſonare. Anaximenes deinceps, & poſt Apolloniates Diogenes, aera Deum ſtatuunt, infinitum & immenſum. Horum quoque ſimilis de divinitate conſenſio eſt. Anaxagoræ vero deſcriptio & motus infinitæ mentis Deus dicitur. Et Pythagoræ Deus eſt animus, per univerſam rerum naturam commeans & intentus, ex quo etiam animalium omnium vita capiatur. Xenophanem notum eſt, omne infinitum cum mente, Deum tradere: & Antiſthenem, populares deos multos, ſed naturalem unum præcipuum: Speuſippum, vim animalem, qua omnia regantur, Deum noſſe. Quid Democritus? quamvis atomorum primus inventor, nonne plerumque naturam, quæ imagines fundat, & intelligentiam, Deum loquitur? Straton quoque & ipſe naturam: etiam Epicurus ille, qui deos aut otioſos fingit, aut nullos, naturam tamen ſuperponit. Ariſtoteles variat, & adſignat tamen unam poteſtatem. Nam interim mentem, mundum interim Deum dicit, interim mundo Deum præficit. Heraclides Ponticus quoque Deo divinam mentem, quamvis varie, adſcribit. Theophraſtus, & Zenon, & Chryſippus, & Cleanthes ſunt & ipſi multiformes; ſed ad unitatem providentiæ omnes revolvuntur. Cleanthes enim mentem, modo animum, modo æthera, plerumque rationem Deum diſſeruit. Zenon, ejusdem magiſter, naturalem legem atque divinam, & æthera interim, interdumque rationem, vult omnium eſſe principium. Idem interpretando Junonem aera, Jovem cœlum, Neptunum mare, ignem eſſe Vulcanum, & ceteros ſimiliter vulgi deos elementa eſſe monſtrando, publicum arguit graviter & revincit errorem. Eadem fere Chryſippus, vim divinam, rationalem naturam, & mundum interim, & fatalem neceſſitatem Deum credit, Zenonemque interpretatione phyſiologiæ in Heſio-

Digitized by Google

Heſiodi, Homeri Orpheique carminibus imitatur. Babylonio etiam Diogeni diſciplina eſt exponendi & diſſerendi, Jovis partum & ortum Minervæ & hoc genus cetera, rerum vocabula eſſe, non deorum. Nam Socraticus Xenophon formam Dei veri negat videri poſſe, & ideo quæri non oportere. Ariſto Chius, comprehendi omnino non poſſe. Uterque majeſtatem Dei, intelligendi deſperatione, ſenſerunt. Platoni apertior de Deo, & rebus ipſis & nominibus, oratio eſt: & quæ tota eſſet cœleſtis, niſi perſuaſionis civilis nonnunquam admixtione ſordeſceret. Platoni itaque in Timæo Deus eſt ipſo ſuo nomine mundi parens, artifex animæ, cœleſtium terrenorumque fabricator: quem & invenire difficile, præ nimia & incredibili poteſtate, &, quum inveneris, in publicum dicere impoſſibile præfatur. Eadem fere & iſta, quæ noſtra ſunt; nam & Deum novimus, & parentem omnium dicimus, & numquam publice, niſi interrogati, prædicamus.

20 Expoſui opiniones omnium ferme philoſophorum, quibus illuſtrior gloria eſt, Deum unum multis licet deſignaſſe nominibus: vt quivis arbitretur, aut nunc Chriſtianos philoſophos eſſe, aut philoſophos fuiſſe jam tunc Chriſtianos. Quodſi providentia mundus regitur, & unius Dei nutu gubernatur, non nos debet antiquitas imperitorum, fabellis ſuis delectata vel capta, ad errorem mutui rapere conſenſus: quum philoſophorum ſuorum ſententiis refellatur, quibus & rationis & vetuſtatis adſiſtit auctoritas. Majoribus enim noſtris tam facilis in mendaciis fides fuit, ut temere crediderint etiam alia monſtruoſa mira miracula: Scyllam multiplicem, chimæram multiformem, & hydram felicibus vulneribus renaſcentem, & Centauros, equos ſuis hominibus implexos: & quidquid famæ licet fingere, illis erat libenter audire. Quid? illas aniles fabulas, de hominibus aves & feras, &

Digitized by Google

de hominibus arbores atque flores; quæ ſi eſſent facta, fierent; quia fieri non poſſunt, ideo nec facta ſunt. Similiter vero, ac erga deos quoque, majores noſtri improvidi, creduli, rudi ſimplicitate crediderunt: dum reges ſuos colunt religioſe, dum defunctos eos deſiderant in imaginibus videre, dum geſtiunt eorum memorias in ſtatuis detinere; ſacra facta ſunt, quæ fuerant adſumpta ſolatia. Denique & antequam commerciis orbis pateret, & antequam gentes ritus ſuos moresque miſcerent, unaquæque natio conditorem ſuum, aut ducem inclutum, aut reginam pudicam ſexu ſuo fortiorem, aut alicujus muneris vel artis repertorem venerabatur, ut civem bonæ memoriæ: ſic & defunctis præmium, & futuris dabatur exemplum.

21 Lege hiſtoricorum ſcripta vel ſcripta ſapientium, eadem mecum recognoſces. Ob merita virtutis aut muneris deos habitos, Euhemerus exſequitur; & eorum natales, patrias, ſepulcra dinumerat & per provincias monſtrat: Dictæi Jovis, & Apollinis Delphici, & Phariæ Iſidis, & Cereris Eleuſinæ. Prodicus adſumtos in deos loquitur, qui errando, inventis novis, (frugibus) utilitati hominum profuere. In eandem ſententiam & Perſæus philoſophatur, & adnectit inventas fruges & frugum ipſarum repertores iisdem nominibus, ut Comicus ſermo eſt: *Venerem ſine Libero & Cerere frigere.* Alexander ille magnus Macedo inſigni volumine ad matrem ſuam ſcripſit, metu ſuæ poteſtatis, proditum ſibi de diis hominibus a ſacerdote ſecretum: illic Vulcanum facit omnium principem, & poſtea Jovis gentem. Diſpice Iſidis ad hirundinem ſiſtrum, & diſperſis membris inanem tui Serapidis ſive Oſiridis tumulum. Conſidera denique ſacra ipſa myſteria: invenies exitus triſtes, fata, & funera, & luctus atque planctus miſerorum deorum. Iſis perditum filium cum Cynocephalo ſuo & calvis ſacerdotibus luget, plangit, in-

quirit:

quirit: & Iſiaci miſeri cædunt pectora, & dolorem infeliciſſimæ matris imitantur: mox, invento parvulo, gaudet Iſis, exſultant ſacerdotes, Cynocephalus inventor gloriatur: nec deſinunt annis omnibus, vel perdere quod invenient, vel invenire quod perdunt. Nonne ridiculum eſt, vel lugere quod colas, vel colere quod lugeas? hæc tamen Aegyptia quondam, nunc & ſacra Romana ſunt. Ceres facibus accenſis, & ſerpente circumlata, errore ſubreptam & corruptam Liberam, anxia & ſollicita veſtigat. Hæc ſunt Eleuſinia. Et quæ Jovis ſacra ſunt? nutrix capella eſt, & avido patri ſubtrahitur infans, ne voretur: & Corybantum cymbalis, ne pater audiat vagitus, tinnitus eliditur. Cybele Dyndimena (pudet dicere!) adulterum ſuum infeliciter placitum, quoniam & ipſa deformis, & vetula, ut multorum deorum mater, ad ſtuprum inlicere non poterat, exſecuit, ut deum ſcilicet faceret eunuchum. Propter hanc fabulam Galli eam & ſemiviri ſui corporis ſupplicio colunt. Hæc jam non ſunt ſacra; tormenta ſunt. Quid formæ ipſæ, & habitus? nonne arguunt ludibria & dedecora deorum veſtrorum? Vulcanus claudus deus & debilis: Apollo tot ætatibus levis: Aeſculapius bene barbatus, etſi ſemper adoleſcentis Apollinis filius: Neptunus glaucis oculis, Minerva cæſiis, bubulis Juno, pedibus Mercurius alatis, Pan ungulatis, Saturnus compeditis: Janus vero frontes duas geſtat, quaſi ut averſus incedat. Diana interim eſt alte ſuccincta venatrix: & Epheſia mammis multis & uberibus exſtructa: & Trivia trinis capitibus, & multis manibus horrifica. Quid? ipſe Juppiter veſter modo imberbis ſtatuitur, modo barbatus locatur: & quum Hammon dicitur, habet cornua: & quum Capitolinus, tunc gerit fulmina: & quum Latiaris, cruore perfunditur: & quum Feretrius, non aditur. Et ne longius multos Joves obeam, tot ſunt

Digitized by Google

Jovis monſtra, quot nomina. Erigone ſuſpenſa de laqueo eſt, ut Virgo, inter aſtra, ignita ſit. Caſtores alternis moriuntur, ut vivant: Aeſculapius, ut in deum ſurgat, fulminatur: Hercules, ut hominem exuat, Oetæis ignibus concrematur.

22 Has fabulas & errores & ab imperitis parentibus diſcimus, &, quod eſt gravius, ipſis ſtudiis & diſciplinis elaboramus, carminibus præcipue poetarum, qui plurimum quantum veritati ipſa ſua auctoritate nocuere. Et Plato ideo præclare Homerum illum inclutum, laudatum & coronatum, de civitate, quam in ſermone inſtituebat, ejecit. Hic enim præcipuus, bello Troico, deos veſtros, etſi ludos facit, tamen in hominum rebus & actibus miſcuit: hic eorum paria compoſuit, ſauciavit Venerem, Martem vinxit, vulneravit, fugavit. Jovem narrat a Briareo liberatum, ne a diis ceteris ligaretur: & Sarpedonem filium, quoniam morti non poterat eripere, cruentis imbribus fleviſſe: & loro Veneris illectum, flagrantius, quam in adulteras ſoleat, cum Junone uxore concumbere. Alibi Hercules ſtercora egerit, & Apollo Admeto pecus paſcit; Laomedonti vero muros Neptunus inſtituit, nec mercedem operis infelix ſtructor accepit: illic Jovis fulmen cum Aeneæ armis in incude fabricatur: quum cœlum & fulmina & fulgura longe ante fuerint, quam Juppiter in Creta naſceretur: & flammas veri fulminis nec Cyclops potuerit imitari, nec ipſe Juppiter non vereri. Quid loquar Martis & Veneris adulterium deprehenſum? & in Ganymedem Jovis ſtuprum cœlo conſecratum? quæ omnia in hoc prodita, ut vitiis hominum quædam auctoritas pararetur. His atque hujusmodi figmentis & mendaciis dulcioribus corrumpuntur ingenia puerorum: &, iisdem fabulis inhærentibus, ad usque ſummæ ætatis robur adoleſcunt: & in iisdem opinionibus miſeri conſeneſcunt: quum ſit veritas obvia,

Digitized by Google

via, ſed requirentibus. Saturnum enim principem hujus generis & examinis omnes ſcriptores vetuſtatis, Græci Romanique, hominem prodiderunt. Scit hoc Nepos, & Caſſius in hiſtoria, & Thallus ac Diodorus hoc loquuntur. Is itaque Saturnus Creta profugus, Italiam, metu filii ſævientis, acceſſit &, Jani ſuſceptus hoſpitio, rudes illos homines & agreſtes multa docuit, ut Græculus & politus, litteras imprimere, nummos ſignare, inſtrumenta conficere. Itaque latebram ſuam, quod tuto latuiſſet, vocari maluit Latium; & urbem Saturniam dedit de ſuo nomine, & Janiculum Janus; ad memoriam uterque poſteritatis reliquerunt. Homo igitur utique qui fugit; homo utique qui latuit; & pater hominis, & natus ex homine. Terræ enim & cœli filius, quod apud Italos eſſet ignotis parentibus, proditus: ut in hodiernum inopinato viſos, cœlo miſſos; ignobiles & ignotos, terræ filios nominamus. Ejus filius Juppiter Cretæ, excluſo parente, regnavit, illic obiit, illic filios habuit; adhuc antrum Jovis viſitur, & ſepulcrum ejus oſtenditur, & ipſis ſacris ſuis humanitatis arguitur.

23 Otioſum eſt ire per ſingulos, & totam ſeriem generis iſtius explicare, quum in primis parentibus probata mortalitas, in ceteros, ipſo ordine ſucceſſionis, influxerit. Niſi forte poſt mortem deos fingitis, &, pejerante Proculo, deus Romulus; & Juba, Mauris volentibus, deus eſt, & divi ceteri reges, qui conſecrantur, non ad fidem numinis, ſed ad honorem emeritæ poteſtatis. Invitis his denique hoc nomen adſcribitur: optant in homine perſeverare: fieri ſe deos metuunt, etſi jam ſenes, nolunt. Ergo nec de mortuis dii, quoniam Deus mori non poſſit: nec de natis, quoniam moritur omne, quod naſcitur: divinum autem id eſt, quod nec ortum habet, nec occaſum. Cur enim, ſi nati ſunt, non ho-

Digitized by Google

dieque naſcuntur? niſi forte jam Juppiter ſenuit, & partus in Junone defecit: & Minerva canuit, antequam peperit. An ideo ceſſavit iſta generatio, quoniam nulla hujusmodi fabulis præbetur adſenſio? Ceterum ſi dii creare poſſent, interire non poſſent; plures totis hominibus deos haberemus, ut jam eos nec cœlum contineret, nec aer caperet, nec terra geſtaret. Unde manifeſtum eſt, homines illos fuiſſe, quos & natos legimus, & mortuos ſcimus. Quis ergo dubitat horum imagines conſecratas vulgus orare, & publice colere? dum opinio & mens imperitorum, artis concinnitate, decipitur, auri fulgore præſtringitur, argenti nitore & candore eboris hebetatur? Quod ſi in animum quis inducat, tormentis quibus, & quibus machinis ſimulacrum omne formetur, erubeſcet timere ſe materiem ab artifice, ut deum faceret, illuſam. Deus enim ligneus, rogi fortaſſe vel infelicis ſtipitis portio, ſuſpenditur, cæditur, dolatur, runcinatur: & deus aureus vel argenteus, de immundo vaſculo ſæpius, ut factum Aegyptio regi, conflatur, tunditur malleis, & incudibus figuratur: & lapideus, cæditur, ſcalpitur, & ab impurato homine lævigatur; nec ſentit ſuæ nativitatis injuriam, ita ut nec poſtea de veſtra veneratione culturam: Niſi forte nondum deus ſaxum eſt, vel lignum, vel argentum. Quando igitur hic naſcitur? ecce funditur, fabricatur, ſcalpitur; nondum deus eſt: ecce plumbatur, conſtruitur, erigitur; nec adhuc deus eſt: ecce ornatur, conſecratur, oratur; tunc poſtremo deus eſt, quum homo illum voluit, & dedicavit.

24 Quando verius de diis veſtris animalia muta naturaliter judicant, mures, hirundines, milui? non ſentire eos ſciunt; rodunt, inculcant, inſident; ac, niſi abigatis, in ipſo dei veſtri ore nidificant. Araneæ vero faciem ejus intexunt, & de ipſo capite ſua fila

ſuſpen-

Digitized by Google

ſuſpendunt: vos tergitis, mundatis, eraditis: & illos, quos facitis, protegitis & timetis: dum unusquisque veſtrum non cogitat, prius ſe debere Deum noſſe, quam colere: dum inconſulte geſtiunt parentibus obedire: dum fieri malunt alieni erroris acceſſio, quam ſibi credere; dum nihil ex his, quæ timent, norunt: ſic in auro & argento avaritia conſecrata eſt: ſic ſtatuarum inanium conſignata forma: ſic nata Romana ſuperſtitio. Quorum ritus ſi percenſeas, ridenda quam multa, multa etiam miſeranda ſunt. Nudi cruda hieme diſcurrunt; alii incedunt pileati, ſcuta vetera circumferunt, pelles cædunt, mendicantes vicatim deos ducunt. Quædam fana ſemel anno adire permittunt, quædam in totum nefas viſere eſt, quædam viro non licet, & nonnulla abſque feminis ſacra ſunt; etiam ſervo quibusdam cærimoniis intereſſe piaculare flagitium eſt. Alia ſacra coronat univira, alia multivira, et magna religione conquiritur, quæ plura poſſit adulteria numerare. Quid? qui ſanguine ſuo libat & vulneribus ſuis ſupplicat, non profanus melius eſſet, quam ſic religioſus? aut cui exta ſunt obſcena demeſſa, quomodo deum violat, qui hoc modo placat; quum, ſi eunuchos Deus vellet, poſſet procreare, non facere. Quis non intelligat male ſanos, & vanæ & perditæ mentis in iſta deſipere, & ipſam errantium turbam mutua ſibi patrocinia præſtare? hic defenſio communis furoris eſt furentium multitudo.

25 At tamen iſta ipſa ſuperſtitio Romanis dedit, auxit, fundavit imperium, quum non tam virtute, quam religione & pietate pollerent. Nimirum inſignis & nobilis juſtitia Romana ab ipſis imperii naſcentis incunabulis auſpicata eſt. Nonne in ortu ſuo & ſcelere collecti, & muniti immanitatis ſuæ terrore creverunt? nam aſylo prima plebs congregata eſt: confluxerant perditi, facinoroſi, inceſti, ſicarii,

Digitized by Google

proditores: & ut ipſe Romulus, imperator & rector, populum ſuum facinore præcelleret, parricidium fecit. Hæc prima ſunt auſpicia religioſæ civitatis: mox alienas virgines jam deſponſatas, jam deſtinatas, & nonnullas de matrimonio mulierculas, ſine more, rapuit, violavit, illuſit, & cum earum parentibus, id eſt, cum ſoceris ſuis, bellum miſcuit, propinquum ſanguinem fudit. Quid irreligioſius, quid audacius, quid ipſa ſceleris confidentia tutius? Jam, finitimos agro pellere; civitates proximas evertere cum templis & altaribus; captos cogere; damnis alienis & ſuis ſceleribus adoleſcere, cum Romulo, regibus ceteris, & poſtremis ducibus diſciplina communis eſt. Ita quidquid Romani tenent, colunt, poſſident, audaciæ præda eſt. Templa omnia de manubiis, id eſt de ruinis urbium, de ſpoliis deorum de cædibus ſacerdotum. Hoc inſultare & illudere eſt, victis religionibus ſervire, captivas eas, poſt victorias, adorare. Nam adorare, quæ manu ceperis, ſacrilegium eſt conſecrare, non numina. Toties ergo Romanis impiatum eſt, quoties triumphatum: tot de diis ſpolia, quot de gentibus & tropæa. Igitur Romani non ideo tanti, quod religioſi; ſed quod impune ſacrilegi. Neque enim potuerunt in ipſis bellis deos adjutores habere, adverſus quos arma rapuerunt, & quod poſtulaverant, detriumphatos colere cœperunt. Quid autem iſti dii pro Romanis poſſunt, qui nihil, pro ſuis, adverſus eorum arma voluerunt? Romanorum enim vernaculos deos novimus: Romulus, Picus, Tiberinus, & Conſus & Pilumnus, ac Picumnus dii. Cloacinam Tatius & invenit & coluit: Pavorem Hoſtilius atque Pallorem: mox a neſcio quo Febris dedicata. Hæc alumna urbis iſtius ſuperſtitio, morbi & malæ valetudines. Sane & Acca Larentia & Flora, meretrices propudioſæ, inter morbos Romanorum & deos computandæ.

Digitized by Google

tandæ. Iſti ſcilicet adverſus ceteros, qui in gentibus colebantur, Romanorum imperium protulerunt. Neque enim eos adverſum ſuos homines vel Mars Thracius, vel Juppiter Creticus, vel Juno nunc Argiva, nunc Samia, nunc Pœna: vel Diana Taurica, vel mater Idæa, vel Aegyptia illa, non numina, ſed portenta, juverunt. Niſi forte apud iſtos major caſtitas virginum, aut religio ſanctior ſacerdotum: quum pæne in pluribus virginibus, ut quæ inconſultius ſe viris miscuiſſent, Veſta ſane neſciente, ſit inceſtum vindicatum: in reſiduis impunitatem fecerit non caſtitas tutior, ſed impudicitia felicior. Ubi autem magis a ſacerdotibus, quam inter aras & delubra, conducuntur ſtupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur? frequentius denique in ædituorum cellulis, quam in ipſis lupanaribus, flagrans libido defungitur. Et tamen ante eos, Deo diſpenſante, diu regna tenuerunt Aſſyrii, Medi, Perſæ, Græci etiam & Aegyptii, quum Pontifices, & Arvales, & Salios, & Veſtales, & Augures non haberent, nec pullos cavea recluſos, quorum cibo vel faſtidio res publica ſumma regeretur.

26 Jam enim venio ad illa auſpicia & auguria Romana, quæ, ſummo labore collecta, teſtatus es, & pœnitenter omiſſa, & obſervata feliciter. Clodius ſcilicet, & Flaminius, & Junius ideo exercitus perdiderunt, quod pullorum ſoliſtimum tripudium exſpectandum non putaverunt? Quid Regulus? nonne auguria ſervavit, & captus eſt? Mancinus religionem tenuit, & ſub jugum miſſus eſt, & deditus. Pullos edaces habuit & Paullus, apud Cannas tamen, cum majore Romani populi parte, proſtratus eſt. C. Cæſar, ne ante brumam in Africam navigia transmitteret auguriis & auſpiciis renitentibus, ſprevit: eo facilius & navigavit, & vicit. Quæ vero & quanta de oraculis proſequar? poſt mortem Amphiaraus

Digitized by Google

ventura reſpondit, qui, proditum iri ſe, ob monile, ab uxore, neſcivit. Tireſias cæcus, futura videbat, qui præſentia non videbat. De Pyrrho Ennius Apollinis Pythii reſponſa confinxit, quum jam Apollo verſus facere deſiſſet: cujus tunc cautum illud & ambiguum defecit oraculum, quum & politiores homines & minus creduli eſſe cœperunt: & Demoſthenes, quod ſciret reſponſa ſimulata, φιλιππίζειν Pythiam querebatur. At nonnunquam tamen veritatem vel auſpicia vel oracula tetigere. Quamquam inter multa mendacia videri poſſit induſtriam caſus imitatus; adgrediar tamen fontem ipſum erroris & pravitatis, unde omnis caligo iſta manavit; & altius eruere, & aperire manifeſtius. Spiritus ſunt inſinceri, vagi, a cœleſti vigore terrenis labibus & cupiditatibus degravati. Iſti igitur ſpiritus, poſteaquam ſimplicitatem ſubſtantiæ ſuæ, onuſti & immerſi vitiis, perdiderunt, ad ſolatium calamitatis ſuæ non deſinunt perditi jam perdere, & depravati errorem pravitatis infundere, & alienati a Deo, inductis pravis religionibus a Deo ſegregare. Eos ſpiritus dæmonas eſſe poetæ ſciunt, philoſophi diſſerunt, Socrates novit, qui ad nutum & arbitrium adſidentis ſibi dæmonis vel declinabat negotia, vel petebat. Magi quoque non tantum ſciunt dæmonas, ſed etiam, quidquid miraculi ludunt, per dæmonas faciunt: illis adſpirantibus & infundentibus, præſtigias edunt, vel, quæ non ſunt, videri; vel, quæ ſunt, non videri. Eorum majorum & eloquio & negotio primus Hoſtanes & verum Deum merita majeſtate proſequitur: & angelos, id eſt miniſtros & nuntios Dei, ſed veri; ejuſque venerationi novit adſiſtere, ut, & nutu ipſo & vultu domini, territi contremiſcant. Idem etiam dæmonas prodidit terrenos, vagos, humanitatis inimicos. Quid Plato? qui invenire Deum negotium credidit, nonne & angelos, ſine negotio, narrat & dæmonas?

Digitized by Google

monas? & in Sympoſio etiam ſuo naturam dæmonum exprimere connititur: vult enim eſſe ſubſtantiam, inter mortalem immortalemque, id eſt, inter corpus & ſpiritum, mediam, terreni ponderis & cœleſtis levitatis admixtione concretam, ex qua manare in nos procupidinem amoris: & dicit informari, & illabi pectoribus humanis, & ſenſum movere, & adfectus fingere, & ardorem cupiditatis infundere.

27 Iſti igitur impuri ſpiritus dæmones, ut oſtenſum a Magis, a philoſophis, & a Platone, ſub ſtatuis & imaginibus conſecrati deliteſcunt, & adflatu ſuo auctoritatem, quaſi præſentis numinis, conſequuntur, dum inſpirant interim vatibus, dum fanis immorantur, dum nonnumquam extorum fibras animant, avium volatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt falſis pluribus involuta. Nam & falluntur & fallunt, ut & neſcientes ſinceram veritatem, & quam ſciunt, in perditionem ſui, non confitentes. Sic a cœlo deorſum gravant, & a Deo vero ad materias avocant, vitam turbant, ſomnos inquietant, irrepentes etiam corporibus occulte, ut ſpiritus tenues, morbos fingunt, terrent mentes, membra diſtorquent, ut ad cultum ſui cogant: ut nidore altarium, vel hoſtiis pecudum ſaginati, remiſſis, quæ conſtrinxerant, curaſſe videantur. Hi ſunt furentes, quos in publicum videtis excurrere: vates & ipſi in templo ſic inſaniunt, ſic bacchantur, ſic rotantur: par & in illis inſtigatio dæmonis, ſed argumentum diſpar furoris. De ipſis etiam illa, quæ paullo ante tibi dicta ſunt, ut Juppiter ludos repeteret ex ſomnio, ut cum equis Caſtores viderentur, ut cingulum matronæ navicula ſequeretur. Hæc omnia ſciunt plerique veſtrum, ipſos dæmonas de ſemetipſis confiteri, quoties a nobis tormentis verborum & orationis incendiis de corporibus exiguntur. Ipſe Saturnus, & Serapis, & Juppiter, & quidquid dæmonum colitis,

victi

Digitized by Google

victi dolore, quod ſunt, eloquuntur: nec vtique in turpitudinem ſui, nonnullis præſertim veſtrum adſiſtentibus, mentiuntur. Ipſis teſtibus, eſſe eos dæmonas, de ſe verum confitentibus, credite: adjurati enim per Deum verum & ſolum, inviti, miſeri, corporibus inhorreſcunt, & vel exſiliunt ſtatim, vel evaneſcunt gradatim, prout fides patientis adjuvat; aut gratia curantis adſpirat. Sic Chriſtianos de proximo fugitant, quos longe in cœtibus per vos laceſſebant. Ideo inſerti mentibus imperitorum, odium noſtri ſerunt occulte per timorem: naturale eſt enim & odiſſe, quem timeas & quem metueris, infeſtare, ſi poſſis. Sic occupant animos & obſtruunt pectora, ut ante nos incipiant homines odiſſe, quam noſſe: ne cognitos aut imitari poſſint, aut damnare non poſſint.

28 Quam autem iniquum ſit, incognitis & inexploratis, judicare, quod facitis; nobis ipſis pœnitentibus credite: & nos enim idem fuimus, & eadem vobiſcum quondam adhuc cæci & hebetes ſentiebamus, quaſi Chriſtiani monſtra colerent, infantes vorarent, convivia inceſta miſcerent: nec intelligebamus ab his fabulas iſtas ſemper ventilari, & nunquam vel inveſtigari, vel probari; nec tanto tempore aliquem exiſtere, qui proderet, non tantum facti veniam, verum etiam indicii gratiam conſequuturum; malum autem adeo non eſſe, ut Chriſtianus reus nec erubeſceret nec timeret, & unum ſolummodo, quod non ante fuerit, pœniteret. Nos tamen quum ſacrilegos aliquos & inceſtos, parricidas etiam, defendendos & tuendos ſuſcipiebamus; hos nec audiendos in totum putabamus: nonnumquam etiam, miſerantes eorum, crudelius ſæviebamus, ut torqueremus confitentes ad negandum, videlicet ne perirent, exercentes in his perverſam quæſtionem, non quæ verum erueret, ſed quæ mendacium cogeret. Et ſi

quis

Digitized by Google

quis infirmior, malo preſſus & victus, Chriſtianum ſe negaſſet, favebamus ei, quaſi, ejerato nomine, jam omnia facta ſua, illa negatione, purgaret. Adgnoſcitisne eadem nos ſenſiſſe & egiſſe, quæ ſentitis & geritis? quum, ſi ratio, non inſtigatio dæmonis judicaret, urgendi magis, non ut diffiterentur ſe Chriſtianos, ſed ut de inceſtis, ſtupris, de impiatis ſacris, de infantibus immolatis faterentur. His enim & hujusmodi fabulis iidem dæmones, ad exſecrationis horrorem, imperitorum aures adverſus nos referſerunt. Nec tamen mirum, quum hominum fama, quæ ſemper inſparſis mendaciis alitur, oſtenſa veritate, conſumitur: Sic eſt negotium dæmonum: ab ipſis enim rumor falſus & ſeritur & fovetur. Inde eſt, quod audire te dicis, caput aſini rem nobis eſſe divinam. Quis tam ſtultus, ut hoc colat? quis ſtultior, ut hoc coli credat? niſi quod vos & totos aſinos in ſtabulis, cum veſtra vel Epona conſecratis; & eosdem aſinos cum Iſide religioſe devoratis: item boum capita, & capita vervecum & immolatis & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos, & leonum & canum vultus deos dedicatis. Nonne & Apim bovem cum Aegyptiis adoratis & paſcitis? nec eorum ſacra damnatis inſtituta ſerpentibus, crocodilis, belluis ceteris, & avibus, & piſcibus, quorum aliquem deum ſi quis occiderit, etiam capite punitur. Iidem Aegyptii (cum pleriſque) vobiscum non magis Iſidem, quam ceparum acrimonias metuunt: nec Serapidem magis, quam ſtrepitus per pudenda corporis expreſſos extremiſcunt. Etiam ille, qui de adoratis ſacerdotis virilibus adverſum nos fabulatur, tentat in nos conferre, quæ ſua ſunt. Iſta enim impudicitiæ eorum forſitan ſacra ſint, apud quos ſexus omnis membris omnibus proſtat: apud quos tota impudicitia vocatur urbanitas: qui ſcortorum licentiæ invident, qui medios viros lambunt, libidinoſo ore

ingui-

Digitized by Google

inguinibus inhæreſcunt: homines malæ linguæ, etiamſi tacerent; quos prius tædeſcit impudicitiæ ſuæ, quam pudeſcit. Proh nefas! id in ſe, peſſimi, facinoris admittunt, quod nec aetas poteſt pati mollior, nec cogi ſervitus durior.

29 Hæc & hujuſmodi propudia nobis non licet nec audire: etiam pluribus turpe defendere eſt. Ea enim de caſtis ſingitis & pudicis, quæ fieri non crederemus, niſi de vobis probaretis. Nam quod religioni noſtræ hominem noxium, & crucem ejus adſcribitis, longe de vicinia veritatis erratis, qui putatis Deum credi, aut meruiſſe noxium, aut potuiſſe terrenum. Næ ille miſerabilis, cujus in homine mortali ſpes omnis innititur: totum enim ejus auxilium, cum exſtincto homine, finitur. Aegyptii ſane hominem ſibi, quem colant, eligunt, illum unum propitiant, illum de omnibus conſulunt, illi victimas cædunt: & ille, qui ceteris deus, ſibi certe homo eſt, velit nolit: nec enim conſcientiam ſuam decipit, ſi fallit alienam. Etiam principibus & regibus, non, ut magnis & electis viris, (ſicut fas eſt,) ſed, ut deis, turpiter adulatio falſa blanditur; quum & præclaro viro honor verius, & optimo amor dulcius præbeatur. Sic eorum numen vocant, ad imagines ſupplicant, id eſt dæmonem ejus, implorant: & eſt eis tutius per Jovis genium pejerare, quam regis. Cruces etiam nec colimus, nec optamus. Vos plane, qui ligneos deos conſecratis, cruces ligneas, ut deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. Nam & ſigna ipſa, & cantabra, & vexilla caſtrorum, quid aliud quam inauratæ cruces ſunt, & ornatæ? tropæa veſtra victricia non tantum ſimplicis crucis faciem, verum & adfixi hominis imitantur. Signum ſane crucis naturaliter viſimus in navi, quum velis tumentibus vehitur, quum expanſis palmulis labitur: & quum erigitur jugum, crucis ſignum eſt: & quum homo,

Digitized by Google

homo, porrectis manibus, Deum, pura mente, veneratur. Ita ſigno crucis aut ratio naturalis innititur, aut veſtra religio formatur.

30 Illum jam velim convenire, qui initiari nos dicit aut credit de cæde infantis & ſanguine. Putas poſſe fieri, ut tam molle, tam paruulum corpus fata vulnerum capiat? ut quiſquam illum rudem ſanguinem novelli, & vix dum hominis cædat, fundat, exhauriat? nemo hoc poteſt credere, niſi qui poſſit audere. Vos enim video procreatos filios nunc feris & avibus exponere, nunc adſtrangulatos miſero mortis genere elidere. Sunt, quæ in ipſis viſceribus medicaminibus epotis, originem futuri hominis exſtinguant, & parricidium faciant ante, quam pariant. Et hæc utique de deorum veſtrorum diſciplina deſcendunt: nam Saturnus filios ſuos non expoſuit, ſed voravit. Merito ei in nonnullis Africæ partibus a parentibus infantes immolabantur, blanditiis & oſculo comprimente vagitum, ne flebilis hoſtia immoletur. Tauris etiam Ponticis & Aegyptio Buſiridi ritus fuit hoſpites immolare: & Mercurio Gallos humanas vel inhumanas victimas cædere. Romani Græcum & Græcam, Gallum & Gallam, ſacrificiis viventes obruere: hodieque ab ipſis Latiaris Juppiter homicidio colitur: &, quod Saturni filio dignum eſt, mali & noxii hominis ſanguine ſaginatur. Ipſum credo docuiſſe, ſanguinis fœdere, conjurare Catilinam: & Bellonam ſacrum ſuum hauſtu humani cruoris imbuere; & comitialem morbum hominis ſanguine, id eſt morbo graviore, ſanare. Non diſſimiles & qui de arena feras devorant illitas & infectas cruore, vel membris hominis & viſcere ſaginatas. Nobis homicidium nec videre fas, nec audire: tantumque ab humano ſanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis ſanguinem noverimus.

31 Et

Digitized by Google

31 Et de inceſto convivio fabulam grandem adverſum nos dæmonum coitio mentita eſt, ut gloriam pudicitiæ, deformis infamiæ adſperſione, macularet: ut ante exploratam veritatem homines a nobis, terrore infandæ opinionis, averteret. Sic de iſto & tuus Fronto, non, ut adfirmator, teſtimonium fecit, ſed convicium, ut orator, adſperſit. Hæc enim potius de veſtris gentibus nata ſunt. Jus eſt apud Perſas miſceri cum matribus: Aegyptiis, & Athenis, cum ſororibus legitima connubia: memoriæ & tragœdiæ veſtræ inceſtis gloriantur, quas vos libenter & legitis & auditis: ſic & deos colitis inceſtos, cum matre, cum filia, cum ſorore conjunctos. Merito igitur inceſtum penes vos ſæpe deprehenditur, ſemper admittitur: etiam neſcientes miſeri poteſtis in illicita proruere, dum Venerem promiſce ſpargitis, dum paſſim liberos ſeritis, dum etiam domi natos alienæ miſericordiæ frequenter exponitis; neceſſe eſt in veſtros recurrere, in filios inerrare. Sic inceſti fabulam nectitis, etiam cum conſcientiam non habetis. At nos pudorem non facie, ſed mente præſtamus: unius matrimonii vinculo libenter inhæremus: cupiditate procreandi aut unam ſcimus, aut nullam. Convivia non tantum pudica colimus, ſed & ſobria: nec enim indulgemus epulis, aut convivium mero ducimus; ſed gravitate hilaritatem temperamus: caſto ſermone, corpore caſtiore, plerique inviolati corporis virginitate perpetua fruuntur potius, quam gloriantur: tantum denique abeſt inceſti cupido, ut nonnullis rubori ſit etiam pudica conjunctio. Nec de ultima ſtatim plebe conſiſtimus, ſi honores veſtros & purpuras recuſamus: nec factioſi ſumus, ſi omnes unum (bonum) ſapimus, eadem congregati quiete, qua ſinguli: nec in angulis garruli, ſi audire nos publice aut erubeſcitis, aut timetis. Et quod in dies noſtri numerus augetur, non eſt crimen erro-

Digitized by Google

erroris, ſed teſtimonium laudis. Nam in pulchro genere vivendi & perſtat & perſeverat ſuus, & accreſcit alienus. Sic nos denique non notaculo corporis, ut putatis, ſed innocentiæ ac modeſtiæ ſigno facile dignoſcimus: ſic mutuo, quod doletis, amore diligimus, quoniam odiſſe non novimus: Sic nos, quod invidetis, FRATRES vocamus, ut unius Dei parentis homines, ut conſortes fidei, ut ſpei coheredes. Vos enim nec invicem adgnoſcitis, & in mutua odia ſævitis: nec fratres vos, niſi ſane ad parricidium recognoſcitis.

32 Putatis autem nos occultare quod colimus, ſi delubra & aras non habemus? quod enim ſimulacrum Deo fingam, quum, ſi recte exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum? templum quod ei exſtruam, quum totus hic mundus, ejus opere fabricatus, eum capere non poſſit? &, quum homo latius maneam, intra unam ædiculam vim tantæ majeſtatis includam? nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente? in noſtro imo conſecrandus eſt pectore? Hoſtias & victimas Domino offeram, quas in uſum mei protulit, ut rejiciam ei ſuum munus? ingratum eſt; quum ſit litabilis hoſtia bonus animus, & pura mens, & ſincera conſcientia. Igitur qui innocentiam colit, Domino ſupplicat: qui juſtitiam, Deo libat: qui fraudibus abſtinet, propitiat Deum: qui hominem periculo ſurripit, optimam victimam cædit. Hæc noſtra ſacrificia, hæc Dei ſacra ſunt: ſic apud nos religioſior eſt ille, qui juſtior. At enim, quem colimus Deum, nec oſtendimus, nec videmus. Imo ex hoc Deum credimus, quod eum ſentire poſſumus, videre non poſſumus. In operibus enim ejus & in mundi omnibus motibus virtutem ejus ſemper præſentem adſpicimus, quum tonat, fulgurat, fulminat, quum ſerenat. Nec mireris, ſi Deum non vides: vento & flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur, & ſub oculis ta-

men. non venit ventus & flatus. In ſole adeo, qui videndi omnibus cauſa eſt, videre non poſſumus: radiis acies ſubmovetur: obtutus intuentis hebetatur: Et, ſi diutius inſpicias, omnis viſus exſtinguitur. Quid? ipſum ſolis artificem, illum luminis fontem poſſis ſuſtinere, quum te ab ejus fulgoribus avertas, a fulminibus abſcondas? Deum oculis carnalibus vis videre, quum ipſam animam tuam, qua vivificaris, & loqueris, nec adſpicere poſſis, nec tenere. Sed enim Deus actum hominis ignorat, &, in cœlo conſtitutus, non poteſt, aut omnes obire, aut ſingulos noſſe. Erras, o homo, & falleris. Unde enim Deus longe eſt, quum omnia cœleſtia terrenaque, & quæ extra iſtam orbis provinciam ſunt, Deo cognita, plena ſint? ubique non tantum nobis proximus, ſed infuſus eſt. In ſolem adeo rurſus intende: cœlo adfixus, ſed terris omnibus ſparſus eſt: pariter præſens ubique intereſt & miſcetur omnibus: nuſquam enim claritudo violatur. Quanto magis Deus, auctor omnium ac ſpeculator omnium, a quo nullum poteſt eſſe ſecretum, tenebris intereſt, intereſt cogitationibus noſtris quaſi alteris tenebris? non tantum ſub illo agimus, ſed & cum illo, prope dixerim, vivimus.

33 Nec nobis de noſtra frequentia blandiamur: multi nobis videmur, ſed Deo admodum pauci ſumus. Nos gentes nationesque diſtinguimus: Deo una domus eſt mundus hic totus. Reges tantum regni ſui, per officia miniſtrorum, univerſa novere: Deo indiciis opus non eſt: non ſolum in oculis ejus, ſed & in ſinu vivimus. Sed Judæis nihil profuit, quod unum & ipſi Deum aris atque templis, maxima ſuperſtitione, coluerunt. Ignorantia laberis, ſi priorum aut oblitus, aut inſcius, poſteriorum recordaris: nam & ipſi Deum noſtrum, (idem enim omnium Deus eſt.) Quamdiu enim eum caſte, innoxie religioſeque coluerunt, quamdiu præceptis ſa-

lubri-

lubribus obtemperaverunt, de paucis innumeri facti, de egentibus divites, de ſervientibus reges: modici multos, inermi armatos, dum fugiunt, inſequentes, Dei juſſu & elementis adnitentibus, obruerunt. Scripta eorum relege, vel, ſi Romanis magis gaudes, ut tranſeamus veteres, Flavii Joſephi, vel Antonii Juliani, de Judæis, require; jam ſcies nequitia ſua hanc eos meruiſſe fortunam; nec quidquam accidiſſe, quod non ſit his, ſi in contumacia perſeverarent, ante prædictum. Ita prius eos deſeruiſſe comprehendes, quam eſſe deſertos: nec, ut impie loqueris, cum Deo ſuo eſſe captos, ſed a Deo, diſciplinæ transfugas, deditos.

34 Cæterum de incendio mundi, aut improviſum ignem cadere, difficile, aut non credere, vulgaris erroris eſt. Quis enim ſapientium dubitat, quis ignorat, omnia, quæ orta ſunt, occidere, quæ facta ſunt, interire? Cœlum quoque, cum omnibus, quæ cælo continentur ita, ut cœpiſſe, deſinere. Fontium, dulci aqua mariſve nutriri, in vim ignis abiturum, Stoicis conſtans opinio eſt, quod conſumpto humore, mundus hic omnis igneſcat: & Epicureis, de elementorum conflagratione & mundi ruina, eadem ipſa ſententia eſt. Loquitur Plato, partes orbis nunc inundare, nunc, alternis vicibus, ardeſcere, &, quum ipſum mundum perpetuum & inſolubilem diceret eſſe fabricatum; addit tamen, ipſi artifici, Deo ſoli, & ſolubilem, & eſſe mortalem. Ita nihil mirum eſt, ſi iſta moles ab eo, quo exſtructa eſt, deſtruatur. Animadvertis philoſophos eadem diſputare, quæ dicimus, non, quod nos ſimus eorum veſtigia ſubſequuti, ſed quod illi, de divinis prædictionibus prophetarum, umbram interpolatæ veritatis, imitati ſint. Sic etiam conditionem renaſcendi, ſapientium clariores, Pythagoras primus, & præcipuus Plato, corrupta & dimidiata fide, tra-

Digitized by Google

diderunt. Nam, corporibus diſſolutis, ſolas animas volunt & perpetuo manere, & in alia nova corpora ſæpius commeare. Addunt iſtis & illa ad retorquendam veritatem, in pecudes, aves, belluas, hominum animas redire: non philoſophi ſane ſtudio, ſed mimi convicio digna iſta ſententia eſt. Sed ad propoſitum ſatis eſt, etiam in hoc ſapientes veſtros, in aliquem modum, nobiſcum conſonare. Ceterum quis tam ſtultus aut brutus eſt, ut audeat repugnare, hominem a Deo ut primum potuiſſe fingi, ita poſſe denuo reformari? nihil eſſe poſt obitum, & ante ortum nihil fuiſſe: ſicut de nihilo naſci licuit, ita de nihilo licere reparari? Porro difficilius eſt id, quod non ſit, incipere, quam, id quod fuerit, iterare. Tu perire & Deo credis, ſi quid oculis noſtris hebetibus ſubtrahitur? Corpus omne, ſive areſcit in pulverem, ſive in humorem ſolvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, ſubducitur nobis; ſed Deo elementorum cuſtodia reſervatur. Nec, ut creditis, ullum damnum ſepulturæ timemus, ſed veterem & meliorem conſuetudinem humandi frequentamus. Vide adeo, quam in ſolatium noſtri reſurrectionem futuram omnis natura meditetur? Sol demergit & naſcitur; aſtra labuntur & redeunt: flores occidunt & reviviſcunt: poſt ſenium arbuſta frondeſcunt, ſemina non niſi corrupta revireſcunt: ita corpus in ſæculo, ut arbores in hiberno, occultant virorem ariditate mentita. Quid feſtinas, ut cruda adhuc hieme reviviſcat & redeat? exſpectandum nobis etiam corporis ver eſt. Nec ignoro, pleroſque, conſcientia meritorum, nihil ſe eſſe poſt mortem, magis optare, quam credere: malunt enim exſtingui penitus, quam ad ſupplicia reparari. Quorum error augetur, & in ſæculo libertate remiſſa, & Dei patientia maxima; cujus quanto judicium tardum, tanto magis juſtum eſt.

35 Et

Digitized by Google

35 Et tamen admonentur hominum doctiſſimorum libris, & carminibus poetarum, illius ignei fluminis, & de Stygia palude ſæpius ambientis ardoris, quæ, cruciatibus æternis præparata, & dæmonum indiciis & de oraculis prophetarum cognita, tradiderunt. Et ideo apud eos etiam ipſe rex Juppiter per torrentes ripas, & atram voraginem jurat religioſe: deſtinatam enim ſibi cum ſuis cultoribus pœnam, præſcius, perhorreſcit. Nec tormentis aut modus ullus, aut terminus; illic ſapiens ignis membra urit & reficit; carpit & nutrit, ſicut ignes fulminum corpora tangunt, nec abſumunt: ſicut ignes Aetnæ, & Veſuvii montis, & ardentium ubique terrarum flagrant, nec erogantur: ita pœnale illud incendium non damnis ardentium paſcitur, ſed, inexeſa corporum laceratione, nutritur. Eos autem merito torqueri, qui Deum neſciunt, ut impios, ut injuſtos, niſi profanus, nemo deliberat: quum parentem omnium, & omnium dominum non minoris ſceleris ſit ignorare, quam lædere. Et quamquam imperitia Dei ſufficiat ad pœnam ita ut notitia, proſit ad veniam; tamen ſi vobiſcum Chriſtiani comparemur, quamvis in nonnullis diſciplina noſtra minor eſt, multo tamen vobis meliores deprehendemur. Vos enim adulteria prohibetis, & facitis; nos uxoribus noſtris ſolummodo viri naſcimur: vos ſcelera admiſſa punitis; apud nos & cogitare, peccare eſt: vos conſcios timetis; nos etiam conſcientiam ſolam, ſine qua eſſe non poſſumus. Denique de veſtro numero carcer exæſtuat: Chriſtianus ibi nullus, niſi aut reus ſuæ religionis, aut profugus.

36 Nec de fato quiſquam aut ſolatium captet, aut excuſet eventum. Sit ſortis fortunæ, mens tamen libera eſt: & ideo actus hominis, non dignitas judicatur. Quid enim aliud eſt fatum, quam quod de unoquoque noſtrum Deus fatus eſt? qui quum

Digitized by Google

poſſit præſcire materiam; pro meritis & qualitatibus ſingulorum etiam fata determinat. Ita in nobis non genitura plectitur, ſed ingenii natura punitur. Ac de fato ſatis, vel, ſi pauca pro tempore, diſputaturi alias & uberius & plenius. Ceterum, quod plerique pauperes dicimur, non eſt infamia noſtra, ſed gloria: animus enim, ut luxu ſoluitur, ita frugalitate firmatur. Et tamen, qui poteſt pauper eſſe, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives eſt? magis pauper ille eſt, qui, quum multa habeat, plura deſiderat. Dicam tandem, quemadmodum ſentio: nemo tam pauper poteſt eſſe, quam natus eſt. Aves ſine patrimonio vivunt, & in diem pecua paſcuntur, & hæc nobis tamen nata ſunt: quæ omnia, ſi non concupiſcimus, poſſidemus. Igitur ut qui viam terit, eo felicior, quo levior, incedit: ita beatior in hoc itinere vivendi, qui paupertate ſe ſublevat, non, ſub divitiarum onere, ſuſpirat. Et tamen facultates, ſi utiles putaremus, a Deo poſceremus. Utique indulgere poſſet aliquantum, cujus eſt totum; ſed nos contemnere malumus opes, quam continere: innocentiam magis cupimus, magis patientiam flagitamus: malumus nos bonos eſſe, quam prodigos. Et, quod corporis humana vitia ſentimus & patimur, non eſt pœna; militia eſt. Fortitudo enim infirmitatibus roboratur, & calamitas ſæpius diſciplina virtutis eſt. Vires denique & mentis & corporis ſine laboris exercitatione torpeſcunt: omnes adeo veſtri viri fortes, quos in exemplum prædicatis, ærumnis ſuis incluti floruerunt. Itaque & nobis Deus nec non poteſt ſubvenire, nec deſpicit: quum ſit & omnium rector & amator ſuorum; ſed in adverſis unumquemque explorat & examinat: ingenium ſingulorum periculis penſitat: usque ad extremam mortem voluntatem hominis ſciſcitatur, nihil ſibi poſſe perire ſecurus.

Itaque

Digitized by Google

Itaque ut aurum ignibus, ſic nos diſcriminibus arguimur.

37 Quam pulchrum ſpectaculum Deo, quum Chriſtianus, cum dolore, congreditur, quum, adverſum minas & ſupplicia & tormenta, componitur? quum, ſtrepitum mortis & horrorem carnificis, irridens inſultat? quum libertatem ſuam, adverſus reges & principes, erigit? ſoli Deo, cujus eſt, cedit? quum, triumphator & victor, ipſi, qui adverſum ſe ſententiam dixit, inſultat? vicit enim, qui, quod contendit, obtinuit. Quis non miles, ſub oculis imperatoris, audacius periculum provocet? nemo enim præmium percipit ante experimentum: & imperator tamen, quod non habet, non dat: non poteſt propagare vitam; poteſt honeſtare militiam. At enim Dei miles nec in dolore deſeritur, nec morte finitur. Sic Chriſtianus miſer videri poteſt; non poteſt inveniri. Vos ipſi calamitoſos viros fertis ad cœlum, Mucium Scævolam, qui, quum erraſſet in regem, periiſſet in hoſtibus, niſi dexteram perdidiſſet. Et quot ex noſtris non dexteram ſolum, ſed totum corpus uri, cremari, ſine ullis ejulatibus, pertulerunt, quum dimitti præſertim haberent in ſua poteſtate? Viros cum Mucio, vel cum Aquilio, aut Regulo comparo: Pueri & mulierculæ noſtræ cruces & tormenta, feras & omnes ſuppliciorum terriculas, inſpirata patientia doloris, illudunt. Nec intelligitis, o miſeri, neminem eſſe, qui aut, ſine ratione, velit pœnam ſubire, aut tormenta, ſine Deo, poſſit ſuſtinere. Niſi forte vos decipit, quod, Deum neſcientes, divitiis adfluant, honoribus floreant, polleant poteſtatibus, Miſeri! in hoc altius tolluntur, ut decidant altius. Hi enim, ut victimæ, ad ſupplicium ſaginantur; ut hoſtiæ, ad pœnam, coronantur. In hoc adeo quidam imperiis ac dominationibus eriguntur, ut ingenium eorum perditæ mentes licentiæ, (poteſtatis) libere

Digitized by Google

libere nundinentur. Abſque enim notitia Dei, quæ poteſt eſſe ſolida felicitas quum mors ſit? ſomnio ſimilis; antequam tenetur, elabitur. Rex es? tam times, quam timeris: & quamlibet ſis multo comitatu ſtipatus; ad periculum tamen ſolus es. Dives es? ſed fortunæ male creditur, & magno viatico breve vitæ iter non inſtruitur, ſed oneratur. Faſcibus & purpuris gloriaris? vanus error hominis, & inanis cultus dignitatis, fulgere purpura, mente ſordeſcere. Nobilitate generoſus es? parentes tuos laudas? omnes tamen pari ſorte naſcimur; ſola virtute diſtinguimur. Nos igitur, qui, moribus & pudore, cenſemur, merito malis voluptatibus & pompis veſtris & ſpectaculis abſtinemus: quorum & de ſacris originem novimus, & noxia blandimenta damnamus. Nam in ludis curulibus, quis non horreat populi in ſe rixantis inſaniam? in gladiatoriis, homicidii diſciplinam? in ſcenicis etiam non minor furor; & turpitudo prolixior. Nunc enim mimus vel exponit adulteria, vel monſtrat: nunc eneruis hiſtrio amorem dum fingit, infligit. Idem deos veſtros, induendo ſtupra, ſuſpiria, odia, dedecorat: idem, ſimulatis doloribus, lacrymas veſtras, vanis geſtibus & nutibus, provocat. Sic homicidium in vero flagitatis, in mendacio fletis.

38 Quod vero ſacrificiorum reliquias & pocula delibata contemnimus, non confeſſio timoris eſt; ſed veræ libertatis adſertio. Nam etſi omne quod naſcitur, ut inviolabile Dei munus, nullo opere corrumpitur; abſtinemus tamen, ne quis exiſtimet aut dæmoniis, quibus libatum eſt, cedere, aut noſtræ religionis pudere. Quis autem ille, qui dubitat vernis indulgere nos floribus, quum capiamus & roſam veris & lilium, & quidquid aliud in floribus blandi coloris & odoris eſt? his enim & ſparſis utimur mollibus ac ſolutis, & ſertis colla complectimur. Sane, quod

Digitized by Google

quod caput non coronamus, ignoſcite: auram boni floris naribus ducere, non occipitio capillisve ſolemus haurire. Nec mortuos coronamus: ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi, aut, ſentienti, facem, aut, non ſentienti, coronam; quum & beatus non egeat, & miſer non gaudeat floribus. At enim nos exſequias adornamus eadem tranquillitate, qua vivimus: nec adnectimus areſcentem coronam, ſed a Deo æternis floribus vividam ſuſtinemus, qui & modeſti, Dei noſtri liberalitate, ſecuri, ſpem futuræ felicitatis, fide præſentis ejus majeſtatis, animamur. Sic & beati reſurgimus, &, futuri contemplatione, jam vivimus. Proinde Socrates, ſcurra Atticus, viderit, nihil ſe ſcire confeſſus, teſtimonio licet fallaciſſimi dæmonis glorioſus: Arceſilas quoque & Carneades & Pyrrho & omnis Academicorum multitudo deliberet: Simonides etiam, in perpetuum, comperendinet: philoſophorum ſupercilia contemnimus, quos corruptores & adulteros novimus & tyrannos, & ſemper, adverſus ſua vitia, facundos. Nos non habitu ſapientiam, ſed mente præferimus: non eloquimur magna, ſed vivimus: gloriamur nos conſequutos, quod illi, ſumma intentione, quæſiverunt, nec invenire potuerunt. Quid ingrati ſumus? quid nobis invidemus, ſi veritas divinitatis, noſtri temporis ætate, maturuit? Fruamur bono noſtro, & recti ſententiam temperemus: cohibeatur ſuperſtitio, impietas expietur, vera religio reſervetur.

39 Quum Octavius peroraſſet, aliquamdiu nos ad ſilentium ſtupefacti, intenti vultus tenebamus: &, quod ad me (eſt,) magnitudine admirationis evanui, quod ea, quæ facilius eſt ſentire, quam dicere, & argumentis, & exemplis, & lectionum auctoritatibus adornaſſet: & quod malevolos iisdem illis, quibus armantur, philoſophorum telis retudiſſet: oſtendiſſet

Digitized by Google

etiam veritatem, non tantummodo facilem, ſed & favorabilem.

40 Dum iſthæc igitur, apud me tacitus, revolvo, Cæcilius erupit: Ego Octavio meo plurimum quantum, ſed et mihi gratulor, nec exſpecto ſententiam: vicimus, & ita haud improbe uſurpo victoriam. Nam ut ille mei victor eſt, ita ego triumphator erroris. Itaque, quod pertineat ad ſummam quæſtionis, & de providentia fateor, & Deo cedo, & de ſectæ, jam noſtræ, ſinceritate conſentio. Etiam nunc tamen aliqua conſubſidunt non obſtrepentia veritati, ſed perfectæ inſtitutioni neceſſaria: de quibus craſtino (quod jam ſol occaſui declivis eſt) ut de toto, congruentius, promptius requiremus.

41 At ego, inquam, prolixius omnium noſtrum vice gaudeo, quod etiam Octavius mihi vicerit, quum maxima judicandi mihi invidia detracta ſit. Nec tamen poſſum meritum ejus verborum laudibus repenſare: teſtimonium & hominis & unius infirmum eſt. Habet Dei munus eximium, a quo & inſpiratus oravit, & obtinuit adjutus.

Poſt hæc læti hilareſque diſceſſimus, Cæcilius, quod crediderit: Octavius gaudere quod vicerit: ego, & quod hic crediderit, & hic vicerit.

VARIE-

Digitized by Google

VARIETATES QUÆDAM LECTIONUM.

IN LIBRO PRIMO TESTIMONIORUM.

fol. 14. Deligans ad vitem pullum ſuum, & ad cilicium pullum aſinæ ſuæ. — *habet Rig. editionem, quæ dicitur Gravii, ſequutus*: ad helicem pullum aſinæ ſuæ.

ibid. formidoloſi oculi ejus a vino. — *hab. Rig.* formoſi.

IN LIBRO TERTIO TESTIMONIORUM.

fol. 90. Juniores viduas præteri, cum enim delicatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt. — *hab. Rigalt.* indelicatæ. *Ver.* indeliciatæ. *text. Græc.* Καταστρηνιάσωσι.

IN LIBRO DE SPECTACULIS.

fol. 125. Partes Chriſtiani ſi perroges, neſcit, aut infelicior, ſi ſcit: quem ſi rurſum perrogem, quo ad illud ſpectaculum itinere pervenerit; confitebitur per luparum &c. *Hunc integrum locum ex Rig. ſubſtituimus, quod commodiorem ſenſum, quam lectio Marani præſtare videbatur; licet hic manifeſti erroris inſimulet Manutium, ſive quicumque primus* parentes Chriſti, *in* partes Chriſtiani *mutarit.*

ibid. oculos ad idololatriæ ſpectaculum per libidinem duxit, auſus ſecum ſanctum in lupanar ducere. — *habet Rigalt.* Spiritum ſanctum. *Cod. Fux.* corpus, quod eſt ſanctum.

IN LIBRO DE LAUDE MARTYRII.

fol. 135. Nec poterit æſtimari, quanta in præſenti tribulatione ſit merces, ſi ſævitia fugit, ſi ceſſit flamma. — *habet Rig.* ſi ſævitia fuit, ceſſit, ſi flamma, conſtitit.

fol.

Digitized by Google

Digitized by Google